

कार्यक्रम अंदाजपत्रक

१९८४-८५

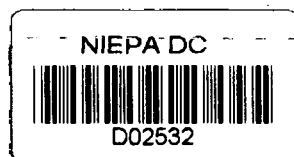
शिक्षण व सेवायोजन विभाग

(सर्वसाधारण शिक्षण)

PERFORMANCE BUDGET

1984-85

EDUCATION AND EMPLOYMENT DEPARTMENT
(GENERAL EDUCATION)

PLN.8.84-85

Sub. National Systems Unit,
National Institute of Educational
Planning and Administration
17-B, SriAurobindo Marg, New Delhi-110016
DOC. No. 2532
Date... 10/7/85

अनुक्रमणिका
CONTENTS

प्रस्तावना

INTRODUCTION

(एक) समग्र कार्यक्रम	2
(i) Overall performance	
(दोन) कार्यक्रमनिहाय १९८४-८५ चा एकूण अर्थसंकल्प (विवरणपत्र 'अ')	10
(ii) Programmewise details of total Budget Estimates- 1983-84 (Statement 'A').	
(तीन) प्रधान शीर्षक नि कार्यक्रमनिहाय १९८४-८५ चा एकूण अर्थसंकल्प (विवरणपत्र 'ब').	22
(iii) Major Head-cum-Programmewise details of the total Budget Estimates 1983-84 (Statement 'B').	
(चार) शिक्षण संचालनालयातील रचना व कार्यपद्धती	
(iv) Organogram—Department of Education—General Education	

कार्यक्रम

PROGRAMMES

(१) प्राथमिक शिक्षण	29
I. Primary Education	
(१) संचालन व प्रशासन	38
(1) Direction and Administration	
(२) निरीक्षण	40
(2) Inspection	
(३) अशासकीय प्राथमिक शाळांना सहाय्य	42
(3) Assistance to Non-Government Primary Schools	
(४) प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य	44
(4) Assistance to Local Bodies for Primary Education	
(५) शिक्षक प्रशिक्षण	112
(5) Teachers' Training	
(६) जिल्हा परिषदांना वह्या खरेदी करण्याकरिता कर्ज	130
(6) Loans to Zilla Parishads for purchase of Exercise Books	
(७) भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळांच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारी- वर्गाच्या भविष्य निर्वाहनिधीवरील व्याज.	130
(7) Interest on Provident Funds of Ex-District Schools Board Primary School Teachers and Staff.	
(८) अनुदानप्राप्त मान्य खाजगी प्राथमिक शाळांच्या कर्मचाऱ्यांना मिळणारे निवृत्तीवेतन व इतर सेवा-निवृत्ती लाभ.	131
(8) Pension and other retirement benefits to employees of Aided Approved Primary Schools.	
(९) विद्यार्थ्यांचे वसतीगृहास जिल्हा परिषदांद्वारे द्यावयाचे अनुदान	132
(9) Grants to Zilla Parishads for Ameliorative Measures for Students Hostels.	
(१०) वन्य जमातीच्या बोली भाषातून पुस्तकनिर्मिती	134
(10) Production of Books in Tribal Dialects	
(२) माध्यमिक शिक्षण	135
II. Secondary Education	
(१) संचालन व प्रशासन	146
(1) Direction and Administration	
(२) निरीक्षण	152
(2) Inspection	

(iii)

	Pages
(३) शासकीय माध्यमिक शाळा	166
(3) Government Secondary Schools	166
(४) अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य	168
(4) Assistance to Non-Government Secondary Schools	168
(५) माध्यमिक शिक्षणसाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य	188
(5) Assistance to Local Bodies for Secondary Education	188
(६) शिष्यवृत्त्या	211
(6) Scholarships	211
(७) शिक्षकांचे प्रशिक्षण	226
(7) Teachers' Training	226
(८) इतर खर्च	231
(8) Other Expenditure	231
(९) निवृत्तीवेतने व इतर सेवानिवृत्ती लाभ	238
(9) Pension and other Retirement Benefits	238
(१०) अर्थसहायित अशासकीय माध्यमिक आणि विशेष शाळांतील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्य निर्वाह निधीवरील व्याज.	239
(10) Interest on Provident Funds of aided Non-Government Secondary and Special Schools.	239
(११) डेव संलग्न विमा योजना	242
(11) Deposit Link Insurance Scheme.	242
(३) विशेष शिक्षण	246
III. Special Education	246
(१) प्रौढ शिक्षण	252
(1) Adult Education	252
(२) अर्वाचीन भारतीय भाषा आणि साहित्य यांना प्रोत्साहन	281
(2) Promotion of Modern Indian Languages and Literature.	281
(३) संस्कृत शिक्षण	282
(3) Sanskrit Education	282
(४) विद्यापीठपूर्व कनिष्ठ महाविद्यालये	287
IV. Pre-University Education	287
(१) कनिष्ठ महाविद्यालये	292
(1) Junior Colleges	292
(२) अशासकीय संस्थांना सहाय्य	296
(2) Assistance to Non-Government Institutions	296
(३) शिष्यवृत्त्या	320
(3) Scholarships	320
(५) विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण	323
V. University and other Higher Education	323
(१) विद्यापीठांना अतांत्रिक शिक्षणाकरिता मदत	334
(1) Grants to Universities for Non-Technical Education	334
(२) शासकीय महाविद्यालये	340
(2) Government Colleges	340
(३) अशासकीय महाविद्यालयाना सहाय्य	372
(3) Assistance to Non-Government Colleges	372

	Pages
(४) शिष्यवृत्त्या (4) Scholarships	... 378
(५) विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षणाकरिता कर्जे (5) Loans for University and other Higher Education	... 388
(६) क्रीडा व युवक कल्याण VI. Youth Welfare	... 391
(१) राष्ट्रीय छात्रसेना (1) National Cadet Corps	... 396
(२) बालवीर व वीरबाला (2) Scouting and Guiding	... 397
(३) राष्ट्रीय सेवायोजना (3) National Services Scheme	... 398
(७) सर्वसाधारण शिक्षण VII. General Education	... 401
(१) संचालन व प्रशासन (1) Direction and Administration	... 416
(२) संशोधन (2) Research	... 422
(३) प्रशिक्षण (3) Training	... 423
(४) शिष्यवृत्त्या (4) Scholarships	... 444
(५) इतर खर्च (5) Other Expenditure	... 458
(६) अपंग विद्यार्थ्यांसाठी एकात्म शिक्षण योजना (6) Integrated Education for the Handicapped	... 488
(८) मंत्रालय VIII. Mantralaya	... 494
सचिवालय शिक्षण खाते Secretariat—Education Department	... 500
जोडपत्र : १९८४८४ Annexure : 198४४४	
(१) प्राथमिक ते उच्च शिक्षण स्तरापर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना दिल्या जाणाऱ्या विविध शैक्षणिक सवलती व शिष्यवृत्त्या.	507
(I) Various educational concessions and scholarships awarded to Students from Primary to the Higher Education Stage.	
(२) शिक्षण विभागाकडून अंमलबजावणी करण्यात येणारे परिनियम (II) Statutes administered by the Education Department	532
(३) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कायदा, १९६१ कलम १०० अन्वये जिल्हा परिषदांना बदली केलेल्या कर्मचारी वर्गासाठी दिलेल्या सहायक अनुदानाची एकत्रित माहिती. (III) Consolidated position of Grant-in-aid to Zilla Parishad for outright transferred schemes under Section 1000 of the Maharashtra Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act, 1961.	536

	Pages
(४) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कार्यदा, १९६१, कलम १२३ अन्वये जिल्हा परिषदांच्या अधिसरण योजनांना दिलेल्या सहायक अनुदानाची एकत्रित माहिती.	537
(IV) Consolidated position of Gramt-in-aid to Zilla Parishad for Agency Scheme under Section 123 of the Maharashtra Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act, 1961.	
(५) जिल्हा परिषदांना दिलेले अनुदान	... 538
(V) Districtwise break-up of Zilla Parishads	
(६) महाराष्ट्र राज्यातील शैक्षणिक सांख्यिकीय माहितीचा भारत, गुजराथ, तामीळनाडू व केरळ राज्यांशी तुलना दर्शविणारा तक्ता.	539
(VI) Statement of comparison of Educational Statistics of Maharashtra with India, Gujarath, Tamil-Nadu and Kerala.	—

प्रस्तावना

INTRODUCTION

आर्थिक विकासात शिक्षणास अत्यंत महत्त्वाचे स्थान आहे. निरनिराळे विकास कार्यक्रम राबविण्यासाठी आवश्यक असणारे प्रशिक्षित मनुष्यबळ वाढवून मानवी शांडवल निर्माण करण्याचे शिक्षण हे मुख्य साधन आहे. देशाच्या सामाजिक व आर्थिक विकासातील शिक्षणाची महत्त्वाची भूमिका लक्षात घेऊन शिक्षणविषयक कार्यक्रम राबविले जातात. शिक्षणाचे महत्त्व लक्षात घेऊनच राज्य शासन आपल्या एकूण वित्तीय महसूल खर्चापैकी सुमारे १/६ भाग सर्वसाधारण शिक्षणावर खर्च करते.

निरनिराळे शैक्षणिक विकासाचे विविध कार्यक्रम शिक्षणाच्या पुनर्रचना संबंधीचे धोरण विषयक निवेदन २० कलमी आर्थिक कार्यक्रम, राष्ट्रीय शिक्षण विषयक धोरण केंद्रीय शिक्षण सल्लामंडळाच्या धोरणावर आधारलेले असतात.

या सध्याच्या प्रकाशनात सर्वसाधारण शिक्षण या क्षेत्रात येणाऱ्या शिक्षण व सेवायोजन विभागाने ज्या कार्यक्रमासाठी मागणी केली आहे अशा सर्व कार्यक्रमांचे विश्लेषण करण्यात आले आहे.

सर्वसाधारण शिक्षणात खालील कार्यक्रमांचा अंतर्भाव होताः—

- (१) प्राथमिक शिक्षण.
- (२) माध्यमिक शिक्षण.
- (३) विशेष शिक्षण.
- (४) विद्यापीठपूर्व शिक्षण.
- (५) विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण.
- (६) युवक कल्याण.
- (७) सर्वसाधारण शिक्षण
- (८) मंत्रालय.

शासनाने अनुसूचित जातीजमाती यांना शैक्षणिक सुविधा पुरविण्याचे दृष्टीने व त्या योग्यप्रकारे राबविण्याच्या दृष्टीने आदिवासी क्षेत्र उपयोजना तयार करून त्यासाठी वेगळे वित्तीय सहाय्य मंजूर केले आहे.

या कार्यक्रम अंदाजपत्रकातील अंतर्भूत तंत्रानुसार प्रत्येक कार्यक्रम हा चार विभागात दाखविण्यात आला आहे, ते चार विभाग पुढील-माणे होतः—

- (१) प्रस्तावनात्मक,
- (२) वित्तीय आवश्यकता,
- (३) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण,,
- (४) कर्मचारी वर्गाचा सारांश.

दुसऱ्या विभागात पुढील तीन विभागांचे वर्गीकरणाचे स्पष्टीकरण करण्यात आले आहेः—

- (१) वर्गीकरण,
- (२) उद्दिष्ट,
- (३) साधने.

कामाचे वर्गीकरण.—हे खर्च करण्याचा हेतू वा प्रयोजन याचा स्पष्टपणे उल्लेख करते.

उद्दिष्ट.—कोणत्या अधिकरणामार्फत कशा प्रकारे खर्च होणार या बाबतचे स्पष्टीकरण देण्यात येते.

साधने.—कार्यक्रमनिहाय व लेखांशीर्षक निहाय व त्याखाली येणारा सर्व खर्च इत्यादीबाबतची तरतुदी दर्शवितात.

कार्यक्रम अंदाजपत्रक हे केवळ मुल्यमापन अहवाल नसून शिक्षण विभागातील राबविण्यात येणाऱ्या निरनिराळ्या कार्यक्रमांचे अगदी लिकडील प्राप्त माहितीनुसार आलेल्या संपादनकुचीचे तयार झालेले प्रकाशन होय.

Education has a vital importance in the economic development of the Nation. Education is the principal means of creating human capital. Keeping in view the importance of education in the socioeconomic development of the Nation, various educational programmes are executed. In view of the importance of Education, the State Government has been spending one sixth of its budget on Education.

Various Programmes of educational development are based on the policy statement on Educational reconstruction, the 20 point socio-economic programme, the National policy on Education and recommendations of the Central Advisory Board of Education.

In the present document all activities under General Education for which funds have been specifically asked by the Department have been exhibited on the basis of an analysis of the various activities performed, the following programmes have been identified :—

- (1) Primary Education,
- (2) Secondary Education,
- (3) Special Education,
- (4) Pre-University Education,
- (5) University and other Higher Education,
- (6) Sports and Youth Welfare,
- (7) General Education,
- (8) Mantralaya.

Government has given special importance for providing educational facilities to S. Cs. and S. Ts. and has directed to prepare and execute an independent Tribal Sub-Plan with specific financial outlays.

As is inherent to the technique of Performance Budget each programme has been presented in four sections viz. introductory financial requirements, programme work-load summary and explanation of financial requirements and last personnel summary. The second section has been further classified into three parts viz. activitywise, objectwise and sourcewise. Activity classification indicates the purpose of expenditure the objectwise classification indicates the mode and/or the agency through which the expenditure is incurred and sourcewise indicates the major head of account under which the expenditure is provided for with the Legislature's authorisation.

Admittedly, a Performance Budget is not an evaluation report however having regard to the nature of activities performed by the Education Department, an attempt has been made to indicate the performance in the various activities with the help of latest available data.

समग्र कार्यक्रम

सर्वसाधारण शिक्षण

आर्थिक विकासात शिक्षणास अनन्य साधारण महत्त्व आहे. राज्यातील निरनिराळे विकास कार्यक्रम राबविण्यासाठी आवश्यक असणारे प्रशिक्षित मनुष्यबळ वाढविण्याचे शिक्षण हे एकमेव साधन होय. शिक्षण क्षेत्रातील प्रगती ही आर्थिक व सामाजिक विकासाची पातळी ठरविण्याचा मुख्य घटक समजला जातो. देशाच्या आर्थिक व सामाजिक विकासातील शिक्षणाची महत्त्वाची भूमिका लक्षात घेऊन शिक्षणविषयक कार्यक्रम राबविले जातात. शिक्षणाचे महत्त्व लक्षात घेऊनच राज्य शासन शिक्षणावर एकूण वित्तीय महसुलापैकी १/६ खर्च करते.

सर्वसाधारण शिक्षण या क्षेत्रात येणाऱ्या महत्त्वाच्या योजनांची माहिती खाली देण्यात येत आहे.

प्राथमिक शिक्षण

व्यवस्थापन व प्रशासनाच्या दृष्टीने ग्रामीण भागातील प्राथमिक शिक्षणाची सर्व जबाबदारी जिल्हा परिषदेवर सोपविण्यात आली आहे. तसेच नागरी विभागातील प्राथमिक शिक्षण पश्चिम महाराष्ट्रातील प्राधिकृत नगरपरिषदा, विदर्भातील नगरपालिका, मुंबई, पुणे सोलापूर, कोल्हापूर, नागपूर महानगरपालिका आणि कटक मंडळे यांच्यावर सोपविलेली आहे. प्राथमिक शिक्षणाची जबाबदारी मुख्यत्वेकरून जिल्हा परिषदा व इतर स्थानिक स्वराज्य संस्था यांची असली तरी काही खाजगी संस्था प्राथमिक शाळा चालवितात. अशा संस्थांना विहित दराने शासन अनुदान देते. सध्या राज्यात सुमारे ५२,४३७ हजार प्राथमिक शाळा असून त्यामध्ये सुमारे २.३१ लाख शिक्षक काम करीत असून ८८ लाख विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत.

राज्यातील तुरळक लोकसंख्या असलेली खेडी सोडली तर बहुतेक सर्व खेड्यातून प्राथमिक शिक्षणाची सोय झाली आहे. १९८२-८३ मध्ये २०९, १९८३-८४ मध्ये १२८ शाळा उघडण्यास शासनाने मान्यता दिली आहे, १९८४-८५ मध्ये शाळा नसलेल्या १३० खेड्यात शाळा उघडण्यात येणार आहेत व त्यासाठी १९८३-८४ मध्ये २८५.५.७३ लाख रुपये तरतूद केली असून १९८४-८५ मध्ये ४४५४.५२ लाख रुपये इतका खर्च अपेक्षित धरला आहे.

(१) बालवाड्या उघडणे.—प्राथमिक शिक्षणाच्या सार्वत्रिक करणाच्या संदर्भात व खेड्यातील मुले शाळेत वातावरणाशी परिचित व्हावीत व त्यांना आरोग्यकारक सवयी लागाव्यात व प्राथमिक शाळेतील गळतीचे प्रमाण कमी व्हावे या दृष्टीने शासनाने खेड्यामध्ये व गालच्छ वस्त्यामधून बालवाड्या उघडण्याचा कार्यक्रम हाती घेतला आहे.

(२) अंशकालीक वर्ग.—संविधानातील निर्देशक तत्वाप्रमाणे ६ ते १४ वयोगटातील मुलांसाठी सार्वत्रिक शिक्षण अपेक्षित आहे व तत्त्वानुसार पारंपारिक शिक्षणाच्या पद्धतीनुसार प्राथमिक शिक्षण सार्वत्रिक करणे शक्य होणार नाही. म्हणून केंद्रीय शिक्षण मंडळाच्या

शिफारशीनुसार ९ ते १४ वयोगटातील विद्यार्थ्यांसाठी सकाळी व संध्याकाळी मुलांच्या सोयीनुसार अंशकालीन वर्ग चालविण्याची योजना शासनाने अंमलात आणली आहे. त्यानुसार खालीलप्रमाणे वर्गांची संख्या व खर्च दाखविण्यात आला आहे.

	१९८२-८३	१९८३-८४	१९८४-८५
	प्रत्यक्ष	अपेक्षित	अंदाजे
वर्गांची संख्या	८७५	९१८	१०००
वर्गातील पटसंख्या	२७४७१	२९०७०	३१०८०
एकूण खर्च (हजारात)	८८७	१०३२	१०९८

शिक्षक प्रशिक्षण, प्राथमिक.—सेवानिवृत्ती, मृत्यू इत्यादी कारणामुळे सध्याच्या प्राथमिक शिक्षक संस्थेच्या ३ टक्के प्रशिक्षित प्राथमिक शिक्षकांची प्रतिवर्षी गरज भासते. प्राथमिक शिक्षक म्हणून भरती होण्यासाठी उमेदवारांची कमीत कमी शैक्षणिक पात्रता माध्यमिक शालांत परीक्षा व अध्यापक पदविका परीक्षा उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे. सदर प्रशिक्षणाचा काळ २ वर्षांचा आहे. प्राथमिक शिक्षकांसाठी सध्या अध्यापन पदविकेचा (डी.एड.) अभ्यासक्रम आहेत. इ. १ ते ७ वीच्या वर्गातील विद्यार्थ्यांना शिकवू शकणाऱ्या उमेदवारांसाठी अध्यापन पदविकेच्या डी. एड. प्राथमिक अभ्यासक्रम प्रत्येक जिल्ह्याची प्राथमिक शिक्षकांची गरज विचारात घेऊन वरील प्रकारच्या अभ्यासक्रमाच्या सेवापूर्व तुकड्या अध्यापक विद्यालयात चालू ठेवण्यात येतात. अध्यापक विद्यालयातील काही तुकड्या सेवेतील प्राथमिक शिक्षकांना सेवांतर्गत प्रशिक्षण देण्यासाठी म्हणून उपयोगात आणल्या जातात. त्याचे कारण सेवेतील प्राथमिक शिक्षकांना सुधारित अभ्यासक्रमापमाणे शिकविण्याच्या नवीन तंत्राचे प्रशिक्षण व त्याचे ज्ञान अद्ययावत करणे हे होय. सेवांतर्गत प्रशिक्षणासाठी महाराष्ट्रातील सर्व अध्यापक विद्यालयामध्ये एकूण १०४ तुकड्या आहेत.

सध्या महाराष्ट्रात १४६ डी. एड. अध्यापक विद्यालये आहेत. त्यांचे वर्गीकरण खालीलप्रमाणे आहेत :—

(अ) शासकीय	(१) प्राथमिक	...	४६
(ब) अशासकीय	(२) प्राथमिक	...	१००
		एकूण	१४६

ग्रामीण आदिवासी व दुर्गम विभागातील दारिद्र्य रेषेखालील असणाऱ्या लोकांच्या मुलांनी शिक्षणपामून वंचित राहू नये या हेतूने शासनाने खालील दोन योजना कार्यान्वित केल्या आहेत.

(१) पुस्तकपेढी योजना.—गरीबीमुळे काही पालक आपल्या मुलांना पाठ्यपुस्तके पुरवू शकत नसल्यामुळे या योजनेनुसार अनुसूचित जाती, जमाती, भटक्या व विमुक्त जाती व समाजातील इतर दुर्बल घटकातील प्राथमिक व माध्यमिक शाळातील विद्यार्थ्यांना शालेय पुस्तकपेढी सन पुरविण्यात येतात. लाभार्थी विद्यार्थ्यांची संख्या एकूण पटसंख्येच्या २५ टक्केपर्यंत मर्यादित केली आहे. स्थानिक संस्थानांही त्यांच्या खर्चाने जादा विद्यार्थ्यांना या योजनेचा लाभ मिळावा या दृष्टीने पुस्तके पुरविण्याचे आवाहन करण्यात आले आहे.

	१९८२-८३	१९८३-८४	१९८४-८५
	(प्रत्यक्ष)	(अपेक्षित)	(अंदाजे)
लाभार्थ्यांची संख्या (प्रा. शाळा)	१०,१५,७७५	९,५८,९९४	१०,७७,६७७
एकूण खर्च (हजारात) (प्रा. शाळा)	४०.३९	४७.२४	३१.५०

(२) प्राथमिक शाळेतील अनुसूचित जाती/जमातीच्या विद्यार्थ्यांना विशेष सुविधा.—प्राथमिक शाळातील अनुसूचित जाती/जमाती भटक्या व विमुक्त जाती यांच्या मुलांचे गळतीचे प्रमाण कमी होण्याच्या दृष्टीने व पटसंख्या वाढविण्याच्या जेथे दृष्टीने साक्षरतेचे प्रमाण

१० टक्क्यापेक्षा कमी आहे व शाळेतील पटसंख्या ७० टक्क्यापेक्षा कमी आहे अशा प्राथमिक शाळेतील १ली व २ री मधील ६ ते ११ वयो-मटातील विद्यार्थ्यांना शासनाने मोफत गणवेश व लेखन साहित्य पुरविण्याची योजना हाती घेतली आहे.

	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष)	१९८३-८४ (अपेक्षित)	१९८४-८५ (अंदाजे)
लाभार्थ्यांची संख्या ...	३६,७८०	३८,०००	६४,०००
एकूण खर्च (हजारात) ...	१,८३९	१,९००	३,२००

२० कलमी आर्थिक कार्यक्रमांतर्गत योजनेनुसार प्राथमिक शाळेतील विद्यार्थ्यांना पाठ्यपुस्तक मंडळाने तयार केलेल्या बहूधा सबळतीच्या दराने उपलब्ध करून देण्यासाठी शासन जिल्हा परिषदांना कर्ज देते. ह्या बहूधा जिल्हा परिषदांनी पाठ्यपुस्तक मंडळामार्फत खरेदी करावयाच्या आहेत.

ग्रामीण भागातील प्राथमिक शाळागृहांची परिस्थिती अत्यंत असमाधानकारक आहे. ती सुधारण्याच्या दृष्टीने शासनाने १९८२-८३ पासून प्राथमिक शाळांची अपूर्ण बांधकामे पूर्ण करण्याकरिता सुधारित दराने अनुदान मंजूर करण्याचे आदेश दिले आहेत. त्यानुसार प्रत्येक खोलीच्या एकूण बांधकामखर्चावर (एकूण खर्च २८,०००) ८० टक्के प्रमाणे २२,४०० रुपयांचे अनुदान देण्याचे मान्य केले आहे.

प्राथमिक शाळांची नियंत्रण यंत्रणा बळकट करण्याच्या दृष्टीने व जिल्हा परिषद शाळांमधील शैक्षणिक दर्जा सुधारण्यासाठी शासनाने आकस्मिक तपासणी पथकाची स्थापना केली आहे.

माध्यमिक शिक्षण

राज्यातील माध्यमिक शिक्षण खाजगी व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांच्या ताब्यात आहे. परंतु मराठवाडा व विदर्भ विभागातील भूतपूर्व शासकीय माध्यमिक शाळांचे व्यवस्थापन, परिरक्षण, प्रशासन आणि निरीक्षण या बाबी जिल्हा परिषदांकडे सोपविण्यात आल्या आहेत. शासनाच्या धोरणानुसार सामान्यपणे मागासलेला विभाग, आदिवासी भाग, औद्योगिक कारणामुळे नव्याने वसणाऱ्या शहरी वस्त्याकरिता नवीन शाळा तसेच अल्पसंख्याक जमातीच्या माध्यमाच्या शाळा सोडून इतर भागात नवीन शाळा उघडण्यास परवानगी देण्यात येत नसल्यामुळे सध्या अस्तित्वात असलेल्या माध्यमिक शाळांमध्ये जादा तुकड्या उघडण्यासाठी सतत मागणी होत आहे. सन १९८२-८३ मध्ये २४५ नवीन शाळा उघडण्यात आल्या आहेत, त्यापैकी ३४ अनुदान तत्वावर, २७ विना अनुदान तत्वावर, ११० विना अनुदान तत्वावर, ७४ कायम विना अनुदान तत्वावर मंजूर केलेल्या आहेत.

विद्यार्थी पटसंख्या वाढत असल्यामुळे दरवर्षी जादा तुकड्यांची मागणी करण्यात येते. त्यानुसार सन १९८२-८३ मध्ये २,२०९, १९८३-८४ मध्ये २,१४० जादा तुकड्या उघडण्यास मंजूरी देण्यात आली. १९८४-८५ मध्ये अंदाजे ३,००० जादा तुकड्या उघडण्यात आणतील.

राज्यात सध्या एकूण ६,०२८ माध्यमिक शाळा आहेत. या शाळांमधून ९३,०७६ शिक्षक/शिक्षकेतर कर्मचारी काम करीत असून २७.८८ लाख विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत.

माध्यमिक शिक्षकांचे प्रशिक्षण.— शासकीय अध्यापक महाविद्यालये, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक विद्यालयांना पुरेशा प्रमाणात प्रशिक्षित पदवीधर शिक्षकांचा पदे भरण्यासाठी उपलब्ध व्हावेत यासाठी बी. एड्. अभ्यासक्रमाचे प्रशिक्षण शासकीय व अशासकीय अध्यापक महाविद्यालयात दिले जाते. सदर अभ्यासक्रम १ वर्ष मुदतीचा आहे. बी. एड्. प्रशिक्षण देणारी महाराष्ट्र राज्यात १२ शासकीय अध्यापक महाविद्यालये व ३५ अशासकीय अध्यापक महाविद्यालये आहेत. सर्व शासकीय अध्यापक महाविद्यालयांना व १४ अशासकीय अध्यापक महाविद्यालयांना विरतार सेवा केंद्रे जोडलेली आहेत. या केंद्रामार्फत सुधारित अभ्यासक्रमास पूरक अशा त्रिषयावरील चर्चासत्रे व उदबोधन वर्ग, कृतिसत्रे, शिबीरे आयोजित केले जातात. काही महाविद्यालयातून पदव्युत्तर अध्यापक शिक्षणक्रमाचीही सुविधा उपलब्ध आहे.

माध्यमिक शाळा मान्यता, प्रशासन इत्यादी बाबींचे नियमन माध्यमिक शाळा संहितेनुसार होते. अशासकीय माध्यमिक शाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी यांचे वेतन, वेतन पथकामार्फत आणि सहकारी बँकेमार्फत देण्यात येते.

निवडक अशासकीय माध्यमिक शाळांना रु. १०,००० प्रत्येकी प्रोत्साहनपर अनुदान देण्यात येते. साधारणतः या योजनेचा दरवर्षी १०० शाळांना लाभ मिळतो.

पुस्तकपेढी योजनेनुसार माध्यमिक शाळेतील आर्थिकदृष्ट्या कमकुवत व मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना क्रमिक पुस्तकांचे संच वर्षे अखेरीस परत करण्याच्या अटीवर पुरविण्यात येतात.

ग्रामीण विभागातील हूपार व प्रजावान आदीवासी विद्यार्थ्यांना माध्यमिक शिक्षणाच्या चांगल्या सुविधा प्राप्त व्हाव्यात म्हणून आदिवासी विभागातील केळापूर (जिल्हा यवतमाळ) येथे केवळ आदिवासी विद्यार्थ्यांसाठी शासकीय विद्यानिकेतन १९८२-८३ मध्ये स्थापन करण्यात आले आहे. तसेच शासकीय विद्यानिकेतन पुसेगाव, अमरावती, औरंगाबाद आणि धुळे येथील चार विद्यमान विद्यानिकेतनांमधील इयत्ता ५ वीमध्ये आदिवासी विद्यार्थ्यांची संख्या १० ने वाढविण्यात आलेली आहे. या विद्यानिकेतनांमध्ये दाखल केलेल्या या आदिवासी विद्यार्थ्यांना मोफत शिक्षण विनामूल्य निवास, भोजन, गणवेश, पुस्तके, लिखाण साहित्य इ. या योजनांतर्गत प्राप्त होईल.

राज्यातील विद्यार्थ्यांची राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनी प्रवेश परीक्षेसाठी तयारी करून घेण्याच्या दृष्टीने सातगरा येथे सैनिकी शाळा असून त्यात ६७ टक्के जागा महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांसाठी राखून ठेवल्या आहेत.

कनिष्ठ महाविद्यालये

राज्यामध्ये सन १९७२-७३ या शैक्षणिक वर्षापासून १० + २ + ३ ह्या नवीन शैक्षणिक आकृतीबंध कार्यक्रम सुरू करण्यात आला. त्यानुसार १९७५-७६ या शालेय वर्षापासून अधिक दोन स्तरावरील उच्च माध्यमिकचे वर्ग सुरू झाले आहेत. अधिक दोन स्तरास कनिष्ठ महाविद्यालय म्हणून संबोधण्यात येते. कनिष्ठ महाविद्यालयाचे प्रथम व द्वितीय वर्षाचे वर्ग आवश्यकतेनुसार माध्यमिक शाळा व महाविद्यालये यांना जोडण्यात आले आहेत. या कार्यक्रमाखाली १९८३-८४ मध्ये माध्यमिक शाळा व महाविद्यालये यांना ६,४३० कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग आहेत. यातून ४,७०,०९६ विद्यार्थी शिक्षण घेत असून २६,५६३ शिक्षक काम करीत आहेत.

सन १९८२-८३ मध्ये कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या प्रथम वर्षाचे व द्वितीय वर्षाचे ४३६ जादा वर्ग उघडण्यात आले. सन १९८३-८४ मध्ये हे वर्ग चालू ठेवण्यात आले असून वाढीव विद्यार्थी सामावून घेण्यासाठी ४९५ जादा तुकड्या उघडण्यात आलेल्या आहेत. सन १९८४-८५ रित्या जादा ४०० तुकड्यांसाठी व अस्तित्वात असलेल्या २,१३३ तुकड्यांसाठी तरतूद करण्यात आली आहे.

३. विशेष शिक्षण

प्रास्ताविक.—महाराष्ट्र राज्यात प्रौढ शिक्षणाचे कार्य गेल्या अनेक वर्षांपासून सुरू आहे. राष्ट्रीय स्तरावर १९७८-७९ पासून केंद्र शासनाने राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम सुरू केला. या कार्यक्रमाचे महत्त्व लक्षात घेऊन राज्य शासनाने, केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्त्वानुसार राज्यात याचवर्षी हा कार्यक्रम कार्यवाहीत करण्यास सुरुवात केली. प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम हा किमान गरजांचा कार्यक्रम म्हणून जाहीर करण्यात आला आहे.

साक्षरता, जाणीव जागृती आणि कार्यात्मकता हे या कार्यक्रमाचे प्रमुख घटक आहेत. शिवाय समाजातील दुर्बल घटकात मोठ्याच्या अनुसूचित जाती-जमाती, विमुक्त व भटक्या जाती, अल्पभाषिक, महिला, भूमीहीन मजूर, ग्रामीण कारागीर, दारिद्र्य रेषेखाली जीवन कंठणारे त्याचप्रमाणे ग्रामीण भागातील व शहरी भागातील झोपडपट्टीवासी आदिमधीला १५ ते ३५ या वयोगटातील निरक्षर प्रौढांना या कार्यक्रमांमध्ये प्राधान्य देण्यात आले आहे.

नवसाक्षर प्रौढांची साक्षरता टिकावी आणि त्यांचा उपयुक्त साहित्य वाचनव्यासमिळावे यासाठी साक्षरता कार्यक्रमानुसार वाचनालये सुरू करण्यात आली आहेत.

प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमाचे योग्य नियोजन व प्रभावी कार्यवाही यासाठी राज्य पातळीवर मा. मुख्यमंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य प्रौढ शिक्षण मंडळ व जिल्हास्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा प्रौढ शिक्षण मंडळे स्थापन करण्यात आली आहेत. केंद्र शासनाच्या सूचनेनुसार कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी राज्य पातळीवर व त्याचप्रमाणे जिल्हा स्तरावर व प्रकल्पस्तरावर आवश्यक ती प्रशासकीय यंत्रणा निर्माण करण्यात आली आहे.

प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमातील सर्व स्तरावरील कार्यकर्त्यांचे प्रशिक्षण, अध्ययन-अध्यापन साहित्याची निर्मिती व प्रकाशन, साक्षरता साहित्य व इतर साहित्य निर्मिती, देखरेख व मूल्यमापनाची साधने, संशोधनात्मक कार्य, नाविन्यपूर्ण उपक्रम, आदिबाबत कार्य करण्यासाठी इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे येथे राज्य प्रौढ शिक्षण साधन केंद्र व औरंगाबाद येथे राज्य प्रौढ शिक्षण संस्थेची स्थापना करण्यात आली आहे.

विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण

पदवी व पदव्युत्तर आणि डॉक्टरेट व त्यानंतरचे संशोधन कार्य असे अभ्यासाचे विभाग उच्च शिक्षण या संज्ञेत स्थूलमानाने समाविष्ट होतात. निरनिराळ्या विद्याशाखातील पदवी आणि पदव्युत्तर अभ्यासक्रम हे विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या शासकीय व अशासकीय महाविद्यालयातून व सात अकृषि विद्यापीठांच्या पदव्युत्तर विभागातून विद्यापीठांच्या मार्गदर्शानुसार दिले जाते. राज्यात सध्या सात अकृषि विद्यापीठे त्या त्या विद्यापीठांच्या स्वतंत्र कायद्यान्वये स्थापन करण्यात आली आहेत. या सर्व विद्यापीठांना देण्यात आलेली खाते, अधिकार व त्याची कार्ये/कर्तव्ये यात एकसूत्रीपणा आणण्याच्या दृष्टीने १९७४ साली विद्यापीठांसाठी समान कायदे करण्यात आले व या कायद्यान्वये सर्व विद्यापीठांना समान कार्ये व अधिकार प्रदान करण्यात आले. तसेच शासनाचे आदेशप्रशामाणे विद्यापीठांना मान्य पदावर जो खर्च होईल, त्यावर १०० टक्के अनुदान देण्याचे ठरवले आहे.

शैक्षणिक दर्जा उंचावून तो अधिकाधिक संपन्न करण्यासाठी अभ्यासक्रमात योग्य तो बदल/सुधारणा करणे ही विद्यापीठांची मुख्य कर्तव्ये होत. प्रत्येक विद्यापीठ कायद्याने ठरवून दिलेल्या आपापल्या अधिकार क्षेत्रात कार्य करते. संशोधन कार्य विस्तृत व व्यापक होण्याच्या दृष्टीने सन १९६९ मध्ये नागपूर येथे महाराष्ट्र विद्यापीठ पुस्तक निर्मिती मंडळ, स्थापण्यात आले आहे.

प्रादेशिक भाषेतून विद्यापीठीय स्तरावर वाडमय निर्मिती करणे हे या मंडळाचे स्थापनेमागील उद्दिष्ट आहे. राज्यात एकूण ११ शासकीय व ४४६ अशासकीय महाविद्यालये आहेत. खाजगी संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या महाविद्यालयांना विहित दराने अनुदान देण्यात येते. प्रत्येक विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रात असलेली महाविद्यालये त्या त्या विद्यापीठांना संलग्न केली आहेत. १९८३-८४ माली नव्याने परवानगी देण्यात आलेली महाविद्यालये ही विनाअनुदान तत्त्वावर आहेत.

विशिष्ट विषयांमध्ये संशोधन करणाऱ्या तसेच अनौपचारिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमाच्या बाबतीत राष्ट्रीय संस्कृतीचा प्रसार करण्यासाठी संशोधन करणाऱ्या संस्थांना त्यांनी केलेल्या माध्यम खर्चावर २५ टक्के किंवा १५,००० रुपयांच्या मर्यादेपर्यंत आर्थिक सहाय्य देण्यात येते.

विद्यापीठ, महाविद्यालयामधील शिक्षकांना परदेशात होणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय परिषदा, शिबीरे, संमेलने वगैरेसाठी उपस्थित राहण्यासाठी त्यांना प्रवासखर्चाच्या प्रमाणात आर्थिक सहाय्य व जास्तीत जास्त रुपये १०,००० चे आर्थिक सहाय्य देण्याविषयीची योजना १९८०-८१ सालापासून अस्तित्वात आली आहे.

शिष्यवृत्त्या व सवलती

शासनाने शिक्षणाच्या निरनिराळ्या स्तरावर शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्त्या व सवलती अंमलात आणल्या आहेत. याशिवाय केंद्र सरकारच्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या, राष्ट्रीय कर्जाऊ शिष्यवृत्त्या व मागास विद्यार्थ्यांसाठी समाज कल्याण विभागातर्फे राबविल्या जातात.

राष्ट्रीय गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या व राष्ट्रीय कर्जाऊ शिष्यवृत्त्या या केंद्र सरकारच्या मुख्य योजना आहेत. याशिवाय प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षकांच्या मुलांना देण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्त्या, अहिंसेचा भाषिक राज्यातील शाळात परीक्षेतर हिंदी शिष्यवृत्ती, संस्कृत विषयाच्या अभ्यासनासाठी माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळेत देण्यात येणारी शिष्यवृत्ती व ग्रामीण भागातील हुशार व पात्र विद्यार्थ्यांसाठी देण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्त्यांचाही यामध्ये उल्लेख करावा लागेल.

इतर शिष्यवृत्त्यांच्या योजनेशिवाय खालील राज्य शासनाच्या प्रमुख शिष्यवृत्त्या योजनांचाही य ठिकाणी उल्लेख करावा लागेल. आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना देण्यात येणारी शिष्यवृत्ती, शासकीय विद्यानिकेतनातून उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांना देण्यात येणारी शिष्यवृत्ती, पूर्वे माध्यमिक व माध्यमिक शाळातील शिष्यवृत्त्या.

आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय, ज्यांच्या पालकांचे उत्पन्न ४,८०० पेक्षा जास्त नाही अशा विद्यार्थ्यांना देण्यात येणारी फी माफीची सवलतीचा प्रामुख्याने यात समावेश करावा लागेल. याशिवाय प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलामुलींना फी माफीची सवलत उपलब्ध आहे. सन १९८३-८४ पासून शासनाने अनुदानित माध्यमिक शाळांतील ५ वी ते १० वीपर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या मुलींना मोफत शिक्षणाची सवलत दिली आहे. तसेच माध्यमिक शाळेत १० वीपर्यंत आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांना फी-माफी सवलतीसाठी वार्षिक उत्पन्नाची मर्याद रु. १०,००० पर्यंत वाढविण्यात आली आहे.

फी माफी बाबतची सवलतीची योजना, स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना व मुलींना व संरक्षण खात्यातील सैनिकांच्या मुलांना पण उपलब्ध आहे. विदर्भामध्ये पूर्वे माध्यमिक व माध्यमिक शाळेत वरील सवलती बरोबरच विद्यावेतन देणेची योजना राबविली जाते. मराठवाडा विभागात रियायती व तरगिबी शिष्यवृत्त्या वरील शिष्यवृत्त्यांशिवाय दिल्या जातात. आदिवासी विभागातील विद्यार्थ्यांना शिक्षणाची ओढ लागावी व उत्तेजन मिळावे म्हणून विद्यावेतन देण्यात येते.

OVERALL PERFORMANCE

General Education

Education plays a very important role in the economic Development of the Nation. Similarly, Education is the principal means of creating human capital. Keeping in view the importance of education in the socio-economic Development of the Nation, various educational programmes are executed. In view of the importance of Education, the State Government has been spending one-sixth of its budget on education.

Important schemes undertaken in the field of General education are as follows :—

Primary Education

The administration of Primary Education in rural areas rests with the Zilla Parishads. The responsibility of Primary Education, in urban areas has been entrusted to the Municipal Corporations, Municipal Councils, in Vidarbha Municipal School Boards in Western Maharashtra and Cantonment Boards. Although the responsibility of the primary education mainly lies on Zilla Parishads and other local bodies, some primary schools are run by private managements for which they receive grants from concerned local bodies. At present, there are about 52437 primary schools with 88 lakhs students and with 2.31 lakhs teachers are working therein. In almost all villages the facility of primary education exists except in a few villages having scattered population. During 1982-83 and 1983-84 Government accorded approval for opening of 209 and 128 schools respectively. During 1984-85, 130 schools will be opened in school-less villages. A provision of Rs. 2855.73 lakhs has been made for year of 1983-84 and expenditure of Rs. 4454.52 lakhs is expected to be incurred during 1984-85.

(1) *Opening of Balwadis.*—In the context of universalisation of elementary education, Government have undertaken the programme of opening of Balwadis with a view to (1) acquaint children to school atmosphere, (2) develop healthy and hygienic habits, (3) reduce drop-outs in primary Schools.

(2) *Part-time classes.*—The Constitutional directive envisages universalisation of elementary education for the children in the age group 6 to 14 years. However with the traditional system of Education it will not be possible to achieve universal primary education. Therefore, as per recommendation of Central Advisory Board of Education Government have started part-time classes for children in the age-group 9-14 years either in the morning or in the evening according to the convenience of the students. The number of part-time classes and expenditure are indicated below :—

	1982-83 (Actual)	1983-84 (Anticipated)	1984-85 (Estimated)
No. of part-time classes ...	875	918	1,000
Enrolment in classes ...	27,471	29,070	31,080
Total Expenditure ... (in thousand)	887	10.32	10.98

Training of teachers, Primary.—The annual requirement of primary teachers because of retirement death etc. is about 3% of the total strength of the teachers. The minimum qualification required for recruitment of primary teachers is S. S. C. and D. Ed. The period of D. Ed., training course is of two years. The candidates, who pass this course are held eligible to teach Standards I to VII (i. e. D. Ed. Primary) and (b) the other for candidates who will be eligible to teach pre-primary classes and primary Standards I to IV (i.e. D. Ed. Pre-primary). Generally the yearly district requirement of trained teachers is considered while continuing the pre-service Training Service Divisions in these Colleges. The in-service Training programmes are also organised to enable teachers to keep themselves up-to-date with new development in the field of Education. 104 divisions are reserved for training of In-service Teachers, in the Training Colleges. There are in all 146 Junior Colleges of Education in the State. The Classification of the colleges is as under :

Colleges			
(a) Government ...	Primary	...	46
(b) Non-Government ...	Primary	...	100
Total ...			146

Book Bank Scheme.—Some parents due to their poverty cannot afford to provide books to their children Under this scheme text-books are supplied on loan basis to the students belonging to the Scheduled Castes, Scheduled Tribes, Vimukta Jatis, Nomadic Tribes and other weaker sections of the Society, the number of beneficiaries is restricted to 25 per cent of the total enrolment. An appeal has been made to the Local Bodies for extending the benefit of the scheme to more students from their own resources.

	1982-83 (Actual)	1983-84 (Anticipated)	1984-85 (Estimated)
Number of Beneficiaries (Pry. Schools)..	10,15,775	9,58,994	10,77,677
Total Expenditure (Pry. Schools) .. (in thousand)	40.39	47.24	31.50

Special facilities to students belonging to Scheduled Castes and Scheduled Tribes in Primary Schools.—In order to reduce the wastage and stagnation and to increase enrolment of students belonging to scheduled castes and scheduled tribes in Primary Schools, the scheme of free supply of Uniforms and writing material to students in Stds. I and II of Primary Schools of Zilla Parishads, located in the areas where literacy percentage is less than 10 and where enrolment in School is less than 70 per cent in the age group 6 to 11, has been introduced.

	1982-83 (Actual)	1983-84 (Anticipated)	1984-85 (Estimated)
Number of beneficiaries..	36,780	38,000	64,000
Total Expenditure ... (in thousand)	1839	1900	3200

In pursuance of the 20 point Economic Programme, a scheme of payment of loans to Zilla Parishads for purchasing the exercise books produced by Text-Book Bureau and providing to the students of the Primary Schools, at concessional rates.

The position of primary school buildings in rural areas is very much unsatisfactory. In order to improve this condition Government has issued orders to pay grants at the revised rates from 1982-83 to complete the incomplete works of class-room. Accordingly the rate of grant will be Rs. 22,400 i. e. 80 per cent of the total estimated cost. (i. e. Rs. 28,000) per class-room.

In order to strengthen the control over the primary education and to improve the standard of education in Zilla Parishad Primary Schools, Government have established flying squads.

Secondary Education

The Secondary Education is mostly in the hands of Private Managements and Local Bodies. The Zilla Parishads have to look after the management, maintenance, administration and inspection of the Ex-Government Secondary Schools. Government has taken a policy decision not to permit opening of new secondary schools except in backward and tribal areas as also schools of minority media and hence, there is a constant demand for opening of additional divisions in the existing schools. During 1982-83, 245 new schools have been sanctioned by Government out of which 34 are on grant-in-aid basis, 27 on non-Grant-in-aid basis for 2 years 110 on no Grant-in-aid basis and 74 permanently on no Grant-in-aid basis.

Owing to increase in the enrolment of students every year, the demand for opening additional divisions is made by schools. During 1982-83, 2,909 divisions were sanctioned and during 1983-84, 2,140 divisions have been sanctioned. About 3,000 additional divisions would be opened during 1984-85.

The number of secondary schools in the State is 6028. The number of teaching/non-teaching staff working in these schools is 93,076 and number of students is 27.88 lakhs.

Training of Secondary Teachers.—With a view to make trained graduate teachers available for recruitment B. Ed. training is imparted in Government and Non-Government Colleges of Education. This course is of one year's duration. There are 12 Government and 35 Non-Government Colleges of Education in the State Extension service centres are attached to all the Government Colleges and 14 Non-Government Colleges, Seminars, and orientation courses etc. are organised through these centres, for the benefit of teachers. Facility of Post Graduate Training is also available in some of the Colleges.

Recognition of Secondary Schools, their administration etc. is governed by the provisions of the Secondary School S. S. Code. The salary of teaching and non-teaching staff in secondary schools is paid by Pay Units through the Co-operative Banks.

Incentive grant of Rs. 10,000 per school is paid to the selected well managed non-Government aided Secondary Schools. About 100 Schools get the benefit under this scheme every year.

Under the Book Bank scheme, the students belonging to S.Cs, S.Ts., V.Js., N.Ts. and other weaker sections of the society in Secondary Schools are supplied with set of text books on loan basis.

With a view to providing better facilities of Secondary Education and to impart quality Education to bright and deserving Tribal students, a separate Shaskiya Vidya Niketan has been established at Kelapur in Yeotmal District in the year 1981-82.

In the existing Shaskiya Vidya Niketan at Pusegaon, Amravati, Aurangabad and Dhule the strength of the Adivasi students in the V th Class is increased by 10 Students, Students enrolled in the V th Class will be admitted to VI th Class after passing the examination and this process will continue every year. The Adivasi students enrolled in the Shaskiya Vidya Niketan will be entitled for free Education, for lodging and boarding, uniform, Books, Stationery items etc. under this scheme.

To prepare students for entrance examination to National Defence Academy in the State, there is Sainiki School at Satara, in which 67 per cent seats are reserved for the students in Maharashtra.

Junior Colleges

From the academic year 1972-73, the new uniform pattern of education (i. e. 10+2+3) has been adopted progressively in the State. The plus 2 stage of Higher Secondary Education (now designated as Jr. College stage) has been introduced throughout the State from the academic year 1975-76. The classes of First year and Second year of the Jr. Colleges are attached to the selected Secondary Schools and Colleges. According to the scheme in all 6430 divisions are opened and attached to the Secondary Schools as well as colleges in the State. 4,70,096 students are enrolled therein while 26,563 teachers are working in these Jr. College classes during 83-84.

During the year 1982-83, 436 additional divisions and 1983-84, 495 additional divisions of F. Y. J. C. and S. Y. J. C. classes have been opened. Provision for opening of 400 additional divisions would be made during 1984-85 in addition to the continuance of existing 2133 divisions.

Special Education

Introduction.—The Adult Education Programme is under operation since many years in the State of Maharashtra. For the first time National Adult Education Programme was launched by Government of India on the National Level, in the year 1978-79. Keeping in view the importance of this programme the State Government has also introduced the State Adult Education Programme, in conformity with the norms laid down by Government of India in the same year. This programme is declared as 'Minimum Needs Programmes'.

Literacy, Social awareness and functionality are the main components of this programme. Moreover this programme gives priority to the illiterate adults living in rural areas and urban slum areas within the age group of 15-35 belonging to the weaker sections of the Society viz. scheduled castes, scheduled tribes, nomadic tribes, minority language groups, women, landless labourers, rural artisans and people below the poverty line etc.

With a view to retain literacy of neo-literates and provide them with useful reading material, libraries have been started under the post-literacy programme.

For effective planning and implementation the State Board of Adult Education under the Chairmanship of Hon'ble Chief Minister and the District Adult Education Boards under the Chairmanship of Collectors are established. State Level, District Level and Project Level administrative units as per the norms of the Government of India have also been established, to execute the programme in the State.

For training all the Adult Education functionaries, production and publication of the suitable teaching-learning material, post literacy and other material, preparation of monitoring and evaluation tools, and carrying on innovative projects and research programmes, the State Resource Centre at the Indian Institute of Education, Pune and the Maharashtra State Institute of Adult Education, Aurangabad have been established.

Universities and other Higher Education

Higher Education is comprised of Degree Courses, Post-graduate Courses and Doctorate and Research courses

The instruction in Education faculties at graduate and post-graduate level is imparted in the Government, non-Government Colleges affiliated to the Universities as well as in the non-Agricultural Universities. At present there are seven Non-Agricultural Universities. In order to bring uniformity in the powers assigned to these Universities a Common Act was framed in the year 1974 and Uniform powers and functions have been assigned to them under the Act. Similarly it has also been decided to pay 100 per cent grant to the Universities on their approved staff.

It is the primary responsibility of the Universities to improve the standard of education and develop it by suitable reforms in curriculum. Each University functions within the area of its jurisdiction laid down in the Act.

In order to develop and widen the range of research work, the Maharashtra Universities Book Production Board has been established in 1969 at Nagpur. The primary aim of this Board is to produce literature in the regional language.

There are 11 Government and 446 non-Government Colleges in the State. The Colleges are affiliated to the respective Universities. Grants are paid to them at prescribed rates by Government. New Colleges which have been permitted from 1983-84 are on no-grant basis.

Research Institutions which are devoted to research in specialised branches of studies for non-formal courses studies in keeping with the cultural heritage of our country are paid grants at 25 per cent of their admissible expenditure limited to Rs. 15,000.

Government have introduced the scheme of financial assistance from the year 1980-81 to the teachers in Universities and Colleges in the State for attending international conferences, seminars and symposies at abroad and they are given financial assistance to the extent of travel expenses plus lodging and boarding expenses in the host country subject to a maximum of Rs. 10,000 per teacher.

Scholarships and Concessions

There are various scholarships and concessions Schemes implemented by the Government for the students studying at different stages of Education, in addition to Government of India's Merit and National Loan Scholarships Schemes, except the scholarships and concessions schemes for B. C. students which are implemented by the Social Welfare Department.

National Merit Scholarships and National Loan Scholarships are the major schemes of Government of India, in addition scholarships for Children of Primary and Secondary Teachers, Hindi Scholarship, Sanskrit Scholarship and Scholarships for Talented students from Rural Areas.

Government Open Merit Scholarships, Economically Backward Class Scholarship, Government Vidya Niketan Scholarship and High School/Middle School Scholarships are the major schemes of State Government.

Economically Backward Class concessions is a Major scheme wherein Fee concession is granted to the wards whose parents Annual Income does not exceed Rs. 4,800. In addition to this, free education is granted to children of Primary Teachers. From the year 1983-84 Government had declared free education to girls at secondary stage in recognised and aided secondary schools and income limit under E. B. C. scheme for secondary stage has been raised upto Rs. 10,000 p. a.

Fee Concession is also given to Sons and Daughters of Freedom Fighters and Wards of Defence Service Personnel. For Vidarbha Region, there is a scheme of stipends at Middle school and High School stage, in addition to above concessions. Riyayati and Targibi Scholarships are special schemes for Marathwada Region.

Stipends to Tribal students of standards V to X is a special scheme to give encouragement to the Tribal Students in their education.

कार्यक्रमाचे नाव	प्रत्यक्ष खर्च Actuals 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1983-84			
	महसूली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	महसूली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	
2	3	4	5	6	7	8	
(१) प्राथमिक शिक्षण							
(१) संचालन व प्रशासन							
योजनेतर	...	7,71	..	7,71	9,85	..	9,85
योजनांतर्गत
एकूण (१)	...	7,71	...	7,71	9,85	..	9,85
(२) निरीक्षण							
योजनेतर	...	4,72,09	..	4,72,09	4,92,17	..	4,92,17
योजनांतर्गत	...	8,48	..	8,48	8,13	..	813
एकूण (२)	...	4,80,57	..	4,80,57	5,00,30	..	5,00,30
(३) अशासकीय प्राथमिक शाळांना सहाय्य							
योजनेतर	...	20,29	..	20,29	20,80	..	20,80
योजनांतर्गत
एकूण (३)	...	20,29	..	20,29	20,80	..	20,80
(४) प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थाना सहाय्य							
योजनेतर	...	2,08,62,96	..	2,08,62,96	2,12,26,43	..	2,12,26,43
योजनांतर्गत	...	3,72,75	..	3,72,75	5,53,83	..	5,53,83
एकूण (४)	...	2,12,35,71	..	2,12,35,71	2,17,80,26	..	2,17,8
(५) शिक्षक प्रशिक्षण							
योजनेतर	...	2,98,34	..	2,98,34	3,25,59	..	3,25,59
योजनांतर्गत	...	7,03	..	7,03	9,26	..	9,26
एकूण (५)	...	3,05,37	..	3,05,37	3,34,85	..	3,34,85
इतर खर्च							
इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन. पुणे यांना अनुदान	योजनेतर
	योजनांतर्गत	...	204	..	204	3,00	3,00
	एकूण	...	204	..	204	3,00	3,00
(६) वह्या खरेदीसाठी जिल्हा परिषदांना कर्ज							
योजनेतर	74,14	74,14	..	75,00	75,00
योजनांतर्गत
एकूण (६)	74,14	74,14	..	75,00	75,00
(७) भूतपूर्व जिल्हा शिक्षण मंडळाच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारी वर्गाच्या भविष्य निर्वाहनिधीवरील व्याज							
योजनेतर	...	3,31,26	..	3,31,26	3,50,00	..	3,50,00
योजनांतर्गत
एकूण (७)	...	3,31,26	..	3,31,26	3,50,00	..	3,50,00

STATEMENT A

Programmewise details of Total Budget Estimates 1984-85

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज Revised Estimates 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1984-85			Name of Programme
महसूली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	महसूली Revenue	भांडवली Capital	एकूण Total	
9	10	11	12	13	14	
(1) Primary Education						
(1) Direction and Administration						
9,32	..	9,32	9,70	..	9,70	Non-Plan
..	Plan
9,32	..	9,32	9,70	..	9,70	Total (1)
(2) Inspection						
5,21,41	..	5,21,41	5,21,02	..	5,21,02	Non-Plan
7,78	..	7,78	8,92	..	8,92	Plan
5,29,18	..	5,29,18	5,59,94	..	5,59,94	Total (2)
(3) Assistance to Non-Government Primary School						
22,80	..	22,80	22,97	..	22,97	Non-Plan
..	Plan
22,80	..	22,80	22,97	..	22,97	Total (3)
(4) Assistance to Local Bodies for Primary Education						
2,34,85,23	..	2,34,85,23	2,37,95,81	..	2,37,95,81	Non-Plan
5,56,55	..	5,56,55	8,58,19	..	8,58,19	Plan
2,40,41,78	..	2,40,41,78	2,46,54,00	..	2,46,54,00	Total (4)
(5) Teacher's Training						
3,35,67	..	3,35,67	3,53,65	..	3,53,65	Non-Plan
1,000	..	1,000	9,40	..	9,40	Plan
3,45,67	..	3,45,67	3,63,05	..	3,63,05	Total (5)
Other Expenditure						
..	Non-Plan
2,65	..	2,65	2,00	..	2,00	Plan Grant to Indian Institute of Education Pune
2,65	..	2,65	2,00	..	2,00	Total
(6) Loan to Z.Ps. for purchase of exercise books						
..	75,00	75,00	..	75,00	75,00	Non-Plan
..	Plan
..	75,00	75,00	..	75,00	75,00	Total (6)
(7) Interest on Provident Fund of Ex-District School Board, Primary School Teachers and Staff.						
3,50,00	..	3,50,00	3,59,00	..	3,59,00	Non-Plan
..	Plan
3,50,00	..	3,50,00	3,59,00	..	3,59,00	Total (7)

1	2	3	4	5	6	7	8
(१) प्राथमिक शिक्षण—चालू							
(६) राज्यसहायित मान्यताप्राप्त प्राथमिक शाळांच्या कर्मचा- ऱ्यांना मिळणारे निवृत्तीवेतन व इतर सेवानिवृत्तीकार्य							
	योजनेतर	12,24	..	12,24
	योजनांतर्गत
	एकूण (८)	12,24	..	12,24
(९) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागासवर्ग बांधे कल्याण							
	योजनेतर	...	6,16	..	6,16	603	603
	योजनांतर्गत
	एकूण (९)	...	6,16	..	6,16	603	603
(१०) जनजातीच्या बोली-भाषेतील पुस्तक निर्मिती							
	योजनेतर	...	1,75	..	1,75	77	77
	योजनांतर्गत
	एकूण (१०)	...	1,75	..	1,75	77	77
	एकूण स्थूल	...	2,23,90,86	74,14	2,24,65,00	2,30,18,10	75,00
	वसा-वसुली
	एकूण निव्वळ	...	2,23,90,86	74,14	2,24,65,00	2,30,18,10	75,00
(२) माध्यमिक शिक्षण							
(१) संचालन व प्रशासन							
	योजनेतर	...	5,70	..	5,70	5,31	5,31
	योजनांतर्गत
	एकूण (१)	...	5,70	..	5,70	5,31	5,31
(२) निरीक्षण							
	योजनेतर	...	1,46,48	..	1,46,48	1,52,99	1,52,99
	योजनांतर्गत	...	18,17	..	18,17	19,05	19,05
	एकूण (२)	...	1,64,65	..	1,64,65	1,72,04	1,72,04
(३) शासकीय माध्यमिक शाळा							
	योजनेतर	...	95,17	..	95,17	96,65	96,65
	योजनांतर्गत	...	3	..	3	11	11
	एकूण (३)	...	95,20	..	95,20	96,76	96,76

STATEMENT A—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

9	10	11	12	13	14	
<i>(I) Primary Education—contd.</i>						
(8) Pension and other retirement benefits to Employees of State Aided Approved Primary Schools—						
2,24	..	2,24	13,19	..	13,19	Non-Plan
..	Plan
2,24	..	2,24	13,19	..	13,19	Total (8)
(9) Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Other Backward Classes.						
6,83	..	6,83	6,96	..	6,96	Non-Plan
..	Plan
6,83	..	6,83	6,96	..	6,96	Total (9)
(10) Production of Books, in Tribal Districts						
77	..	77	85	..	85	Non-Plan
..	Plan
77	..	77	85	..	85	Total (10)
2,53,11,25	75,00	2,53,86,25	2,59,91,66	75,00	2,60,66,66	Total Gross
..	Deduct—Recoveries
2,53,11,25	75,00	2,53,86,25	2,59,91,66	75,00	2,60,66,66	Total, Net
<i>(II) Secondary Education</i>						
(1) Direction and Administration						
6,00	..	6,00	5,99	..	5,99	Non-Plan
..	Plan
6,00	..	6,00	5,99	..	5,99	Total (1)
(2) Inspection						
1,66,18	..	1,66,18	1,69,18	..	1,69,18	Non-Plan
20,15	..	20,15	20,05	..	20,05	Plan
1,86,33	..	1,86,33	1,89,23	..	1,89,23	Total (2)
(3) Government Secondary Schools						
1,02,69	..	1,02,69	1,08,14	..	1,08,14	Non-Plan
1	..	1	170	..	170	Plan
1,02,70	..	1,02,70	1,09,84	..	1,09,84	Total (3)

	2	3	4	5	6	7	8
(२) माध्यमिक शिक्षण—चालू							
(४) अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य.							
योजनेतर	...	1,33,46,62	—	13,34,662	1,34,98,22	—	1,34,98,22
योजनांतर्गत	...	12,62,02	—	12,62,02	13,62,70	—	13,62,70
एकूण (४)	...	1,46,08,64	—	1,46,08,64	1,48,60,92	—	1,48,60,92
(५) माध्यमिक शिक्षणाकरता स्थानिक संस्थांना सहाय्य							
योजनेतर	...	18,59,66	—	18,59,66	19,19,60	—	19,19,60
योजनांतर्गत	...	35,85	—	35,85	1,37,24	—	1,37,24
एकूण (५)	...	18,95,51	—	18,95,51	20,56,84	—	20,56,84
(६) शिष्यवृत्त्या							
योजनेतर	...	52,70	—	52,70	34,24	—	34,24
योजनांतर्गत	...	—	—	—	32,00	—	32,00
एकूण (६)	...	52,70	—	52,70	66,24	—	66,24
(७) शिक्षकांचे प्रशिक्षण							
योजनेतर	...	2,24,59	—	2,24,59	2,48,07	—	2,48,07
योजनांतर्गत	...	1,13	—	1,13	90	—	90
एकूण (७)	...	2,25,72	—	2,25,72	2,48,97	—	2,48,97
(८) इतर खर्च							
योजनेतर	...	4,23	—	4,23	5,42	—	5,42
योजनांतर्गत	...	51	—	51	100	—	1,00
एकूण (८)	...	4,74	—	4,74	6,42	—	6,42
(९) अर्थसहायित शैक्षणिक संस्थांच्या कर्मचाऱ्यांना मिळणारे निवृत्तीवेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.							
योजनेतर	...	2,85,64	—	2,85,64	2,94,50	—	2,94,50
योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—	—
एकूण (९)	...	2,85,64	—	2,85,64	2,94,50	—	2,94,50
(१०) अर्थसहायित अशासकीय माध्यमिक व विशेष शाळा यामधील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्य निर्वाह निधीवरील व्यय.							
योजनेतर	...	4,37,00	—	4,37,00	5,43,00	—	5,43,00
योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—	—
एकूण (१०)	...	4,37,00	—	4,37,00	5,43,00	—	5,43,00
(११) अशासकीय माध्यमिक शाळेतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी ठेव संलग्न योजना.							
योजनेतर	...	27	—	27	300	—	300
योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—	—
एकूण (११)	...	27	—	27	300	—	300
एकूण स्थूल	...	1,77,75,77	—	1,77,75,77	1,83,54,00	—	1,83,54,00
वजा—बसुली	...	(-) 17,87,54	—	(-) 17,87,84	(-) 19,78,47	—	(-) 19,78,47
एकूण निव्वळ	...	1,59,87,93	—	1,59,87,93	1,63,75,53	—	1,63,75,53

STATEMENT A--contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

9	10	11	12	13	14	
						(II) Secondary Education—contd.
						(4) Assistance to Non-Government Secondary Schools.
1,45,03,00	—	1,45,03,00	1,48,79,60	—	1,48,79,60	Non-Plan
22,10,91	—	22,10,91	53,56,47	—	5,356.47	Plan
1,67,13,91	—	1,67,13,91	1,72,36,07	—	1,72,36,07	Total (4)
						(5) Assistance to Local Bodies [for Secondary Education
20,67,82	—	20,67,87	21,65,96	—	21,65,96	Non-Plan
37,65	—	37,65	66,22	—	66,22	Plan
21,05,47	—	21,05,47	22,32,18	—	22,32,18	Total (5)
						(6) Scholarships
34,50	—	34,50	34,19	—	34,19	Non-Plan
26,31	—	26,31	26,00	—	26,00	Plan
60,81	—	60,81	60,19	—	60,19	Total (6)
						(7) Teachers' Training
2,62,26	—	2,62,26	2,64,87	—	2,64,87	Non-Plan
98	—	98	94	—	94	Plan
2,63,24	—	2,63,24	2,65,81	—	2,65,81	Total (7)
						(8) Other Expenditure
5,39	—	5,39	5,43	—	5,43	Non-Plan
1,28	—	1,28	1,73	—	1,73	Plan
6,67	—	6,67	7,16	—	7,16	Total (8)
						(9) Pension and Other Retirement Benefits to Employees of the Aided Educational Institutions.
3,25,25	—	3,25,25	3,05,00	—	3,05,00	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
3,25,25	—	3,25,25	3,05,00	—	3,05,00	Total (9)
						(10) Interest on Provident Fund of Aided Non-Government Secondary and Special Schools.
5,43,00	—	5,43,00	5,98,00	—	5,98,00	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
5,43,00	—	5,43,00	5,98,00	—	5,98,00	Total (10)
						(11) Deposit-Link Insurance Scheme for teaching and non-teaching staff in Aided Non-Government Secondary Schools.
4,00	—	4,00	3,00	—	3,00	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
4,00	—	4,00	3,00	—	3,00	Total (11)
2,03,17,38	—	2,03,17,38	2,10,12,97	—	2,10,12,97	Total Gross
(-)) 20,02,20	—	(-) 20,02,20	(-) 21,08,15	—	(-) 21,08,15	Deduct—Recoveries
1,83,15,18	—	1,83,15,18	1,89,04,82	—	1,89,04,82	Total Net

1	2	3	4	5	6	7	8	
(३) विशेष शिक्षण								
(१) प्रौढ शिक्षण								
	योजनेतर	...	26,76	—	26,76	29,77	—	29,77
	योजनांतर्गत	...	1,81,05	—	1,81,05	2,06,59	—	2,06,59
	एकूण (१)	...	2,07,81	—	2,07,81	2,36,36	—	2,36,36
(२) अर्वाचीन भारतीय भाषा व साहित्य यांना प्रोत्साहन								
	योजनेतर	...	5	—	5	23	—	23
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—	—
	एकूण (२)	...	5	—	5	23	—	23
(३) संस्कृत शिक्षण								
	योजनेतर	...	2,59	—	2,59	2,60	—	2,60
	योजनांतर्गत	...	11	—	11	20	—	20
	एकूण (३)	...	2,70	—	2,70	2,80	—	2,80
	एकूण स्थूल	...	2,10,56	—	2,10,56	2,39,39	—	2,39,39
	वजा—वसुली	...	—	—	—	—	—	—
	एकूण निव्वळ	...	2,10,56	—	2,10,56	2,39,39	—	2,39,39
(४) विद्यापीठ पूर्व शिक्षण								
(१) शासकीय संस्था								
	योजनेतर	...	—	—	—	—	—	—
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—	—
	एकूण (१)	...	—	—	—	—	—	—
(२) अशासकीय संस्थांना सहाय्य								
	योजनेतर	...	10,01,09	—	10,01,09	11,24,36	—	11,24,36
	योजनांतर्गत	...	2,59,92	—	2,59,92	3,49,08	—	3,49,08
	एकूण (२)	...	12,61,01	—	12,61,01	14,73,44	—	14,73,44
(३) शिष्यवृत्त्या								
	योजनेतर	...	5,67	—	5,67	6,96	—	6,96
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—	—
	एकूण (३)	...	5,67	—	5,67	6,96	—	6,96
	एकूण स्थूल	...	12,66,68	—	12,66,68	14,80,40	—	14,80,40
	वजा—वसुली	...	—	—	—	—	—	—
	एकूण निव्वळ	...	12,66,68	—	12,66,68	14,80,40	—	14,80,40

STATEMENT A—contd.

9	10	11	12	13	14	
(III) Special Education						
(1) Adult Education						
28,83	—	28,83	32,42	—	32,42	Non-Plan
2,05,39	—	2,05,39	2,76,42	—	2,76,42	Plan
2,32,22	—	2,32,22	3,08,94	—	3,08,94	Total (1)
(2) Promotion of Modern Indian languages and literature						
23	—	23	23	—	23	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
23	—	23	23	—	23	Total (2)
(3) Sanskrit Education						
2,77	—	2,77	2,53	—	2,53	Non-Plan
18	—	18	25	—	25	Plan
2,95	—	2,95	2,78	—	2,78	Total (3)
2,37,40	—	2,37,40	3,11,95	—	3,11,95	Total Gross
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
2,37,40	—	2,37,40	3,11,95	—	3,11,95	Total Net
(IV) Pre-University Education						
(1) Government Institutions						
—	—	—	—	—	—	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
—	—	—	—	—	—	Total (1)
(2) Assistance to Non-Government Institutions						
11,24,89	—	11,24,89	12,39,87	—	12,39,87	Non-Plan
3,81,10	—	3,81,10	5,58,72	—	5,58,72	Plan
15,05,99	—	15,05,99	17,98,59	—	17,98,59	Total (2)
(3) Scholarships						
5,98	—	5,98	6,96	—	6,96	Non-Plan
—	—	—	96	—	96	Plan
5,98	—	5,98	7,92	—	7,92	Total (3)
15,11,97	—	15,11,97	18,06,51	—	18,06,51	Total Gross
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
15,11,97	—	15,11,97	18,06,51	—	18,06,51	Total Net

1	2	3	4	5	6	7	8
(५) विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण							
(१) तांत्रिकेतर शिक्षणासाठी विद्यापीठांना सहाय्य							
	योजनेतर	...	10,52,19	—	10,52,19	11,44,60	— 11,44,60
	योजनांतर्गत	...	50,61	—	50,61	50,60	— 50,60
	एकूण (१)	...	11,02,80	—	11,02,80	11,95,20	— 11,95,20
(२) शासकीय महाविद्यालये.							
	योजनेतर	...	3,52,16	—	3,52,16	3,55,55	— 3,55,55
	योजनांतर्गत	...	23,74	—	23,74	74,52	— 74,52
	एकूण (२)	...	3,75,90	—	3,75,90	4,30,07	— 4,30,07
(३) अशासकीय महाविद्यालयांना सहाय्य							
	योजनेतर	...	40,12,22	—	40,12,22	40,00,27	— 40,00,27
	योजनांतर्गत	...	37,09	—	37,09	41,15	— 41,15
	एकूण (३)	...	40,49,31	—	40,49,31	40,41,42	— 40,41,42
(४) शिष्यवृत्त्या							
	योजनेतर	...	13,05	—	13,05	19,25	— 19,25
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—
	एकूण (४)	...	13,05	—	13,05	19,25	— 19,25
(५) विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षणांना कर्जे							
	योजनेतर	...	—	33,00	33,00	—	40,00 40,00
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—
	एकूण (५)	...	—	33,00	33,00	—	40,00 40,00
	एकूण स्थूल	...	55,41,06	33,00	55,74,06	56,85,94	40,00 57,25,94
	वजा—वसुली	...	—	—	—	—	—
	एकूण निव्वळ	...	55,41,06	33,00	55,74,06	56,85,94	40,00 57,25,94
(६) युवक कल्याण							
(१) राष्ट्रीय छात्र सेना							
	योजनेतर	...	1,82,18	—	1,82,18	1,83,48	— 1,83,48
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—
	एकूण (१)	...	1,82,18	—	1,82,18	1,83,48	— 1,83,48
(२) बालवीर सेवा व मार्गदर्शन							
	योजनेतर	...	7,45	—	7,45	9,45	— 9,45
	योजनांतर्गत	...	—	—	—	—	—
	एकूण (२)	...	7,45	—	7,45	9,45	— 9,45
(३) राष्ट्रीय सेवा योजना							
	योजनेतर	...	35,43	—	35,43	35,67	— 35,67
	योजनांतर्गत	...	6,00	—	6,00	8,40	— 8,40
	एकूण (३)	...	41,43	—	41,43	44,07	— 44,07
	एकूण स्थूल	...	2,31,06	—	2,31,06	2,37,00	— 2,37,00
	वजा—वसुली	...	—	—	—	—	—
	एकूण निव्वळ	...	2,31,06	—	2,31,06	2,37,00	— 2,37,00

STATEMENT A—*co ntd.*

9	10	11	12	13	14	2
<i>V. University and other Higher Education</i>						
(1) Assistance to Universities for Non-Technical Education—						
12,59,22	—	15,59,22	12,55,55	—	12,55,55	Non-Plan
68,60	—	68,60	95,00	—	95,00	Plan
13,27,82	—	13,27,82	13,50,55	—	13,50,55	Total (1)
(2) Government Colleges—						
1,81,58	—	1,81,58	4,08,44	—	4,08,44	Non-Plan
71,61	—	71,61	65,59	—	65,59	Plan
4,53,19	—	4,53,19	4,74,03	—	4,74,03	Total (2)
(3) Assistance to Non-Government Colleges						
43,81,99	—	43,81,99	45,24,93	—	45,24,93	Non-Plan
54,91	—	54,91	61,25	—	61,25	Plan
44,36,90	—	44,36,99	45,86,18	—	45,86,18	Total (3)
(4) Scholarships—						
16,64	—	16,64	17,25	—	17,25	Non-Plan
—	—	—	1,41	—	1,41	Plan
16,64	—	16,64	18,66	—	18,66	Total (4)
(5) Loans for University and other Higher Education—						
—	35,00	35,00	—	38,00	38,00	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
—	35,00	35,00	—	38,00	38,00	Total (5)
62,34,55	35,00	6,26,95	64,29,42	38,00	64,67,42	Total Gross
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
62,34,55	35,00	62,69,55	64,29,42	38,00	64,67,42	Total Net
<i>VI. Youth Welfare</i>						
(1) National Cadet Corps—						
2,07,20	—	2,07,20	2,10,96	—	2,10,96	Non-Plan
3,60	—	3,60	3,15	—	3,15	Plan
2,10,80	—	2,10,80	2,14,11	—	2,14,11	Total (1)
(2) Scouting and Guiding—						
9,55	—	9,55	10,95	—	10,95	Non-Plan
—	—	—	—	—	—	Plan
9,55	—	9,55	10,95	—	10,95	Total (2)
(3) National Services Scheme—						
32,89	—	32,89	35,72	—	35,72	Non-Plan
8,40	—	8,40	20,04	—	20,04	Plan
41,29	—	41,29	55,76	—	55,76	Total (3)
2,61,64	—	2,61,64	2,80,82	—	2,80,82	Total Gross
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
2,61,64	—	2,61,64	2,80,82	—	2,80,82	Total Net

1	2	3	4	5	6	7	8
(सात) सर्वसाधारण शिक्षण							
(१) संचालन व प्रशासन							
योजनेतर	..	1,60,41	..	1,60,41	1,56,21	..	1,56,21
योजनांतर्गत	..	17,11	..	17,11	19,88	..	19,88
एकूण (१)	..	1,77,52	..	1,77,52	1,76,09	..	1,76,09
(२) संशोधन							
योजनेतर	..	5,50	..	5,50	6,20	..	6,20
योजनांतर्गत	..	4,94	..	4,94	6,00	..	6,00
एकूण (२)	..	10,44	..	10,44	12,20	..	12,20
(३) प्रशिक्षण							
योजनेतर	..	74,36	..	74,36	79,68	..	79,68
योजनांतर्गत	..	35,35	..	35,35	46,38	..	46,38
एकूण (३)	..	1,09,71	..	1,09,71	1,26,06	..	1,26,06
(४) शिष्यवृत्त्या							
योजनेतर	..	54,11	..	54,11	57,93	..	57,93
योजनांतर्गत	..	43,79	..	43,79	41,00	..	41,00
एकूण (४)	..	97,90	..	97,90	98,93	..	98,93
(५) इतर खर्च							
योजनेतर	{						
	{	भारीत	..	10	..	10	
	{	दत्तमत	..	5,74,10	..	5,74,10	59,100
योजनांतर्गत	..	दत्तमत	..	1,42,33	..	1,42,33	10,790
एकूण (५)	{	भारीत	..	10	..	10	
	{	दत्तमत	..	7,16,43	..	7,16,43	6,98,90
(६) अपंगांचे शिक्षण व कल्याण							
योजनेतर
योजनांतर्गत	..	2,72	..	2,72	16,48	..	16,48
एकूण (६)	..	2,72	..	2,72	16,48	..	16,48
एकूण स्थूल	{	भारीत	..	11,14,72	..	11,14,72	10
	{	दत्तमत	..	11,14,72	..	11,14,72	1,12,866
वजा—वसुली
एकूण निव्वळ	{	भारीत	..	11,14,72	..	11,14,72	10
	{	दत्तमत	..	11,14,72	..	11,14,72	1,12,866
(आठ) मंत्रालय							
(१) सचिवालय शिक्षण खाते							
योजनेतर	...	51,12	28,16	79,28	55,59	38,44	94,03
योजनांतर्गत	...	4,77	8,97	13,74	1,54,99	12,00	1,66,99
एकूण (१)	...	55,89	37,13	93,02	2,10,58	50,44	2,61,02
एकूण स्थूल	..	55,89	37,13	93,02	2,10,58	50,44	2,61,02
वजा—वसुली
एकूण निव्वळ	..	55,89	37,13	93,02	2,10,58	50,44	2,61,02

9	10	11	12	13	14	
<i>VII, General Education</i>						
(1) Direction and Administration—						
1,70,19	..	1,70,19	1,81,56	..	1,81,56	Non-Plan
23,71	..	23,71	69,29	..	69,29	Plan
1,93,90	..	1,93,90	2,50,85	..	2,50,85	Total (1)
(2) Research—						
6,20	..	6,20	6,45	..	6,45	Non-Plan
6,00	..	6,00	7,00	..	7,00	Plan
12,20	..	12,20	13,45	..	13,45	Total (2)
(3) Training—						
81,31	..	81,81	82,74	..	82,74	Non-Plan
44,94	..	44,94	48,81	..	48,81	Plan
1,26,25	..	1,26,25	1,31,55	..	1,31,55	Total (3)
(4) Scholarships—						
55,55	..	55,55	56,58	..	56,58	Non-Plan
44,78	..	44,78	50,00	..	50,00	Plan
1,00,33	..	1,00,33	1,06,58	..	1,06,58	Total (4)
(5) Other Expenditure						
10	..	10	10	..	10	Voted } Non-Plan Charged }
5,87,51	..	5,87,51	5,87,99	..	5,87,99	
1,98,48	..	1,98,48	1,76,80	..	1,76,80	Plan
7,86,09	..	7,86,09	7,64,89	..	7,64,89	Voted } Total (5) Charged }
(6) Education and Welfare of handicapped						
..	Non-Plan
8,45	..	8,45	10,00	..	10,00	Plan
8,45	..	8,45	10,00	..	10,00	Total (6)
12,27,22	..	12,27,22	12,77,32	..	12,77,32	Voted } Total Gross Charged }
..	Deduct—Recoveries
12,27,22	..	12,27,22	12,77,32	..	12,77,32	Voted } Total Net Charged }
<i>VIII, Mantralaya</i>						
Secretariat—Education Department—						
58,04	37,11	95,15	60,08	41,72	1,01,80	Non-Plan
90,89	12,00	1,02,89	1,52,85	10,00	1,62,85	Plan
1,48,93	49,11	1,98,04	2,12,83	51,72	2,64,65	Total
1,48,93	49,11	1,98,04	2,12,83	51,72	2,64,65	Total Gross
..	Deduct—Recoveries
1,48,93	49,11	1,98,04	2,12,83	51,72	2,64,65	Total Net

कार्यक्रम	कार्यक्रमाचे नाव	प्रत्यक्ष खर्च Actuals 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1983-84		
		योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8
	२४९, व्याज प्रदान						
	१. प्राथमिक शिक्षण						
(७)	भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळाच्या कर्मचारी वर्गाच्या भविष्यनिर्वाह निधीवरील व्याज.	3,31,26	—	3,31,26	3,50,00	—	3,50,00
	२. माध्यमिक शिक्षण						
(१०)	अर्थसहाय्यित अशासकीय माध्यमिक व विशेष शाळा यांमधील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्यनिर्वाहनिधीवरील व्याज.	4,37,00	—	4,37,00	5,43,00	—	5,43,00
	२४९, व्याज प्रदान-एकूण ...	7,68,26	—	7,68,26	8,93,00	—	8,93,00
२६६,	निवृत्तीवेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ						
	१. प्राथमिक शिक्षण						
(८)	राज्य सहाय्यित शैक्षणिक संस्थांच्या कर्मचाऱ्यांना निवृत्तीवेतन	—	—	—	12,24	—	12,24
	२. माध्यमिक शिक्षण						
(९)	राज्यसहाय्यित अशासकीय माध्यमिक शाळांच्या कर्मचारीवर्गाची निवृत्तीवेतने व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.	2,85,64	—	2,85,64	2,94,50	—	2,94,50
	५. विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण						
(६)	राज्य सहाय्यित महाविद्यालयातील व विद्यापीठातील कर्मचाऱ्यांना निवृत्ती वेतन व इतर सेवा निवृत्ती लाभ.	—	—	—	—	—	—
२६६,	निवृत्तीवेतने व इतर सेवानिवृत्ती लाभ एकूण...	2,85,64	—	2,85,64	3,06,74	—	3,06,74
२७६,	सचिवालय, सामाजिक व सामूहिक सेवा						
	८. मंत्रालय						
(१)	सचिवालय व शिक्षण खाते	49,42	4,77	54,19	53,30	1,54,99	2,08,29
२७६,	सचिवालय, सामाजिक व सामूहिक सेवा-एकूण...	49,42	4,77	54,19	53,30	1,54,99	2,08,29
	२७७, शिक्षण						
	१. प्राथमिक शिक्षण						
(१)	संचालन व प्रशासन	7,71	—	7,71	9,85	—	9,85
(२)	निरीक्षण	4,72,09	8,48	4,80,57	4,92,17	8,13	5,00,30
(३)	अशासकीय प्राथमिक शाळा	20,29	—	20,29	20,80	—	20,80
(४)	प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य	2,08,62,96	3,72,75	2,12,35,71	2,12,26,43	5,53,83	2,17,80,26
(५)	शिक्षक प्रशिक्षण	2,98,34	7,03	2,05,37	32,55,90	9,26	3,34,85
(६)	इतर खर्च	—	2,04	2,04	—	3,00	3,00
	प्राथमिक शिक्षण, एकूण ...	2,16,61,39	3,90,30	2,20,51,69	2,20,74,84	5,74,22	2,26,49,06
	२. माध्यमिक शिक्षण						
(१)	संचालन व प्रशासन	5,70	—	5,70	5,31	—	5,31
(२)	निरीक्षण	1,46,48	18,17	1,64,65	1,52,99	19,05	1,72,04
(३)	शासकीय माध्यमिक शाळा	95,17	3	95,20	96,65	11	96,76
(४)	अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य	1,33,46,62	1,26,202	1,46,08,64	1,34,98,22	13,62,70	1,48,60,92
(५)	माध्यमिक शिक्षणाकरिता स्थानिक संस्थांना सहाय्य.	18,59,66	35,85	18,95,51	19,19,60	1,37,24	20,56,84
(६)	शिष्यवृत्त्या	52,70	—	52,70	34,24	32,00	66,24
(७)	शिक्षक प्रशिक्षण	2,24,59	1,13	2,25,72	2,48,07	90	2,48,97
(८)	इतर खर्च	4,23	51	4,74	5,42	1,00	6,42
	एकूण, माध्यमिक शिक्षण ...	1,57,35,15	13,17,71	1,70,52,86	1,59,60,50	15,53,00	1,75,13,50

STATEMENT "B"

Major Head-cum-Programmewise details of Total Budget Estimates, 1984-85

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज Revised Estimates 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1984-85			Name of Programme
योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
9	10	11	12	13	14	
						249, Interest Payments
						I. PRIMARY EDUCATION
350,00	—	3,50,00	3,59,00	—	3,59,00	(7) Interest on Provident Fund of Ex. D. S. B Primary School teachers and Staff.
						II. SECONDARY EDUCATION
5,43,00	—	5,43,00	59,800	—	5,9,800	(10) Interest on Provident Fund of aided Non-Government Secondary and Special Schools.
8,93,00	—	8,93,00	9,57,00	—	3,57,00	Total—249, Interest Payments
						266, Pension and other Retirement Benefits
						I. PRIMARY EDUCATION
2,24	—	2,24	13,19	—	13,19	(8) Pension to employees of State aided Educational Institutions.
						II. SECONDARY EDUCATION
3,25,25	—	3,25,25	3,05,50	—	3,05,50	(9) Pension and other Retirement Benefits to State aided Educational Institutions.
						V. University and other Higher Education
—	—	—	50,00	—	50,00	(6) Pension and other Retirement benefits to the Employees in the State aided Colleges and Universities.
3,27,49	—	3,27,49	3,68,69	—	3,68,69	Total—266, Pensions and Other Retirement Benefits
						276, Secretariat Social and Community Services
						VIII. MANTRALAYA
56,26	90,89	147,15	58,04	152,85	210,89	(1) Secretariat-Education Department
56,26	90,89	147,15	58,04	152,85	210,89	Total—276, Secretariat Social and Community Services.
						277, Education
						I. PRIMARY EDUCATION
9,32	—	9,32	9,70	—	9,70	(1) Direction and Administration
5,21,41	7,78	5,291,9	5,51,02	8,52	5,59,94	(2) Inspection
22,80	—	22,89	22,97	—	22,97	(3) Assistance to Non-Government Primary Schools.
2,34,24,44	5,56,55	2,39,80,99	2,37,95,91	9,58,19	2,46,54,00	(4) Assistance to Local Bodies for Primary Education
3,35,67	10,08	3,45,67	3,53,45	9,40	3,63,05	(5) Teachers' Training
—	2,65	2,65	—	2,00	2,00	(6) Other Expenditure,
2,43,13,64	5,76,98	2,48,90,62	2,47,93,15	8,78,51	2,56,11,66	Total, Primary Education
						II. SECONDARY EDUCATION
6,00	—	6,00	5,99	—	5,99	(1) Direction and Administration
1,66,18	20,15	1,68,33	1,68,18	20,05	1,89,23	(2) Inspection
102,69	1	1,02,70	1,08,14	1,70	1,09,84	(3) Government Secondary Schools
1,45,03,00	2,21,001	1,67,13,91	1,48,79,60	2,35,647	1,72,36,07	(4) Assistance to Non-Government Secondary Schools
20,67,82	37,65	2,10,547	2,11,65,96	66,22	2,232,18	(5) Assistance to Local Bodies for Secondary Education.
34,50	26,31	60,81	34,19	26,00	60,19	(6) Scholarships
2,62,26	98	2,63,24	2,6,487	94	2,65,81	(7) Teachers' Training
5,39	128	6,67	5,43	173	7,16	(8) Other Expenditure
1,71,47,84	22,97,29	1,94,45,13	1,76,33,36	2,47,311	2,01,06,47	Total, Secondary Education

1	2	3	4	5	6	7	8	
३. विशेष शिक्षण विभाग								
(१)	प्रौढ शिक्षण	...	26,76	1,81,05	2,07,81	29,77	2,06,59	2,36,36
(२)	अर्वाचीन भारतीय भाषा व साहित्य यांना प्रोत्साहन.	...	5	—	5	23	—	23
(३)	संस्कृत शिक्षण	...	2,59	11	2,70	2,60	20	2,80
विशेष शिक्षण—एकूण		...	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39
४. विद्यापीठपूर्व शिक्षण								
(१)	शासकीय संस्था	...	—	—	—	—	—	—
(२)	अशासकीय संस्थांना सहाय्य	...	1,00,109	2,59,92	1,26,101	11,24,36	3,49,08	14,73,44
(३)	शिष्यवृत्त्या	...	5,67	—	5,67	6,96	...	6,96
विद्यापीठपूर्व शिक्षण—एकूण		...	1,00,676	2,59,92	1,26,668	11,31,32	3,49,08	14,80,40
५. विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण								
(१)	तांत्रिकेतर शिक्षणासाठी विद्यापीठांना सहाय्य	...	10,52,19	50,61	11,02,80	11,44,60	50,60	11,95,20
(२)	शासकीय महाविद्यालय	...	3,52,16	23,74	3,75,90	3,55,55	74,52	4,30,07
(३)	अशासकीय महाविद्यालयांना सहाय्य	...	40,12,22	37,09	40,49,31	40,00,27	41,15	40,41,42
(४)	शिष्यवृत्त्या	...	13,05	—	13,05	19,25	—	19,25
विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण—एकूण		...	54,29,62	1,11,44	55,41,06	55,19,67	1,66,27	56,85,94
६. युवककल्याण								
(१)	राष्ट्रीय छात्रसेना	...	1,82,18	—	1,82,18	1,83,48	—	1,83,48
(२)	बालवीर व मार्गदर्शन	...	7,45	—	7,45	9,45	—	9,45
(३)	राष्ट्रीय सेवा योजना	...	35,43	6,00	41,43	35,67	8,40	44,07
युवककल्याण—एकूण		...	2,25,06	6,00	2,31,06	2,28,60	8,40	2,37,00
७. सर्वसाधारण शिक्षण								
(१)	संचालन व प्रशासन	...	1,60,41	17,11	1,77,52	1,56,21	19,88	1,76,09
(२)	संशोधन	...	5,50	4,94	11,44	6,20	6,00	12,20
(३)	प्रशिक्षण	...	74,36	35,35	1,09,71	79,68	46,38	1,26,06
(४)	शिष्यवृत्त्या	...	54,11	43,79	97,90	57,93	41,00	98,93
(५)	इतर खर्च	...	5,74,10	1,42,33	7,16,43	5,91,10	1,07,90	6,99,00
सर्वसाधारण शिक्षण—एकूण		...	8,68,48	2,43,52	11,12,00	8,91,12	2,21,16	11,12,28
२७७, शिक्षण—एकूण		...	4,49,55,86	25,10,05	4,74,65,91	4,58,38,65	30,78,92	4,89,17,57
२८८-सामाजिक सुरक्षा व कल्याण								
१. प्राथमिक शिक्षण								
अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर मागास वर्ग यांचे कल्याण.								
(९)	वसतिगृहासाठी अल्प अनुदान	..	6,16	—	6,16	6,03	—	6,03
(१०)	जनजातीतील बोली भाषेतील पुस्तकांची निर्मिती	..	175	—	175	77	—	77
२. माध्यमिक शिक्षण								
(११)	अशासकीय माध्यमिक शाळेतील शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी ठेव संलग्न विमा-योजना.	...	27	—	27	3,00	—	3,00
७. सर्वसाधारण शिक्षण								
(६)	अपंगांचे शिक्षण व कल्याण	...	—	2,72	2,72	—	16,48	16,48
८. मंत्रालय								
	ठेव संलग्न विमा योजना	...	17,0	—	1,70	2,29	—	2,29
२८८, सामाजिक सुरक्षा व कल्याण—एकूण		...	9,88	2,72	12,60	12,09	16,48	28,57

STATEMENT B—contd.

9	10	11	12	13	14	
						III. SPECIAL EDUCATION
28,83	2,05,39	2,34,22	32,42	2,76,52	3,08,94	(1) Adult Education
23	...	23	23	—	23	(2) Promotion of Modern Indian Languages and Literature.
2,77	18	2,95	2,53	25	2,78	(3) Sanskrit Education
31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95	Total, Special Education
						IV. PRE-UNIVERSITY EDUCATION
...	(1) Government Institutions
11,24,89	3,81,10	15,15,99	12,39,87	5,58,72	17,98,59	(2) Assistance to Non-Government Institutions
5,98	..	5,98	6,96	96	7,92	(3) Scholarships
11,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,66,51	Total, Pre-University Education
						V. UNIVERSITY AND OTHER HIGHER EDUCATION
12,59,22	68,60	13,27,82	12,55,55	95,00	13,50,55	(1) Assistance to Universities for Non-Technical Education.
3,81,58	71,61	4,53,19	4,08,44	65,59	4,74,03	(2) Government Colleges
13,81,99	54,91	44,56,98	45,24,93	61,25	45,86,18	(3) Assistance to Non-Government Colleges
16,64	...	16,64	17,25	141	18,66	(4) Scholarships
50,39,43	1,95,12	62,34,55	62,06,17	2,23,25	64,29,42	Total, University and Other Higher Education
						VI. YOUTH WELFARE
2,07,20	360	2,10,80	2,10,96	315	2,14,11	(1) National Cadet Corps
9,55	—	9,55	10,85	—	10,95	(2) Scouting and Guiding
32,89	8,40	41,29	35,72	20,04	55,76	(3) National Services Scheme
2,49,64	12,00	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Total, Youth Welfare
						VII. GENERAL EDUCATION
1,70,90	23,71	1,93,90	1,81,56	69,29	2,50,85	(1) Direction and Administration
6,20	6,00	12,20	6,45	7,00	13,45	(2) Research
81,31	44,94	1,26,25	82,74	48,81	1,31,55	(3) Training
55,55	44,78	1,00,33	56,58	50,00	1,06,58	(4) Scholarships
5,87,61	1,98,48	7,85,09	5,87,99	1,76,80	7,64,89	(5) Other Expenditure
9,00,86	3,17,91	12,18,77	9,15,42	3,51,90	12,67,32	Total, General Education
98,14,11	39,85,97	5,38,00,08	5,10,27,74	47,86,41	5,58,14,15	Total, 277-Education
						288—Social Security and Welfare
						I. PRIMARY EDUCATION
						Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Other Backward Classes.
6,83	—	6,83	6,96	..	6,96	(9) Hostels
77	—	77	85	..	85	(10) Production of Books in Tribal dialects
						II. SECONDARY EDUCATION
4,00	—	4,00	3,00	..	3,00	(11) Deposit-Link Insurance Scheme for teaching and Non-teaching staff of Aided Non-Government Secondary Schools.
						VII. GENERAL EDUCATION
..	8,45	8,45	—	10,00	10,00	(6) Education and Welfare of Handicapped (C. S. S.)
						VIII. MANTRALAYA
11,78	—	1,78	2,04	—	2,04	Deposit-Linked Insurance Scheme
13,38	8,45	21,83	12,85	10,00	22,85	Total, 288-Social Security and Welfare

1	2	3	4	5	6	7	8
२८९, नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी सहाय्य—							
१. प्राथमिक शिक्षण							
(४) जि. प. ता. अनुदान							
६७७—शिक्षण, कला व सांस्कृतिक कार्ये यासाठी कर्जे							
प्राथमिक शिक्षण							
(६) वह्या खरेदीसाठी जिल्हा परिषदांना अनुदान ...	74,14	—	74,14	75,00	—	75,00	
५. विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण							
(५) विद्यापीठे आणि इतर उच्च शिक्षण यांना कर्जे ...	33,00	—	33,00	40,00	—	40,00	
६७७—शिक्षण, कला व सांस्कृतिक कार्ये यासाठी कर्जे, एकूण ...							
	10,714	—	1,0714	1,15,00	—	1,15,00	
७६६—शासकीय कर्मचारी इत्यादींना कर्जे							
८. मंत्रालय							
(२) सचिवालय शिक्षण खाते ...	2,816	8,97	37,13	38,44	12,00	50,44	
७६६—शासकीय कर्मचारी इत्यादींना कर्जे, एकूण ...							
	28,16	8,97	37,13	38,44	12,00	50,44	

STATEMENT B—contd.

9	10	11	12	13	14	
						289. Relief on account of Natural Calamities – 1 Primary Education.
60,79	..	60,79	(4) Grants to Z. P.
						677. Loans for Education, Art and Culture
						<i>1. Primary Education</i>
75,00	..	75,00	75,00	..	75,00	(6) Loans to Zilla Parishads for purchase of Exercise Book
						<i>5. University and other Higher Education</i>
35,00	..	35,00	38,00	..	38,00	(5) Loans for University and other higher education
1,10,00	..	1,10,00	1,18,00	..	1,18,00	Total—677, Loans for Education, Art and Culture
			766-Loans for Government Servants etc.
						<i>VIII. Mantralaya</i>
37,11	12,00	49,11	41,72	10,00	51,72	(2) Secretariat Education Department
37,11	12,00	49,11	41,72	10,00	51,72	Total, 766-Loans for Government Servants etc.

शिक्षण संचालनालयातील रचना व कार्यपद्धती

शिक्षण संचालक
(उच्च शिक्षण)

शिक्षण संचालक

शिक्षण संचालक
(प्रौढ शिक्षण)

शिक्षण
सहसंचालक
(उच्च शिक्षण)

शिक्षण
सहसंचालक
(प्रशासन)

शिक्षण
सहसंचालक
(नियोजन
व अर्थसंकल्प)

शिक्षण
सहसंचालक
(शिक्षण-कायदा)

आयुक्त
शासकीय परीक्षा
मंडळ व
शिक्षण सहसंचालक
(वाणिज्य शाळा)

संचालक
शिक्षण शास्त्र संस्था
व शिक्षण सहसंचालक
(प्रशिक्षण)

शिक्षण
संचालक
शिक्षण

जनसंपर्क
अधिकारी

शिक्षण
उपसंचालक
(प्राथमिक)

शिक्षण
उपसंचालक
(माध्यमिक)

उपसंचालक
(शिष्यवृत्ती व
उच्च माध्यमिक
शिक्षण)

विभागीय शिक्षण उपसंचालक						
मुंबई	पुणे	नासिक	कोल्हापूर	नागपूर	अमरावती	औरंगाबाद
सहाय्यक संचालक						
१	१	१	१	१	१	१

उपआयुक्त
शासकीय
परीक्षा
मंडळ पुणे

संचालक
राज्य विज्ञान
संस्था
नागपूर

प्राचार्य राज्य
दूर-श्रवण
शिक्षण
संस्था
पुणे

प्रभारी
अधिकारी
शैक्षणिक
तंत्रज्ञानकक्ष
मुंबई
कार्यक्रम
अधिकारी
पटकथा,
लेखक

प्राचार्य
व्यवसाय
मार्गदर्शन
केंद्र, मुंबई

संचालक
राज्य इंग्रजी
शिक्षण
संस्था,
मुंबई

सचिव
राज्य शिक्षण
प्रशिक्षण
मंडळ, पुणे

शिक्षण
उपसंचालक
शिक्षण शास्त्र
संस्था, पुणे

शिक्षण
उपसंचालक
पत्र द्वारा
प्रशिक्षण
विभाग, पुणे

नारी

लेखाधिकारी

वरिष्ठ
सांख्यिकी
अधिकारी

प्रशासन
अधिकारी
७

कन्याशाळा
निरीक्षिका
४

जिल्हा
शिक्षणाधिकारी
५७

प्राचार्य
शासकीय
विद्या निकेतन
५

निरीक्षक
वाणिज्य शाळा
मुंबई

सहाय्यक
आयुक्त

प्रकल्प अधिकारी
आय. इ. डी.
डी. पी.
जळगाव

सहाय्यक
संचालक
२

जिल्हा
प्रौढ शिक्षण
अधिका
३०

१. प्राथमिक शिक्षण

I. PRIMARY EDUCATION

(एक) प्रास्ताविक

ग्रामीण व अनधिकृत नगरपालिका क्षेत्रातील प्राथमिक शिक्षणाचे व्यवस्थापन व प्रशासन जिल्हा परिषदांकडे आहे. त्याचप्रमाणे पश्चिम महाराष्ट्रातील शहरी विभागातील प्राथमिक शिक्षणाची जबाबदारी तसेच त्यांचे व्यवस्थापन अधिकृत नगरपालिका शिक्षण मंडळे, महानगरपालिका शिक्षण मंडळे यांचेकडे सोपविण्यात आलेली आहे. विदर्भ व मराठवाडा विभागातील नगरपालिका क्षेत्रातील प्राथमिक शिक्षणाची जबाबदारी (प्रशासन आणि व्यवस्थापन) या विभागातील अधिकृत नगरपालिकांकडे देण्यात आलेली आहे. बृहन्मुंबईतील ही जबाबदारी मुंबई महानगरपालिकेकडे सोपविण्यात आलेली आहे, त्यासाठी महानगरपालिकेला अनुदान दिले जाते.

पश्चिम महाराष्ट्रात प्राथमिक शिक्षण हे मुंबई प्राथमिक शिक्षण कायदा, १९४७ मधील तरतुदीअन्वये नियंत्रित करण्यात येते त्यानुसार अनधिकृत नगरपालिकांच्या क्षेत्रातील जिल्हा परिषदांमार्फत प्राथमिक शिक्षणाच्या व्यवस्थापनाची जबाबदारी जिल्हा परिषदेने स्वीकारलेली आहे. मात्र त्यासाठी या अनधिकृत नगरपालिकांना विहित दराने जिल्हा परिषदांना शिक्षण वर्गणी द्यावी लागते. कटक मंडळाच्या (कॅन्टोनमेंटच्या) क्षेत्रातील प्राथमिक शिक्षणाची जबाबदारी आणि व्यवस्थापन ही त्या मंडळाकडे सोपविण्यात आलेली आहे. त्यांना मान्य दराने शासन अनुदान देते.

याप्रमाणे प्राथमिक शिक्षणाची जबाबदारी मुख्यत्वे करून जिल्हा परिषदा आणि इतर स्थानिक स्वराज्य संस्था यांची असली तरी काही खाजगी संस्था प्राथमिक शाळा चालवितात आणि त्यासाठी या संस्थांना शासन विहित दराने अनुदान देते. अशा संस्थातील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना बँकेमार्फत वेतन देण्यात येते.

सध्या महाराष्ट्र राज्यात सुमारे ५२,४३७ प्राथमिक शाळा असून त्यामधून सुमारे ८८ लाख विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. या शाळांमधून सुमारे २.३१ लाख शिक्षक काम करीत आहेत. राज्यातील तुरळक लोकसंख्या असलेल्या वस्त्या सोडल्या तर सर्व महसुली खेड्यातून प्राथमिक शिक्षणाची सोय शासनाने केलेली आहे.

ग्रामीण भागातील अनेक मुलांना त्यांच्या आर्थिक परिस्थितीमुळे तसेच त्यांना कराव्या लागणाऱ्या घरकामामुळे पूर्णवेळ शाळातून उपस्थित राहता येत नाही. अशा विद्यार्थ्यांसाठी शासनाने अंशकालिक शिक्षण वर्गाची सोय केलेली आहे.

प्राथमिक शाळांना पुरेशा प्रमाणात प्रशिक्षित शिक्षक उपलब्ध व्हावेत यासाठी अध्यापन पदविका अभ्यास क्रमाचे प्रशिक्षण शासकीय व अशासकीय अध्यापक विद्यालयात दिले जाते. तसेच सेवेत असलेल्या प्राथमिक शिक्षकांसाठी गुणवत्ता व पात्रता वाढविण्याच्या दृष्टीने सेवांतर्गत मार्गदर्शनपर प्रशिक्षण वर्ग चालविले जातात.

अशासकीय अध्यापक विद्यालयांना मान्य खर्चावर शासनाकडून विहित दराने अनुदान दिले जाते. अशा संस्थातील शिक्षकांना व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना १९७७ पासून बँकेमार्फत वेतन देण्यात येते.

प्राथमिक शाळागृहांची स्थिती समाधानकारक नाही. ग्रामीण विभागातील अनेक प्राथमिक शाळा देवळातून, चावडीतून अगर भाड्याच्या इमारतीतून चालविल्या जातात. जिल्हा परिषदा आणि 'क' वर्ग नगरपालिका यांच्या क्षेत्रातील शाळागृहे बांधण्यासाठी शासन अनुदान देते. तसेच जिल्हा परिषदांना त्यांच्या शाळा इमारतीच्या विशेष दुरुस्तीसाठी १९७८-७९ पासून अनुदान देण्यात येत आहे.

ग्रामीण भागातील प्राथमिक शाळांतील पटसंख्या व सरासरी उपस्थिती वाढविण्यासाठी तसेच शैक्षणिक पातळी सुधारण्यासाठी प्राथमिक शाळांतील शिक्षकांना रोख पारितोषिकांच्या स्वरूपात प्रोत्साहन देण्यात येते. प्रत्येक जिल्ह्यातील दोन, एक शिक्षकी शाळांतील शिक्षकांना प्रत्येकी रु. १०० प्रमाणे तर बहू शिक्षकी प्राथमिक शाळांतील शिक्षकांमध्ये वाटपासाठी २ शाळांना प्रत्येकी रु. ५०० प्रमाणे रोख पारितोषिक देण्यात येते. ग्रामीण भागात पूर्व प्राथमिक शिक्षणाचा प्रसार योग्य प्रकारे होण्यासाठी सहाय्य पंचवार्षिक योजनेत ग्रामीण भागात बालवाड्या उघडण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे.

शाळा निरीक्षणावर नियंत्रण व पर्यवेक्षण ठेवण्यासाठी गट तालुका पातळीवर उपशिक्षणाधिकाऱ्यांच्या अधिपत्याखाली गट कार्यालये स्थापण्याचा कार्यक्रम हाती घेण्यात आला आहे. तसेच निरीक्षण यंत्रणा बळकट करण्यासाठी जिल्हानिहाय आकस्मिक तपासणी पथके स्थापन कराण्यात आले आहेत.

पाठ्य पुस्तक मंडळाने तयार केलेल्या बहूचाराहक पेठ, जिल्हा परिषदा, माध्यमिक शाळा यांच्या मार्फत विद्यार्थ्यांना सवलतीच्या दराने पुरविण्याचे योजने हाती घेण्यात आली आहे.

प्राथमिक शाळांतील अनुसूचित जाती जमाती भटदया जमातीच्या मुलांची पटसंख्या वाढविण्याच्या दृष्टीने व गळतीचे प्रमाण रोखण्यासाठी इयत्ता १ ली व २ री च्या विद्यार्थ्यांना गणवेश व शालेय साहित्य विनामूल्य पुरविण्याची योजना १९७८-७९ पासून राबविण्यात येत आहे.

बऱ्याशी अनुसूचित जाती जमाती आदिवासी मुलांना तसेच आर्थिक दृष्ट्या मागासलेल्या मुलांना पुस्तक पेढी मार्फत शालेय पुस्तके पुरविण्यात येतात. प्राथमिक शिक्षणाचे निरनिराळे शैक्षणिक कार्यक्रम आणि त्यासाठी लागणारी आर्थिक तरतूद यासंबंधीची सविस्तर माहिती एडे दर्शविलेली आहे.

(i) Introductory

The Zilla Parishadas manage primary education in rural areas and in the areas of non-authorised Municipalities whereas primary education in Municipal areas is managed by the Municipal School Boards, Corporations and Municipal Councils in Vidarbha and Marathwada, wherever such of the Municipal Councils have been authorised to control primary education. In Greater Bombay, primary education is administered by Bombay Municipal Corporation for which the Corporation is paid grant-in-aid.

In Western Maharashtra, primary education is administered as per provisions laid down in the Bombay Primary Education Act, 1947. In areas of the non-authorised Municipalities, primary education is administered by the Zilla Parishads for which the non-authorised Municipalities are required to pay the contribution. The Cantonment Boards are incharge of primary education in their areas and they are paid grants by Government.

Although primary education is the responsibility of the Zilla Parishads and other local bodies, some voluntary agencies are also running private primary schools and they are paid grant-in-aid through the respective local bodies.

The payment of salaries through Bank to the teaching and non-teaching staff in such institution has been introduced.

There are about 52,437 primary schools in the State with enrolment of about 88 lakhs and they are manned by in approximately 2.31 lakhs teachers. Primary schools have been opened in the revenue villages barring a few which are sparsely populated or having a meagre population.

Many children in rural areas cannot attend full time schools because of their poverty and household work. Government has, therefore, undertaken the scheme of part-time classes for non-formal education since the formal system of education would not help to promote the Universal Elementary Education.

To provide sufficient trained teachers in primary schools training facilities of D. Ed. Course has been provided in Government and non-Government Junior Colleges of Education in the State. The inservice training programmes are also organised for improvement of standard of primary teachers in the field of Education. Non-Government Junior Colleges of Education are paid grant-in-aid on their approved expenditure. The payment of salaries through the Co-operative Banks to the teaching and non-teaching staff has been introduced since 1977.

As regards the school buildings, the position of adequate accommodation is far from satisfactory and the schools are located either in the rented buildings or in temples, chavdis, etc. For construction of class rooms, the Zilla Parishads and 'C' Class Municipal Councils are paid grant-in-aid. The Zilla Parishads are also paid grants for special repairs to primary school buildings from the year 1978-79.

In order to boost up the per centage of enrolment, average attendance and improvement in standard of education in the Primary Schools in rural areas, incentive in the form of cash awards is given to the primary teachers in Primary Schools. The cash awards of Rs. 100 each to the teachers of two selected single teacher Primary schools and Rs. 500 each to the selected two Multi-Teachers Primary schools for distribution amongst the teachers in these schools in each district are given.

In order to popularize the Pre-Primary Education in Rural areas, a scheme of opening Balwadies in small villages has been undertaken during the sixth five year plan.

In order to have a proper control and proper supervision over primary schools, it is proposed to establish block Education Offices. For strengthening the inspecting machinery Districtwise flying squads have been established.

The scheme of Distribution of exercise books at concessional rates, to the students through the consumers Federation Zilla parishads and schools has also been introduced.

In order to increase the enrolment and to reduce wastage of pupils belonging to ST/SC/VJ/NT, the scheme of supply of free Uniform, and writing materials to the pupils studying in Stds. I and II is in force since 1978-79.

Almost all the pupils belonging to SC/ST/VJ and NT and the students belonging to weaker section of the community are supplied text books on loan basis through Book Bank scheme.

The activities and financial requirements undertaken under this function are as indicated hereunder.

तथता

TABLE I

(२) वित्तीय आवश्यकता
(ii) Financial Requirements

तक्ता १

बाब 1	प्रत्यक्ष खर्च १९८२-८३ Actuals for 1982-83			अर्थसंकल्प १९८३-८४ Budget Estimates for 1983-84		
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
	2	3	4	5	6	7
ए-कार्याचे वर्गीकरण प्राथमिक शिक्षण—						
(३) धर्मिक शिक्षण—						
(१) संचालन व प्रशासन	7,71	—	7,71	9,85	—	9,85
(१) निरीक्षण	4,72,09	848	4,30,57	4,92,17	8,13	5,00,30
(२) अशासकीय प्राथमिक शाळांना सहाय्य	20,29	—	20,29	20,80	—	20,80
(४) प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य	2,03,62,96	3,72,75	2,12,35,71	2,12,26,43	5,53,83	2,17,80,26
(५) शिक्षक प्रशिक्षण	2,98,34	7,03	3,05,37	3,25,59	9,26	3,34,85
इतर खर्च	—	2,04	204	—	3,00	3,00
(६) व्ह्या खरेदीसाठी जिल्हा परिषदांना कर्जे	74,14	—	74,14	75,00	—	75,00
(७) भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळांच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारी वर्गाच्या भविष्य निर्वाह निधीवरील व्याज.	3,31,26	—	3,31,26	3,50,00	—	3,50,00
(८) राज्य सहाय्यित मान्यता प्राप्त प्राथमिक शाळांच्या कर्मचाऱ्यांना मिळणारे निवृत्ती वेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.	—	—	—	12,24	—	12,24
(९) अनुसूचित जाती जमाती व इतर मागास वर्गांचे कल्याण.	6,16	—	6,16	6,03	—	6,03
(१०) जन जातीच्या बोली भाषेतील पुस्तक निर्मिती	1,75	—	1,75	77	—	77
एकूण-ए-स्थूल	2,20,74,70	3,90,30	2,24,65,00	2,25,18,88	5,74,22	2,30,93,10
वजा-वसुली	—	—	—	—	—	—
एकूण-ए-निव्वळ	2,20,74,70	3,90,30	2,24,65,00	2,25,18,88	5,74,22	2,30,93,10
बी-उद्दिष्टवार वर्गीकरण—						
(१) संचालन व प्रशासन नगरपालिका शाळा मंडळांचे प्रशासकीय अधिकारी—						
वेतन	7,71	—	7,71	9,57	—	9,57
प्रवास खर्च	28	...	28
कार्यालयीन खर्च
एकूण (१)	7,71	—	7,71	9,85	...	9,85
(२) निरीक्षण—						
जिल्हा परिषदांना निरीक्षणासाठी अनुदान	4,72,09	848	4,80,57	4,92,17	8,13	5,00,30
एकूण (२)	4,72,09	848	4,80,57	4,92,17	8,13	5,00,30
(३) अशासकीय प्राथमिक शाळांना सहाय्य अनुदान	20,29	...	20,29	20,80	...	20,80
एकूण (३)	20,29	...	20,29	20,80	...	20,30
(४) प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य—						
(१) जिल्हा परिषदांना अनुदान	1,80,23,15	3,29,35	1,83,52,50	1,84,16,99	4,94,61	1,89,11,60
(२) मुंबई महानगरपालिकेस अनुदान	3,17,00	25,07	3,42,07	3,55,00	27,50	3,82,50
(३) इतर स्थानिक संस्थांना सहाय्य	25,22,81	18,33	25,41,14	24,54,44	31,72	24,86,16
एकूण (४)	2,08,62,96	3,72,75	2,12,35,71	2,12,26,43	5,53,83	2,17,80,26

TABLE 1

(रुपये हजारत /Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज १९८३-८४ Revised Estimates for 1983-84			अर्थसंकल्प १९८४-८५ Budget Estimates for 1984-85			Item
योजनांतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनांतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
8	9	10	11	12	13	
						A. Activity Classification—
						Primary Education—
9,32	—	9,32	9,70	—	9,70	(1) Direction and Administration
5,21,41	7,78	5,29,19	5,51,02	8,92	5,59,94	(2) Inspection
22,80	—	22,80	22,97	—	22,97	(3) Assistance to Non-Government Primary School
2,34,85,25	5,56,55	2,40,41,78	2,37,95,81	8,58,19	2,46,54,00	(4) Assistance to Local Bodies for Primary Education
3,35,67	10,06	3,45,67	3,53,65	9,40	3,83,05	(5) Teachers' Training—
—	2,65	2,65	—	2,00	2,00	Other expenditure
75,00	—	75,00	75,00	—	75,00	(6) Loan to Zilla Parishad for purchase of Exercise Books
3,50,00	—	3,50,00	3,59,00	—	3,59,00	(7) Interest on Provident Fund of the Ex-District School Board Primary teachers and staff.
2,24	—	2,24	13,19	—	13,19	(8) Pension and other benefits to employees of State Aided approved Primary Schools.
6,83	—	6,83	6,96	—	6,90	(9) Welfare of Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Other Backward Class.
77	—	77	85	—	85	(10) Production of Books in Tribal dialects.
2,48,09,27	5,76,38	2,53,86,25	2,51,88,15	8,78,51	2,60,66,66	Total (A) Gross
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
2,48,09,27	5,76,38	2,53,86,25	2,51,88,15	8,78,51	2,60,66,66	Total (A) Net
						B. Objectwise Classification—
						(1) Direction and Administration—
8,90	—	8,90	9,38	—	9,38	Administrative Officers of Municipal School Board
42	—	42	32	—	32	Salaries
—	—	—	—	—	—	T. E.
9,32	—	9,32	9,70	—	9,70	Office expenses
						Total (1)
						(2) Inspection
—	—	—	—	—	—	Grants to Z. Ps. for inspection
5,21,41	7,78	5,29,19	5,51,02	8,92	5,59,94	Grant-in-aid
5,21,41	7,78	5,29,19	5,51,02	8,92	5,59,94	Total (2)
22,80	—	22,80	22,97	—	22,97	(3) Assistance to Non-Government Primary School
22,80	—	22,80	22,97	—	22,97	Grant-in-aid
						Total (3)
						(4) Assistance to Local Bodies for Primary Education
2,03,36,48	4,96,05	2,08,32,53	2,06,69,12	7,89,19	2,14,58,51	(1) Grants to Zilla Parishads
3,65,00	27,50	3,82,50	3,94,90	3,000	4,24,90	(2) Grants to Bomba yMunicipal Corporation
27,93,75	33,00	28,26,75	27,31,79	39,00	2,770,79	(3) Grants to Other Local Bodies
2,34,85,23	5,56,55	2,40,41,78	2,37,95,81	8,58,19	2,46,54,00	Total (4)

	1	2	3	4	5	6	7
(५) शिक्षक प्रशिक्षण							
(१) अध्यापक विद्यालये—							
वेतन	...	1,02,04	18	1,02,22	1,18,85	43	1,19,28
प्रवास खर्च	...	2,32	...	2,32	1,27	...	1,27
कार्यालयीन खर्च	...	4,79	36	5,15	3,40	32	3,72
विद्यावेतने व शिष्यवृत्त्या	...	13,69	...	13,69	29,80	...	29,80
भाडे पट्टी व कर	...	1,20	...	1,20	2,00	...	2,00
प्रकाशन	...	1	...	1
सामग्री व पुरवठा
इतर खर्च	...	2,34	...	2,34
एकूण (५) (१)	...	1,26,39	54	1,26,93	1,55,32	75	1,56,07
(२) अशासकीय अध्यापक विद्यालयांना सहायक अनुदान—							
(१) अशासकीय अध्यापक विद्यालयांना परिरक्षण अनुदान.	...	1,69,02	6,49	1,75,51	1,66,68	8,51	1,75,19
(२) पूर्व प्राथमिक शाळांना सहाय्य	...	2,93	—	2,93	3,59	...	3,59
एकूण (५) (२)	...	1,71,95	6,49	1,78,44	1,70,27	8,51	1,78,78
एकूण (५)	...	2,98,34	7,03	3,05,37	3,25,59	9,26	3,34,85
इतर खर्च							
इंडियन इस्टिटेचूट ऑफ इज्युकेशन पुणे यास अनुदान	...	—	2,04	2,04	—	3,00	3,00
(६) जिल्हा परिषदांना वहाद्या खरेदीसाठी कर्ज	...	74,14	—	74,14	75,00	—	75,00
एकूण (६)	...	74,14	—	74,14	75,00	—	75,00
(७) भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळांच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारी वर्गाच्या भविष्य निर्वाह निधीवरील व्याज.							
(१) भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळांच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारी वर्गाच्या भविष्य निर्वाह निधी	...	2,93,00	—	2,93,00	3,41,00	—	3,41,00
(२) भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळांच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारी वर्गाच्या भविष्य निर्वाह निधीवर प्रोत्साहनात्मक अभिलाभांश	...	38,26	—	38,26	9,00	—	9,00
एकूण (७)	...	3,31,26	—	3,31,26	3,50,00	—	3,50,00
(८) राज्य सहाय्यित मान्यता प्राप्त प्राथमिक शाळांच्या कर्मचाऱ्यांना मिळणारे निवृत्ती वेतन व इतर सेवा निवृत्ती लाभ							
एकूण (८)	...	—	—	—	12,24	—	12,24
(९) अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती व इतर समाजसवर्ग यांचे कल्याण							
एकूण (९)	...	6,16	—	6,16	6,03	—	6,03
(१०) जनजातीच्या बोलीभाषेतील पुस्तकांची निर्मिती—							
वेतन	...	65	—	65	69	—	69
प्रवास खर्च	...	3	—	3	2	—	2
कार्यालयीन खर्च	—	—	6	—	6
इतर खर्च	...	1,07	—	1,07	—	—	—
एकूण (१०)	...	1,75	—	1,75	77	—	77
एकूण (बी) स्थूल	...	2,20,74,70	3,90,30	2,24,65,00	2,25,18,88	5,74,22	2,30,93,10
वजा—वसुली	...	—	—	—	—	—	—
एकूण (सी) निव्वळ	...	2,20,74,70	3,90,30	2,24,65,00	2,25,18,88	5,74,22	2,30,93,10

TABLE I--contd.

8	9	10	11	12	13	1
						(5) Teachers Training—
						(1) Jr. Colleges of Education
1,19,70	70	..	1,28,94	70	1,25,64	Salaries
1,36	..	1,50	1,40	..	1,40	Travel Expenses
3,64	..	3,06	3,75	..	3,75	Office expenses
26,80	..	28,80	29,80	..	29,80	Stipend and Scholarships
2,65	..	1,80	2,25	..	2,25	Rent, Rate, Taxes
..	Publication
..	Material and Supplies
..	Other Charges
1,54,15	70	1,54,95	1,66,14	70	1,66,84	Total (5) (1)
						(2) Assistance to non-Government Jr. Colleges of Education.
						(i) Maintenance Grant to non-Government Junior Colleges of Education.
1,78,02	9,30	1,87,32	1,83,76	8,70	1,92,46	(ii) Assistance to Pre-Primary Schools
3,50	..	3,50	375	..	375	Total 5 (2)
1,81,52	9,30	1,90,82	18,75,12	8,70	1,96,21	Total 5
3,35,67	10,00	3,45,67	3,53,65	9,40	3,63,05	Other Expenditure
..	2,65	2,65	..	2,00	2,00	Grants to Indian Institute of Education Pune
75,00	..	75,00	75,00	..	75,00	(6) Loans to Z. P. for purchases of exercise books
75,00	..	75,00	75,00	..	75,00	Total (6)
						(7) Interest on Provident Fund of the Ex-District School Board Primary School Teachers and staff—
3,41,00	—	3,41,00	9,49,00	—	9,49,00	(1) Provident Fund of Ex-School Board Primary Teachers and staff.
9,00	—	9,00	10,00	—	10,00	(2) Incentive Bonus to P. F. subscribers of the Ex-D. S. B. Primary Teachers and staff.
3,50,00	—	3,50,00	9,59,00	—	9,59,00	Total (7)
						(8) Pension and other retirement benefits to Employees of State Aided to Approved Primary Schools.
2,24	—	2,24	13,19	—	13,19	State aided Approved Primary Schools.
2,24	—	2,24	13,19	—	13,19	Total (8)
6,83	—	6,83	6,96	—	6,96	(9) Grants to Z. P. for Ameliorative Measures.
6,83	—	6,83	6,96	—	6,96	Total (9)
						(10) Production of Books in the Tribal dialects—
69	—	69	78	—	78	Salaries
2	—	2	3	—	3	Travel Expenses
6	—	6	4	—	4	Office Expenses
—	—	—	—	—	—	Other Charges
77	—	77	85	—	85	Total (10)
2,48,09,27	5,76,98	2,53,86,25	2,51,86,15	8,78,51	2,60,66,66	Total (B) Gross
—	—	—	—	—	—	Sub. National Systems Unit,
2,48,09,27	5,76,98	2,53,86,25	2,51,88,15	8,78,51	2,60,66,66	Deduct Recoveries
						Total (B) Net

17
 Doc. No. 2532
 Date 10/7/85

	1	2	3	4	5	6	7
सी—वित्त व्यवस्थेची साधने—							
मागणी क्रमांक	प्रधान शीर्ष—						
६७	“ २७७ शिक्षण ”	... 2,16,61,39	3,90,30	2,20,51,69	2,20,74,84	5,74,22	2,26,49,06
२६४	“ ६७७ शिक्षण, कला व सांस्कृतिक कार्य यासाठी कर्ज ”	7,414	—	7,414	75,00	—	75,00
६४	“ २४९ व्याज प्रदान ”	... 3,31,26	—	3,31,26	3,50,00	—	3,50,00
६५	“ २६६ निवृत्ती वेतने व निवृत्ती वेतनलाभ ”	—	—	—	12,24	—	12,24
७०	“ २८८ सामाजिक सुरक्षा व कल्याण ”	7,54	—	7,54	6,80	—	6,80
I	“ २८९ नैसर्गिक आपत्तीच्या निवारणासाठी सहाय्य ”	7,91	—	7,91	—	—	—
	एकूण (सी) स्थूल	... 2,20,74,70	3,90,30	2,24,65,00	2,25,18,88	5,74,22	2,30,93,10
	वजा—वसुली	... —	—	—	—	—	—
	एकूण (सी) निव्वळ	... 2,20,74,70	3,90,30	2,24,65,00	2,25,18,88	5,74,22	2,30,93,10

TABLE I—*contd.*

8	9	10	11	12	13	1
<i>C. Source of Finance—</i>						
Demand No. Major Head						
2,43,13,64	5,76,98	2,48,90,62	2,47,33,15	8,78,51	2,56,11,66	67 " 277—Education"
75,00	—	75,00	75,00	—	75,00	264 " 677—Loans for Education, 'Art and Cultures
3,50,00	—	3,50,00	3,59,00	—	3,59,00	64 " 249—Interest payment "
2,24	—	2,24	13,19	—	13,19	65 " 266—Pensions and other retirement benefits"
7,60	—	7,60	7,81	—	7,81	70 " 288—Social Security and Welfare."
60,79	—	60,79	—	—	—	— " 289—Relief on account of Natural Calamitie
2,48,09,27	5,76,98	2,53,86,25	2,51,81,85	8,78,51	2,60,66,66	Total (C) Gross
—	—	—	—	—	—	<i>Deduct—Recoveries</i>
2,48,09,27	5,76,98	2,53,88,25	2,51,81,85	8,78,51	2,60,66,66	Total (C) Net

- (३) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण
 (iii) Programme work-load summary and explanation of financial requirements
 (१) संचालन व प्रशासन

नगरपालिका शाळा मंडळाचे प्रशासकीय अधिकारी.—मुंबई प्राथमिक शिक्षण कायदा, १९४७ व त्याखालील केलेल्या नियमानुसार पश्चिम महाराष्ट्रातील काही नगरपरिषदा त्यांच्या कक्षेतील प्राथमिक शिक्षणाचे संचालन शिक्षण मंडळाच्या मार्फत करतात. प्रत्येक अधिकृत नगरपालिका शिक्षण मंडळास प्राथमिक शाळांचे सर्वसाधारण प्रशासन पाहण्यासाठी एक प्रशासन अधिकारी नेमलेला असतो.

(i) Direction and Administration

Administrative officers of Municipal School Boards.--As per the Bombay Primary Education Act, 1947 some of the Municipal Councils in the Districts of Western Maharashtra have been authorised to control and administer primary education in their areas through a School Board constituted under the Act. For every Municipal School Board, an Administrative Officer is appointed to look after the general administration of the Primary Schools.

शिक्षण मंडळे व शाळांची संख्या दर्शविणारा तक्ता
Table indicating the number of School Boards and Schools

तक्ता २ TABLE II

जिल्हा District	शिक्षण मंडळांची संख्या No. of Authorised Municipalities			प्राथमिक शाळांची संख्या No. of Schools			
	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	
	1	2	3	4	5	6	7
1. ठाणे Thane	...	6	6	6	126	126	126
2. रायगड Raigad	...	3	3	3	30	33	35
3. रत्नागिरी Ratnagiri	...	1	1	1	20	20	20
4. सिंधुदुर्ग Sindhudurg	...	—	—	—	—	—	—
5. नासिक Nasik	...	5	5	5	257	257	257
6. धुळे Dhule	...	3	3	3	95	95	95
7. जळगाव Jalgaon	...	4	4	4	123	136	136
8. अहमदनगर Ahmadnagar	...	5	5	5	72	72	75
9. पुणे Pune	...	10	10	10	296	296	296
10. सातारा Satara	...	5	5	5	55	55	56
11. सांगली Sangli	...	3	3	3	79	79	83
12. सोलापूर Solapur	...	6	6	6	172	172	172
13. कोल्हापूर Kolhapur	...	4	4	4	151	150	156
एकूण Total	...	55	55	55	1475	1491	1507

(२) निरीक्षण

शाळा निरीक्षणासाठी जिल्हा परिषदांना शासनाचे सहाय्य.—महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ अन्वये जिल्हा परिषदाकडे प्राथमिक शाळांचे निरीक्षण, पर्यवेक्षण, प्रशासन आणि तपासणी ही कामे देण्यात आली आहेत. त्याचप्रमाणे जिल्हा परिषदांच्या नियंत्रणाखालील त्या त्या जिल्ह्यातील महानगरपालिका, नगरपालिका व नगरपरिषदा शिक्षण मंडळे यांच्या अखत्यारीत असलेल्या सर्व प्राथमिक शाळांच्या तपासणीची जबाबदारीही देण्यात आलेली आहे. याखेरीज जिल्हा परिषदांकडे असलेल्या शिक्षण विस्तार अधिकाऱ्यांना शाळा तपासणी व शिक्षण विषयक कामाव्यतिरिक्त चौकशी प्रकरणाचीही कामे करावी लागतात. तसेच विकासात्मक कामात सहभाग द्यावा लागतो.

निरीक्षण अधिकाऱ्यांच्या जागा निर्माण करण्याचे अधिकार शासनाकडून जिल्हा परिषदांना सुपूर्त करण्यात येतात. अशा जागांचे प्रमाण म्हणून प्रत्येक विस्तार अधिकाऱ्याकडे किमान २०० शिक्षक किंवा ४० शाळा हे ठरविण्यात आलेले आहे. मात्र आदिवासी विभागात शाळांचे प्रमाण १५ ते २० इतके ठेवण्यात आलेले आहे. अवघड भौगोलिक परिस्थिती घ्यानात घेऊन इतर विभागातील शाळा तपासणीचे प्रमाणात सुधारणा करण्याचा प्रश्न शासनाचे विचाराधीन आहे.

निरीक्षण व तपासणीचे कार्यक्रम ही कायद्यान्वये जिल्हा परिषदांकडे वर्ग झालेली कार्ये असल्याने, जिल्हा परिषदांना मूलतः याबाबतीत जबाबदार धरण्यात येते. आणि त्यानुसार या शाळांच्या तपासण्या योग्य वेळी व योग्य प्रकारे होतील याची काळजी जिल्हा परिषदांनी घ्यावयाची आहे. निरीक्षक यंत्रणा बळकट करण्यासाठी जिल्हानिहाय आकस्मिक तपासणी पथके स्थापन करण्यात आली आहेत.

तपासणी अधिकाऱ्यांचा कार्यभार दर्शविणाऱ्या तक्ता

तक्ता ३

जिल्हाचे नाव	प्राथमिक शाळा			शिक्षक			निरीक्षण अधिकाऱ्यांची संख्या		
	Primary Schools			Teachers			No. of Inspecting Officers		
	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. ठाणे ...	2594	2658	2694	11761	11949	12164	85	121	121
2. नासिक ...	2619	2624	2665	11395	11535	11576	102	102	126
3. धुळे ...	1761	1779	1779	6195	6255	6255	77	86	86
4. जळगाव ...	1785	1790	1793	9960	10050	10125	63	63	63
5. रायगड ...	2264	2292	2314	6710	6414	7488	59	67	72
6. अहमदनगर ...	2471	2471	2471	10764	11310	11497	73	73	73
7. पुणे ...	3384	3388	3392	15940	16082	16102	97	97	97
8. सोलापूर ...	1882	1884	1895	9914	9914	10244	60	60	60
9. रत्नागिरी ...	2332	2353	2353	8786	8786	8786	68	68	68
10. सिध्दूर्ग ...	1304	1309	1309	5092	5092	5092	38	38	38
11. सातारा ...	2183	2183	2183	10124	10124	10124	78	78	78
12. सांगली ...	1305	1308	1308	9039	9039	9039	54	54	54
13. कोल्हापूर ...	1908	1908	1908	10626	10878	11332	54	54	54
14. औरंगाबाद ...	1301	1327	1358	4358	4353	4400	44	44	44
15. जालना ...	1041	1043	1045	2821	2960	2950	31	31	31
16. परभणी ...	1543	1543	1543	4245	4374	4385	40	40	40
17. बीड ...	1558	1561	1569	4754	4925	5033	39	57	57
18. नांदेड ...	1722	1730	1730	5094	5344	5344	42	50	50
19. अहमदनगर ...	758	763	773	3355	3420	3680	31	57	57
20. लातूर ...	1050	1080	1105	4481	4553	4703	33	53	63
21. बुलढाणा ...	1367	1379	1387	5257	5352	5387	48	48	48
22. अकोला ...	1659	1674	1680	6634	6745	6751	57	57	57
23. अमरावती ...	1563	1573	1582	7190	7260	7390	54	54	56
24. यवतमाळ ...	1861	1866	1866	6273	7374	6730	73	122	122
25. वर्धा ...	953	953	953	3479	3479	3593	22	43	43
26. नागपूर ...	1882	1888	1888	8274	8480	8552	55	55	55
27. भंडारा ...	1502	1545	1563	5972	6032	6060	49	49	49
28. चंद्रपूर ...	1415	1445	1445	4795	4910	5388	31	57	57
29. गडचिरोली ...	836	871	906	1955	2015	2075	31	31	31
एकूण ...	49803	50186	50377	205243	208944	212245	1588	1809	1860

(2) Inspection

Assistance to Zilla Parishads for Inspection of Primary Schools.— As per Maharashtra Zilla Parishads and Panchayat Samities Act, 1961 inspection, supervision and administration of all the primary schools in the districts have been entrusted to the Zilla Parishads. Academic inspection of primary schools under the Municipal Corporations, Municipal Councils and Municipal School Boards also vests with Z. Ps. In addition to the inspection of primary schools the Extension officers (Education) have to perform various administrative and academic functions to carry out developmental activities entrusted to them by the Z. P. and also required to conduct enquiries

Government authorises the Zilla Parishads to create one post of inspecting officer for every 200 primary teachers or 40 schools in the District. Taking into consideration the geographical situation one Inspecting Officer is authorised for every 15 to 20 schools. The question of revision of this norm is under consideration of Government.

This being transferred activity it is the responsibility of the Zilla Parishad to ensure that the inspection is carried out as per the prescribed norms. For Strengthening the inspecting machinery District flying squads have been established.

Table indicating the work-load of the Inspecting officers

TABLE III

(रुपये हजारत) (Rs. in thousands)

ठरवून दिलेल्या प्रमाणानुसार करावयाच्या तपासणीची संख्या Inspections to be carried out as per norms			प्रत्यक्षात पूर्ण केलेली तपासणी Inspections actually carried out			दिलेले अनुदान Grants paid			Name of the District
प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	1
2600	3030	3030	2436	2657	2694	2165	2635	2860	... Thane
2619	2624	2665	2619	2624	2665	2400	2800	3200	... Nasik
2120	2380	2380	1761	1779	2176	2185	2200 Dhule
2520	2520	2520	1785	1790	1793	629	703	705	.. Jalgaon
2264	2293	1314	2124	2292	2314	15275	15680	22000	... Raigad
2471	2471	2471	2471	2471	2471 Ahmadnagar
3720	3720	3720	3384	3388	3392	2600	2682	2720	... Pune
1882	1884	1906	1882	1884	1906	959	1450	1450	... Solapur
2720	2720	2720	2332	2353	2353	2159	2046	2495	... Ratnagiri
1520	1520	1520	1292	1309	1309	1242	981	1170	... Sindhudurg
3120	3120	3120	2183	2183	2183	2158	2149	2149	... Satara
2160	2160	2160	1305	1308	1308	1554	1654	1654	... Sangli
2160	2160	2160	1908	1908	1908	1993	2129	2210	... Kolhapur
341	..	1419	1419 Aurangabad
1240	1240	1240	1041	1041	1041	389	390	390	.. Jalna
1543	1543	1543	1543	1543	1543	961	1479	1200	.. Parbhani
1558	1561	1569	1558	1561	1569	1360	1412	1523	... Beed
1722	1730	1730	1711	1730	1730	1675	1875	1875	... Nanded
758	763	773	758	763	773	1347	1179	1677	... Osmanabad
108	1165	1205	1080	1165	1205	525	811	835	.. Latur
1367	1379	1387	1367	1379	1387	14.25	15.91	17.5	... Buldhana
2280	2280	2280	1576	1674	1680	14.0	16.05	16.00	.. Akola
2140	2160	2240	1501	1563	1565	16.13	15.95	16.0	... Amravati
1861	4880	4880	1861	1864	1864	1567	1748	1813	... Yeotmal
953	953	953	759	953	953	-1042	1333	1500	... Wardha
2200	2200	2200	1838	1838	1888	2065	2261	2456	... Nagpur
1502	1545	1563	1284	1545	1563	1325	1688	2000	... Bhandara
1240	2280	2280	1415	1445	1445	1214	1000	1175	.. Chandrapur
1240	1240	1240	836	871	906	231	719	470	.. Gadchiroli
51129	59520	61188	49029	48931	49584	48114.97	51616.41	58138.55	... Total

३. अशासकीय प्राथमिक शाळांना सहाय्य

३. (१) अध्यापक विद्यालयांना जोडलेल्या सराव पाठशाळा.—अध्यापक विद्यालये सुरू करताना पूर्वी प्रशिक्षणांतर्गत प्रायोगिक कामासाठी व अध्यापन सरावासाठी त्या त्या अध्यापक विद्यालयांची स्वतःची एक सराव पाठशाळा (प्राथमिक शाळा) असणे अपेक्षित होते परंतु जेव्हा सेवांतर्गत शिक्षणाचा विस्तार होऊ लागला तेव्हा या धोरणात बदल करून अन्य स्थानिक प्राथमिक शाळांनाही प्रामुख्याने समावेश करून देण्याचे ठरले. परंतु ज्या अशासकीय अध्यापक विद्यालयांच्या सराव पाठशाळा अस्तित्वात होत्या त्या बंद करण्यात आल्या नाहीत. अशा सराव पाठशाळांच्या मान्य खर्चावर शासन १०० टक्के अनुदान देते.

सराव पाठशाळांची संख्या, प्रशिक्षणार्थ्यांची संख्या इत्यादींची माहिती दर्शविणारे विवरणपत्रक

तक्ता ४

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव	शाळांची संख्या No. of Schools			तुकड्यांची संख्या No. of Divisions			विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students			शिक्षक संख्या No. of Teachers			
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
1	ठाणे	...	2	2	2	15	15	15	787	763	810	17	17	17
2	सिधुदुर्ग	...	1	1	1	7	7	7	203	220	230	6	6	6
3	नाशिक	...	2	2	2	16	16	16	691	683	705	45	15	15
4	धुळे	...	2	2	2	15	15	15	605	619	680	15	15	15
5	जळगाव	...	2	2	2	20	20	20	715	936	960	21	21	21
6	अहमदनगर	...	3	3	3	15	15	15	870	901	888	16	17	15
7	पुणे	...	3	3	3	18	18	18	908	963	972	19	18	19
8	सातारा	...	3	3	3	22	22	22	1053	1110	1182	24	24	24
9	सांगली	...	2	2	2	11	11	11	527	515	510	14	14	14
10	सोलापूर	...	2	2	2	15	15	15	940	980	980	16	16	16
11	कोल्हापूर	...	2	2	2	16	16	16	1189	1295	1310	17	17	17
	एकूण	...	24	24	24	170	170	170	8488	8985	9227	180	180	179

३. (२) विदर्भातील विद्यामंदिरे.—मध्यप्रांत आणि बेरार विद्यामंदिर अधिनियम, १९३९ अन्वये विदर्भातील ग्रामीण भागात ही विद्यामंदिरे स्थापन झालेली आहेत. सध्या ही विद्यामंदिरे मान्य खाजगी प्राथमिक शाळा म्हणून संबोधण्यात येतात. या विद्यामंदिरांना एकूण वेतन व भत्ते यावरील अनुज्ञेय खर्चावर १०० टक्के अनुदान दिले जाते. इतर आवर्ती व अनावर्ती बाबींवरील खर्चांच्या ताब्यातील जमिनीच्या उत्पन्नातून, अगर देणग्यातून व वर्गणीतून करतात.

3. Assistance to Non-Government Primary Schools

3. (i) *Practising Schools attached to Jr. Colleges of Education.*—When the scheme of starting of Junior Colleges of Education was first introduced there was a pre-requisite condition, that the college should have its own practising school. But when expansion was made in the inservice training, this condition of having practising school attached was not insisted upon, but the colleges were allowed to use the nearby Primary Schools as practising schools. Those practising schools which were opened previously, have not been closed down. They are paid 100 per cent grant-in-aid on their admissible expenditure.

Table indicating the number of practising schools, enrolment, etc.

TABLE IV

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

शाळांनी केलेला खर्च Expenditure incurred by the Schools			दिलेले अनुदान Grant paid			विद्यार्थ्यांमागे आलेला दरडोई खर्च Cost per capita			Name of the District
प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimated)	
15	16	17	18	19	20	21	22	23	2
Rs.	Rs.	Rs.	Rs.	Rs.	Rs.	Rs.	Rs.	Rs.	
211	185	192	151	167	172	192	219	212	Thane
55	63	64	54	55	56	271	286	278	Sindhudurg
143	153	164	138	144	156	415	459	469	Nashik
284	290	295	278	285	290	185	185	185	Dhule
177	182	186	175	175	177	247	195	194	Jalgaon
165	174	188	121	122	126	190	193	212	Ahmadnagar
169	173	178	197	205	210	210	230	235	Pune
259	265	275	251	259	268	246	239	233	Satara
121	125	136	121	90	100	175	195	200	Sangli
118	140	170	110	130	165	224	260	290	Solapur
196	198	201	128	182	185	165	153	153	Kolhapur
1898	1948	2049	1724	1814	1905	2520	2614	2661	Total

3. (ii) *Vidya Mandirs in Vidarbha.*—Vidya Mandirs in rural areas in Vidarbha Region have been established under the Central Provinces and Berar Vidya Mandirs Act, 1939. These are recognised at present as private primary schools. These Vidya Mandirs are paid grant-in-aid at the rate of 100 per cent of the approved expenditure, incurred by them on salaries and allowances of their teachers. The expenditure on other recurring and non-recurring items is to be met by the Vidya Mandirs from the income from their lands, local contributions, donations etc.

वधामंदिरे, विद्यार्थी व शिक्षक संख्या, खर्च व अनुदान दर्शविणारा तक्ता.

तक्ता ५

जिल्ह्याचे नाव	शाळांची संख्या No. of Schools			विद्यार्थी संख्या No. of Students		
	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7
1. बुलढाणा	...	2	2	250	291	311
2. अकोला	...	2	2	235	260	285
3. अमरावती	...	3	3	669	690	760
4. वर्धा	...	1	1	103	110	120
5. भंडारा	...	1	1	118	120	135
6. गडचिरोली	...	1	1	61	75	90
एकूण	...	10	10	1436	1546	1701

४. प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य—जिल्हा परिषदांना अनुदान.—प्राथमिक शिक्षणासाठी जिल्हा परिषदांना १०० टक्के दराने अनुदान देण्यात येते. शासनाने विहित केलेल्या निकषानुसार अनुज्ञेय असलेल्या प्राथमिक शिक्षकांचे वेतन व भत्ते तसेच सादिल खर्च शासकीय अनुदानास पात्र धरण्यात येते. जिल्हा परिषदांना प्राथमिक शिक्षकांची पदे मंजुरीसाठी खालील निकष विहित केलेला आहे.

(अ) प्रत्येक एक-शिक्षकी शाळेस एक शिक्षक.

(ब) (१) ग्रामीण भागातील व "क" वर्ग नगरपरिषदांच्या ताब्यातील बहुशिक्षकी प्राथमिक शाळातील इयत्ता १ ते ४ करिता:

अ. क्र.	पटसंख्या हजेरी	शिक्षक	(सरासरी उपस्थिती)
१	४०	१	—
	४१-८०	२	—
	८१-१२०	३	सरासरी उपस्थिती ६० पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांची पटसंख्या ८० पेक्षा जास्त असूनही सरासरी हजेरी (उपस्थिती) ६० पेक्षा जास्त नसल्यास २ पेक्षा जास्त शिक्षक मिळणार नाहीत.
	१२१-१६०	४	सरासरी उपस्थिती ९० पेक्षा जास्त.
	१६१-२००	५	सरासरी उपस्थिती १२० पेक्षा जास्त.

(क) ग्रामीण भाग व क वर्ग नगरपरिषदांच्या ताब्यातील इयत्ता ५ वी ते ७ वी करता—

(१) बिगर आदिवासी विभागात ५, ६ व ७ वी मध्ये विद्यार्थ्यांची सरासरी हजेरी अनुक्रमे २०, १५, १५ असेल व आदिवासी भागात हे प्रमाण १५, १०, १० असेल तर प्रत्येक वर्गास १.३ शिक्षक.

मात्र इयत्ता ५ वी ते ७ वी मध्ये वर नमूद केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांची सरासरी उपस्थिती नसेल तर तीनही वर्गास मिळून बिगर आदिवासी विभागात ४० विद्यार्थ्यांस २ शिक्षक, आदिवासी विभागात ३० विद्यार्थ्यांस २ शिक्षक.

The number of Vidya Mandirs, students, teachers and expenditure incurred and grant paid.

TABLE V (रूपये हजारत) (Rs. in thousands)

शिक्षक संख्या No. of Teachers			मान्य खर्च Approved Expenditure			शासकीय अनुदान Government Grant			Name of the Districts
प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	
8	9	10	11	12	13	14	15	16	1
6	9	10	50	90	100	50	90	100	Buldhana
5	5	6	64	47	48	50	51	53	Akola
16	17	18	14	15	15	78	135	140	Amravati
3	3	3	16	20	24	16	16	24	Wardha
3	3	3	30	35	40	30	35	40	Bhandara
1	1	1	9	11	12	9	11	12	Gadchiroli
34	38	41	183	218	239	233	338	369	Total

4. Assistance to Local Bodies for Primary Education—Grants to Zilla Parishads.—The Zilla Parishads are paid grant for primary education on 100 per cent basis. The pay and allowances of the primary teachers admissible as per the norms fixed by Government and contingencies etc. are held admissible for grant. The norms laid down for sanctioning the post of primary teachers to Zilla Parishad are as under :—

(a) One teacher for each single teacher School.—

(b) (i) For multi-teacher schools in Rural Areas and areas of 'C' Class Municipal Councils (Except B.M.C.)

No. of Students	Teachers	Attendance
40	1	—
41-80	2	—
81-120	3	More than 60. Even if enrolment is more than 80, teachers more than 2 are not admissible unless the average attendance is more than 60 for sanctioning teachers for primary schools.
121-160	4	More than 90.
161-200	5	More than 120.

(c) 1.3 teachers for each Class of Stds. V, VI and VII, if the average attendance is 15, 20, 20 respectively in rural areas and areas of 'C' Class Municipal Councils : 15, 10, 10 in Tribal areas.

If the average attendance in Stds. V to VII is less than aforesaid minimum prescribed, the No. of teachers will be decided on the No. of students in all the 3 Stds. as follows:—

2 teachers for 40 students in Non-Tribal areas in rural and 'C' Class Municipal Councils 2 teachers for 30 students in Tribal areas;

खालील तक्त्यात शाळांची संख्या, वर्ग, पटसंख्या, आणि शिक्षकांची संख्या वगरेची माहिती दिलेली आहे

तक्ता

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शाळांची संख्या No. of schools				एकूण Total	वर्गवार Classwise	
			एक शिक्षकी Single teacher schools	१ ते ४ I to IV	१ ते ७ I to VII	१ I		२ II	
									४ 4
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	1029	558	497	2084	86704	58132
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1052	589	525	2166	92983	60950
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1069	621	554	2244	97777	64990
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	932	596	726	2254	64291	50621
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	932	619	731	2282	65980	21460
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	932	647	738	2306	67298	52400
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	589	720	991	2300	39597	36455
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	594	731	906	2321	40389	37184
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	608	750	1009	2367	41197	37928
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	349	321	603	1273	19720	19033
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	349	326	603	1278	20114	19414
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	349	383	603	1335	20516	19801
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	939	841	452	2232	104098	71515
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	939	841	452	2232	111992	76521
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	947	841	453	2241	100190	80265
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	735	623	243	1601	77622	43130
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	733	634	251	1618	70867	48457
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	728	633	257	1618	80238	49815
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	255	812	521	1588	106237	17191
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	228	843	529	1600	108797	70508
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	225	845	530	1600	109518	71258
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	750	1079	483	2312	106341	76204
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	750	1079	483	2312	108366	77728
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	750	1079	483	2312	110534	79281
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	1092	857	865	2814	107873	80948
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1074	869	866	2809	109830	82489
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1058	881	879	2818	111779	83990
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	702	626	752	2080	63023	61270
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	702	626	752	2080	65173	62797
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	702	626	752	2080	66799	64366
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	170	460	545	1175	63667	54572
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	170	503	545	1218	70287	55683
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	170	503	545	1218	71692	56796
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	390	459	605	1554	62619	67760
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	390	559	605	1554	63870	68175
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	390	570	605	1565	64862	68680

The following table indicates No. of schools, classes, enrolment and teachers etc.

TABLE VI

पटसंख्या		एकूण Total	इयत्ता ४ थी	वर्गवार - तुकडीवार पटसंख्या			एकूण Total	इयत्ता ७ वी	एकूण बेसिक रकाना १२+१७ Grand Total Col. 12+17
३	४		उत्तीर्ण झाले- ल्या विद्या- थ्यांची संख्या	Classwise Enrolment/Divisions				उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची	
III	IV		No. of students passed standard IV	५	६	७	No. of students passed Standard VII		
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
43808	32140	220784	26592	16676/592	12346/497	9823/436	38845/1525	6741	259629
46320	34652	234905	—	18806/621	13302/523	10734/458	42842/1602	—	259629
48784	34747	248998	—	19825/647	14375/553	11665/483	45865/1683	—	294863
49090	27281	191283	29777	18935/743	13411/646	10457/565	42803/1954	9583	234086
47410	37920	202770	—	19316/768	13878/667	10694/586	43888/2021	—	246658
48327	38633	206658	—	19526/798	14365/673	10924/614	44815/2085	—	251473
55661	51255	182968	36442	27514/1047	16547/871	12350/794	56411/2712	10688	239379
36774	52280	166627	—	28064/1068	16878/888	12597/810	57539/2766	—	224166
57909	53326	190360	—	28625/1089	17216/906	12849/826	58690/2821	—	249050
26214	28152	95119	21153	16470/628	11801/556	9886/515	38157/1699	7897	133276
28778	28715	97021	—	16799/635	12037/163	10064/522	38900/1320	—	135921
29354	29289	98960	—	17135/642	12278/570	14903/659	44316/1871	—	143276
56888	45107	277608	36025	13270/605	9692/331	7016/280	29978/1216	6113	307586
60288	47334	296135	—	14307/615	10693/335	8010/290	33010/1240	—	329145
67370	51680	299505	—	15799/640	11832/340	9245/305	36876/1285	—	336381
35549	26933	183234	25571	6021/279	4251/270	3452/248	13724/797	3303	196958
36675	27818	183817	—	6205/284	4398/275	3551/250	14154/809	—	197971
37776	28678	196507	—	6385/289	4522/281	3668/255	14575/825	—	211082
45403	48503	217334	42239	16400/388	10812/318	8866/275	36078/981	8391	253412
6464	45726	281495	—	16961/401	10987/331	8896/288	36844/1020	—	318339
57487	46820	285083	—	17370/414	11294/344	9084/301	37748/1059	—	322831
6442	49973	296460	47474	15482/510	11099/443	7889/397	34470/1350	7495	330930
65324	50972	302390	—	15792/510	11311/443	8046/397	35149/1350	—	337539
66628	51091	307534	—	16106/510	11548/443	8208/397	35862/1350	—	343396
68145	60602	317568	49546	28411/941	20563/819	16033/756	65107/2516	12328	382675
69401	61700	323420	—	28967/953	21065/619	16342/669	66374/2241	—	389794
70449	62787	329005	—	29422/966	21462/845	16640/782	67524/2593	—	396529
79247	53345	256885	42849	24852/809	11668/692	14903/659	58423/2160	2126	315308
81223	54674	263867	—	25469/820	19130/702	15271/658	59870/2180	—	323737
83253	57041	271459	—	26105/830	19698/710	15653/666	61366/2206	—	332825
46777	36942	201958	33249	18480/595	14096/525	10037/477	42613/1597	8620	244571
47628	37681	211279	—	18851/595	14378/530	10237/480	43466/1605	—	254745
48581	38434	215503	—	19227/600	14667/535	1042/485	44336/1620	—	25989
53983	32422	216784	29421	15941/638	11765/583	8548/506	36254/1727	7464	253038
54635	33010	219690	—	16275/649	12000/574	8735/517	37010/1740	—	256700
56311	33555	223411	—	16540/649	12230/574	8930/517	37700/1740	—	261111

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	566	404	683	1653	90578	63159
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	566	404	683	1653	92380	64415
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	566	404	683	1653	94187	65653
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	528	440	333	1301	50866	36138
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	528	440	333	1301	51656	36838
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	528	440	333	1301	52506	37460
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	468	296	226	990	27611	19838
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	479	368	280	1127	34512	24795
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	489	458	349	1296	41606	30986
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	776	437	330	1543	57167	38397
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	776	437	330	1543	57360	38680
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	776	437	330	1543	57650	38990
17	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	825	391	305	1521	53643	33510
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	825	391	305	1521	54990	34350
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	833	391	305	1529	56370	35310
18	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	771	496	359	1626	55838	35075
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	772	496	359	1627	57476	36127
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	775	496	359	1630	59114	37225
19	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	185	241	332	758	35308	26766
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	185	241	332	758	36370	27567
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	185	241	332	758	37371	28393
20	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	271	344	349	964	49218	34931
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	301	344	349	994	53318	36631
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ..	326	369	374	1069	57416	37631
21	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	423	525	323	1271	57453	37355
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	423	525	323	1271	57848	38198
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	423	525	323	1271	58275	38617
22	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	521	604	397	1522	52076	42540
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	514	602	409	1525	53381	43592
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	514	602	409	1525	54717	44690
23	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	393	626	346	1365	57427	42363
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	393	626	346	1365	58599	43156
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	393	626	346	1365	58749	44293
24	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	674	575	477	1726	65978	43204
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	674	575	474	1726	7033	44059
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	674	575	474	1736	70443	44269
25	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	250	465	137	852	34342	23186
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	245	468	139	852	34760	23455
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	245	470	140	852	35290	23935

TABLE VI—contd.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
50589	40761	245087	40161	25295/805	19163/681	14309/613	58760/2099	13266	303847
51595	41569	249959	—	25789/813	19541/685	14581/615	59911/2113	—	309870
52617	42383	254836	—	26283/824	19920/695	14860/696	61063/2215	—	315899
28695	21110	136809	15346	10888/360	8493/335	7092/314	26473/1009	5955	163282
29325	21603	139422	—	11159/365	8703/337	7412/315	27294/1017	—	166696
29855	22138	141959	—	11450/372	8933/345	7647/323	28030/1040	—	169989
14959	10184	72592	11648	5333/225	3830/231	3991/187	12154/643	4124	84746
18507	12729	90543	—	6376/249	4579/262	3738/233	14693/744	—	105236
23244	15909	111745	—	7963/342	5712/326	4672/290	18347/958	—	130092
27297	21053	143914	14898	10435/354	7161/301	5261/271	22757/926	3318	166671
27510	21230	144780	—	10625/354	7260/301	5670/271	23555/926	—	168335
27800	21550	145990	—	10840/354	7430/301	5800/251	24070/926	—	170060
25678	18721	131552	16477	8998/326	6913/303	5457/274	21368/903	4682	152920
26325	19220	134885	—	9225/326	7095/303	5605/274	21925/903	—	156810
26995	21710	140385	—	9460/326	7290/303	5770/274	22520/903	—	162905
25332	17961	134206	16345	10345/372	7333/345	5194/309	22872/1026	4466	157078
26191	18504	138298	—	10657/397	7561/362	5340/324	23558/1083	—	161856
27050	19017	142406	—	10959/422	7789/379	5505/339	24253/1140	—	166659
20848	15486	98408	14623	9185/339	7346/322	6136/301	22667/962	5572	121075
211473	15952	101362	—	9470/347	7565/330	6319/309	23354/986	—	124716
22118	16427	104309	—	9753/355	7790/338	6508/317	24051/1010	—	128360
25920	17730	127799	21710	9540	7771	6533	23844	8261	151643
26648	18970	135567	22550	9930	6224	6720	24874	8304	160441
27178	19530	141755	23210	10204	8451	6924	25579	8754	167334
39787	23343	157938	14775	9354/378	7008/360	5364/344	21726/1082	3357	179664
30171	23651	149868	—	9841/392	7444/372	5754/358	23039/1122	—	172907
30631	24141	151664	—	10253/398	7911/386	6173/376	24337/1160	—	176001
40373	33089	168078	26472	12061/425	9459/403	7372/370	28832/1198	5234	196910
411403	33916	172292	—	12300/439	9696/416	7558/381	29554/1236	—	201846
42419	34764	176590	—	1260/453	9939/428	7748/394	18947/1275	—	195537
37138	28754	165682	25583	13065/389	9591/358	7531/330	30187/1077	5945	195869
38883	29314	169952	—	13047/385	9892/357	7785/329	30724/1071	—	200676
39011	29930	171983	—	13115/385	9962/357	7881/329	30948/1071	—	202931
34562	2547	146291	20616	13432/490	9155/448	7730/413	30317/1351	5487	176608
35361	26388	112841	—	14175/505	9715/459	8216/426	32106/1395	—	144947
35562	26389	176663	—	14285/510	9855/466	8388/429	32528/1405	—	209191
19019	14569	91070	14394	5163/144	3817/132	2615/122	11595/398	2505	102665
19290	14810	92315	—	5410/146	4045/134	2780/122	12235/402	—	104550
19650	15145	94020	—	5660/152	4290/139	3025/124	12975/415	—	106995

1	2	3	4	5	6	7	8	9		
26	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	532	523	263	1318	48401	38959
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	532	523	263	1318	49900	39850
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	532	523	263	1318	52800	43500
27	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	313	751	323	1387	60758	48997
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	347	751	323	1421	61413	49330
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	363	761	331	1455	61798	49705
28	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	485	579	254	1318	49803	34303
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	513	579	245	1337	53172	36034
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	477	680	252	1337	55039	37536
29	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	455	279	102	836	27593	16293
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	455	279	102	836	28093	16300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	455	279	102	836	28355	17395
	एकूण Total	16368	15928	12932	57387	1775752	1251799
...		1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	16441	16268	12933	45643	1770909	1344743
...		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	16482	16684	13113	46166	1874089	1385158
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...						

TABLE VI—*contd.*

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
31998	25129	144487	19066	8239/295	6448/247	4649/200	19336/742	4215	163823
33220	27040	150010	—	8900/302	7430/252	5240/202	21570/756	—	171580
35000	28000	159300	—	9800/310	7850/255	5950/205	23600/771	—	182900
40599	32355	182709	23641	11503/371	9457/351	6884/314	27844/1036	6333	210553
41507	34077	186327	—	11833/384	9711/364	7051/326	28595/1074	—	214922
41729	34260	187492	—	12114/397	9954/376	7274/337	29342/1110	—	216834
25337	20467	129910	16032	8092/263	6489/250	4982/238	19563/751	3796	149473
26483	21377	137066	—	8667/270	6830/254	5271/245	20768/769	—	157834
27567	22112	142254	—	9132/275	7155/258	5523/251	21810/784	—	164064
10666	7921	62473	6113	3058/102	2253/98	1694/96	7005/296	1099	69478
11166	7000	64559	—	3560/112	2360/106	1760/105	7680/323	—	72239
11666	9450	66866	—	3670/122	2455/177	1830/118	7955/357	—	74821
1.125604	843835	4996990	738238	392378/13413	286738/11716	221047/10604	900163/35733	190707	5897153
1.135978	901832	5153462	22550	406776/13706	297708/11348	229977/10760	934461/35814	8304	6087923
1.192321	931632	5383200	23210	408266/14071	308083/12244	243679/11363	960028/37678	8754	6343228

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शिक्षक संख्या No. of teachers		एकूण Total	जि. प. ने केलेला एकूण खर्च Total expendi- ture incurred by Zilla Parishad	शासना कडून मिळालेले अनुदान Grant received from Govt.
			१ ते ४ I to IV	५ ते ७ V to VII			
1	2	3	20	21	22	23	24
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4477	2099	6576	71600	71600
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4648	2218	6866	76709	76709
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4820	2340	7160	83145	83145
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4670	1904	6574	563625	563635
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4825	1981	6806	600355	600655
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5144	2162	7306	644082	644082
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5737	2850	8587	73730	73730
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5737	2850	8587	73730	73574
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5737	2850	8587	77730	80835
4	सिंधुदुर्ग Shindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3110	1982	5092	47729	47729
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3110	1982	5092	46801	46801
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3110	1982	5092	54450	54450
5	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6710	1245	7955	79840	80434
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6710	1245	7955	91255	92009
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6710	1245	7955	91630	92404
6	धळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4393	894	5287	58140	58140
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4406	910	5316	59000	59000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4435	928	5363	60000	60000
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3302	5077	8379	836	105597
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3905	4367	8272	..	105451
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3905	4393	8298	..	112643
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7600	1714	9314	94852	94852
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8264	1590	9854	104978	104978
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8264	1590	9854	107364	107364
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6218	4189	10407	102222	102222
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6261	4223	10484	103000	103000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6312	4254	10566	103000	103000
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2927	6680	9607	90464	90464
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2937	6670	9607	97302	97302
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2938	6669	9607	97445	97445
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5180	2575	7755	74512	74512
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5180	2575	7755	79541	79541
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5180	2575	7755	79541	79541
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5982	2002	7984	75835	75835
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5982	2002	7984	75004	75004
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5982	2002	7984	99517	99517
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2272	5603	7875	78390	78390
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2772	5655	8127	80859	80859
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2756	5855	8611	91851	91851
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2091	2267	4358
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2100	2300	4400
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2280	2350	4630
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1243	1384	2627	25776	14914
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1677	1649	3326	25845	24820
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2094	2059	4153	25909	26120
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2055	2190	4245	44979	45064
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2007	2277	4284	44702	44702
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2108	2277	4385	47880	47880

TABLE VI contd.

प्रत्येक विद्यार्थ्या- साठी दरडोई खर्च कालाना २३ ÷ १९ च्या संदर्भात Per capita cost with reference to Col. 23 ÷ 19	मागासवर्गीय विद्यार्थी No. of B. C. students					२०० पेक्षा जास्त लोकवस्ती असलेली १ कि. मी. अंतरात प्राथमिक शाळेची सुविधा नसलेली गावे/वस्त्या No. of villages and habitants having population 200 and above and having no schooling facility within radius of 1 Km. Revenue villages/Habitants	
	अनुसूचित जाती SC	अनुसूचित जमाती ST	भटक्या जमाती NT	विमुक्त जाती VJ	एकूण Total		
25	26	27	28	29	30	31	
Rs.							
275	13605	57024	501	120	71250	8	298
269	14797	60106	596	140	75639	..	222
282	15950	63893	696	154	80693	..	190
32.36	8251	12419	1165	924	22759	29	30
34.21	8417	12683	1209	1020	23329	24	26
40.92	8596	13960	1252	1061	24869	15	22
308	22525	1229	2246	234	26234	..	196
302	22975	1254	2291	239	26759	..	196
312	23434	1279	2237	244	27294	..	196
359	10223	150	569	39	10981	..	104
345	10427	154	580	40	11201	..	104
393	10636	157	583	41	11417	..	104
260	23591	62535	2378	396	88900
280	23798	62712	2396	424	89330
259	24296	63219	2453	443	90411
290	14482	73918	2814	820	92034	17	..
295	14520	74090	2840	839	92289
301	14570	74165	2877	872	92484
334	26604	16622	2672	2362	48260	5	..
337	27069	17296	2877	2505	49747	4	..
315	27469	17396	2887	2510	50262	3	..
267	39602	18819	3122	2288	63831	..	71
311	40394	19195	3174	2334	65097
312	41202	19579	3237	2381	66399
383	35546	20361	5580	4743	66230	28	..
292	36243	20746	5684	4824	67497	17	..
400	36823	21115	5789	4905	68632	9	..
286	20907	900	4147	5656	31610	..	88
301	21425	920	4246	5796	32387	..	88
293	21959	945	4350	5937	33191	..	88
305	31889	1114	2003	4448	39454	..	47
312	32829	1144	2057	4559	40589	..	47
306	33773	1174	2111	4670	41728	..	47
300	37912	2549	1618	1645	43724	..	110
292	38620	2606	1659	1682	44567	..	110
381	38920	2661	1694	1717	44992	..	99
258	37828	667	676	484	39655	..	48
261	38585	680	690	494	40449	..	48
291	39375	694	704	504	41277	..	48
..	20945	3839	1258	3101	29143	27	..
..	21264	3952	1334	3210	29760
..	21465	4061	1413	3332	30271
1538	6340	1738	983	1989	11050
1240	7923	2170	1227	2485	13805
1010	9902	2711	1533	3105	17251
264	13111	8520	1294	2995	25920
265	13160	8550	1325	3025	26060
281	13200	8595	1370	3090	26255

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शिक्षक संख्या No. of teachers		एकूण Total	जि. प. ने केलेला एकूण खर्च Total expendi- ture incurred by Zilla Parishad		शासनाकडून मिळालेले अनुदान Grant received from Govt.	
			१ ते ४ I to IV	५ ते ७ V to VII		22	23		
			1	2					3
17	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2882	1415	4297	42449	42449
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	3044	1415	4459	43383	43383
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	3152	1415	4567	44563	44563
18	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2585	1648	4233	52953	45410
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2685	1748	4433	63611	46200
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	2685	1748	4433	63611	47160
19	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2807	1199	4006	56442	56442
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2849	1224	4073	38821	38821
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	2888	1251	4139	46376	46376
20	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2138	1679	3817	2848	19080
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2289	1754	4043	298	33530
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	2465	1869	4334	330	47980
21	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2123	2314	4437	465	470
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2157	2346	4503	453	453
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	2192	2375	4567	561	561
22	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	4166	1284	5450	48687	48687
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	4191	1225	5416	52150	52150
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	4616	1306	5922	54758	54758
23	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	4148	1397	5545	644908	573560
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	4153	1401	5554	655745	6,50090
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	4167	1403	5570	685000	1,50000
24	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	3486	1689	5175	50230	50230
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	3646	1725	5371	54415	54415
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	3869	1792	5661	66307	66307
25	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2401	361	2762	28584	28621
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2495	381	2876	30044	30044
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	2495	381	2876	3004	3004
26	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	3017	708	3725	38596	38503
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	3017	708	3725	42990	39920
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	3017	708	3725	43650	43650
27	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	3765	1335	5100	52413	52013
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	3854	1384	5238	56157	56157
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	3893	1423	5316	62173	62173
28	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	3171	798	3969	46222	46222
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	3219	794	4013	34544	34544
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	3349	826	4175	41864	41864
29	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1525	224	1749	9715	9715
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1532	233	1765	16754	16754
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1679	265	1944	21387	21387
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	106181	60706	166887	2557042	2728369
	---	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	109352	60832	170184	2648478	2760866
	---	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	112242	62293	174535	2824168	2377100

-चालू
-contd.

एक विद्यार्थ्यासाठी
दरडोई खर्च
रकामा २३ ÷ १९
च्या संदर्भात
Per capita cost
with reference to
Col. 23 ÷ 19

भागासवर्गीय विद्यार्थी
No. of B. C. students

२०० पेक्षा जास्त
लोकवस्ती असलेल्या
व १ कि. मी. अंत-
रात प्राथमिक शाळेची
सुविधा नसलेली गावे
व वस्त्या

No. of villages
habitants having
population 200 and
above and having
no schooling facility
within radius of
1/2 km. Revenue/Habi-
tuals villages

25	26	27	28	29	30	31	
अनुसूचित जाती SC	अनुसूचित जमाती ST	भटक्या जमाती NT	विमुक्त जमाती -VJ	एकूण Total			
277	22915	2367	682	1118	27082
277	23875	2505	730	1115	28225
277	24700	2655	795	1225	29375
338	30243	12092	785	5288	48408
393	31132	12452	813	5470	49867
381	32020	12812	841	5652	51325	..	7
476	20533	3233	183	806	24755
324	21118	3316	187	829	25450
360	21751	3414	190	852	26207
188	27013	2753	103	263	30132
190	27513	3253	153	313	31232
196	28013	3763	203	363	32342
274	29911	3513	607	1702	35733
263	30570	3585	643	1733	36531
319	31010	3646	681	1763	37100
247	45899	9575	2773	9643	67890
258	47044	9814	2897	9883	69638
265	48220	10059	2970	10131	71380
4268	44067	23630	1227	1589	70513	6	..
4290	144167	23723	1266	1629	170785	5	..
4320	44256	23813	1309	1679	71057	1	..
251	28439	35868	4047	20478	88832
261	28720	36689	4255	21032	90696
316	29455	37456	4529	21475	92915
278	26757	18654	1477	785	47673	8	..
287	27175	18965	1640	915	48695	8	..
281	27515	19305	1825	1035	49680	5	..
236	36211	22686	2028	751	61676	6	..
250	39000	23200	2600	850	65650
238	40000	23600	2900	1000	67500
249	39891	28829	2470	236	71426	97	..
261	41087	29593	2540	240	73460	84	..
287	42657	31394	2734	324	77109	9	..
308	29876	29763	5750	589	65978	25	..
212	30928	30760	5976	646	68310
255	32015	31865	6187	696	70763
135	14121	14939	1662	269	30991	74	..
156	14945	15926	1761	306	32918	30	..
297	15113	16202	1792	335	33442	29	..
16188	759237	490306	56820	75761	1382124	337	992
15945	879720	502039	59626	78577	1519962	172	791
17020	798295	515588	62242	81496	1457621	71	741

४.(अ) I एक शिक्षकी शाळांचे द्विशिक्षकी शाळांमध्ये रूपांतर करण्याकरिता जिल्हा परिषदांना अनुदान.—राज्यामध्ये लहान गावातूनसुद्धा प्राथमिक शिक्षणासाठीच्या सुविधा भरपूर प्रमाणात आहेत आणि परिणामी प्राथमिक शाळेच्या स्तरावर पटसंख्येमध्ये वाढ झाली असली तरी सुद्धा संपूर्ण राज्यात प्राथमिक शिक्षणाचे सार्वत्रिकरण साध्य करण्याच्या दृष्टीने अजूनही या कामाचा लांब पल्ला गाठावयाचा आहे. प्राथमिक शिक्षणाच्या सार्वत्रिकरणाचे अंतिम ध्येय साध्य करण्याची एक पायरी म्हणून आणि प्राथमिक शाळातील पटसंख्या वाढीसाठी, आणि त्यापेक्षा जास्त पटसंख्या असलेल्या इयत्ता १ ते ३ वा ४ वर्ग असलेल्या एक शिक्षकी शाळांचे टप्पाटप्प्याने द्विशिक्षकी शाळात रूपांतर करण्याचा शासनाने निर्णय घेतलेला आहे. इयत्ता १ ते ३/४ (इतके) वर्ग शिकवण्याचा एक-शिक्षकी शाळांच्या शिक्षकावरील बोजा कमी करणे आणि एक-शिक्षकी शाळेतील गळती व स्थगितीचे प्रश्न सुटण्यास मदत व्हावी हा या योजनेचा उद्देश आहे.

या योजनेच्या कार्यवाहीसाठी नियमानुसार होणाऱ्या खर्चावर शासकीय अनुदानास जिल्हा परिषदा पात्र आहेत.

4-A (I) Payment of Grants to Zilla Parishads for conversion of Single teacher Schools into two teachers schools.—Although this State has made sufficient provision of primary education facilities even in smaller villages and consequently there has been increase in enrolment at the Primary School Stage, the magnitude of the task of achieving universal primary education in the entire State is still quite stupendous. As a step towards the ultimate achievement of the goal of universal primary education, and in order to boost up the enrolment in primary schools further Government have decided that Single teacher primary Schools having enrolment of 40 pupils and above and teaching classes I to III/IV, should be converted into two teacher Schools, by phases. This scheme is also aimed at relieving the teachers in Single teacher primary School of the burden of teaching stds. I to III/IV and help mitigate the problem of wastage and stagnation of Single teacher school.

The Zilla Parishads are held eligible for Government grant on their expenditure incurred as per norms for implementation of this scheme.

तक्ता क्रमांक ६ (अ)
TABLE VI (A)

द्विशिक्षकी शाळांमध्ये रूपांतरित झालेल्या एक-शिक्षकी शाळांची संख्या व जिल्हा परिषदांना दिलेले अनुदान
Table showing number of Single Teacher Primary Schools converted into two teachers Primary schools and grants paid to the Zilla Parishads

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	द्विशिक्षकी शाळात रूपांतरित झालेल्या एक शिक्षकी शाळांची संख्या No. of Single Teacher Primary School converted into Two Teachers Primary Schools			दिलेले अनुदान Grant Paid		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजित) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजित) 1984-85 (Estimated)
		3	4	5	6	7	8
1	ठाणे Thane
2	रायगड Raigad
3	रत्नागिरी Ratnagiri	...	11	11	73	100	100
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	...	54	54	520	490	520
5	नाशिक Nashik
6	धुळे Dhulia	...	327
7	जळगाव Jalgaon	...	27	23	18	184	328
8	अहमदनगर Ahmednagar
9	पुणे Pune
10	सातारा Satara
11	सांगली Sangli

तक्ता क्रमांक ६(अ)—बालू
TABLE VI (A)—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
2	सोलापूर Sollapur
3	कोल्हापूर Kolhapur
4	औरंगाबाद Aurangabad
5	जालना Jalna
6	परभणी Parbhani
7	बीड Beed
8	नांदेड Nanded
9	उस्मानाबाद Osmanabad
	लातूर Latur	30	450
1	बुलढाणा Buldhana
2	अकोला Akola	21	105
13	अमरावती Amravati
14	यवतमाळ Yavatmal
15	वार्धा Wardha
26	नागपूर Nagpur
27	भंडारा Bhandara
28	चंद्रपूर Chandrapur	39	64
29	गाडचिरोली Gadchiroli
	एकूण Total ..	419	88	173	593	774	1567

४ अ (II) शाळा नसलेल्या खेड्यात नवीन प्राथमिक शाळा उघडण्याकरिता जिल्हा परिषदांना अनुदाने.—प्राथमिक शिक्षणाचा-
सार्वत्रिक प्रसार करण्याच्या कार्यक्रमाचा एक प्रमुख भाग असा आहे की, प्रत्येक विद्यार्थ्याच्या घरापासून सहज चालत जाता येईल किंवा घरा-
पासून १।५ किलोमीटर अंतरावर प्राथमिक शिक्षणाच्या सोयी उपलब्ध असल्या पाहिजेत. या धोरणास अनुसरून टप्प्याटप्प्याने स्थानिक स्वराज्य
संस्थामार्फत प्राथमिक शिक्षणाच्या सोयी सर्वत्र उपलब्ध करून देण्याचा प्रयत्न करण्यात येत आहे. प्राथमिक शिक्षणाची सोय उपलब्ध नसलेल्या
०० ते २०० लोकवस्तीच्या खेड्यातून वस्त्यातून टप्प्याटप्प्याने प्राथमिक शिक्षणाची सोय उपलब्ध करून देणाऱ्या जिल्हा परिषदांना अनुदान
देण्यात येते. या योजनेखाली जिल्हा परिषदांनी अशा खेडी व वस्त्यातून एक शिक्षकी शाळा सुरू करून त्यासाठी एक प्राथमिक शिक्षक नियुक्त
करावयाचा आहे. अशा शिक्षकाच्या वेतन व भत्त्यावरील खर्चावर जिल्हा परिषदांना १००% अनुदान देण्यात येते.

4 A (II) Grants to Zilla Parishads for opening new primary Schools in the school-less villages.—It is one of
important requirement for the programme of universalisation of primary Education that the facilities of primary
Education should be available within the distance of easy walking or 1.5 kilometer from the residence of the students
In concurrence to this policy attempts are being made through the local bodies to provide facility of primary Educa-
tion in phase. The grants are paid to the Zilla Parishads for making available the facilities of primary Education in
the villages and habitations having population between 100 to 200 in phase. The Zilla Parishads are to open single
Teacher Primary Schools in such villages habitation and to appoint a primary Teacher. The grant at 100 per cent it
payable to Zilla Parishad on their expenditure on pay and allowances of the teacher so appointed.

जिल्हा परिषदांनी सुरू केलेल्या नवीन प्राथमिक शाळा, त्याकरिता नेमलेले शिक्षक आणि जिल्हा परिषदांना दिलेले अनुदान
Number of New Primary Schools opened, number of teachers appointed and grants paid to Zilla Parishads

तक्ता ६ ब TABLE VI B

(Rs. in thousand)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	उघडलेल्या शाळांची संख्या No. of Schools opened			नेमलेल्या प्राथमिक शिक्षकांची संख्या No. of new Primary Teachers appointed			जिल्हा परिषदांना दिलेले अनुदान Grants paid to Z.P.		
		(प्रत्यक्ष) (Actuals)	(अपेक्षित) (Anticipated)	(अंदाजित) (Estimated)	(प्रत्यक्ष) (Actuals)	(अपेक्षित) (Anticipated)	(अंदाजित) (Estimated)	(प्रत्यक्ष) (Actuals)	(अपेक्षित) (Anticipated)	(अंदाजित) (Estimated)
		1982-83	1983-84	1984-85	1982-83	1983-84	1984-85	1982-83	1983-84	1984-85
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	ठाणे Thane	10	8	12	10	8	12	114	205	253
2	रायगड Raigad	22	40	54	22	40	54	131	213	295
3	रत्नागिरी Ratnagiri	2	4	4	2	4	4	14	16	30
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1	1	57	2	2	57	4	8	351
5	नाशिक Nashik	3	5	41	3	5	41	110	144	210
6	धुळे Dhule	12	21	10	2	—	—	18	—	—
7	जळगाव Jalgaon	6	6	6	6	6	6	43.6	48	48
8	अहमदनगर Ahmadnagar	—	—	—	—	—	—	—	—	—
9	पुणे Pune	5	5	5	5	5	5	35	40	50
10	सातारा Satara	6	6	6	6	6	6	21	48	52
11	सांगली Sangli	3	3	3	3	3	3	14	24	24
12	सोलापूर Solapur	—	—	—	—	—	—	—	—	—
13	कोल्हापूर Kolhapur	3	3	3	3	3	3	3	24	27
14	औरंगाबाद Aurangabad	—	—	—	—	—	—	—	—	—
15	जालना Jalna	2	21	27	2	21	27	16	16	18
16	परभणी Parbhani	20	5	5	15	5	5	115	160	160
17	बीड Beed	4	4	12	4	4	12	26	32	68
18	नांदेड Nanded	1	—	13	4	—	13	4	—	55
19	उस्मानाबाद Osmanabad	—	—	—	—	—	—	—	—	—
20	लातूर Latur	—	—	30	—	—	61	—	—	—
21	बुलढाणा Buldhana	8	8	10	8	8	13	87	128	200
22	अकोला Akola	11	4	4	11	4	4	55	20	20
23	अमरावती Amravati	8	5	5	8	5	5	71	44	44
24	यवतमाळ Yeotmal	7	9	9	7	9	9	676	148	154
25	वर्धा Wardha	16	—	3	16	16	19	72	128	162

तक्ता ६ ब—चालू
TABLE 6 B—contd.

	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
भागपूर Nagpur	...	72	—	—	72	—	—	370	576	648
भंडारा Bhandara	...	94	—	9	94	—	9	362	752	1128
चंद्रपूर Chandrapur	...	1	—	—	1	—	—	302	272	272
गडचिरोली Gadchiroli	...	5	—	—	5	—	—	40	45	50
Total ..		322	158	228	308	154	368	3200	3091	4320

अ (III)

नवीन निकषाप्रमाणे शिक्षकांच्या जादा पदासाठी जिल्हा परिषदांना अनुदान :- विद्यार्थी/शिक्षक प्रमाणाचे निकष खालीलप्रमाणे धारण्यात आले आहेत व ते सन १९८१-८२ पासून लागू आहेत.

- (अ) प्रत्येक एक शिक्षकी शाळेस एक शिक्षक
(ब) ग्रामीण भागातील बहुशिक्षकी प्राथमिक शाळातील १ ते ४ करिता

पटसंख्या हजेरी	शिक्षक	सरासरी उपस्थिती
४०	१	...
४१-८०	२	...
८१-१२०	३	...
१२१-१६०	४	...
१६१-२००	५	...

सरासरी उपस्थिती ६० पेक्षा जास्त विद्यार्थ्यांची पटसंख्या ८० पेक्षा जास्त असूनही सरासरी हजेरी (उपस्थिती) ६० पेक्षा जास्त नसल्यास २ पेक्षा जास्त शिक्षक मिळणार नाही

सरासरी हजेरी ९० पेक्षा जास्त

सरासरी उपस्थिती १२० पेक्षा जास्त

(क) ग्रामीण भाग इ. ५ वी ते ७ वी करिता

(१) बिगर अदिवासी विभागात ५, ६ व ७ वी मध्ये विद्यार्थ्यांची सरासरी हजेरी अनुक्रमे २०, १५, १५ असेल व अदिवासी भागात हे प्रमाण १५, १०, १० असेल तर प्रत्येक वर्गास १:३ शिक्षक मात्र इ. ५ ते ७ वी मध्ये वर नमूद केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांची सरासरी उपस्थिती नसेल तर तीनही वर्गास मिळून बिगर अदिवासी विभागात ४० विद्यार्थ्यांस २ शिक्षक, अदिवासी विभागात ३० विद्यार्थ्यांस २ शिक्षक देण्यात येतील.

नवीन निकषान्वये जिल्हा परिषदांनी शासनाची मंजूरी घेऊन जादा शिक्षकांची पदे निर्माण करावयाची आहे व नियुक्ती करावयाची आहे. अशा शिक्षकांच्या खर्चावर जिल्हा परिषदांना १०० टक्के अनुदान देण्यात येते

4-A (III) Grants to Zilla Parishads for Additional Posts of Primary Teachers as per revised norms.—The norms of pupil teacher ratio have been revised and in force from 1981-82 they are as follows :—

- (a) One teacher for each single teachers School.
(b) For Multi-teacher primary Schools having Stds. I to IV in Rural areas.

No. of students	Teachers	Attendance
40	1	.. —
41-80	2	...
81-120	3	...
121-160	4	..
161-200	5	...

More than 60 Even if enrolment is more than 80, more than 2 teachers are not admissible unless the average attendance is more than 60 for sanctioning teachers for primary School

More than 90

More than 120

(c) 1:3 teachers for each class of stds. V, VI and VII, if the average attendance is 20, 15, 15 respectively rural areas. 15, 10, 10 in Tribal areas.

If the average attendance in Stds. V to VII is less than aforesaid minimum prescribed, the No. teachers will be decided on the No. of students in all 3 stds. as follows :2 teachers for 40 students in Non Tribal areas and 2 teachers for 30 in Tribal Areas.

The Zilla Parishads are to create additional posts of Primary School Teachers admissible as per new norm with the sanction of Government and to appoint Teachers. The Zilla Parishads are eligible for 100 per cent grant on their expenditure on this account.

तक्ता ६ (क) TABLE VI (C)

जिल्हा परिषदांनी नियुक्त केलेल्या जादा प्राथमिक शिक्षकांची संख्या आणि त्याबद्दल दिलेले अनुदान.

Table showing number of additional Primary Teachers appointed and grants paid to Zilla Parishads.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

अ. क्र. No.	जिल्हा District	नेमलेल्या जादा प्राथमिक शिक्षकांची संख्या No. of additional Teachers appointed			जिल्हा परिषदांना दिलेले अनुदान Grants paid to Zilla Parishads			
		(प्रत्यक्ष) १९८२-८३ (Actual) 1982-83	(अपेक्षित) १९८३-८४ (Anticipated) 1983-84	(अंदाजित) १९८४-८५ (Estimated) 1984-85	(प्रत्यक्ष) १९८२-८३ (Actual) 1982-83	(अपेक्षित) १९८३-८४ (Anticipated) 1983-84	(अंदाजित) १९८४-८५ (Estimated) 1984-85	
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	ठाणे Thane	...	419	680	270	2407	4464	5510
2	रायगड Raigad	...	192	422	74	1123	4051	518
3	रत्नागिरी Ratnagiri
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg
5	नाशिक Nashik	560	625	5940	7540	7740
6	डुळे Dhule
7	जळगाव Jalgaon	700	130	..	5000	5820
8	अहमदनगर Ahmadnagar
9	पुणे Pune	...	10	132	174	37	608	690
10	सातारा Satara	...	200	99	..	1869	2356	2450
11	सांगली Sangli
12	सोलापूर Solapur
13	कोल्हापूर Kolhapur	...	665	252	484	3634	6328	11157
14	औरंगाबाद Aurangabad
15	जालना Jalna	30	51	..	1200	2000
16	परभणी Parbhani	...	15	129	135	159	796	796
17	बीड Beed	...	100	262	362	681	1448	3100
18	नांदेड Nanded	...	36	64	100	187	512	890
19	उस्मानाबाद Osmanabad	...	81	155	635	2410	1100	3020

तक्ता ६ (क) — चालू
TABLE—VI (C)—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	
20	लातूर Latur	...	229	301	451	1200	2217	2400
21	बुलढाणा Buldhana	...	50	129	148	187	916	1500
22	अकोला Akola	19	344	..	76	1720
23	अमरावती Amravati	...	70	51	80	518	377	592
24	यवतमाळ Yeotmal	...	297	409	409	1865	3736	3947
25	वर्धा Wardha	...	5	25	59	16	120	429
26	नागपूर Nagpur	...	485	115	302	1962	4340	7232
27	भंडारा Bhandara	..	10	65	118	37	340	1483
28	चंद्रपूर Chandrapur	...	43	65	200	485	1156	2270
29	गडचिरोली Gadchiroli	---	21	45	168	175
Total		—	2718	4664	5151	24762	48849	65439

४ (१) (ब) मान्य खाजगी प्राथमिक शाळा.—कायद्यानुसार राज्याच्या प्राथमिक शाळा सुरु ठेवण्यासाठी पुरेशी तरतूद करणे व आवश्यक तेथे प्राथमिक शाळा उघडणे याची जबाबदारी स्थानिक स्वराज्य संस्थांची आहे. याशिवाय काही खाजगी संस्थाही स्वेच्छेने सहाय्यक अनुदानाच्या आधारावर प्राथमिक शाळा चालवित आहेत. या खाजगी प्राथमिक शाळांना त्यांच्या मान्य खर्चाच्या ६६-२/३ अथवा तूट यापेकी जे कमी असेल वेवढ सहाय्यक अनुदान दिले जाते. १९८२-८३ या आर्थिक वर्षापासून अनुदानात मान्यताप्राप्त खाजगी प्राथमिक शाळांना त्यांनी केलेल्या पूर्णवेळ मान्य कर्मचाऱ्यांच्या वेतन व भत्यावरील खर्चावर १००% टक्के परिरक्षण अनुदान द्यावयाचे आहे. या योजनेमध्ये अमूलाग्र बदल करावा लागेल. व त्यास काही कालावधी लागणार असल्याने मध्यंतरीच्या काळामध्ये या कर्मचाऱ्यांना पगार वेळेवर देणे आवश्यक आहे. हे लक्षात घेऊन सध्याच्या प्रचलित असलेल्या या नियमाप्रमाणे देय अनुदानाचे वाटप जोपर्यंत नवीन नियमावली तयार झालेली नाही. तोपर्यंत सध्यांचीच व्यवस्था चालू ठेवण्यास शासनाने मान्यता दिली आहे. जिल्हा परिषदेच्या कार्यक्षेत्रातील खाजगी प्राथमिक शाळांना जिल्हा परिषद जे अनुदान देते, त्यांची १०० टक्के परिपूर्ती केली जाते. ज्या खाजगी प्राथमिक शाळांना १९७३-७४ च्या अखेरपर्यंत विनाअनुदान तत्वावर मान्यता दिलेली असेल अशा सर्व शाळांच्या (इंग्रजी माध्यमाच्या शाळा व्यतिरिक्त) १९८०-८१ पासून १९७९-८० मध्ये त्यांनी केलेल्या मान्य खर्चाच्या आधारे अनुदान देण्यात यावे असे शासनाने आदेश काढले आहेत.

जिल्हा परिषद व नगरपरिषदांच्या अखत्यारीतील प्राथमिक शाळात शिक्षक घेण्याविषयीचे निकष खाजगी प्राथमिक शाळांनासुद्धा लागू आहेत. त्याशिवाय ज्या खाजगी प्राथमिक शाळांची पट संख्या ५०० हून अधिक असेल त्यांना प्रत्येकी १ शिपाई व कनिष्ठ लिपिकावरील पगाराचा खर्च अनुदानासाठी मान्य समजण्यात येतो. अनुदानप्राप्त मान्य खाजगी प्राथमिक शाळातील पूर्ण वेळ काम करणाऱ्या सेवकांना योग्य व वेळेवर पगार व्यवस्थापकाकडून मिळण्याच्या दृष्टीने जिल्हा मध्यवर्ती सहकारी बँकांनाकडून पगार देण्याबाबतची योजना १ जुलै १९७९ पासून कार्यान्वित करण्यात आली आहे. मान्यताप्राप्त व अनुदानप्राप्त खाजगी प्राथमिक शाळांतील पूर्ण वेळ काम करणारे जे शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी दिनांक १ एप्रिल १९७९ रोजी अथवा त्यानंतर सेवानिवृत्त झाले असतील अथवा होतील, अशा कर्मचाऱ्यांना शासनाने सेवानिवृत्ती योजना लागू केली आहे.

शाळा त्यातील वर्गवार विद्यार्थी व शिक्षक इ. संख्या दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ७

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शाळांची संख्या No. of schools	वर्गवार पटसंख्या Classwise Enrolment					
				१ ली I	२ री II	३ री III	४ थी IV	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	159	15687	13302	12333	10813	52085
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	176	16580	14130	13180	11540	55430
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	196	17930	15260	14230	12610	60030
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	17	531	460	424	467	1882
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	17	546	473	436	489	1944
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	18	561	486	449	493	1989
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	35	26	69	46	175
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	37	29	71	46	183
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	40	30	74	50	194
4	सिंधुदुर्ग Shindhadurg	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	28	544	570	803	668	2585
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	28	555	582	819	673	2629
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	28	566	594	825	687	2672
5	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	34	3279	2797	2751	2385	11208
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	34	3741	3099	2893	2569	12302
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	34	4215	3258	3114	2622	13210
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	27	1038	702	663	569	2972
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	27	1076	729	692	593	3090
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	27	1111	757	722	616	3206
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	20	1870/47	1537/36	1520/34	1293/35	6220/152
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	20	1907/50	1569/40	1552/36	1229/37	6257/163
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	20	1963/52	1620/42	1601/37	1358/38	6542/169
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	25	2626	2342	2254	2022	9244
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	25	2680	2389	2300	2063	9432
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	25	2634	2436	2346	2105	9621

4 (1) (b) Private Primary Schools

By statute, it is the responsibility of the Local Bodies to make adequate provision for maintaining primary schools, and to open primary schools wherever necessary. Besides, these agencies, private agencies have also been running the primary schools on grant-in-aid basis. These schools are paid grant-in-aid at 66 $\frac{2}{3}$ per cent of their admissible expenditure or the net deficit, whichever is less. From financial year 1982-83 aided recognised private primary schools are to be paid maintenance grant at 100 per cent on their expenditure incurred on Pay and Allowances of their full time approved staff. The scheme requires detailed modifications. However it will take some more time to prepare the modifications. In the meantime it is essential that the teachers are paid their salaries intime it is decided to continue the present pattern of grant-in-aid as before till the modifications are actually put in apretion. Government have also agreed to this proposal. The expenditure incurred by the Zilla Parishads towards the grant-in-aid to private primary schools is reimbursed at 100 per cent. All approved private primary schools (except English medium schools) which were recognised on no grant basis and upto the end of the year 1973-74 have been brought on grant-in-aid basis from the year 1980-81 and paid grant on the basis of the approved expenditure during 1979-80.

The norms of providing teaching staff to the private primary schools are the same, which are made applicable to the Zilla Parishad or Municipal Council Schools. In addition one class IV servant and one junior clerk is held admissible in case of school having strength of 500 or more pupils. To ensure regular payment of the due salaries to the full-time staff in approved aided private primary schools, a scheme for disbursement of salaries by the School Managements through District Central Co-operative Banks has been introduced from July 1979. A Pension Scheme to the full-time teaching and non-teaching staff of approved and aided private primary schools, retiring on or after 1st April 1979 has been introduced by Government.

Table showing the information regarding No. of Schools, Classwise enrolment and teachers of Approved Private Primary Schools

TABLE VII

इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed Standard IV 10	वर्गवार/तुकडीवार पट संख्या Classwise Enrolment/Divisions				इयत्ता ७ वी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed VII 15		एकूण Grand Total Columns 9+14 16	शिक्षक संख्या No. of Teachers		
	५ वी V 11	६ वी VI 12	७ वी VII 13	एकूण Total 14	१ ते ४ I to IV 17	५ ते ७ V to VII 18		एकूण Total 19		
8095	4286	3317	2696	10299	1982	62380	959	577	1536	
—	4770	3710	3020	11500	—	66930	1017	624	1641	
—	5360	4210	3470	13040	—	73070	1079	673	1752	
282	—	—	—	—	—	1882	38	—	38	
—	—	—	—	—	—	1934	54	—	54	
—	—	—	—	—	—	1989	66	—	66	
40	—	—	—	—	—	176	5	—	5	
—	—	—	—	—	—	183	5	—	5	
—	—	—	—	—	—	194	5	—	5	
652	92/3	64/3	45/3	201/9	41	2786	57	20	77	
—	94/3	65/3	46/3	205/9	—	2834	57	20	77	
—	96/3	66/3	47/3	209/9	—	2881	57	20	77	
2224	938	716	483	2137	437	13345	249	71	320	
—	1002	766	522	2290	—	14592	249	71	320	
—	1025	806	662	2493	—	15783	252	71	323	
424	26/1	27/1	16/1	69/3	9	3041	67	2	69	
—	28/1	28/1	17/1	73/3	—	3163	71	2	73	
—	30/1	30/1	20/1	80/3	—	3286	72	3	75	
1111	34/2	32/2	18/2	84/6	15	6304/158	146	2	148	
—	138/4	36/2	22/2	196/8	—	6453/171	157	6	163	
—	144/4	142/4	28/2	314/6	—	6856/179	163	6	169	
1918	462/10	372/9	325/9	1159/28	307	10403	175	35	210	
—	471/10	380/9	332/9	1183/28	—	10615	175	35	210	
—	480/10	388/9	339/9	1207/28	—	10828	175	35	210	

1	2	3	4	5	6	7	8	9
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	33	2283	2119	1980	1759	8141
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	33	2355	2089	2045	1818	8307
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	33	2478	2157	2122	1903	8660
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	24	1803	1727	1624	1397	6551
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	24	1848	1770	1665	1432	6715
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	24	1894	1814	1706	1468	6882
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	16	899	710	639	503	2751
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16	926	731	668	519	2844
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	16	943	746	681	530	2900
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	14	896	1107	973	778	3754
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	14	902	1113	979	784	3778
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	14	917	1114	994	855	3881
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	19	1443	1135	1010	827	4415
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	19	1625	1243	1099	960	4927
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	19	1725	1358	1185	1084	5352
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	65	7932	6385	5808	4813	24938
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	76	7876	6812	6220	5204	26112
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	76	7930	6950	6342	5310	26532
15	जालना Jalga	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	29	3058	2850	2309	1830	10047
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	29	3345	2935	2445	1940	10655
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	29	3550	3050	2582	2105	11287
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	53	6615	5179	4702	3753	20249
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	54	7112	5559	5040	4027	21738
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	60	7135	5590	5060	4055	21840
17	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	31	4614	4289	3860	3457	16220
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	34	4740	4405	3960	3550	16655
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	34	4870	4525	4065	3640	17100
18	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	96	10786	8982	7422	6076	33269
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	104	11113	9254	7653	6269	34289
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	104	11440	9527	7884	6460	35311
19	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	13	1768	1413	1283	1109	5573
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	13	1820	1455	1321	1131	5727
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	13	1872	1497	1360	1165	5894
20	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	41	7394	5432	4695	4107	21618
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	48	8164	6112	5135	4567	23978
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	55	9034	6392	5585	5027	26038
21	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	27	2434	1993	1871	1482	7780
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	27	2488	2039	1819	1521	7867
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	27	2542	2185	1864	1556	8147

TABLE VII—contd.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1779	493/13	454/15	386/13	1333/41	316	9474	202	99	301
—	516/14	476/16	402/13	1394/43	—	9702	210	101	311
—	554/14	499/16	425/14	1478/44	—	10098	213	104	317
1295	393/11	291/10	231/9	915/30	129	7466	135	34	169
—	403/11	298/10	237/9	938/30	—	7653	135	34	169
—	413/11	305/10	243/9	961/30	—	7843	135	34	169
425	120/5	62/4	63/3	245/12	28	2996	68	12	80
—	123/5	64/4	65/3	252/12	—	3096	68	12	80
—	126/5	67/4	68/3	261/12	—	3161	69	12	81
637	139	124	57	320	30	4074	77	13	90
—	141	126	59	222	25	4100	77	13	90
—	146	131	64	341	40	4150	77	13	90
629	229/7	172/6	156/6	557/19	140	4972	100	21	121
—	271/7	231/7	206/7	708/21	—	5635	100	21	121
—	294/7	277/7	232/7	803/21	—	6155	100	21	121
4282	1361	910	625	2896	558	27834	596	89	685
—	1638	1182	882	3702	94	29814	663	93	756
—	1662	1205	908	3775	101	30307	681	101	782
1638	175	125	75	375	60	10422	195	10	205
—	190	135	85	410	70	11065	201	10	211
—	220	157	95	472	80	11759	209	11	220
2601	1418/39	914/32	677/23	3009/94	502	23258/94	385	105	490
—	1524/39	1000/32	740/23	3254/94	—	25002/94	390	105	495
—	1548/39	1025/32	770/23	3343/94	—	25183/94	390	105	495
4042	776/23	565/18	466/18	1807/59	400	18027/59	338	92	430
—	800/23	590/18	466/18	1856/59	—	18511/59	342	92	434
—	840/23	615/18	510/18	1965/59	—	19065/59	342	92	434
5532	1814/41	1176/36	841/27	3831/104	730	37100/104	671	190	861
—	1875/46	1217/42	871/30	3963/118	—	38252/118	724	227	951
—	1942/51	1255/48	900/33	4097/132	—	39408/132	759	255	1014
1010	150/5	115/5	98/5	363/15	69	5936/15	107	8	115
—	153/5	118/5	101/5	372/15	—	6099/14	112	10	122
—	156/5	121/5	104/5	381/15	—	6275/15	115	12	127
22076	350/11	190/6	186/7	726/24	170	22340/24	412	25	437
—	400/13	220/6	210/7	830/26	—	24808/26	434	25	459
—	300/13	160/3	130/3	590/19	—	26628/19	465	30	495
1419	251/4	182/3	103/3	541/10	90	8321	163	36	199
—	260/4	191/3	116/3	567/10	—	8434	163	36	199
—	271/4	200/3	124/3	95/10	—	8742	163	36	199

1	2	3	4	5	6	7	8	9
22	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	24	1795	1657	1493	1090	6035
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25	1840	1747	1659	1490	6736
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	25	1920	1889	1787	1621	7217
23	अमरावती Amaravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	51	4036	3690	3451	2950	14127
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	51	4487	3717	3602	3090	14896
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	51	4588	3829	3701	3207	15325
24	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	28	2173	1922	1740	1644	7479
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	28	2223	2242	1969	1744	8178
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	28	2475	2230	2040	1644	8679
25	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	28	3356	2149	1996	1632	9133
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	41	4245	2735	2590	2090	11660
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	43	4440	2915	2740	2290	12315
26	जागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	213	18592	16058	14763	13877	63290
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	225	29850	16850	15400	14400	76500
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	235	20990	17600	16000	14900	69490
27	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	39	4866	3731	3199	2716	14512
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	42	4898	3770	3251	2769	14688
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	44	4919	3786	3259	2782	14746
28	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	19	2593	2301	1963	1713	8570
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	19	2616	2345	1986	1735	8682
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	19	2700	2397	2010	1757	8864
29	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष) ...	7	300	290	285	280	1155
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7	300	300	290	285	1175
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7	340	300	300	290	1230
	एकूण ...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1183	115192/47	96855/36	87883/34	76059/35	375989/159
	Total ...	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1259	141885/50	102223/40	92739/36	80527/37	407374/163
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1307	127822/52	106283/42	96629/37	92420/38	415154/169

VII—contd.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1342	322/10	928/7	175/6	143/27	—	7660	187	39	226
—	365/12	270/9	212/6	847/27	—	7585	196	44	204
—	420/14	300/10	257/9	977/33	—	8194	210	50	260
2241	495/12	401/12	334/11	1233/35	99	15360	266	40	360
—	521/15	442/15	370/11	1333/11	—	16209	285	47	332
—	551/15	473/15	407/11	1433/11	—	16756	289	47	336
1485	707/19	565/16	442/15	1714/50	343	9193	148	54	209
—	707/19	571/16	472/16	1714/51	—	9812	154	55	202
—	737/20	630/17	532/18	1899/55	—	10474	172	59	231
1495	199/7	141/6	80/5	420/18	68	9553	167	56	223
—	235/7	190/7	122/6	547/20	—	12207	177	59	236
—	285/8	230/7	170/7	685/22	—	13000	177	59	236
2980	296/9	139/7	143/6	632/22	30	63922	1110	26	1136
—	320/9	230/7	160/6	710/22	—	67210	1180	26	1206
—	350/9	250/7	160/6	760/22	—	70250	1230	26	1256
2409	593/25	386/11	260/9	1239/45	227	15751	274	358	309
—	608/25	399/11	269/9	1276/45	—	15964	287	34	322
—	616/26	415/11	285/9	1316/46	—	16072	301	36	337
1436	46/1	55/1	25/1	126/3	22	8570	173	3	176
—	50/1	60/1	30/1	140/4	—	8822	183	3	186
—	52/1	63/2	35/1	150/4	—	9014	189	3	192
183	—	—	—	—	—	1155	33	—	33
—	—	—	—	—	—	1175	35	—	35
—	—	—	—	—	—	1230	38	—	38
85682	16165/187	12477/210	9012/182	37654/650	7239	411643/454	7493	1694	9197
—	17603/273	12955/224	10034/188	40632/655	889	448006/468	7901	1806	9707
—	18618/23	14020/229	10985/193	43623/655	921	45777/498	8183	1914	10097

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शाळेंने केलेला एकूण खर्च Total expenditure incurred by the schools रु. हजारात Rs. in thousands	दिलेले अनुदान Grant paid रु. हजारात Rs. in thousands	दरडोई खर्च रकाना २० ÷ Per capita cost reference to २० ÷ १६ Rs.
1	2	3	20	21	22
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	6986		
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	7000	6986	112
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7000	7000	105
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	263	7000	96
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	271	360	30
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	279	371	16
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	44	381	14
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	80	44	250
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	80	80	437
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	772	80	412
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	780	700	277
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	810	700	275
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1205	800	281
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	1850	1205	235
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1850	1850	235
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	456	1850	235
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	467	447	150
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	477	456	144
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1369	466	142
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1428	1476	223
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1446	1870	..
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2360	1800	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3750	1773	255
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3750	2500	343
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3220	2500	347
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	7000	3220	286
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7000	7000	285
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	728	7000	285
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	800	383	98
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	800	800	105
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	487	800	102
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	900	487	163
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	900	900	291
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	9.59	900	285
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	14.50	9.59	..
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	14.50	14.50	..
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1419	14.50	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1200	1419	285
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1300	1200	213
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5244	1300	211
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5819	3822	140
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5921	4252	149
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1582	4617	158
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2108	1582	300
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2310	2108	360
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3500	2310	388
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3500	4000	163
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4500	3500	193
17	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3665	4500	178
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3800	3495	203
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4200	3600	205
			4000	4000	220

TABLE VII—contd.

भागास वर्गीतील मुलांची संख्या No. of B. C. Students				
अ. जा. S. C.	अ. ज. S. T.	भटक्या जमाती N. T.	विमुक्त जमाती V. J.	एकूण Total
23	24	25	26	27
2587	7644	113	37	10381
2725	7905	133	40	10803
2955	8220	157	51	11383
4	4
4	4
4	4
23	77	100
23	79	102
24	81	105
67	1	12	..	92
81	1	12	..	94
83	1	12	..	96
1562	3238	307	47	5144
1605	3465	329	31	5430
1637	3491	343	33	5504
153	1690	41	12	1896
163	1776	44	12	1995
173	1842	47	12	2074
223	54	27	13	371
34	60	27	13	334
235	68	29	16	348
3097	269	98	60	3524
3159	275	99	61	3594
3222	281	100	62	3665
1984	330	64	15	2393
2052	356	77	17	2502
2115	389	94	19	2617
479	33	177	37	1079
490	34	182	400	1106
500	35	187	410	1132
181	13	96	136	426
187	14	99	139	439
191	14	101	143	449
733	411	26	9	1179
738	416	31	8	1193
742	423	25	2	1192
671	35	28	8	742
619	36	29	8	764
711	37	30	8	786
3486	377	302	396	4561
3556	386	309	406	4657
3627	395	316	416	4754
1022	35	80	150	1287
1085	61	105	165	1416
1180	82	123	181	1566
1961	1302	211	677	4151
2055	1363	228	703	4349
2110	1380	242	730	4462
1531	276	218	199	2224
1600	305	240	210	2255
1705	345	265	235	2550

1	2	3	20	21	22
18	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	6403	6403	172
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	6481	6481	169
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6481	6481	164
19	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	690	608	116
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1000	1100	180
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1800	1800	186
20	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	246	2024	471
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2540	2270	486
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2615	2440	502
21	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	1022	669	128
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1185	..	140
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1350	..	154
22	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	941	645	135
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	961	663	126
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	991	692	120
23	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	1641	2000	108
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1846	2200	113
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2100	2400	125
24	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	980	980	106
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1600	1600	162
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1600	1600	153
25	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	1402	1500	147
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1300	1300	106
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1500	1500	115
26	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	14226	11410	223
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	15000	12500	223
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	15500	13500	221
27	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	2125	2207	135
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2747	2800	172
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2875	3000	179
28	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	2110	949	110
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2170	1400	161
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2195	1800	203
29	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	222	222	192
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	250	250	207
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	300	300	238
एकूण Total ...		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्षा) ...	68796	61975	5209
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	79393	72201	5557
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	83380	77267	5718

TABLE VII—*contd.*

23	24	25	26	27
6510	3455	680	1356	12001
6708	3563	715	1400	12386
6906	3671	740	1444	12761
509	97	72	498	1176
524	99	73	512	1208
539	101	74	527	1241
2816	157	310	430	3713
2862	362	325	460	4009
2913	179	350	490	3932
869	851	226	302	2248
898	881	237	313	2329
929	903	248	324	2404
450	319	210	23	1002
466	310	27	19	822
532	410	247	30	1219
19,65	1837	183	346	4331
20,06	1175	202	363	3746
20,57	1216	225	397	3895
8,60	1059	329	1410	3658
8,75	1069	334	1415	3693
9,48	1118	361	1485	3912
1,292	803	188	300	2583
18,20	1137	370	408	3735
19,20	1225	445	470	4060
1,45,47	5219	416	366	20548
1,46,50	5300	430	375	20755
1,47,50	5800	440	380	21370
22,02	701	1411	29	3073
22,18	714	1466	33	3111
22,65	730	160	36	3191
16,56	1233	571	144	3604
17,58	1175	607	153	3693
18,60	1218	624	163	3865
305	220	118	3	646
315	225	123	5	668
325	230	127	10	692
5,37,57	3,16,49	52,44	7433	94083
5,55,48	3,24,63	55,33	7748	101292
5,71,58	3,38,04	61,02	8155	105219

४. (१) (क) प्राथमिक शिक्षकांना सेवानिवृत्ती वेतन.—पश्चिम महाराष्ट्रातील भूतपूर्व जिल्हा स्कूल बोर्डातील व विदर्भ विभागातील जनपद सभामधील जे प्राथमिक शिक्षक दिनांक १५-८-१९४७ ते ३०-४-१९६० च्या दरम्यान नियत सेवानिवृत्तीने सेवानिवृत्त झाले आहेत त्यांना शासनाने दिनांक १-१-१९७३ पासून तदर्थ सेवानिवृत्ती वेतन योजना लागू केली आहे. तदर्थ निवृत्ती वेतनाचे १-१-७३ पासून दरमहा रु. ४० व १-४-१९८० पासून दरमहा रु. ६० व १-६-८३ पासून रु. ८० असे दर ठरविण्यात आले आहेत.

शासकीय कर्मचाऱ्यांना सेवानिवृत्ती व त्या अनुषंगाने मिळणारे सर्व फायदे, स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्राथमिक शिक्षकांना १-४-६२ पासून लागू करण्यात आले आहेत.

जे प्राथमिक शिक्षक दिनांक १-५-१९६० ते ३१-३-१९६२ या कालावधीत सेवानिवृत्त झाले त्यांना १-४-६६ पासून सेवानिवृत्ती-वेतनाच्या योजनेचे फायदे लागू करण्यात आले आहेत.

खालील तक्त्यात निवृत्तिवेतन व तदर्थ निवृत्तिवेतन मिळणाऱ्या शिक्षकांची माहिती दर्शविलेली आहे.

4. (1) (c) Pension to Primary Teachers.—The scheme of *ad hoc* pension has been made applicable to the Primary Teachers in the employ of the former District School Boards in Western Maharashtra and Janpad Sabhas in Vidarbha who retired on superannuation between the 15th August 1947 to 30th April 1960 with effect from 1-1-1973. The rate of *ad hoc* pension has been fixed at Rs. 40 p. m. from 1-1-1973, Rs. 60 p. m. from 1-4-1980 and at Rs. 80 p. m. with effect from 1-6-1983.

Pension and other retirement benefits, which are applicable to Government Servants have been extended to Primary School Teachers of the Local Bodies with effect from 1-4-1962.

Those Primary School teachers retired between 1-5-1960 to 1-5-1962 held eligible for pension with effect from 1-4-66.

The following table shows the number of pensioners who have been granted *ad hoc* and regular pension.

		तक्ता ८ TABLE VIII						
अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	तदर्थ निवृत्तिवेतन मिळणाऱ्या शिक्षकांची संख्या Pensioners, who have been granted <i>ad hoc</i> Pension			नियमित निवृत्तिवेतन मिळणाऱ्या शिक्षकांची संख्या Pensioners, who have been granted regular Pension			Name of the District
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	
		3	4	5	6	7	8	
1	मुंबई	—	—	—	—	—	—	Bombay
2	ठाणे	49	49	49	921	972	9019	Thane
3	कुलाबा	38	38	38	1637	1720	1820	Kolaba
4	रत्नागिरी	19	19	19	905	1093	1148	Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग	10	10	10	982	1042	1102	Sindhudurga
6	नाशिक	40	35	30	1200	1350	1380	Nashik
7	धुळे	57	55	53	89	214	315	Dhule
8	जळगाव	44	43	42	2840	3090	3340	Jalgaon
9	अहमदनगर	38	36	34	1323	1443	1600	Ahmadnagar
10	पुणे	30	30	30	1273	1400	1526	Pune
11	सातारा	148	149	149	1511	1666	1813	Satara
12	सांगली	124	124	124	1675	1775	1905	Sangli
13	सोलापूर	91	91	91	1156	1336	1436	Solapur
14	कोल्हापूर	10	10	10	1174	1304	1378	Kolhapur
15	औरंगाबाद	Aurangabad
16	जालना	7	4	9	Jalna
17	परभणी	Parbhani
18	बीड	Beed
19	नांदेड	Nanded
20	उस्मानाबाद	2	1	2	2	1	2	Osmanabad
21	लातूर	60	68	85	Latur
22	बुलढाणा	55	55	55	810	880	944	Buldhana
23	अकोला	67	67	67	904	954	971	Akola
24	अमरावती	53	50	50	1010	1067	1148	Amravati
25	यवतमाळ	41	41	41	551	585	610	Yeotmal
26	वर्धा	11	8	8	513	520	535	Wardha
27	नागपूर	43	43	43	538	576	630	Nagpur
28	भंडारा	—	—	—	685	728	731	Bhandara
29	चंद्रपूर	14	14	14	464	511	563	Chandrapur
30	गडचिरोली	5	5	5	68	92	106	Gadchiroli
	एकूण	989	973	964	22298	24391	26116	

४ (१) (ड) पुस्तक पतपेढीची स्थापना.—ग्रामीण आदिवासी व डोंगराळ भागातील पुष्कळसे लोक दारिद्र्य रेषेखालील जीवन कठीत असतात. शाळांमध्ये जाणाऱ्या त्यांच्या मुलांना ते आवश्यक ती क्रमिक पुस्तके देऊ शकत नाहीत. परिणामी शिक्षणाच्या निरनिराळ्या स्तरावर वार मोठ्या प्रमाणावर गळती होत असते. या परिस्थितीवर उपाय म्हणून जिल्हा परिषद, नगरपालिका, नगरपरिषदा, महानगरपालिकांच्या शैक्षणिक शाळांतील तसेच जिल्हा परिषद नगरपालिका, नगरपरिषदा, महानगरपालिका आणि मान्यताप्राप्त व अनुदानित अशासकीय शैक्षणिक शाळांतील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, विमुक्त जाती, भटक्या जमाती, समाजातील इतर दुर्बल घटक वर्गातील विद्यार्थ्यांना क्रमिक पुस्तकांचे संच कर्जाळ देण्याची व्यवस्था, शाळांतून स्थापन होणाऱ्या/हालेल्या योजनेखाली पुस्तक पेढीद्वारे देण्यात येतात. शैक्षणिक वर्ष संपताच दिलेले पुस्तक संच विद्यार्थ्यांनी परत करावयाचे असतात. मात्र इ. १ ली व २ री च्या विद्यार्थ्यांकडून पुस्तकांचे संच परत घेण्यात येत नाहीत. प्रत्येक तीन वर्षांनी पेढीतील पुस्तकसंच बदलण्याची तरतूद योजनेमध्ये आहे. इ. १ ली व २ री ची पाठपुस्तके दरवर्षी नवोन घेण्यात येतात. लाभार्थींची संख्या एकूण पटसंख्येच्या २५ टक्के विद्यार्थी येथपर्यंत मर्यादित केलेली आहे. पाठ विद्यार्थ्यांची संख्या एकूण संख्येच्या २५ टक्के पेक्षा जास्त असल्यास स्थानिक संस्थांना त्यांच्या खर्चाने जांदा होणाऱ्या पाठ विद्यार्थ्यांना पुस्तक संच पुरविण्याचे आवाहन करण्यात आलेले आहे. शासकीय अनुदानापोटी जिल्हा परिषदांनी उधारीवर खरेदी केलेल्या पुस्तकांच्या पाठपुस्तक मंडळाच्या रकमेच्या रकमेपोटी निव्वळ रक्कम पाठपुस्तक मंडळास परस्पर अदा करण्यात येते व खरेदीपोटी मिळालेल्या वटावाची रक्कम जिल्हा परिषदांना रोख अनुदानाच्या स्वरूपात वाहतूक व तद्अनुषंगीक आकस्मिक खर्चासाठी देण्यात येते. त्यातून उरलेल्या रकमेतून अतिरिक्त पुस्तक संच स्थानिक स्वराज्य संस्थांनी विकत घ्यावयाचे आहेत.

ही योजना सर्व प्रथम सन १९७६-७७ मध्ये इयत्ता १ ते ४ या वर्गांना लागू करण्यात आली. सन १९७७-७८ मध्ये ५ ते ८ या इयत्तांना विस्तारित करण्यात आली. आणि सन १९७८-७९ मध्ये ८ ते ९ इयत्तांना लागू करण्यात आली. सन १९७९-८० मध्ये ही योजना इयत्ता १० वीला लागू करण्यात आली आहे.

4 (1) (d) Establishment of Book Banks.—A large number of populace especially in rural, tribal and hilly areas is living below the subsistence level. It is rather difficult for them to provide their school going children with the required text books and this ultimately results in heavy drop-outs at the various stages of school education. With a view to over-coming this situation, the scheme provides to supply to the students belonging to S. Cs., S. Ts., V. Js., N. Ts. and other deprived sections of the community in the primary schools run by Zilla Parishads, Municipalities, Municipal Councils and Municipal Corporations and the secondary schools run by Zilla Parishads, Municipalities, Municipal Corporations, Municipal Councils and also the Non-Government recognised and aided Secondary Schools, set of text books on loan basis, through the Book Banks established in such schools. The sets of text books supplied are to be returned to the banks at the end of each academic year. The students of Std I and II are not however required to return the text Books. The scheme also envisages the replacement of the sets after every three years. The text books of std I and II are however replaced every year by New ones. Number of students to be benefited under the scheme are restricted to 25 per cent of the total enrolment. Appeals have also made to Local Bodies that if the eligible students exceed 25 per cent of the total enrolment, excess enrolment may as well be covered by way of provision of additional sets on the Book Banks from their own resources. Out of the gross amount of bills towards credit purchases of books by Zilla Parishads from the Text-Book Bureau, the net amounts are paid to the Text-Book Bureau, direct and the amounts equal to the Commission on the bulk purchases allowed by the Text-Book Bureau, are paid to Zilla Parishads as cash grants for meeting transport and other incidental expenses out of the Government grant. The local Bodies are to purchase additional sets of Books out of the balances from these grants.

The Scheme was introduced for Standards I to IV in the year 1976-77 for the first time. In the year 1977-78, it was extended to Standards V-VII and further extended to Standards VIII and IX during the year 1978-79. It was extended to Standard X during 1979-80.

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	फायदा घ्यावयाच्या No. of beneficiaries							
			१ ली I	२ री II	३ री III	४ थी IV	एकूण १ ते ४ Total I to IV	५ वी V	६ वी VI	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	मुंबई Bombay	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	---	---	---	---	---	---	---	---
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	---	...	---	---	---	---	---	---
2	ठाणे Thane	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15666	10721	7892	6005	40284	3396	2381	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16117	10679	8278	6432	41506	3655	2610	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	17235	11372	8647	6873	44127	4002	2937	
3	रायगड Raigad	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	16210	12828	11696	8853	49587	4804	3538	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16915	13385	12265	9335	51900	4995	3660	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	17370	13825	12685	9650	53530	5145	3810	
4	रत्नागिरी Ratnagiri	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	9899	9114	13915	12814	45742	6879	4137	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	10097	9296	14194	13070	46657	7016	4220	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	10299	9482	14477	13332	47590	7156	4304	
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4930	4758	7054	7038	23780	4118	2950	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5029	4854	7195	7179	24257	4200	3009	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	5129	4950	7339	7322	24740	4284	3070	
6	नाशिक Nashik	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	22055	15465	12710	10186	60416	3200	2310	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	23756	16848	13245	10678	64527	3375	2523	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	25659	17663	14789	11168	69279	3710	2775	
7	धुळे Dhule	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	18905	11783	8887	6733	46308	1505	1063	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	19467	12114	9169	6954	47704	1551	1099	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	20059	12454	9444	7169	49126	1596	1130	
8	जळगाव Jalgaon	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	76520	12171	40979	34067	163737	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	46836	9657	56493	8768	6754	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	39000	10000	20900	16400	86300	
9	अहमदनगर Ahmadnagar	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	26288	20605	16009	14321	77223	3868	3774	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	27058	20892	16295	14597	78842	3976	2865	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	27590	21180	16598	14772	80140	4068	2961	
10	पुणे Pune	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	26065	21120	18200	15115	80500	7500	5365	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	26585	21540	18335	15205	81665	7590	5545	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	26585	21540	18335	15235	81695	7590	5595	
11	सातारा Satara	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15776	15317	19812	13336	64221	6213	4667	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16293	15699	20306	13669	65967	6367	4782	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	16700	16091	20813	14260	67864	6526	4902	
12	सांगली Sangli	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15916	13643	11694	9235	50488	4620	3524	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	17571	13920	11907	9420	52818	4713	3594	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	17923	14199	12145	9608	53875	4807	3666	
13	सोलापूर Solapur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20013	14221	10484	7710	52428	3789	2875	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	15641	16893	13518	8334	54386	3977	2924	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	16107	17355	13922	8583	55967	4096	3009	
14	कोल्हापूर Kolhapur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	22645	15790	12647	10190	61272	6324	4791	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	23095	16104	12899	10392	62490	6447	4885	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	23547	16413	13154	10585	63697	6571	4980	

The following table shows the No. of beneficiaries and expenditure under the scheme

TABLE IX

लाभार्थीची संख्या be covered		लाभार्थीची संख्या No. of Beneficiaries									शासकीय अनुदान र. हजारत Government Grants Rs. in thousands
७ वी VII	एकूण ५ ते ७ वी Total V to VII	१ ली I	२ री II	३ री III	४ थी IV	एकूण १ ते ४ Total I to IV	५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	एकूण ५ ते ७ Total V to VII	
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1872	7649	15500	9966	5500	3909	34875	3050	2000	1350	6400	159
2120	8385	4818	3804	5500	3909	18031	2990	2003	1242	6235	158
2430	9369	4818	3804	5560	4350	18532	2990	2003	1242	6235	150
2705	11047	8619	8653	4385	3644	25301	4258	3005	2305	9568	130
2840	11495	10400	9400	5650	4700	30150	4510	3190	2470	10170	143
3000	11955	11800	10300	6900	6000	35000	4760	3380	2670	10810	150
3038	14104	5150	4700	4800	4100	18750	4466	3019	2565	10050	112
3149	14385	5279	4500	4800	4100	18679	4585	1241	1395	7221	138
3212	14672	9000	6000	4800	4100	23900	4585	1241	1395	7221	125
2423	9491	3580	3580	3580	3580	14320	3816	2863	2317	9000	94
4272	9681	1000	1000	3580	3580	9160	1023	1023	1023	6069	72
2512	9866	5129	4950	3580	3580	17239	1023	1023	1023	3069	45
1644	7154	6100	6100	5000	5000	22200	1100	1100	1048	3248	040
1884	7782	4000	3500	5000	5000	17500	3000	3000	1925	7925	129
2156	8641	8000	7000	5000	5000	25000	3000	3000	1925	7925	030
863	3431	10900	6055	3920	2464	23339	—	—	—	—	95
887	3537	10900	6055	3920	2564	23339	—	—	—	—	214
918	3644	10900	6055	3920	2464	23339	—	—	—	—	118
—	—	10000	1000	8000	5424	33424	—	—	—	—	1784
5465	20987	2335	1923	—	—	9358	2740	2805	3945	9490	1835
—	—	9750	7375	5225	4100	26450	—	—	—	—	1855
1971	8613	22300	15030	5100	4850	47250	4160	2990	1430	8580	205
2077	8918	16003	12013	5100	4850	42696	2424	1795	1282	5501	198
2205	9234	16003	12013	5100	4850	37966	2424	1795	1282	5501	—
3975	16840	11980	10900	9830	6180	36340	3850	2995	1225	8070	208
4075	17210	11980	10900	9830	6180	38890	3850	1995	1225	7070	215
1445	14630	11980	10900	9830	6180	38890	3850	1995	1225	7070	215
3726	14606	16250	9370	7080	5000	37700	6090	4570	3440	14100	186
3818	14967	7170	7430	7280	5085	25440	2500	2000	2000	6500	182
3913	15341	7170	7430	7280	5085	26965	2500	2000	2000	6500	143
2509	10653	14053	7915	5755	4153	31876	5430	4355	3230	13015	153
2559	10866	21732	12700	5755	4153	43965	878	532	400	1810	150
2610	11083	22166	12700	5755	4153	44774	878	532	400	1810	150
2070	8734	10831	10919	5380	4368	31498	2726	2056	1426	6208	—
2129	9030	21929	21830	5380	4368	54552	1584	1299	1219	4102	—
2192	9297	21929	21830	5380	4368	53507	1584	1299	1219	4102	—
3576	14691	10000	10000	6425	6000	32425	5280	3950	3000	12230	173
3645	14977	4000	4000	6425	6000	21330	2500	2400	2400	7300	185
3715	15266	23547	16413	6425	6000	52385	2500	2400	2400	7300	181

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
15	औरंगाबाद Aurangabad	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 50766	41038	28695	21110	141609	10888	8493
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 51656	36838	29325	21603	139422	11159	8703
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 52506	34460	29855	22138	138959	11450	8933
16	जालना Jalna	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 8141	4957	3738	2495	19331	1331	958
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 8383	5104	3838	2567	19892	1367	992
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 8625	5251	3938	2639	20453	1403	1020
17	परभणी Parbhani	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 57167	38397	27297	21053	143914	10435	7061
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 57360	38680	37510	21230	144780	10625	7260
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 57650	38990	27800	21550	145990	10840	7430
18	बीड Beed	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 15942	1054	7058	5537	29591	2325	1663
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 16862	10636	7461	5858	40817	2465	1762
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 17586	11155	7783	6130	42654	2583	1864
19	नांदेड Nanded	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 14100	9818	6711	5324	35953	2182	1626
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 14537	10318	6736	5349	36940	2407	2017
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 15638	10408	6800	5400	38246	2535	2037
20	उस्मानाबाद Osmanabad	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 6450	6850	2600	1950	17850	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 9000	9000	—	..	18000	705	700
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 10800	10800	—	..	18000	—	—
21	लातूर Latur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 7250	4150	2350	2050	15800	1250	1600
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 7470	5350	2550	1730	17100	1747	920
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 7850	5450	2650	1850	17800	1727	950
22	बुलढाणा Buldhana	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 14365	9335	7443	5833	36976	3337	1749
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 14472	9405	7500	5879	37256	2354	1764
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 14580	9476	7556	5934	37546	2371	1778
23	अकोला Akola	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 12966	10444	10096	8270	41776	2995	1361
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 13199	11448	10226	8331	43204	2995	2426
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 14124	11594	10356	8473	44547	3138	2491
24	अमरावती Amravati	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 14357	10590	9284	7188	41419	3166	2397
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 14650	10789	9720	7328	42487	3261	2423
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 16687	11073	9752	7382	44894	3282	2490
25	यवतमाळ Yavatmal	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 15489	10340	8333	6302	40464	1910	2163
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 15928	10840	8640	6370	41778	3381	2342
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 16979	11109	8880	6549	43515	3492	2494
26	वर्धा Wardha	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 8584	5785	4755	3642	22766	1291	954
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 8690	5864	4822	3702	23078	1353	1011
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 8822	5984	4912	3787	23505	1415	1072
27	नागपूर Nagpur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 12100	9740	8000	6282	36122	2060	1602
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 12475	9962	8305	6760	37502	2225	1857
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 13200	10872	8750	7000	39822	2450	1962
28	भंडारा Bhandara	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 13515	10926	9416	7483	41340	2806	2308
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 13894	11256	9674	7762	42586	2886	2378
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 13979	11332	9749	7837	42897	2941	2428
29	चंद्रपूर Chandrapur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 9078	5905	4553	3819	23355	1091	814
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 8706	5388	4553	3819	22466	1284	942
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 10632	7570	4553	3819	26574	1284	942
30	गडचिरोली Gadchiroli	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 900	442	309	256	1907	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 2409	1428	3837	229	163
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 2500	1500	300	250	4550	250	200
एकूण Total	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	... 552038	357307	332617	264197	1506159	103283	76124	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	... 534151	374187	298466	233553	144035	117073	86130	
	1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	... 545361	383548	326882	255691	1511482	110712	81230	

TABLE IX—*contd.*

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
7092	26473	12716	9032	7172	5275	34195	2721	2024	1772	6517	88
7452	27314	12913	9209	7330	5398	29870	2788	2176	853	5817	90
7647	28030	13916	9362	7459	5531	36268	2861	2233	1913	7007	100
747	3036	3052	2600	2350	2125	10127	—	—	—	—	57
766	3125	5287	5227	2350	2125	12639	660	700	660	2020	57
786	3209	5287	5227	2350	2125	14989	660	700	660	2020	59
5261	22757	9900	6500	4900	4000	25300	—	—	—	—	57
5670	23555	4130	4330	—	—	8460	1000	1000	1000	3000	92
5800	24070	4130	4330	—	—	11460	1000	1000	1000	3000	92
1389	5377	11739	5000	3000	2000	21739	1850	1500	1250	4600	93
1472	5699	11799	5000	3000	2000	25369	2965	1762	1472	6199	97
1579	6026	12196	5220	3192	2165	22773	2591	1865	1602	6058	86
1340	5148	13200	7700	6359	4362	31621	1867	1500	945	4312	65
1590	6014	13800	8750	6570	4935	27485	2135	1895	1255	5285	85
1649	6221	13912	8800	6630	5025	34367	2247	1925	1462	5634	95
—	—	8450	6850	2600	1950	19850	—	—	—	—	793
700	2105	6300	6300	—	—	15150	705	700	700	2105	890
—	—	1100	11000	—	—	22000	—	—	—	—	1250
567	3417	7250	4150	2350	2050	15800	1250	1600	567	3417	1446
850	3517	7470	5350	2550	1730	14550	1747	920	850	3517	1446
870	3347	7850	5450	2650	1850	17800	1727	950	870	3547	1491
1358	6424	7810	6400	4600	3400	22210	—	—	—	3547	92
1350	5468	5600	5600	—	—	15200	1200	865	675	2740	95
1362	5519	—	—	—	—	—	—	—	—	—	250
1842	6198	4000	3907	4000	4105	16042	2736	1081	1183	5000	105
1909	7330	8133	6518	4000	4105	18756	1600	1300	1100	4000	107
1972	7601	14124	11594	4000	4105	33823	1600	1300	1100	4000	89
1882	7445	5110	4440	3850	3755	17155	—	—	—	—	88
1946	7630	14650	17454	—	—	34104	3260	2470	1950	7680	110
1957	7729	13857	9562	1125	1125	25669	3282	2490	1970	7742	120
1690	5763	15200	7200	2000	1100	25500	2830	1833	1500	6163	88
1827	7550	7200	6100	2000	1100	16400	1500	900	1100	3500	116
1884	7870	16979	10309	2000	1100	30388	1500	900	1100	3500	90
654	2899	3632	3500	2000	1800	10932	1000	700	500	2200	59
695	3059	3000	3000	2000	1800	11760	1000	712	602	2314	59
756	3243	8822	5984	4912	3787	23505	1415	1072	756	3243	51
1162	4824	8200	5000	3960	3000	20160	2215	1695	1175	5085	100
1310	5392	3000	2500	3960	3000	12600	1398	1305	900	3603	90
1487	5899	6300	4323	3960	3000	17587	1398	1305	900	3603	35
1660	6774	6930	6000	4100	3100	20583	2611	1988	1393	5992	103
1811	7075	6930	6000	4100	3100	20130	1350	1100	1000	3450	115
1852	6221	6930	6000	4100	3100	20130	1350	1100	1000	3450	86
591	2496	8078	4905	4126	3819	20928	1091	814	591	2496	81
884	3110	8706	5388	4553	3819	17963	1284	942	884	3110	95
884	3110	1632	7570	4553	3819	26574	1284	942	884	3110	83
—	—	370	210	154	115	849	—	—	—	—	2
155	547	2409	1428	—	—	3837	229	108	105	442	21
150	600	2400	1400	200	150	4150	200	150	100	450	25
57637	237044	270900	196552	132276	104628	704356	64397	47642	34212	146251	2661
67507	270710	242873	197209	110633	87501	638216	57405	42138	35632	135175	2889
60943	252885	310527	232901	121886	97112	762426	53209	38600	35098	126907	2862

४(१) (इ) प्राथमिक शाळातील अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती इत्यादी जातींच्या विद्यार्थ्यांना विशेष सुविधा (गणवेश व लेखनसाहित्य पुरवठा).—प्राथमिक शाळात, अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, भटक्या जमाती व विमुक्त जातीच्या मुलांची, विशेषतः त्यांच्यापैकी मुलींची पटसंख्या व उपस्थिती फारच कमी आणि असमाधानकारक असते. या जमातीचे गळतीचे प्रमाण तुलनात्मकरित्या पाहता फार असल्याने परिणामतः माध्यमिक शिक्षणाच्या स्तरावर त्यांची पटनोंदणी कमी असते. म्हणून प्राथमिक शाळांतील या जमातीच्या मुलांची पट संख्या वाढण्यासाठी शक्यतो उपाय योजणे आवश्यक आहे. तसेच कमीत कमी प्राथमिक शिक्षण चालू ठेवून, पूर्ण करण्यासाठी या मुलांना सहाय्य करणे जरूरीचे आहे. या योजनेखाली, ज्या भागात साक्षरतेचे प्रमाण शेकडा १० पेक्षा कमी आहे आणि ६-११ या वयोगटातील मुलांची पटसंख्या (शाळेतील) शेकडा ७० पेक्षा कमी आहे अशा भागातील प्राथमिक शाळांत इयत्ता १ ली व २ री मध्ये शिक्षण घेत असलेल्या अनुसूचित जाती, अनुसूचित जमाती, भटक्या जमाती व विमुक्त जमातीच्या मुलांना गणवेशाचे संच आणि लेखनसाहित्य मोफत पुरविण्यात येतात. पात्र विद्यार्थ्यांना (प्रत्येकी) गणवेशाचे दोन संच व लेखनसाहित्य पुरविण्यात येतात. पात्र विद्यार्थ्यांना पाट्या, पेन्सिली इत्यादी लेखनसाहित्य पुरविण्यात येते. गणवेश व लेखनसाहित्य यासाठीच्या खर्चाची मर्यादा प्रत्येक मुलासाठी अनुक्रमे रुपये ४० (शिलाईसह) आणि रुपये १० अशी ठरविण्यात आलेली आहे.

4 (1)(e) *Special facilities to pupils belonging to Scheduled Castes, Scheduled Tribes, etc. in Primary Schools (Supply of uniforms, writing material etc.)*.—It is observed that the enrolment and attendance of pupils belonging to Scheduled Castes, Scheduled Tribes, N. Ts. and V. Js. in primary schools and especially that of girls amongst them, is very low and far from satisfactory. The drop outs from these communities are comparatively larger with the result that their enrolment in secondary stage of education is low. It is, therefore, necessary to take all possible steps for increasing the enrolment of the pupils of these communities in primary schools and to assist these children in continuing and completing at least their primary education. Under the scheme, sets of uniforms and writing materials are supplied free to the pupils belonging to S. Cs., S. Ts., N. Ts., and V. Js. studying in Stds. I and II of the Zilla Parishads primary schools located in the areas where literacy percentage is less than 10 per cent and where enrolment in the schools is less than 70 per cent in the age group 6 to 11 of the pupils. Two sets of uniforms and writing materials are supplied to eligible students. The writing material viz. slates, pencils, etc. is supplied to eligible pupils. The ceiling for expenditure on this account is fixed at Rs. 40 (including stitching charges) per pupil and Rs. 10 per pupil for uniform and writing material respectively.

या योजनेखालील लाभार्थी व खर्च दर्शविणारा तक्ता
Table indicating number of beneficiaries and expenditure under the scheme

तक्ता ९-अ TABLE IX-A

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	लाभार्थी संख्या No. of beneficiaries	खर्च रु. हजारात Rs. in thousands Expenditure for	शासकीय अनुदान Govt. grant
1	2	3	4	5	6
1	ठाणे Thane	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2600	130	130
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2800	140	140
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	3000	150	150
2	रायगड Raigad	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	765	32	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	870	42	..
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	910	42	..
3	रत्नागिरी Ratnagiri	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	65	3	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	65	3	3
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	65	3	3
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	65	3	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	60	3	3
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	120	6	6
5	नाशिक Nashik	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4250	172	172
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3054	121	121
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	3170	158	158
6	धुळे Dhule	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4201	183	185
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4300	185	185
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	4400	190	190
7	जळगाव Jalgaon	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1227	594	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1400	700	..
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1400	700	..
8	अहमदनगर Ahmadnagar	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1880	76	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1918	81	..
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1956

तक्ता ९-अ--चालू TABLE IX-A—contd.

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6
9	पुणे Pune	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1650	48	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1680	48	..
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1680	48	..
10	सातारा Satara	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1130	50	50
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1000	50	50
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1000	50	50
11	सांगली Sangli	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1530	69	69
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1380	69	69
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	2000	100	100
12	सोलापूर Solapur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5177	140	140
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2800	140	140
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	2884	140	140
13	कोल्हापूर Kolhapur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2280	99	99
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2000	100	100
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	4000	200	200
14	औरंगाबाद Aurangabad	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	600	248	30
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	700	292	30
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	700	292	30
15	जालना Jalana	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	600	30	30
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	600	30	30
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	830	40	40
16	परभणी Parbhani	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1261	59	60
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1279	60	60
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1279	60	60
17	बीड Beed	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1600	80	80
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1600	80	80
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1600	80	80
18	नांदेड Nanded	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	965	48	50
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	965	48	50
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	965	48	50
19	उस्मानाबाद Osmanabad	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1200	135	15
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1300	166	8
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1400	200	12
20	बुलढाणा Buldhana	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	769	34	35
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	700	34	35
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	952	47	47
21	लातूर Latur	... 1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1300	65	65
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	2000	120	120
22	अकोला Akola	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	800	40	40
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1028	40	40
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	800	40	40
23	अमरावती Amravati	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	870	42	42
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	975	47	47
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	975	47	47
24	यवतमाळ Yavatmal	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2910	72	75
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3080	80	80
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	3350	85	85
25	वर्धा Wardha	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	346	131	150
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	300	150	150
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	600	30	30

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6
26	नागपूर Nagpur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	496 460 460	23 23 23	23 23 23
27	भंडारा Bhandara	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	498 498 800	23 23 40	23 23 40
28	चंद्रपूर Chandrapur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1500 1000 1000	75 50 50	75 50 50
29	गडचिरोली Gadchiroli	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	210 1020 500	10 51 25	10 51 25
	एकूण Total	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	41435 40132 44696	2649 2921 3018	1589 1633 1780

(४) (१) (फ) प्राथमिक शाळा इमारतींचे बांधकाम.—एकूण ४९,३७४ प्राथमिक शाळांपैकी ४२,३३० शाळा जिल्हा परिषदा चालवीत असतात. प्राथमिक शाळांच्या इमारतींची स्थिती फारच असमाधानकारक आहे. पुष्कळशा शाळा मंदिरे, चावड्या, भाड्याच्या इमारतीमध्ये भरतात. प्राथमिक शाळांना इमारती उपलब्ध करून देण्याचा कार्यक्रम जिल्हा परिषदांनी हाती घेणे शक्य व्हावे म्हणून प्रत्येक वर्ग खोलीची किंमत रु. १०,००० पर्यंत मर्यादित ठेवून प्रत्येक वर्ग खोलीसाठी रु. ४,००० अगर बांधकामाच्या एकूण खर्चाच्या ६० टक्के यांपैकी जी रक्कम कमी असेल त्या दराने राज्य शासत अनुदान देत असे. परंतु १९८१-८२ पासून प्राथमिक शाळा इमारतीच्या नमुना आराखड्यामध्ये बदल करण्यात आला असून सुधारित आराखड्यानुसार एका शाळाखोलीचा बांधकाम खर्च कमाल रु. २१,००० निश्चित करण्यात आला आहे. या खर्चावर शासनाकडून प्रत्यक्ष खर्चाच्या ८० टक्के अथवा रु. १६,८०० यापैकी जी कमी असेल त्या रकमेइतके अनुदान देण्यात येईल व उर्वरित खर्च जिल्हा परिषदांकडून करण्यात येईल. परंतु शाळा खोल्यांची जुनी अपूर्ण बांधकामे प्रथम पूर्ण करण्याचा निर्णय घेण्यात आल्याने १९८१-८२ मध्ये अपूर्ण बांधकामे पूर्ण करण्यासाठी रु. ३९,००० लाखांची तरतूद करण्यात आली. सन १९८२-८३ मध्येही अपूर्ण बांधकामे पूर्ण करण्यासाठी रु. ३४,०० लाखांची तरतूद करण्यात आली असून सन १९८३-८४ मध्येही अपूर्ण बांधकामेही पूर्ण करण्यासाठी तरतूद प्रस्तापित करण्यात आली आहे. त्यासाठी जुन्या आराखड्याप्रमाणे एका शाळाखोलीचा बांधकाम खर्च रु. २८,००० निश्चित करण्यात आला असून त्यावर प्रत्यक्ष खर्चाच्या ८० टक्के अथवा रु. २२,४०० यापैकी जी कमी असेल त्या रकमेइतके शासकीय अनुदान देण्यात येते. या अनुदानातून पूर्वी दिलेले अनुदान वजा करावे.

सध्या ज्या खेड्यात प्राथमिक शाळांकरिता इमारती नाहीत अशा सर्व खेड्यात पुढील ५ वर्षांच्या कालावधीत प्राथमिक शाळांकरिता इमारती बांधण्यात याव्यात असे शासनाने ठरविले आहे. सन १९७७-७८ पासून ही योजना १५,००० पेक्षा कमी वस्ती असलेल्या 'क' वर्ग नगरपालिका-नगरपरिषदांना लागू करण्यात आली आहे.

4 (1) (f) Construction of Primary School Buildings.—Out of the total number of 49,374 primary schools as many as 42,330 are managed by the Zilla Parishads. The condition of accommodation of primary schools is far from satisfactory. Number of schools are housed in temples, chawadies and rented buildings. To enable the Zilla Parishads to undertake the programme of construction of primary school buildings, State Government was providing grant at the rate of Rs. 4,000 per room or 60 per cent of the total cost of construction, which ever is less, subject to the ceiling of the cost being Rs. 10,000 per class room. From the year 1981-82, however, the Type Plan for a primary school room has been revised and expenditure for construction of a school room as per revised plan has been fixed at maximum Rs. 21,000. The rate of Govt. grant on this expenditure is 80 per cent of the actual expenditure or Rs. 16,800 whichever is less. It has, however, been decided to give priority to the completion of incomplete school rooms. Accordingly a provision of Rs. 39.00 lakhs was made for completion of incomplete primary school rooms during 1981-82. A Provision of Rs. 34.00 lakhs is made for the year 1982-83 for completion of incomplete construction of the school room. Necessary Provision will be made the next year 1983-84 for the same purpose. The expenditure on construction of a school-room as per the old Type plan has been fixed at maximum Rs. 28,000 and the rate of Govt. grant on this expenditure is 80 per cent of the actual expenditure or Rs. 22,400 whichever is less. The grants already paid should be deducted from this amount.

Government has decided to provide Primary School Buildings in all villages where there are no school buildings at present in the State, within the next 5 years. The scheme has also been extended to 'C' class Municipal Councils having population upto 15,000 each from the year 1977-78.

खालील तक्ता दिलेले अनुदान, अपेक्षित खोल्यांची संख्या दर्शवितो
 Table indicating the grants paid and the number of rooms expected to be constructed
 तक्ता १० TABLE X

क्र. सं. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	अनुदान (रु. हजारात) Grants paid (Rs. in thousands)	बांधवयाच्या वर्ग- खोल्यांची अपेक्षित संख्या Number of class rooms expected to be constructed
2	3	4	5	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	110	11
		1983-84 (Anticipated)	110	8
		1984-85 (Estimates)	1546	90
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	110	9
		1983-84 (Anticipated)	42	2
		1984-85 (Estimates)	320	20
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	484	50
		1983-84 (Anticipated)	60	9
		1984-85 (Estimates)	550	50
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	110	4
		1983-84 (Anticipated)	60	16
		1984-85 (Estimates)	400	60
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	128	17
		1983-84 (Anticipated)	90	8
		1984-85 (Estimates)	150	15
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	128	15
		1983-84 (Anticipated)	100	5
		1984-85 (Estimates)	150	8
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	384	5
		1983-84 (Anticipated)
		1984-85 (Estimates)	1070	29
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	127	35
		1983-84 (Anticipated)	60	41
		1984-85 (Estimates)	260	51
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	127	32
		1983-84 (Anticipated)	40	10
		1984-85 (Estimates)	290	29
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	545	83
		1983-84 (Anticipated)	80	34
		1984-85 (Estimates)	100	50
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	41	4
		1983-84 (Anticipated)	55	3
		1984-85 (Estimates)	300	19
12	सेलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	186	14
		1983-84 (Anticipated)	115	16
		1984-85 (Estimates)	150	20
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	99	13
		1983-84 (Anticipated)	70	23
		1984-85 (Estimates)	400	49
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	378	30
		1983-84 (Anticipated)	70	...
		1984-85 (Estimates)
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	47	12
		1983-84 (Anticipated)	47	13
		1984-85 (Estimates)	143	28
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	830	10
		1983-84 (Anticipated)	84	25
		1984-85 (Estimates)	600	25

तक्ता १०-चालू TABLE X - contd.

1	2	3	4	5		
17	बीड Beed	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	110 40 600	13 8 65
18	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	250 340 600	10 25 25
19	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	137 215 525	30 86 25
20	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	20 26 110	20 40 80
21	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	110 45 118	— — 130
22	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	110 40 200	— — —
23	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	129 65 65	25 5 5
24	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	110 50 110	21 12 21
25	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	189 70 200	32 16 40
26	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	369 65 200	40 13 15
27	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	128 105 400	27 14 23
28	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	960 67 429	39 42 111
29	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	33 67 140	— 3 5
	एकूण Total	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	6409 2178 10126	601 477 1088

४ (१) (ग) अंशकालिक वर्ग उघडणे.—संविधानातील निर्देशक तत्वाप्रमाणे ६ ते १४ या वयोगटातील मुलांसाठी सार्वत्रिक प्र शिक्षण अपेक्षित आहे. अद्यापपर्यंत हे निर्देशक तत्व अंमलात आणण्याचे प्रयत्न करण्यात आले परंतु असे दिसून आले की, पहिल्या एकेरी प्रवेश देण्याची पारंपारिक पद्धत आणि प्रत्येक वर्षानंतर परिणामतः वरच्या इयत्तेत पाठविणे हे फार खर्चचे आहे. केंद्रीय सत शिक्षण मंडळाने असे विचार व्यक्त केले आहेत की ह्या पारंपारिक शिक्षणाच्या पद्धतीने प्राथमिक शिक्षण सार्वत्रिक करणे शक्य होणार नाही आणि म्हणून मंडळाने अनीपचारीक शिक्षणाची शिफारस केली आहे. ह्या योजनेनुसार ९ ते १४ या वयोगटातील विद्यार्थ्यांचे सकाळी किंवा संध्याकाळी, त्यांना सोयीस्कर हॉटेल त्याप्रमाणे, अंशकालिक वर्ग चालविले जातात.

शिक्षकाला महिन्याला रु. ५० मानधन दिले जाते. ह्या वर्गाला उपस्थित राहणाऱ्या मुलांना मोफत क्रमिक पुस्तके व लेखनसामग्री दिली जाते. १ ते ४ इयत्तांचा अभ्यासक्रम या वर्गात शिकविला जातो. विद्यार्थ्यांनी २ वर्षांत हा अभ्यासक्रम पूर्ण करावा अशी अपेक्षा आहे.

4 (1) (g) Opening of Part-time Classes.—The Constitutional directive envisages Universalisation of Elementary Education for children in the age group 6-14 years. All these years efforts have been made to implement this directive but it has been found that the traditional system of education with its single point entry in the first standard and consequential promotion year after year is very costly. The Central Advisory Board of Education had also observed that with this traditional system of education, it will not be possible to universalise elementary education as envisaged. Therefore, the Board has recommended the scheme non-formal education. Under this scheme, a part-time teacher conducts classes for children in the age group 9-14 at a time convenient to them either in the morning or in the evening.

The teacher is paid honorarium @ Rs. 50 p. m. and the children attending these classes are provided free text books, stationery, etc. Syllabus of standards I to IV is taught in these classes and the pupils are expected to complete this syllabus within 2 years.

अंशकालिक वर्ग विद्यार्थी संख्या व खर्च दर्शविणारा तक्ता

Table showing number of part-time classes with enrolment and expenditure incurred

तक्ता ११ TABLE XI

(रु. हजारत / ks. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	सुरू झालेल्या वर्गांची संख्या No. of classes opened	दाखल झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students enrolled	जि. प. ना दिलेले सहायक अनुदान Grants paid to Zilla Paris hads	
1	2	3	4	5	6	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	14	420	16
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	19	570	19
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	19	570	19
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	150	6
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	90	6
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	20	600	18
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	11	362	7
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	16	480	16
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	16	480	16
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	60	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	15	450	15
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	15	450	15
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	70	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2	70	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2	75	10
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	46	1335	45
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	49	1532	46
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	55	1600	50
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	28	894	277
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	28	894	270
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	28	894	270
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	39	1257	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	39	1220	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	55	1660	—
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	35	876	21
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	37	1110	37
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	37	1110	37
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	35	1080	29
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	35	1050	35
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	35	1050	35
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	72	2018	55
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	72	2160	72
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	72	2160	72
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	65	2198	69
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	63	2201	65
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	63	2250	63
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	95	2678	61
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	95	2850	95
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	95	2850	95

1	2	3	4	5	6	
14 औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	41	1293	1
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	42	1113	1
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	42	1190	1
15 जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	28	840	2
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	28	840	3
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	28	840	3
16 परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	42	1260	4
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	47	1410	5
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	50	1500	5
17 बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	30	936	2
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	30	960	3
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	30	960	3
18 नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	46	1335	4
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	46	1378	4
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	46	1400	5
19 उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	33	446	3
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	33	476	3
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	38	500	6
20 लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	..	2	80	3
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	..	2	80	3
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	10	400	15
21 बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	30	2665	33
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	30	2671	31
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	30	2671	31
22 अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	45	1350	32
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	46	1380	46
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	46	1416	46
23 अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	12	327	7
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	12	345	15
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	12	350	15
24 यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	35	1400	140
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	35	1400	140
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	44	1760	176
25 वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	49	1209	22
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	50	1098	50
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	50	1098	50
26 नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
27 भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	8	260	11
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	17	410	17
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	17	510	17
28 चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	24	652	25
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	24	712	24
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	24	716	24
29 गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	20	1
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	20	1
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	20	1
एकूण Total	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	875	27471	887
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	918	29070	1032
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1000	31080	1098

४. (१) (ह) बालवाडी उघडणे.—प्राथमिक शिक्षणाच्या सार्वत्रिकरणाच्या संदर्भात आणि दूरच्या खेड्यात अधिक मुले शाळेमध्ये येण्यासाठी पाया तयार व्हावा या दृष्टीने छोट्या खेड्यातून व गलिच्छ वस्त्यातून, बालवाडीचा उघडण्याचे ठरविण्यात आले आहे.

योजनेची उद्दिष्टे—

- (१) मुलांना शाळेची गोडी लागावी.
- (२) मुलांना आरोग्याच्या चांगल्या सवयी लागाव्या.
- (३) हस्त खेळत हलक्या फुलक्या पद्धतीचे मुलांना ज्ञानेंद्रियाचे शिक्षण द्यावे.
- (४) मुलांची अध्यावर शिक्षण सोडून देण्याची वृत्ती कमी करून पैशाचा अपव्यय टाळावा.

३-५ या वयोगटातील मुले दिवसातील २-३ तास या बालवाडीचात येतील. त्या ठिकाणी खेळ, गाणी आणि संवेदनात्मक शिक्षण हे मुख्य कार्यक्रम असतील. अशी बालवाडी चालविण्याकरिता अंशकालिक स्कूल-मदरची नेमणूक करून तिला दरमहा रु. १०० प्रमाणे १० महिने मानधन देण्यात येते. प्रत्येक बालवाडी करिता खेळणी तक्ते वगैरे साहित्य खरेदीसाठी अनावर्ती रु. १००० अनुदान देण्यात येते.

4 (1) (h) *Opening of Balwadis.*—In the context of universalisation of elementary education and with a view to preparing the base for bringing more children in remote villages to primary schools, it has been decided to open Balwadis in small villages and in slum areas.

The objects of the scheme are :—

- (i) to attract students to school.
- (ii) to develop healthy and hygienic habits.
- (iii) to impart education by play way methods and
- (iv) to check the tendency of pupils of leaving education in order to avoid wastage of money.

Children of the age-group 3-5 would attend these Balwadis for 2-3 hours a day, wherein the main activities would be games, songs and sensory training. A school mother is appointed on a part-time basis for running the Balwadi and she is paid honorarium at Rs. 100 p. m. for 10 months during the year. For purchase Toys and charts non-recurring grant of Rs. 1000 for each Balwadi is paid.

बालवाडी संख्या व पटसंख्यादर्शक तक्ता
Table indicating the No. of Balwadis, enrolment etc.

तक्ता १२ TABLE XII

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्हा	बालवाड्यांची संख्या No. of Balwadis			मुलांची संख्या No. of pupils			केलेला खर्च Expenditure incurred			दरडोई मूल्य Cost per capita			District	
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	2	
1	ठाणे	...	152	157	162	3397	3510	3620	140	162	167	41	46	46	Thane
2	रायगड	..	122	122	140	3029	3029	3409	99	122	122	33.00	42.20	26.70	Raigad
3	रत्नागिरी	...	117	117	117	2821	3510	3510	90	117	124	32.00	33.00	35.00	Ratnagiri
4	सिंधदुर्ग	...	56	56	70	1440	1680	2100	37	56	86	26.00	33.00	41.00	Sindhudurg
5	नाशिक	...	117	117	125	3427	3427	3560	117	117	125	34	34	35	Nashik
6	धुळे	...	106	106	110	3052	3100	3300	93	95	99	30	31	32	Dhule
7	जळगाव	...	104	104	104	3235	3120	3120	892	1040	1040	2754	33.33	33.33	Jalgaon
8	अहमदनगर	...	117	117	117	3510	3510	3510	121	121	121	35.38	35.38	35.38	Ahmadnagar
9	पुणे	...	169	169	186	4225	4225	5580	169	169	186	31.80	31.80	33.09	Pune
10	सातारा	...	107	107	107	3210	3210	3210	70	107	107	22.00	33.00	33.00	Satara
11	सांगली	...	69	76	76	2070	2070	2280	56	69	83	27.00	33.00	36.00	Sangli
12	सोलापूर	...	96	96	96	2490	2563	2634	96	96	96	0.50	0.50	0.50	Solapur
13	कोल्हापूर	...	86	86	108	2694	2580	3240	81	86	130	30.00	33.00	40.00	Kolhapur
14	औरंगाबाद	...	71	71	79	2385	2429	2675	63	71	79	194	235	—	Aurangabad
15	जालना	...	41	41	41	1320	1450	1590	34	41	41	127	139	127	Jalna
16	परभणी	...	72	80	80	2160	2400	2400	74	85	85	30	315	315	Parbhani
17	बीड	...	79	79	99	3555	3690	4600	71	79	119	45	46	47	Beed
18	नांदेड	...	86	86	86	2157	2345	2598	86	86	86	39	36	33	Nanded
19	उस्मानाबाद	...	45	46	68	1152	1330	2465	39	47	51	371	347	328	Osmanabad
20	लातूर	...	43	53	58	1340	1770	2020	43	53	58	161	199	212	Latur
21	बुलढाणा	...	70	70	78	1961	1990	2032	70	70	78	31	30	38	Buldhana
22	अकोला	...	83	83	93	1605	2715	2885	83	83	93	32	31	35	Akola
23	अमरावती	...	89	107	109	1684	2854	2920	75	89	90	28	31	30	Amaravati
24	यवतमाळ	...	99	99	99	3960	3960	3960	93	99	99	23	25	25	Yeotmal
25	वर्धा	...	51	51	61	1311	1047	1275	48	51	61	36.47	48.71	47.84	Wardha
26	नागपूर	...	115	115	115	4415	4960	5100	103	115	115	22	23	23	Nagpur
27	भंडारा	...	70	71	71	2090	2130	2275	69	81	87	32	38	38	Bhandara
28	चंद्रपूर	...	83	83	83	2291	2360	2490	84	79	83	36	33	33	Chandrapur
29	गडचिरोली	...	37	37	37	960	965	1010	22	37	37	23	38	37	Gadchiroli
एकूण Total		...	2552	2595	2775	72946	77899	85368	13118	3523	3748	1600.69	2035.92	1795.84	

४. (२) मुंबई महानगरपालिकेस प्राथमिक शिक्षणासाठी सहाय्या.—मुंबई महानगरपालिका आपल्या अधिकारक्षेत्रात प्राथमिक शिक्षणावर नियंत्रण ठेवते. १९७३-७४ पर्यंत शिक्षणाच्या मान्य खर्चासाठी त्यांना गट अनुदान दिले जात होते. वाढत्या खर्चाचा विचार करून खर्चाच्या २० टक्के अनुदान निश्चित केले आहे.

4. (2) Grants to Bombay Municipal Corporation for Primary Education.—The Bombay Municipal Corporation controls primary education within its area. Till 1973-74 block grants were paid to the Corporation towards its approved expenditure on primary education. In view of increased expenditure, the rate of grant has been fixed at 20 per cent of the admissible expenditure.

शाळांची संख्या, पटसंख्या, शिक्षकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing the number of schools, enrolment, number of teachers etc.

तक्ता १३ TABLE XIII

वर्ष Year	शाळांचे प्रकार Category of Schools	शाळांची संख्या No. of Schools	पट संख्या Enrolment	शिक्षकांची संख्या No. of Teachers	झालेला खर्च Expenditure incurred	सरकारने दिलेले अनुदान Grant paid by Government	दरडोई खर्च रकाना ६ ÷ ४ च्या संदर्भात Per capita cost with reference to col. 6 ÷ 4
1	2	3	4	5	(रु. हजारात Rs. in thousands)		
					6	7	8
							Rs.
1982-83 (Actuals)	(1) एक-शिक्षकी शाळा ... Single Teacher Schools	15	560	15	—	—	—
	(2) १ ली ते ४ थी ... I to IV	559	159802	4,594	—	—	—
	(3) १ ली ते ७ वी ... I to VII	776	519638	14,741	—	—	—
	एकूण Total	1350	680000	19,350	3,85,845	34,200	567
1983-84 (Anticipated)	(1) एक-शिक्षकी शाळा ... Single Teacher Schools	—	—	—
	(2) १ ली ते ४ थी ... I to IV	574	1,65,362	4,811	—	—	—
	(3) १ ली ते ७ वी ... I to VII	781	5,24,638	14,842	—	—	—
	एकूण Total	1,355	6,90,000	19,653	4,25,675	42,500	616
84-85 (Estimates)	(1) एक-शिक्षकी शाळा ... Single Teacher Schools	—	—	—
	(2) १ ली ते ४ थी ... I to IV	581	1,75,362	5,085	—	—	—
	(3) १ ली ते ७ वी ... I to VII	789	5,29,638	14,980	—	—	—
	एकूण Total	1370	7,05,000	20,065	5,00,000	47,500	709

४. (३) (अ) प्राथमिक शिक्षणासाठी इतर स्थानिक स्वराज्य संस्थाना अनुदान.—मुंबई प्राथमिक शिक्षण अधिनियम, १९४७ च्या तरतुदीनुसार पश्चिम महाराष्ट्रातील कांही नगरपरिषदांना त्यांच्या भागातील प्राथमिक शिक्षणावर नियंत्रण ठेवण्याचे व प्रशासन करण्याचे अधिकार दिले आहेत. भूतपूर्व मध्यप्रांत अधिनियमानुसार विदर्भ भागातील सर्व नगरपरिषदांना त्यांच्या भागातील प्राथमिक शिक्षणावर नियंत्रण ठेवण्याचे व प्रशासन करण्याचे अधिकार दिले आहेत. या स्थानिक स्वराज्य संस्थांच्या प्राथमिक शाळांसाठी शिक्षक संख्या निर्धारणांकरिता नवीन निकष विहित केले आहेत. शहरी विभागातील म्हणजे वृहन्मुंबई महानगरपालिका सोडून इतर महानगरपालिक व अ व ब वर्ग नगरपरिषदांच्या हद्दीतील प्राथमिक शाळांसाठी खालीलप्रमाणे शिक्षक संख्या निर्धारित करण्याची आहे.

(१) प्रत्येक एक शिक्षकी एक शाळेस एका शिक्षक,

(२) बहु शिक्षकी शाळांतील १ ते ४ करिता खालीलप्रमाणे शिक्षक देण्याचे आहे.

विद्यार्थ्यांची पटसंख्या	सरासरी हजेरी (उपस्थिती)	शिक्षक संख्या
१	२	३
५० पर्यंत	...	१
५१ ते १००	...	२
विद्यार्थ्यांची पटसंख्या १०० पेक्षा जास्त असूनही सरासरी हजेरी (उपस्थिती) ८० पेक्षा जास्त नसल्यास २ पेक्षा जास्त शिक्षक मिळणार नाहीत.		
१०१ ते १५०	८० पेक्षा जास्त	३
१५१ ते २००	१२० पेक्षा जास्त	४
२०१ ते २५०	१६० पेक्षा जास्त	५

याप्रमाणे पुढील शिक्षकांची संख्या निर्धारित करावयाची आहे.

(३) इ. ५ ते ७ करिता खालीलप्रमाणे शिक्षक देय होतात. शहरी विभागात इ. ५-६-७ या प्रत्येक वर्गाची सरासरी हजेरी (उपस्थिती) ३० असेल तर या वर्गाकरिता प्रत्येक वर्गास १-३ या प्रमाणे शिक्षक देण्यात यावेत. या वर्गातून म्हणजे इ. ५ ते ७ मध्ये वर नमूद केल्याप्रमाणे विद्यार्थ्यांची सरासरी हजेरी (उपस्थिती) नसेल तर इ. ५ ते ७ या तीनही इयत्तांच्या तुकड्यास मिळून ६० विद्यार्थ्यांस २ शिक्षक याप्रमाणे या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या सरासरी हजेरी (उपस्थिती नुसार) शिक्षक देण्यात यावे. 'क' वर्ग नगरपालिकेच्या हद्दीतील प्राथमिक शाळांसाठी शिक्षक संख्या निर्धारित करण्यासंबंधीचे निकष जिल्हा परिषदांप्रमाणे आहेत.

शासकीय अनुदानासाठी नगरपालिका खालील चार प्रकारामध्ये विभागण्यात आल्या आहेत आणि त्यासमोर दर्शविलेल्या दराप्रमाणे त्यांना अनुदान देण्यात येते :—

	संख्या	मान्य खर्चावर अनुदानाचा दर
(अ) महानगरपालिका (मुंबई महानगरपालिकेशिवाय)	८	५०%
(ब) 'अ' वर्गीय नगरपरिषदा	१४	८०%
(क) 'ब' वर्गीय नगरपरिषदा	२८	९०%
(ड) 'क' वर्गीय नगरपरिषदा	६५	१००%

कामठी सोडून ५ कटक मंडळांना शासनाकडून मान्य खर्चाच्या ३३% टक्के दराने अनुदान मिळते. कामठी (कटक मंडळाला) भूतपूर्व मध्यप्रांत नियमाप्रमाणे ९० टक्के दराने अनुदान मिळते.

4. (3) (a) Grants to Other Local Bodies for Primary Education

In accordance with the provisions in the Bombay Primary Education Act, 1947 some of the Municipal Councils in Western Maharashtra have been authorised to control and administer primary education in their areas. Under the Ex M. P. Act, almost all the Municipal Councils in Vidarbha Region have been authorised to control and administer primary education in their areas. No. of teachers for Primary Schools in Urban Areas i. e. 'A and B' Class Municipal Councils and Municipal Corporation (Except Bombay Municipal Corporation) are to be fixed as under :—

- (1) One teacher for each Single Teacher School.
- (2) Teacher for Std. I to IV of Multi-teachers Schools.

Students Enrolment	Average attendance (Attendance)	No. of Teachers
1	2	3
Upto 50	...	1
51 to 100	...	2
(If enrolment of students is more than 100, but average attendance is less than 80 not more than two teachers are allowed.)		
101 to 150	More than 80	3
151 to 200	More than 120	4
201 to 250	More than 160	5

Further No. of teachers is to be fixed accordingly.

(3) Teachers for Std. V to VII are to be given as follows :

If average attendance in each Class of Std. V to VII is 30 the teacher at the rate of 1:3 per class is to be given. If the average attendance in the Classes V to VII is not as prescribed above the two teachers for 60 students in the divisions of these three Std. V to VII are to be given. Accordingly teachers are to be given to these Classes on the basis of average attendance.

(2) The norms for fixing the number of teachers of primary schools in 'C' Class Municipal areas are the same as prescribed for the Zilla Parishads.

For the purpose of Government grant, the Municipalities are classified into various four categories and are paid grants at the rates shown against them:—

Category	No.	Rate of grant on approved expenditure
(a) Corporations (except Bombay)	... 8	50 %
(b) 'A' Class Municipal Councils	... 14	80 %
(c) 'B' Class Municipal Councils	... 28	90 %
(d) 'C' Class Municipal Councils	... 65	100 %

5 Cantonment Boards, except Kamtee, are paid Government grant at the rate of 33½ per cent of the approved expenditure. The Cantonment Board, Kamtee is paid grant at the rate of 90 per cent as per Ex. M. P. Rules.

अधिकृत नगरपरिषदा, शिक्षण मंडळे, कटक मंडळे, शिक्षकांची संख्या, विद्यार्थ्यांची संख्या झालेला खर्च दर्शविणारा तक्ता

तक्ता १४

अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शिक्षण मंडळांची संख्या No. of School Boards	अधिकृत नगरपालिका नगर- परिषदांची संख्या No. of authorised Municipalities/Municipal Councils	कटक मंडळे No. of Cantonment Boards
1	2	3	4	5	6
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 6	6	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 6	6	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 6	6	—
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3	3	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3	3	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3	3	—
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1	1	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1	1	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1	1	—
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष) ... 5	5	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	5	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	5	1
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3	3	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3	3	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3	3	—
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4	4	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4	4	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 4	4	—
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	5	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	5	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	5	1
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 10	10	3
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 10	10	3
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ... 10	10	3
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	5	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	5	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ... 5	5	—
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3	3	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3	3	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ... 3	3	—
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 6	6	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 6	6	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ... 6	6	—
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4	4	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4	4	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ... 4	4	—
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	1	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	1	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ... —	1	—

Table showing the authorised Municipalities, No. of School Boards, Cantonment Boards, Teachers and classwise enrolment and expenditure

TABLE XIV

एक शिक्षकी शाळा Single Teacher Schools	शाळांची संख्या No. of Schools			वर्गबारी पटसंख्या Classwise enrolment				एकूण ११+१२+ १३+१४ Total 11+12+ 13+14	४ थी उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या No. of students passed Std. IV
	१ ली ते ४ थी I to IV	१ ली ते ७ वी I to VII	एकूण ७+८+९ Total 7+8+9	१ ली I	२ री II	३ री III	४ थी IV		
7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1	48	77	126	21632	16088	14431	12551	64702	11117
1	48	77	126	21632	16070	14442	12542	64686	..
1	48	77	126	21635	16091	14448	12553	64727	..
3	14	13	30	1603	1577	1539	1366	6085	1100
4	15	14	33	1665	1687	1587	1396	6335	..
5	16	14	35	1860	1800	1745	1585	6990	..
—	4	16	20	951	897	1230	1130	4208	946
—	4	16	20	797	938	1191	1403	4029	..
—	4	16	20	805	945	1200	1150	4160	..
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	106	147	257	21718	18029	16693	14223	70663	11152
4	106	147	257	21841	18344	16832	14329	71346	..
4	106	147	257	21970	18265	16977	14440	71652	..
—	61	34	95	9383	8348	7530	6852	32113	5701
—	61	34	95	10518	8951	7759	6885	34113	..
—	61	34	95	11587	9952	8398	7072	37009	..
—	28	95	123	12055	9055	8066	7141	36317	6060
—	28	108	136	12371	9253	8366	7222	37212	..
—	35	108	143	13032	11251	10352	9241	43876	..
1	30	35	66	5470	5461	4902	3989	19822	3303
1	31	35	67	5535	5565	5009	4189	20298	..
1	31	49	72	5930	5830	5200	4465	21425	..
7	104	208	319	67812	56077	50663	42463	217015	34046
7	104	208	319	69794	57681	52063	43701	223239	..
7	104	208	319	70812	58580	53063	44701	227156	..
—	33	22	55	3347	3028	3664	3098	13137	2693
—	33	22	55	3568	3219	3726	3385	13898	..
—	34	22	55	3952	3706	3805	3582	15045	..
2	28	49	79	7177	6145	5718	4532	33572	3986
2	28	49	79	7458	6337	6123	5136	25054	..
2	31	50	83	8030	6521	6237	5610	26398	..
—	52	120	172	31216	24176	20337	17158	92887	15803
—	52	120	172	32128	24896	20960	17667	95651	..
—	52	120	172	33131	25655	21490	18173	98449	..
1	43	106	150	13265	11115	10255	8522	43157	6872
—	45	105	150	13809	11537	10863	8826	45035	..
—	50	106	156	14898	12231	11213	9368	47710	..
—	39	8	47	5350	3729	3278	2652	15001	2246
—	46	10	56	5577	3862	3218	2736	15395	..
—	57	12	69	8270	5282	4995	3950	22497	..

1	2	3	4	5	6
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	1	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	1	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	1	—
16	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	2	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	2	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	2	—
17	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	1	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	1	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	1	—
18	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	9	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	9	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	9	—
19	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	9	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	9	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	9	—
20	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	11	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	11	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	11	—
21	यवतमाळ Yeastmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	8	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	8	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	8	—
22	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	6	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	6	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	6	—
23	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	6	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	11	1
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	11	1
24	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	11	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	5	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	5	—
25	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	5	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	4	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	4	—
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	55	123	6
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	55	123	6
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	55	123	6

TABLE XIV—*contd.*

7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
3	15	—	18	1816	1206	1058	1508	5588	863
3	15	—	18	1835	1228	1021	928	5012	—
3	18	—	21	1871	1270	1081	968	5190	—
—	13	2	15	1516	1102	1022	859	4499	621
—	12	3	15	1601	1193	1019	934	4747	—
—	16	3	19	1850	1475	1330	1200	5855	—
—	12	1	13	1277	936	653	496	3362	459
—	9	4	13	1190	1086	855	621	3752	—
—	10	5	15	1290	1166	925	691	4072	—
—	64	3	67	8144	6648	6358	5074	26224	4002
—	65	3	68	9350	7552	6011	5892	28805	—
—	67	4	71	10112	8176	6872	5897	31057	—
—	109	2	111	13330	10995	10889	9412	44626	8301
—	110	2	112	14441	12131	9801	9888	46361	—
—	112	2	114	15896	12672	10873	9938	49379	—
—	123	11	134	15264	12425	12027	10603	50319	8641
—	125	11	136	16599	13375	12101	10941	53016	—
—	128	11	139	17824	14271	12753	11233	56081	—
—	79	3	82	8794	6848	6503	5600	27745	4432
—	80	3	83	9832	7951	6262	6191	30236	—
—	82	3	85	10229	8713	7046	6352	32340	—
—	67	—	67	5913	4861	4627	4200	19601	3664
—	67	—	67	5925	4957	4709	4331	19922	—
—	73	—	73	6001	5155	5035	4584	20775	—
—	323	10	333	27580	24995	24114	20429	97118	17797
—	327	13	340	27914	25077	24183	22008	99182	—
—	333	15	348	29575	26102	25680	23648	105005	—
—	53	2	55	5981	5724	5305	4555	21565	4140
—	54	2	56	6108	5867	5450	4865	22290	—
—	55	2	57	6250	6000	5609	5007	22866	—
—	53	1	54	6389	4792	4271	3873	19325	3611
—	57	1	58	6627	5774	4600	4298	21299	—
—	59	1	60	7023	6220	5524	4554	23321	—
22	1499	965	2486	296983	244257	225125	192286	958651	158253
22	1522	987	2531	308215	254531	228151	200014	990911	—
23	1582	1000	2605	323833	267329	241851	209962	1042975	—

क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	वर्गवारी पटसंख्या Classwise enrolment/Division				
			५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	एकूण १७ ते १९ Total 17 to 19	
1	2	3	17	18	19	20	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8676	6322	4791	19789
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	11074	8855	6240	26169
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	11773	4482	6838	28093
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	963	787	581	2331
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1033	830	677	2540
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1135	945	720	2800
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	757	548	466	1771
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	862	607	492	1961
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	875	625	504	2004
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	—	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	—	—	—
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	6729	4929	3708	15366
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	6765	4960	3733	15458
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	6803	4994	3760	15557
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3551	2833	2358	8742
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3786	3121	2469	9376
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3918	3287	2850	10055
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5123	4019	3167	12309
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5334	4020	3322	12676
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5395	4160	3502	13057
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1889	1475	968	4332
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2028	1609	1279	4916
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2225	1885	1537	5647
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	21563	15981	13297	50841
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	22121	16460	13687	52268
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	22500	16500	14000	53000
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1012	867	621	2500
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1060	963	748	2771
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1153	1024	854	3031
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2980	2345	1796	7121
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3075	2502	2021	7598
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3337	2670	2240	8247
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	7405	5499	4152	17056
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	7615	5549	4272	17436
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	7843	5699	4394	17936
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4020	2864	2229	9113
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4344	3211	2424	9979
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4610	3437	2613	10660
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	548	57	44	649
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	754	267	48	1069
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4104	1121	400	5625
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	—	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	—	—	—
16	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	152	122	91	365
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	169	133	114	416
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	195	165	150	490

TABLE XIV—contd.

(र. हजारत/Rs. in thousands)

७ वी उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या No. of students passed Std. VII	एकूण बेरीज १५ + २० Grand Total 15+20	शिक्षक संख्या १ ली ते ४ वी No. of Teachers I—IV	शिक्षक संख्या ५ वी ते ७ वी No. of Teachers V—VII	एकूण २३ + २४ Total 23+24
21	22	23	24	25
4023	84491	1425	574	1999
—	90855	1875	578	2453
—	92820	1977	1243	3220
460	8416	111	119	230
—	8875	118	126	244
—	9790	124	133	257
462	5979	98	75	173
—	5990	97	75	172
—	6104	96	74	170
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
3460	86029	829	1409	2238
—	86804	829	1409	2238
—	87209	829	1409	2238
2068	40855	679	362	1041
—	43489	685	343	1028
—	47064	682	340	1022
2885	48626	854	458	1312
—	49888	864	430	1294
—	56933	874	445	1319
860	24154	420	170	590
—	25214	428	183	611
—	27072	455	195	650
10814	267856	3662	1889	5551
—	275507	3627	1897	5524
—	280156	3690	1907	5597
596	15637	303	126	429
—	16669	312	128	440
—	18076	322	130	452
1653	30693	536	290	826
—	32652	545	288	833
—	34645	571	291	862
2241	109943	2241	568	2809
—	113087	2249	575	2824
—	116385	2262	682	2944
1921	52270	825	550	1375
—	55014	888	539	1427
—	58370	925	561	1486
40	15650	300	39	339
—	16462	320	34	354
—	28122	432	44	476
—	5588	132	—	132
—	5012	132	—	132
—	5190	135	—	135
78	4864	107	12	119
—	5163	116	16	132
—	6345	118	19	137

1	2	3	17	18	19	20
17	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	31	36	28	95
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	181	50	50	281
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	250	200	135	385
18	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	81	56	44	181
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	98	75	50	223
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	110	90	70	270
19	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	180	148	80	408
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	200	172	136	508
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	220	190	169	579
20	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	610	505	327	1442
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	625	580	490	1695
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	640	600	560	1800
21	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	255	161	109	525
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	270	250	152	672
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	282	260	189	731
22	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—	—
23	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	971	477	393	1841
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1153	572	450	2175
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1252	720	530	2502
24	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	39	35	26	100
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	46	33	27	106
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	50	44	34	128
25	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	21	19	13	53
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	24	21	18	63
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	30	30	25	85
	एकूण ...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	67556	50085	39289	156930
	Total	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	72617	54840	42899	170356
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	78700	58128	46054	182882

TABLE XIV--contd.

(र. हजारत/Rs. in thousands)				
21	22	23	24	25
21	3457	57	4	61
—	4033	57	4	61
—	4657	65	8	73
40	26405	605	8	613
—	29028	610	8	618
—	31327	632	9	641
71	45034	980	8	988
—	46869	984	8	992
—	49958	1010	8	1018
301	51761	1126	80	1206
—	54711	1134	80	1214
—	57881	1146	80	1226
98	28270	611	20	631
—	30908	624	20	644
—	33071	663	20	683
—	19601	480	—	480
—	19922	481	—	481
—	20775	483	—	483
350	98959	2457	67	2524
—	101357	2483	74	2557
—	107507	2498	82	2580
24	21665	463	5	468
—	22396	468	5	473
—	22994	471	7	478
13	19378	399	4	403
—	21362	404	4	408
—	23406	411	4	415
31619	1115581	19700	6837	26537
—	1161267	20330	6824	27154
—	1225857	20871	7691	28562

क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	नगरपालिका शिक्षणमंडळ नगरपालिका कटक मंडळाने केलेला एकूण खर्च Total expenditure incurred by the M. S. Bs./M. Cs./ Cantt. Boards (रु. हजारात) (Rs. in thousands)		शासनाकडून मिळालेले अनुदान Grant received from Government (रु. हजारात) (Rs. in thousands)	दरडोई खर्च रकाना २६ ÷ २२ संदर्भात Per capita cost with reference to Col. 26 ÷ 22
			26	27	28	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1,99,52	1,35,63	236	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2,31,85	1,54,60	255	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3,77,92	1,94,62	407	
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	29,32	23,16	348	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30,56	28,56	344	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	34,79	31,79	355	
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20,34	20,07	340	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25,22	22,70	421	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	26,79	24,11	438	
4	शिंधुदुर्ग Shindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2,56,97	2,18,18	298	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2,34,02	2,01,10	269	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3,37,79	2,20,57	387	
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1,09,40	77,08	267	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1,39,99	86,47	321	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1,64,85	1,05,25	350	
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1,01,37	74,04	208	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1,08,91	60,50	218	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1,28,85	91,53	226	
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	76,14	70,09	315	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	92,33	70,86	366	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	97,87	87,84	361	
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3,43,93	3,43,93	128	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3,45,90	3,45,90	125	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3,47,62	3,47,62	124	
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	64,48	63,65	412	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	98,84	87,14	592	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1,06,56	94,88	589	
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1,07,82	96,01	351	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1,57,50	1,25,35	482	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1,65,68	1,31,93	478	
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2,52,59	2,29,63	229	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2,55,91	2,32,65	226	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2,59,16	2,35,60	222	
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2,49,96	1,35,89	478	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2,55,97	1,94,10	465	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2,70,25	2,09,10	462	
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	46,82	37,45	299	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	54,20	23,08	329	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	76,72	38,36	272	
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	18,63	16,94	333	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20,50	18,45	409	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	22,55	20,29	434	
16	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	23,06	19,22	474	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25,37	20,30	491	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	27,91	22,33	439	

TABLE XIV—contd.

मागासवर्गीय विद्यार्थी संख्या No. of B. C. Students				
अनुसूचित जाती SC.	अनुसूचित जमाती ST.	भटक्या जमाती NT.	विमुक्त जाती VJ.	एकूण २९+३०+३१+३२ Total 29+30+31+32
29	30	31	32	33
7728	4897	1043	803	14471
11787	8686	2008	1418	23899
12825	9523	2281	1619	26298
1287	665	104	28	2084
1287	789	128	37	2241
1287	835	155	50	2327
432	19	47	44	542
443	17	68	33	561
450	19	69	35	573
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
—	—	—	—	—
15265	1263	772	2176	19476
15715	1299	796	2239	20049
16195	1338	820	2306	20659
10534	3876	977	383	15770
10690	3891	985	387	15953
10851	3907	993	393	16144
3040	1545	1455	330	6370
2898	1675	1515	382	6470
2179	1745	1560	425	5909
2650	573	475	1192	4890
2997	828	551	1219	5595
3160	908	612	1449	6129
23081	5415	2886	2168	33550
23771	5565	2972	2221	34529
24000	5725	3072	2321	35118
1771	263	507	246	2787
2214	359	606	351	3530
2249	417	677	392	3735
5065	270	381	302	6018
5356	311	415	320	6402
6710	320	455	365	7850
15265	1263	772	2176	19476
15715	1299	796	2239	20049
16195	1338	820	2309	20662
3644	583	211	97	4535
6484	1228	411	172	8295
7976	1347	424	177	9924
1936	344	299	190	2769
3305	629	—	—	3934
3305	629	—	—	3934
476	124	—	—	600
496	144	—	—	640
516	164	—	—	680
790	108	—	—	798
795	103	—	—	898
875	145	—	—	1020

1	2	3	26	27	28
17	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	859	781	248
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	945	850	234
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1039	936	223
18	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7224	7091	273
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6214	5950	214
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6520	6210	208
19	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	10245	9630	227
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	8440	8221	180
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8615	8432	172
20	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15080	14620	291
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	13210	12135	241
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	13490	12305	233
21	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6899	6680	244
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6348	6072	205
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6510	6355	196
22	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5695	5338	290
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6039	5823	303
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6443	6200	310
23	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	33033	17778	333
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	37962	30788	374
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	42158	34164	392
24	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5557	4944	256
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5914	5894	264
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6647	6473	289
25	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4617	4124	238
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5792	4854	271
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6430	5625	274
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	219592	169827	196
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	273390	189908	235
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	281705	213960	229

TABLE XIV—contd.

29	30	31	32	33
513	31	15	7	566
563	50	24	12	649
600	90	45	20	755
2165	210	149	92	2616
2185	225	165	110	2685
2200	234	175	120	2729
3918	328	430	162	4838
3930	335	440	170	4875
3950	345	450	180	4925
7398	1950	355	75	9778
7415	1965	370	70	9840
7430	1975	385	100	9890
2835	2250	455	595	6135
2850	2270	470	610	6200
2870	2290	490	625	6275
3030	1911	200	75	5216
3174	1994	225	120	5513
3291	2080	243	131	5745
15636	14514	1383	355	31888
15976	14726	1461	401	32564
16315	15206	1588	457	33566
3570	2273	561	152	6556
3525	2385	600	145	6655
3553	2499	666	195	6913
3119	2167	885	296	6467
3025	2260	982	347	6614
3165	2445	1135	410	7155
135148	46842	14362	11944	208296
146596	53033	15988	13023	228640
152197	55524	17115	14079	238915

४ (३) (ब) नगरपालिका शिक्षण मंडळ आणि नगरपरिषद यांच्या प्राथमिक शाळांमध्ये पुस्तकपेढी योजना
या योजनेची संपूर्ण माहिती जि. प. प्राथमिक शाळा (पुस्तकपेढी योजना) यामध्ये समाविष्ट केली आहे.
योजनेखालील लाभार्थी व खर्चदर्शक तक्ता पुढीलप्रमाणे :—

तक्ता

क्रमांक Sr. No.	जिल्हा Name of the District	वर्ष year	फायदा घ्यावयाच्या लाभार्थींची संख्या No. of beneficiaries to be covered							
			१ ली	२ री	३ री	४ थी	एकूण १ ते ४	५ वी	६ वी	
			I	II	III	IV	Total I-IV	V	VI	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—	—	—	
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	3499	2548	2544	1912	10503	1395	1025	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	4872	3648	3302	3478	14586	2017	1545	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	5078	3819	3478	2942	15317	2148	1526	
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	390	320	320	340	1347	175	190	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	420	340	350	340	1450	200	190	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	480	370	350	480	1580	230	240	
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	238	224	308	283	1053	189	137	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	199	235	198	276	1008	216	152	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	201	236	300	288	1025	219	156	
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—	—	—	
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6200	5200	4900	4200	20500	1900	1400	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6200	5200	4900	4200	20500	1900	1400	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	6200	5200	4900	4200	20500	1900	1400	
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	1677	1571	1379	1217	6024	766	575	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	1941	1614	1424	1253	6232	785	590	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1997	1659	1467	1292	6415	808	608	
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3986	2770	3148	3940	12844	1162	879	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	4200	2900	3290	3080	13470	1222	950	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	4225	2922	3305	3092	13544	1239	962	
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1488	1644	1562	1366	6060	601	501	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	1604	735	735	602	3676	652	470	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	1683	1666	1600	1266	6215	691	534	
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7561	6338	5792	4926	24617	3488	2587	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8164	6606	5998	5177	25945	3525	2674	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	8664	6906	6098	5377	30045	3625	2774	
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	837	757	916	775	3285	253	217	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	892	805	932	846	3475	265	241	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	988	927	951	896	3762	288	256	
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1794	1536	1430	1133	5893	745	586	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1865	1584	1531	1284	6264	769	626	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	2008	1630	1559	1403	6600	834	668	
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2963	2640	2089	1741	9433	533	433	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2048	2050	2000	1640	7738	545	535	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	2890	2860	2020	1630	9400	520	550	
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3316	2779	2564	2131	10790	1005	716	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3452	2884	2716	2207	11259	1086	803	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	3725	3058	2803	2342	11928	1153	859	
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—	—	—	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
16	जालना Jalana	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	..	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	..	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	—	—	—	—	—	—	
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	...	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	—	—	—	—	—	—	
18	बीड Beed	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	..	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	—	—	—	—	—	—	
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	...	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	..	—	—	—	—	—	—	
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	...	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	—	—	—	—	—	—	
21	लातूर Latur	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	...	—	—	—	—	—	—	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	—	—	—	—	—	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	..	—	—	—	—	—	—	
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	..	2110	1708	1637	1386	6841	35	24
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	..	2235	1725	1699	1424	7083	42	32
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	2300	1800	1740	1500	7340	42	32
23	अकोला Akola	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	..	3278	2954	2666	2294	11192	31	27
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	..	3320	3025	2752	2355	11452	40	35
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	..	3400	3100	2800	2400	11700	40	35
24	अमरावती Amaravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	..	3979	3319	3199	2698	13195	150	137
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	4111	3405	3210	2710	13436	165	145
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	4200	3500	3300	2800	13800	165	145
25	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	..	2282	1864	1657	1422	7225	62	41
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2328	1920	1705	1480	7433	70	50
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	2400	2000	1750	1500	7650	70	50
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	690	588	576	555	2409	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1396	1595	1451	1079	5521	—	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	1510	1656	1499	1062	5727	—	—
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	6258	5623	5305	4590	21776	187	119
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	7091	6405	6036	5678	25210	193	143
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	7601	6743	6494	6156	26994	213	160
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1040	904	893	800	3637	4	5
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	958	1101	697	533	3289	13	8
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	1050	996	805	635	3486	15	11
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	573	527	343	304	1747	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	996	809	635	610	3050	—	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	..	1110	910	726	708	3454	—	—
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	...	—	—	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	—	—	—	—	—	—
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	—	—	—	—	—	—
एकूण Total		1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	54359	45814	43528	29013	172714	12681	9599
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	58292	48586	45661	40252	192791	13705	10589
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)	...	61710	51958	47945	41969	203582	14206	10966

TABLE XV—contd.

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
18	77	2110	1708	1637	1386	6841	35	24	18	77	23000
25	99	2235	1725	1699	1424	7083	42	32	25	99	12260
25	99	2300	1800	1740	1500	7340	42	32	25	99	12000
17	75	3278	2954	2666	2294	11192	31	27	17	75	41171
25	100	3320	3025	2752	2355	11452	40	35	25	100	16500
25	100	3400	3100	2800	2400	11700	40	35	25	100	16000
92	379	3979	3319	3199	2698	13195	150	137	92	379	43763
105	415	4111	3405	3210	2710	13436	165	145	105	415	22000
105	415	4200	3500	3300	2800	3800	165	145	105	415	20000
29	132	2282	1864	1657	1422	7225	62	41	29	132	23000
35	155	2328	1920	1705	1480	7433	70	50	35	155	15100
35	155	2400	2000	1750	1500	7650	70	50	35	155	14000
—	—	690	588	576	555	2409	—	—	—	—	9154
—	—	1396	1595	1451	1079	5521	—	—	—	—	20695
—	—	1510	1656	1499	1062	5727	—	—	—	—	23580
98	404	6143	5508	5200	4489	21340	187	119	98	404	59028
112	448	6848	6129	5794	5098	23869	193	143	112	448	65635
133	506	7041	6273	5924	5221	24459	213	160	133	506	70350
3	12	1040	904	893	800	3637	4	5	3	12	12976
8	29	958	1101	697	533	3289	13	8	8	29	17190
8	34	1050	996	805	635	3486	15	11	8	34	19475
—	—	573	527	343	304	1747	—	—	—	—	7283
—	—	996	809	635	610	3050	—	—	—	—	9001
—	—	1110	910	726	708	3454	—	—	—	—	10885
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7307	29587	47607	39108	30955	27419	145039	8595	6492	4992	20079	399
8194	32488	52179	44687	33123	29062	158991	9044	11675	5893	26612	523
8610	33776	51102	45145	36522	31783	164552	9670	7635	6297	23802	532

४ (३) (क) म्युनिसिपल स्कूल बोर्डकडून मान्य खाजगी प्राथमिक शाळांना अनुदान.—योजनेचा तपशील ४ (१) (ब) येथे दिलेला आहे (खाजगी प्राथमिक शाळा)

अनुदानप्राप्त खाजगी प्राथमिक शाळांच्या तुकड्यांची व वर्गांची माहिती दाखविणारा तक्ता

तक्ता १६

अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	एकूण शाळा No. of Schools	वर्गवार पटसंख्या Class-wise Enrolment				
				१ ली I	२ री II	३ री III	४ थी IV	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	60	8340	6822	6045	5511	26718
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	65	9455	7719	7068	6411	30653
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	81	10635	8656	8026	7316	34633
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	38	29	34	27	128
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	40	39	30	34	143
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	50	50	40	40	180
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	286	296	297	254	1133
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	323	281	296	282	1182
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	329	286	310	296	1221
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8	Nil				
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	Nil				
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	Nil				
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	52	6404	5708	4733	4292	21137
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	52	6420	5800	4750	4300	21270
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	52	6420	5800	4750	4300	21270
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	26	4111	3585	3284	3082	14062
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	27	4230	3692	3378	3172	14472
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	27	4348	3795	3485	3270	14898
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	33	4150	3835	3270	3180	14435
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	33	4233	3911	3335	3249	14719
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	33	4240	3915	3340	3250	14745
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	40	4520/52	4354/56	4312/53	3817/52	17003/13
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	40	5297/52	5004/56	4921/53	4251/52	19473/213
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	42	5919/52	5502/56	5356/53	4778/52	21555/213
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	152	17093	13234	12397	11038	53762
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	152	17263	13369	12520	11148	54300
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	152	17460	13466	12670	11248	54847
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20	1946	1795	1989	1696	7426
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20	2031	1966	1955	1911	7363
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	20	2124	2085	2149	1993	8351
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	26	2908	2651	2457	2242	10258
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	26	3024	2759	2595	2335	10713
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	26	3250	2899	2689	2500	11338
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	118	13597	10589	10063	7043	41292
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	118	13732	10694	10163	7113	41702
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	118	13732	10694	10163	7113	41702
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	81	7390	6602	5802	5287	25081
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	81	7911	6933	6176	5497	26517
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	82	8578	7312	6351	5806	28047
एकूण Total	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	613	70783,52	59500/56	54683/53	47469/52	232435/213	
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	619	73956/52	62167/56	57187/53	49694/52	243007/213	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	639	77085/52	64463/56	59329/53	51910/52	252787/213	

4 (3) (c) Approved Private Primary Schools on grant basis under M. S. B. —Details of the scheme have been indicated in Programme 4 (1) (B). (Private pry. schools)

Table showing the information regarding classes and Divisions of Approved Private Primary Schools

TABLE XVI

(र. हजारत / Rs. in thousands)

इयत्ता ४ थी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed standard IV 10	वर्गवार तुकड्यांची पटसंख्या Classwise Enrolment/Divisions				इयत्ता ७ वी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed Std. VII 15	एकूण बेरीज ९ + १४ Grand Total Cols. 9 + 14 16
	५ वी V 11	६ वी VI 12	७ वी VII 13	एकूण Total 14		
5116	1319	116	971	3458	870	30176
—	1885	1641	1406	4932	—	35585
—	2271	1976	1795	6042	—	40675
18	32/1	23/1	28/1	83/3	22	211
20	35/1	25/1	30/1	90/3	—	233
22	38/1	28/1	32/1	98/3	—	278
229	—	—	—	—	—	1133
—	—	—	—	—	—	1182
—	—	—	—	—	—	1221
4000	442/12	357/11	311/10	1110/33	280	22247/33
—	435/12	360/11	315/10	1110/33	—	22380/33
—	450/12	365/11	320/10	1135/33	—	22405/33
2854	76	66	71	213	68	14275
—	78	68	74	220	—	14692
—	80	70	77	227	—	15125
3009	495/16	460/16	335/14	1290/47	408	15725/47
—	505/16	469/16	342/15	1316/47	—	16035/47
—	505/16	471/16	345/15	1322/47	—	16067/47
3566	457/7	274/5	226/4	967/16	197	17970
—	467/7	302/5	235/4	1004/16	—	20477
—	545/7	355/5	295/4	1195/16	—	22750
—	2550	1366	1016	4932	—	58694
—	2805	1502	1117	5424	—	59724
—	3105	1702	1218	6025	—	60872
1567	162	107	95	364	60	7790
—	156	129	82	367	—	8230
—	168	133	115	416	—	8767
2049	535	431	355	1321	320	11579
—	554	462	395	1411	—	12124
—	610	515	445	1570	—	12908
—	2787	1721	1912	6420	—	47712
—	2814	1738	1931	6483	—	48185
—	2814	1738	1931	6483	—	48185
4211	3291	2780	2250	5321	2048	33402
—	3486	2912	2385	8783	—	35300
—	3674	3079	2508	9261	—	37308
26519	12156	8753	7570	28479	4273	260914/33
20	13220	9608	8392	31140	—	274147/33
22	14261	10432	9081	33774	—	286561

अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शिक्षकांची संख्या No. of teachers			शाळांनी केलेला खर्च Total expenditure incurred by the schools (रु. हजारात Rs. in thousand)
			१ ते ४ इयत्ता I to IV	५ ते ७ इयत्ता V to VII	एकूण Total	
1	2	3	17	18	19	20
1	ठाणे Thane	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 426	141	567	5551
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 516	200	716	7218
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 604	240	844	8048
2	रायगड Raigad	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4	4	8	67
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4	4	8	85
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	4	9	90
3	रत्नागिरी Ratnagiri	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 25	—	25	261
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 25	—	25	305
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 25	—	25	377
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—
5	नाशिक Nashik	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 520	33	553	12400
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 520	33	553	12600
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 520	33	553	12800
6	धुळे Dhule	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 292	6	298	2543
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 294	6	300	2555
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 296	6	302	2573
7	जळगाव Jalgaon	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 324	54	378	1966
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 368	54	422	1966
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 370	55	425	1977
8	अहमदनगर Ahmadnagar	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 246	256	502	5994
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 276	951	1227	6862
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 285	52	337	7614
9	पुणे Pune	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1151	589	1740	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1205	598	1803	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1259	607	1866	—
10	सातारा Satara	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 144	10	154	3909
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 151	10	161	6326
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 158	10	168	7066
11	सांगली Sangli	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 216	44	260	2554
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 221	45	266	3600
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 235	42	277	4000
12	सोलापूर Solapur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 794	132	926	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 782	144	926	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 769	157	926	—
13	कोल्हापूर Kolhapur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 596	128	724	10373
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 613	291	904	11505
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 669	266	935	12125
एकूण Total		... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4738	1397	6135	45618
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4975	2336	7311	53022
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5195	1472	6667	56671

TABLE XVI—contd.

दिल्लेले अनुदान (Grants paid (रु. हजारत in thousands)	दरडोई खर्च रकाना २०÷१६ Per capita cost with reference to the No. of students 20÷16	मागासवर्गीय विद्यार्थी No. of B. C. Students				एकूण Total
		अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	विमुक्त जाती V. J.	
21	22	23	24	25	26	27
	Rs.					
3400	184	2911	362	112	172	3557
3839	204	3092	399	128	203	3822
5007	197	3283	438	164	236	4121
43	317	11	20	—	—	31
50	365	13	—	—	—	13
60	324	15	—	—	—	15
68	230	4	—	—	1	5
75	258	3	—	—	3	6
100	308	5	—	—	5	10
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
11600	570	1255	310	125	50	1740
11650	470	1250	305	120	45	1720
11700	450	1225	300	120	45	1690
2430	171	296	502	26	8	832
2442	175	302	511	30	8	851
2454	177	308	520	33	9	870
1630	125	1169	151	52	45	1417
1623	122	1192	154	53	46	1445
1695	123	1193	155	55	47	1450
5214	1295	1265	356	242	105	1968
5948	1403	1303	298	238	116	1955
6897	1450	1340	287	226	123	1976
—	—	3133	652	438	313	4536
—	—	3283	678	457	320	4738
—	—	3384	708	477	327	4896
3864	502	495	75	60	83	713
2586	770	533	104	91	99	827
1683	800	429	51	80	95	655
1689	215	736	75	103	53	967
3450	300	770	82	120	65	1037
3800	310	845	90	145	84	1164
—	—	5169	581	614	786	7150
—	—	5220	586	620	793	7219
—	—	5220	586	620	793	7219
4266	314	1234	291	97	70	1692
7558	330	3696	668	192	130	4686
7847	330	3786	688	207	132	4813
34204	3924	17678	3375	1869	1686	24608
39231	4397	20657	3785	2049	1828	28319
41243	4469	21033	3823	2127	1896	28879

४ (३) (ड) अंशकालिक वर्ग उघडणे
4 (3) (d) Part-time Classes

नगरपालिका/महानगरपालिकांना अनुदान योजनेचा तपशील ४ (१) (ग) येथे दिलेला आहे.

Grants to Municipalities/Municipal Corporations indicated in 4 (1) (G)

तक्ता १६-अ TABLE XVI-A

(रु. हजारत) (Rs. in thousand)

क्रमांक S. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	सुरु झालेल्या वर्गांची संख्या No. of Classes opened	दाखल झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students enrolled	नगरपालिकांना दिलेले सहाय्यक अनुदान Grants paid to municipalities
1	2	3	4	5	6
1	बृहन्मुंबई Gr. Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	22	462	7
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	30	970	13
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	30	900	13
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	3	90	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	54	4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	3	90	6
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	4	23	1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	6	47	2
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	1	30	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	2
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	5	150	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	7	210	7
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	9	270	9
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	1	30	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	4
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	5	103	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	7	125	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	10	200	3
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	60	4
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	4
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	60	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	2
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	60	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	2
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	60	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	2

तक्ता १६-अ-चालू TABLE XVI-A—contd.

1	2	3	4	5	6
४	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
6	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—
7	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
3	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
)	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
10	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
1	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
2	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	60	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	3
3	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	58	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	3
4	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	52	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	3
5	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	2	60	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2	60	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2	60	3
5	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
1	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
3	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
1	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
)	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	—	—
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	53	1335	40
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	70	1982	56
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	78	2107	61

५. शिक्षक प्रशिक्षण

५ (१) शासकीय अध्यापक विद्यालय (प्राथमिक).—सेवानिवृत्ती, मृत्यू इ. कारणामुळे सध्याच्या प्राथमिक शिक्षक संख्येच्या ३ टक्के प्रशिक्षित प्राथमिक शिक्षकांची प्रतिवर्षी गरज भासते. प्राथमिक शिक्षक म्हणून भरती होण्यासाठी उमेदवारांची कमीतकमी शैक्षणिक पात्रता माध्यमिक शाळांत परीक्षा व शिक्षणशास्त्र पदविका परीक्षा उत्तीर्ण असणे आवश्यक आहे. सध्या राज्यात असलेल्या शासकीय अध्यापक विद्यालयांची एकूण संख्या ४६ आहे. व त्याचा प्रशिक्षण काल दोन वर्षांचा आहे. प्राथमिक शिक्षकांसाठी शिक्षणशास्त्र पदविकेचे दोन प्रकारचे अभ्यासक्रम १९८१-८२ पर्यंत अस्तित्वात होते १९८२-८३ या शैक्षणिक वर्षापासून पूर्ण प्राथमिक व प्राथमिकचा एकत्रित अभ्यासक्रम प्रथम वर्षासाठी राबविण्यात आला आहे. १९८३-८४ पासून संपूर्णपणे हा अभ्यासक्रम द्वितीय वर्षासाठी राबविण्यात येत आहे. जिल्हाची प्राथमिक शिक्षकांची वार्षिक गरज विचारात घेऊन वरील अभ्यासक्रमाच्या सेवापूर्व तुकड्या अध्यापक विद्यालयांत पुढे चालू ठेवण्यात येतात. अध्यापक विद्यालयातील काही तुकड्या सेवेतील प्राथमिक शिक्षकांना सेवांतर्गत प्रशिक्षण देण्यासाठी उपयोगात आणल्या जातात. त्याचे कारण सेवेतील प्राथमिक शिक्षकांना सुधारित अभ्यासक्रमाप्रमाणे शिकविण्याच्या नवीन तंत्राचे प्रशिक्षण देणे व त्यांचे ज्ञान अद्यावत करणे हे होय. सेवांतर्गत प्रशिक्षणासाठी महाराष्ट्रातील शासकीय अध्यापक विद्यालयामध्ये एकूण ५१ तुकड्या आहेत. त्यापैकी ४ सेवांतर्गत तुकड्या शासकीय अध्यापक (बी. एड.) महाविद्यालयांना जोडलेल्या आहेत.

शासकीय अध्यापक विद्यालये, प्रवेशक्षमता व डी. एड. परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या उमेदवारांची संख्या

तक्ता १७

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शासकीय अध्यापक विद्यालयांची संख्या No. of Government Colleges of Education	तुकड्यांची संख्या No. of Divisions		
				प्रथम वर्ष I Year	द्वितीय वर्ष II Year	
1	2	3	4	5	6	
*1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	—	—
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	1
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	5	5
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	5	5
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	5	5
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	—	—
5	सिंधुदुर्ग Shindhadurg	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	—	—
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	1	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2	1	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2	1	1
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	3	2
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	2	3
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	3	2
*8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	—	—
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	—	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	—	1
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	2	2
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	2	2
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	2	2
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	1
*12	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	—	—

5. Teachers' Training

5 (I) Government Junior Colleges of Education (Primary)

The annual requirement of Primary Teachers because of retirement, death, etc. is about 3 per cent of the total strength of the teachers. The minimum qualification required for recruitment of primary teachers is S. S. C., D. Ed. There are 46 Government Junior Colleges of Education in the State which conduct the D. Ed. Course for 2 years. A combined course for Primary and Pre-Primary is being introduced from the year 1982-83 for 1st year. This course will be fully introduced for second year from 1983-84. Generally the yearly district requirement of trained Primary teacher is considered while continuing the Pre-service training divisions in these Colleges. The inservice Training Programmes are also organised to enable teachers to keep themselves up-to-date with new development in the field of Education and hence, some of divisions in these colleges are used for giving Inservice training. There are 51 Divisions in Govt. Junior Colleges of Education which are used as inservice divisions. Out of these 4 divisions for inservice training of Primary teachers are attached to the Government Colleges of Education (i. e. B. Ed. Colleges).

The following table shows the number of Government Junior Colleges of Education and intake capacity and number of students passed D. Ed. and number of Teachers completing inservice training.

TABLE XVII

प्रत्येक तुकडीची ४० प्रमाणे प्रवेश-क्षमता Total intake capacity at the rate of 40 students per Division	प्रवेशासाठी अर्ज केलेल्या उमेदवारांची संख्या (प्रथम वर्ष) No. of candidates applied for admissions for first year	प्रत्यक्ष प्रवेश दिलेल्या उमेदवारांची संख्या (प्रथम वर्ष) No. of candidates actually admitted for first year	परीक्षेस बसलेल्या उमेदवारांची संख्या (द्वितीय वर्ष) No. of students appeared for Examination (II year)	उत्तीर्ण उमेदवारांची संख्या (द्वितीय वर्ष) No. of students passed (II year)	उत्तीर्ण उमेदवारांची टक्केवारी (द्वितीय वर्ष) Percentage of passing the Examination (II year)
7	8	9	10	11	12
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
80	169	40	38	35	97
80	200	40	31	23	73
80	200	40	40	36	90
400	280	192	238	190	—
400	431	200	252	219	—
400	480	200	310	278	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
80	1050	40	35	29	82
80	1071	40	—	—	—
80	1135	40	—	—	—
200	2050	114	107	12	10
200	2100	79	78	—	—
200	2220	120	78	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
40	—	—	38	34	85
40	—	40	—	—	—
40	—	—	40	40	100
160	210	80	80	80	85
160	700	80	80	—	100
160	800	80	80	—	100
80	—	40	35	34	98
80	—	40	36	36	100
80	—	40	40	40	100
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—

1	2	3	4	5	6
13	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	5	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	5	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	5	5
14	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	2	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	2	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	2	2
15	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	4	4
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	4	4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	4	4
16	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	2	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	2	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	2	2
17	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	5	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	5	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	5	5
18	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	1	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	1	1
19	लातूर Latur	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष) ...	2	3	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	3	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	3	3
20	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	3	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	2	3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	3	2
21	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	5	6
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	6	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	5	6
22	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	4	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	5	4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	4	5
23	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	1	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	1	1
24	*वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	—	—
25	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	2	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	2	1
26	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	2	1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	2	1
27	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	2	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	2	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	2	2
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	46	54	53
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	46	53	54
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	46	54	53

*सदर अध्यापक विद्यालयात सेवांतर्गत तुकड्या आहेत म्हणून नियमित तुकड्या दर्शविल्या नाहीत.

TABLE XVII—contd.

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

7	8	9	10	11	12
400	1200	260	150	120	80
400	1300	270	200	—	—
400	1500	280	200	—	—
160	800	80	69	64	94
160	1140	80	80	75	—
160	1200	80	80	75	—
320	850	80	80	75	65
320	900	80	80	—	—
320	1000	120	120	—	—
160	940	300	128	123	100
160	1040	300	136	136	100
160	1140	350	140	140	100
400	195	189	155	120	77
400	200	198	191	85	45
400	225	200	200	100	50
80	40	40	35	28	90
80	40	40	36	35	90
80	40	40	40	35	90
240	250	120	120	92	80
240	600	120	120	105	87
240	900	120	120	110	90
200	971	120	113	57	76
200	2076	80	78	113	—
200	3000	120	120	78	—
440	2000	200	200	195	97
440	2500	240	240	—	—
440	3000	240	240	—	—
360	3200	240	200	199	99
360	3500	240	240	—	—
360	3600	240	240	—	—
80	3567	80	78	62	80
80	4588	40	80	80	100
80	5500	80	80	80	100
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—
120	315	80	68	39	57
120	408	40	35	—	—
120	600	80	35	—	—
120	700	80	38	30	55
120	900	40	72	—	—
120	1000	80	40	—	—
160	1186	79	38	36	95
160	2184	77	76	—	..
160	1200	80	80	—	..
4280	19973	3554	2043	1648	—
4280	25678	2365	2141	907	—
4080	28740	2650	2364	1012	—

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	वसूल केलेल्या शिक्षण फीची रक्कम Amount of tuition fee collected	वार्षिक खर्च Total Expenditure incurred during the year	प्रवेशक्षमतेप्रमाणे प्रत्येक उमेदवारामागे होणारा खर्च १४ ÷ ७ Per capita cost with reference to Intake capacity col. 14 ÷ 7
1	2	3	13	14.	15
					Rs.
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7	101	1263
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	130	1625
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7	135	1692
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15	752	4107
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16	1371	4605
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	17	949	4880
4	रत्नगिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—
5	सिध्दुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	39	211	1900
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	39	225	2100
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	39	235	2300
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	24	476	2380
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	21	490	2450
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	25	495	2475
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	28	108	2695
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	21	110	2750
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	20	115	2875
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	280	280	8000
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	331	331	8000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	331	331	8000
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	151	204	2555
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	194	225	2812
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	216	236	2952
12	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—
13	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8	565	1417
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8	650	1375
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8	650	1375
14	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	12	264	3303
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	12	289	3612
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	12	289	3612
15	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20	408	2541
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	24	446	2747
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	24	470	2955
16	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	35	680	3777
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	50	715	3917
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	50	728	4045

TABLE XVII—contd.

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

उत्तीर्ण होणाऱ्या प्रत्येक विद्यार्थ्याच्या मागे होणारा खर्च १४ ÷ ११ Per capita cost with reference to students passing the Training Examination Col. 14 ÷ 11	सेवांतर्गत प्रशिक्षण वर्ग No. of Inservice Training Classes	सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचा लाभ मिळालेल्या शिक्षकांची संख्या No. of Teachers benefited by Inservice Training	विद्यावेतन व सादिलवार अनुदानासाठी झालेला खर्च Expenditure on stipends contingencies of Inservice Training
16	17	18	19
Rs.			Rs.
—	2	—	—
—	2	—	—
—	2	—	—
1270	—	—	—
5652	—	—	—
3481	—	—	—
1174	2	150	22
1206	2	150	22
1125	2	150	22
—	1	148	22
—	1	240	36
—	1	240	36
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
2500	3	375	55
2687	3	480	65
3000	3	500	73
3966	1	100	4
3966	1	100	4
3966	1	100	5
—	2	275	32
—	2	360	53
—	2	360	53
3160	1	207	31
2750	1	210	31
2875	1	225	32
—	3	360	32
—	3	360	35
—	3	360	35
6013	2	390	52
6250	2	480	64
5905	2	540	67
—	1	206	35
—	1	150	17
—	1	220	36
470	4	480	100
—	4	845	160
—	4	965	180
4129	1	59	23
3841	1	197	24
3841	1	197	28
544	3	250	25
—	3	300	30
—	3	300	35
5537	2	480	73
5928	2	480	73
5203	2	480	73

1	2	3	13	14	15	
					Rs.	
17	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	14 10 12	650 742 735	8000 9200 10000
18	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	42 53 69	193 205 210	4840 1520 5230
19	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) .. (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ..	30 30 30	715 696 715	7200 8400 8863
20	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	4 3 4	392 430 438	2000 2000 2000
21	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	17 18 20	956 919 950	8000 8000 8000
22	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	44 45 46	100 100 100	6000 6000 6000
23	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	87 100 188	314 325 345	8000 9000 9000
24	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	— — —	— — —	— — —
25	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	52 60 60	1340 1410 1500	16750 35250 18750
26	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	1 1 1	251 270 275	2090 2250 2291
27	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	12 11 12	235 285 295	1468 1781 1843
	एकूण Total	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	922 934 1051	9195 10364 10196	98286 119434 109118

XVII—contd.

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

16	17	18	19
194	3	171	40
143	3	515	81
544	3	575	89
6895	2	480	30
5950	2	390	60
6000	2	390	60
1800	2	423	66
1800	2	450	66
2100	2	450	90
7000	2	308	45
4000	2	450	68
6000	2	480	73
24000	3	500	74
28000	3	500	75
30000	3	500	76
52000	2	1800	98
52000	2	2000	99
52000	2	2000	99
10000	2	320	17
15000	2	250	14
20000	2	234	14
—	3	483	72
—	3	800	100
—	3	800	100
34359	1	136	50
—	1	200	60
—	1	300	75
8400	1	150	17
—	1	155	20
—	1	200	25
6527	2	195	16
—	2	278	13
—	2	480	73
179938	51	8446	1031
139123	51	11350	1270
146140	51	11217	1449

५ (२) (१) अशासकीय प्राथमिक अध्यापक विद्यालयांना मदत.—शासकीय अध्यापक विद्यालयांशिवाय महाराष्ट्र राज्यात १० अशासकीय प्राथमिक अध्यापक विद्यालये आहेत. त्यापैकी दोन अध्यापक विद्यालये १९८३-८४ पासून विना अनुदानतत्वावर चालविण्यात येत आहेत. तूर्त डी. एड. प्रशिक्षित शिक्षक जास्त संख्येने उपलब्ध असल्याने अशासकीय अध्यापक विद्यालयातील काही तुकड्या गरजेनुसार सेवांतर्गत प्रशिक्षणासाठी राखून ठेवल्या आहेत. अशासकीय अध्यापक विद्यालयांना खालीलप्रमाणे अनुदान देण्यात येते:—

(१) पगार/भत्ते वजा शैक्षणिक शुल्क	...	१०० टक्के
(२) इमारत भाडे	...	१०० टक्के व
(३) इतर खर्च मान्य खर्चाच्या		१५ टक्के

१ नोव्हेंबर १९७७ पासून अशासकीय अध्यापक विद्यालयातील काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांना सहकारी बँकेमार्फत पगार देण्यात येतो.

अशासकीय अध्यापक विद्यालयातील सध्या अस्तित्वात असलेल्या तुकड्या/सेवांतर्गत प्रशिक्षणासाठी असलेल्या तुकड्या व उत्तीर्ण झालेले शिक्षक/विद्यार्थी आणि दरडोई खर्च दर्शविणारा तक्ता

तक्ता

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	अशासकीय अध्यापक विद्यालयांची संख्या No. of Non-Govt. Jr. Colleges of Edn.	तुकड्यांची संख्या No. of Divisions		प्रत्येक तुकडीची ४० प्रमाणे प्रवेशक्षमता Total intake capacity at the rate of 40 students per division
				प्रथम वर्ष I year	द्वितीय वर्ष II year	
1	2	3	4	5	6	7
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 12	24	22	1840
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 12	22	24	1840
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 12	24	22	1840
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4	5	5	400
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	6	5	440
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	6	5	440
3	रतनागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 2	3	3	240
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3	5	3	320
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3	5	3	320
4	सिंधुदुर्ग Shindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4	4	4	320
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4	4	4	320
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 4	4	4	320
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	6	6	480
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	6	6	480
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	6	6	480
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3	5	5	400
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3	5	5	400
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3	5	5	400
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3	5	5	400
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3	5	5	400
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3	5	5	400
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	7	7	560
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	7	7	560
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	7	7	560
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	9	8	680
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	8	9	680
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	9	8	680

5. (2) (i) Assistance to Non-Government Junior Colleges of Education (Primary)

In addition to the Government Junior Colleges of Education providing professional training facility for teachers/students, some voluntary agencies are also conducting Junior Colleges of Education. There are in all 100 Non-Government Junior Colleges of Education in the State. There are two Junior Colleges of Education run by Private Management on no granted-in-aid basis from 1983-84. Since there is sufficient number of D. Ed. trained teachers, some D. Ed. Divisions in Non-Government Junior Colleges of Education are used for giving inservice training according to the need of the District. These Non-Government Junior Colleges of Education are paid Grant-in-aid as under :—

(1) Salary	...	100 % (-) fee receipt.
(2) Rent	...	100 %
(3) Other Expenditure	...	15 % of the total admissible expenditure.

Payment of salaries to the employees working in Non-Government Junior Colleges of Education is made through co-operative Banks with effect from 1st November 1977.

The table shows the number of regular divisions, number of Inservice Training Classes and the students/teachers passed with per capita expenditure

TABLE XVIII

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

सेवापूर्व अभ्यासक्रमा- साठी अर्ज केलेल्या उमेदवारांची संख्या No. of candidates applied for admis- sion	प्रत्यक्ष प्रवेश दिलेल्या उमेद- वारांची संख्या (प्रथम वर्ष) No. of candidates actually admitted in first year	द्वितीय वर्षासाठी परीक्षेस बसलेल्या उमेदवारांची संख्या No. of students appeared for the Examination (II year)	उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांची संख्या (द्वि. वर्ष) No. of students passed (II year)	उत्तीर्ण उमेदवारांची टक्केवारी (द्वि. वर्ष) Percentage of passing the Exami- nation (II year)	वसूल केलेल्या शुल्काची रक्कम Amount of tuition fee collected	वर्षात झालेला एकूण खर्च Total expenditure incurred during the year
8	9	10	11	12	13	14
3860	960	900	800	82	94	2450
4180	880	900	—	—	115	2600
5500	960	—	—	—	115	2800
1554	200	188	176	94	11	8.68
1636	201	201	—	85	12	9.85
1725	200	201	—	98	12	9.73
450	120	94	58	80	3	5.40
934	120	120	—	—	3	6.00
934	120	120	—	—	3	6.40
640	160	145	118	81	8	5.32
700	160	75	—	—	7	5.60
700	160	39	—	—	5	6.00
1181	233	230	200	86	4	8.00
1250	235	—	—	—	5	8.00
1350	240	—	—	—	6	9.00
2050	190	182	98	49	30	5.28
2317	188	192	—	—	35	5.35
2500	195	180	—	—	40	5.45
1500	174	166	125	75	12	8.16
1600	194	155	—	—	9	8.70
1700	200	198	—	—	9	9.04
1500	278	254	239	94	9	10.37
1700	278	262	—	97	12	11.00
2000	278	275	—	96	12	11.54
4300	347	300	288	97	33	8.91
4800	313	269	—	—	28	9.00
5000	360	266	—	—	33	10.00

1	2	3	4	5	6	7
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7	7	7	560
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7	7	7	560
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7	7	7	560
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7	8	8	640
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7	8	8	640
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7	8	8	640
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6	8	8	640
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6	8	8	640
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6	8	8	640
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6	7	7	560
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6	7	7	560
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6	7	7	560
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	1	1	80
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	1	80
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	1	1	80
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—	—
16	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	1	1	75
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	1	77
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	1	1	79
17	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	3	3	120
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	3	3	120
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	3	3	120
18	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	2	2	80
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	2	2	80
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	2	2	80
19	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	3	3	120
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	3	3	120
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	3	3	120
20	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	3	4	280
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	4	3	280
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	3	4	280
21	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	4	4	320
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	4	4	320
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	4	4	320
22	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8	9	8	680
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8	8	9	640
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8	9	8	680
23	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	4	4	320
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	4	4	320
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	4	4	320
24	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	1	1	80
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	1	1	80
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	1	1	80
	एकूण ...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	98	129	126	9,885
	Total ...	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	100	129	129	9,957
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	100	132	126	9,999

TABLE XVIII—*contd.*

(र. हजारत / Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	14
1120	279	252	198	—	10	1160
2127	278	311	—	—	11	1230
2127	280	276	—	—	9	1330
1436	392	301	245	75	8	1120
1667	280	239	—	—	10	1200
1667	280	238	—	—	8	1300
930	320	320	270	86	14	975
1000	320	320	—	—	18	1020
1000	320	320	—	—	20	1030
3148	280	262	241	92	10	1235
2619	280	193	—	—	9	1120
2691	280	197	—	—	10	1229
400	40	40	30	75	25	19
500	40	40	—	—	26	21
600	40	40	—	—	27	24
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	40	38	31	82	10	19
—	40	37	—	—	17	19
—	40	39	—	—	14	25
998	114	95	70	73	57	47
1013	118	108	—	—	52	51
1500	120	117	—	—	58	53
900	80	76	62	82	5	345
2076	80	80	—	—	5	355
3000	80	80	—	—	5	360
120	120	120	90	75	9	427
120	120	120	—	—	9	430
120	120	120	—	—	9	440
—	120	152	130	80	18	471
—	159	117	—	—	18	485
—	120	154	—	—	18	510
2294	158	150	114	76	11	463
2500	160	158	—	—	13	511
2500	160	160	—	—	13	548
3780	360	340	320	94	23	1130
4840	320	310	—	—	24	1150
5600	360	360	—	—	24	1170
1000	153	144	123	85	5	532
1200	160	153	—	—	9	575
1500	160	160	—	—	7	650
593	40	37	36	97	1	140
592	40	38	—	—	1	155
600	40	40	—	—	1	166
32249	5158	4780	4062	—	410	16545
37671	4964	4188	—	—	558	17272
42314	5073	3580	—	—	458	18345

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	दिलेले अनुदान Grant paid			प्रवेश क्षमतेमुळे प्रत्येक विद्यार्थ्यामागे होगारा खर्च १७ + १३ ÷ ७ Per capita cost with reference to intake capacity Col. 17 + 13 ÷ 7
			वेतन Salary	वेतनेतर Non-Salary	एकूण Total	
1	2	3	15	16	17	18
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	1958	248	2206	1250
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	2000	525	2525	1261
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	2100	550	2650	1502
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	602	118	720	1827
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	664	142	806	2045
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	693	146	839	2127
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	407	13	420	1763
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	415	13	428	1384
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	415	13	428	1384
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	455	29	484	1538
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	492	58	550	174
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	525	60	585	1844
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	660	120	780	1725
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	700	130	830	1735
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	710	140	850	1740
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	370	45	415	1637
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	380	50	430	1075
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	390	50	440	1100
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	578	125	703	1787
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	612	129	741	1875
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	650	135	785	1962
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	813	111	924	1666
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	893	137	1030	1861
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	952	146	1098	2000
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	907	89	996	9000
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	963	99	1062	9000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	915	100	1015	12000
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	948	128	1076	1939
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1070	170	1240	2234
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	1148	194	1342	2413
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	961	131	1092	1719
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1030	150	1180	1859
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1065	160	1225	1770
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	931	121	1052	1460
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1005	129	1134	5000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1020	140	1160	6000
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	947	207	1154	2079
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	810	190	1000	1802
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	825	194	1019	1838
14	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	95	98	193	47
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	105	115	220	54
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	120	135	255	62

TABLE XVIII—contd.

(रु. हजारंत/Rs. in thousands)

व्यक्तीर्ण होणाऱ्या प्रत्येक विद्यार्थ्यामागे होणारा खर्च १७ + १३ ÷ ११ Per capita cost with reference to No. of students passing the Trg. Examination Col. 17 + 13 ÷ 11	सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचे वर्ग No. of Inservice Training Classes	सेवांतर्गत प्रशिक्षणाचा लाभ मिळालेल्या शिक्षकांची संख्या No. of teachers benefited by Inservice Training	सेवांतर्गत प्रशिक्षणासाठी विद्यावेतना- वर व सादिलवारासाठी झालेला खर्च Expenditure on stipends, contin- gencies, of Inservice Training
19	20	21	22
2875	3	150	13
—	1	50	4
—	1	50	4
4153	4	193	29
4811	4	370	50
4319	4	480	73
7293	4	381	58
—	4	670	100
—	4	670	100
4170	1	155	20
—	1	207	230
—	1	270	33
4000	3	402	70
4100	3	430	75
4150	3	500	80
4234	1	—	—
—	1	—	—
—	1	—	—
5720	2	350	54
6000	2	344	55
6280	2	380	59
3903	5	1180	138
4153	5	1230	149
4164	5	1305	155
16000	2	246	26
10000	2	300	32
14000	2	300	32
5535	4	837	122
—	4	1010	152
—	4	1010	182
4490	3	432	39
—	3	478	77
—	3	525	85
1400	4	380	90
1100	4	500	40
1200	4	500	75
4830	5	840	132
—	5	1280	194
—	5	1280	191
1276	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—

1	2	3		15	16	17	18
15	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
16	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	162	40	2725
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	172	40	2777
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	218	40	3281
17	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	386	497	6728
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	412	629	7231
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	435	667	7638
18	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	290	53	6000
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	310	55	7000
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	370	65	8000
19	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	404	30	9000
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	406	35	9000
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	410	40	9000
20	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	369	36	4000
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	396	77	5000
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	425	78	5000
21	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	388	53	1412
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	396	85	1516
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	411	61	1744
22	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1000	95	1644
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1050	100	1764
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1105	100	1675
23	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	416	31	1413
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	482	40	1659
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	515	45	1773
24	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	121	5	1587
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	145	6	1900
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	155	4	2000
एकूण ...		1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	14168	2423	63346
Total ...		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	14908	3104	69286
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	15572	3263	77853

TABLE XVIII—contd.

19	20	21	22
—	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
6532	1	195	29
5780	1	196	30
6646	1	200	32
1157	2	323	62
6742	2	457	68
8345	2	480	72
6000	1	177	27
7000	1	125	30
8000	1	250	32
20000	2	365	53
18000	2	496	74
16000	2	560	85
9	1	113	15
14	1	125	19
12	1	240	36
3912	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
3694	4	550	30
—	4	600	35
—	4	650	40
3676	1	188	27
—	1	221	27
—	1	280	43
3528	—	—	—
—	—	—	—
—	—	—	—
127428	53	7457	1034
81686	53	9089	1441
85104	53	9930	1309

५ (२) (२) पूर्व प्राथमिक शाळांना अनुदान

पूर्व प्राथमिक शाळांना त्यांच्या मान्य खर्चावर २५ टक्के अगर प्रत्यक्ष तूट यापैकी कमी असणारी रक्कम अनुदान म्हणून उपलब्ध तरतुदीनुसार दिली जाते.

विद्यार्थ्यांची संख्या, शिक्षक संख्या व दिलेले अनुदान दाखविणारा तक्ता

तक्ता १।

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव	शाळांची संख्या No. of Schools			विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	मुंबई	10	10	10	1237	1309	1347
2	ठाणे	6	6	6	844	900	950
3	रायगड	5	5	6	257	300	350
4	रत्नागिरी	5	5	6	397	474	500
5	सिंधुदुर्ग	—	—	—	—	—	—
6	नासिक	12	12	12	1755	1800	1850
7	धुळे	8	8	8	257	269	281
8	जळगाव	50	55	55	2250	2275	2300
9	अहमदनगर	3	3	3	305	300	300
10	पुणे	25	25	25	5410	5640	5640
11	सातारा	15	17	17	1536	1600	1610
12	सांगली	16	16	16	1400	1400	1400
13	सोलापूर	8	8	8	949	949	949
14	कोल्हापूर	82	90	90	6500	6900	6900
15	औरंगाबाद	38	40	40	2800	2850	3000
16	जालना	3	4	5	310	400	450
17	परभणी	16	18	20	1858	1440	1250
18	बीड	7	8	8	220	230	247
19	नांदेड	25	33	42	1624	2535	3200
20	उस्मानाबाद	3	5	7	225	300	360
21	लातूर	—	—	—	—	—	—
22	बुलढाणा	1	1	1	85	88	91
23	अकोला	8	8	8	190	325	305
24	अमरावती	9	9	9	280	290	300
25	यवतमाळ	8	8	8	1360	1665	1950
26	वर्धा	3	3	3	795	1048	1140
27	नागपूर	13	13	13	740	850	900
28	भंडारा	5	5	5	493	508	550
29	चंद्रपूर	3	3	3	339	334	336
30	गडचिरोली	—	—	—	—	—	—
	एकूण	387	417	434	34416	36979	38456

5. (2) (ii) Assistance to Pre-Primary Schools

Subject to availability of funds, grants to pre-primary schools are paid at the rate of 25 per cent of their admissible expenditure or the deficit, whichever is less.

Table showing the number of students and number of teachers etc. and grant paid .

TABLE XIX

(र. हजारत/Rs. in thousands)

शिक्षकांची संख्या No. of Teachers			दिलेले अनुदान Grant paid			Name of the District
(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	
9	10	11	12	13	14	
32	35	40	5	12	12	Bombay
26	26	26	12	30	30	Thane
9	10	11	3	4	4	Raigad
12	15	15	20	20	20	Ratnagiri
..	Sindhudurg
34	34	34	175	235	23	Nasik
8	8	8	7	8	8	Dhule
52	55	58	8	8	8	Jalgaon
7	7	7	34	4	4	Ahmadnagar
135	135	135	17	17	18	Pune
35	40	40	60	60	68	Satara
43	43	43	64	64	64	Sangli
26	26	26	—	—	—	Solapur
153	165	165	48	70	73	Kolhapur
155	165	165	48	69	70	Aurangabad
57	60	61	35	38	42	Jalna
35	35	40	16	20	25	Parbhani
8	10	10	7	10	15	Beed
38	61	83	12	58	76	Nanded
5	12	15	25	27	29	Osmanabad
—	—	—	—	—	—	Latur
2	2	2	2	2	3	Buldhana
12	12	14	80	95	114	Akola
9	9	9	70	75	80	Amravati
34	37	39	114	195	220	Yeatmal
21	25	25	8	12	12	Wardha
21	23	24	—	50	50	Nagpur
11	11	11	8	9	10	Bhandara
7	7	7	—	2	3	Chandrapur
—	—	—	—	—	—	Gadchiroli
987	1068	1113	878	1194	1081	Total

६. जिल्हा परिषदांना वहावा खरेदी करण्याकरता कर्ज

२० कलमी योजनेखाली, पाठ्यपुस्तक मंडळाने इयत्ता ३ री ते ७ वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांना सवलतीच्या दराने वहावा उपलब्ध करून देण्याकरिता, जिल्हा परिषदांना कर्ज देण्याची योजना १९८१-८२ व १९८२-८३ मध्ये कार्यान्वित करण्यात आली. सन १९८३-८४ मध्ये सुद्धा सदर योजना चालू ठेवली आहे.

6. Loans to Zilla Parishads for purchase of Exercise Books

In pursuance of the '20-Point Programme' the Exercise books prepared by the Text Book Bureau at the concessional rates are made available to the Students of Standards III to VII. The Zilla Parishads are paid loan for purchase of these exercise books from the Text Book Bureau. The scheme was implemented during the year 1981-82 and 1982-83 and has been continued during 1983-84.

७. भूतपूर्व जिल्हा शाळा मंडळाच्या प्राथमिक शिक्षकांच्या व कर्मचारीवर्गाच्या भविष्य निर्वाहनिधीवरील व्याज

७ (१) माजी स्कूल बोर्डाच्या प्राथमिक शिक्षक व कर्मचाऱ्यांचा भविष्य निर्वाहनिधी.—पश्चिम महाराष्ट्रातील माजी जिल्हा स्कूल-बोर्डाच्या प्राथमिक शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांचा भविष्य निर्वाहनिधी शासनाने १-४-१९५३, पासून ताब्यांत घेतला. संबंधित कर्मचाऱ्यांना भविष्य निर्वाहनिधी खात्यावरील व्याज शासनाने देण्याचे आहे आणि म्हणून हा खर्च शासनावर बंधनकारक आहे. ह्या कर्मचाऱ्यांचा भविष्य निर्वाह निधीचा हिशेब, जिल्हा परिषदांचे शिक्षण अधिकारी, ठेवतात.

7. Interest on Provident Fund of the Ex-District School Board Staff

7 (1) *Provident Fund of Ex-School Board Primary Teachers and Staff.*—Provident Fund of staff in the employ of Ex-District School Boards in Western Maharashtra was taken over by Government from 1-4-1953. Government has to pay interest on these Provident Fund accounts to the respective employees and therefore it is an obligatory expenditure for Government. The accounts of Provident Fund of Ex-District School Boards staff are maintained by the Education Officers of the Zilla Parishads.

७ (२) भविष्य निर्वाह निधी वर्गणीदारास प्रोत्साहन बोनस.—जिल्हा परिषद कर्मचारी घेऊन जे शासकीय कर्मचारी आर्थिक वर्षात त्यांच्या भविष्य निर्वाह खात्यातून कोणतीही रक्कम काढीत नाहीत त्यांच्यासाठी शासनाने दिनांक १-४-७६ पासून प्रोत्साहक बोनस योजना चालू केली आहे. रु. ५०० द. म. वित्तलब्धी कोढणाऱ्या कर्मचाऱ्यासाठी ३ टक्के दराने आणि रु. ५०० द. म. पेक्षा जास्त वित्तलब्धी असलेल्यासाठी १ टक्का दराने बोनसची आकारणी करण्यात येईल. ही योजना वर ७ (१) मध्ये उल्लेखिलेल्या कर्मचाऱ्यांनासुद्धा लागू आहे.

7 (2) *Incentive Bonus to Provident Fund subscribers.*—Government has introduced with effect from 1-4-1976 an incentive Bonus Scheme for Government employees, including Zilla Parishad staff; who do not withdraw any amount from their Provident Fund Accounts during the Financial year. The Bonus is calculated at 3 per cent for employees drawing emoluments upto Rs. 500 p. m. and 1 per cent for employees drawing emoluments above Rs. 500 p.m. This scheme is applicable to the staff mentioned in 7 (1) above also.

खालील तक्ता निधीमध्ये व्याजासह जमा झालेली रक्कम दर्शवितो

Table shows the total credits in the Fund with interest

तक्ता २०
TABLE XX

(रु. हजारात/Rs. in thousands)

अ. क्र.	जिल्ह्याचे नाव	वर्ष	१ एप्रिल रोजीची	वर्षातील	वर्षात	दिलेले व्याज	३१ मार्च
Sr. No.	Name of the District	Year	सुरुवातीची शिल्लक Opening balance as on 1st April	एकूण जमा Total credits during the year	काढलेली रक्कम Withdrawals during the year	Interest paid	रोजीची शिल्लक Balance as on 31st March
1	2	3	4	5	6	7	8
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 20632.00	1139.00	1070.00	—	20701.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 20701.00	1570.00	1070.00	4020.00	25221.00
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 25221.00	1500.00	1000.00	2170.00	27891.00
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 8263324.00	3447498.00	1142551.00	867672.00	11435943.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 11435943.00	2139070.00	935318.00	1037687.00	13677382.00
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 13677382.00	1583091.00	1017964.00	1256573.00	15499082.00
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 40511060.10	1456407.00	1722125.00	3622041.00	43867383.10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 43867383.10	7126545.40	1118422.99	3961496.00	53837002.10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 53837002.10	3000000.00	125000.00	4130746.00	59842748.10

तक्ता २०—चालू
TABLE XX—contd.

(र. हजारत/Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	
4	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	15200449.20 17447489.80 18246969.80	1990261.60 2223000.00 2400000.00	2779667.00 2920000.00 3030000.00	3036446.00 1496480.00 1600000.00	17447489.80 18246969.80 19216969.80
5	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	14900.00 16342.00 18618.00	2597.00 3050.00 2950.00	2514.00 2500.00 2600.00	1359.00 1726.00 1765.00	16342.00 18618.00 20733.00
6	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	24330006.00 30069876.00 29817178.00	8480508.00 2409636.00 2245320.00	4291038.00 4168437.00 3440330.00	1550400.00 1506103.00 1345085.00	30069876.00 29817178.00 29967253.00
7	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	406006.00 839079.95 1285145.95	934203.95 962230.00 990897.00	557871.00 574607.00 591845.00	56741.00 58443.00 60196.00	839079.95 1285145.95 1744393.95
8	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	48745763.96 60181668.32 73181668.32	9654573.36 11200000.00 11200000.00	2967479.00 3000000.00 3000000.00	4748810.00 4800000.00 4850000.00	60181668.32 73181668.32 86231668.32
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1985-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	21126.00 25506.00 26521.00	7180.00 1400.00 1000.00	4800.00 1800.00 1200.00	2000.00 1415.00 1200.00	25506.00 26521.00 27521.00
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	57788952.00 69933881.00 94668784.00	11353461.00 12900000.00 13329649.00	4183532.00 3749300.00 4040050.00	4975000.00 5584203.00 6413633.00	69933881.00 84668784.00 100372016.00
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	12512507.00 19459957.00 21359957.00	6853407.00 1700000.00 840000.00	1273983.00 1300000.00 750000.00	1368026.00 1500000.00 1700000.00	19459957.00 21359957.00 23149957.00
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	36709464.00 40276921.00 44711119.00	2700000.00 2900000.00 3000000.00	2200000.00 2400000.00 2500000.00	3067457.00 3934198.00 4000000.00	40276921.00 44711119.00 49211119.00
13	कोल्हापूर Kolhapur	1981-83 (Actuals) 1982-84 (Anticipated) 1983-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	32184.00 47494.00 60171.00	12755.00 8050.00 3200.00	1916.00 2000.00 2000.00	4471.00 6627.00 5072.00	47494.00 60171.00 66443.00
	एकूण Total	1981-82 (Actuals) 1982-83 (Anticipated) 1983-84 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	244556374.26 293622242.17 340915737.17	46893990.91 43574551.00 38597607.00	21128546.00 20173454.00 19501989.00	23300423.00 23892398.00 25366440.00	293622242.17 340915737.17 385377795.17

(८) अनुदानप्राप्त मान्य खाजगी प्राथमिक शाळांच्या कर्मचाऱ्यांना मिळणारे निवृत्ती वेतन इतर सेवानिवृत्ती लाभ.—जिल्हा परिषदा, व नगरपालिका, महानगरपालिका, शिक्षण मंडळे (वृहन्मुंबई महापालिका सोडून) अनुदानप्राप्त मान्य खाजगी प्राथमिक शाळातील पूर्णवेळ काम करणारे जे मान्य शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी, दिनांक १ एप्रिल १९७९ रोजी वा त्यानंतर सेवानिवृत्त झाले असतील अथवा होतील अशा कर्मचाऱ्यांना राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना लागू असलेली सेवानिवृत्ती वेतन योजना व कुटुंब वेतन योजना लागू करण्यात आली आहे. अनुदान प्राप्त मान्य खाजगी प्राथमिक शाळांतून दिनांक १-४-१९७३ ते ३१-३-१९७९ या कालावधीमध्ये निवृत्त झालेल्या पूर्णवेळ शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना (चतुर्थ श्रेणीतील सोडून) तदर्थ निवृत्ती वेतन देण्याची योजना दिनांक १-३-१९८२ पासून लागू केली आहे सदर तदर्थ निवृत्ती वेतन दरमहा ६० रुपये व १-६-१९८३ पासून दरमहा रु. ८० प्रमाणे संबंधीत व्यक्ती ह्यात असेपर्यंत देय आहे.

(8) Pension and other retirement benefits to employees of the Aided Private Primary Schools.—Pension and other retirement benefits, those are admissible to State Government Servants, have been extended to full time duly qualified teaching and non-teaching staff working in the approved private primary schools recognised and aided by the Zilla Parishads and Municipal School Boards, Municipal Corporations (excluding Bombay Municipal Corporation) who have retired on superannuation on or after 1st April 1979. A scheme for payment of Adhoc pension to full time teachers and non teaching staff (excluding class IV) retired during the period 1-4-1973 to 31-3-1979 from recognised and aided private primary schools has been introduced from 1-4-1982. The said Adhoc Pension payable at the rate Rs. 60 per month and of Rs. 80 w. e. f. 1-6-1983 to the incumbent during his life time only.

(९) विद्याभ्यासि वसतिगृहास जिल्हा परिषदाद्वारे छात्रांचे अनुदान.—(१) मागासवर्गीय वसतिगृहाना अनुदान.—ही योजना महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कायदा, १९६१ क्रम १०० अन्वये जिल्हा परिषदेकडे वर्ग केली आहे. या योजनेखाली दरमहा प्रत्येक मुलासाठी रुपये २५ व मुलीसाठी रुपये ३० या दराने वर्षातून १० महिन्यासाठी अनुदान देण्यात येते.

(९) Grants to Zilla Parishads for Ameliorative measures for Hostels.—(1) Grants to Backward Class Hostels.—The Scheme is transferred to Zilla Parishads under the Section 100 of Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act, 1961. Under this Scheme a grant of Rs. 25 for each boy and Rs. 30 for each girl per month for the period of ten months of a year is paid.

प्रत्येक जिल्ह्यातील वसतिगृहे व त्यात राहणारे विद्यार्थी यांची संख्या दाखविणारा तक्ता
Table showing the No. of Hostels in each districts and inmates etc.

तक्ता २१ TABLE XXI

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

अनुक्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	वसती गृहांची संख्या No. of Hostels	प्रवेश क्षमता Intake capacity	प्रवेशासाठी अर्ज घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students applied for admission	प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted						वर्षात सोडून गेलेले विद्यार्थी Students left during the year					शिष्यवृत्ती ची रक्कम Scholar- ship per month	एकूण खर्च Expen- diture	दरडोई खर्च Per/ Capital Expen- diture		
						अ. जा.	अ. ज.	भ. जा.	वि. जा.	इतर मागासलेले -O.B.C.	एकूण Total	अ. जा.	अ. ज.	भ. जा.	वि. जा.	मागासलेले -O.B.C.				एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	10	425	372	65	311	1	..	5	382	4	12	16	97	137	359
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	10	425	395	59	320	1	..	13	393	1	8	9	100	150	282
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	10	425	320	55	341	1	..	8	405	2	7	9	103	150	370
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	120	110	45	38	1	84	..	4	4	25	48	600
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	120	120	55	30	85	25	48	564
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	120	120	60	35	15	..	5	115	25	50	434
3	रत्नागिरी Ratna- giri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	120	80	41	1	3	4	31	80	2	..	2	50	32	400
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	120	60	34	2	2	..	29	67	10	1	2	..	10	23	50	31	463
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	120	79	34	2	2	..	29	67	8	1	2	..	10	21	50	34	507
4	सिंधुदुर्ग Sindhu- durg	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
5	नासिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	210	210	51	22	137	210	90	200	525
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	210	210	51	22	137	210	90	200	525
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	210	210	51	22	137	210	90	200	525
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	12	480	685	76	368	26	6	..	476	6	16	22	40	300	630
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	12	480	725	78	368	26	8	..	480	9	19	28	40	316	628
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	12	480	770	81	366	25	9	..	481	10	20	30	40	320	632

7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***		
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	
8	अहमदनगर Ahmed- nagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	4	100	100	14	66	5	5	..	90	1	2	3	25	27	25	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	4	100	100	12	75	5	5	..	97	27	..
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	4	100	100	15	75	5	5	..	100	25	27	..
9	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	2	95	26	2	23	1	26	25	41	270	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	2	95	30	1	29	30	25	42	270	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	2	95	50	10	33	7	50	25	50	280	
10	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***
11	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	1	30	22	21	1	22	25	6	273	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	1	30	7	6	1	7	25	2	286	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	1	30	30	26	1	1	1	1	30	25	7	233	
12	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	1	30	25	0.01	..	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	1	30	25	0.01	..	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	1	30	25	0.01	..	
13	कोल्हा- पूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	
एकूण Total	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ***	38	190	1605	315	830	36	15	174	1370	11	34	..	2	..	47	402	792	3082		
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ***	38	190	1646	296	847	34	13	179	1369	20	28	2	..	10	60	405	816	1926		
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ***	38	190	1679	332	875	51	15	175	1448	20	28	2	..	10	60	408	519	2981		

१०. वन्य जमातीच्या बोलीभाषातून पुस्तक निर्मिती.—शिक्षण शास्त्र संस्था, पुणे या संस्थेने भारतीय भाषा संस्था, म्हैसूर व डेक्कन महाविद्यालय, पुणे या संस्थांशी संबंध साधून एक प्रकल्प हाती घेतला आहे. या प्रकल्पानुसार वन्यजमातीच्या बोलीभाषातून ६ ते ११ या वयोगटातील मुलांसाठी राज्यभाषा (मराठी) सुलभतेने शिकण्यास उपयोगी पडतील अशी पूरक पुस्तके तयार करण्यात यावयाची आहेत. माडिया गोंडी, कोलामी व वारली या अनुक्रमे चंद्रपूर, यवतमाळ व ठाणे जिल्ह्यातून बोलल्या जाणाऱ्या बोलीभाषातून ही पुस्तके तयार केली जाणार आहेत.

सन १९८३-८४ सालात वरील भाषेपैकी एकूण ३ पुस्तके तयार होत आहेत.

10. *Production of books in Tribal Dialects.*—The State Institute of Education, Pune, in collaboration with the Central Institute of Indian Languages, Mysore and the Deccan College, Pune has undertaken a special project to write books in Mada-Gondi, Kolami and Warli dialects, which are spoken in Chandrapur, Yeotmal and Thane Districts respectively. The main object of the project is to prepare instructional material in the said three languages or the age group 6-11, with a view to introducing the tribal children speaking these dialects, gradually to the regional language i. e. Marathi.

During the year 1983-84, 3 books are under Printing.

(चार) कर्मचारीवर्गाचा गोषवारा

(iv) Personnel Summary

प्राथमिक शिक्षण Primary Education

तक्ता २२ TABLE XXII

अनु- क्रमांक Sr. No.	पदनाम	वेतनमान Scale of Pay	पद संख्या No. of Posts		Designation
			1982-83	1983-84	
1	2	3	4		5
(१)	अ-प्राथमिक शिक्षण राजपत्रित—	Rs.			(1) A-Primary Education— Gazetted
	प्राचार्य	680-40-1000-EB-50-1500	1	1	Principal
	उपशिक्षणाधिकारी/प्राचार्य/प्रशासन अधिकारी	600-30-750-EB-40-1150	71	73	Dy. Education Officer/ Principal/Administrative Officer.
		एकूण	72	74	Total
(२)	अराजपत्रित वर्ग-३—				(2) Non-Gazetted—Class III
	प्रशासन अधिकारी/मुख्य लिपीक/ सहाय्यक शिक्षक	395-15-500-20-700-Extn. 20-800	485	486	Administrative Officer Head Clerk/Assistant Master
	सहाय्यक शिक्षक	365-15-500-20-660-Extn-20-760	13	13	Assistant Master
	वरिष्ठ लिपीक	335-15-500-20-580-Extn-20-680	8	8	Senior Clerk
	कनिष्ठ लिपीक/प्रयोगशाळा सहा- य्यक	260-10-390-15-420-Extn-15-495	141	141	Junior Clerk/Lab. Assistant.
	शिल्पकला शिक्षक	290-10-340-15-465-Extn-15-540	179	179	Craft Master
	तबलजी	205-5-250-7-285-10-305-Extn-10-355	1	1	Tabalchi
	अॅग्रीकल्चर जमादार	250-7-285-10-385-Extn-10-435	12	12	Agriculture Jamadar
	अंशकालीक शिक्षक	Fixed pay Rs. 40 p. m.	78	78	Part-time Teacher
		एकूण	917	918	Total
(३)	अराजपत्रित वर्ग-४—				(3) Non-Gazetted—Class IV
	स्वयंपाकी	205-5-250-7-285-10-305-Extn.-10-355	1	1	Cook
	चपराशी/माळी	200-3-230-5-255-Extn.-5-280	379	380	Peon/Mali
		एकूण	380	381	Total
	गोषवारा—प्राथमिक शिक्षण				ABSTRACT —PRIMARY
	राजपत्रित		72	74	Gazetted
	अराजपत्रित वर्ग तीन		917	918	Non-Gazetted Class III
	अराजपत्रित वर्ग चार		380	381	Non-Gazetted Class IV
	एकूण बेरीज		1,369	1,373	Grand Total

२. माध्यमिक शिक्षण

II. SECONDARY EDUCATION

(एक) प्रास्ताविक

माध्यमिक शिक्षण हे मुख्यत्वे खाजगी संस्थांच्या ताब्यात आहे. भूतपूर्व शासकीय माध्यमिक शाळांचे व्यवस्थापन, परिरक्षा, प्रशासन आणि निरीक्षण या बाबी जिल्हा परिषदांकडे सोपविण्यात आल्या आहेत. खाजगी व स्थानिक स्वराज्य संस्थांमार्फत चालविलेल्या अशासकीय माध्यमिक शाळांना शासकीय अनुदान देण्याबाबत शासनाकडून जिल्हा परिषद शिक्षणाधिकार्यांच्या सेवा अधिगृहित करण्यात आलेली आहे. राज्यामध्ये माध्यमिक शाळांची संख्या ६०२८ पर्यंत वाढली असून शाळेत जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या २७.८८ लाख इतकी आहे. तर शिक्षकांची संख्या ९३०७६ आहे. सामान्यपणे मागासलेला विभाग, आदिवासी विभाग व औद्योगिकरणामुळे वसणाऱ्या नागरी वस्त्यांकरिता नवीन शाळा तसेच अल्पसंख्यांक जमातीच्या माध्यमाच्या शाळा सोडून इतर विभागात नवीन शाळांना परवानगी न देण्याचे धोरण शासनाने स्विकारले आहे. याचा परिणाम म्हणून सध्या चालू असलेल्या माध्यमिक शाळांमध्ये जादा तुकड्या उघडण्यासाठी सतत मागणी होत असते.

या शाळांच्या निरीक्षणाचे काम जिल्हा परिषदांकडे दिल्याने जिल्हा परिषदेचे शिक्षणाधिकारी व उपशिक्षणाधिकारी या शाळांचे निरीक्षण करतात. बृहन्मुंबई भागात निरीक्षणाचे काम शिक्षण निरीक्षक करतात. माध्यमिक शाळांना मान्यता देणे, माध्यमिक शाळांचे प्रशासन इत्यादी बाबींचे नियमन पूर्णपणे माध्यमिक शाळा संहिते नुसार होते. अनुदानित अशासकीय माध्यमिक शाळातील शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक वर्ग यांच्या सेवाशर्ती शासनाने निर्धारित केल्या आहेत. शिक्षक व शिक्षकेतर वर्ग यांचे वेतन सहकारी बँकांमार्फत देण्यात येते. शासकीय कर्मचाऱ्यांना अनुज्ञेय असलेले सेवानिवृत्ती वेतन व तदनुषंगिक फायदे १-४-१९६६ पासून त्यांनाही लागू केले आहेत. या सेवाकांसाठी भविष्य निर्वाह निधी योजना शासनाने कार्यान्वित केली आहे. भूतपूर्व शासकीय माध्यमिक शाळांचे नियंत्रण जिल्हा परिषदांकडे सोपविण्यात आले असून या शाळा राजपत्रित मुख्याध्यापकांच्या अधिपत्याखाली आहेत. या संस्थांसाठी जिल्हा परिषदांना येणाऱ्या सर्व खर्चाची १०० टक्के प्रतिपूर्ती शासनाकडून केली जाते.

अशासकीय माध्यमिक शाळांना प्रोत्साहनपर अनुदान देण्याची योजना १९७७-७८ पासून सुरू करण्यात आली आहे. प्रतिवर्षी या योजनेनुसार विहित अटी पूर्ण करणाऱ्या निवडक व सुव्यवस्थापन असलेल्या माध्यमिक शाळांना प्रत्येकी रु. १०,००० (रु. ५,००० शास्त्र साहित्य आणि दृक्-श्रवण साहित्य + रु. ५,००० वाचनालयाची पुस्तके, नकाश वर्गरे विकत घेण्यासाठी) अनुदान देण्यात येते. या योजनेचा दर वर्षी सुमारे १०० शाळांना लाभ होतो. ज्या शाळांमधून गैरकारभार व झुंजाचार चालतो अशा शाळा लोकाहिताच्या दृष्टीने काही ठराविक भूदतीपर्यंत ताब्यात घेण्यात महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्था (व्यवस्थापन) अधिनियम, १९७६ मध्ये तरतूद आहे. तसेच खाजगी शाळांमधून सेवाकांची भरती आणि सेवाशर्ती नियमित करण्यासाठी महाराष्ट्र राज्य खाजगी शाळा (सेवाशर्ती) नियम अधिनियम, १९७७, १५-७-८१ पासून लागू करण्यात आला आहे. सदर अधिनियमातील तरतुदीनुसार कलम ८ (१) अन्वये शासनाने मुंबई, पुणे, नागपूर व औरंगाबाद या ४ ठिकाणी शाळा न्यायाधिकरणे स्थापन केली आहेत. त्याचप्रमाणे अधिनियमातील कलम १६ (१) अन्वये सेवाशर्ती नियम तयार करून तिला पूर्वप्रसिद्धी देऊन दिनांक १६-३-८१ अन्वये राजपत्रात अधिसूचित केली आहे. १९७७-७८ मध्ये इ. ५ वी ते ७ वी करता शासनाने लागू केलेली पुस्तकपेढी योजना १९७८-७९ मध्ये ८ वी व ९ वी व १९७९-८० मध्ये इयत्ता १० वी करिता कार्यान्वित केली. बहुतांशी अनुसूचित जाती, जमाती तसेच आदिवासी मुलांना व समाजातील दुर्बल घटकांना या योजनेचा लाभ मिळतो. दर तीन वर्षांनी पुस्तकांचे नूतनीकरण करण्यात येते.

राज्यात सध्या अस्तित्वात असलेल्या चार शासकीय वसतिगृहात्मक विद्यानिकेतनात आदिवासी मुलांसाठी १० जादा जागा वाढविण्यात आल्या आहेत. सन १९८२-८३ मध्ये इयत्ता ५ वीची अधिकची तुकडी सुरू करण्यास शासनाने परवानगी दिलेली आहे. त्यामुळे शा. वि. नि. केळापूर जिल्हा यवतमाळ येथे इयत्ता ५ वीच्या दोन तुकड्या सुरू झालेल्या आहेत. त्याशिवाय केवळ आदिवासी मुलांसाठी केळापूर, जिल्हा यवतमाळ येथे विद्यानिकेतन सुरू करण्यात आले आहे.

माध्यमिक शाळातील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या पाल्यांना जे कोणत्याही अनुदानप्राप्त माध्यमिक शाळेत शिकत असले तरी माध्यमिक शिक्षण मोफत करण्यात आले आहे.

राज्यातील माध्यमिक शिक्षणाची व्यवस्था खाजगी संस्थांची असली तरी इतर स्थानिक मंडळे, जिल्हा परिषदा, नगरपालिका, महानगरपालिका इत्यादी स्थानिक संस्थाही माध्यमिक शाळा चालवितात. अशासकीय माध्यमिक शाळांना ज्या अनुदान सूत्रानुसार अनुदान दिले जाते, त्या सूत्रानुसारच ह्या शाळांनाही अनुदान देण्यात येते. प्रशिक्षित शिक्षक पुरेशा प्रमाणात माध्यमिक शाळांना उपलब्ध व्हावेत यासाठी राज्य शासनाने शिक्षकांकरिता प्रशिक्षणाच्या सोयी केल्या आहेत. त्यासाठी १२ शासकीय व ३५ अशासकीय अध्यापक महाविद्यालयामार्फत बी. एड. प्रशिक्षण वर्ग चालू आहेत. ही अध्यापक महाविद्यालये त्या त्या विभागातील विद्यार्थ्यांशी संलग्न आहेत. अशासकीय अध्यापक महाविद्यालयांना मान्य खर्चावर अनुदान देण्यात येते.

शासनाने माध्यमिक शिक्षणाच्या अखेरीस आणि कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या दुसऱ्या वर्षाच्या अखेरीस सार्वजनिक परीक्षा घेण्यासाठी राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळाची स्थापना केली आहे. हे मंडळ साविधिक स्वरूपाचे असून सार्वजनिक परीक्षांचा अभ्यासक्रम तयार करते.

अशासकीय माध्यमिक शाळा व त्यांना जोडण्यात आलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांचे वर्ग, तांत्रिक माध्यमिक शाळा व कनिष्ठ अध्यापक विद्यालये, यातील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना, शासकीय कर्मचाऱ्यांना ज्या खाली नमूद केलेल्या सवलती उपलब्ध आहेत, त्या लागू केल्या आहेत.

- (१) क्षयरोग व कर्करोग पीडितांना सहाय्य,
- (२) निवृत्तीच्या वेळी शिल्लक असलेल्या अर्जित रजेचा पगार देणे.
- (३) अंध व अस्थिव्यंग शिक्षकांना वाहन भत्ता.

(i) Introductory

The secondary education is mostly in the hands of private managements. The Zilla Parishads have been left with the management, maintenance, administration and inspection of the Ex-Government secondary schools. For the work of payment of grant-in-aid to non-Government secondary schools run by private bodies and local bodies, the services of Education Officers of the Zilla Parishads have been requisitioned by State Government. The number of secondary schools in the State has gone upto 6028 with school going Children of 27.88 Lakhs and the number of teachers to 93076 Government has taken a policy decision not to permit opening of new secondary schools, except in backward and tribal areas, as also schools of minority media. As a result, there constant demand for opening of additional divisions in the existing schools.

Since the work of inspection has been entrusted to the Zilla Parishads, the schools are inspected by the Education Officers and Dy. Education Officers of the Zilla Parishads. In Greater Bombay area, the inspection work is carried out by the Educational Inspectors. For recognition, syllabus etc. the entire secondary education is governed by the provisions of S. S. Code. The service conditions of teaching and non-teaching staff in non-Government aided secondary schls have also been laid down by Government and pension and other retirement benefits, as are admissible to Government servants, have also been extended to them with effect from 1-4-1966. As for salary payment of teachers and other staff, the regular monthly payment has been guaranteed through the Co-operative Banks. Their Provident Fund has also been taken over by Government and is maintained by Pay and Provident Fund Units working under the Education Officers of Zilla Parishads and Education Inspectors, Greater Bombay. Most of the Ex-Government secondary schools transferred to Zilla Parishads have been provided with a gazetted Head Master from the State service. The expenditure for running these institutions is reimbursed by Government to Z. Ps. on 100 per cent basis.

A scheme for incentive grant at Rs. 10,000 per school (Rs. 5,000 for science equipment and Audio Visual Aids + Rs. 5,000 for library and reference books, maps, charts, etc.) to selected well managed aided Non-Government secondary schools has been introduced from the year 1977-78, which will benefit about 100 Schools per annum. With a view to taking over the management of properties of certain Educational Institutions for a limited period in public interest, the Maharashtra Educational Institutions (Management) Act, 1976 has been enacted. Similarly to regulate recruitment and conditions of service of employees in certain private schools, the Maharashtra Employees of Private Schools (Conditions of Service) Regulation Act, 1977 has also been enacted from 15-7-81. According to M. E. I. Act, 1976 Rule 8 (i) Government has established 4 Tribunals at Bombay, Pune, Nagpur and Aurangabad. Similarly as per section 16 (1) of the Act, Government have after previous publication notified rules regarding service conditions of employees in private Schools on 16-7-1981 in Government Gazette.

Ten additional seats have been increased for tribal pupils in each of the existing four Shasakiya Vidya Niketans. A New Shasakiya Vidyaniketan at Kelapur, district Yeotmal has also been established for Tribal pupils in the year 1981-82. The additional, division of V Std. has been sanctioned by Government, in the year 1982-83 at S. V. N. Kelapur, District Yeotmal and therefore, two divisions of V Std. have been started in this Vidhyaniketan.

A scheme of Free Education for the wards of teaching and non-teaching staff studying in any recognised and aided Secondary Schools has also been introduced.

The Secondary education activity in the State is managed by Voluntary Agencies, Local Bodies, Zilla Parishad, Municipal Corporations and Municipalities etc. Local Bodies also run Secondary Schools. The Grant-in-aid Formula adopted for non-Government Secondary Schools has been made applicable to those schools. The scheme of book banks, which was introduced in 1977-78 for Stds. V to VII has been extended to Stds. VIII to IX in 1978-79 and to Std. X in 1979-80. Books are replaced after every three years.

For providing trained teachers to secondary schools, the State Government has provided training facilities for teachers. There are 12 Government Colleges of Education and 35 non-Government Colleges of Education, conducting B. Ed. course. These Colleges are affiliated to the respective Universities. The Non-Government Colleges of Education are paid grant-in-aid on approved (items of) expenditure.

Government has established Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education to conduct Public Examinations at the end of Secondary Education and also at the end of Second Year of Junior College. The Board is a statutory body framing the syllabus for Public Examinations.

The following concessions, which are applicable to Government Servants, have been extended to the teaching and non-teaching staff in aided Non-Government secondary schools, Junior College attached to secondary schools, Technical High Schools and Junior colleges of Education :—

- (1) T. B. and cancer concessions ;
- (2) Encashment in lieu of unutilised earned leave on the date of retirement.
- (3) Conveyance allowance to blind and handicapped teachers.

तक्ता १
TABLE 1

२. वित्तीय आवश्यकता
(ii) Financial requirements

तक्ता १

बाब 1	प्रत्यक्ष खर्च Actuals for 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1982-83		
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
	2	3	4	5	6	7
ए—कार्याचे वर्गीकरण—						
माध्यमिक शिक्षण—						
(१) संचालन व प्रशासन—						
महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ.	5,70	—	5,70	5,31	...	5,31
(२) निरीक्षण—						
माध्यमिक शाळांचे निरीक्षण ...	1,46,48	18,17	1,64,65	1,52,99	19,05	1,72,04
(३) शासकीय माध्यमिक शाळा—						
मुलांसाठी व मुलींसाठी माध्यमिक शाळा ...	95,17	3	95,20	96,65	11	96,76
(४) अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य ...	1,33,46,62	12,62,02	1,46,08,64	1,34,98,22	13,62,70	1,48,60,92
(५) माध्यमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य	18,59,66	35,85	18,95,51	19,19,60	1,37,24	20,56,84
(६) शिष्यवृत्त्या-माध्यमिक शाळांमधील शिष्यवृत्त्या ...	52,70	—	52,70	34,24	32,00	66,24
(७) शिक्षक प्रशिक्षण ...	2,24,59	1,13	2,25,72	2,48,07	90	2,48,97
(८) इतर खर्च—						
(१) व्यवसाय मार्गदर्शन व माहिती केंद्र ...	3,67	51	4,18	4,52	1,00	5,52
(२) अशासकीय विशेष संस्थांना सहाय्य ...	56	—	56	90	..	90
एकूण (८) ...	4,23	51	4,74	5,42	1,00	6,42
(९) निवृत्ती वेतने व इतर सेवानिवृत्ती लाभ ...	2,85,64	..	2,85,64	2,94,50	...	2,94,50
(१०) भविष्य निर्वाह निधीवरील व्याज अर्थसहाय्यित अशासकीय माध्यमिक व विशेष शाळा यामधील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्यनिर्वाह निधीवरील व्याज.	4,37,00	..	4,37,00	5,43,00	—	5,43,00
(११) अशासकीय माध्यमिक शाळेतील शिक्षक-शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना ठेव संलग्न विमा योजना.	27	...	27	3,00	...	3,00
एकूण ए स्थूल ...	1,64,58,06	13,17,71	1,77,75,77	1,68,01,00	15,53,00	1,83,54,00
वजा—वसुली ...	(-)17,87,84	..	(-)17,87,84	(-)19,78,47	...	(-)19,78,47
एकूण ए निव्वळ ...	1,46,70,22	13,17,71	1,59,87,93	1,48,22,53	15,53,00	1,63,75,53
उद्दिष्टवार वर्गीकरण—						
(१) संचालन व प्रशासन महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ—						
वेतन ...	1,33	...	1,33	4,89	...	4,89
प्रवास खर्च ...	4,37	...	4,37	42	...	42
कार्यालयीन खर्च
अनुदान	—
एकूण (१) ...	5,70	..	5,70	5,31	...	5,31
(२) निरीक्षण—						
माध्यमिक शाळांचे निरीक्षण						
वेतन ...	1,03,60	15,93	1,19,53	1,11,29	16,05	1,27,34
प्रवास खर्च ...	5,73	2,23	7,96	5,40	3,00	8,40

TABLE 1

(रुपये हजारों / Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज Revised Estimates for 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1984-85			Item
योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
8	9	10	11	12	13	1
<i>A—Activity classification—</i>						
<i>Secondary Education—</i>						
(1) Direction and Administration—						
6,00	..	6,00	5,99	..	5,99	State Board of Secondary and Higher Secondary Education.
(2) Inspection—						
1,66,18	20,15	1,86,33	1,69,18	20,05	1,89,23	Inspection of Secondary Schools
(3) Government Secondary Schools—						
1,02,69	1	1,02,70	1,08,14	1,70	1,09,84	Government Secondary Schools for Boys and Girls
1,45,03,00	22,10,91	1,67,13,91	1,48,79,60	23,56,47	1,72,36,07	(4) Assistance to Non-Government Secondary Schools
20,67,82	37,65	21,05,47	21,65,96	1,66,22	22,32,18	(5) Assistance to Local Bodies for Secondary Education
34,50	26,31	60,81	34,19	2,600	60,19	(6) Scholarships— Scholarships in Secondary Schools
2,61,26	98	2,63,24	2,64,87	94	2,65,81	(7) Teachers Training—
(8) Other Expenditure—						
4,51	1,28	5,79	4,53	1,73	6,26	(1) Vocational Guidance and Information Bureau
88	..	88	90	..	90	(2) Assistant to Non-Government Special Institution
5,39	1,28	6,67	5,43	1,73	7,16	Total (8)
3,25,25	...	3,25,25	3,05,00	..	3,05,00	(9) Pension and other retirement benefits
5,43,00	...	5,43,00	5,98,00	...	5,98,00	(10) Interest on Provident Fund of aided Non-Government secondary and special schools.
4,00	...	4,00	3,00	..	3,00	(11) Deposit link Insurance Scheme for teaching and non-teaching staff in aided Non-Government Secondary Schools.
1,80,20,09	22,97,29	2,03,17,38	1,85,39,86	24,73,11	2,10,12,97	Total (A) Gross
(-) 20,02,20	...	(-) 20,02,20	(-) 21,08,15	...	(-) 21,08,15	Deduct—Recoveries
1,60,17,89	22,97,29	1,83,15,18	1,64,31,71	24,73,11	1,89,04,82	Total (A) Net
<i>B—Objectwise classification—</i>						
(1) Direction and Administration State Board of Secondary and Higher Secondary Education—						
5,08	...	5,08	5,53	...	5,53	Salaries
42	...	42	46	...	46	Travel Expenses
..	Office expenses
40	...	40	Grant-in-aid
6,00	...	6,00	5,99	...	5,99	Total (1)
(2) Inspection—						
Inspection of Secondary Schools						
1,18,76	17,49	1,36,21	1,22,98	19,00	1,41,98	Salaries
5,90	2,70	8,60	5,70	1,05	6,75	Travel expenses

1	2	3	4	5	6	7	
(२) निरीक्षण—चालू							
कार्यालयीन खर्च	...	8,95	1	8,96	4,35	...	4,35
भाडेपट्टी व कर	...	2,54	...	2,54	1,13	...	1,13
यंत्रसामग्री व साधनसामग्री इतर खर्च	...	5,07	...	5,07
व्यावसायिक व विशेष सेवांसाठी प्रदाने	...	19,60	...	19,60	30,82	...	30,82
इतर खर्च	...	99	..	99
एकूण (२)	...	1,46,48	18,17	1,64,65	1,52,99	19,05	1,72,04
(३) शासकीय माध्यमिक शाळा—शासकीय मुलांमुलीं- साठी माध्यमिक शाळा—							
वेतन	...	71,23	3	71,26	82,40	11	82,51
प्रवास खर्च	...	2,62	—	2,62	1,45	...	1,45
कार्यालयीन खर्च	...	37,34	—	37,34	1,70	...	1,70
भाडेपट्टी व कर	...	27	—	27	45	...	45
व्यावसायिक व विशेष सेवांसाठी प्रदाने	...	46	—	46	—
यंत्रसामग्री व साधनसामग्री	...	—	—	..	5	..	5
सामग्री व पुरवठा	...	5,80	—	5,80	2,10	...	2,10
आहार खर्च	...	4,58	—	4,58	8,50	...	8,50
इतर खर्च	...	27,13	—	(-)27,13
एकूण (३)	...	95,17	3	95,20	96,65	11	96,76
(४) अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य—							
(१) सर्वसाधारण माध्यमिक शाळांना सहाय्यक अनुदान.	1,33,27,47	12,61,62	1,45,89,09	1,34,75,22	13,60,70	1,48,35,92	
(२) इतर खर्च (जि. प. ना अधिकरण आकार)	—	—	—	—	—	—	
(३) पूर्वाध्ययन सैनिकी शाळांना सहाय्यक अनुदान.	19,15	40	19,55	23,00	2,00	25,00	
एकूण (४)	1,33,46,62	12,62,02	1,46,08,64	1,34,98,22	13,62,70	1,48,60,92	
(५) माध्यमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य—							
(१) जिल्हा परिषदांना अनुदान	9,64,50	4,91	9,69,41	10,18,32	4,11	10,22,43	
(२) इतर स्थानिक संस्थांना अनुदान	8,95,16	30,94	9,26,10	9,01,28	1,33,13	10,34,41	
एकूण (५)	18,59,66	35,85	18,95,51	19,19,60	1,37,24	20,56,84	
(६) शिष्यवृत्त्या—							
माध्यमिक शाळांमधील शिष्यवृत्त्या—							
(१) ग्रामीण भागातील हुशार विद्यार्थ्यांना राष्ट्रीय शिष्यवृत्त्या.	28,17	—	28,17	8,12	32,00	40,12	
(२) खुली गुणवत्ता शिष्यवृत्ती	2,55	—	2,55	2,75	...	2,75	
(३) युद्ध सवलती	—	—	—	10	...	10	
(४) जिल्हा परिषदांना अनुदान	21,98	—	21,89	23,27	...	23,27	
एकूण (६)	52,70	—	52,70	34,24	32,00	66,24	
(७) शिक्षक प्रशिक्षण—							
(१) शासकीय अध्यापक महाविद्यालये—							
वेतन	...	50,04	76	50,80	48,36	50	48,86
मजुरी	...	10	—	10	2	...	2
प्रवास खर्च	...	1,22	1	1,23	1,14	—	1,14
कार्यालयीन खर्च	...	2,58	21	2,79	3,00	40	3,40
भाडेपट्टी व कर	...	26	—	26	85	...	85

TABLE I—cont d.

(रुपये हजारत /Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	1
						(2) Inspection—contd.
4,84	..	4,84	4,80	..	4,80	Office expenses
1,53	..	1,53	1,50	..	1,50	Rent, Rates and Taxes
..	Machinery and equipment
35,15	..	35,15	34,20	..	34,20	Payment for Professional & Spl. Services.
..	Other Charges
1,66,18	20,15	1,86,33	1,69,18	20,05	1,89,23	Total (2)
						(3) Government Secondary Schools—
						Government Secondary Schools for Boys and Girls—
88,24	1	88,25	92,64	15	92,79	Salaries
1,66	..	1,66	1,60	—	1,60	Travel Expenses
1,68	..	1,68	1,80	15	1,95	Office Expenses
32	..	32	45	—	45	Rent, Rates and Taxes
..	—	—	—	Payment for Professional services
..	5	1,40	1,45	Machinery and Equipment
1,93	..	1,93	2,10	—	2,10	Material and Supplies
8,86	..	8,86	9,50	—	9,50	Diet Charges
..	—	—	Other Charges
1,02,69	1	1,02,70	1,08,14	1,70	1,09,84	Total (3)
						(4) Assistance to Non-Government Secondary Schools—
14,50,00	22,08,91	1,66,58,91	1,48,56,60	23,54,48	1,72,11,08	(1) Grant-in-aid to ordinary Secondary Schools
30,00	..	30,00	..	1,99	1,99	(2) Other Charges (Agency charges to Z. Ps.)
23,00	2,00	25,00	23,00	—	23,00	(3) Grant-in-aid to Preparatory Military Schools
45,03,00	22,10,91	1,67,13,91	14,87,960	23,56,47	1,72,36,07	Total (4)
						(5) Assistance to Local Bodies for Secondary Education
11,01,54	3,76	11,05,30	11,71,55	4,51	11,76,06	(1) Grants to Zilla Parishads
9,66,28	33,89	10,00,17	9,94,41	61,71	10,56,12	(2) Grants-in-aid to other Local Bodies
20,67,82	37,65	21,05,47	21,65,96	66,22	22,32,18	Total (5)
						(6) Scholarships—
						Scholarships in Secondary Schools—
8,00	26,31	34,31	8,12	26,00	34,12	(1) National Scholarships at Secondary Stage in rural areas.
2,70	..	2,70	2,75	..	2,75	(2) Open Merit Scholarships
3	..	3	5	..	5	(3) War concessions
23,77	..	23,77	23,27	..	23,27	(4) Grants to Zilla Parishads
34,50	26,31	60,81	34,19	26,00	60,19	Total (6)
						(7) Teachers Training—
						(1) Government Colleges of Education—
52,36	66	52,72	52,75	54	53,29	Salaries
4	..	4	4	—	4	Wages
1,04	..	1,04	1,15	8	1,23	Travel Expenses
3,28	42	3,70	3,00	10	3,10	Office Expenses
94	..	94	1,00	..	1,00	Rent, Rates and Taxes

बाब	प्रत्यक्ष खर्च Actuals for 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1983-84			
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
	1	2	3	4	5	6	7
(७) शिक्षक प्रशिक्षण—चालू							
प्रकाशने	...	1	...	1	2	...	2
शिष्यवृत्त्या
यंत्रसामुग्री व साधन सामुग्री	...	4	...	4	5	...	5
मोटार वाहने
सामुग्री व पुरवठा	...	19	...	19	13	...	13
व्यावसायिक आणि विशेष सेवेकरिता प्रदाने	15	15
इतर खर्च
एकूण-७ (१)	...	54,44	1,13	55,57	53,57	90	54,47
(२) अशासकीय शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांना
सहाय्य—							
सर्वसामान्य परिरक्षण अनुदाने	...	1,69,91	...	1,69,91	1,94,00	...	1,94,00
सुधारित वेतन श्रेणी	...	24	...	24	50	...	50
एकूण (७) (२)	...	1,70,15	...	1,70,15	1,94,50	...	1,94,50
एकूण (७)	...	2,24,59	1,13	2,25,72	2,48,07	90	2,48,97
(८) इतर खर्च—							
(१) व्यवसाय मार्गदर्शन व साहित्यी केन्द्र—							
वेतन	...	2,70	37	3,07	2,69	75	3,44
प्रवास खर्च	...	16	...	16	20	5	25
कार्यालयीन खर्च	...	53	14	67	62	7	69
धंदेवाईक शिक्षणसेवा वेतन	...	1	...	1	1	13	14
प्रकाशने	75	...	75
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने	...	27	...	27	25	...	25
सामुग्री व पुरवठा
एकूण (८) (१)	...	3,67	51	4,18	4,52	100	5,52
(२) अशासकीय विशेष संस्थांना सहाय्य—							
अनुदान	...	56	...	56	90	...	90
एकूण (८) (२)	...	56	...	56	90	...	90
एकूण (८)	...	4,23	51	4,74	5,42	100	6,42
(९) निवृत्तीवेतने व इतर सेवानिवृत्ती लाभ—							
(१) राज्य सहाय्यित अशासकीय माध्यमिक शाळां- मधील भविष्य निर्वाह निधीला अंशदाने—	69	69	50	...	50
(दोन) राज्य सहाय्यित अशासकीय माध्यमिक शाळांच्या कर्मचाऱ्यांना निवृत्तीवेतने व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.	2,84,95	2,84,95	2,94,00	...	2,94,00
एकूण (९)	...	2,85,64	...	2,85,64	2,94,50	...	2,94,50

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज Revised Estimates for 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1984-85			Item
योजनेतर Non-Plan 8	योजनांतर्गत Plan 9	एकूण Total 10	योजनेतर Non-Plan 11	योजनांतर्गत Plan 12	एकूण Total 13	
						(7) Teachers Training— <i>contd.</i>
2	...	2	2	...	2	Publications
..	Scholarships
5	..	5	5	...	5	Machinery and Equipment
..	Motor Vehicles
13	...	13	13	...	13	Material and Supplies
..	22	22	Payment for Professional and Spl. services
...	85	...	85	Other charges
57,86	98	58,84	58,99	94	59,93	Total (7) (i)
..	(7) (2) Assistance to Non-Government Colleges of Education—
2,03,90	...	2,03,90	2,05,83	..	2,05,83	Ordinary Maintenance Grant
50	..	50	5	..	5	Improvement of Salary Scales
2,04,40	...	2,04,40	2,05,88	...	2,05,88	Total (7) (2)
2,62,26	98	2,63,24	2,64,87	94	2,65,81	Total (7)
						(8) Other Expenditure—
						(1) Vocational Guidance and Information Bureau—
2,59	89	3,48	2,65	95	3,60	Salaries
20	10	30	22	15	37	Travel Expenses
73	10	83	65	15	80	Office Expenses
1	19	20	1	...	1	Payment of Professional Service Publications
73	...	74	75	..	75	Publication
25	..	25	25	23	48	Scholarships and stipends
..	25	25	Material and Supply
4,51	128	5,79	4,53	173	6,26	Total (8) (1)
						(8) (2) Assistance to non-Government Special Institutions—
88	...	88	90	...	90	Grant-in-aid
88	...	88	90	...	90	Total (8) (2)
5,39	1,28	6,67	5,43	1,73	7,16	Total (8)
						(9) Pension and other retirement benefits—
1,25	...	1,25	50	...	50	(1) Contribution to Provident Fund-State Aided Non-Government Secondary Schools.
3,24,00	...	3,24,00	3,05,00	...	3,05,00	(2) Pension to employees of State Aided Secondary Schools.
3,25,25	...	3,25,25	3,05,00	...	3,05,00	Total (9)

	1	2	3	4	5	6	7
(१०) अर्थ सहाय्यित अशासकीय, माध्यमिक व विशेष शाळा यामधील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्य निर्वाह निधीवरील व्याज—							
(१) अर्थ सहाय्यित अशासकीय माध्यमिक व विशेष शाळा या मधील कर्मचाऱ्यांचा भविष्य निर्वाह निधी.		41,700	...	41,700	5,23,00	...	5,23,00
(२) अर्थ सहाय्यित अशासकीय माध्यमिक व विशेष शाळा यामधील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्य निर्वाह निधीवरील प्रोत्साहनात्मक अधि-लाभांश.		20,00	...	20,00	20,00	...	20,00
एकूण (१०) ...		4,37,00	..	4,37,00	5,43,00	..	5,43,00
(११) अशासकीय माध्यमिक शाळेतील शिक्षक/शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी ठेव संलग्न योजना.		27	..	27	3,00	..	3,00
एकूण-बी-स्थूल ...		1,64,58,06	13,17,71	1,77,75,77	1,68,01,00	15,53,00	1,83,64,00
वजा—वसुली ...		(-)17,87,84	...	(-)17,87,84	(-)19,78,47	...	(-)19,78,47
एकूण-बी-निव्वळ ...		1,46,70,22	13,17,71	1,59,87,93	1,48,22,53	15,53,00	1,63,75,53
सी—वित्तव्यवस्थेची साधने—							
मागणी क्र.	प्रधान शीर्ष						
६७	२७७-शिक्षण	...	1,57,35,15	13,17,71	1,70,52,86	1,59,60,50	15,53,00 1,75,13,50
६५	२६६-निवृत्ती वेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.	...	2,85,64	...	2,85,64	2,94,50	... 2,94,50
६४	२४९-व्याज प्रदान.	...	4,37,00	...	4,37,00	5,43,00	... 5,43,00
७०	२८८-सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	...	27	...	27	3,00	... 3,00
एकूण सी-स्थूल ...		1,64,58,06	13,17,71	1,77,75,77	1,68,01,00	15,53,00	1,83,64,00
वजा—वसुली ...		(-)17,87,84	...	(-)17,87,84	(-)19,78,47	...	(-)19,78,47
एकूण सी-निव्वळ ...		1,46,70,22	13,17,71	1,59,87,93	1,48,22,53	15,53,00	1,63,75,53

TABLE I—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousand)

8	9	10	11	12	13	1
(10) Interest on Provident Fund of Aided Non-Government Secondary and Special Schools.						
5,23,00	...	5,23,00	5,78,00	...	5,78,00	(1) Aided Non-Government Secondary and Special Schools Staff Provident Fund.
2,000	..	2,000	20,00	..	20,00	(2) Incentive Bonus to Provident Fund subscriber Aided Non-Government Secondary and Special School Staff Provident Fund.
5,43,00	...	5,43,00	5,98,00	..	5,98,00	Total (10)
4,00	..	4,00	3,00	...	3,00	(11) Deposit Linked Insurance Scheme for teaching and non-teaching staff in aided non-Government Secondary Schools.
1,80,20,09	22,97,29	2,03,17,58	1,85,39,86	24,73,11	1,89,04,82	Total (B) Gross
-) 20,02,20	...	(-) 20,02,20	(-) 21,08,15	..	(-) 21,08,15	Deduct—Recoveries
1,60,17,89	22,97,29	1,83,15,18	1,64,31,71	24,73,11	1,89,04,82	Total (B) Net
C. Source of Finance—						
Demand/Appropriation Major Head						
No.						
1,71,47,84	22,97,29	1,94,45,13	1,76,33,36	24,73,11	2,01,06,47	67 " 277-Education "
3,25,25	...	3,25,25	3,05,50	...	3,05,50	65 " 266-Pension and other retirement benefits
5,43,00	...	5,43,00	5,98,00	...	5,98,00	64 " 249-Interest Payment "
4,00	...	4,00	3,00	..	3,00	70 " 288, Special Security and Welfare."
1,80,20,09	22,97,29	2,03,17,38	1,85,39,86	24,73,11	2,10,12,97	Total (C), Gross
-) 20,02,20	...	(-) 20,02,20	(-) 21,08,15	...	(-) 21,08,15	Deduct—Recoveries
1,60,17,89	22,97,29	1,83,15,18	1,64,31,71	24,73,11	1,89,04,82	Total (C), Net

(तीन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोष वारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण
(iii) Programme work-load summary and explanation of financial requirements

१. संचालन व प्रशासन

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ

महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, ही एक स्वायत्त संस्था असून ती महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ कायदा, १९६५ अन्वये स्थापन झाली आहे. माध्यमिक शालान्त प्रमाणपत्र परीक्षा व उच्च माध्यमिक शालान्त परीक्षा, पुणे, नागपूर, औरंगाबाद या तीन विभागीय मंडळातर्फे घेणे हे ह्या मंडळाचे मुख्य कार्य आहे. मंडळ माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणाबाबत शासनास धोरणविषयक सल्ला देते.

सदर मंडळावर शासनाने नियुक्त केलेले अध्यक्ष असून त्याशिवाय पदसिद्ध सभासद, निवडून आलेले सभासद, आणि नियुक्त सभासद असतात.

आपले काम सुलभ व उत्तम रीतीने पार पाडण्याकरिता सदर मंडळाला खालील स्वायत्त समित्या नेमण्याचे अधिकार आहेत:—

- (१) कार्यकारी समिती,
- (२) विद्वत् समिती,
- (३) अर्थ समिती,
- (४) परीक्षा समिती,
- (५) अभ्यास मंडळे,
- (६) इतर आवश्यक समित्या.

मंडळाचे परीक्षाविषयक काम सुरळीतपणे व इतर कामे सुकरतेने पार पाडता यावीत यासाठी शासनाने खालील अधिकारी नियुक्त केले आहेत:—

(१) अध्यक्ष (राज्य मंडळ)	...	१
(२) अध्यक्ष (विभागीय मंडळ)	...	३
(३) सचिव	...	४
(४) सहसचिव	...	५
(५) सहाय्यक सचिव	...	४
		—
एकूण	...	१७

वरील अधिकाऱ्यांचे वेतन व भत्ता यावरील खर्च प्रथम शासनाने करावयाचा आहे; आणि मंडळाने नंतर त्याची शासनाकडे प्रतिपूर्ती करावयाची आहे.

मंडळाचे काम सुकर होण्यासाठी पूर्वी बृहन्मुंबईमध्ये मंडळाचे एक उप-कार्यालय होते. तथापि कामाचा बोजा वाढल्याने १९८१-८२ वर्षीत नाशिक, अमरावती व कोल्हापूर येथे मंडळाची अधिक ३ उप-कार्यालये उघडण्याचा निर्णय शासनाने घेतला होता. त्यानुसार आत सदर कार्यालये चालू झालेली आहेत.

(1) DIRECTION AND ADMINISTRATION

Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education

The Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education is a statutory body established under the Maharashtra Secondary and Higher Secondary Education Board's Act, 1965. The main function of the Board is to conduct the S. S. C. and H. S. S. C. Examinations, in the State through its three Divisional Boards at Pune, Nagpur and Aurangabad. It has also to advise the State Government on matters of policy relating to Secondary/Higher Secondary education in general.

The Board consists of a Chair man appointed by the State Government and *Ex-officio* members, Elected members and Nominated members.

The State Board has the power to appoint various statutory committees as follows for the efficient performance of its functions :—

- (1) Executive Council ;
- (2) Academic Committee ;
- (3) Finance Committee ;
- (4) Examinations Committee ;
- (5) Board or Boards of Studies ; and
- (6) Such other Committees as are necessary.

For the smooth conduct of the Examinations and other work of the Board, Government has appointed State Officers as follows :—

(1) Chairman (State Board)	...	1
(2) Chairman (Divisional Board)	...	3
(3) Secretary	...	4
(4) Jt. Secretary	...	5
(5) Asstt. Secretary	...	4
	...	<u>17</u>

The expenditure on pay and allowances of the above Officers is initially borne by Government and it is subsequently reimbursed by the Board to Government.

There was only one Divisional Board in Bombay, for the sake of convenient administration. Government have taken decision to open three Sub-Divisional Boards of Secondary and Higher Secondary Education during 1981-82 Nashik, Kolhapur and Amravati to cope-up with increased worke-load. Accordingly all the three Sub-Divisional boards have now been established.

खालील तक्ता मंडळाचे उत्पन्न व खर्च दर्शवितो.

अ. क्र. Sr. No.	मंडळाचे नाव Name of the Board	वार्षिक उत्पन्न Annual Income								
		परीक्षा फी Examination Fees			इतर उत्पन्न Other Receipts			एकूण Total		
		प्रत्यक्षात 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anti- cipated)	अंदाजे 1984-85 (Esti- mates)	प्रत्यक्षात 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anti- cipated)	अंदाजे 1984-85 (Esti- mates)	प्रत्यक्षात 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anti- cipated)	अंदाजे 1984-85 (Esti- mates)
3	4	5	6	7	8	9	10	11		
1	राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ. State Board of Secondary and Higher Secondary Education.	—	—	—	63,85	65,05	71,50	63,85	65,05	71,50
2	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Pune.	291,98	324,91	357,88	37,79	42,05	46,31	329,77	366,96	404,19
3	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, कोल्हापूर. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Kolhapur.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, नाशिक. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Nashik.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
5	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, नागपूर. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Nagpur.	131,23	127,69	114,89	11,03	8,92	14,90	142,26	136,61	156,79
6	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, अमरावती. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Amravati.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, औरंगाबाद. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Aurangabad.	51,28	56,59	61,00	7,24	8,34	9,00	58,52	64,93	70,00
Total ..		474,49	509,19	560,77	119,91	124,36	141,71	594,40	633,55	702,48

The following table shows the income and expenditure of the Board.

TABLE II

(रुपये लाखात/Rs. in lakhs)

वार्षिक खर्च Annual Expenditure								
प्रशासकीय खर्च Adm. Expenditure			परीक्षा खर्च Exam. Expenditure			एकूण खर्च Total Expenditure		
प्रत्यक्षात 19 82-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्षात 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्षात 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
12	13	14	15	16	17	18	19	20
65,30	123,00	135,00	—	—	—	65,30	123,00	135,00
48,48	53,99	59,46	244,62	272,20	299,82	293,10	326,19	359,28
—	—	—	—	—	—	—	—	—
22,40	24,58	26,66	90,65	118,04	145,42	113,05	142,62	172,08
—	—	—	—	—	—	—	—	—
11,65	12,83	13,00	42,59	46,73	48,00	54,24	59,56	61,00
147,83	214,40	234,12	377,86	436,97	493,24	525,69	651,37	727,36

माध्यमिक शालांत आणि उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षेस बसलेल्या व उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

(प्रत्यक्षात) 1982-83 (Actuals)								
अ. क्र. Sr. No.	मंडळाचे नाव Name of the Board	परीक्षा Examination	विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students					
			बसलेले Appeared			पास झालेले Passed		
			मार्च 83 March	ऑक्टोबर 82 October	एकूण Total	मार्च 83 March	ऑक्टोबर 82 October	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे विभाग, पुणे. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Pune	मा. शा. प्र. १० वी (नवीन शिक्षण अभ्यास-क्रम) S. S. C. X (New Course)	3,62,915	87,599	4,50,514	1,91,484	18,035	2,09,519
2	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, कोल्हापूर. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Kolhapur.	do.
3	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, नाशिक. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Nashik.	do.
4	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, नागपूर विभाग, नागपूर. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Nagpur	do.	1,46,706	48,056	1,94,762	55,521	7,418	62,939
5	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, अमरावती. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Amravati.	do.
6	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, औरंगाबाद विभाग, औरंगाबाद. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Aurangabad	do.	65,586	20,222	85,808	25,205	2,756	27,961
एकूण Total			5,75,207	1,55,877	7,31,084	2,72,210	28,209	3,00,419

TABLE III

Table showing number of candidates appeared and passed at S. S. C. and H. S. S. C. Examinations

(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)						अंदाजित 1984-85 (Estimates)						
विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students					विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students							
शेकडा टक्केवारी Percentage		बसलेले Appeared			पास झालेले Passed			शेकडा टक्केवारी Percentage		बसलेले Appeared		
मार्च 1983 March	ऑक्टोबर 1982 October	मार्च 1984 March	ऑक्टोबर 1983 October	एकूण Total	मार्च 1984 March	ऑक्टोबर 1983 October	एकूण Total	मार्च 1984 March	ऑक्टोबर 1983 October	मार्च 1984 March	ऑक्टोबर 1983 October	एकूण Total
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
52.76	20.59	3,99,202	1,02,698	5,01,900	4,39,122	1,12,968	5,52,090
..	..	-
..
37.91	15.97	1,50,000	52,000	2,02,000	1,55,000	55,000	2,10,000
...
38.43	13.63	72,000	22,200	94,200	79,200	24,400	1,03,600
..	..	6,21,202	1,76,898	7,98,100	6,73,322	1,92,360	8,65,690

1	2	3	4	5	6	7	8	9
१२ वी कनिष्ठ महाविद्यालय दुसरे वर्ष XII Junior College Second Year								
1	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, पुणे विभाग, पुणे. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Pune Division, Pune.	मा. शा. प्र. १२ वी (नवीन अभ्यासक्रम) H. S. C. XI (New Course)	1,71,794	42,118	2,14,092	81,009	12,313	93,322
2	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, कोल्हापूर. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Kolhapur.	do.	..	-	-
3	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, नाशिक. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Nashik.	do.
4	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, नागपूर विभाग, नागपूर. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Nagpur Division, Nagpur.	do.	67,847	25,532	93,379	17,901	4,249	22,150
5	उपविभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, अमरावती. Sub-Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Amravati.	do.
6	विभागीय माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ, औरंगाबाद विभाग, औरंगाबाद. Divisional Board of Secondary and Higher Secondary Education, Aurangabad Division, Aurangabad.	do.	25,563	6,045	31,608	8,374	1,265	9,639
एकूण Total ...			2,65,384	73,695	3,39,079	1,07,284	17,827	1,25,111

२. निरीक्षण

माध्यमिक शाळांचे निरीक्षण.—राज्यातील मुलांच्या माध्यमिक शाळांच्या निरीक्षणाकरिता २९ जिल्हा परिषदांसाठी ५७ राजपत्रित वर्ग १ चे अधिकारी व बृहन्मुंबईकरिता वर्ग १ चे ३ अधिकारी आणि राज्यातील मुलांच्या शाळांच्या निरीक्षणासाठी राजपत्रित वर्ग एकचे चार महिला अधिकारी आहेत. तसेच १७२ राजपत्रित वर्ग २ चे तपासणी अधिकारी आहेत. याशिवाय वाणिज्य शाळांच्या निरीक्षणासाठी वाणिज्य शाळा निरीक्षक हे वर्ग १ चे राजपत्रित अधिकारी व सहाय्यक नाणीज्य शाळा निरीक्षक असे अधिकारी आहेत. उपशिक्षण अधिकाऱ्यां/निरीक्षकांने एका वर्षात ४० शाळांची व शिक्षण अधिकारी यांनी २० शाळांची तपासणी करणे अपेक्षित आहे. माध्यमिक शाळांच्या निरीक्षणाव्यतिरिक्त वरील अधिकाऱ्यांना इतर निरनिराळ्या प्रकारची प्रशासकीय कामे करावी लागतात.

TABLE III—contd.

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
18.51	32.31	2,00,000	49,004	2,49,004	2,20,000	55,000	2,75,000
..
..
27.36	13.09	72,000	28,000	1,00,000	73,000	30,000	1,03,000
..
..
32.76	20.93	30,000	11,000	41,000	35,000	14,000	49,000
..
..	..	3,02,000	88,004	3,90,004	3,28,000	99,000	4,27,000

2. Inspection

Inspection of Secondary Schools.—There are 57 posts of Education Officers in M. E. S. Class I for the 29 Zilla Parishads in addition to 3 Educational Inspectors in M. E. S. Class I for Greater Bombay for inspection of secondary schools for Boys in the State. There are 4 posts of Inspectress of Girls Schools in M. E. S. Class I for inspection of secondary schools for Girls in the State. Inspection work only has been allotted to them. There are 172 M. E. S. class II officers in addition who are entrusted with the inspection work. In addition to these posts, there is one post of Inspector of Commercial Schools, in M. E. S. Class I and Asst. Inspector of commercial schools for the State, who inspects the Commercial Schools. The Education Officer is expected to inspect 20 schools, while the Dy. Education Officer is expected to inspect 40 schools. Besides the Inspection work these Officers are required to attend to various other administrative duties and work.

खालील तक्ता राजपत्रित तपासणी अधिकारी आणि त्यांनी तपासणी केलेल्या शाळांची संख्या दर्शवितो

तक्ता

अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	अधिकार्यांची संख्या No. of Officers	माध्यमिक शाळांची संख्या No. of Secondary Schools					
				शासकीय/माजी शासकीय Govt./Ex. Govt.			अशासकीय Non-Govt.		
				मुले Boys	मुली Girls	एकूण Total	मुले Boys	मुली Girls	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 19	2	...	2	733	93	826
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 19	2	...	2	757	93	850
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 19	2	...	2	778	96	874
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 9	10	1	11	267	10	277
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 16	10	1	11	296	10	306
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 16	10	1	11	312	10	322
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4	158	4	162
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4	170	4	174
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 4	183	4	187
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	1	...	1	152	3	155
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	1	...	1	167	3	170
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	1	...	1	176	3	179
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5	133	3	136
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5	145	3	148
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5	145	3	148
6	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 14	...	1	1	290	14	304
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 18	...	1	1	318	14	332
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 18	...	1	1	318	14	332
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 11	200	9	209
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 13	209	9	218
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 13	217	9	226
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 10	248	12	260
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 13	252	12	264
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 13	261	12	273
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 8	275	10	285
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 8	297	10	307
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 8	297	10	307
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 9	348	37	385
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 9	365	37	402
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 9	365	37	402
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 7	3	—	3	257	10	267
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 7	3	—	3	284	11	295
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 7	3	—	3	284	11	295
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 6	—	—	—	232	13	245
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 6	—	—	—	252	13	265
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 6	—	—	—	252	13	265
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 6	2	—	2	232	11	243
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 6	2	—	2	259	13	272
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 6	2	—	2	263	13	276

The table showing information regarding number of Inspecting Officers and the number of inspections carried out by them

TABLE IV

			प्रत्यक्ष केलेले निरीक्षण Inspection actually done					
एकूण Total		एकूण Total	प्रमाणानुसार निरीक्षण Inspections expected to be carried out		विद्याविषयक Academic		लेखानिरीक्षण अनुदानाची आकारणी Accounts Inspection Assessment of Grants	
मुले Boys	मुली Girls		विद्याविषयक Academic	लेखा निरीक्षण Account	शासकीय/माजी शासकीय Govt./ Ex. Govt./Non-Govt.	अशासकीय Govt./Non-Govt.	शासकीय/ माजी शासकीय Govt./Ex Govt.	अशासकीय Non-Govt.
11	12	13	14	15	16	17	18	19
735	93	828	828	612	2	635	—	566
759	93	852	852	617	2	850	...	617
780	96	876	876	621	2	874	...	621
277	11	288	340	218	10	53	—	195
306	11	317	660	223	11	306	...	206
322	11	333	660	234	11	322	...	217
158	4	162	140	144	...	82	...	144
170	4	174	140	148	...	174	...	148
183	4	187	140	149	...	187	...	149
153	3	156	180	153	...	131	...	113
168	3	171	180	168	...	168	...	208
177	3	180	180	177	...	177	...	177
133	3	136	180	133	...	78	...	102
145	3	148	180	145	...	145	...	176
145	3	148	180	145	...	145	...	145
290	15	305	277	195	1	195	...	195
318	15	333	300	220	1	220	...	220
318	15	333	300	240	1	240	...	240
200	9	209	420	209	...	209	...	209
209	9	218	500	218	...	218	...	218
217	9	226	500	226	...	226	...	226
248	12	260	380	260	...	260	...	260
252	12	264	500	264	...	264	...	264
261	12	273	500	273	...	273	...	273
275	10	285	300	285	...	152	...	260
297	10	307	300	307	...	306	...	261
297	10	307	300	307	...	306	...	261
348	37	385	340	356	..	356	..	356
365	37	402	340	363	..	363	..	363
365	37	402	340	363	..	363	..	363
260	10	270	260	260	3	256	—	242
287	11	298	260	287	3	290	—	290
287	11	298	260	287	3	290	—	290
233	13	246	220	233	—	206	—	190
252	13	265	220	252	—	252	—	195
252	13	265	220	252	—	252	—	252
234	11	245	220	215	2	232	—	195
261	13	274	220	215	2	259	—	232
265	13	278	220	215	2	263	—	215

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	7	5	—	5	230	14	244
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	7	5	—	5	267	14	281
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	7	5	—	5	277	14	291
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	52	3	55	107	7	114
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	52	4	56	115	8	123
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	46	3	49	130	8	138
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	32	1	33	41	2	43
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	32	1	33	47	2	49
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	32	1	33	47	2	49
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	72	2	74	41	4	45
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4	72	2	74	41	4	45
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4	72	2	74	41	4	45
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	44	6	50	97	3	100
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	44	6	50	108	3	111
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	44	6	50	108	3	111
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	67	5	72	84	2	86
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	66	5	71	94	2	96
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	66	5	71	94	2	96
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	44	7	51	113	—	113
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	44	7	51	113	—	113
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	44	7	51	113	—	113
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	—	—	—	90	16	106
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	—	—	—	92	16	108
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	7	—	—	—	94	16	110
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	6	2	8	144	5	149
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	6	2	8	155	5	160
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	6	2	8	160	5	165
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	9	1	10	172	12	184
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	9	1	10	207	14	221
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	9	1	10	212	14	226
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	7	13	2	15	203	20	223
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	7	13	2	15	243	20	263
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	7	13	2	15	250	20	270
25	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	14	3	17	157	9	166
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	14	3	17	182	10	192
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	14	3	17	182	10	192
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4	4	1	5	108	10	118
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4	4	1	5	125	9	134
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	7	4	1	5	125	9	134
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8	3	2	5	249	46	295
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	8	3	2	5	320	47	367
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	8	3	2	5	326	47	373
8	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	2	1	3	165	8	173
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	9	2	1	3	188	9	197
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	16	2	1	3	190	10	200
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	12	6	1	7	113	9	122
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	13	6	1	7	123	9	132
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	13	6	1	7	133	9	142
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	11	2	—	2	34	—	34
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	11	2	—	2	39	—	39
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	11	2	—	2	49	1	50
Total एकूण	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	209	393	39	432	5663	396	6059	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	192	392	40	432	6218	404	6622	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	204	378	39	425	6382	409	6791	

TABLE IV—*contd.*

11	12	13	14	15	16	17	18	19
235	14	249	260	235	5	228	—	195
276	14	290	260	276	5	276	—	316
276	14	290	260	276	5	276	—	276
159	10	169	180	114	55	104	—	104
167	12	179	180	123	7	125	—	125
176	11	187	180	138	—	135	—	135
73	3	76	180	180	33	43	—	43
82	3	85	180	180	33	48	—	48
82	3	85	180	180	33	49	—	49
113	6	119	140	140	74	45	—	45
113	6	119	140	140	74	45	—	45
113	6	119	140	140	74	45	—	45
141	9	150	180	180	44	97	—	97
152	9	161	120	120	44	108	—	108
152	9	161	120	120	44	108	—	108
151	7	158	151	78	72	86	—	86
160	7	167	160	81	71	96	—	96
160	7	167	160	81	71	96	—	96
147	7	154	154	154	51	113	—	113
147	7	154	154	154	51	113	—	113
147	7	154	154	154	51	113	—	113
90	16	106	180	180	—	106	—	106
90	16	106	180	180	—	108	—	108
90	16	106	180	180	—	110	—	110
150	7	157	180	140	6	151	—	147
161	7	168	180	151	6	162	—	151
166	7	173	180	151	6	167	—	162
181	13	194	181	164	8	73	—	133
216	15	231	211	168	8	208	—	141
221	15	236	221	187	8	213	—	159
215	22	237	260	223	15	190	—	202
256	22	278	260	245	15	210	—	207
263	22	285	280	265	15	250	—	250
171	12	183	180	128	14	157	—	128
196	13	209	100	128	14	188	—	202
196	13	209	100	128	14	188	—	202
112	11	123	140	118	4	118	—	72
129	10	139	140	134	4	134	—	113
129	10	139	140	134	4	134	—	113
252	48	300	280	300	5	295	—	273
323	49	372	280	303	5	367	—	298
323	49	372	280	309	5	373	—	304
167	9	176	168	166	1	162	—	108
190	10	200	190	161	2	190	—	161
192	11	203	193	170	2	200	—	170
119	10	129	460	113	7	113	—	113
129	10	139	480	123	7	123	—	123
139	10	149	480	133	7	133	—	133
36	—	36	420	34	2	34	—	34
41	—	41	400	39	2	39	—	39
51	1	52	400	50	2	50	—	50
5966	419	6385	7779	5600	414	4954	—	4880
6327	418	6945	8267	6133	367	6247	—	5684
6639	432	7087	8324	6285	360	6448	—	5798

वेतनपथके, वेतनपथकाचे कक्षेत येणाऱ्या शाळा, शाळांतील कर्मचारी संख्या वेतनपथकाकडे आलेल्या विलांची संख्या व एकूण दाखविणारा तक्ता (प्लॅन व नॉन-प्लॅन दोन्ही मिळून).

तक्ता

		वेतन पथकाच्या क्षेत्रातील शाळांची संख्या No. of Schools under Pay-Unit									
		अशासकीय माध्यमिक शाळा Non-Government Secondary Schools				अशासकीय माध्यमिक शाळांना जोडलेले कनिष्ठ महाविद्या- लयाचे वर्ग Jr. Colleges Classes attached to Non-Government Secondary Schools		अशासकीय महाविद्या- लयांना जोडलेले कनिष्ठ महा- विद्यालयाचे वर्ग Jr. Colleges Classes attached to non- Government Colleges		अशासकीय अध्यापक विद्यालये non Govt. Ashram Schools	
अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	वेतन पथ- काची संख्या No. of Pay Units	खाजगी संस्थेमार्फत चालविल्या जाणाऱ्या शाळा Run by P. Private Body	स्थानिक स्वराज्य संस्था/ नगर- पालिका- मार्फत चालविल्या जाणाऱ्या शाळा Run by Local Body	5	6	7	8	9	10
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5	563	—	81	53	10	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5	570	—	80	53	10	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5	575	—	82	55	10	—	—
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	217	1	39	9	4	9	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	219	1	39	9	5	9	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	225	1	40	9	5	9	—
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	134	—	24	4	—	1	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	135	—	25	4	—	1	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	140	—	25	4	—	1	—
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	145	1	20	4	2	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	147	1	22	4	2	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	149	1	24	4	2	—	—
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	131	—	28	—	5	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	132	—	31	—	5	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	134	—	33	—	5	—	—
6	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	280	2	33	—	5	9	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	289	2	41	—	5	9	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	298	2	48	—	5	9	—
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	205	4	39	10	3	7	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	210	4	39	10	3	7	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	215	4	40	10	3	7	—
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	238	8	33	13	3	4	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	250	8	38	13	3	5	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	265	8	40	13	3	5	—
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	262	—	38	16	5	1	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	267	—	43	16	5	1	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	270	—	45	16	5	1	—
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	334	10	191	138	5	1	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2	336	13	200	150	5	1	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2	340	13	210	160	5	1	—
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	245	1	40	15	7	2	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	250	1	45	15	7	2	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	255	1	45	15	7	2	—
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	231	1	37	18	7	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	233	1	37	18	7	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	236	1	39	18	7	—	—
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	218	2	22	16	6	3	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	221	2	24	16	6	3	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	229	2	25	18	6	3	—

Table showing No. of Pay Units, No. of Schools under Pay-Units, No. of Employees, No. of bills received and passed by pay Units and Total expenditure of salary grant (Plan and Non-Plan).

TABLE V—contd.

कर्मचार्यांची संख्या No. of Employees									
शासकीय माध्यमिक शाळा खाजगी व स्थानिक स्वराज्य संस्था मित्तन) Non-Government Secondary Schools (Private as well as Local Bodies)		अशासकीय माध्यमिक शाळांना जोडलेले कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग Junior College attached to Non-Government Secondary Schools		अशासकीय महाविद्यालयांना जोडलेले कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग Junior College attached to non Govt. Colleges		अशासकीय अध्यापक विद्यालये Non-Govt. Jr. College of Education		आश्रमशाळा Ashram School	
शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching	शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching	शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching	शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching	शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
13158	3832	961	137	1052	—	149	40	—	—
13546	3962	995	150	1164	—	154	41	—	—
13638	3900	1023	155	1243	—	160	43	—	—
7724	1921	275	135	279	20	44	16	50	25
7950	2000	360	69	214	22	44	16	55	25
8200	2100	450	100	300	25	44	16	60	30
2400	839	150	90	40	3	—	—	5	4
2500	850	180	92	42	3	—	—	5	4
2600	870	200	95	45	4	—	—	5	4
2029	769	61	19	37	—	25	6	—	—
2047	780	74	21	37	—	29	11	—	—
2092	795	74	21	37	—	29	11	—	—
2045	685	150	95	—	—	41	18	—	—
2115	695	165	108	—	—	41	19	—	—
2220	710	175	115	—	—	42	19	—	—
5250	1685	250	65	160	—	55	32	101	27
5290	2050	260	70	165	—	55	32	108	30
5375	2150	340	70	170	—	55	32	110	32
3425	882	235	35	52	—	50	22	37	28
3489	910	240	45	55	—	52	22	37	28
3557	943	250	55	57	—	55	22	39	28
4450	1600	329	115	350	—	58	16	21	10
4600	1650	350	135	375	—	60	18	25	15
4625	1670	365	140	380	—	65	20	25	15
5017	1698	324	85	441	—	50	22	6	3
5220	1710	360	87	445	—	50	22	6	3
5264	1725	390	90	450	—	50	22	6	3
7152	5268	464	91	566	3	68	27	6	4
7180	5275	475	93	500	4	68	27	6	4
7200	5295	485	95	600	5	68	27	6	4
4750	1550	230	—	250	—	85	34	20	8
5000	2000	240	—	250	—	85	34	20	8
5050	2025	280	—	250	—	85	34	20	8
4054	1004	198	75	62	—	71	40	—	—
4197	1018	312	88	128	—	68	40	—	—
4305	1025	326	94	135	—	70	40	—	—
4010	1331	190	78	290	4	64	31	20	11
4151	1370	200	85	300	8	65	31	25	11
4200	1400	220	90	310	10	70	31	25	11

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
14	कोल्हापूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	223	1	25	18	6	—
	Kolhapur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	226	1	25	18	6	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	229	1	25	18	6	—
15	औरंगाबाद	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	108	—	2	17	1	2
	Aurangabad	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	109	—	2	17	1	2
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	112	—	2	17	1	2
16	जालना	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	41	—	3	2	—	—
	Jalna	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	42	—	4	2	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	45	—	5	3	—	—
17	परभणी	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	35	—	4	6	—	2
	Parbhani	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	36	—	4	8	—	2
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	39	—	6	8	—	2
18	बीड	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	85	—	8	66	1	—
	Beed	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	87	—	8	70	1	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	90	—	10	72	1	—
19	नांदेड	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	78	1	8	11	—	1
	Nanded	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	80	1	8	11	—	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	82	1	9	11	—	1
20	उस्मानाबाद	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	61	—	3	8	3	—
	Osmanabad	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	63	—	3	8	3	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	65	—	3	8	3	—
21	लातूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	—	100	—	3	12	—	—
	Latur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	102	—	3	12	—	3
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	—	105	—	3	12	—	3
22	बुलढाणा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	115	8	24	9	2	3
	Buldhana	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	117	8	25	9	2	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	121	8	23	9	2	—
23	अकोला	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	160	5	28	12	—	—
	Akola	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	163	5	32	12	—	2
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	165	5	36	12	—	2
24	अमरावती	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	197	9	26	23	3	2
	Amravati	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	197	9	28	23	3	2
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	199	9	30	23	3	2
25	यवतमाळ	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	127	3	20	11	3	4
	Yeotmal	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	127	3	20	11	3	4
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	128	3	20	11	3	4
26	वर्धा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	115	7	13	7	4	—
	Wardha	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	115	7	14	7	4	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	115	7	14	7	4	—
27	नागपूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	2	276	5	42	22	8	—
	Nagpur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	2	280	5	50	22	8	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	2	285	5	60	22	8	—
28	भंडारा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	102	11	19	9	3	—
	Bhandara	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	102	11	19	9	3	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	102	11	19	9	3	—
29	चंद्रपूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	1	102	1	13	11	1	1
	Chandrapur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	1	102	1	13	11	1	1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	1	102	1	15	13	1	1
30	गडचिरोली	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	—	23	—	3	1	—	—
	Gadchiroli	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	—	23	—	3	1	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	—	23	—	4	1	—	—
एकूण	Grand Total	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	34	5151	81	869	541	97	54
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	34	5230	84	924	547	98	55
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	36	5338	84	978	561	98	55

TABLE V—contd.

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	
3887	—	1395	277	64	205	2	82	26	—	—
4205	1470	282	64	215	2	82	26	—	—	
4570	1525	297	64	225	2	82	25	—	—	
1682	602	7	2	190	...	7	3	10	4	
1759	606	10	2	195	..	8	3	10	4	
1804	610	12	2	202	..	8	3	10	4	
560	220	13	...	22	—	—	
576	228	25	...	23	—	—	
590	235	30	...	25	—	—	
567	207	35	1	94	..	—	—	10	6	
635	222	40	3	100	..	—	—	10	6	
650	232	45	4	106	...	—	—	10	6	
1200	500	16	7	103	21	10	3	
1300	550	26	10	110	28	12	5	
1400	600	30	12	120	30	15	7	
1107	439	66	9	164	14	11	
1115	445	66	9	164	20	15	
2339	449	75	9	164	24	18	
925	360	22	5	73	2	30	11	
970	370	22	5	73	2	30	13	
1000	380	22	5	73	2	30	13	
1498	573	29	6	144	11	
1520	580	29	6	144	15	11	
1550	590	29	6	144	15	11	
1950	824	192	37	73	...	11	7	—	—	
1971	836	298	39	73	..	11	7	—	—	
2000	842	296	39	73	...	11	7	—	—	
2571	1055	125	57	112	14	7	
2589	1066	133	57	212	14	7	
2595	1074	141	57	212	14	7	
3375	1095	142	50	162	..	30	15	9	6	
3375	1095	169	50	170	..	30	15	9	6	
3410	1120	183	50	170	..	30	15	9	6	
2070	657	138	33	110	..	36	13	18	13	
2109	660	147	35	114	..	36	13	20	13	
2170	664	153	36	127	...	36	13	23	13	
2500	550	135	50	200	60	50	30	
2500	550	135	50	200	60	50	30	
3000	600	150	70	200	60	50	30	
8725	2357	218	120	418	..	58	31	
8850	2405	240	125	430	..	62	45	
8925	2450	270	135	435	..	65	50	
2562	730	80	...	57	...	22	14	
2600	750	100	..	60	...	25	15	
2700	800	125	...	65	...	27	18	
2375	900	90	...	150	...	7	3	3	3	
2390	782	141	..	193	3	4	3	
2500	805	160	..	210	...	7	3	6	3	
440	140	29	..	19	
449	147	32	—	21	
460	153	37	..	21	
103468	36068	5431	1461	5975	115	1103	460	360	181	
106198	37032	6106	1498	6262	129	1124	474	390	193	
109989	41820	6633	1609	6549	138	1149	488	407	204	

वेतनपथकाकडे आलेली व पास केलेली बिले
No. of Bills received and passed by Pay Units

अनु- क्रमांक No.	जिल्हाचे नाव District	वर्ष Years		अशासकीय माध्यमिक शाळा (खाजगी व स्थानिक स्वराज्य संस्था दोन्ही मिळून) Non-Government Sec. Schools (Private as well as Local Bodies)		अशासकीय माध्यमिक शाळांना जोडलेले कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग Junior Colleges attached to Non-Govt. Secondary Schools		अशासकीय महाविद्यालयांना जोडलेले कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग Junior Colleges attached to Non-Govt. Colleges	
				नियमित Regular	पुरवणी Suppl.	नियमित Regular	पुरवणी Suppl.	नियमित Regular	पुरवणी Suppl.
1	2	3	21	22	23	24	25	26	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	6763	7489	986	1103	599	952
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	6850	8662	995	1207	650	1007
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	6900	9000	1000	1251	660	1039
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2650	1550	590	230	115	70
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2700	1600	456	132	108	36
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2750	1650	480	175	108	36
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2065	1550	298	116	20	50
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2220	1600	302	120	20	70
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2450	1850	315	125	20	80
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1752	2628	240	360	48	50
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1934	2935	264	396	48	50
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2000	3200	270	400	48	50
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1230	971	317	193	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2228	984	350	205	—	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2500	1200	400	250	—	—
6	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8100	4345	425	360	235	195
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	8300	4400	500	450	240	210
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	8500	4500	625	510	250	220
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2210	1040	480	301	122	81
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2230	1045	485	305	125	83
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2250	1050	490	310	130	85
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	246	2200	33	495	13	200
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	258	2500	38	550	13	230
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	270	3000	45	625	15	260
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3312	3359	520	282	192	120
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3872	4200	580	350	192	150
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	3408	4500	604	400	192	180
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3096	3200	734	500	336	2000
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4044	3500	738	520	340	2050
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	4156	3600	742	525	344	2010
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2940	2000	480	300	180	250
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3000	3000	540	400	180	250
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	3060	3000	540	400	180	250
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2784	2740	444	170	216	125
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2808	2780	444	230	216	140
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2844	2800	468	245	216	150
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2610	2112	264	135	192	152
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2676	2200	288	130	192	150
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	2784	2200	300	140	192	150
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3689	2092	320	258	234	188
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3995	2428	345	263	252	206
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	4161	2754	370	288	270	214
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1484	1281	24	19	235	168
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1638	1499	24	15	264	200
		1984-85 (Estimates)	(अंदाज) ...	1776	2000	24	20	288	300

TABLE V—contd.

वेतन अनुदानावरील एकूण खर्च (रुपये हजारात)
Total Expenditure incurred on salary grants (Rs. in thousands)

अशासकीय अध्यापक विद्यालये r. College of Education		आश्रमशाळा Ashram Schools		अशासकीय माध्य- मिक (खाजगी व स्थानिक दोन्ही मिळून) Non-Govt. Sec. Schools (Private as well as Local Body)	अशासकीय माध्यमिक शाळांना जोडलेले महा- विद्यालयाचे वर्ग Junior Colleges attached to Non-Government Secondary Schools	अशासकीय महाविद्यालयांना जोडलेले कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग Junior College attached to Non-Govt. Colleges	अशासकीय अध्यापक विद्यालये Non-Govt. Jr. College of Education	आश्रमशाळा Ashram Schools
नियमित Regular	पुरवणी Suppl.	नियमित Regular	पुरवणी Suppl.	31	32	33	34	35
27	28	29	30	31	32	33	34	35
169	211	—	—	182347	5937	3973	1957	—
177	217	—	—	205771	8121	6001	2431	—
181	237	—	—	231950	9200	6500	2500	—
50	30	115	65	64200	44240	5000	634	700
60	35	120	70	77411	48120	15000	720	780
60	40	125	75	87772	48400	20000	850	850
—	—	10	4	30015	2015	1000	—	125
—	—	11	5	33112	2200	1112	—	140
—	—	12	5	35000	2500	1150	—	150
24	30	—	—	26987	1167	307	404	—
24	35	—	—	32222	1172	538	486	—
24	35	—	—	35000	1300	600	500	—
71	47	—	—	25633	2336	—	338	—
80	50	—	—	26400	2783	—	450	—
85	55	—	—	29800	3160	—	470	—
75	50	115	80	73220	3039	1796	568	855
85	55	120	85	83387	3150	1825	585	950
105	60	130	90	86364	3225	1850	600	1050
36	20	85	23	41599	2172	812	538	426
38	21	86	24	41700	2175	815	540	430
40	22	87	25	42000	2180	820	550	450
3	45	4	19	68968	4590	2005	851	271
3	60	4	30	75200	5030	2236	1050	350
3	75	4	50	80000	5550	2550	1200	425
84	52	12	12	68287	3785	2604	820	78
84	55	12	12	75950	4556	4350	874	85
84	60	12	12	76892	4800	4550	900	95
60	40	12	5	108900	5459	8000	1140	95
60	35	12	6	117900	6570	9520	1360	104
60	35	12	7	129900	8055	10665	1625	107
84	200	24	48	58624	3100	3115	1269	157
84	200	24	50	61895	3400	3347	1400	167
84	200	24	50	65000	3500	3400	1500	177
120	35	—	—	51250	3105	2501	1016	—
120	40	—	—	57564	3400	2677	1042	—
120	45	—	—	60020	3750	3035	1074	—
180	25	36	30	56169	2010	2915	1155	425
180	30	36	35	61615	2105	3005	1210	435
180	35	36	35	65025	2215	3110	1295	475
192	80	—	—	55512	3006	2165	1153	—
192	90	—	—	63137	3991	2824	1250	—
192	90	—	—	65008	4520	3355	1350	—
12	9	24	7	20057	106	2458	109	128
12	10	24	15	24252	130	3135	120	161
12	10	24	20	23514	150	3210	120	165

1	2	3	21	22	23	24	25	26	
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	456	672	36	16	24	5
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	504	350	48	20	24	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	540	380	60	24	36	12
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	612	648	48	15	72	36
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	624	700	48	20	96	40
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	660	750	72	25	96	40
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1000	1250	36	22	168	67
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1025	1500	48	29	168	82
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1080	1800	60	35	170	92
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1200	1350	82	15	132	40
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1220	1100	85	20	132	50
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1250	1160	88	21	132	60
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	722	750	21	8	88	84
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	756	760	36	15	96	40
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	780	800	36	15	96	40
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1200	1190	37	18	141	94
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1224	1300	36	15	144	60
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1260	1350	36	15	144	60
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1780	1012	300	75	50	13
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1820	1050	310	80	50	13
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2500	1500	350	100	60	25
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1980	3700	366	450	144	250
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2016	3815	384	475	144	250
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2040	3850	432	490	144	250
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2472	3775	304	500	276	325
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2472	4500	328	575	276	360
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2496	4725	342	630	276	390
25	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1916	1200	225	106	85	35
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1975	1226	235	108	85	35
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2000	1250	250	115	85	35
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1550	780	170	150	90	35
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1500	900	170	150	90	35
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1500	900	170	150	90	35
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3375	1850	504	226	264	134
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3435	1910	544	235	264	135
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3500	2112	585	244	268	140
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1356	1076	216	90	108	25
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1375	1100	220	100	110	30
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1400	1125	250	110	125	35
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1236	1030	156	130	132	110
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1236	1500	156	145	132	125
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1272	1600	180	160	156	140
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	276	220	36	30	12	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	276	230	36	30	12	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	280	240	48	40	12	10
एकूण Total	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	65092	60096	8692	6673	4523	5964	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	69706	65274	9033	7290	4663	6107	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	72367	69846	7167	7838	4803	6388	

TABLE V—*contd.*

27	28	29	30	31	32	33	34	35
—	—	—	—	7597	100	316	—	—
—	—	—	—	8396	180	467	—	—
—	—	—	—	8836	185	485	—	—
—	—	24	20	9162	199	912	—	144
—	—	24	25	10916	446	1000	—	150
—	—	24	30	11485	600	1050	—	160
36	22	—	—	17290	1342	15147	163	—
36	25	—	—	20000	1930	17969	168	—
36	30	—	—	20600	1990	18800	174	—
—	—	36	13	13500	505	1545	—	158
—	—	60	15	15205	550	1550	—	210
—	—	75	18	17870	1050	1800	—	250
40	43	—	—	11600	259	920	370	—
37	26	—	—	11000	280	966	400	—
37	26	—	—	11500	290	1095	410	—
—	—	32	14	20300	299	2015	—	340
—	—	36	10	21532	314	2116	—	355
—	—	36	10	22000	325	2180	—	565
24	9	—	—	28900	2026	300	270	—
24	9	—	—	31400	2285	315	300	—
24	9	—	—	47300	3000	345	370	—
—	—	24	12	39811	2090	3131	—	131
—	—	24	12	46434	2200	4296	—	138
—	—	24	12	48190	2400	4339	—	144
72	25	24	15	46941	2450	2010	450	175
72	35	24	20	50200	2817	3027	460	180
72	45	24	30	50800	3760	3550	465	185
55	22	45	20	23897	1750	736	384	232
55	25	50	23	24500	1820	1200	390	300
60	30	50	25	25000	1900	1250	400	350
50	20	—	—	24000	300	397	130	—
50	20	—	—	29800	400	400	150	—
50	20	—	—	30000	425	400	200	—
96	60	—	—	91800	3558	4974	1000	—
108	72	—	—	94000	3900	5500	1100	—
118	84	—	—	105000	5000	6000	1200	—
36	24	—	—	29791	543	463	409	—
36	30	—	—	30000	550	465	496	—
36	34	—	—	31000	575	500	425	—
12	20	12	5	27889	740	1215	120	24
12	25	12	7	31943	1132	1405	142	54
12	30	12	13	34208	1210	1565	151	60
—	—	—	—	4382	124	60	—	—
—	—	—	—	6128	220	100	—	—
—	—	—	—	6523	280	120	—	—
1581	1119	634	392	1390935	102352	72792	15248	4464
1629	1200	679	444	1468970	115927	97161	17124	4989
1675	1307	711	507	1583557	125496	108274	18329	5458

३ शासकीय माध्यमिक शाळा
शासकीय विद्यानिकेतन

ग्रामीण विभागातील विद्यार्थ्यांना माध्यमिक शिक्षणाच्या चांगल्या सुविधा उपलब्ध व्हाव्यात आणि हुषार व लायक विद्यार्थ्यांना चांगल्या दर्जाचे शिक्षण मिळावे यासाठी पुसेगाव, धुळे, औरंगाबाद, अमरावती आणि केळापूर येथे पाच शासकीय वसतिगृहात्मक विद्यानिकेतने आहेत. त्यामध्ये १०,००० पेक्षा कमी लोकवस्ती असलेल्या खेड्यातील व लहान गावातील विद्यार्थ्यांना गुणवत्तेच्या निकषावर प्रवेश दिला जातो. यासाठी त्यांना त्या त्या महसुली विभागातील स्पर्धात्मक परीक्षेला बसावे लागते. प्रत्येक वर्गात दरवर्षी इयत्ता ५ वी मध्ये ४० विद्यार्थी घेतले जातात. केळापूर येथे ३० विद्यार्थ्यांना प्रवेश दिला जातो. ३४ टक्के जागा मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांसाठी राखून ठेविल्या असून गुणवत्तेनुसार प्रवेश देण्यात येतो. या विद्यार्थ्यांची राहण्याची व जेवण्याची व्यवस्था शाळेच्या वसतिगृहात केलेली असते. त्यांच्या शिक्षणासाठी येणारा सर्व खर्च उत्पन्नाच्या निकषानुसार शासन करते. खाली दर्शविल्याप्रमाणे पालकांच्या उत्पन्नाच्या आधारावर विद्यार्थ्यांना फी आकारली जाते :-

- (१) मासिक रु. ४०० उत्पन्न मर्यादेसाठी सवलतीचा दर—पूर्ण सवलतीची रक्कम रु. १,४५०.
- (२) मासिक रु. ३०१ ते ६०० उत्पन्न मर्यादेसाठी सवलतीचा दर—८० टक्के सवलतीची रक्कम रु. १,१६०.
- (३) मासिक रु. ६०१ ते ८०० उत्पन्न मर्यादेसाठी सवलतीचा दर—६० टक्के सवलतीची रक्कम रु. ८७०.
- (४) मासिक रु. ८०१ ते १००० उत्पन्न मर्यादेसाठी सवलतीचा दर—४० टक्के सवलतीची रक्कम रु. ५८०.
- (५) ज्यांच्या पालकांचे उत्पन्न दरमहा रु. १००५ पेक्षा जास्त आहे अशा मुलांना फीमध्ये कोणतीही सवलत मिळत नाही.

प्रवेश दिलेल्या आणि माध्यमिक शालान्त परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

वक्ता ६

अनु- क्रमांक Sr. No.	शासकीय विद्या- निकेतनाचे ठिकाण Place of the Shaskiya Vidya Niketana	वर्ष Year	प्रवेश क्षमता ५ वी ते १० वी Intake capacity V to X	वर्गवार पट संख्या Classwise enrolment						एकूण Total	फी Fee				
				५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX	१० वी X		पूर्ण फी देणारे Full fees paying	पूर्ण फी माफी Full freeship	८० टक्के 80 %	६० टक्के 60 %	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	
1 धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	180	30	30	30	30	30	30	180	52	83	5	6
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	180	30	30	30	30	30	30	180	19	66	28	44
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	180	30	30	30	30	30	30	180	33	56	36	40
2 पुसेगाव Pusegaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	180	30	30	29	27	29	30	172	47	74	8	9
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	180	30	27	30	29	27	29	172	43	73	10	7
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	180	30	30	27	30	29	27	173	44	73	20	7
3 औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	180	30	30	30	30	30	30	180	15	120	10	20
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	180	30	30	30	30	30	30	180	20	115	15	20
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	180	30	30	30	30	30	30	180	19	108	11	14
4 अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	180	28	29	27	28	30	26	168	36	98	—	27
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	180	30	28	29	27	28	30	172	30	100	6	27
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	180	30	30	28	29	27	28	172	32	102	4	26
एकूण Total	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	720	108	119	116	115	119	116	700	150	375	69	62
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	720	120	115	119	116	115	119	704	112	354	59	98
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	720	120	120	115	119	116	115	705	128	231	70	87

3. Government Secondary Schools Government Public Schools

With a view to providing better facilities of secondary education for students in rural areas and to impart quality education to bright and deserving students from the rural areas, five public residential schools have been towns established at Pusegaon, Dhule, Aurangabad, Amravati, and Kelapur. The students coming from the villages and small with a population of less than 10,000 are admitted to the schools purely on merit basis for competitive examinations from the concerned Revenue Divisions. Admissions are restricted to 40 students in fifth class every year At Kelapur, 30 students are admitted. 34 per cent seats are reserved for B.C. students and admissions are made on merit basis. These students are provided boarding and lodging facilities on the campus of the schools and the entire expenditure on their education is borne by Government on income basis. The students are charged fees on the basis of the income of the parents indicated as below:—

Sr. No.	Monthly Income	Rate of fee Concessions	Amount of Concession	Sr. No.	Monthly Income	Rate of fee Concessions	Amount of Concession
1	2	3	4	1	2	3	4
1	Upto Rs. 400	Full	Rs. 1,450	4	Rs. 801 to 1000	40 %	Rs. 580
2	Rs. 401 to 600	80 %	1,160	5	No fee concession is given to pupils whose parents'/guardians' income is more than Rs. 1001 p. m.		
3	Rs. 601 to 800	60 %	870				

Table showing the number of students admitted and passed at the S. S. C. Examination

TABLE VI

Free ships	सेवकवर्ग Staff				मा. शा. परीक्षा पास झालेले विद्यार्थी No. of students passed S. S. C. Examination	मा. शा. प. निकालाची टक्केवारी Percentage of S. S. C. result	खर्च अंदाजे (रुपये हजारत) Expenditure/Budget (Rs. in thousands)	प्रवेश-क्षमतेनुसार प्रत्येकी खर्च Per capita cost with reference to intake capacity	मा. शा. प. उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्येनुसार खर्च Per capita cost with reference to No. of students passed S. S. C.	एकूण मागासवर्गीय विद्यार्थी संख्या Total No. of B. C. students categorywise					इतर मागास	एकूण Total
	एकूण टीचर्स Total fee income	तर टीचर्स Teaching	एकूण टीचर्स Non-teaching	एकूण टीचर्स Total						अनुसूचित जाती	अनुसूचित जमाती	विमुक्त जाती	भटक्या जमाती	S.C.		
40 % टक्के	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	
8	92	20	40	60	26	87	7.50	4300	27000	17	16	63	9	75	180	
23	75	20	40	60	7.50	4300	27000	15	7	76	10	62	180	
15	85	20	40	60	7.55	4300	27000	18	16	77	11	58	180	
34	92	19	49	68	30	100	8.48	4419	28280	15	28	4	49	19	95	
39	103	19	50	69	9.32	4618	32093	17	25	3	40	17	102	
39	105	19	50	69	10.26	4816	33851	27	22	2	51	14	110	
15	62	19	39	58	24	80	8.35	4638	34790	41	12	...	3	38	94	
10	69	19	39	58	8.13	4516	32420	39	10	...	5	40	95	
24	74	19	39	58	8.13	4516	27100	41	9	...	6	39	95	
7	90	15	45	60	24	92	8.37	4650	34875	24	28	1	3	96	152	
9	80	15	45	60	9.46	5255	31533	25	29	2	4	97	157	
8	90	15	45	60	9.98	5544	33266	28	30	3	5	94	160	
64	236	73	173	246	104	90	32.70	18007	...	97	84	68	64	228	521	
81	327	73	174	247	34.41	18689	...	96	71	81	59	216	534	
86	344	73	174	247	35.92	19176	...	114	77	82	73	205	545	

(४) खाजगी संस्थामार्फत चालविल्या जाणाऱ्या अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य

४. (१) (अ) अशासकीय सर्वसाधारण माध्यमिक शाळांना सहाय्यक अनुदान.—खाजगी संस्थांनी चालविलेल्या अशासकीय माध्यमिक शाळांना अनुदान.—राज्यामध्ये खाजगी संस्थांनी चालविलेल्या एकूण ५५२५ माध्यमिक शाळा आहेत. विद्यार्थ्यांच्या वाढत्या संख्येच्या प्रमाणात माध्यमिक शाळांना जादा तुकड्या उघडण्यासाठी परवानगी दिली जाते. तसेच शासनाने पाचव्या योजनेच्या काळामध्ये इयत्ता ५ वी ते ७ वी चे वर्ग माध्यमिक शाळांना जोडण्याची योजना कार्यान्वित केली आहे. अशासकीय माध्यमिक शाळांमधील शिक्षक व शिक्षकेतरांचे वेतन सहकारी बँकामार्फत देण्याची जबाबदारीही शासनाने स्वीकारली आहे. अशासकीय माध्यमिक शाळांना खालील सूत्रानुसार अनुदान देण्यात येते :—

(अ) (१) माध्यमिक शाळांतील शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक यांच्या मान्य वेतनश्रेणीप्रमाणे मान्य केलेला पगार व इतर भत्ते तसेच भविष्य निर्वाह निधीची वर्गणी यावरील वर्षाचा अंदाज खर्च.

अधिक

(२) गतवर्षाचा इमारत भाड्यावरील शासनाच्या अस्तित्वात असलेल्या नियमाप्रमाणे मान्य केलेला प्रत्यक्ष खर्च.

अधिक

(३) गतवर्षाचा शिक्षक व शिक्षकेतरांचा व इमारत भाड्यावरील खर्च वगळता इतर मान्य बाबींवरील प्रत्यक्ष खर्च अथवा सेवक वर्गाच्या पगार व इतर भत्ते यावरील मान्य खर्चाच्या १२ टक्के इतकी रक्कम यांपैकी जी कमी असेल ती रक्कम.

वजा (ब) गतवर्षी फी देणाऱ्या विद्यार्थ्यांकडून वसूल करावयाची फीची रक्कम

माध्यमिक शाळा संहितेमध्ये तरतूद केल्याप्रमाणे शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या सेवाशर्तीची, भविष्य निर्वाह निधीची व निवृत्ती वेतन व इतर फायदे यांची हमी शासनाने दिली आहे.

शाळांची संख्या, विद्यार्थीपटसंख्या, शिक्षकांची संख्या, दिलेले अनुदान इ. बाबी दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ७

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the district	वर्ष Year	जिल्हातील शाळांची संख्या Total No. of Schools in the District		वर्गवार Class-wise		
			अशासकीय Non-Gov- ernment	५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	
1	2	3	4	5	6	7	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	563	97295-(1952)	89130-(1790)	78730-(1585)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	571	98368-(1973)	90108-(1808)	79140-(1596)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	574	98800-(1980)	90800-(1820)	79800-(1610)
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	268	32219-(640)	28925-(583)	2:989-(535)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	284	35470-(722)	31310-(656)	2:8539-(595)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	300	38720-(788)	36000-(740)	3:0565-(637)
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	141	11648-(268)	10489-(230)	5188-(190)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	144	12001-(280)	10802-(282)	5468-(217)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	145	11604-(260)	11230-(250)	9692-(230)
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	155	9987-(203)	7905-(181)	7123-(170)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	170	10095-(200)	9583-(203)	7619-(175)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	179	10297-(204)	9775-(207)	7771-(179)
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	136	6519-(137)	6048-(140)	5889-(140)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	148	6637-(138)	6169-(145)	6007-(140)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	148	6767-(140)	6292-(147)	6127-(140)
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	277	31229-(729)	28796-(650)	2:383-(606)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	277	34113-(745)	30921-(670)	2794-(615)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	277	39241-(750)	33300-(675)	25671-(625)
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	192	19353-(389)	17866-(372)	1252-(314)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	201	19848-(397)	18373-(379)	15642-(326)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	209	20375-(403)	18885-(386)	1065-(339)

कंसात तुकड्यांची संख्या दर्शविली आहे

Assistance to Non-Government Secondary Schools run by private bodies

4 (i) (a) GRANT-IN-AID TO ORDINARY SECONDARY SCHOOLS.—*Non-Government Secondary Schools run by the Private Bodies.*—There are in all 5525 secondary schools run by private managements in the State. The programme of attachment of Standards V-VII to secondary schools has been taken up by Government in Plan period. Additional divisions in proportion to the rise in number of pupils are opened in the secondary schools. Government has accepted the responsibility of payment of salaries of teaching and non-teaching staff of these secondary schools through Co-operative Banks. Non-Government Recognised Aided Secondary Schools are paid grant-in-aid as per the formula mentioned below :—

(A) (i) Entire anticipated expenditure for that year itself on salaries and allowances at sanctioned rates and the contribution of the management of the school to the State Provident Fund Scheme on account of the Teaching and Non-teaching staff as per approved scales:

Plus

(ii) Entire expenditure of the preceding year on rent as admissible under the rules in force of the secondary schools code.

Plus

(iii) Entire actual expenditure of the preceding year on admissible items other than staff salaries and allowances and rent, or 12 per cent of the total admissible expenditure on staff salaries and allowances of the preceding year, whichever is less.

Minus

(B) (i) Total amount of the sanctioned tuition fees recoverable from the fee paying students only, during the preceding year, pertaining to the months of the preceding year.

Government has guaranteed the service conditions of teaching and non-teaching staff and other benefits of Fund and retirement Provident, according to the provisions of the S. S. Code.

Table showing the No. of schools, enrolment, No. of teachers, grants paid etc.

TABLE VII

तुकडीवार पटसंख्या enrolment/Divisions			विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students				शैक्षणिक शुल्कापासून मिळणारे उत्पन्न (रुपये हजारात) Income from tuition fees (Rs. in thousands)
८ वी VIII	९ वी IX	१० वी X	एकूण Total	फी देणारे Paying	फी न देणारे Non-paying	एकूण Total	
8	9	10	11	12	13	14	15
125946-(2149)	102295-(1847)	93825-(1669)	587215-(10992)	493767	93448	587215	33073
127244-(2175)	103835-(1879)	94837-(1690)	593532-(11121)	370107	223425	593532	22769
127900-(2140)	104500-(1890)	95500-(1700)	597300-(11140)	359300	238000	597300	21987
37225-(747)	31642-(653)	22279-(490)	178279-(3648)	110177	68102	178279	8808
40490-(818)	34110-(717)	24260-(535)	194179-(4043)	73971	120208	194179	5904
44300-(891)	36690-(773)	26140-(585)	212915-(4410)	86661	126254	212915	6738
17213-(350)	13878-(302)	8502-(220)	70918-(1560)	6130	64788	70918	860
17728-(358)	13614-(315)	7714-(235)	72327-(1687)	6045	66282	72327	885
18267-(380)	14721-(324)	9020-(240)	74534-(1684)	8720	65814	74534	902
13277-(305)	11119-(263)	7676-(201)	57087-(1323)	13678	43409	57087	820
15243-(334)	11730-(216)	8211-(213)	62481-(1401)	6000	56481	62481	360
15548-(341)	11965-(282)	8375-(217)	63731-(1430)	6000	57731	63731	360
11930-(265)	10614-(259)	7976-(200)	48976-(1141)	2476	46500	48976	347
12169-(268)	10825-(260)	8136-(202)	49944-(1153)	3932	46012	49944	250
12412-(268)	11043-(260)	8299-(202)	50940-(1157)	4010	46930	50940	270
32835-(756)	27390-(681)	19259-(524)	164092-(3946)	56016	108076	164092	560
35624-(765)	28792-(700)	20181-(530)	177425-(4025)	63587	113838	177425	635
40058-(770)	30555-(705)	21335-(535)	194200-(4060)	76771	117489	194260	767
18100-(407)	15555-(362)	11564-(282)	97690-(2126)	9169	88521	97690	734
18614-(414)	16010-(370)	12093-(284)	100580-(2170)	9270	91310	100580	742
19225-(422)	16455-(375)	12410-(290)	103415-(2215)	9384	94031	103415	751

No. of Divisions has been shown in bracket.

1	2	3	4	5	6	7
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	251	23934-(476)	20363-(447)	18632-(424)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	255	25141-(470)	23387-(476)	20246-(434)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	261	25475-(470)	24395-(475)	21651-(423)
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	285	34492-(660)	29445-(598)	26013-(532)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	307	35355-(660)	30179-(624)	26664-(558)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	307	36238-(660)	30934-(650)	27330-(584)
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	385	46915-(862)	41991-(881)	38385-(762)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	396	47814-(874)	42779-(834)	39099-(767)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	409	48718-(897)	43556-(850)	39777-(783)
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	366	24259-(477)	21878-(445)	19496-(417)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	291	24865-(502)	22425-(470)	19983-(422)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	294	25487-(507)	22986-(475)	20483-(427)
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	245	18157-(361)	16823-(350)	15678-(336)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	264	18519-(376)	17159-(365)	15992-(351)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	264	18889-(391)	17501-(380)	16312-(366)
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	236	21079-(414)	18275-(382)	15821-(340)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	263	21699-(422)	18817-(394)	16289-(351)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	267	22345-(430)	19377-(403)	16773-(362)
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	240	18984-(446)	17526-(344)	16175-(325)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	281	19357-(446)	17872-(362)	16491-(342)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	281	19730-(473)	18223-(392)	16816-(371)
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	115	8732-(155)	6060-(147)	6216-(136)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	123	9219-(165)	7543-(162)	7003-(151)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	142	10630-(178)	10240-(171)	9664-(160)
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	43	3169-(52)	2554-(47)	2374-(44)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	48	3323-(52)	2653-(47)	2654-(44)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	49	3360-(52)	2856-(47)	2719-(44)
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	45	7738-(196)	6481-(169)	2090-(161)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	45	7800-(196)	6500-(169)	2000-(161)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	45	7800-(196)	6500-(169)	2000-(161)
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	90	6411-(136)	5629-(129)	5339-(124)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	101	6590-(136)	5795-(136)	5335-(127)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	101	6800-(136)	5980-(136)	5720-(127)
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	93	6790-(137)	6114-(136)	5482-(124)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	94	6994-(143)	6300-(143)	5653-(132)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	94	7198-(149)	6486-(150)	5822-(139)
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	61	4001-(86)	3869-(82)	3611-(78)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	66	3978-(86)	4093-(86)	3794-(89)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	77	4398-(97)	4515-(97)	4056-(87)

TABLE VII—contd.

8	9	10	11	12	13	14	15
25726-(587)	22426-(531)	17052-(420)	128133-(2885)	24463	103670	128133	1829
28217-(594)	24241-(538)	18946-(432)	140178-(2944)	17899	122279	140178	1127
28763-(594)	26055-(560)	21667-(465)	148006-(2987)	22247	125759	148006	1711
29337-(610)	24658-(527)	17284-(404)	161229-(3331)	33484	127745	161229	1488
30071-(635)	25272-(555)	17715-(432)	165256-(3468)	34941	130315	165256	745
30822-(668)	25905-(585)	18159-(460)	169388-(3605)	36534	132854	169388	745
55714-(1090)	47188-(966)	32342-(725)	262535-(5286)	32799	229736	262535	3723
56750-(1093)	48100-(980)	33643-(740)	268185-(5294)	33411	234774	268185	3824
57402-(1118)	49109-(1001)	34277-(763)	272839-(5412)	34017	238822	272839	3925
27778-(579)	24109-(515)	16498-(402)	134018-(2835)	37316	96702	134018	1300
28473-(583)	24712-(520)	16910-(507)	137368-(3004)	12200	125168	137368	1500
29184-(588)	25330-(525)	17332-(512)	140802-(3034)	14844	125958	140802	1600
22346-(493)	20030-(448)	14388-(363)	107422-(2351)	25062	82360	107422	1000
22792-(510)	20430-(464)	14675-(371)	109567-(2437)	25505	84062	109567	1100
23248-(528)	20840-(480)	14967-(379)	111757-(2524)	26070	85687	111757	1200
23107-(483)	20166-(443)	14185-(359)	112633-(2421)	31236	81397	112633	2655
23794-(522)	20763-(457)	14606-(370)	115968-(2516)	11809	104159	115968	1003
24503-(544)	21379-(492)	15039-(380)	114389-(2611)	10301	109115	119416	900
27578-(558)	23623-(489)	17792-(378)	121678-(2540)	32453	89225	121678	1575
28123-(558)	24098-(512)	17661-(400)	123602-(2620)	36168	87434	123602	1681
28678-(616)	24573-(443)	18010-(430)	126030-(2725)	36871	89159	126030	1719
8363-(191)	7481-(184)	6648-(153)	43500-(966)	41597	28903	43500	1400
9773-(216)	8485-(203)	6823-(172)	48846-(1069)	14563	34283	48846	1400
16396-(212)	15716-(264)	13350-(222)	75996-(1267)	14995	65001	75996	1500
3304-(61)	2678-(55)	2128-(47)	16207-(306)	3213	12994	16207	106
3166-(61)	2673-(55)	2274-(47)	16743-(306)	2643	14100	16743	82
3262-(61)	2753-(55)	2354-(47)	17304-(306)	2278	15026	17304	68
6738-(198)	6434-(183)	4801-(145)	34282-(1052)	2080	32202	34282	850
6800-(198)	6480-(183)	4890-(145)	34470-(1052)	2050	32420	34470	800
6800-(198)	6480-(183)	4900-(146)	34480-(1053)	2000	32480	34480	800
6905-(156)	5786-(136)	4609-(124)	34679-(805)	5872	28807	34679	45
7105-(172)	5985-(147)	4805-(127)	35815-(845)	4235	31580	35815	35
7325-(172)	6185-(158)	4995-(127)	37005-(856)	3225	33780	37005	30
6985-(152)	5818-(137)	4641-(119)	35830-(805)	5333	30497	35830	350
7198-(165)	5995-(147)	4882-(127)	37022-(857)	5102	31920	37022	400
7402-(178)	6172-(157)	5020-(135)	38100-(908)	5563	32537	38100	400
5806-(121)	4944-(190)	3715-(92)	25946-(568)	2166	23780	25946	1559
6256-(127)	5556-(119)	4217-(99)	27894-(606)	2234	25660	27894	1608
6743-(129)	6022-(131)	4406-(113)	30140-(654)	2302	27838	30140	1657

	2	3		4	5	6	7
21 ललतूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	100	6672-(140)	6165-(135)	5100-(116)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	109	6900-(152)	6500-(141)	5450-(122)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	119	7128-(164)	6835-(147)	5800-(128)
22 बुलढाणा Buldhāna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	117	10800-(214)	9654-(206)	8754-(195)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	117	11038-(221)	9834-(207)	8956-(197)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	117	11291-(224)	10055-(208)	9190-(198)
23 अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	164	16723-(342)	15105-(324)	14220-(313)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	164	17143-(357)	15482-(328)	14576-(316)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	164	17570-(371)	15870-(340)	14939-(327)
24 अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	202	20545-(408)	17435-(376)	15986-(352)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	233	21043-(417)	17796-(382)	16446-(358)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	283	21211-(419)	17967-(384)	16621-(360)
25 यवतमाल Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	132	11370-(226)	10030-(209)	9213-(198)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	157	11445-(226)	10480-(218)	9380-(206)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	180	12005-(240)	11050-(232)	9940-(220)
26 वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	111	11930-(240)	10810-(227)	9345-(201)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	128	12380-(253)	11420-(237)	9945-(211)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	132	12820-(264)	11770-(249)	10440-(222)
27 नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	276	41879-(831)	36568-(765)	33369-(700)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	279	43200-(863)	37910-(792)	34600-(715)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	285	45560-(895)	40100-(819)	35900-(730)
28 भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	110	11537-(223)	9382-(193)	9139-(191)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	134	11710-(234)	9518-(206)	9349-(199)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	140	12252-(255)	9894-(218)	9677-(213)
29 चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	103	12759-(239)	11171-(229)	9841-(206)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	104	13245-(259)	11700-(237)	10000-(211)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	114	13760-(279)	11940-(245)	10230-(216)
30 गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	23	2259-(44)	1796-(38)	1665-(236)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	23	2459-(50)	1965-(42)	1796-(36)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	23	2679-(54)	1996-(42)	1876-(37)
एकूण Total	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	...	5525	579385-(11683)	514285-(10805)	458521-(9851)
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	...	5777	597749-(12015)	555373-(11201)	476310-(10164)
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	...	5980	619088-(12316)	557308-(11504)	493427-(10445)

TABLE VII—contd.

8	9	10	11	12	13	14	15
8000 (175)	6550-(158)	5100-(166)	37587-(890)	9170	28417	37587	100
8450(182)	7000-(162)	5400-(172)	39700-(931)	9450	30250	39700	100
8800-(189)	7400-(172)	5700-(178)	41663-(978)	9430	32233	41663	100
10134(219)	8417-(194)	7090-(178)	54849-(1206)	5197	49652	54849	312
10350(220)	8590-(194)	7265-(178)	56033-(1217)	5360	50673	56033	320
10575(221)	8795-(197)	7450-(178)	57356-(1226)	5485	52871	57356	329
16953(350)	14071-(311)	11635-(275)	88707-(1915)	6236	82471	88707	411
17379(353)	14425-(314)	11926-(278)	90931-(1946)	6422	84509	90931	423
17813(365)	14785-(325)	12224-(289)	93201-(2071)	6613	86588	93201	436
18956(397)	16076-(356)	12281-(296)	101279-(2185)	20423	86856	101279	450
19916(439)	16693-(364)	12812-(311)	104706-(2271)	25325	79381	104706	1062
20118(443)	17268-(389)	13000-(313)	106185-(2308)	30460	75725	106185	1248
11705-(246)	9841-(218)	7933-(198)	60092-(1295)	6689	53403	60092	401
12007-(252)	10385-(234)	8151-(203)	61848-(1339)	6764	55084	61848	406
12567-(266)	10945-(248)	9011-(216)	65518-(1422)	6874	58644	65518	412
10374-(218)	8826-(196)	6556-(161)	57841-(1243)	9056	48785	57841	598
12460-(231)	9670-(208)	7335-(172)	63210-(1312)	11409	51801	63210	753
12965-(243)	12055-(219)	8030-(182)	68080-(1379)	13860	54220	68080	915
34645-(718)	29581-(621)	23444-(526)	199436-(4161)	23830	175656	199486	1787
36900-(743)	30792-(635)	24885-(535)	208487-(4281)	12200	196287	208487	915
39400-(768)	31800-(645)	26100-(544)	218800-(4401)	11500	207300	218800	863
11212-(227)	9819-(205)	7582-(171)	58721-(1210)	4808	53913	58721	361
11431-(231)	9993-(219)	7706-(186)	59709-(1275)	4311	55396	59707	323
11938-(242)	10497-(226)	7982-(199)	62640-(1353)	3423	58817	62240	264
11412-(223)	9840-(203)	7367-(171)	62303-(1271)	4955	57348	62303	350
11740-(229)	10060-(201)	7590-(176)	64235-(1313)	4556	59779	64335	313
12007-(235)	10270-(215)	7703-(178)	65910-(1368)	4140	61770	65910	298
1936-(41)	1418-(34)	1078-(29)	10152-(222)	612	9540	10152	52
2218-(47)	1536-(34)	1249-(30)	11223-(239)	61	11162	11223	4
2311-(49)	1606-(35)	1339-(32)	11807-(249)	69	11738	11807	4
541534-(13072)	542473-(11586)	417170-(9488)	3153366-(66485)	1032463	212903	3153366	68304
568481-(13503)	560851-(11960)	432798-(9899)	3271562-(68742)	821530	2450032	3271562	51469
97232-(13899)	587969-(12312)	454094-(10253)	3409118-(70739)	853947	2555171	3409118	52901

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	कर्मचारी वर्ग Staff			इ. १० वी उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed in Std. X	माध्यमिक शालान्त परिक्षेच्या निकालाची एकूण टक्केवारी Total percentage of S. S. C. results	
			शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching	एकूण Total			
1	2	3	16	17	18	19	20	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	12705	4083	16788	48424	51.60
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	13508	4188	17696
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	14287	4314	18601
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	6007	1793	7800	11733	52.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	6148	1842	7990
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	6278	1894	8172
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2432	988	3420	31666	70.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2591	981	3572
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2655	1045	3700
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2008	730	2738	4174	46.29
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2143	768	2911
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ..	2188	780	2968
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	2127	778	2905	4080	51.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	2212	800	3012
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2272	800	3072
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	5482	1524	7006	11525	52.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	5589	1548	7137
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5628	1568	7196
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	3425	882	4307	6259	38.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3489	910	4399
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3557	943	4500
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4123	1494	5617	7881	46.50
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4261	1543	5804
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4281	1559	5840

TABLE VII—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

एकूण मिळालेले अनुदान (रुपये हजारत) Total grants received (Rs. in thousands)			दरडोई खर्च एकूण नाव नोंदणी नुसार	इ. १० वी उत्तीर्ण विद्यार्थीनुसार दरडोई खर्च	मागासवर्गीय विद्यार्थी संख्या No. of B. C. students					अनुदानाच्या रूपाने अशास- कीय माध्य- मिक संस्था . शुल्काची परिपूर्तता करण्यासाठी येणारा अंदाजे खर्च (रुपये हजारत) Estimated Expenditure on reimburse- ment of insti- tution fee to Non- Government institutions in the form of grant-in- aid (Rs. in thousands)	
वेतन अनुदान Salary grant	वेतनेतर अनुदान Non- salary grant	एकूण Total	२३ + १५ ÷ ११ Per capita cost with reference to total enrol- ment col. 23 + 15 ÷ 11	२३ + १५ ÷ १९ Per capita cost with reference to the No. of students passed 23 + 15 ÷ 19	अनुसूचित जाती SC	अनुसूचित जमाती ST	विमुक्त जाती VJ	भटक्या जमाती NT	इतर मागास- वर्गीय O.B.C.	एकूण Total	३२
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
182347	28259	210606	410	5030	17067	9537	8412	4363	53974	93353	1484
191495	32950	224445	416	..	17980	10820	9100	4944	55592	98436	1568
204950	38000	242950	472	..	16800	9100	6500	4600	50800	87800	1467
65157	7500	72657	776	4100	8146	2144	601	581	18195	29667	681
66910	8029	74939	905	..	9276	2171	616	585	19225	31873	1202
87772	10532	98304	1023	..	10100	2182	715	590	19270	32857	1262
31666	3541	35207	227	8530	2376	1233	64	262	15951	19886	1102
39018	4000	43018	345	..	2451	1288	88	291	16449	20567	1150
45331	4500	49831	368	..	3217	1351	123	336	26778	31805	1250
26845	2636	29481	531	7259	4507	197	104	434	22566	27808	2604
32073	3000	35073	367	..	4497	201	106	443	23017	28264	3388
33050	3500	36550	579	..	4689	205	108	452	23477	28931	3445
25630	2621	28251	584	6011	2331	26	4	135	9548	12044	2790
26451	3000	29451	595	..	2387	30	6	144	9730	12297	2910
29849	3100	32949	652	..	2433	35	8	147	9924	12547	2968
67000	7500	74500	805	6512	12629	10441	2090	959	31500	57619	108
68500	10000	78500	985	..	13410	10924	2194	1018	32526	60072	113
70000	12000	82000	990	..	13873	11513	2306	1065	33353	62110	117
37517	4082	41599	426	6709	7188	11140	568	2703	19191	40790	8852
37615	4085	41700	428	..	7228	11388	583	2731	19223	41153	9131
37900	4100	42000	430	..	7271	11437	600	2775	19269	41352	
64975	7470	72445	563	919	8214	2119	1337	883	28225	40778	1035
70895	9394	80289	572	..	8256	2221	1355	900	28252	40984	1222
73400	9824	83224	562	..	8298	2243	1373	917	28279	41110	1256

1	2	3	16	17	18	19	20	
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5317	1694	7011	9533	53.50
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5523	1738	7261
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ..	5729	1738	7467
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8337	1962	10299	17832	55.14
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	8424	1982	10406
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	8498	2001	10499
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4328	1693	6021	9649	48.53
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	4408	1665	6073
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4408	1665	6073
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4054	1004	5058	9669	51.80
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4197	1018	5215
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4305	1025	5330
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3710	1489	5199	8574	59.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3828	1533	5361
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3941	1579	5520
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3887	1395	5282	8560	48.41
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4336	1480	5816
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4750	1590	6340
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1381	461	1842	5077	55.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1558	506	2064
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1832	542	2374
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	464	162	626	1764	59.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	478	189	667
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	492	209	701
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	640	190	830	2580	53.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	650	220	870
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	650	220	870
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1214	465	1679	2305	50.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1253	485	1738
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1275	485	1760
19	नांदेड Nanded	1982-84 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	1300	456	1756	2320	50.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	1404	490	1894
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1454	506	1960
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	910	349	1259	1571	42.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	941	354	1295
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	967	364	1331
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1440	589	2029	4909	59.00
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1450	597	2047
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1460	605	2065

TABLE VII—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
			Rs.	Rs.							
68287	7000	75287	467	7900	18508	2873	1073	1722	25546	49722	1960
75940	7500	83450	509	..	18969	2945	1100	1266	26195	50475	2000
76852	7500	84392	502	..	19443	3017	1129	2810	26850	53249	2039
93400	1834	95234	449	4854	28744	4872	3090	2023	27707	64436	2766
93480	2297	95777	454	..	28923	5511	3157	2069	28244	67904	2868
93560	3953	97513	457	..	29257	5272	3199	2100	28497	68325	2930
59124	5500	64624	519	6832	9616	822	1168	1073	16518	29197	5800
6205	7000	69075	514	..	9751	915	1225	1121	17154	30166	6000
73000	8000	81000	587	..	9805	1050	1320	1202	18080	31457	6100
50509	4799	55308	524	5855	10850	470	890	582	9500	22292	4980
52940	5000	57940	539	..	13020	479	908	594	9690	24691	5100
59476	6000	65476	597	..	15500	488	924	606	9884	27402	5300
55140	4700	59840	555	7463	14687	1247	1451	1084	15987	34456	6917
60322	5500	65822	576	..	15126	1283	1501	1120	16457	35487	6903
62795	6000	68795	583	..	15591	1320	1551	1157	16950	36569	9276
54812	6300	61112	519	7347	12827	350	281	541	7861	21860	595
62387	8500	70887	587	..	13075	537	283	547	8012	22454	622
64208	9000	73208	595	..	13318	543	285	553	8162	22861	649
18600	1499	20099	494	3630	3201	411	262	251	5457	9582	2535
20000	2000	22000	479	..	3253	457	257	337	5789	10093	2200
21000	2100	23100	323	..	3246	444	282	401	4786	9159	1850
760	244	1004	2553	4650	1047	120	240	126	2905	4438	149
940	258	1198	3984	..	1080	131	267	146	3026	4650	163
1030	272	1302	5286	..	1120	148	288	160	3148	4864	180
6800	600	7400	495	319	5291	896	399	374	6210	13170	1025
6850	650	7500	500	..	5450	900	450	410	6231	13441	1030
6850	650	7500	500	..	5450	900	450	410	6231	13441	1030
16000	1019	17019	504	7580	4706	129	336	257	7504	12932	1833
17000	1200	18200	518	..	4935	155	380	290	7740	13500	2008
19000	1400	20400	559	..	5150	175	415	320	7985	14045	2142
114500	1800	16300	465	157	7139	2325	982	435	5108	15989	3040
115685	2100	17785	491	..	7483	2403	1028	457	5263	16634	3130
115845	2600	18445	495	..	7705	2481	1064	479	5419	17148	3224
112296	1125	13421	518	7163	3855	244	199	148	3760	8206	1712
112665	1159	13824	514	..	3969	250	204	150	3871	8444	1847
113045	1194	14239	483	..	4091	256	209	152	3984	8692	2004
6589	4438	11027	296	2266	4520	345	220	317	5008	10410	1780
11500	565	12065	306	..	4630	395	344	343	6005	11717	1794
16501	692	17193	415	..	4741	445	373	359	6210	12138	1808

1	2	3	16	17	18	19	20
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1821 1837 1841	736 737 737	2557 2574 2578	3080 — —	46.00 — —
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2763 2814 2866	1092 1112 1138	3855 3926 4004	5817 — —	50.00 — —
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3112 3184 3196	1096 1123 1131	4208 4307 4327	5245 .. —	50.00 — —
25	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1968 2016 2030	823 824 826	2791 2840 2856	3487 — —	39.20 — —
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1881 1990 2025	649 687 688	2530 2677 2713	2600 — —	40.83 — —
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6113 6263 6410	2212 2240 2290	8325 8503 8700	9846 — —	42.00 — —
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1818 1994 2168	692 754 817	2510 2748 2985	2960 — —	42.90
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1953 2013 2100	806 844 911	2759 2857 3011	3974 — —	32.39
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	339 357 381	140 146 158	479 503 539
एकूण... Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	97059 100859 103924	32427 33304 34128	129486 134163 138052	.. — —	.. — —

TABLE VII—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousand)

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
17332	2196	19528	541	10000	8151	540	447	937	14099	24174	2970
31656	3000	34656	624	..	8195	548	452	943	14175	24313	3040
33700	3500	37200	654	..	8241	563	462	958	14265	24489	3110
35743	3334	39077	445	6788	16172	2551	2530	1082	26770	49105	4980
39000	4300	43300	434	..	16577	2614	2593	1108	27440	50332	5070
40500	4500	45000	439	..	16992	2680	2657	1137	28127	51593	5136
44020	3500	47520	550	11000	10827	2913	1192	527	48434	63893	3204
44461	4000	48461	560	..	11221	3060	1271	605	49371	65528	3305
52253	5000	57283	650	..	11365	3260	1392	713	49762	66492	3519
23897	2550	26647	446	8000	8909	4908	1457	4064	21969	41307	32010
24500	2666	27166	445	..	9070	5051	1526	4126	23030	42803	33050
25000	2738	27738	429	..	9154	5130	1586	4205	23750	43825	35190
24300	1599	25899	458	10191	11990	4702	312	824	33229	51057	4391
23500	1700	25200	410	..	12350	4900	385	945	34690	53270	4662
25000	1800	26800	407	..	12710	5150	495	1070	37070	56495	4380
89790	5999	95789	480	9729	43626	20806	950	3036	61051	129469	13701
91900	6000	97900	469	..	44090	21315	990	3095	63850	133340	15310
102800	10000	112800	515	..	45200	21800	1000	3200	65800	137000	16169
24997	1858	26855	463	9194	13821	4371	225	1020	28985	84422	3818
26201	1945	28146	477	..	14478	4563	232	1056	30359	50728	4052
27451	2030	29481	477	..	15170	4772	243	1090	31849	53124	4314
27889	1891	29780	470	7581	12381	7515	797	2125	30676	53494	4014
30690	2200	32890	517	..	13024	7905	837	2165	32215	56146	4185
33760	2400	36160	547	..	13677	8325	869	2343	33829	59043	4324
4382	1116	5498	259	..	1853	1554	98	425	4401	8331	810
6128	90	6218	255	..	1974	1670	119	455	4706	8924	870
6523	1050	7573	278	..	2004	1946	129	465	4849	9396	969
250304	128510	1378814	315179	101801	31779	33293	607835	1089887	123446
342787	144088	1486875	326128	107030	33557	34404	627567	1128686	131793
1452471	167935	1620406	335611	108231	32055	36782	646637	1159316	139187

४ (१) (ब) अशासकीय माध्यमिक शाळांमध्ये पुस्तकपेढ्या स्थापन करणे.—या योजनेची सविस्तर माहिती प्राथमिक शिक्षण विभागातील “स्थानिक स्वराज्य संस्थांना सहाय्य (जिल्हा परिषदांस अनुदान)” या योजनेत दिलेली आहे.

खालील तक्त्यात विद्यार्थ्यांची संख्या, लाभधारकांची संख्या व योजनेवरील खर्च इत्यादींची माहिती दिली आहे.

तक्ता ८

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा District	वर्ष Year	ज्यांना लाभ द्यावयाचा आहे अशा विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Beneficiaries to be covered				
			५ वी Std. V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX
1	2	3	4	5	6	7	8
1	मुंबई Bombay	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	24323	22282	19682	31485	25573
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25000	23000	20000	32000	26000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	26000	24000	21000	33000	27000
2	ठाणे Thane	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5015	4308	3609	6123	4373
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5350	4625	3900	6600	4725
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	5675	5090	4120	6950	5040
3	रायगड Raigad	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2910	2621	2293	4300	3466
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2998	2766	2357	4436	3572
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3098	2856	2437	4577	3684
4	रत्नागिरी Ratnagiri	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2497	1976	1781	3319	2780
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2524	2396	1905	3811	2933
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2574	2444	1943	3887	2991
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1630	1512	1472	2983	2654
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1659	1542	1501	3042	2707
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1691	1573	1531	3103	2761
6	नाशिक Nashik	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7921	6908	6379	8059	6806
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7966	6987	6449	8144	6880
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7966	6987	6449	8144	6880
7	धुळे Dhule	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4838	4466	3813	4525	3889
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4962	4593	3910	4654	4002
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5094	4721	4016	4604	4114
8	जळगाव Jalgaon	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	6063	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	135	188	105	—	5226
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—
9	अहमदनगर Ahmadnagar	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8623	7362	6544	7336	6164
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8802	7537	6704	7509	6312
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	9015	7724	6887	7688	6469
10	पुणे Pune	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5158	4632	4317	6406	5330
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5324	4728	4227	6527	5425
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5625	4943	4530	6728	5638
11	सातारा Satara	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6065	5469	4874	6944	6027
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6216	5605	4995	7117	6178
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6371	5742	5120	7295	6333
12	सांगली Sangli	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4539	4205	3919	5586	5007
		1984-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4629	4289	3998	5698	5107
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4722	4375	4078	5812	5210
13	सोलापूर Solapur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3831	3831	4077	4770	4016
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1465	1465	1465	—	1471
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—

4 (I) (b) Establishment of Book Banks (Non-Govt. Secondary Schools run by Private Bodies).—The details of the Scheme are indicated in the Programme relating to Primary Education—Assistance to Local Bodies for Primary Education (Grants to Zilla Parishads)

The following table shows the No. of students, beneficiaries and expenditure under the Scheme

TABLE VIII

लाभार्थीयांची संख्या No. of Beneficiaries								एकूण ५ ते १० Total V to X	शासकीय अनुदान (रुपये हजारात) Government Grant (Rs. in thousands)
१० वी X	एकूण ५ ते १० Total V to X	५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX	१० वी X		
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
23456	146801	3861	3537	3524	15200	11777	7363	45262	897
24000	150000	7908	6355	13299	15200	10035	7363	60160	878
25000	156000	7908	6355	13299	15200	10035	7363	60160	500
2895	26323	5047	4405	4835	5725	4040	3888	27940	366
3225	28425	3514	2516	1296	5725	1690	3888	18629	230
3460	30335	3514	2516	1296	5550	1690	2990	17556	450
2098	17688	1180	950	750	3538	2093	3862	12373	247
2170	18299	1254	1001	801	3665	2213	3893	12827	493
2242	18894	1343	1086	882	3829	2384	4057	13581	517
1919	14272	1512	1650	816	3300	1004	1853	10135	199
2053	15622	496	429	340	3300	450	1853	6868	44
2094	15933	496	429	340	3300	450	1853	6868	150
1994	12245	1416	1510	1400	2794	2594	1902	11616	134
2034	12485	1487	1510	1429	2794	1200	1902	10352	52
2075	12734	1487	1540	1429	2794	1200	1875	10325	144
4603	46676	4030	4037	4038	6167	3990	4552	26814	410
4653	41079	4030	4037	4038	6167	3990	4552	26814	410
4653	41079	4030	4037	4038	6167	3990	4552	26814	410
2891	24422	—	—	—	2870	—	2129	4999	165
3024	25145	—	—	—	2870	—	2129	4999	134
3103	25652	—	—	—	2870	—	2129	4999	187
4414	10477	—	—	—	6024	—	4350	10374	450
—	5634	135	188	105	—	5206	—	5634	232
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4324	40353	4230	2800	1825	5700	3560	4076	22191	378
4428	41292	2268	2103	1860	5700	1777	4076	17784	216
4533	42316	2268	2103	1860	5700	1777	4076	17784	220
3840	29683	3445	1320	1425	4835	2330	2255	15610	685
3925	30156	1147	1800	1000	4835	1105	2255	12142	351
4125	31589	1147	1800	1000	4835	1105	2255	12142	351
4124	33503	1650	1405	900	6658	3149	3120	16882	352
4227	34338	1650	1405	900	6658	4070	3120	17803	171
4333	35194	1650	1405	900	6658	4070	3120	17803	200
3597	26853	3125	2925	2440	5742	3485	3416	21133	334
3668	27389	1636	1385	1246	5742	1116	3416	14541	141
3741	27938	1636	1385	1246	5742	1116	3416	14541	141
3418	23943	3831	3831	4077	4770	4016	3418	23943	353
—	5866	1465	1465	1465	—	1471	—	5866	150
4000	4000	—	—	—	—	—	4000	4000	200

1	2	3	4	5	6	7	8
14	कोल्हापूर Kolhapur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4746	4382	4053	6895	5905
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4839	4468	4123	7030	6025
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	4932	4555	4205	7170	6143
15	औरंगाबाद Aurangabad	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7732	6954	6416	8026	7683
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7786	7092	6548	8185	7833
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8040	7230	6680	8344	7983
16	जालना Jalna	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	790	645	553	817	630
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	808	659	568	836	644
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	828	676	582	854	660
17	परभणी Parbhani	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7738	6481	1990	6738	6434
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7800	6500	2000	6800	6480
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7800	6500	2000	6800	6480
18	बीड Beed	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1627	5413	1401	1685	1388
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1773	1585	1528	1840	1514
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1861	1665	1607	1931	1590
19	नांदेड Nanded	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1675	1450	1284	1470	1360
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1720	1560	1375	1460	1240
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1800	1600	1450	1570	1380
20	उस्मानाबाद Osmanabad	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	1000	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	305	280	261	—	470
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—
21	लातूर Latur	..1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1600	1450	1350	1800	1550
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1950	1950	1950	1700	2050
22	बुलढाणा Buldhana	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2694	3406	2186	2529	2102
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2718	2499	2208	2552	2122
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2749	2452	2230	2575	2141
23	अकोला Akola	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4149	3811	3586	4286	3538
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4367	3929	3690	4402	3648
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4495	4042	3799	4531	3755
24	अमरावती Amravati	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5133	4353	3993	4735	4014
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5232	4450	4068	4843	4089
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5285	4493	4108	4875	4125
25	यवतमाळ Yeotmal	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2854	2478	4192	3879	1455
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2838	2504	2300	3930	1409
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2923	2579	2368	3007	1480
26	वर्धा Wardha	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2982	2702	2336	2593	2206
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3095	2855	2486	3115	2417
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3205	2942	2610	3241	3014
27	नागपूर Nagpur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	10470	9142	8342	8662	7395
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	10800	9478	8700	9225	7948
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	11375	10025	8975	9850	7950
28	भंडारा Bhandara	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2866	2356	2097	3822	1805
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2955	2444	2186	3880	1896
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3026	2512	2255	3946	1952
29	चंद्रपूर Chandrapur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2826	2463	2097	1355	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	856	857	857	1355	1062
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	856	857	857	1355	1062
30	गडचिरोली Gadchiroli	..1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	304	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	427	396	314	—	318
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	427	396	314	200	318
	एकूण Total	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	135632	125608	107288	156695	122000
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	136949	122727	106078	150791	131183
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	139383	124929	108101	153737	128203

VIII—contd.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
4448	30429	2500	3000	2528	7439	3130	4271	22868	415
4415	30900	2220	1000	1000	7439	2400	4271	17330	160
4503	31508	1220	1000	1000	7439	2400	4271	17330	160
5882	12693	1931	1736	1603	1983	1920	1469	10642	160
5999	43443	1970	1772	1645	2041	1957	1500	10885	170
6116	44393	2090	1807	1669	2085	1997	1529	11177	180
509	3946	—	—	—	515	—	407	922	44
519	4034	210	210	210	515	245	407	1797	24
530	4130	210	210	210	515	245	407	1797	25
4801	34182	680	710	700	560	570	550	3770	47
4890	34470	700	750	720	580	580	570	3900	53
4900	34480	700	750	720	580	580	570	3900	53
1104	12618	1290	1192	1160	1405	841	985	6873	90
1206	9446	1773	1585	1528	1405	841	985	8117	46
1266	9920	1861	1664	1606	1473	882	1033	8519	80
1060	8299	—	—	—	2234	—	1910	4144	159
1125	8480	556	406	358	—	335	—	1655	47
1255	9055	—	—	—	—	—	1160	1160	62
1140	2140	—	—	—	1000	—	1140	2140	114
—	1316	305	200	261	—	470	—	1236	41
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1250	9000	1600	1450	1350	1800	1550	1250	9000	52
1950	11550	1950	1900	1800	2100	2000	1600	11350	60
1772	14689	—	—	—	1000	—	1485	2485	142
1787	13886	1076	719	611	—	314	—	2720	73
1803	13950	—	—	—	—	—	1803	1803	40
3339	22709	—	—	—	1477	—	1480	2957	236
3221	23257	1539	1026	1197	—	684	—	4446	144
5096	25718	—	—	—	—	—	684	684	246
3027	25255	—	—	—	3811	—	2474	6285	288
3136	25818	5222	4450	4868	—	4989	—	19529	155
3171	26057	—	—	—	—	—	3171	3171	269
1880	16738	—	—	—	1000	—	1650	2650	181
1985	14966	600	600	600	—	900	—	2700	79
2044	14401	—	—	—	—	—	2044	2044	120
1639	14458	2500	2235	2011	2400	2025	1522	12693	144
1834	15802	1050	864	750	3115	675	1522	7976	79
2007	17019	3205	2942	2610	3241	3014	2007	17019	128
5861	49872	5265	3985	3855	9527	5105	4800	32537	505
6222	52373	3190	2647	2780	9527	3600	4800	26544	297
6525	54700	3190	2647	2780	9527	3600	5750	27494	408
2177	15123	2270	1930	1850	3800	1604	2230	13684	125
2968	16329	850	700	600	3800	485	2230	8665	69
2334	16025	850	700	600	3800	485	2230	8665	144
1081	9822	2826	2463	2097	1355	—	1081	9822	87
1081	6068	856	857	857	1355	1052	1081	6068	92
1081	6068	856	857	857	1355	1062	1081	6068	75
78	482	—	—	—	—	—	—	—	—
—	1455	26	20	20	—	40	—	106	3
150	1805	427	396	314	200	318	150	1805	36
103471	750694	52589	45621	41834	112829	57233	73638	383744	7707
99045	746773	49733	43480	47134	94233	55450	57063	347093	5086
108090	758443	42038	37529	40456	94960	44400	71176	330559	5556

४(२) पूर्वाभ्युपेक्षण सैनिकी शाळांना अनुदान

(१) सातारा सैनिक शाळेस अनुदान.—सैनिकी शिक्षणाची जोड असलेली उच्च माध्यमिक शिक्षण देणारी व राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनीच्या प्रवेश परीक्षेची तयारी करून घेणारी साताराच्या सैनिक शाळा ही राज्यातील एकमेव शासकीय सैनिकशाळा होय. या शाळेतील अंदाजे २/३ जागा म्हणजे ६७ टक्के जागा महाराष्ट्रातील विद्यार्थ्यांसाठी राखून ठेवल्या आहेत. शाळेतील विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी राज्य शासन शाळेला अनुदान देते. विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्तीची रक्कम परस्पर दिली जात नाही. शाळेतील विद्यार्थ्यांना त्यांच्या वडिलांच्या अगर पालकांच्या उत्पन्नाच्या प्रमाणात पूर्ण, तीन चतुर्थांश, अर्धी व एक चतुर्थांश शिष्यवृत्ती गुणवत्तेच्या निकषानुसार मंजूर करण्यात येते. या शाळेत प्रवेश देण्यासाठी नियामक मंडळ, सैनिकी शाळा सोसायटीच्या स्वायत्त मंडळामार्फत (न्यू दिल्ली) राष्ट्रीय स्तरावर प्रवेश परीक्षा घेतली जाते. साहित्य खरेदी, फर्निचर व इमारत सुस्त्रितीत ठेवणे इत्यादीसाठी राज्य शासन विशेष अनावर्ती अनुदान देते. शिष्यवृत्तीचा सध्याचा दर रु. ४,००० (पूर्ण शिष्यवृत्ती धारकाकरिता) (प्रथम वर्षी रु. ३,५०० फी व रु. ५०० कपड्याकरिता भत्ता आणि पुढील प्रत्येक वर्षीकरिता रु. २५० कपड्यांसाठी भत्ता) रु. ३,९२५ (तीन चतुर्थांश शिष्यवृत्ती धारकाकरिता) (प्रथमवर्षी रु. २,६२५ फी अधिक रु. ५०० कपड्याकरिता भत्ता व पुढील प्रत्येक वर्षी कपड्याकरिता रु. २५० भत्ता) अर्ध शिष्यवृत्ती धारकांना प्रतिवर्षी रु. १७५० आणि एक-चतुर्थांश शिष्यवृत्ती धारकासाठी प्रतिवर्षी रु. ८७५ याप्रमाणे आहे.

राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनीच्या प्रवेश परीक्षेसाठी विद्यार्थ्यांची तयारी करून घेणाऱ्या श्री. शिवाजी प्रिपरेटरी सैनिकी शाळा पुणे आणि भोसला मिलिटरी शाळा, नाशिक या दोन खाजगी सैनिक शाळा आहेत. या शाळेत अभ्यास करणाऱ्या मुलांना खावयाच्या शिष्यवृत्तीवर शासन अनुदान देते. सध्या या दोन शाळांना मिळून सालिना रु. २,३०० शिष्यवृत्तीचे १२ संच उपलब्ध आहेत.

पुढील तक्ता सैनिकी शाळेतील विद्यार्थ्यांची संख्या, फी माफी इत्यादी-माहिती दर्शवितो

तक्ता ९

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	वर्गवार/तुकडीवार Classwise				
			६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX	१० वी X
1	2	3	4	5	6	7	8
1	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	138	140	85	70	56
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	132	124	134	83	60
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	88	122	113	123	80
2	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	67	59	77	47	64
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	73	72	65	66	41
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	75	75	70	70	65
3	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	96	80	80	93	65
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	73	92	70	78	74
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	80	80	90	70	76
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	301	279	242	210	185
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	178	288	269	227	175
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	243	277	273	263	221

4 (2) Grant-in-aid to Preparatory Military Schools

1. *Grant-in-aid to Sainik School, Satara.*—The Sainik School at Satara is the only school in the State which imparts higher secondary education with military bias and prepares boys for entrance examination to the National Defence Academy, Khadakwasala. About 2/3rd seats in the school, i. e. 67 per cent seats are reserved for the students from Maharashtra State. The reimbursement of expenditure on scholarships at the Sainik School, Satara is paid to the school as grant-in-aid and not to the students direct. The students are held eligible for scholarships such as full, three-fourth, half and one-fourth on merit-cum-means basis. The Entrance Examination is held by an autonomous body known as the Board of Governors, Sainik Schools Society, New Delhi on All India basis. The State Government also pays non-recurring grant on purchase of furniture, equipment, maintenance of buildings etc. to the school on *ad hoc* basis. The existing rate of scholarship amounts to Rs. 4,000 (Rs. 3,500 fees + Rs. 500 as clothing allowance for the first year, and for the subsequent years clothing allowance at Rs. 250 per annum for full scholarship holders), Rs. 3,125, (Rs. 2,625 fees plus Rs. 500 as clothing allowance for the first year and for the subsequent years clothing allowance at Rs. 250 per annum for 3/4th scholarship holders), Rs. 1,750 fees only per annum for 1/2 scholarship-holders, and Rs. 875 fees per annum for 1/4th Scholarship-holders.

2. Shri Shivaji Preparatory Military School at Pune and Bhosala Military School at Nasik are the other schools, which prepare students for Entrance Examination to the National Defence Academy, Khadakwasala. These schools, are, therefore, paid grants towards payment of freeships to the eligible students of these schools. At present 12 sets of freeships valued at Rs. 2,300 per annum are available for these two schools together.

Following table shows the No. of students in Sainik Schools and freeships etc.

TABLE IX

पट संख्या divisionwise enrolment			इयत्ता १२ वी उत्तीर्ण		फी Fees				एकूण फी-माफी धारकांची संख्या Total No. of freeship holders
११ वी XI	१२ वी XII	एकूण Total	झालेल्यांची संख्या No. of students passed Std. XII	पूर्ण फी देणारे Full fees paying	फी माफी Freeships				
					पूर्ण Full	७५ टक्के 75%	५० टक्के 50%	२५ टक्के 25%	
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
77	54	620	49	48	315	148	61	13	537
47	53	633	53	58	323	132	70	15	540
60	47	633	47	20	455	70	15	38	540
54	45	413	28	413
84	41	442	28	442
90	45	490	25	490
36	30	480	12	1
33	31	451	25
35	35	466	25	...	6	6
167	129	1513	89	461	315	148	61	13	537
164	125	1526	106	500	323	132	70	15	540
185	127	1589	84	510	461	70	15	38	546

क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year		फी पासून मिळणारे उत्पन्न (रु. हजारात) Income from fees (Rs. in thousands)	महाराष्ट्र राज्यातील विद्यार्थी संख्या No. of students from Maha- rashtra State	खर्च/अंदाज पत्रक (रु. हजारात) Expenditure/ Budget (Rs. in thousands)	महाराष्ट्र शासनाकडून मिळणारे अनुदान (रु. हजारात) Maintenance grant by State Government (Rs. in thousands)	
1	2	3		19	20	21	22	
1	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3007	607	2595	150	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3049	618	2869	150	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3049	618	2900	300	
2	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) --	125	370	341	244	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	160	378	590	250	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	160	380	600	250	
3	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	45	484	570	511	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	43	462	580	525	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	44	480	590	535	
		एकूण ...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3177	1461	3506	905
		Total ...	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) --	3252	1458	4039	925
			1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3253	1478	4090	1085

TABLE IX—contd.

भांडवली खर्चावर शासनाकडून मिळणारे अनुदान (रुपये हजारात) Grant paid by State Government capital Rs. Expenditure in thousands)	हजेरी पटावरील विद्यार्थी संख्ये- नुसार दरडोई खर्च Per Capita cost with reference to No. of students on Roll	इ. १२ बी उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थी संख्येनुसार दर- डोई खर्च Per Capita cost with reference to No. of students passed Std. XII	राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनीत प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted to National Defence Academy	वर्गवार विद्यार्थी संख्या No. of students categorywise				एकूण Total
				अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	
23	24	25	26	27	28	29	30	31
Rs.	Rs.							
50	4,186	52967	6	69	16	3	7	95
200	4,532	54132	10	65	13	5	7	90
1000	4,581	61702	21	65	13	5	7	90
Nil	825	12175	Nil	22	5	4	2	33
Nil	1335	21071	Nil	25	7	6	4	42
Nil	1225	24000	Nil	28	7	8	6	49
4	1188	47500 IMA 2	4	45	29	2	12	84
...	1286	2300 NDA 2	4	41	25	1	16	84
..	1223	22900	6	45	30	5	30	100
54	10	132	50	9	21	212
200	14	132	45	12	27	216
1000	18	138	50	18	33	239

५. माध्यमिक शाळासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य

५ (१) (अ) माजी शासकीय शाळासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य—जिल्हा परिषदांना अनुदान.—स्वातंत्र्यपूर्व काळात मराठवाडा व विदर्भ विभागात अनुक्रमे पूर्वीच्या हैद्राबाद व मध्य प्रदेश शासनाद्वारा माध्यमिक शिक्षण देण्यात येत होते. शासन आदर्श शाळा म्हणून चालवित आलेल्या काही शाळा पश्चिम महाराष्ट्रातही होत्या. महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ अन्वये जिल्हा परिषदांची स्थापना झाल्यावर या शाळांचे व्यवस्थापन जिल्हा परिषदांकडे हस्तांतरित करण्यात आले. या शाळांच्या नव्याने बांधावयाच्या इमारतीसाठी शासनामार्फत पूर्ण खर्चाचे सहाय्य मिळते.

उच्च माध्यमिक प्रशाला, उन्नत प्रशाला, भूतपूर्व बहुउद्देशीय प्रशाला आणि भूतपूर्व व्यावसायिक प्रशाला, राजपत्रित मुख्याध्यापकांच्या अधिपत्याखाली असून अशा राजपत्रित मुख्याध्यापकांचा पगार व भत्ते राज्याच्या एकत्रित निधीतून देण्यात येतात.

शाळांची संख्या, पटसंख्या, शिक्षक, वर्ग, दिलेले अनुदान इत्यादींची माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता १०

क्रमांक Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शाळांची संख्या No. of Schools	वर्गवार तुकडीवार पटसंख्या/तुकड्या Classwise Enrolment/Divisions					इ. ४थी उत्तीर्ण संख्या No. of students passed Std. IV
				१ली I	२री II	३री III	४थी IV	एकूण Total	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 2
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 2
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 2
2	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1
3	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1
4	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 4
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 4
5	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 56
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 55
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 55
6	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 33	645 (12)	589 (13)	422 (10)	351 (10)	1997 (45)	341
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 33	670 (12)	603 (13)	432 (10)	360 (10)	2055 (45)	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 30	686 (12)	618 (13)	432 (10)	371 (10)	2107 (45)	...
7	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 74	6130 (108)	4890 (95)	3710 (81)	3710 (80)	18440 (364)	2610
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 76	6150 (109)	4900 (96)	3750 (81)	3010 (81)	17810 (367)	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 76	6150 (109)	4900 (96)	3750 (82)	3500 (81)	18300 (368)	...
8	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 50	2605 (54)	1876 (47)	1862 (47)	1664 (45)	8007 (193)	1491
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 50	2695 (54)	1940 (47)	1925 (47)	1760 (45)	8320 (192)	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 50	2780 (54)	2055 (47)	2000 (47)	1730 (45)	8675 (193)	...

कसात तुकड्यांची संख्या दर्शविण्यात आलेली आहे.

5. Assistance to Local Bodies for Secondary Schools

5 (1) (a) Assistance to Local Bodies for Ex Govt. Secondary Schools—Grants to Zilla Parishads.—In Pre-independence era the secondary schools were being run by erst-while Government of Hyderabad in Marathwada Region and some secondary schools were being run by Government of Ex-Madhya Pradesh in Vidarbha Region as State liability to impart secondary education. There were some schools in Western Maharashtra also which were run by Government as ideal schools. After formation of Zilla Parishads as per provisions of Maharashtra Zilla Parishads and Panchayat Samitis Act, 1961, the management of these schools has been transferred to Zilla Parishads. New buildings for these Z. P. (Ex. Govt.) Secondary schools are given full financial assistance.

The full-fledged ex-Government higher secondary schools, upgraded high schools, ex-Government multi purpose high schools and ex-Government vocational schools are under the control of Gazetted Head Masters. The pay and allowances of Gazetted Head Masters are paid from State Consolidated Fund.

Table showing the No. of Schools, enrolment and the No. of Teachers, Grants paid etc.

TABLE X

तुकडीवार पटसंख्या/तुकड्या Classwise enrolment/Divisions							रकाने ९ व १७ यांची Grand Total of cols. 9 + 17	विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students	
५वी	६वी	७वी	८वी	९वी	१०वी	एकूण ५वी ते १०वी Total V to X		फी देणारे Paying	फी न देणारे Non-paying
V	VI	VII	VIII	IX	X				
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
66	68	57	202	132	89	614	614	226	388
(2)	(2)	(2)	(4)	(3)	(2)	(15)	(15)		
80	75	65	250	150	100	720	720	390	450
(2)	(2)	(2)	(5)	(3)	(2)	(16)	(16)		
100	90	80	290	180	120	860	860	360	500
(2)	(2)	(2)	(6)	(4)	(3)	(19)	(19)		
110	95	155	212	145	110	827	827	350	468
(2)	(2)	(3)	(4)	(3)	(2)	(16)	(16)		
109	116	104	216	164	106	815	815	355	465
(2)	(3)	(2)	(4)	(3)	(2)	(16)	(16)		
120	130	115	230	180	127	902	902	360	535
(2)	(3)	(2)	(4)	(3)	(2)	(16)	(16)		
69	65	62	159	136	65	556	556	186	370
(2)	(2)	(2)	(4)	(4)	(2)	(16)	(16)		
71	67	65	164	140	67	574	574	190	384
(2)	(2)	(2)	(4)	(4)	(2)	(16)	(16)		
74	70	68	169	144	72	597	597	193	403
(2)	(2)	(2)	(4)	(4)	(2)	(16)	(16)		
121	147	162	450	426	300	1606	1606	364	1242
(4)	(4)	(4)	(10)	(10)	(8)	(40)	(40)		
126	152	181	464	466	321	1718	1718	360	1358
(4)	(4)	(4)	(10)	(10)	(8)	(40)	(40)		
130	157	202	478	482	358	1807	1807	360	1447
(4)	(4)	(4)	(10)	(10)	(8)	(40)	(40)		
5115	4849	4162	5407	4466	3671	27670	27670	14597	47245
(123)	(108)	(96)	(125)	(111)	(96)	(659)	(659)		
5252	4944	4303	5514	4556	3782	28351	28351	14877	49744
(123)	(109)	(96)	(5125)	(111)	(96)	(660)	(660)		
5354	5339	4324	5621	4646	3813	29097	29097	14995	58667
(123)	(109)	(96)	(125)	(111)	(96)	(660)	(660)		
2855	2306	1956	2066	1630	1262	12075	14072	459	4478
(64)	(59)	(54)	(52)	(46)	(40)	(315)	(360)		
2933	2373	1972	2127	1682	1302	12389	14444	467	4922
(64)	(59)	(54)	(52)	(46)	(40)	(315)	(360)		
3014	2442	2031	2187	1767	1349	12790	14897	504	5366
(64)	(59)	(54)	(52)	(46)	(40)	(315)	(360)		
4250	4510	4300	4250	3540	2680	23530	40870	1050	39820
(120)	(113)	(112)	(112)	(115)	(97)	(669)	(923)		
4500	4600	4760	4500	3550	2710	24620	42430	1060	41370
(120)	(114)	(115)	(115)	(105)	(97)	(666)	(1033)		
4550	4610	5020	5100	3580	2750	25610	43910	1080	42830
(122)	(115)	(119)	(115)	(105)	(97)	(673)	(1041)		
3164	2698	2714	3351	2664	2420	17011	25048	1287	7548
(82)	(77)	(76)	(93)	(84)	(79)	(491)	(684)		
3260	2790	2815	3455	2745	2490	17555	25875	755	7900
(82)	(77)	(76)	(93)	(84)	(79)	(491)	(684)		
3370	2895	2905	3560	2855	2590	18175	26810	485	8500
(82)	(77)	(76)	(93)	(84)	(79)	(491)	(684)		

No. of Divisions has been shown in bracket.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
9	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	65	5435 (100)	4257 (87)	3508 (79)	3071 (77)	16271 (343)	2794
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	65	5597 (107)	4396 (94)	3713 (86)	3279 (84)	16980 (371)	...
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	65	5763 (114)	4335 (101)	3818 (90)	3377 (91)	17493 (399)	...
10	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	51	4880 (86)	3961 (83)	3496 (78)	2385 (72)	14722 (319)	2909
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	51	5024 (92)	4078 (89)	3589 (84)	3175 (78)	15866 (343)	...
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	51	5166 (98)	4198 (95)	3696 (90)	3270 (84)	16330 (367)	...
11	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	49	4910 (79)	3285 (67)	3484 (64)	2258 (60)	13937 (270)	390
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	57	5470 (88)	3730 (77)	3992 (73)	2800 (68)	15992 (3016)	...
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	65	6076 (99)	4230 (87)	4592 (84)	3200 (71)	18098 (341)	...
12	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8
13	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	9
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	9
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	9
14	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	10
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	10
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	10
15	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8
		1985-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	8
16	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2
17	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5
18	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2
19	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5
20	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	437	24605 (389)	18858 (392)	16482 (359)	13439 (344)	73384 (1484)	10535
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	446	25606 (462)	19647 (416)	17391 (381)	14379 (366)	77023 (1625)	...
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	453	26621 (486)	20586 (439)	18288 (406)	15458 (383)	80903 (1714)	...

TABLE X—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
4513	3708	3231	4499	3414	2786	22151	38422	2950	35472
(102)	(96)	(95)	(107)	(93)	(87)	(580)	(923)		
4754	3925	3340	4640	3516	2873	23048	40028	2970	37058
(111)	(103)	(103)	(115)	(101)	(95)	(628)	(999)		
4895	4042	3429	4783	3618	2960	23727	41220	2300	38920
(120)	(110)	(111)	(123)	(109)	(103)	(676)	(1075)		
4025	3496	3170	3272	2573	1874	18410	33832	104	6546
(94)	(87)	(80)	(86)	(77)	(67)	(491)	(810)		
4145	3598	3365	3371	2652	1926	19057	34923	150	6750
(100)	(93)	(86)	(92)	(83)	(73)	(527)	(870)		
4267	3704	3465	3470	2760	1982	19648	35980	195	6955
(106)	(99)	(92)	(98)	(89)	(79)	(563)	(930)		
2684	2288	1990	2272	2046	1409	12689	26626	166	26460
(69)	(66)	(63)	(68)	(67)	(60)	(393)	(663)		
3300	3000	2400	2650	2200	1700	15250	31242	142	31100
(75)	(75)	(70)	(74)	(74)	(67)	(435)	(741)		
3800	3500	2900	3200	2500	1900	17800	35898	180	35718
(80)	(84)	(77)	(82)	(81)	(74)	(478)	(789)		
589	527	613	599	538	469	3335	3395	413	2932
(13)	(12)	(14)	(13)	(13)	(12)	(77)	(77)		
623	560	635	620	565	495	3498	3498	425	3073
(13)	(12)	(14)	(13)	(13)	(12)	(77)	(77)		
655	595	660	660	595	535	3700	3700	441	3259
(13)	(12)	(14)	(13)	(13)	(12)	(77)	(77)		
1329	1231	1036	1088	1047	833	6564	6557	1311	5246
(25)	(27)	(23)	(23)	(23)	(21)	(142)	(142)		
1344	1262	1056	1110	1034	849	6655	6755	1351	5304
(25)	(27)	(23)	(23)	(23)	(21)	(142)	(142)		
1382	1286	1096	1132	1054	875	6825	6825	1706	5119
(25)	(27)	(23)	(23)	(23)	(21)	(142)	(142)		
1257	1127	1043	1375	1118	1052	6972	6972	1380	5592
(28)	(23)	(24)	(27)	(26)	(26)	(154)	(154)		
1401	1162	1096	1409	1154	1093	7315	7315	1466	5849
(28)	(23)	(24)	(27)	(26)	(26)	(154)	(154)		
1418	1192	1125	1435	1184	1125	7479	7479	1507	5972
(28)	(23)	(24)	(27)	(26)	(26)	(154)	(154)		
1175	1034	960	1016	923	736	5844	5844	668	5176
(22)	(22)	(20)	(20)	(21)	(20)	(125)	(125)		
1190	1060	983	1045	9815	755	5978	5978	692	5286
(22)	(22)	(20)	(20)	(21)	(20)	(125)	(125)		
1190	1060	983	1045	945	755	5978	5978	723	5255
(22)	(22)	(20)	(20)	(21)	(20)	(125)	(125)		
334	293	290	329	271	271	1794	1797	321	1472
(7)	(6)	(6)	(6)	(6)	(6)	(37)	(37)		
360	315	310	350	285	295	1915	1915	341	1574
(7)	(6)	(6)	(6)	(6)	(6)	(37)	(37)		
385	330	330	380	310	315	2050	2050	350	1700
(7)	(6)	(6)	(6)	(6)	(6)	(37)	(37)		
748	628	667	722	601	517	3953	3953	549	3404
(15)	(15)	(13)	(14)	(13)	(11)	(81)	(81)		
770	720	680	740	615	530	4055	4055	305	3750
(15)	(15)	(13)	(14)	(13)	(11)	(81)	(81)		
790	740	700	760	630	540	4160	4160	305	3855
(15)	(15)	(13)	(14)	(13)	(11)	(81)	(81)		
286	280	284	272	285	206	1613	1613	331	1282
(5)	(5)	(5)	(5)	(6)	(5)	(31)	(31)		
258	286	277	272	310	253	1656	1956	265	1391
(5)	(5)	(5)	(5)	(5)	(5)	(31)	(31)		
274	265	285	280	340	285	1729	1656	270	1459
(5)	(5)	(5)	(5)	(6)	(5)	(31)	(31)		
388	346	287	383	341	291	2046	2046	393	1653
(8)	(8)	(7)	(9)	(8)	(8)	(48)	(48)		
430	395	355	435	385	345	2345	2345	364	1981
(8)	(8)	(7)	(9)	(8)	(8)	(48)	(48)		
465	430	400	475	425	385	2580	2580	378	2202
(8)	(8)	(7)	(9)	(8)	(8)	(48)	(48)		
153	143	142	174	131	129	877	877	79	780
(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(18)	(18)		
150	145	147	180	142	135	899	899	35	900
(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(18)	(18)		
160	150	145	185	145	140	925	925	45	925
(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(3)	(18)	(18)		
33241	29909	27281	32098	26432	21176	170137	243511	27184	381381
(790)	(737)	(702)	(785)	(732)	(652)	(4398)	(5882)		
35056	31545	28909	33512	27256	22127	178405	255428	26860	406336
(811)	(762)	(725)	(809)	(743)	(673)	(4523)	(6148)		
36393	33027	30263	35440	28340	22976	186439	267342	26734	443778
(833)	(785)	(790)	(832)	(765)	(695)	(4660)	(6373)		

क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year		फी उत्पन्न Fee Income (रु. हजारत Rs. in thousands)	कर्मचारी वर्ग Staff			इ. १०वी उत्तीर्ण माध्यमिक झालेल्या शालान्त विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या परीक्षेच्या निकालाची टक्केवारी S. S. C. Results		प्रत्यक्ष खर्च Actual- Expendi- ture (रु. हजारत Rs. in thousands)
					शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non- Teaching	एकूण Total	संख्या Total No. of students passed Standard X	टक्केवारी Percentage of S. S. C. Results	
1	2	3		21	22	23	24	25	26	27
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	20	25	12	37	49	55.5	430
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	22	27	13	40	500
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	29	31	14	45	520
2	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	180	23	1	24	55	60.4	350
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	815	23	1	24	370
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	895	23	1	24	400
3	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8	23	16	39	27	45.42	520
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	11	23	16	39	521
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	13	23	16	39	576
4	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	22	87	15	102	185	39.91	1041
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	21	87	15	102	1209
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	21	87	15	102	1394
5	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	1085	296	1381	...	35.91	7050
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	1085	297	1382	7100
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	1085	299	1384	8000
6	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	364	528	89	617	447	37.54	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	373	578	89	667	—
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	381	578	89	667	—
7	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	670	1482	260	1742	2400	71.5	12104
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	680	1482	260	1742	12676
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	685	1482	260	1742	14030
8	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	108	980	144	1124	1154	47.68	11523
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	65	980	144	1124	12374
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	41	980	144	1124	13985
9	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1755	1410	185	1595	1450	50.2	15759
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1890	1410	185	1595	15839
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1900	1410	185	1595	15839
10	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	7	1219	185	1404	938	40.00	14596
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	11	1219	185	1404	13608
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	14	1219	185	1404	12274
11	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	1083	169	1252	...	35.91	5950
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	1083	169	1252	12190
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	1083	169	1252	12856
12	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	25	135	63	198	195	42	2369
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	26	141	63	204	2471
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	26	141	63	204	3243
13	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	78	230	76	306	374	45	3728
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	81	235	76	311	3994
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	102	240	76	316	4093
14	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	89	238	103	341	370	37	4048
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	95	238	103	341	4654
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	98	238	103	341	4800

TABLE X—contd.

मिळालेले अनुदान Grant received (रु. हजारत Rs. in thousands)	रकाना २७-१८ नुसार दरडोई खर्च Per capita cost with reference to col. 27 ÷ 18	इ. १० वी उत्तीर्ण अस- लेल्या विद्यार्थी संख्येनुसार दरडोई खर्च Per capita cost with reference to the No. of Students passed X col. 27 ÷ 25	मागासवर्गीय विद्यार्थी संस्था No. of B. C. Students					फी उत्पन्नातील घट Loss in fee income (रु. हजारत) (Rs. in thousands)	
	अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N T.	इतर O. B. C.	एकूण Total			
28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
	Rs,	Rs.							
430	700	8775	47	17	2	3	45	114	31
500	694	...	50	20	5	4	50	129	36
520	605	...	60	25	7	5	60	157	40
350	427	6364	55	22	11	12	28	128	190
370	453	...	53	28	10	12	30	133	200
400	446	...	60	30	16	15	40	161	205
520	960	19555	39	10	1	14	—	64	28
521	927	...	41	12	2	16	—	71	24
576	988	...	45	14	4	18	—	81	25
1041	644	5627	257	1	..	17	156	431	83
1209	704	..	273	5	12	12	170	472	100
1394	771	...	286	5	15	15	180	501	200
12962	270	13889	3201	411	269	251	5457	9589	840
13985	250	...	3153	457	257	337	5789	9993	867
14000	250	...	3246	444	282	401	4786	9159	900
—	2056	4165	832	169	395	134	2919	4449	375
—	2064	..	859	178	410	143	2978	4568	412
—	2057	..	886	188	425	154	3041	4694	488
11715	280	602	5291	896	399	374	6210	13170	352
12676	281	...	5450	900	450	410	6231	13441	352
14030	281	..	5450	900	450	410	6231	13441	352
11523	460	9985	3361	238	69	115	5411	9194	588
12374	478	..	3510	265	90	135	5620	9620	644
13985	522	..	3610	295	110	165	5730	9910	714
14820	410	108	6452	1900	581	220	9005	18158	470
15710	395	...	6650	1966	603	237	9279	18737	685
15800	384	...	6848	2026	625	254	9553	19346	720
14596	441	21618	4865	493	68	14	6141	11581	392
13608	370	...	5009	507	69	14	6325	11924	405
12274	354	...	5158	522	70	14	6501	12265	418
6017	219	528	600	600	—	100	500	1800	535
12272	—	..	625	625	—	125	525	1900	540
12856	—	..	650	650	—	150	550	2000	600
2287	700	1200	661	37	20	21	385	1124	176
2471	710	...	776	36	22	23	390	1247	184
3243	880	...	692	38	26	26	400	1182	196
3728	570	9968	1072	172	40	78	544	1906	314
3994	591	...	1102	176	45	80	564	1967	324
4093	600	...	1132	180	46	82	584	2024	307
4048	580	1102	932	420	52	40	1969	3413	362
4654	636	...	953	436	59	47	2005	3500	379
4800	642	...	970	456	69	51	2035	3581	388

1	2	3	21	22	23	24	25	26	27
15	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	47	199	97	296	382	45	3164
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	48	228	114	342	3344
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	51	228	114	342	3297
16	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	29	62	28	90	102	37.22	998
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	65	28	93	1164
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	32	65	28	93	1210
17	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	44	145	45	190	320	62	2247
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	24	145	45	190	2337
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	24	145	45	190	2562
18	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	24	62	23	85	134	65	764
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20	62	23	85	854
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	20	62	23	85	925
19	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	27	68	41	109	172	55	1333
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25	68	41	109	1225
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	26	68	41	109	1239
20	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 Actuals (प्रत्यक्ष) ...	6	34	16	50	..	48	224
		1983-84 Anticipated (अपेक्षित) ..	3	34	16	50	469
		1984-85 Estimates (अंदाजे) ..	4	34	16	50	631
एकूण ...		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3503	9118	1864	10982	88198
Total ...		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4240	9213	1883	11096	96899
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4362	9222	1886	11108	101874

५. (एक) (ब) जिल्हा परिषदांच्या (माजी शासकीय) माध्यमिक शाळांमध्ये पुस्तक पेढ्या स्थापन करणे

या योजनेची सविस्तर माहिती प्राथमिक शिक्षण या विभागातील "स्थानिक स्वराज्य संस्थांना सहाय्य (जिल्हा परिषदांना अनुदान) या योजनेत माहिती दिलेली आहे.

विद्यार्थ्यांची संख्या, लाभधारकांची संख्या व योजनेतील खर्च वगैरे माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ११

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	ज्यांना लाभ द्यावयाचा आहे अशा विद्यार्थ्यांची संख्या No. of beneficiaries to be covered				
			५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX
1	2	3	4	5	6	7	8
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	18	17	14	50	33
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20	19	16	63	37
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	25	23	20	72	45
2	नाशिक Nahsik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	51	39	53	36
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5	21	39	51	31
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	25	20	35	50	30
3	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—
4	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	18	17	16	40	34
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	18	17	17	41	35
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	19	18	17	42	36
5	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	37	41	113	107
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	32	38	45	116	117
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	33	39	51	120	121

ABIB X—contd.

28	29	30	31	32	33	34	35	36	37
3164	541	8283	573	355	64	77	1708	2777	312
3344	559	...	574	365	70	82	1722	2813	317
3297	552	...	574	365	70	82	1722	2813	315
1019	557	9784	403	143	5	27	894	1472	132
1164	608	...	430	155	9	40	940	1574	142
1210	590	...	460	190	15	50	985	1700	153
2184	552	6822	1077	138	13	5	1424	2657	272
2337	576	...	1095	140	13	5	1460	2713	300
2562	666	...	1110	140	15	5	1500	2770	308
764	474	5701	297	154	21	10	960	1442	96
954	516	...	373	168	37	7	911	1496	104
925	535	...	380	180	40	10	974	1584	109
1333	652	750	422	172	66	90	704	1454	116
1225	522	...	445	202	93	125	745	1610	139
1239	480	...	470	225	120	150	780	1745	154
224	260	3710	12	131	15	68	275	501	66
469	476	..	25	146	27	94	314	606	12
531	700	..	37	154	44	112	327	674	13
92009	30449	6479	2091	1670	43935	85552	5725
10313	31446	6787	2283	1948	46048	88512	6186
107874	32124	7027	2449	2124	46019	89743	6505

(i) (b) Establishment of Book Banks in Z. P. (Ex-Government) Secondary Schools :

The details of the scheme are indicated in the programme relating to Primary Education.—Assistance to Local Bodies for Primary Education (Grant to Zilla Parishads).

Table showing the number of beneficiaries and expenditure under the Scheme

TABLE XI

लाभार्थी विद्यार्थ्यांची संख्या No. of beneficiaries									शासकीय अनुदान (रु. हजारत) Government Grants (Rs. in thousands)
१० वी X	एकूण ५ ते १० Total V to X	५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX	१० वी X	एकूण ५ ते १० Total V to X	18
9	10	11	12	13	14	15	16	17	
22	154	16	12	15	48	23	14	128	1
25	180	13	12	10	48	5	30	118	1
30	215	13	12	10	48	5	30	118	2
20	229	26	33	25	30	23	22	159	20
30	177	5	5	5	30	3	22	70	5
25	185	5	5	5	30	3	22	70	5
..
..
..
17	142	40	25	16	50	41	25	197	1
17	145	40	25	16	50	23	25	179	2
18	150	40	25	16	50	23	25	179	2
75	403	30	37	41	80	47	57	292	5
82	430	20	38	40	80	21	57	256	2
80	454	20	38	40	80	21	57	256	2

1	2			4	5	6	7	8
6	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5150	4849	4162	5407	4466
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	5252	4944	4283	5514	4556
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	5354	5039	4324	5621	4646
7	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	664	538	461	489	388
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	680	553	471	500	396
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	696	567	483	511	404
8	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4250	4510	4300	4250	3540
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4500	4600	4760	4500	3550
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4550	4610	5020	5100	3580
9	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	819	717	738	846	743
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	863	754	779	890	783
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	907	792	818	935	824
10	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	990	820	740	935	750
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1020	840	770	965	775
		1984-85 (Estimate)	(अंदाजे) ...	1050	865	790	990	800
11	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	600	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	152	141	125	—	413
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	—	—	—	—
12	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	800	700	720	600	500
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ..	300	300	300	500	300
13	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	529	480	444	536	405
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	534	484	447	540	409
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	540	490	453	546	415
14	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	334	307	159	273	253
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	345	317	168	282	261
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	355	327	177	293	270
15	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	339	382	161	319	280
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	345	395	175	325	285
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	350	300	300	350	300
16	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	130	115	94	96	74
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	165	150	129	131	109
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	165	150	129	131	109
17	वार्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	84	73	73	82	68
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	90	79	78	88	71
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	97	82	83	95	78
18	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	187	175	167	180	150
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	192	180	170	185	154
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	198	185	175	190	158
19	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	67	62	60	60	60
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	69	65	62	62	63
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	71	67	64	64	65
20	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	81	67	72	63	..
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	49	50	50	61	61
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	49	50	50	61	61
21	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) —	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	25	28	23	30	28
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	30	30	25	32	30
	एकूण Total	...		13720	13217	11741	14392	11387
		..		15191	14302	13475	14996	12673
				14814	13954	13314	15703	12272

TABLE X —contd.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
3671	27705	1185	1111	1040	1091	1115	917	6459	35
3742	28291	1337	1235	1061	1377	1139	935	7084	65
3813	28797	1387	1261	1081	1403	1184	952	7268	55
323	2863	..	—	—	365	—	268	633	250
328	2928	230	215	215	365	235	268	1528	230
333	2994	230	215	215	365	235	268	1528	240
2680	23430	1100	800	800	900	650	630	4880	54
2710	24620	1150	800	800	900	650	630	4930	77
2750	25610	1200	800	800	900	650	630	4980	77
514	4377	340	295	247	729	567	400	2578	52
540	4609	263	754	779	729	567	400	4092	23
568	4844	907	793	822	764	597	421	4304	38
652	4887	480	490	410	955	455	455	3245	55
672	5042	485	415	415	800	460	590	3165	60
692	5187	999	820	750	790	450	520	4329	65
290	890	..	—	..	600	..	290	890	326
...	831	152	141	125	—	413	..	831	280
..	—	—
—	—	..	—	—	—	—	—	—	—
500	3820	650	600	650	480	400	400	3180	85
380	2080	300	300	300	500	300	300	2000	95
336	2730	152	—	13	284	12
339	2753	135	83	63	—	41	..	322	22
344	2788	—	—	—	100	100	30
308	1634	..	—	—	82	—	81	163	13
316	1689	113	87	111	—	95	—	406	12
482	1904	—	—	—	—	—	46	46	12
263	1744	—	—	—	325	270	230	555	20
270	1795	345	495	175	—	270	—	1185	40
300	1900	—	—	—	—	—	300	300	90
69	578	—	—	—	74	—	69	143	5
104	788	165	150	129	—	109	—	553	20
104	788	—	—	—	—	—	104	104	4
69	449	50	53	35	65	63	60	326	5
74	480	55	45	45	—	21	—	166	4
79	514	97	32	83	95	78	79	514	5
129	988	55	46	26	105	55	55	342	6
133	1014	106	80	71	105	70	55	487	8
135	1041	106	80	71	105	70	70	502	5
60	369	60	50	50	60	43	60	323	5
62	383	45	35	35	60	30	60	265	4
64	395	45	35	35	60	30	60	265	5
45	328	81	67	72	63	—	45	328	3
45	316	49	50	50	61	61	45	316	6
54	325	49	50	50	61	61	54	325	3
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	156	25	28	23	30	28	22	156	3
25	172	30	30	25	32	30	25	172	4
9543	74000	3463	3019	2777	5774	3082	3810	21925	868
10228	80865	5988	5293	4318	5115	4641	3539	29389	949
10286	80343	5428	4546	4303	5283	3737	4063	27360	739

(२) (अ) स्थानिक स्वराज्य संस्थामार्फत चालविल्या जाणाऱ्या माध्यमिक शाळांना सहाय्य

राज्यातील माध्यमिक शिक्षणाची व्यवस्था खाजगी संस्थांची असली तरी इतर स्थानिक मंडळे, जिल्हा परिषदा, महानगरपालिका, नगरपालिका इत्यादी स्थानिक संस्थाही शाळा चालवितात. माध्यमिक शिक्षकांच्या सेवेच्या शर्ती माध्यमिक शाळासंहितेत ठरवून दिलेल्या तरतुदीप्रमाणे आहेत. शासन या शाळांना सहाय्यक अनुदान देते. अशासकीय माध्यमिक शाळांना ज्या अनुदान सूत्रानुसार अनुदान दिले जाते तेच सूत्र या शाळांना पण लागू करण्यात आले आहे. या सर्व शाळांना माध्यमिक शाळासंहितेच्या तरतुदीनुसार मान्यता दिलेली असते. प्राथमिक शिक्षणाच्या शीघ्र विस्ताराचा परिणाम म्हणून माध्यमिक शिक्षणाच्या टप्प्यातही शाळेला जाणाऱ्या मुलांच्या संख्येत वाढ झाली आहे. शासनाने याशिवाय कमी उत्पन्नाच्या गटाला विविध शैक्षणिक सवलती दिल्या आहेत आणि म्हणून माध्यमिक शिक्षणाच्या टप्प्यावर विद्यार्थ्यांची संख्या जलद गतीने वाढली आहे. त्याचा परिणाम माध्यमिक शिक्षणाचा विस्तार होण्यात झाला आहे. माध्यमिक शिक्षणातील सर्व विकासात्मक बाबींवरील खर्च "योजना खर्चाखाली" घेतला आहे आणि माध्यमिक शिक्षणाच्या नैसर्गिक विस्ताराचा भाग म्हणून शाळांना जादा तुकड्या उधडण्याची अनुमती दिली आहे. शिक्षणाची गुणवत्ता वाढावी या उद्देशाने इयत्ता ५ वी ते ७ वी चे वर्ग माध्यमिक शाळांना जोडण्याची योजना कार्यान्वित केली आहे. शासकीय कर्मचाऱ्यांना दिले जाणारे निवृत्तीवेतनांचे व सेवानिवृत्तीचे लाभ अनुदानप्राप्त खाजगी, माध्यमिक शाळामधील कर्मचारी व स्थानिक संस्थांच्या माध्यमिक शाळातील कर्मचारी वर्गालाही दिले जातात.

शाळांची संख्या, पटसंख्या, शिक्षक संख्या दिलेले अनुदान इत्यादी दर्शविणारा तक्ता
तक्ता १२

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	जिल्ह्यातील शाळांची एकूण संख्या Total No. of schools in the District				वर्गवार Classwise				
			५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII					
			अ,	ब,	क,	ड	एकूण				
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	13589-(283) 13600-(285) 13600-(285)	11556-(254) 11590-(255) 11590-(255)	9806-(218) 9860-(218) 9860-(218)	19188-(380) 19300-(382) 19300-(382)
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	161-(3) 220-(5) 290-(7)	173-(3) 200-(4) 220-(5)	96-(2) 120-(3) 160-(4)	576-(10) 700-(14) 800-(16)
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	42-(1) 73-(1) 75-(2)	39-(1) 40-(1) 41-(1)	39-(1) 37-(1) 38-(1)	76-(2) 69-(2) 70-(2)
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	— — —	— — —	— — —	— — —
5	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	680-(15) 735-(18) 770-(19)	654-(12) 735-(18) 770-(19)	504-(10) 535-(11) 570-(12)	740-(15) 815-(17) 850-(18)
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	670-(13) 699-(13) 730-(14)	662-(13) 690-(13) 719-(14)	560-(10) 585-(10) 513-(11)	748-(14) 816-(16) 860-(16)
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	1476-(28) 1494-(28) 1495-(28)	1325-(29) 1388-(28) 1375-(28)	1232-(29) 1372-(27) 1349-(27)	2036-(46) 2332-(48) 2430-(50)
8	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	1325-(24) 1354-(24) 1392-(25)	1236-(20) 1169-(20) 1202-(21)	941-(18) 968-(18) 993-(19)	2982-(57) 3056-(57) 3143-(58)
9	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	62-(1) 64-(1) 66-(1)	50-(1) 51-(1) 52-(1)	38-(1) 39-(1) 40-(1)	47-(1) 48-(1) 49-(1)
10	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	170-(3) 175-(3) 180-(3)	158-(3) 163-(3) 168-(3)	152-(3) 157-(3) 162-(3)	437-(9) 451-(9) 466-(9)
11	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	491-(11) 505-(11) 516-(11)	468-(9) 484-(9) 498-(9)	431-(9) 443-(9) 456-(9)	803-(15) 857-(16) 878-(16)
12	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	370-(7) 381-(7) 392-(9)	360-(8) 371-(8) 382-(9)	350-(8) 360-(8) 370-(9)	726-(15) 747-(15) 768-(15)

कमात तुकड्यांची संख्या दर्शविण्यात आली आहे.

(अ) महानगरपालिका Corporation
(क) नगरपालिका Municipality
(ब) जि. प. मदतीच्या Z. P. Aided
(ड) छावणी मंडळ Cantonment Board

5. (2) (a) Assistance to Secondary Schools run by Local Bodies

The secondary education activity in the State is managed by Voluntary Agencies, Local Bodies, Zilla Parishads, Corporations, Municipalities, etc. The Grant-in-aid formula adopted for Non-Government recognised-aided secondary schools has been made applicable to these Schools. All these schools are recognised by Government as per provisions of the S. S. Code. With the rapid expansion of primary education, there has been a consequential increase in the school going population at the secondary stage. Government has also granted various educational concessions to the low income group and, therefore, the number of students at the secondary stage has rapidly gone up. This has resulted in an inevitable expansion of secondary education. The developmental expenditure for all the secondary education activities has been taken as a plan activity and the schools have been allowed to open additional divisions as normal expansion of secondary education. Government has introduced a scheme of attaching standards V-VII to the secondary schools, with the object of improving the quality of education. The staff in local body secondary schools has also been granted pension and retirement benefits as are admissible to Government servants.

Table showing the number of schools, enrolment and the number of teacher, grant paid etc.

TABLE XII

तुकडीवार पटसंख्या Enrolment/Divisions		एकूण रकाना ५ ते १० Total of Cols. 5 to 10	विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students			शैक्षणिक शुल्कापासून मिळणारे उत्पन्न (रुपये हजारत) Income from tuition fees (Rs. in thousands)
९ वी IX	१० वी X		फी देणारे Paying	फी न देणारे Non-Paying	एकूण Total	
9	10	11	12	13	14	15
13388-(288)	7593-(180)	75120-(1603)	55110	20010	75120	2200
13500-(290)	7600-(180)	75450-(1610)	41859	33591	75450	1020
13500-(290)	7600-(180)	75450-(1610)	41859	33591	75450	1020
243-(5)	108-(2)	1357-(25)	507	850	1357	29
290-(6)	120-(3)	1650-(35)	690	960	1650	55
320-(7)	150-(3)	1940-(42)	840	1100	1940	67
71-(2)	29-(1)	296-(8)	43	253	296	2
55-(1)	44-(1)	318-(7)	40	278	318	2
55-(1)	45-(1)	324-(8)	40	284	324	2
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—
508-(11)	324-(8)	3410-(71)	1200	2210	3410	120
536-(11)	355-(9)	3711-(84)	1300	2411	3711	130
571-(13)	390-(10)	3921-(91)	1400	2521	3921	140
635-(13)	484-(9)	3759-(72)	286	3473	3759	50
669-(14)	437-(8)	3896-(74)	287	3609	3896	57
695-(14)	458-(9)	3975-(78)	308	3667	3975	64
2027-(45)	1506-(34)	9602-(211)	1772	7830	9602	128
2086-(45)	1692-(35)	10283-(211)	1908	8375	10283	141
2156-(50)	1839-(40)	10644-(225)	1751	8893	10644	160
2216-(41)	1307-(26)	10007-(186)	1614	8393	10007	80
2282-(41)	1337-(26)	10166-(186)	1715	8451	10166	88
2342-(41)	1371-(26)	10443-(190)	1824	8619	10443	90
54-(1)	30-(1)	281-(6)	42	239	281	3
55-(1)	31-(1)	288-(6)	43	245	288	3
56-(1)	32-(1)	295-(6)	44	251	295	3
406-(8)	303-(6)	1626-(32)	524	1102	1626	37
416-(8)	311-(6)	1673-(32)	540	1133	1673	38
427-(8)	317-(6)	1720-(32)	550	1170	1720	38
637-(14)	443-(10)	3273-(68)	540	2733	3273	47
655-(14)	454-(10)	3398-(69)	284	3114	3398	26
704-(15)	476-(10)	3528-(70)	325	3203	3528	28
790-(15)	410-(12)	3006-(65)	738	2268	3006	44
813-(15)	422-(12)	3094-(65)	701	2393	3094	42
836-(15)	434-(12)	3182-(69)	667	2515	3182	40

No. of Divisions has been shown in bracket.

1	2	3	4	5	6	7	8		
13	औरंगा- बाद Auranga- bad	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	
14	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	
15	बीड Beed	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	10 10 10	82-(2) 100-(2) 110-(2)	
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	
17	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	10 9 9	
18	उस्माना- बाद Osmana- bad	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	
19	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	
20	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	22 22 22	8 8 8	30 30 30	
21	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	7 7 7	5 5 5	12 12 12	
22	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	11 11 11	9 9 9	20 20 20	
23	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	27 27 27	3 3 3	30 30 30	
24	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	7 7 7	7 7 7	7 7 7	
25	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	4 4 4	10 10 10	19 19 19	
26	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	51 51 52	11 11 11	62 62 63	
27	चंद्रपूर Chandra- pur	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	9 9 9	2 2 2	11 11 11	
28	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	5 5 5	5 5 5	
	एकूण Total	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	*** *** ***	4 10 10	201 200 201	85 84 84	4 1 1	294 295 296
					41411-(735) 42349-(857) 43635-(889)	35142-(757) 35937-(786) 36807-(807)	30801-(680) 31898-(696) 32680-(713)	49040-(1010) 50739-(1039) 52204-(1059)	

TABLE XII—contd.

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

9	10	11	12	13	14	15
..
..
..
..
..
..
280-(11)	203-(9)	1085 (37)	58	1027	1085	49
315-(11)	220-(9)	1200-(37)	40	1160	1200	34
365-(11)	255-(9)	1355 (37)	25	1330	1355	21
..
..
..
247-(10)	172-(8)	736-(28)	30	706	736	10
261-(10)	184-(8)	809-(30)	35	774	809	12
315-(12)	196-(8)	902-(32)	40	862	902	15
..
..
..
..
..
..
1861-(48)	1455-(41)	13061-(304)	927	12134	13061	56
1920-(48)	1500-(41)	13522-(304)	972	12550	13522	58
1985-(48)	1540-(41)	13895-(304)	1015	12880	13895	61
1160-(27)	871-(22)	7334-(168)	1466	5868	7334	87
1189-(27)	893-(22)	7518-(168)	1500	6018	7518	90
1219-(27)	915-(22)	7690-(168)	1538	6152	7690	92
1312-(35)	915-(27)	9101-(227)	1825	7276	9101	112
1395-(37)	997-(28)	9456-(230)	1889	7567	9456	117
1451-(37)	1056-(28)	9768-(231)	1951	7817	9768	121
1465-(36)	1122-(31)	10296-(231)	589	9707	10296	35
1507-(36)	1161-(31)	10560-(231)	650	9910	10560	39
1507-(36)	1161-(31)	10560-(231)	717	9843	10560	43
1281-(27)	1027-(23)	8276-(172)	1522	6754	8276	101
1340-(29)	1115-(23)	8705-(183)	1580	7125	8705	104
1420-(30)	1195-(24)	9265-(190)	1725	7540	9265	114
1556-(36)	1237-(29)	12588-(272)	1398	11190	12588	105
1620-(38)	1310-(31)	13220-(287)	710	12510	13220	53
1700-(40)	1420-(33)	14010-(302)	800	13210	14010	60
6992-(144)	6053-(126)	41826-(845)	3355	38571	41826	244
7117-(157)	6133-(130)	42797-(909)	2912	39585	42497	218
7563-(164)	6410-(146)	44629-(963)	2353	42276	44629	170
478-(11)	305-(9)	3003-(66)	126	2877	3003	9
560-(11)	415-(10)	3592-(72)	101	3491	3592	7
630-(11)	510-(11)	4075-(75)	120	3955	4075	7
270-(9)	215-(9)	1450-(45)	67	1383	1450	5
237(9)	293-(9)	1738-(48)	34	1704	1738	3
257-(9)	300-(9)	1905-(50)	50	1855	1905	3
37878-(837)	26111-(623)	220382-(4642)	73739	146643	220382	3553
38818-(859)	27024-(633)	226744-(4870)	59800	166944	226744	2337
40080-(880)	28090-(660)	233496-(5008)	59942	173554	233496	2349

अनु- क्रमांक Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	कर्मचारी Staff			हमता १०वी उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या No. of students passed standard X	माध्यमिक शालान्त परीक्षेच्या निकालाची टक्केवारी Percentage of S.S.C. Results
			शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non-teach- ing	एकूण Total		
1	2	3	16	17	18	19	20
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2500	558	3058	3879	47.8
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2505	558	3063
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2505	558	3063
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	28	16	44	77	76
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	35	18	53
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	42	20	62
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	13	4	17	8	65.5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	13	4	17
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	13	4	17
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)
5	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	111	29	140	250	80
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	122	29	151
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	128	29	157
6	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	129	36	165	3886	40
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	133	38	171
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	138	39	177
7	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	337	106	443	466	31
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	339	107	446
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	344	111	455
8	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	295	54	349	695	52.17
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	297	55	352
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	299	55	354
9	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	10	5	15	15	48.5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	10	5	15
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	10	5	15
10	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	51	12	63	133	44
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	51	12	63
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	51	12	63
11	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	108	33	141	147	33
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	110	35	145
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	111	35	146
12	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	116	54	170	116	61.63
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	116	54	170
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	116	54	170
13	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)

TABLE XII—contd.

एकूण मिळालेले अनुदान (रु. हजारात) Total grant received (Rs. in thousands)			रकाना २३ + १५ ÷ ११ दरडोई खर्च Per capita cost with reference to col. 23 + 15 ÷ 11	इ. १०वी उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांनुसार दरडोई खर्च २३ + १५ ÷ १९ Per capita cost with reference to the No. of students passed X col. 23 + 15 ÷ 19	मागासवर्गीय विद्यार्थी संख्या No. of B. C. Students					एकूण Total	अनुदानाच्या रूपाने अशासकीय माध्यमिक संस्थांना शुल्काची परि पूर्तता करण्या- साठी येणारा अंदाजित खर्च (रु. हजारात) Estimated expenditure on reimbursement of tuition fee to Non-Govern- ment Institu- tions in the form of grant-in-aid (Rs. in thousands)
वेतन Salary	वेतनोत्तर Non-Salary	एकूण Total			अनुसूचित जाती SC	अनुसूचित जमाती ST	विमुक्त जाती VJ	भटक्या जमाती NT	इतर मागास- वर्गीय O.B.C.		
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
			रु. Rs.	रु. Rs.							
24247	5630	29877	426	826.93	1700	1100	680	540	2620	6640	1900
34300	5700	40000	411	...	1660	950	630	580	2600	6420	1900
34300	5700	40000	411	...	1800	1000	640	580	2622	6642	1900
230	15	245	116	2065	95	26	2	23	128	274	681
256	16	272	182	...	100	30	3	25	140	298	77
256	37	293	207	...	110	40	5	28	160	343	88
142	15	157	537	837	8	4	212	224	15
148	22	170	541	..	9	5	216	230	17
160	25	185	577	..	9	5	220	234	18
..
..
..
1110	234	1344	525	5856	518	145	44	32	487	1226	120
1220	250	1470	530	..	523	147	46	34	492	1242	130
1280	285	1565	540	..	523	147	46	34	492	1242	140
3040	392	3432	913	883	165	92	8	38	509	812	375
3045	395	3440	914	...	169	97	8	40	516	830	389
3050	400	3450	916	...	173	105	9	43	523	853	407
3993	1400	5393	561	1157	658	153	74	93	1902	2880	783
4305	1400	5705	561	...	671	166	82	101	1920	2940	837
4600	1500	6100	765	...	684	179	90	109	1938	3000	889
4050	687	4737	454	6854	2900	290	356	90	735	4371	2200
4100	700	4800	458	...	2941	294	162	91	732	4220	2300
4150	705	4855	461	...	2979	298	164	93	748	4282	2400
200	33	233	840	1573	42	74	116	14
225	35	260	913	...	32	81	113	15
250	40	290	913	...	34	83	117	16
714	8	722	467	577	246	4	2	30	160	442	66
600	20	620	303	...	250	4	3	35	175	467	67
780	25	805	490	...	252	5	4	37	185	483	70
1030	700	1730	543	12088	473	12	38	38	256	817	232
1133	800	1933	577	...	485	12	38	38	263	836	264
1190	825	2015	579	...	498	12	38	38	270	856	272
700	600	1300	447	1158	178	3	2	30	506	719	136
750	1000	1750	579	...	181	3	2	30	515	731	156
800	1050	1850	594	...	184	3	2	30	524	743	162
..
..
..

1	2	3	16	17	18	19	20
14	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
15	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	54	22	76	67	33
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	54	22	76
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	54	22	76
16	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
17	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	42	4	46	62	37
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	48	4	52
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	48	4	52
18	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
19	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
20	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	436	166	602	527	40
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	436	166	602
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	449	166	615
21	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	235	81	316	292	45
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	245	81	326
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	250	81	331
22	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	318	111	429	552	28
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	319	111	430
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	319	111	430
23	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	333	141	474	392	१८
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	333	141	474
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	333	141	474
24	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	262	73	335	347	34
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	274	74	348
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	280	80	360
25	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	372	136	508	517	41
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	385	140	525
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	400	145	545
26	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1265	407	1662	2549	46
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1350	421	1771
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1431	442	1873
27	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	83	42	125	120	39
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	90	42	132
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	97	42	139
28	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	62	21	83	109	51
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	67	21	88
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	68	21	88
एकूण ...		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7160	2111	9271
Total		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7332	2130	9462
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7486	2177	9663

TABLE XII—contd.

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
..
..
..
500	..	500	461	7462	127	10	..	9	327	469	86
500	..	500	417	..	145	10	..	10	350	515	97
500	..	500	369	..	170	10	..	10	390	580	112
..
..
..
4800	510	5310	206	246	92	61	63	1	174	391	8
4800	510	5310	213	..	98	65	65	1	182	411	10
4800	510	5310	225	..	104	69	67	1	190	431	12
..
..
..
..
..
..
5763	700	6463	499	12000	2349	276	62	72	4547	7306	784
6333	777	7110	530	..	2361	280	62	72	4580	7355	811
6955	865	7820	567	..	2367	281	62	73	4608	7391	834
3384	406	3790	517	9600	1961	220	216	200	2218	4815	227
3528	423	3951	527	..	1965	225	220	201	2221	4832	237
3600	432	4032	524	..	1970	230	224	203	2224	4851	241
3021	200	3221	365	6000	900	413	67	15	3429	4824	112
4233	200	4433	480	..	933	434	75	21	3424	4887	112
5110	200	5310	555	..	971	462	87	28	3574	5122	121
4519	121	4700	460	12079	1597	801	262	351	3325	6336	970
5643	1430	7073	673	..	1699	870	314	398	3395	6676	991
5481	1605	9086	675	..	1699	870	314	398	3395	6676	984
3360	400	3760	466	11125	1755	594	30	159	4216	6754	608
2500	500	3000	356	..	1820	655	55	210	4385	7125	641
3500	500	4000	444	..	1945	710	75	260	4550	7540	678
2010	3000	5010	406	9894	2327	1757	70	140	4918	9212	952
2100	3000	5100	389	..	2350	1770	70	150	5050	9395	1000
2200	5400	7600	547	..	2380	1780	80	160	5150	9550	1057
14384	2006	16390	398	6526	10119	3345	162	718	19433	33777	2768
15075	2108	17183	409	..	10586	3490	176	766	20379	35397	2971
15826	2215	18041	410	..	11045	3643	194	816	21368	37066	3159
1405	87	1492	499	12598	849	364	14	157	1509	2893	201
1385	115	1500	419	..	885	402	47	191	1552	3077	244
1385	115	1500	369	..	923	437	82	225	1592	3259	277
348	8	356	244	3266	428	315	16	17	454	1230	112
674	45	719	412	..	467	336	20	22	484	1329	135
572	33	605	326	..	487	342	25	27	496	1377	145
83010	17152	100162	29487	9981	2168	2757	52139	96532	13350
96853	19446	116299	30330	10240	2083	3021	53652	99326	13401
100745	22467	123212	31307	10623	2208	3198	55302	102638	13992

५ (२) (ब) स्थानिक स्वराज्य संस्थामार्फत चालणाऱ्या माध्यमिक शाळांमध्ये पुस्तक पेढ्या स्थापन करणे.

या योजनेची सविस्तर माहिती प्राथमिक शिक्षण या विभागातील "स्थानिक स्वराज्य संस्थांना सहाय्य (जिल्हा परिवर्तना अनुदान)" या योजनेत दिली आहे.

खालील तक्त्यात विद्यार्थ्यांची संख्या, लाभधारकांची संख्या व योजनेतील खर्च वगैरे माहिती दिली आहे.

तक्ता १३

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	ज्यांना लाभ द्यावयाचा आहे अशा विद्यार्थ्यांची संख्या No. of beneficiaries to be covered					
			५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX	
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3397	3375	2875	2450	4800
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3400	3380	2900	2500	4900
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	3400	3380	2900	2500	4900
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	40	43	24	144	61
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	55	50	30	175	73
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	72	55	40	200	80
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	176	117	102	156	124
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	176	117	102	156	123
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	176	117	102	156	123
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	167	165	140	187	159
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	175	173	144	204	169
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	182	181	153	215	174
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	457	..
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	309
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे)
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	331	284	235	746	554
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	339	292	242	764	570
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	348	300	248	786	585
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	16	13	10	12	14
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	16	13	10	12	14
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	17	13	10	13	14
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	42	39	35	109	102
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	44	41	39	113	104
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	45	42	41	116	107
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	411	404	413	190	..
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	411	404	413	190	..
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	411	404	413	190	..

(2) (b) Establishment of Book Banks Non-Government Secondary Schools (run by Local Bodies).

The details of the scheme are indicated in the Programme relating to Primary Education--Assistance to Local Bodies for Primary Education (Grants to Zilla Parishads)

The following table shows the No. of beneficiaries and expenditure under the scheme.

TABLE XIII

लाभार्थी विद्यार्थ्यांची संख्या No. of beneficiaries								एकूण Total	शासकीय अनुदान (रुपये हजारात) Government Grants (Rs. in thousands)
१० वी X	एकूण Total	५ वी V	६ वी VI	७ वी VII	८ वी VIII	९ वी IX	१० वी X		
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
3350	20247	4807	3615	3301	1400	1400	1200	15723	95.७४
3400	26480	549	541	491	1400	1208	1200	5389	80.72
3400	20480	549	541	491	1400	1208	1200	5389	50.००
27	339	137	31	40	208	7
30	413	13	12	10	137	5	40	217	1
38	485	13	12	10	137	5	38	215	2
..
..
..
..
..
..
..
..
..
..
29	764	147	110	106	175	25	139	702	2
90	764	28	30	30	175	28	139	430	5
90	764	28	30	30	175	28	139	430	6
122	940	190	..	131	321	14
109	974	190	..	131	321	14
114	1019	190	..	131	321	14
312	769	457	..	312	769	30.6
..	309	309	..	309	12.9
..
..
..
..
..
227	2377	60	60	60	1000	650	200	2030	43
234	2441	87	87	87	1000	90	200	1551	9
34.5	2612	87	87	87	1000	90	200	1551	9
8	73	30	..	15	45	..
8	73	30	..	15	45	..
8	73	30	..	15	45	1
7.6	403	50	50	24	20	33	8	185	..
7.8	419	6	5	4	20	4	8	47	..
7.9	430	6	5	4	20	4	8	47	..
102	1520	411	404	413	190	..	102	1520	102
102	1520	411	404	413	190	..	102	1520	105
102	1520	411	404	413	190	..	102	1520	105

1	2	3	4	5	6	7	8	
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	62	90	88	182	198
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	95	93	90	187	203
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	98	96	93	192	209
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
18	बीड Bhir	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	22	23	18	87	69
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	25	25	20	97	79
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	27	27	21	107	91
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	315	237	227	246	191
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	318	240	219	249	193
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	323	245	224	254	197
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	355	341	304	324	292
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	368	352	315	335	302
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	382	365	318	348	314
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	514	418	369	428	328
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	527	428	378	439	336
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	540	439	387	450	346
25	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	415	375	307	396	293
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	450	415	347	431	333
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	450	415	347	431	333
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	417	369	355	351	320
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	435	392	371	365	335
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	464	417	396	385	355
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	713	643	532	560	389
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	735	670	558	610	405
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	795	688	587	652	425
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	527	499	475	540	453
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	545	514	487	557	466
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	569	539	510	579	484
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	67	..
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	23	23	23	67	30
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	23	23	23	67	30
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	13	..
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	13	75
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	103	75	60	13	75
	एकूण Total	...		7920	7435	6509	7645	8347
		...		8082	7572	6658	7289	8946
		...		8425	7821	6873	7654	8842

६. शिष्यवृत्त्या

माध्यमिक/उच्च माध्यमिक शाळांतील शिष्यवृत्त्या

६ (१) ग्रामीण भागातील हुशार (प्रज्ञावान) विद्यार्थ्यांसाठी राष्ट्रीय शिष्यवृत्ती योजना.—ग्रामीण भागातील हुशार व पात्र विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेता यावे म्हणून भारत सरकारने सन १९७१-७२ पासून ही राष्ट्रीय शिष्यवृत्ती योजना अंमलात आणली आहे. सन १९८१-८२ या शैक्षणिक वर्षापासून भारत सरकारने ही शिष्यवृत्ती योजना उच्चमाध्यमिक स्तर इयत्ता ११ वी १२ वी पर्यंत वाढविली असून शिष्यवृत्ती संच आणि दर यामध्येही वृद्धि केली आहे. त्यांची रूपरेखा पुढीलप्रमाणे.—

(१) प्रत्येक सामुहिक विकास गटास ३ प्रमाणे एकूण ४२५ सामुहिक विकास गटास १,२७५ शिष्यवृत्त्या, याव्यतिरिक्त प्रत्येक सामुहिक विकास गटातील भूमिहीन शेत मजुरांच्या शिष्यवृत्तीधारक मुलास १ प्रमाणे एकूण ४२५ शिष्यवृत्त्या, प्रत्येक सामुहिक विकास गटातील अनुसूचित जातीतील शिष्यवृत्तीधारकास १ प्रमाणे ४२५ शिष्यवृत्त्या, तसेच महाराष्ट्रातील एकूण १३ जिल्ह्यातील ४८ जनजाती विकास गटास प्रत्येकी ३ प्रमाणे एकूण १४४ शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या आहेत.

शिष्यवृत्तीचे सुधारित दर पुढीलप्रमाणे आहेत :—

(अ) द. म. रु. १०० प्रमाणे (१० महिन्याकरिता) माध्यमिक/उच्च माध्यमिक इ. ८ वी ते १२ वीतील कोणत्याही निवड अथवा विंगर निवड केलेल्या शाळेतील निवासी शिष्यवृत्तीधारकास.

(ब) द. म. रु. ६० प्रमाणे (१० महिन्याकरिता) इ. ११ वी, १२ वीतील अनिवासी शिष्यवृत्तीधारकास, आणि

(क) द. म. रु. ३० (१० महिन्याकरिता) अधिक मान्य शुल्काची प्रतिपूर्ति अनिवासी शिष्यवृत्तीधारकास (जर ते शुल्क आकारणाऱ्या शाळेत शिकत असतील तर) इ. ८ वी ते १० वी करिता शिष्यवृत्त्या आयुक्त, शासकीय परीक्षा मंडळ, पुणे यांचे मार्फत इ. ७ वीत घेण्यात येणाऱ्या माध्यमिक शिष्यवृत्तीच्या स्पर्धात्मक परीक्षेच्या गुणांच्या आधारे इ. ८ वी पासून प्रदान केल्या जातात. इ. ७ वीत शिकत असलेल्या व ज्यांचे वय १५ वर्षांपेक्षा अधिक नाही, अशा विद्यार्थ्यांना या परीक्षेसाठी बसता येते. ही शिष्यवृत्ती आता इ. ८ वी पासून मंजूर करण्यात येऊन ती इ. १२ वी पर्यंत म्हणजे एकूण ५ वर्षे चालू राहिल. या शिष्यवृत्तीस पात्र ठरण्यासाठी किमान गुणवत्तेचा एक निकष म्हणजे प्रत्येक विषयात किमान ३० गुण व एकूण ४० टक्के गुण ठरविण्यात आले आहेत. ही शिष्यवृत्ती विद्यार्थ्यांची समाधानकारक प्रगती व चांगली वर्तणूक असल्यास पुढील वर्षी चालू राहते.

6. Scholarships

Scholarships in Secondary/Higher Secondary Schools

6 (1) *National Scholarships for talented children in rural areas.*—In order to enhance education amongst the talented and deserving students in the rural areas, the Government of India introduced National Scholarships from the year 1971-72. The Government of India have extended the scheme at Higher Secondary stage from the year 1981-82 for Std. XI-XII and enhanced the number of sets and the rates of Scholarships are as under :—

There are 425 Community Development Blocks, each block having 3 sets of general category (1275) 1 set for children of landless labours (425) 1 for Scheduled Caste (425) and 3 sets for Tribal students in 48 tribal Blocks (144).

The revised rates of scholarships are as under :—(A) Rs. 100 p. m. (for 10 months) for Scholars residing in selected or non-selected residential schools in Stds. VIII-XII, (B) Rs. 60 p. m. (for 10 months) for day Scholars studying in Std. XI-XII and (C) Rs. 30 p. m. (for 10 months) for day Scholars plus tuition fees is where levied. The scholarships are awarded on the basis of result of the competitive examination conducted by the Bureau of Government Examinations, Pune for High School Scholarships examination of Students studying in Class VII and whose age is not more than 15 years are eligible to appear for this examination. Fresh scholarship are sanctioned in std. VIII and the tenure of the scholarship for 5 years i. e. upto XII std. A student is required to get at least 30 marks in each subject and 40 per cent in aggregate for the renewal at this scholarship also satisfactory progress and good conduct of the students.

ग्रामीण भागातील हुशार व प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांसाठी ठेवण्यात आलेल्या माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळातील
राष्ट्रीय शिष्यवृत्त्यावद्दल माहिती दर्शविणारा तक्ता

Table indicating information relating to National Scholarships for talented students from
Rural areas in High Schools/H. S. Schools

तक्ता १४ TABLE XIV

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव	सामूहिक विकास गटाची संख्या /आदिवासी तहसील Total No. of C. D. Blocks/ Tribal Tahsil	शिष्यवृत्ती संख्या No. of Scholar- ships sets	नवीन व पुढे चालू राहिलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या No. of beneficiaries fresh and continued			प्रथम शिष्यवृत्ती धारकांचे मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of First awardee		अंतिम शिष्यवृत्ती धारकांचे मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee		Name of the District
				प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Antici- pated)	अंदाज 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Antici- pated)	प्रत्यक्ष 1984-85 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Antici- pated)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	नाशिक	22	106+21	345	350	350	79.33	80.00	40.00	40.00	Nashik
2	ठाणे	18	88+30	647	320	320	84.00	86.00	41.66	40.33	Thane
3	धुळे	16	78+24	478	370	370	76.00	75.00	40.33	40.00	Dhule
4	जळगाव	21½	105+9	509	340	340	81.00	80.00	41.33	40.66	Jalgaon
5	पुणे	22½-3	121	335	350	400	83.33	84.00	44.33	43.00	Pune
6	रायगड	17-1	88	330	350	380	88.66	87.00	41.33	40.66	Raigad
7	अहमदनगर	21-1	108	350	380	410	85.33	86.00	41.00	40.00	Ahmadnagar
8	नीलापूर	19 Nil	95	363	400	410	86.33	87.00	41.66	45.00	Solapur
9	कोल्हापूर	19	92	523	520	520	83.66	84.00	45.66	50.00	Kolhapur
10	सातारा	18	89	268	270	275	81.66	76.00	40.33	45.00	Satara
11	सांगली	13½	65	280	280	285	83.66	85.00	40.00	50.00	Sangli
12	रत्नागिरी	19	93	615	610	610	84.00	84.00	40.33	45.00	Ratnagiri
13	सिंधुदुर्ग	9½	45	315	320	324	77.33	78.00	42.33	42.00	Sindhudurg
14	औरंगाबाद	12½	63	171	186	150	68.33	69.00	40.00	40.00	Aurangabad
15	जालना	9½	47½	111	103	85	70.00	72.00	40.00	40.00	Jalna
16	परभणी	13½	67½	157	110	130	72.66	73.00	40.33	40.00	Parbhani
17	बीड	12½	62½	118	186	150	79.66	90.00	40.66	43.00	Beed
18	नांदेड	13	63	283	187	140	75.33	77.00	40.33	42.00	Nanded
19	उस्मानाबाद	18	90	381	110	120	70.66	75.00	40.00	45.00	Osmanabad
20	लातूर	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Latur
21	अमरावती	14½	60	143	168	181	75.33	68.00	48.33	57.00	Amravati
22	बुलढाणा	13½	67	209	220	225	76.00	78.00	41.66	43.00	Buldhana
23	अकोला	13½	67	179	188	217	74.00	75.00	44.66	40.00	Akola
24	यवतमाळ	14	78	174	209	269	74.00	69.00	40.33	52.00	Yavatmal
25	नागपूर	13	52+2	145	146	150	79.00	80.00	44.66	45.00	Nagpur
26	वर्धा	8½	34	94	102	105	79.33	79.66	45.00	50.00	Wardha
27	भंडारा	15½	62+4	151	175	180	80.66	81.33	50.00	49.00	Bhandara
28	चंद्रपूर	—	74+12	167	126	130	70.33	72.00	43.00	42.00	Chandrapur
29	गडचिरोली	8	—	59	77	98	56.00	55.00	54.00	53.00	Gadchiroli
	एकूण	415½-5	2163-5	7900	7153	7324	Total

६ (२) (अ) बृहन्मुंबई क्षेत्रातील पूर्व माध्यमिक व माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांसाठी खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या

गुणवान विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन देण्यासाठी पूर्व-माध्यमिक व माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांसाठी खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या देण्याची योजना सुरू केली आहे. पुणे येथील शासकीय परीक्षा मंडळ दरवर्षी घेत असलेल्या स्पर्धात्मक परीक्षांच्या निकालावर प्रामुख्याने या शिष्यवृत्त्या दिल्या जातात. ही शिष्यवृत्ती समाधानकारक प्रगती व चांगली वर्तणूकीच्या आधारे चालू राहते. या शिष्यवृत्त्यांचा दर पूर्व-माध्यमिक विद्यार्थ्यांसाठी दरमहा रुपये १० व माध्यमिक विद्यार्थ्यांसाठी दरमहा रुपये १५ असा आहे. प्रत्येक टप्प्यात शिष्यवृत्तीचा नियत कालावधी तीन (३) वर्षांचा आहे. जिल्ह्याच्या ग्रामीण व नागरी क्षेत्रासाठी शिष्यवृत्त्यांचे निरनिराळे व ठराविक संच वाटून दिलेले असतात. बृहन्मुंबई क्षेत्रासाठी पूर्व माध्यमिक शाळांसाठी २५४ व माध्यमिक शाळांसाठी ३१९ संच ठेवले आहेत.

6 (2) (A) Open Merit Scholarship to the Students in middle School and Secondary Schools in Greater Bombay area.

The scheme of open merit scholarships at Middle School stage and High School stage is in operation to encourage meritorious students. The scholarships are awarded on the basis of the results of a competitive examination conducted every year by the Bureau of Government Examinations, Pune. The rate of scholarship is Rs. 10 p. m. at Middle School stage and Rs. 15 p. m. at High School stage. The scholarship is continued on the basis of satisfactory progress and good conduct. The tenure of the scholarship is for 3 years at each stage. A definite number of sets of scholarship is allotted to the District for Rural and Urban areas separately. For Greater Bombay area, there are 254 sets of Middle School scholarship and 319 sets of High School scholarship.

खालील तक्ता इयत्ता ४ थी आणि ७ वीच्या स्पर्धा परिक्षांना वसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची आणि वर्षामध्ये प्रदान केलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या दर्शवितो.

The following table shows the number of students appearing at the competitive Examinations of Stds. IV and VII and the awards made during the year.

तक्ता १५ TABLE XV

अ. नं Sr. No.	शिष्यवृत्तीचे नाव Name of Scholarship	परीक्षेस बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या Total number of students appearing at examinations			शिष्यवृत्ती संचाची एकूण संख्या Total number of seats of Scholarships		
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
		3	4	5	6	7	8
1	पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती	7445	8000	8500	254	254	254
2	माध्यमिक शिष्यवृत्ती	6276	8000	8500	319	319	319
	एकूण Total	13721	16000	17000	573	573	573

तक्ता १५—चालू TABLE XV—Contd.

अ. नं. Sr. No.	शिष्यवृत्तीचे नाव Name of Scholarship	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्ती संख्या Actual number of fresh awards/ Continuance of scholarships			प्रथम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee	
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाज 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actuals)
		9	10	11	12	13	14	15
1	पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती	254 (Fresh) 508 (Cont.)	254 (Fresh) 508 (Cont.)	254 (Fresh), 508 (Cont.)	86	85	68	75
2	माध्यमिक शिष्यवृत्ती	319 (Fresh) 638 (Cont.)	319 (Fresh) 638 (Cont.)	319 (Fresh) 638 (Cont.)	94	94	73	74
	Gr. Total	1719	1719	1719

६ (२) (ब) बृहन्मुंबईखेरीज इतर जिल्ह्यातील पूर्व माध्यमिक व माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांसाठी खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या

६ पूर्वमाध्यमिक शिष्यवृत्त्या या योजनेची माहिती योजना क्र. ६ (२) (अ) मध्ये देण्यात आली आहे.

ग्रामीण व नागरी क्षेत्रासाठी वाटून दिलेल्या शाळांची संख्या पुढील प्रमाणे आहे:—पूर्व-माध्यमिक शिष्यवृत्त्या पूर्व माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्ति शहरी-ग्रामीण माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्ति शहरी-ग्रामीण.

6 (2) (b) Open Merit Scholarships to the Students in Secondary Schools in Districts other than Greater Bombay.

6 Middle School Scholarships:—The details of the scheme are indicated at Sr. No. 6 (2) (a).

The number of sets allotted for the rural and urban area are as follows:—Middle School scholarships urban-Rural High school scholarships urban-Rural.

तक्ता १६

TABLE XVI

स्पर्धात्मक परीक्षेस बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या, शिष्यवृत्ती लाभधारकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता. The following table shows the number of Students appearing for the competitive Examinations and the awards made during the year.

तक्ता १६ TABLE XVI

पूर्व-माध्यमिक शिष्यवृत्त्या (५ वी ते ७ वी) MIDDLE SCHOOL SCHOLARSHIPS (V to VII)

R—ग्रामीण Rural. U—नागरी Urban. T—एकूण Total

जिल्ह्याचे नाव Name of the District		परीक्षेस बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या Total No. of students appearing at Examinations			शिष्यवृत्ती संचांची एकूण संख्या Total No. of Sets of Scholarships	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या Actual No. of awards/Continuation of Scholarships			प्रथम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळवलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage marks of last awardee	
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाज 1984-85 (Estimates)		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाज 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actual)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actual)
		2	3	4		5	6	7	8	9	10	11
1 नाशिक Nashik	R ...	2269	230	2330	78	91	93	94	89	85	50	55
	U ...	8906	8980	8920	38	170	181	183	75	70	52	54
	T ...	11175	9210	11250	116	261	274	277
2 ठाणे Thane	R ...	2326	2794	3055	71	174	200	214	79	72	61	58
	U ...	1360	1420	1555	36	113	103	113	88	81	52	69
	T ...	3686	4214	4610	107	287	303	327
3 धुळे Dhule	R ...	2021	3155	3210	56	168	168	168	70	75	58	65
	U ...	1216	1305	1350	28	81	84	84	78	84	64	70
	T ...	3237	4460	4560	84	252	252	252
4 जळगाव Jalgaon	R ...	1745	1778	1316	75	120	121	122	78.60	80	61.30	71
	U ...	2946	2981	3021	38	223	224	244	67.60	68	57	58
	T ...	4691	4759	4837	113	343	345	366
5 पुणे Pune	R ...	4300	4652	4700	103	349	349	355	74	..	55	..
	U ...	2000	2231	2300	52	176	176	180	81	..	60	..
	T ...	6300	6883	7000	155	525	525	535
6 रायगड Raigad	R ...	1808	1905	1980	45	140	175	209	65	66	50	52
	U ...	538	590	635	23	60	72	92	74	75	50	52
	T ...	2346	2495	2615	68	200	247	301
7 अहमदनगर Ahmadnagar	R ...	4958	5105	5105	75	172	199	199	74	80	58	59
	U ...	1032	1135	1135	37	130	137	137	73	80	62	67
	T ...	5990	6240	6240	112	302	336	336
8 सोलापूर Solapur	R ...	3586	3665	3757	79	274	287	297
	U ...	1390	1430	1470	39	218	229	229
	T ...	4976	5095	5227	118	492	516	526
9 कोल्हापूर Kolhapur	R ...	4061	4485	4485	67	194	201	201	80.66	70.30	64.30	62.60
	U ...	1225	1400	1400	33	100	99	99	86	70.20	70.01	63
	T ...	5286	5885	5885	100	294	300	300
10 सातारा Satara	R ...	5836	5982	6129	61	158	162	162	84	66.33	66.33	49
	U ...	1055	1081	1108	30	137	163	163	86	80.33	61	64.66
	T ...	6891	7063	7237	91	295	325	325
11 सांगली Sangli	R ...	2693	2491	2491	52	164	146	156	79.33	70.66	59.33	58.13
	U ...	997	832	832	26	105	81	58	89	75.66	72.66	65.33
	T ...	3690	3323	3323	78	269	227	214

12	रत्नागिरी Ratnagiri	R U T	1887 237 2124	1924 242 2166	1961 247 2208	52 26 78	171 79 250	195 70 265	156 78 234	79 84 ...	68 75 ...	66 66 ...	50 66 ...
13	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	R U T	1307 227 1534	1355 250 1605	1395 265 1660	28 14 42	69 28 97	79 32 111	84 42 126	85 75 ...	67.70 78.60 ...	70 65 ...	54 49 ...
14	औरंगाबाद Aurangabad	R U T	2105 894 2999	2145 914 3059	2185 934 3119	48 13 61	143 118 261	143 118 261	143 118 261	76 76 76	76 76 76	76 76 76	52 52 52
15	जालना Jalna	R U T	1080 316 1396	1125 340 1465	1190 360 1550	34 17 51	— — 82	— — 97	— — 102	74.30 74.30 74.30	73.30 73.30 73.30	45.60 45.60 45.60	40 52 52
16	परभणी Parbhani	R U T	1100 600 1700	1150 600 1750	1200 650 1850	53 26 79	120 90 210	180 90 270	190 95 285	60 60 60	70 70 70	50 50 50	52 52 52
17	बीड Beed	R U T	1548 545 2093	1696 600 2296	1815 648 2463	47 24 71	57 63 120	112 84 196	125 89 214	60 60 60	56 74.50 74.50	40 50 50	50 55 55
18	नान्देड Nanded	R U T	1568 499 2067	2077 621 2698	2215 680 2695	54 26 80	144 78 222	132 78 210	132 78 210	75 71.33 71.33	60 67 67	52.66 55.33 55.33	40 52.33 52.33
19	उस्मानाबाद Osmanabad	R U T	261 1218 1479	288 1213 1501	317 1328 1645	73 37 110	— — 48	— — 107	— — 107	58.90 53.30 53.30	64.30 60.60 60.60	54.60 45.30 45.30	60 46 46
20	लातूर Latur	R U T	1405 785 2190	1460 865 2325	1535 945 2480	10 100 110	100 110 210	110 119 229
21	अमरावती Amravati	R U T	2272 1602 3874	2480 1710 4190	2530 1800 4330	41 21 62	163 66 229	163 66 229	173 76 249	83 74 74	56
22	बुलढाणा Buldhana	R U T	2532 906 3438	2577 931 3508	2577 931 3508	36 18 54	103 59 162	115 60 175	125 70 195	73	45	48
23	अकोला Akola	R U T	2335 745 3080	2465 845 3310	2602 945 3547	40 20 60	120 60 180	120 60 180	190 77 267	63	70	40	40
24	यवतमाळ Yeotmal	R U T	3404 773 4177	3685 890 4575	3980 1020 5000	37 19 56	86 80 166	192 100 193	107 86 193	72 82 82	66 69 69	52 59 59	40 55 55
25	नागपूर Nagpur	R U T	1985 1259 3240	2250 1355 3605	2300 1355 3655	51 26 77	146 110 256	159 139 292	168 134 302	60.38 72.25 72.25	62.67 74.33 74.33	49.75 59.15 59.15	51.48 60.10 60.10
26	वर्धा Wardha	R U T	1345 345 1690	1348 392 1740	1460 415 1875	20 10 30	60 30 90	60 30 90	60 30 90	63 86.60 86.60	50 71 71	48 68 68	40.30 55 55
27	भंडारा Bhandara	R U T	1843 564 2407	2175 660 2835	2545 790 3335	43 21 64	128 64 192	128 64 192	128 64 192	66 62 62	70 65 65	47 46 46	50 50 50
28	चंद्रपूर Chandrapur	R U T	2211 636 2847	2230 642 2872	2262 654 2916	42 21 63	190 60 250	194 30 224	216 50 266	65 65 65	65 65 65	43 43 43	43 43 43
29	गडचिरोली Gadchiroli	R U T	750 35 785	825 48 873	41 .. 41	62 .. 62	66 .. 71	45 50 50
	एकूण Grand Total	R U T	65787 34816 100603	69422 36490 105912	73952 37741 111693	1461 719 2180	3654 2101 6445	4154 2680 6993	4346 2788 7343

६. (२) (क) माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्त्यां (द्वयत्ता ८ वी ते १० वीं)
या योजनाची माहिती योजना क्रमांक ६ (२) (अ) मध्ये देण्यात आली आहे.
स्पर्धा-परिक्षांना बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची, लाभधारकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

6. (2)(c) High School Scholarship (VIII to X)
Details of the Scheme are indicated at Serial No. 6 (2) (a)
Table indicating the number of students appearing for Competitive Examinations
and number of beneficiaries

तक्ता १७ TABLE XVII
R : ग्रामीण—Rural U : नागरी—Urban T : एकूण—Total

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District			परीक्षेस बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या Total number of students appearing at Examination			शिष्यवृत्ती संचांची एकूण संख्या Total No. of sets of sets of Schol- arships	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या Actual No. of Awards/Continuance of Scholarships			प्रथम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee	
				प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actuals)
1	नाशिक Nashik	R ... U ... T ...	1258 2945 4203	1260 2930 4190	1260 2930 4190	71 36 107	102 222 324	103 235 338	103 235 338	80.00 75.00 —	82.00 80.00 —	90.00 85.00 —	81.00 71.00 —	
2	ठाणे Thane	R ... U ... T ...	1344 774 2118	1415 852 2267	1770 980 2750	65 32 97	225 93 318	238 108 346	258 124 382	70.00 90.00 —	74.00 94.00 —	58.00 80.00 —	61.00 81.00 —	
3	धुळे Dhule	R ... U ... T ...	1208 448 1692	1243 492 1735	1273 522 1795	48 24 72	144 72 216	144 72 216	144 72 216	67.00 78.00 —	70.00 85.00 —	57.00 63.00 —	60.00 70.00 —	
4	जळगाव Jalgaon	R ... U ... T ...	708 1293 2001	744 1332 2076	787 1382 2169	66 34 100	109 201 310	110 201 311	110 202 312	86.06 81.00 —	87.00 82.00 —	68.06 54.03 —	69.00 55.00 —	
5	पुणे Pune	R ... U ... T ...	2085 1197 3282	2708 1453 4161	2808 1554 4362	119 60 179	357 180 537	395 200 595	400 210 610	79.00 92.00 —	— — —	58.00 78.00 —	— — —	
6	रायगड Raigad	R ... U ... T ...	1056 247 1303	1135 285 1420	1205 330 1535	37 19 56	111 57 168	120 61 181	157 95 252	88.00 88.00 —	89.00 89.00 —	58.00 70.00 —	60.00 71.00 —	
7	अहमदनगर Ahmadnagar	R ... U ... T ...	1938 453 2391	2150 516 2666	2200 580 2780	63 32 95	180 155 335	163 137 300	163 137 300	68.00 80.00 —	75.00 85.00 —	60.00 69.00 —	59.00 65.00 —	
8	सोलापूर Solapur	R ... U ... T ...	1817 698 2515	1867 723 2590	1918 746 2664	66 33 99	185 142 327	194 152 346	194 152 346	64.00 85.00 69.60	66.00 88.00 —	55.00 67.00 —	57.00 69.00 —	
9	कोल्हापूर Kolhapur	R ... U ... T ...	2141 689 2830	2540 860 3400	2540 860 3400	64 32 96	189 99 288	192 96 288	192 96 288	87.60 — —	83.20 82.00 —	60.00 71.60 —	60.30 71.20 —	
10	सातारा Satara	R ... U ... T ...	3109 589 3698	3186 604 3790	3259 620 3879	58 29 87	166 113 279	177 122 299	177 122 299	65.00 92.66 —	76.33 83.33 —	55.66 72.00 —	54.66 72.33 —	
11	सांगली Sangli	R ... U ... T ...	1249 399 1648	1344 414 1758	1344 414 1758	55 27 82	167 105 272	156 97 253	156 97 253	65.66 80.00 —	63.66 91.00 —	54.69 69.00 —	55.33 71.20 —	

12	रत्नागिरी Ratnagiri	R ... U ... T ...	1203 237 1440	1229 242 1471	1252 247 1499	43 22 65	132 67 199	150 71 221	129 66 195	66.00 90.00 —	64.00 88.00 —	60.00 71.00 —	57.00 70.00 —
13	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	R ... U ... T ...	988 110 1098	1121 139 1260	1130 150 1280	24 12 36	62 35 97	72 36 108	75 36 111	70.00 80.00 —	70.30 74.30 —	60.00 65.00 —	62.00 63.00 —
14	औरंगाबाद Aurangabad	R ... U ... T ...	1086 642 1728	1126 662 1788	1166 682 1848	41 20 61	125 112 237	125 112 237	125 112 237	81.00 — —	81.00 — —	60.00 — —	60.00 — —
15	जालना Jalna	R ... U ... T ...	614 199 813	665 210 875	775 230 1005	28 14 42	60 47 107	81 63 149	111 100 211	— — 83.3	— — 80.03	— — 53.03	— — 44.06
16	परभणी Parbhani	R ... U ... T ...	550 350 900	560 450 1010	580 550 1130	40 20 60	125 60 185	135 60 195	140 65 205	55.00 80.00 —	45.00 70.00 —	60.00 70.00 —	55.00 75.00 —
17	बीड Beed	R ... U ... T ...	896 437 1333	986 488 1474	1056 618 1674	32 16 48	80 62 142	87 61 148	89 61 150	60.00 80.00 —	59.00 81.50 —	60.00 70.00 —	47.00 53.00 —
18	नांदेड Nanded	R ... U ... T ...	1044 382 1426	1191 423 1614	1300 465 1765	39 19 58	117 57 174	118 57 175	118 57 175	54.33 71.00 —	57.66 81.33 —	45.66 61.00 —	47.00 60.33 —
19	उस्मानाबाद Osmanabad	R ... U ... T ...	1218 261 1479	1340 310 1650	1420 342 1762	60 30 90	29 12 41	34 17 51	41 23 64	71.00 68.00 —	72.00 69.00 —	46.00 68.00 —	47.00 68.00 —
20	लातूर Latur	R ... U ... T ...	817 400 1217	840 430 1270	863 460 1323	— — —	65 76 141	70 81 151	74 86 160	— — —	— — —	— — —	— — —
21	अमरावती Amravati	R ... U ... T ...	1093 734 1827	1142 786 1928	1385 950 2335	45 22 67	84 31 115	104 43 147	123 49 172	62.00 — —	76.00 — —	50.00 — —	50.00 — —
22	बुलढाणा Buldhana	R ... U ... T ...	1348 570 1918	1440 620 2060	1440 620 2060	35 18 53	105 54 159	110 54 164	110 54 164	82.00 — —	85.00 — —	52.00 — —	54.00 — —
23	अकोला Akola	R ... U ... T ...	1559 675 2234	1689 775 2464	1759 875 2634	37 19 56	111 51 162	111 51 162	187 74 261	76.00 — —	80.00 — —	40.00 — —	40.00 — —
24	यवतमाळ Yeotmal	R ... U ... T ...	1931 618 2549	2250 750 3000	2540 910 3450	36 18 54	92 39 131	116 77 193	134 84 218	54.03 85.60 —	54.00 80.30 —	45.60 68.30 —	45.00 64.00 —
25	नागपूर Nagpur	R ... U ... T ...	1313 1090 2403	1550 1250 2800	1615 1215 2830	70 35 105	150 110 260	168 115 283	170 125 295	57.13 98.92 —	58.42 80.30 —	44.52 69.30 —	46.00 70.00 —
26	वर्धा Wardha	R ... U ... T ...	750 380 1130	681 274 955	750 300 1050	27 13 40	81 39 120	81 39 120	81 39 120	46.30 73.60 —	60.60 79.00 —	44.00 47.30 —	45.00 61.60 —
27	भंडारा Bhandara	R ... U ... T ...	1551 338 1889	1840 450 2290	2250 575 2825	36 19 55	108 57 165	108 57 165	108 57 165	64.00 79.00 —	70.00 82.00 —	50.00 57.00 —	55.00 60.00 —
28	चंद्रपूर Chandrapur	R ... U ... T ...	1340 570 1910	1355 576 1931	1370 581 1951	17 35 52	77 12 89	147 37 184	199 37 236	72.00 79.00 —	72.00 79.00 —	47.00 61.00 —	47.00 61.00 —
29	गडचिरोली Gadchiroli	R ... U ... T ...	— — —	460 50 510	506 60 566	— — —	— — —	36 — 36	54 — 54	— — —	60.00 85.00 —	— — —	40.00 65.00 —
	एकूण Total	R ... U ... T ...	37214 17761 54975	41225 19346 60403	43521 20748 64269	1322 690 2012	3538 2360 5898	3845 2517 6362	4122 2667 6789	— — —	— — —	— — —	— — —

६ (२) (ड) विदर्भातील पूर्व-माध्यमिक आणि माध्यमिक शाळांमधील विद्यावेतन

भूतपूर्व मध्यप्रदेश राज्यातील पूर्व-माध्यमिक आणि माध्यमिक शाळांमधील विद्यावेतनाची योजना विदर्भात अजून चालू आहे. या विद्यावेतनाचा दर पूर्व-माध्यमिक शाळेत दरमहा रुपये १२ आणि माध्यमिक शाळेत रुपये २० आहे. प्रत्येक स्तरावर विद्यावेतनाचा कालावधी ३ वर्षे आहे. गुणवत्तेच्या आधारावर माध्यमिक शाळेतील खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्याकरिता शासकीय परीक्षा मंडळाकडून दरवर्षी घेण्यात येणाऱ्या स्पर्धात्मक परीक्षांच्या निकालावरून ५ व ८ इयत्तेमध्ये नव्याने विद्यावेतन देण्यात येते. ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न १,२०० रु. पेक्षा जास्त नाही अशांना या विद्यावेतनासाठी पात्र समजले जाते. विद्यावेतने समाधानकारक प्रगती व चांगल्या वर्तणुकीच्या आधारे चालू राहतील. विदर्भातील पूर्व-माध्यमिक शाळा आणि माध्यमिक शाळांसाठी स्वतंत्रपणे विद्यावेतने देण्यात येतात..

6 (2) (d) Stipends in Middle and High Schools in Vidarbha

The scheme of stipends in Middle Schools and High Schools in Ex-Madhya Pradesh State is being continued in Vidarbha area only. The rate of stipend is Rs. 12 p. m. at Middle School Stage, and Rs. 20 p. m. at High School Stage. The tenure of the stipend is of three years at each stage. The stipend is awarded afresh in Std. V and VIII on the basis of the results of competitive examinations conducted every year by the Bureau of Government Examinations for Open Merit Scholarships in Secondary Schools on Merit basis. Those students whose parents' annual income does not exceed Rs. 1,200 are held eligible for these stipends. The stipend is continued on the basis of satisfactory progress and good conduct. The quota of the sets of the stipends is allotted to the Districts in Vidarbha for Middle School Stage and High School Stage.

खालील तक्ता इयत्ता ४ थी च्या स्पर्धात्मक परीक्षेला बसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची आणि वर्षांमध्ये प्रदान केलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या दर्शवितो.

The following table shows the number of students appearing for the Competitive Examinations in Standards IV and the awards made during the year.

तक्ता १८ TABLE XVIII

R-Rural — ग्रामीण, U-Urban — नागरी, T-Total — एकूण

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	विद्या- वेतनाची संख्या No. of sets of stipends	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या विद्यावेतनांची संख्या Actual No. of awards and continuation of stipends			प्रथम विद्यावेतन मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम विद्यावेतनधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee		
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1983-84 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1983-84 (Actuals)	
			1	2	3	4	5	6	7	8
पूर्व-माध्यमिक										
(i) MIDDLE SCHOOL (STIPEND)										
1	बुलडाणा Buldhana	R ... U ... T ...	25 24 49	97 52 149	97 52 149	97 52 149	76	78	80	40
2	अकोला Akola	R ... U ... T 49 49	.. 60 60	.. 147 147	.. 196 196	.. 63 63	.. 65 65	.. 40 40 ..
3	अमरावती Amravati	R ... U ... T 69 69	121 53 174	138 62 200	155 73 228	85	76	57	60
4	यवतमाळ Yeotmal	R ... U ... T ...	37 .. 37	54 32 86	53 32 85	68 34 102	60	56	42	41
5	वर्धा Wardha	R ... U ... T ...	27 .. 27	81 .. 81	33 4 37	37 5 42 57 54 41 40
6	नागपूर Nagpur	R ... U ... T ...	63 18 81	175 62 237	193 66 259	197 70 267 57 58 40 40
7	भंडारा Bhandara	R ... U ... T ...	23 4 27	64 6 70	67 13 80	67 13 80 58 60 40 45
8	चंद्रपूर Chandrapur	R ... U ... T ...	10 13 23	24 16 40	11 12 23	15 15 30 57 57 40 40
9	गडचिरोली Gadchiroli	R ... U ... T	8 .. 8	9 .. 9	12 .. 12 59 60 46 45
	एकूण Total	R ... U ... T ...	185 177 362	624 281 905	601 388 989	648 458 1,106				

खालील तक्ता इयत्ता ७ वीच्या स्पर्धात्मक परीक्षांना वसणाऱ्या विद्यार्थ्यांची आणि वर्षामध्ये प्रदान केलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या दर्शवितो.

The following table shows the number of students appeared for the competitive Examination in std. VII and the awards made during the year.

तक्ता १९
TABLE XIX

क्र. सं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	विद्यावेतन संचाची संख्या Total No. of Sets of stipends	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या विद्यावेतनांची संख्या Actual No. of awards continuation of stipends			प्रथम विद्यावेतनधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम विद्यावेतनधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee	
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1983-84 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1983-84 (Actuals)
			4	5	6	7	8	9	10
1	बुलढाणा Buldhana	R ... 13 U ... 13 T ... 26	52 26 78	52 26 78	52 26 78	68	70	50	53
2	अकोला Akola	R ... 28 U T .. 28	.. 72 72	.. 84 84	.. 123 123	.. 62 62	.. 65 65	.. 40 40	.. 40 40
3	अमरावती Amravati	R ... 36 U T .. 36	107 62 169	128 62 190	150 74 224	87	88 .. 88	57	61
4	यवतमाळ Yeotmal	R ... 14 U ... 8 T .. 22	26 29 55	40 26 66	53 29 82	63	50	41	40
5	वर्धा Wardha	R ... 8 U ... 4 T .. 12	30 6 36	15 6 21	30 3 33 48 50 44 42
6	नागपूर Nagpur	R .. 30 U .. 10 T .. 40	114 36 150	135 48 183	135 50 185 70 72 49 50
7	भंडारा Bhandara	R .. 15 U ... 2 T .. 17	42 9 51	42 9 51	42 9 51 60 65 45 40
8	चंद्रपूर Chandrapur	R .. 3 U ... 10 T .. 13	17 15 32	17 16 33	17 16 33	62 56 ..	62 56 ..	47 40 ..	47 40 ..
9	गडचिरोली Gadchiroli	R U T	6 .. 6	6 .. 6	7 .. 7	63	64	43	44
	एकूण Total	R .. 147 U ... 47 T .. 194	394 255 649	435 277 712	486 330 816				

६ (४) जिल्हा परिषदांना अनुदान

ग्रामीण भागातील हुशार आणि पात्र विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्त्या.—ग्रामीण भागातील हुशार आणि पात्र विद्यार्थ्यांना राज्य शासनाकडून शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात. शासकीय परीक्षा मंडळाने घेतलेल्या पूर्वमाध्यमिक शाळा शिष्यवृत्ती स्पर्धा परीक्षेच्या निकालावरून या शिष्यवृत्त्या दिल्या जातात. ही शिष्यवृत्ती पात्रव्या वर्गात दिली जाते. शिष्यवृत्तीधारकाच्या समाधानकारक प्रगतीला अनुसरून शिष्यवृत्तीचे प्रत्येक वर्षी नूतनीकरण करण्यात येते आणि वार्षिक परीक्षेत किंवा शालांत परीक्षेत किंवा पुढे येणाऱ्या पदवी पाठ्यक्रमापर्यंतच्या सर्व परीक्षांना ६५ टक्के गुण मिळालेल्या शिष्यवृत्तीधारकाला शिष्यवृत्ती देण्यात येते.

शिष्यवृत्तीचे दर खालीलप्रमाणे आहेत.—

इयत्ता ५ वी ते ७ वी	... रु. १५ द. म.
इयत्ता ८ वी ते १० वी	... रु. २५ द. म.
कनिष्ठ महाविद्यालय (प्रथम वर्ष व द्वितीय वर्ष)	... रु. ५० द. म.
पदवी परीक्षा (अभ्यासक्रम)	... रु. ५० द. म.
वसतीवृहात राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठीच फक्त अधिक	... रु. १० द. म.

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना पुस्तकासाठी अनुदान म्हणून दरवर्षी रु. ७५ देण्यात येतात.

लाभधारक शालेय स्तरापासून महाविद्यालयीन स्तरापर्यंत पूर्ण काळ शिक्षण चालू ठेवत नसल्यामुळे महाविद्यालयीन स्तरावर लाभधारकांची संख्या बरीच कमी होते आणि म्हणून सन १९७७-७८ सालापासून या योजनेची चार (४) वेगवेगळ्या स्तरामध्ये विभागणी केली आहे.—

(१) पूर्व माध्यमिक शाळा-स्तर	... इयत्ता ५ वी ते ७ वी	} प्रत्येक जिल्हासाठी प्रत्येक शैक्षणिक स्तरासाठी तीन शिष्यवृत्त्यांचे संच मंजूर केले आहेत.
(२) माध्यमिक शाळा-स्तर	... इयत्ता ८ वी ते १० वी	
(३) कनिष्ठ महाविद्यालयस्तर	... इयत्ता ११ वी ते १२ वी	
(४) महाविद्यालयीन-स्तर	... ३ वर्षे	

वरील निरनिराळ्या ४ टप्प्यातील पहिली शिष्यवृत्ती सन १९७७-७८ पासून देण्यात आली. जुन्या नियमाप्रमाणे ज्यांना शिष्यवृत्त्या मिळाल्या आहेत, त्यांना त्या ११ (अकरा) वर्षांचा कालावधी पूर्ण होईपर्यंत चालू राहतील. शैक्षणिक स्तरासाठी मंजूर केलेल्या शिष्यवृत्तीचे नतनीकरण तो अभ्यास क्रम पूर्ण होईपर्यंत प्रतिवर्षी केले जाते. प्रत्येक स्तराबाबतची माहिती स्वतंत्र तक्त्यामध्ये दर्शविली आहे.

6 (4) Grants to Zilla Parishads

Scholarships to bright and deserving students in Rural Area

The bright and deserving students, who come from rural areas are awarded scholarships by State Government. The award is made on the basis of the result of middle-school scholarship competitive examination conducted by the Bureau of Government Examination. The scholarship is awarded in standard V. The scholarship is renewed every year, subject to satisfactory progress and the scholar securing 65% marks at the annual promotion examination or at the S. S. C. Examination or the subsequent examination prosecuting studies leading to the Degree Course. The rate of scholarship is as under.—

Std. V to VII	... Rs. 15 p. m.
Std. VIII to X	... Rs. 25 p. m.
Jr. College (F. Y. & S. Y.)	... Rs. 50 p. m.
Degree Course	... Rs. 50 p. m.

Rs. 10 p. m. for the students residing in the Hostels.

Book grant of Rs. 75 per annum is also paid to the students studying in Colleges.

Since the beneficiaries do not continue for a full period from School to College Education, the number of beneficiaries at College level has considerably reduced. It has, therefore, been decided to break up this scheme into 4 different stages from 1977-78 onwards as below:—

Middle School Stage	... V to VII	} Free sets of scholarships of each stage at education for each district.
High School Stage	... VIII to X	
Junior Colleges	... XI to XII	
Colleges	... 3 years	

Accordingly, the first award at the beginning of different 4 stages have been made since 1977-78. Those who have been awarded scholarships under old rules will continue till the completion of tenure of 11 years.

The Scholarships are awarded for stage of education is renewed from year to year till the end of that stage. Stagewise details are shown in the separate tables.

६ (४) (अ) पूर्व माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्त्या
6(4)(a) Middle School Scholarships

पूर्व माध्यमिक शाळा स्तरावर शिष्यवृत्त्या व लाभ धारकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

The following table shows the number of beneficiaries under the scholarships at middle school stage.

तक्ता २०
TABLE XX

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	शिष्य- वृत्त्यांच्या संचाची संख्या No. of sets of scholar- ships	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या Actual number of Awards/ continuation of Scholarships			प्रथम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of 1st awardee		अंतिम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee		Name of the District
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Esti- mates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष 1983-84 (Actuals)	
			4	5	6	7	8	9	10	
1	ठाणे	3	10	9	9	71.00	77.00	70.00	75.00	Thane
2	रायगड	—	—	—	—	—	—	—	—	Raigad
3	रत्नागिरी	3	6	9	9	85.00	71.00	81.00	69.00	Ratnagiri
4	सिंधुदुर्ग	3	6	7	9	70.00	76.00	65.00	67.60	Sindhudurga
5	नाशिक	3	3	6	9	75.00	79.00	52.00	50.00	Nashik
6	धुळे	3	9	9	9	76.00	80.00	73.00	78.00	Dhule
7	जळगाव	3	10	10	9	68.06	69.00	67.06	68.00	Jalgaon
8	अहमदनगर	3	9	9	9	85.00	88.00	75.00	72.00	Ahmadnagar
9	पुणे	3	9	11	12	74.00	—	55.00	—	Pune
10	सातारा	3	14	17	17	81.00	67.33	77.00	68.00	Satara
11	सांगली	3	9	9	9	87.33	86.30	80.73	71.00	Sangli
12	सोलापूर	3	10	10	10	87.00	90.00	56.00	58.00	Solapur
13	कोल्हापूर	3	7	9	9	88.30	76.00	81.00	72.00	Kolhapur
14	औरंगाबाद	3	4	3	3	95.00	75.00	75.00	70.00	Aurangabad
15	जालना	3	4	7	10	74.30	66.30	73.30	55.60	Jalna
16	परभणी	3	9	9	9	50.00	55.00	45.00	74.50	Parbhani
17	बीड	3	8	7	9	75.00	60.00	65.00	58.00	Beed
18	नांदेड	3	9	9	9	79.66	69.66	75.66	65.00	Nanded
19	उस्मानाबाद	3	9	9	9	67.00	97.2	60.00	51.00	Osmanabad
20	लातूर	—	—	—	—	—	—	—	—	Latur
21	बुलढाणा	3	9	9	9	69.00	71.00	61.00	64.00	Buldhana
22	अकोला	3	9	9	26	66.00	70.00	40.00	40.00	Akola
23	अमरावती	3	12	12	12	83.00	85.00	56.00	63.00	Amravati
24	यवतमाळ	3	4	9	12	72.6	66.00	65.00	50.00	Ycetmal
25	वर्धा	3	9	9	9	68.2	58.00	63.33	56.3	Wardha
26	नागपूर	3	14	18	19	71.00	72.00	61.00	62.00	Nagpur
27	भंडारा	3	9	9	9	65.20	67.00	62.40	66.00	Bhandara
28	चंद्रपूर	3	9	13	20	57.00	57.00	40.00	40.00	Chandrapur
29	गडचिरोली	—	—	6	8	—	—	—	—	Gadchiroli
एकूण Total		78	220	253	293					

६ (४) (ब) माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्त्या इयत्ता ८ वी ते १० वी 6 (4) (b) High School Scholarships VIII to X

लाभधारक आणि माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्त्या यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता
Statement showing the No. of beneficiaries and No. of scholarships in secondary schools

तक्ता २१ TABLE XXI

अ.क्र. Sr.No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	शिष्यवृत्तीच्या संज्ञांची संख्या No. of Sets scholarships	नवीन व पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या Actual No. of Awards/Continuation of Scholarships			प्रथम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of 1st Awardee		अंतिम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last Awardee	
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1983-84 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) 1984-85 (Actuals)
			4	5	6	7	8	9	10
1	ठाणे Thane	3	9	9	9	93.00	81.00	80.00	74.00
2	रायगड Raigad	3
3	रत्नागिरी Ratnagiri	3	5	9	9	72.00	70.00	68.00	67.00
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	3	7	9	9	80.00	71.30	75.00	70.00
5	नाशिक Nashik	3	6	9	9	75.00	80.00	85.00	71.00
6	धुळे Dhule	3	9	9	9	78.5	80.00	75.60	78.00
7	जळगाव Jalgaon	3	10	9	9	70.00	72.00	68.60	70.00
8	अहमदनगर Ahmadnagar	3	9	9	9	73.00	85.00	68.00	65.00
9	पुणे Pune	3	9	11	12	79.00	..	58.00	..
10	सातारा Satara	3	12	16	16	67.00	68.00	65.00	67.00
11	सांगली Sangli	3	9	9	9	66.33	65.60	66.00	64.30
12	सोलापूर Solapur	3	10	10	10	68.00	70.00	65.00	67.00
13	कोल्हापूर Kolhapur	3	9	9	9	72.00	69.20	70.00	69.00
14	औरंगाबाद Aurangabad	3	8	3	3	97.00	80.00	85.00	75.00
15	जालना Jalna	..	4	7	10	55.00	56.6	53.3	55.3
16	परभणी Parbhani	3	9	9	9	70.00	75.00	65.00	70.00
17	बीड Beed	3	9	8	9	75.00	63.00	65.00	60.00
18	नांदेड Nanded	3	9	9	9	79.66	58.66	75.66	58.00
19	उस्मानाबाद Osmanabad	3	9	9	9	68.00	64.12	60.00	50.00
20	लातूर Latur
21	बुलढाणा Buldhana	3	9	9	9	71.00	73.00	66.00	69.00
22	अकोला Akola	3	9	9	9	76.00	80.00	40.00	40.00
23	अमरावती Amaravati	3	11	11	11	57.00	60.00	48.00	52.00
24	यवतमाळ Yeotmal	3	9	12	15	58.6	61.00	56.6	54.6
25	वर्धा Wardha	3	9	9	9	56.66	65.6	55.33	61.3
26	नागपूर Nagpur	3	12	12	12	71.00	72.00	61.00	62.00
27	भंडारा Bhandara	3	9	9	9	67.00	70.00	64.00	67.00

तक्ता २१ TABLE XXI—पुढे चालू

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
28	चंद्रपूर Chandrapur	...	3	5	1	6	60.00	60.00	41.00	41.00
29	गडचिरोली Gadhachiroli
	एकूण Total	...	78	229	235	248				

(६) (४) (क) रियायती आणि तरगिबी शिष्यवृत्त्या

भूतपूर्व हैद्राबाद राज्यातील रियायती आणि तरगिबी शिष्यवृत्त्या मराठवाडा विभागात अजून चालू आहेत. ज्यांच्या पालकांचे उत्पन्न इ. म. रु. २२५ पेक्षा कमी आहे अशा पालकांच्या गरीब व होतकरू पाल्यांना या शिष्यवृत्त्या दिल्या जातात. प्राथमिक शाळांसाठी मासिक रु. २ व पूर्व माध्यमिक शाळांसाठी मासिक रु. ४ व माध्यमिक शाळांसाठी मासिक रु. ६ व महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी मासिक रु. ८ या दराने या शिष्यवृत्त्या फक्त एका वर्षासाठी दिल्या जातात. अनुदानाच्या उपलब्धतेप्रमाणे शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.

रियायती शिष्यवृत्तीसाठी विहित केलेल्या दराप्रमाणेच म्हणजे रु. ३ पूर्व माध्यमिक वर्ग व रु. ४ माध्यमिक वर्ग तरगिबी शिष्यवृत्ती पूर्वमाध्यमिक-माध्यमिक शाळेतील वर्गात गुणानुक्रमे प्रथम किंवा द्वितीय क्रमांकाचे वेगळ्या विद्यार्थ्यांना दिली जाते. अनुदानाच्या उपलब्धतेप्रमाणे शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.

6 (4) (c) Riyayati and Targibi Scholarships

The Scheme of Riyayati and Targibi Scholarship of Ex-Hyderabad State is being continued in Marathwada Region only.

(i) These scholarships are granted to poor and deserving students whose parent's income is less than Rs. 225 per month. These scholarships are tenable for one year only at the rate of Rs. 2 per month in primary schools and Rs. 4 per month in Middle Schools and Rs. 6 per month in High Schools, and Rs. 8 per month for College Education. The awards are made on the basis of the availability of funds.

(ii) The students securing 1st and 2nd number in order of merit in Middle school-High school classes are granted Targibi Scholarship at the rate of Rs. 3 Middle school and Rs. 4 for High school classes. The award are made on the basis of the availability of funds.

खालील तक्ते ह्या शिष्यवृत्त्यांची माहिती दर्शवितात.

Following tables indicate information about these scholarships.

(१) रियायती शिष्यवृत्त्या (1) Riyayati Scholarships

तक्ता २२ TABLE XXII

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	शिष्यवृत्त्याकरिता अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या Total No. of students applied for scholarships			एकूण शिष्यवृत्त्यांची संख्या Total No. of Scholarships			प्रत्यक्ष लाभधारकांची संख्या/पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्या Actual No. of awards continuation of Scholarships			
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	प्राथमिक शाळा Primary Schools	पूर्व माध्यमिक शाळा Middle Schools	माध्यमिक शाळा High Schools	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	
1	औरंगाबाद Aurangabad	...	2849	5300	5300	985	1091	1091	985	1091	1091
2	जालना Jalna	...	3193	3945	4855	300	200	100	600	600	600
3	परभणी Parbhani	...	1110	1200	1200	22	75	72	210	210	210
4	बीड Beed	...	695	765	805	200	151	83	243	467	470
5	नांदेड Nanded	...	1583	1620	1660	225	203	123	551	533	533
6	उस्मानाबाद Osmanabad	...	2158	2217	2275	160	127	68	349	393	435
7	लातूर Latur	..	2645	2725	2725	130	87	80	297	369	396
	एकूण Total	...	14233	17772	18870	2022	1934	1617	3235	3663	3735

(२) तरगिबी शिष्यवृत्ती
(II) Targibi Scholarships

तक्ता २३ TABLE XXIII

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	शिष्यवृत्त्याकरिता अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या Total number of students applied for scholarships			शिष्यवृत्त्यांची संख्या Total No. of Scholarships		प्रत्यक्ष लाभधारकांची संख्या/पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्या Actual number of awards/ continuation of Scholarships		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	पूर्व शाळा Middle Schools	माध्यमिक शाळा High Schools	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
		1	2	3	4	5	6	7	8
1	औरंगाबाद Aurangabad	610	670	750	162	30	198	198	198
2	जालना Jalna	601	638	665	87	93	180	180	180
3	परभणी Parbhani	350	450	500	75	72	150	160	160
4	बीड Beed	48	98	99	28	20	48	98	98
5	उस्मानाबाद Osmanabad	325	355	387	..	291	291	315	343
6	लातूर Latur	372	512	526	..	82	463	512	526
	एकूण Total	2306	2723	2927	352	586	1330	1463	1505

तक्ता २४
TABLE XXIV

(७) शिक्षकांचे प्रशिक्षण

(७) (१) शासकीय अध्यापक महाविद्यालये.—माध्यमिक व उच्च माध्यमिक विद्यालयांना पुरेशा प्रमाणात प्रशिक्षित पदवीधर शिक्षक उपलब्ध व्हावेत यासाठी बी. एड. अभ्यासक्रमाचे प्रशिक्षण शासकीय व अशासकीय अध्यापक महाविद्यालयात दिले जाते. हा अभ्यासक्रम एक वर्ष मुदतीचा आहे. बी. एड. प्रशिक्षण देणारी महाराष्ट्र राज्यात १२ शासकीय अध्यापक महाविद्यालये सध्या आहेत. सदर शासकीय अध्यापक महाविद्यालयांना विस्तार सेवाकेंद्रे जोडलेली आहेत. या केंद्रांमार्फत बदलत्या सुधारित अभ्यासक्रमांस पूरक अशा विषयांवरील चर्चासत्रे व उद्बोधन वर्ग आयोजित केले जातात. काही महाविद्यालयातून पदव्युत्तर अध्यापक शिक्षणक्रमाचीही सोय आहे.

जिल्हानिहाय शासकीय अध्यापक महाविद्यालयांची संख्या, त्यात प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या आणि दरडोई खर्च दर्शविणारा तक्ता.

तक्ता २४

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	शासकीय अध्यापक महा- विद्यालयांची संख्या No. of Government Colleges	तुकड्यांची संख्या No. of Divisions	एकूण प्रवेश क्षमता Total intake capacity	प्रवेश मिळण्या- साठी अर्ज केलेल्या उमेद- वारांची संख्या No. of candi- dates applied for admissions	
1	2	3	4	5	6	7	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	100	762
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	100	999
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	100	1000
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	60	400
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	60	425
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	60	430
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	80	470
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	80	468
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	80	500
4	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	100	1403
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	100	1268
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	100	1400
5	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	80	899
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	80	981
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	80	1000
6	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	100	900
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	100	1158
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	100	2000
7	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	100	900
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	100	1000
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	100	1100
8	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	100	668
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	100	786
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	100	900

Teachers' Training

7. (1) *Government Colleges of Education.*—To provide trained graduate teachers in secondary schools, facilities of training have been provided in Government and Non-Government Colleges of Education. Duration of B. Ed. Course is of one year. There are 12 Government Colleges of Education in the State providing degree course in Education. These Colleges have also been provided with extension service centres to organise seminars, orientation classes for the benefit of the teachers. Post graduate facilities have also been provided in few Colleges.

The following table shows the districtwise number of Government Colleges of Education and the number of students admitted with per capita expenditure.

TABLE XXIV

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

प्रत्यक्ष प्रवेश दिलेल्या उमेदवारांची संख्या Total No. of candidates actually admitted	विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students		उत्तीर्ण झालेल्यांची टक्केवारी Percentage of passing	वसूल केलेली शैक्षणिक फी Tuition fees collected.	एकूण वार्षिक खर्च Total expenditure for the year	प्रत्येक प्रशिक्षणाथ्या- वरील खर्च (१३ ÷ ६) Expenditure per student (13 ÷ 6)	उत्तीर्ण झालेल्या
	परीक्षेस बसलेले विद्यार्थी Appeared for Examination	उत्तीर्ण झालेले Passed					प्रशिक्षणाथ्यांमागे प्रतिवर्षी होणारा दरडोई खर्च (१३ ÷ १०) Per capita cost with reference to the No. of students passed (13 ÷ 10)
8	9	10	11	12	13	14	15
						Rs.	Rs.
100	90	90	100	346	578	5782	6425
100	98	98	100	368	541	5307	5523
100	100	100	100	350	519	5190	5190
58	60	60	100	28	405	6763	6362
60	60	60	100	30	350	5835	5833
60	60	60	100	28	405	6763	6763
80	80	80	100	31	396	5014	5014
80	80	80	100	35	421	5262	5262
80	80	80	100	32	425	5312	5312
100	97	93	96	44	493	4936	5307
101	100	98	98	42	496	4960	5061
100	100	98	98	44	551	2510	5622
80	78	77	98	29	584	7303	7303
80	80	80	100	40	555	6935	6935
80	80	80	100	42	618	7727	7727
100	97	94	97	40	473	4120	4691
97	97	97	100	40	481	4182	4412
100	100	100	100	40	507	4410	4410
100	96	91	91	18	520	5206	5423
100	100	100	100	20	527	5272	5272
100	100	100	100	20	538	5385	5385
99	94	92	98	42	385	3850	4185
98	98	98	100	42	472	4720	4817
100	100	100	100	43	490	4900	4900

1	2	3	4	5	6	7	
9	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	70	1100
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	70	1150
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	70	1300
10	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	80	418
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	80	1229
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	80	1300
11	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	70	1297
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	70	1311
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	70	1500
12	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	1	80	750
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	1	80	900
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	1	80	1000
	एकूण ...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	12	12	1020	9967
	Total ...	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	12	12	1020	11675
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	12	12	1020	13430

TABLE XXIV—*contd.*

8	9	10	11	12	13	14	15
70	69	69	100	8	354	5061	5134
70	70	70	100	19	334	4771	4771
70	70	70	100	16	318	4542	4542
79	79	73	88	15	375	4787	5137
80	80	80	100	11	53	6650	5200
80	80	80	100	17	55	6650	5400
70	65	65	100	8	396	5657	6092
70	70	70	100	10	370	5285	5285
70	70	70	100	12	399	5700	5700
80	75	75	100	13	400	5000	5000
80	80	80	100	13	400	5000	5000
80	80	80	100	13	400	5000	5000
1016	980	959	—	622	5359	63479	66073
1016	1013	1011	—	670	5000	64179	63371
1020	1020	1018	—	657	5225	67089	65951

७ (२) शिक्षणशास्त्र महाविद्यालयांना सहाय्य

माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षकांना व्यावसायिक क्षेत्रातील अध्यापन अर्हता संपादना करता यावी यासाठी अध्यापन पदवी अभ्यासक्रम शिकविणारी एकूण ३५ अशासकीय शिक्षण महाविद्यालये आहेत. ही महाविद्यालये संबंधीक्षेत्रातील अ-कृषी विद्यापीठाशी संलग्न आहेत.

अशासकीय कला विज्ञान विधी व वाणिज्य महाविद्यालयांना जे अनुदानसूत्र विहित करण्यात आले आहे तेच या महाविद्यालयांना लागू आहे. (विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण विभागातील क्र. ३(१) पहावे.)

7. Assistance to Non-Government College of Education

There are 35 Non-Government Colleges of Education in the State conducting B. Ed. Course to qualify the Secondary and Higher Secondary Schools Teachers for professional training. All these Colleges are affiliated to the Universities in whose area of jurisdiction they are established.

The grant-in-aid formula which is applicable to non-Government Arts Science, Law and Commerce Colleges is also applicable to these Colleges. (Please see University and other Higher Education No. 3 (1)).

जिल्हानिहाय अशासकीय शिक्षक महाविद्यालये, प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या आणि एकूण खर्च दाखविणारा तक्ता

Following table shows the Number of Non-Government Colleges of Education in the Districts, Number of Students seeking admission and the total expenditure of the College.

तक्ता २५ TABLE XXV

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	महाविद्या- लयाची संख्या No. of Colleges 1982-83	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Total No. of Students admitted 1982-83				एकूण Total	एकूण खर्च Total Expen- diture 1982-83 (रुपये हजारा/Rs.)	मिळालेले एकूण शुल्क Total fee receipts 1982-83 in	दिलेले अनुदान Grant paid 1982-83 thousands)	
			अ. जा. S. C.	अ. ज. S. T.	इ.मा.जा. O. B. C.	इतर Others					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	ब. मुंबई Gr. Bombay	...	9	20	5	80	995	1100	55,00	6,15	38,04
2	ठाणे Thane	...	1	30	—	74	170	274	8,60	1,70	7,47
3	नाशिक Nashik	...	1	25	13	151	51	240	8,52	71	6,09
4	धुळे Dhule	...	2	22	15	29	151	217	8,86	58	7,74
5	जळगाव Jalgaon	...	2	35	24	70	121	250	13,67	1,13	9,19
6	अहमदनगर Ahmadnagar	...	3	37	15	27	166	245	24,12	1,96	11,01
7	पुणे Pune	...	4	96	6	123	574	799	30,66	4,04	24,48
8	सातारा Satara	...	1	33	—	10	136	179	7,27	66	5,55
9	सांगली Sangli	...	1	15	3	17	75	110	3,11	32	2,97
10	सोलापूर Solapur	...	3	50	26	29	246	351	15,76	1,89	13,27
11	कोल्हापूर Kolhapur	...	1	15	3	39	31	88	4,54	32	3,60
12	औरंगाबाद Aurangabad	...	1	—	—	—	—	—	—	—	—
13	उस्मानाबाद Osmanabad	...	1	20	5	25	141	191	6,95	83	5,92
14	अमरावती Amravati	...	1	24	8	20	69	121	8,51	94	4,44
15	वर्धा Wardha	...	1	22	8	40	10	80	5,76	89	3,21

तक्ता २५—चालू TABLE XXV--contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
16	नागपूर Nagpur	...	1	27	17	44	106	194	5,91	1,45	5,78
17	भंडारा Bhandara	...	1	13	3	28	43	87	3,52	80	3,50
18	चंद्रपूर Chandrapur	...	1	53	34	39	11	137	6,28	106	4,61
19	गडचिरोली Gadchiroli	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—
	एकूण Total	...	35	537	185	845	3096	4,663	2,17,04	25,43	1,56,87

तक्ता २६ TABLE XXVI

विद्यापीठीय परीक्षेतील संपादनूक - Performance at University Examinations 1982-83

अ. क्र. Sr. No.	विद्यापीठ University	विद्याशाखा Faculty	परीक्षेला बसलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students appeared	उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Students passed	निकालाची टक्केवारी Percentage of Results	
1	2	3	4	5	6	
1	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई Bombay University, Bombay	...	Education	2138	2059	96.30%
2	पुणे विद्यापीठ, पुणे Pune University, Pune	1730	1672	96.65%
3	नागपूर विद्यापीठ, नागपूर Nagpur University, Nagpur	3018	2456	81.37%
4	श्री. ना. दा. ठा. महिला विद्यापीठ, मुंबई S. N. D. T. Women's University, Bombay	439	342	77.90%
5	मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद Marathwada University, Aurangabad	936	813	86.85%
6	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर Shivaji University, Kolhapur	1439	1361	94.58%
7	अमरावती विद्यापीठ, अमरावती Amravati University, Amravati	Nil	Nil	Amravati University has been started from 1-5-1983 hence the in- formation for the year 1982-83 is nil.

८. इतर खर्च

८ (१) व्यवसाय मार्गदर्शन व माहिती केंद्र मुंबई

व्यवसाय मार्गदर्शन आणि निवड संस्था, मुंबई आणि व्यवसाय मार्गदर्शन उपकेंद्र, पुणे या संस्था प्रशिक्षणाच्या सोई, व्यवसायासंबंधी तसेच उमेदवारी प्रशिक्षण योजना इत्यादी संबंधीची माहिती संकलित करतात. संकलित माहितीचे वर्गीकरण करून वितरण केले जाते. त्यक्षप्रमाणे या संस्था मार्गदर्शनेच्छूच्या मानसशास्त्रीय चाचण्या घेऊन. योग्य ते समुपदेशन करून विद्यार्थ्यांना त्यांच्या व्यवसायासंबंधीचे योग्य मार्गदर्शन करतात, निरनिराळ्या औद्योगिक संस्थांना योग्य उमेदवारांची निवड करण्यासाठी मदत करणे, मानसशास्त्रीय चाचण्यावर संशोधन करणे, इत्यादी कामे पण करतात. संस्थेतर्फे अनेक व्यवसायासंबंधीची प्रकाशनेही प्रसिद्ध करण्यात आली आहेत. संस्थेत आणि इतर

ठिकाणीही संस्थेतर्फे व्यवसाय मार्गदर्शन व्याख्यानमालाही आयोजित करण्यात येतात. संस्थेतील कर्मचारी इतर संस्थात व्याख्याने देऊन विद्यार्थ्यांना व्यवसाय आणि निरनिराळ्या ठिकाणी शैक्षणिक सोई कशा उपलब्ध होऊ शकतील यांचे मार्गदर्शनही करतात. संस्थेत तीन आठवड्यांचा व्यवसायविषयक अभ्यास वर्ग पुणे येथे आणि बारा महिन्यांचा पदव्युत्तर पदविका कोर्स मुंबई येथे आयोजित करण्यात येतो. सन १९८२ च्या शेवटी नागपूर व औरंगाबाद येथे विभागीय व्यवसाय मार्गदर्शन व निवड संस्थेच्या लहान (केवळ २ तांत्रिक कर्मचारी असलेल्या) शाखा सुरू करण्यात आल्या.

8. Other Expenditure

8 (1) Vocational Guidance and Information Bureau, Bombay

The Institute of Vocational Guidance and Selection at Bombay and its Sub-Bureau at Pune collect and disseminate information about the training courses, occupations, apprenticeships etc. They also carry out Psychological Testing and counselling interviews to help the students in the choices of their career, help educational and industrial institutions in selecting the right types of candidates and does research on the Psychological Test etc. The Institute has brought out many useful publications on different careers. It organises Careers Conferences at different places including the interior ones. The staff gives lectures in different educational Institutions for the benefit of the students and acquaints them with the various employment opportunities and educational facilities available in various fields. The Institute conducts a three-week Career Masters course at Pune and 12 months' Post-Graduate Diploma course in Vocational Guidance at Bombay. At the end of 1982, Small Regional Institute of Vocational Guidance and Selections (with two persons of Technical Staff) were opened at Nagpur and Aurangabad.

कामाचे स्वरूप.—येथील काम साधारणतः तीन प्रकारात विभागता येईल : (१) माहिती विभाग, (२) मानसशास्त्र विभाग, (३) प्रशिक्षण विभाग. ही जनसंपर्क साधणारी संस्था आहे. या संस्थेतील पदविका अभ्यासक्रमासाठी असलेल्या प्रशिक्षणाथ्यांच्या मदतीने काम केले जाते.

Work.—The work can be broadly divided in three categories viz. : (I) Occupational Information, (II) Psychological section, and (III) Training.

This is the public service agency. We carry on the work with the help of our Diploma in Vocational Guidance trainees.

तक्ता २७ TABLE XXVII

१. माहिती विभाग

I Information Section

कामाचे स्वरूप (Description)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(संकल्पित) 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4
१ (अ) माहिती विभाग—			
I (A) Occupational Information—			
(१) व्यावसायिक माहिती : संस्थकडे व उपकेंद्राकडे येणाऱ्या व्यक्ती			
(1) Career Information: No. of persons expected to approach the Institute and Sub-Bureau.			
(a) प्रत्यक्ष In person	... 20,537	16,000* (Approx.)	16,000* (Approx.)
(b) पत्राद्वारे Through Correspondence.	... 8,113	12,000* (Approx.)	12,000* (Approx.)

*ही संख्या येणाऱ्या लोकांवर अवलंबून असल्यामुळे अनिश्चित असते.

१ (ब) व्यवसाय मार्गदर्शन परिषदा

I (B) Career Conferences

व्यवसाय मार्गदर्शन परिषदा व त्यात भाग घेणाऱ्यांची संख्या खालील तक्त्यात दिली आहे.

The table shows the No. of places where the conferences were organised and the number of Participants etc.

तक्ता २८ अ TABLE XXVIII (A)

व्यवसाय मार्गदर्शन परिषदा आणि प्रदर्शने Career Conferences and exhibitions.	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(संकल्पित) 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4
(अ) महाराष्ट्रात किती ठिकाणी या परिषदा व प्रदर्शने भरविण्यात येतील त्यांची संख्या शालासमूह शालेय पातळीवर या परिषदा भरवितात. त्याचप्रमाणे महाविद्यालयीन व विद्यापीठीय स्तरावर या परिषदा व प्रदर्शने आयोजित करण्यात येतात. (एक परिषद सुमारे १ ते ७ दिवस चालते.)	92	70 (Approx.)	70 (Approx.)
(a) No. of places where they will be organised throughout the Maharashtra State. Groups of School Level Career Conferences. In addition College and University Level Conferences are also organised. (Conference lasts for 1 to 7 days).			

तक्ता २८ अ—चालू TABLE XXVIII A—contd.

1	2	3	4
(ब) फायदा होण्यासाठी त्यात भाग घेणाऱ्या व्यक्ती.	एस. एस. सी., एच. एस. सी. महाविद्या- लयीन विद्यार्थी, पालक व शिक्षक.	एस. एस. सी. एच. एस. सी. महाविद्या- लयीन विद्यार्थी, पालक व शिक्षक.	एस. एस. सी. एच. एस. सी. महाविद्या- लयीन विद्यार्थी, पालक व शिक्षक.
(b) Type of Participants expected to be benefited.	Students of top Class- es S. S. C. & H. S. C. & College, Parents Relatives & Teachers.	Students of top Class- es S. S. C. & H. S. C. & College, Parents, Relatives & Teachers.	Students of top Class- es S. S. C. & H. S. C. & College, Parents Relatives & Teachers
(क) किती व्यक्तींचा फायदा होऊ शकेल	... 23,000	25,000	25,000
(c) No. of persons likely to be benefited	(Approx.)	(Approx.)	(Approx.)

१ (क) व्यावसायिक प्रकाशने
I (C) Career Publications

नवीन व्यावसायिक प्रकाशने ब पुनर्मुद्रणांची संख्या, तसेच किती व्यक्ति व्यावसायिक माहिती व मार्गदर्शन मिळण्यासाठी आल्या, हे दर्शविणारा तक्ता

Table showing the number of persons approached for guidance and publications published etc.

तक्ता २८ (ब) TABLE XXVIII (B)

व्यवसाय प्रकाशने Career Publications	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(संक्षिप्त) 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4
काम वर्षभर पुरेल इतके असते. This work takes a very long time therefore, extends over a year.			
(अ) प्रकाशनाची संख्या (a) No. of publications to be undertaken.	... 1	1	1
(ब) मूल्य असलेली पृष्ठ संख्या (b) Priced Total pages.	... 100 (approx.)	100 will be completed	100 (approx.)
(क) विनामूल्य माहितीपत्रके पृष्ठसंख्या (c) Free Monographs Total pages.	... 3 40	9 90 (approx.)	9 90 (approx.)
(ड) एकूण प्रती (d) Copies to be printed.	... 75,000 (approx.)	1,10,000 (approx.)	1,10,000 (approx.)
(इ) त्यांचे मूल्य (e) Price will be decided by the press.
(२) विनामूल्य (ii) Free
(अ) वाटपाच्या प्रती (a) No. of copies expected to be distributed.	... 28,650 (approx.)	28,000 (approx.)	28,000 (approx.)
त्रैमासिक वार्तापत्र— Quarterly News letters—	... 4	4	4
(क) फायदा होणारे व्यवसायविज्ञ (क) Total Career Masters to be benefited.	... 17,00 (approx.)	18,00 (approx.)	19,00 (approx.)
(ब) प्रत्येक व्यवसायविज्ञ १०० विद्यार्थ्यांना माहिती देतो असे धरून विद्यार्थी संख्या. (ब) Each Career Master can give information to 100 students. The total number of students thus benefited.	... 1,70,000 (approx.)	1,70,000 (approx.)	19,0000 (approx.)

२. मानसशास्त्र विभाग
H. Psychological Section

कामाचे स्वरूप (Description)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	संक्षिप्त 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4
१. संशोधनात्मक कार्य— II. Research work—			
१ (अ) चाचण्या घेण्यात येऊन मार्गदर्शन मिळ- णाऱ्या व्यक्तींची अंदाजे संख्या (एका व्यक्तीला अनेक चाचण्या दिल्या जातात तिच्या मुलाखती घेतल्या जातात). (a) No. of Persons expected to be tested and counselled (each person is given number of tests and interviews).	726	800 (approx.)	800 (approx.)
(ब) मानसशास्त्रीय तंत्राच्या सहाय्याने निवड कामासाठी मदत करण्यात येणाऱ्या संस्था. (b) No. of organizations likely to be assisted in selection work with the help of the psychological tools etc.	10	10 (Approx.) (Will depend upon the number that will approach the Institute.)	10 (Approx.)

२. संशोधनात्मक कार्य—
II. Research work—

रुचितालिका १२ क्षेत्र वेग-
वेगळ्या व्यक्तींना देऊन त्या
त्या गटाचे इंटरेस्ट पॅटर्न
ठरविणे.

To work out Interest
Patterns on the 12 field
Interests Inventory.

(१) एन. व्ही. टी. आय. वर
नवीन मानके तयार करणे.
(1) To work out Norms on
N. V. T. I.

(२) शक्य झाल्यास १६ पी.
एफ. वर नवीन फॉर्म तयार
करणे.

(2) If possible to prepare
new forms of 16 P. F. Test.

(१) काही जुन्या मानसिक
चाचण्यासंबंधात, विश्वस-
नियता प्रमाणता व मानके
ह्याचे नूतनीकरण करणे.

(1) Renorming, Revalida-
ting some old Psychological
Tests.

(२) निरनिराळ्या अभ्यास-
क्रमात चांगली प्रगती कर-
ण्यात N. V. T. I. परीक्षेत
किती गुण असावे लाभतात हे
१९८३ मधील Dip. V. G.
च्या विद्यार्थ्यांनी गोळा केलेल्या
सामग्रीवरून ठरविणे.

(2) Study of the N. V. T. I.
Scores (obtained in 1983
by Dip. V. G. students) to
find out the scores for
doing well in different
courses.

Progressive means.

(३) शक्य झाल्यास ठरविणे.

तक्ता ३० TABLE XXX

३. प्रशिक्षण
3. Training

क्रमाचे स्वरूप Description	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(संकल्पित) 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4
(१) १२ महिन्यांचा पूर्णकालीन पदविका अभ्यासक्रम (1) Full time Diploma course in Vocational Guidance of 12 months	1	1	1
(अ) प्रशिक्षणार्थी (a) No. of Participants	12	15	20
(ब) प्रत्येकजण १०० विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करतो. त्यानुसार फायदा होणारे विद्यार्थी. (b) Each participant can give guidance to about 100 students. The total number of students thus benefited.	1200 (approx.)	1500 (approx.)	2000 (approx.)
(२) पूर्णकालीन व्यवसायविज्ञानाचा ३ आठवड्यांचा अभ्यासक्रम 2) Full time career Master's course of 3 week's duration.	1+1	1+2*	1+2*
(अ) प्रशिक्षणार्थी (a) No. of participants.	200	200 (approx.)	200 (approx.)
(ब) प्रत्येकजण १०० विद्यार्थ्यांना माहिती देऊ शकतो. त्यानुसार फायदा होणारे विद्यार्थी. (b) Each Career Master can give information to about 100 students. The total number of students thus benefited.	7600 (approx.)	20000 (approx.)	20000 (approx.)
(३) प्रशिक्षण महाविद्यालयातील अल्पमुदतीचे अभ्यासक्रम (3) Very short duration Orientation course in Colleges of Education
(अ) अभ्यासक्रम No. of courses.	15	11	11
(ब) भाग घेणारे प्रशिक्षणार्थी No. of participants.	1500 (approx.)	1100 (approx.)	1100 (approx.)
आधिक (शक्य झाल्यास) In Addition (If Possible)			
(१) विनंतीप्रमाणे जळगाव जिल्ह्यातील शाळांमधील शिक्षकांसाठी पूर्णकालीन व्यवसाय विज्ञानाचे प्रशिक्षण. (1) A special Career Masters course for the teachers of the schools in Jalgaon District conducted as per request.			

* Special Career Master's Course was conducted for the weaker area Schools.

* It is expected that new regional I. V. S. and S at Nagpur and Aurangabad would be in a position to conduct the C. M. Courses.

८. (२) 'अशासकीय विशेष शाळांना सहाय्य

योगकेंद्र, कीर्तन संस्था आणि समाज सेवा संस्था यांसारख्या विशेष संस्थांना त्यांच्या एकूण खर्चाच्या परंतु तुटीच्या मर्यादित जर निधी उपलब्ध असेल तर ३३ टक्के अनुदान दिले जाते.

8. (2) Assistance to Non-Government Special Schools

Special Institutions such as Yoga Institute, Kirtan Sanstha, and Social Service Institute etc. are paid grants to the extent of 33 per cent of their admissible expenditure limited to deficit, subject to availability of funds.

खालील तक्ता संस्थांची संख्या, शिक्षणाचा प्रकार आणि दिलेले अनुदान दाखवितो.

Table showing the number of Institutions, category of Education and grants paid.

तक्ता ३१ TABLE XXXI

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	संस्थांचा प्रकार Category of Institutions	संस्थांची संख्या No. of Institutions			खर्च Expenditure			दिलेले अनुदान Grants paid			
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	वैदिक शाळा Vaidic School	...	1	1	1	0.8	1	1	0.1	0.1	0.1
2	योग अभ्यासक्रम Yogic Course	...	2	2	2	30	32	36	14	14	14
3	वसतिगृहे Hostels	...	2	2	2	82.5	85.5	90.5	0.5	0.5	0.5
4	सांस्कृतिक कार्यक्रम Culture Programme	...	1	1	1	357	360	370	—	2	2
5	पारशी आणि अरबी रात्रीच्या शाळा. Persian and Arabic Night Schools.	...	6	6	6	95	96	96	19.8	20	20
6	समाजकार्य अभ्यासक्रम Social Work Course	...	1	1	1	14	15	25	3.4	4	4
7	गृहशास्त्र अभ्यासक्रम Home Science Course	...	2	2	2	39.8	42	47	10.5	11	11
8	कीर्तन संस्था Kirtan Sanstha	...	1	1	1	62	65	70	—	5	5
9	ज्योतिर्विद्या पदविका Jyotirvid Diploma	...	1	1	1	11	15	20	0.2	4	4
10	साहित्य परिषद Sahitya Parishad	...	4	4	4	62	66	71	11.3	13.5	13.5
	एकूण Total	...	21	21	21	754.1	777.5	826.5	59.8	74.1	74.1

९. निवृत्तीवेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ

9. Pension and other retirement benefits

(१) राज्य सहाय्यित अशासकीय, माध्यमिक शाळांमधील भविष्य निर्वाहनिधीसाठी अंशदान.—अशासकीय सहाय्यित मान्यता प्राप्त माध्यमिक शाळांमध्ये काम करणाऱ्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारींवर्गाचा भविष्य निर्वाहनिधी १-६-१९७३ पासून शासनाने आपल्याकडे घेतला आहे. आणि १-४-१९६६ पासून या कर्मचाऱ्यांना निवृत्तीवेतन योजनेमुळे लागू करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे १-४-१९६६ पूर्वी कामावर असणाऱ्यांना निवृत्ती वेतनासाठी किंवा अंशदायी वेतनासाठी किंवा भविष्य निर्वाहनिधी पुढे चालू ठेवण्यासाठी विकल्प देण्यात आला होता.

9. (1) Contribution to Provident Fund to Aided non-Government Secondary Schools.—Government has taken over the Provident Fund of teaching and non-teaching staff of non-Government aided recognised secondary school, with effect from 1st June 1973. Pension scheme was also introduced for this Staff with effect from 1st April 1966 and the staff in position prior to 1st April 1966 was given option to upto for pension or to continue with the Contributory Provident Fund Scheme.

अंशदायी भविष्य निर्वाह निधीखाली येणाऱ्या कर्मचारी वृंदांची संख्या दाखविणारा तक्ता
Table showing number of staff under the Contributory Provident Fund Scheme
तक्ता ३२ TABLE XXXII

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	योजनेखालील शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी No. of teaching and non-teaching staff under the Scheme			निवृत्त झालेल्यांची संख्या No. of persons retired			लाभ झालेल्यांची संख्या No. of persons benefited		
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actual)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
		3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	मुंबई Bombay	1086	1032	1012	54	20	150	54	20	150
2	ठाणे Thane	58	58	50	...	8	6	...	8	6
3	रायगड Raigad
4	रत्नागिरी Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg
6	नाशिक Nashik	8	8	8
7	धुळे Dhule
8	जळगाव Jalgaon	2	2	2
9	अहमदनगर Ahmadnagar
10	पुणे Pune	47	44	42	3	2	2	3	2	2
11	सातारा Satara	2	2	2
12	सांगली Sangli
13	सोलापूर Solapur	3	3	3
14	कोल्हापूर Kolhapur
15	औरंगाबाद Aurangabad	5	5	5
16	जालना Jalna
17	परभणी Parbhani	1	1	1
18	बीड Beed
19	नांदेड Nanded	9	8	8	1	1
20	उस्मानाबाद Osmanabad
21	लातूर Latur
22	बुलढाणा Buldhana	1	1	1
23	अकोला Akola	8	8	8
24	अमरावती Amravati	5	5	5
25	यवतमाळ Yeotmal	1	1	1
26	वार्धा Wardha	7	4	4	3	3
27	नागपूर Nagpur	17	17	17
28	भंडारा Bhandara
29	चंद्रपूर Chandrapur
30	गडचिरोली Gadchiroli
	एकूण Total	1260	1199	1169	61	30	158	61	30	158

१. (२) सहाय्यित अशासकीय माध्यमिक शाळांच्या कर्मचाऱ्यांना निवृत्तिवेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ

मान्यतर प्राप्त सहाय्यित अशासकीय माध्यमिक शाळांतील पूर्ण वेळ काम करणारे शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचारी जे १-४-१९६६ रोजी किंवा नंतर निवृत्त झाले त्यांना महाराष्ट्र राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांनुसार निवृत्तिवेतन आणि इतर सेवानिवृत्ती लाभ अनुज्ञेय आहेत. जे १५-८-१९४७ ते ३१-३-१९६६ या काळात निवृत्त सेवानिवृत्ती नंतर निवृत्त झाले त्यांना शासनाने तदर्थ निवृत्तिवेतन सुद्धा खाली दर्शविल्याप्रमाणे मंजूर केले आहे:—

शिक्षक	...	रु. १२०	प्राशिक्षित पदवीधर	रु. ९५	प्रशिक्षित अपदवीधर
शिक्षकेतर कर्मचारी	...	रु. ९५	वर्ग ३	रु. ८०	वर्ग ४

9. (2) Pension and other Retirement Benefits to employees of the aided Non-Government Secondary Schools.

The full-time secondary school teachers and other non-teaching staff working in aided recognised Non-Government Secondary Schools, who retired on or after 1st April 1966 are granted the pension and other retirement benefits admissible to Maharashtra State Government Servants. Government has also sanctioned *ad hoc* pension to those who retired on superannuation during the period 15th August 1947 to 31st March 1966 as mentioned below:—

Teacher	...	Rs. 120 for Trained Graduate.	Rs. 95 for Trained un Graduate
Non-teaching employee	...	Rs. 95 for Class III	Rs. 80 for Class IV

निवृत्त झालेल्या आणि सेवानिवृत्ती लाभ मिळणाऱ्या कर्मचाऱ्यांची संख्या दाखविणारा तक्ता
Table showing number of employees who retired and who have been granted retirement benefits

तक्ता ३३ TABLE XXXIII

क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	३१-३-८२ पर्यंत निवृत्त झालेल्यांची संख्या	३१-३-८२ पर्यंत निवृत्ती घेतलेल्या माल्यांची संख्या	निवृत्त झालेल्या कर्मचाऱ्यांची संख्या			निकालात काढलेल्या सेवानिवृत्ती प्रकरणांची संख्या			एका वर्षापेक्षा जास्त काळ पडून राहिलेल्या प्रकरणांची संख्या	
		Total No. of persons retired upto 31-3-1982	Number of persons in receipts of pension as on 31-3-82	No. of Employees retired			No. of Pension cases finalised			No. of pending cases more than one year as on	
				प्रत्यक्षा 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्षा 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	31-3-1982	31-3-1983
1	मुंबई Bombay	2142	1731	200	230	250	194	200	210	128	153
2	ठाणे Thane	375	336	56	40	45	25	50	60	23	16
3	रायगड Raigad	193	151	18	24	25	18	33	42	19	17
4	रत्नागिरी Ratnagiri	179	165	16	16	18	14	16	18	2	14
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	171	169	20	24	26	16	24	26	5	—
6	नाशिक Nasik	367	367	369	9	20	289	12	35	—	—
7	धुळे Dhule	119	94	109	114	124	94	109	114	4	1
8	जळगांव Jalgaon	362	330	79	42	49	56	36	44	19	11
9	अहमदनगर Ahmadnagar	238	213	25	21	35	35	30	35	1	2
10	पुणे Pune	783	675	71	75	70	99	115	120	37	43
11	सातारा Satara	240	227	18	28	35	9	24	35	7	—

तक्ता ३३—चालू
TABLE XXXIII—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
12	सांगली Sangli	...	206	165	34	36	17	32	23	3	12	14
13	सोलापूर Solapur	...	286	283	30	33	36	20	46	36	—	3
14	कोल्हापूर Kolhapur	...	316	281	47	55	60	38	35	30	9	17
15	औरंगाबाद Aurangabad	...	230	220	35	40	45	30	40	35	20	20
16	जालना Jalna	..	10	3	10	5	6	3	..	—	5	3
17	परभणी Parbhani	...	35	16	35	8	6	16	8	6	8	—
18	बीड Bhir	...	42	33	1	3	2	1	5	2	7	1
19	नांदेड Nanded	—	13	3	3	4	5	6	8	10	6	6
20	उस्मानाबाद Osmanabad	—	48	43	1	2	3	—	3	3	4	5
21	लातूर Latur	..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22	बुलढाणा Buldhana	...	128	126	11	11	12	9	9	12	2	2
23	अकोला Akola	...	235	234	24	17	15	21	21	15	1	3
24	अमरावती Amravati	...	358	356	29	16	38	24	16	38	2	2
25	यवतमाळ Yeotmal	...	143	141	12	10	17	14	10	10	—	1
26	वर्धा Wardha	...	155	106	16	20	25	32	32	25	31	23
27	नागपूर Nagpur	...	587	424	55	35	30	86	60	60	—	—
28	भंडारा Bhandara	...	83	50	10	15	15	16	16	20	41	24
29	चंद्रपूर Chandrapur	...	90	81	12	17	25	13	17	17	4	6
30	गडचिरोली Gadchiroli	—	..	—
	एकूण Total	...	8134	7023	1346	950	1064	1220	998	1061	397	387

१०.. अर्थसहाय्यित अशासकीय माध्यमिक आणि विशेष शाळांमधील कर्मचाऱ्यांच्या भविष्य निर्वाहनिधींवरील व्याज

१०. (१) अनुदानप्राप्त अशासकीय माध्यमिक आणि विशेष शाळांमध्ये असलेल्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची भविष्यनिर्वाह निधी खाती.—अनुदानप्राप्त अशासकीय माध्यमिक आणि विशेष शाळांमध्ये असलेल्या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची भविष्यनिर्वाह निधी खाती शासनाने १ जून १९७३ पासून आपल्या अधिपत्याखाली घेतली. त्यांच्या भविष्यनिर्वाहनिधीवर व्याज देण्याचे शासनावर बंधनकारक आहे. या शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या भविष्यनिर्वाह निधीचा हिशोब ठेवण्यासाठी वेतन व भविष्यनिर्वाहनिधी पथके स्थापन करण्यात आली आहेत. ही पथके जिल्ह्याच्या शिक्षणाधिकारी यांचे कार्यालयास जोडण्यात आली आहेत.

१०.. (२) भविष्यनिर्वाह निधी खाते धारकांना प्रोत्साहनपर अधिलाभांश

१ एप्रिल १९७६ पासून शासनाने शासकीय कर्मचारी व मान्य अनुदानप्राप्त खाजगी माध्यमिक शाळा व विशेष शाळांमधील कर्मचाऱ्यांकरिता जे कर्मचारी त्यांच्या भविष्य निर्वाह निधीतून मागील सतत तीन त्रितीय वर्षात अग्रिम रक्कम काढित नाहीत त्यांना त्या वित्तीय वर्षीअखेर असलेल्या एकूण जमा रकमेवर १ % या दराने प्रोत्साहनपर अधिलाभांश देण्यात येईल.

10. Interest on Provident Fund of aided Non-Government Secondary and Special Schools.

10 (1) Provident Fund Accounts of Teaching and Non-Teaching staff in aided Non-Government Secondary and Special Schools.—Government has taken over the Provident Fund Account of teaching and non-teaching staff in aided Non-Government Secondary Schools with effect from 1st June 1973. It is, therefore obligatory to pay interest to them on their Provident Fund Accounts. The accounts of these teachers and non-teaching staff are maintained by the Pay and Provident Fund Units specially sanctioned which are attached to the offices of the Education Officers of the District.

10 (2) *Incentive Bonus to Provident Fund subscribers.*—Government has introduced with effect from 1st April 1976 an incentive Bonus Scheme for Government employees, including staff of the recognised aided Non-Government Secondary and Special schools employees who do not withdraw any amount from their Provident Fund Accounts during last three Financial years. The Bonus will be calculated at 1 % on entire Balance at the end of the year of the subscriber.

खालील विवरणपत्रात भविष्य निर्वाह निधीत व्याजासह एकूण किती रक्कम जमा झाली त्याची माहिती दिलेली आहे.

Table showing the total credit in the fund with interest

तक्ता ३४ TABLE XXXIV

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

अ. क्र. Serial No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year		१ एप्रिल रोजीची सुरुवातीची शिल्लक Balance as on 1st April	वर्षातील एकूण जमा Total credits	वर्षात काढलेली रक्कम Total withdrawals	दिलेले व्याज Interest paid	३१ मार्च रोजीची शिल्लक Balance
1	2	3		4	5	6	7	8
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	84009	10737	4531	7858	98073
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	98073	21625	5626	9257	123328
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	123328	18130	7024	10616	145050
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	21643	4820	1456	2142	27149
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	27149	4870	1500	2210	32729
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	32729	4920	1565	2325	38409
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	8065	1922	555	780	10212
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	10212	2300	650	900	12762
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	12762	2600	720	1000	15642
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	7980	2547	633	889	10783
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	10783	2700	700	1000	13783
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	13783	2900	750	1100	17033
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)	7947	2251	482	971	10687
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	10687	2530	550	1270	13937
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	13937	2785	610	1610	17722
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	15313	5546	2018	1095	19936
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	19936	6000	3000	2000	24936
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	24936	6500	3200	3000	31236
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	14900	2597	2514	1359	16342
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	16342	3050	2500	1726	18618
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	18618	2950	2600	1765	20733
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	20820	5287	3371	1714	24450
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	24450	6050	5000	2700	28200
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	28200	6500	5000	2800	32500
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	16567	4728	1187	1669	21777
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	21777	5912	1051	2397	29035
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	29035	6503	1156	3094	37476
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	34858	5316	2553	2798	40419
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	40419	3581	2600	2800	44200
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	44200	3800	2900	2900	48000
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	21042	3607	1266	1854	25237
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	25237	4015	1200	2500	30552
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	30552	4510	1300	3000	36762
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	21162	2986	1179	1900	24869
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	24869	3308	1200	2285	29262
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	29262	3475	1400	2600	33937
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	15333	5760	2672	1280	19701
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	19701	7200	4000	1600	24501
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	24501	6500	4500	1700	28201

तबता ३४—जालू TABLE XXXIV—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
4	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20163	4004	1620	2012	24559
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	24559	4444	1782	2213	29434
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	29434	4888	1960	2434	34796
5	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4970	2116	1364	440	6162
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6162	2420	1410	510	7682
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7682	2510	1430	545	9307
6	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1592	810	389	159	2172
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2172	982	848	234	2540
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2540	1081	492	257	3386
7	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2381	1189	374	240	3436
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3436	960	520	300	4176
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4176	1250	550	350	5226
8	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4816	1992	1073	486	6221
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6221	2000	1500	575	7296
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	7296	2100	1600	630	8426
9	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4568	2074	1827	0332	5147
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5147	2832	1900	508	6587
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6587	2500	2000	600	7687
0	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2955	1262	451	315	4081
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4081	1350	520	380	5291
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5291	1500	600	460	6651
1	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5921	2420	852	596	8085
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	8085	2600	980	860	10565
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	10565	2900	1200	960	13225
2	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	10107	2629	1121	860	12475
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	12475	2900	1300	1075	15150
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	15150	3100	1500	1290	18040
3	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	12995	3762	3026	1194	14925
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	14925	4000	3500	1438	16863
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	16863	4200	3300	2000	19263
4	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	16348	3167	1645	1645	19515
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	19515	3400	1500	1950	23365
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	23365	3000	1500	2283	27148
5	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	9257	2960	2042	915	11090
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	11090	3500	2500	950	13040
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	13040	4000	3000	1050	15090
6	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8353	3508	1277	757	11359
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	11359	4000	1500	900	14759
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	14759	4500	2000	1200	18459
7	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	18684	10000	6500	3600	25784
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25784	12000	7500	4000	34284
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	34284	12000	7500	5100	43884
8	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7624	1968	983	788	9397
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	9397	2000	1000	965	11362
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	11362	2200	1100	1156	13618
9	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	10108	2017	970	1034	12189
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	12189	3215	1255	1340	15489
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	15489	3215	1255	1645	19094
□	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...					
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...					
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...					
	एकूण Total	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	430481	103942	49931	41700	526192
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	526192	123744	59092	50842	643686
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	643686	127017	64212	59470	765961

Included in Chandrapur District.

(११) ठेव संलग्न विमा योजना.

भविष्य निर्वाह निधी भरणाऱ्या सेवकांच्या कुटुंबियांना अधिक सामाजिक सुरक्षितता लाभवी आणि सेवकांना अधिक बचत करण्यास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून शासकीय सेवकांना शासनाने जी योजना पुरस्थापित केली ती योजना थोड्या फार फरकाने राज्यातील मान्यताप्राप्त व अनुदानित अशासकीय माध्यमिक शाळांतील सेवकाकरिता असणाऱ्या भविष्य निर्वाह निधीचे जे वर्गणीदार असतील अशा अगसकीय माध्यमिक शाळांतील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना लागू केली आहे. काही अटीच्या अधीन राहून या योजनेखाली सेवकाला जास्तीत जास्त रु. १०,००० मिळू शकतील मात्र मृत्युसमयी त्यांची कमीत कमी पाच वर्षे सेवा झाली असली पाहिजे व भविष्य निर्वाह निधेत कमीत कमी शेवटच्या तीन वर्षाकरिता खालीलप्रमाणे सरासरी शिल्लक असली पाहिजे:—

	रु.
(१) मुख्याध्यापक/प्रमुख	४,०००
(२) उपमुख्याध्यापक	२,५००
(३) शिक्षक/इतरवर्ग ३ सेवक	१,५००
(४) वर्ग ४ सेवक	१,०००

(1) Deposit-linked Insurance Scheme

With a view to providing extra Social Security to the families of the subscribers to the Provident Fund and positive incentives to the employees to save more, the scheme introduced by Government for their employee is extended with some variations as necessary, to the teaching and non-teaching staff of non-Government Secondary Schools who are subscribing to the Provident Fund for employees in recognised and aided non-Government Secondary Schools in the State. The above benefit will be available subject to certain conditions and maximum payment will be Rs. 10,000 to an employee who has 5 years service at the time of death and the average balance at his credit for the last 3 years is as below.—

	Rs.
(i) Head Masters/Principal	4,000
(ii) Assistant Head Masters	2,500
(iii) Teachers/Other Class-III Staff	1,500
(iv) Class-IV Staff	1,000

तक्ता ३५ TABLE XXXV

अशासकीय माध्यमिक शाळांतील सेवकांना भविष्य निर्वाहनिधी-ठेव संलग्न विमा योजनेखाली लाभ मिळालेल्या लाभार्थ्यांची संख्या व प्रत्यक्ष खर्च दर्शविणारा तक्ता

Statement showing the number of beneficiaries and the actual Expenditure under Deposit-linked Insurance Scheme (रुपये हजारात/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of District	लाभार्थ्यांची संख्या No. of Beneficiaries			प्रत्यक्ष खर्च Actual Expenditure		
		1982-83	1983-84	1984-85	1982-83	1983-84	1984-85
1	2	3	4	5	6	7	8
1	मुंबई Bombay	5	26	24	17	89	53
2	ठाणे Thane	1	15	20	4	50	60
3	रायगड Raigad	—	5	10	—	25	30
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1	2	3	5	10	15
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	—	4	6	—	22	32
6	नाशिक Nashik	4	6	10	19	21	25
7	धुळे Dhule	—	2	2	—	15	15
8	जळगाव Jalgaon	3	7	10	13	25	35
9	अहमदनगर Ahmadnagar	5	6	10	11	13	20
10	पुणे Pune	2	1	5	7	3	25
11	सातारा Satara	3	10	15	19	50	60

तक्ता ३५—(चालू) TABLE XXXV—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	
12	सांगली Sangli	..	4	5	—	30	35	
13	सोलापूर Solapur	..	2	12	15	20	86	
14	कोल्हापूर Kolhapur	..	3	7	5	26	40	
15	औरंगाबाद Aurangabad	..	—	—	2	—	12	
16	जालना Jalna	..	—	—	1	—	4	
17	परभणी Parbhani	..	—	1	1	—	6	
18	बीड Bead	..	—	—	1	—	5	
19	नांदेड Nanded	..	2	1	2	6	3	
20	उस्मानाबाद Osmanabad	..	—	2	2	—	13	
21	लातूर Latur	..	—	—	2	—	—	
22	बुलढाणा Buldhana	..	—	5	5	—	15	
23	अकोला Akola	..	—	4	6	—	20	
24	अमरावती Amravati	..	5	13	15	25	50	
25	यवतमाळ Yavatma l	..	—	—	2	—	—	
26	वर्धा Wardha	..	—	10	15	—	50	
27	नागपूर Nagpur	..	9	10	12	30	40	
28	भंडारा Bhandara	..	—	8	10	—	40	
29	चंद्रपूर Chandrapur	..	1	—	2	7	—	
30	गडचिरोली Gadchiroli	..	—	—	1	—	—	
	एकूण Total	..	46	161	2,19	2,09	7,16	9,21

अशासकीय माध्यमिक शाळांना प्रोत्साहनपर अनुदान देण्याची योजना १९७७-७८ पासून सुरू करण्यात आली आहे. प्रतिवर्षी या योजनेनुसार विहित अटी पूर्ण करणाऱ्या निवडक माध्यमिक शाळांना प्रत्येकी रु. १०,००० (रु. ५,००० शास्त्र, साहित्य व दृक श्रवण साहित्य रु. ५,००० वाचनालयाची पुस्तके, नकाशे, वगैरे विकत घेण्यासाठी) अनुदान देण्यात येते. या योजनेचा दरवर्षी सुमारे १०० शाळांना लाभ होतो.

An Scheme for incentive grant at Rs. 10,000 per school (Rs. 5,000 for Science equipment and Audio Visual Aids + Rs. 5,000 for library and reference books, Maps, Charts etc.) to selected well managed aided Non-Government Secondary Schools has been introduced from the year 1977-78, which will benefit about 100 schools per annum.

तक्ता ३६ TABLE XXXVI

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	मानकाप्रमाणे निवडावयाच्या माध्यमिक शाळा No of Secondary Schools to be selected as per norms	योजनेत समावेश झालेल्या माध्यमिक शाळांची संख्या No. of Secondary schools covered under the Scheme			खर्च Expenditure		
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	मुंबई Bombay	...	12	10	12	100	120	120
2	ठाणे Thane	...	4	4	4	40	40	40
3	रायगड Raigad	...	2	2	2	20	20	20
4	रत्नागिरी Ratnagiri	...	3	3	3	30	30	30
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	...	2	2	2	20	20	20

तक्ता ३६—चालू TABLE XXXVI—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	
6	नाशिक Nashik	...	5	5	5	5	50	50	50
7	धुळे Dhule	...	3	3	3	3	30	30	30
8	जळगाव Jalgaon	...	4	4	4	4	40	40	40
9	अहमदनगर Ahmadnagar	...	5	5	5	5	50	50	50
10	पुणे Pune	...	6	6	6	6	60	60	60
11	सातारा Satara	...	5	5	5	5	50	50	50
12	सांगली Sangli	...	4	4	4	4	40	40	40
13	सोलापूर Solapur	...	4	4	4	4	40	40	40
14	कोल्हापूर Kolhapur	...	5	5	5	5	50	50	50
15	औरंगाबाद Aurangabad	...	2	2	2	2	20	20	20
16	जालना Jalna	...	2	—	2	2	—	20	20
17	परभणी Parbhani	...	2	2	2	2	20	20	20
18	बीड Beed	...	2	2	2	2	20	20	20
19	नांदेड Nanded	...	2	2	2	2	20	20	20
20	उस्मानाबाद Osmanabad	...	2	2	2	2	20	20	20
21	लातूर Latur	...	2	1	2	2	10	20	20
22	बुलढाणा Buldana	...	2	2	2	2	20	20	20
23	अकोला Akola	...	3	3	3	3	30	30	30
24	अमरावती Amravati	...	4	4	4	4	40	40	40
25	यवतमाळ Yavatmal	...	3	3	3	3	30	30	30
26	वर्धा Wardha	...	2	2	2	2	20	20	20
27	नागपूर Nagpur	...	5	5	5	5	50	50	50
28	भंडारा Bhandara	...	2	2	2	2	20	20	20
29	चंद्रपूर Chandrapur	...	2	2	2	2	20	20	20
30	गडचिरोली Gadchiroli	...	2	1	2	2	10	20	20
	एकूण Total	...	1,03	97	1,03	1,03	9,70	1,030	1,030

(चार) कर्मचारीवर्गचा गोषवारा (iv) Personnel Summary

माध्यमिक शिक्षण Secondary Education

तक्ता ३७ TABLE XXXVII

अनु- क्रमांक Sr. No.	पदनाम	वेतनमान Scale of Pay	पदांची संख्या No. of posts		Designation
			1983-84	1984-85	
1	2	3	4	5	2
					<i>B-Secondary Education—</i>
					(1) <i>Gazetted—</i>
(१)	माध्यमिक शिक्षण— राजपत्रित—				
	अध्यक्ष ..	2250-125-2500	1	1	Chairman
	विभागीय अध्यक्ष ..	1500-50-1850-75-1925	3	3	Divisional Chairman
	सचिव/विभागीय सचिव/प्राचार्य	1100-50-1550-75-1700	6	6	Secretary/Divisional Principal
	सह सचिव/उपशिक्षणाधिकारी/ सहायक शिक्षण निरीक्षक/वरिष्ठ अधीक्षक/मुख्याध्यापक/सहायक व्यवसाय मार्गदर्शन अधिकारी	600-30-750-EB 40-1150	552	529	Assistant Secretary/Dy. Educa- tion Officer/Assistant Inspector Commercial Schools/Senior Superintendent/Head Master Assistant Vocational Guidance Officer.
	सहसचिव कनिष्ठ/शिक्षणाधिकारी/ शिक्षण निरीक्षक/शिक्षण निरीक्षक कन्याशाळा/प्राचार्य	680-40-1000-EB-50-1500	47	71	Joint Secretary/Jr. Education Offi- cer/Educational Inspector/Ins pect- ress of Girls Schools/Princi- pal.
	कनिष्ठ अधीक्षक ..	500-20-700-25-900	60	60	Junior Superintendent
	प्राचार्य ..	1200-50-1300-60-1900	12	12	Principal
	प्राध्यापक/अधिब्याख्याता	700-40-1100-50-1300-Assessment- 50-1600	132	132	Professor/Lecturer
	एकूण ..		813	814	Total
					(2) <i>Non-Gazetted, Class III—</i>
(२)	अराजपत्रित, वर्ग तीन—				
	प्रमुख लेखापाल/समोपदेशक ..	500-20-700-25-900	39	39	Head Accountant/Councillor
	प्रमुख लिपिक/सहायक शिक्षण/ उपनिरीक्षक / लघुलेखक/सहायक व्यवसाय मार्गदर्शन अधिकारी	395-15-500-20-700-Extn-20-800	119	119	Head Clerk/Assistant Dy. Educa- tional Inspector/Stenographer/Asse- stant Vocational Guidance Officer
	चालक ...	250-7-285-10-385-Extn-10-435	3	3	Driver
	लघुटं कलेखक/वरिष्ठ लिपिक ...	335-15-500-20-580-Extn-20-680	297	297	Steno-Typist/Senior Clerk
	कनिष्ठ लिपिक/चित्रपट चालक/ प्रयोगशाळा सहायक/कला निर्दे- शक	260-10-390-15-420-Extn-15-495	174	174	Junior Clerk/Film Operator/Labo- ratory Assistant/Art Instructor.
	सहायक शिक्षक/मुलुबोग सहायक	365-15-500-20-660-Extn-20-760	50	50	Assistant Master/Craft Instructor
	ग्रंथपाल/शारीरिक शिक्षक ...	700-40-1100-50-1300-Assessment -50-1600	3	3	Librarian/Physical Instructor
	ग्रंथपाल ...	300-600	12	12	Librarian
	अंशकालीक शिक्षक/अंशकालीक चित्रकला शिक्षक	Fixed pay	21	21	Part-time Teacher/Part-time Draw- ing Master
	एकूण ..		718	718	Total
					(3) <i>Non-Gazetted, Class IV—</i>
(३)	अराजपत्रित, वर्ग चार—				
	नाडीक/स्वयंपाकी/माळी ...	205-5-250-7-285-10-305-Extn-10-355	10	10	Naik/Cook/Mali
	चपराणी/प्रयोगशाळा हमाल/पहा- रेकरी	200-3-230-5-255-Extn-5-280	369	369	Peon/Lab. Boy/Hamal/Chowkidar
	अंशकालीक कर्मचारी	Fixed Pay	—	—	Part-time Servant
	एकूण ..		379	379	Total
गोषवारा माध्यमिक शिक्षण ABSTRACT SECONDARY					
	राजपत्रित ..		814	814	Gazetted
	अराजपत्रित, वर्ग तीन ..		718	718	Non-Gazetted, Cla ss III
	अराजपत्रित, वर्ग चार ..		379	379	Non-Gazetted, Class IV
	एकूण बेरीज ..		1,910	1,911	Grand Total

३. विशेष शिक्षण

III. SPECIAL EDUCATION

(एक) प्रास्ताविक

महाराष्ट्र राज्यात प्रौढ शिक्षणाचे कार्य गेल्या अनेक वर्षांपासून सुरू आहे. राष्ट्रीय स्तरावर १९७८-७९ पासून केंद्र शासनाने राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम सुरू केला. या कार्यक्रमाचे महत्त्व लक्षात घेऊन राज्य शासनाने, केंद्र शासनाच्या मार्गदर्शक तत्वानुसार राज्यात त्याचवर्षी हा कार्यक्रम राबविण्यास सुरुवात केली. प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम हा किमान गरजांचा कार्यक्रम म्हणून जाहीर करण्यात आला आहे.

साक्षरता, जाणीव, जागृती आणि कार्यात्मकता हे या कार्यक्रमाचे प्रमुख घटक आहेत. शिवाय समाजातील दुर्बल घटक म्हणजे अनुसूचित जाती-जमाती, विमुक्त व भटक्या जमाती, अल्प भाषिक, महिला, भूमिहीन मजूर, ग्रामीण कारागीर, दारिद्र्य रेषेखाली जीवन कटणारे, त्याचप्रमाणे ग्रामीण भागातील व शहरी भागातील झोपडपट्टीवासी आदिमधील १५ ते ३५ या वयोगटातील निरक्षर प्रौढांना या कार्यक्रमांमध्ये प्राधान्य देण्यात आले आहे.

प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमाचे योग्य नियोजन व प्रभावी अंमलबजावणी य़ासाठी राज्य पातळीवर मा. मुख्य मंत्री यांच्या अध्यक्षतेखाली राज्य प्रौढ शिक्षण मंडळ व जिल्हा स्तरावर जिल्हाधिकारी यांच्या अध्यक्षतेखाली जिल्हा प्रौढ शिक्षण मंडळे स्थापन करण्यात आली आहेत. केंद्र शासनाच्या सूचनांनुसार कार्यक्रमाच्या अंमलबजावणीसाठी, राज्य पातळीवर व त्याचप्रमाणे जिल्हा स्तरावर व प्रकल्पस्तरावर आवश्यक ती प्रशासकीय यंत्रणा उभारण्यात आली आहे.

प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमातील सर्व स्तरावरील कार्यकर्त्यांचे प्रशिक्षण, अध्ययन-अध्यापन साहित्याची निर्मिती व प्रकाशन, साक्षरोत्तर साहित्य व इतर साहित्य निर्मिती, देखरेख व मूल्यमापनाची साधने, संशोधनात्मक कार्य, नाविन्यपूर्ण उपक्रम आदिबाबत कार्य करण्यासाठी इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ एज्युकेशन, पुणे येथे राज्य प्रौढ शिक्षण साधन केंद्र व औरंगाबाद येथे राज्य प्रौढ शिक्षण संस्थेची स्थापना करण्यात आली आहे.

(1) Introduction

The Adult Education Programme is under operation since many years, in the State of Maharashtra. For the first time National Adult Education Programme was launched by Government of India on the national level, in the year 1978-79. Keeping in view the importance of this programme the State Government has also introduced the State Adult Education Programme, in conformity with the norms laid down by Government of India in the same year. This programme is declared as 'Minimum Needs Programme'.

Literacy, Social awareness and functionality are the main components of this programme. Moreover this programme gives priority to the illiterate adults living in rural areas and urban slum areas, within the age group of 15-35 belonging to the weaker sections of the society viz., scheduled castes, scheduled tribes, nomadic tribes, minority language groups, women, landless labourers, rural artisans and people below the poverty line etc.

For effective planning and implementation, the State Board of Adult Education under the Chairmanship of Chief Minister and the District Adult Education Boards under the Chairmanship of Collector are established. State level, district level and project level administrative set-ups as per norms of the Government of India are also established to execute the programme in the State.

For imparting suitable training to all the adult education functionaries, production and publication of the suitable teaching, learning material, post literacy and other material preparation of monitoring and evaluation tools, carrying on innovative projects and research programmes, the State Resource Centre at the Indian Institute of Education, Pune and the Maharashtra State Institute of Adult Education, Aurangabad are established.

र) वित्तीय आवश्यकता
ii) Financial Requirements

तक्ता १ TABLE I

(रु. हजारान / Rs. in thousands)

तपशील	प्रत्यक्ष खर्च Actuals for 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1983-84			सुधारित अंदाज Revised Estimates for 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1984-85		
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
ए — कार्याचे वर्गीकरण Activity classification—												
विशेष शिक्षण SPECIAL EDUCATION												
1. प्रौढ शिक्षण Adult Education—												
(1) मुंबई शहर समाज शिक्षण समिती. Bombay City Social Education Committee.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(2) जिल्हा परिषदांना सहाय्य. Assistance to Zilla Parishads.	89	—	89	95	—	95	91	—	91	92	—	92
(3) नागपूर येथील कामगार समाज शिक्षण संस्था. Workers Social Education Institute at Nagpur.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(4) ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता कार्यक्रम. Rural Functional Literacy Programme.	16,60	10,946	12,606	18,03	1,30,66	1,48,69	17,28	1,27,08	1,44,36	18,56	1,97,34	2,15,90
(5) राज्य प्रौढ शिक्षण योजना State Adult Education Scheme.	9,27	71,59	80,86	10,79	75,93	86,72	10,64	78,31	88,95	12,94	79,18	92,12
एकूण Total ...	26,76	18,105	20,781	29,77	2,06,59	2,36,36	28,83	2,05,39	2,34,22	32,42	2,76,52	3,08,94

तक्ता १—चालू TABLE I—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
2. अर्वाचीन भारतीय भाषा व साहित्य यांना प्रोत्साहन. Promotion of Modern Indian Languages and literature.	5	—	5	23	—	23	23	—	23	23	—	23
3. संस्कृत शिक्षण Sanskrit Education—												
(१) माध्यमिक शाळांमधील भारत सरकारच्या शिष्यवृत्त्या. Government of India's Scholarships in Secondary Schools.	17	—	17	24	—	24	17	—	17	17	—	17
(२) पाठशाळा व संस्कृत विकासाकरिता अनुदाने. Grants to Pathshalas and Development of Sanskrit.	2,42	11	2,53	2,36	20	2,56	2,60	18	2,78	2,36	25	2,61
एकूण Total (3) ...	2,59	11	2,70	2,60	20	2,80	2,77	18	2,95	2,53	25	2,78
एकूण (ए) स्थूल Total (A) Gross	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95
वजा—वसुली Deduct—Recoveries	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
एकूण (ए) निव्वळ Total (A) Net	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95

बी—उद्दिष्टवार वर्गीकरण—
B. Objectwise classification—

प्रौढ शिक्षण —
Adult Education—

1. (१) मुंबई शहर समाज शिक्षण समिती.
Bombay City Social Education Committee.
सहाय्यक अनुदान
Grant-in-aid.

एकूण (१) Total (1) ...

(1) (२) जिल्हा परिषदांना ग्रामीण वाचनालयाकरिता सहाय्य. Grant to Zilla Parishads Grant-in-aid for village libraries.	89	—	89	95	—	95	91	—	91	92	—	92
एकूण Total—(1) (२) ...	89	—	89	95	—	95	91	—	91	92	—	92
(1) (३) नागपूर येथील कामगार समाज शिक्षण संस्था Workers Social Education Institute at Nagpur.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
एकूण Total (1) (३) ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(1) (४) ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता कार्यक्रम Rural Functional Literacy Programme—												
वेतन ... Salaries	6,70	40,23	46,93	2,05	53,55	55,60	2,09	52,02	54,11	2,17	76,52	78,69
प्रवास खर्च ... Travel Expenses	1,55	7,96	9,51	2,78	14,80	17,58	2,60	13,47	16,07	2,78	16,32	19,10
कार्यालयीन खर्च ... Office Expenses	2,75	24,83	27,58	2,60	20,37	22,97	2,60	20,36	22,96	2,60	29,13	31,73
व्यावसायिक आणि विशेष सेवां- करिता प्रदाने. Payment for Professional and Special Services—	2,46	17,13	19,59	5,36	22,92	28,28	5,25	23,44	28,69	5,36	46,25	51,61
भाडेपट्टी व कर ... Rent Rates and Tax	—	8	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
सहाय्यक अनुदान ... Grant-in-aid	131	15	146	1,74	—	1,74	1,50	—	1,50	1,80	—	1,80
यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री ... Machinery and Equipment	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
सामुग्री व पुरवठा ... Materials and Supplies	183	19,08	20,91	3,50	19,02	22,52	3,24	17,79	2103	3,85	29,12	32,97
एकूण Total (1) (४) ...	16,60	1,09,46	1,2,606	18,03	1,30,66	1,48,69	17,28	1,27,08	1,44,36	18,56	1,97,34	2,15,90

सन् १—चालू TABLE I—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. (५) राज्य योजनांतर्गत प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम— State Adult Education Scheme—												
वेतन ...	1,70	28,72	30,42	1,15	12,43	13,58	1,05	13,50	14,55	2,30	14,50	16,80
Salaries												
प्रवास खर्च ...	54	3,89	4,43	90	9,52	10,42	80	9,42	10,22	90	9,08	9,98
Travel Expenses												
कार्यालयीन खर्च ...	1,69	15,49	17,18	84	17,43	18,27	83	18,82	19,65	84	14,32	15,16
Office Expenses												
व्यावसायिक आणि विशेष सेवा- करिता प्रदाने.	1,32	8,65	9,97	2,18	18,16	20,34	2,12	17,91	20,03	2,18	20,43	22,61
Payment for Professional and Special Services.												
भाडेपट्टी व कर ...	—	43	43	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Rent. Rates and Taxes												
सहाय्यक अनुदान ...	3,21	2,59	5,80	4,42	4,80	9,22	4,50	4,80	9,30	5,42	4,80	10,22
Grant-in-aid												
यंत्रसामग्री व साधनसामग्री ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Machinery and Equipment												
सामग्री व पुरवठा ...	81	11,82	12,63	1,30	13,59	14,89	1,34	13,86	15,20	1,30	16,05	17,35
Material and Supplies												
एकूण Total (5) ...	9,27	71,59	80,86	10,79	75,93	86,72	10,64	7,831	88,95	12,94	79,18	92,12
एकूण Total (1) ...	26,76	1,81,05	2,07,81	29,77	2,06,59	2,36,36	28,83	2,05,39	2,34,22	32,42	2,76,52	3,08,94
2. अर्वाचीन भारतीय भाषा आणि साहित्य यांना प्रोत्साहन— Promotion of Modern Indian Languages and literature—												
सहाय्यक अनुदान ...	5	—	5	23	—	23	23	—	23	23	—	23
Grant-in-aid												
एकूण Total (2) ...	5	—	5	23	—	23	23	—	23	23	—	23
3. संस्कृत शिक्षण— Sanskrit Education—												
(3) (१) माध्यमिक शाळांमधील भारत सरकारच्या शिष्य- वृत्त्या. Government of India's Scholarships in Secondary Schools.	17	—	17	24	—	24	17	—	17	17	—	17
एकूण Total (3) (१) ...	17	—	17	24	—	24	17	—	17	17	—	17

3. (२) पाठशाळा व संस्कृत विकासा-
करिता अनुदाने.
Grants to Pathshalas and
Development of Sanskrit.

सहायक अनुदान Grant-in-aid	...	2,42	11	2,53	2,36	20	2,56	2,60	18	2,78	2,36	25	2,61
एकूण—(२) Total (2)	...	2,42	11	2,53	2,36	20	2,56	2,60	18	2,78	2,36	25	2,61
एकूण—(३) Total (3)	...	2,59	11	2,70	2,60	20	2,80	2,77	18	2,95	2,53	25	2,78
एकूण—(बी) स्थूल Total (B) Gross	...	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95
वजा—वसुली Deduct—Recoveries	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
एकूण—(बी) निव्वळ Total (B) Net	...	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95

सी—वित्त व्यवस्थेची साधने—
C. Source of Finance—

भागणी क्र. ६७ Demand No. 67	प्रधान शीर्ष २७७-शिक्षण Major Head “277—Education”	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95
एकूण—(सी) स्थूल Total (C) Gross	...	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95
वजा—वसुली Deduct—Recoveries	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
एकूण—(सी) निव्वळ Total (C) Net	...	29,40	1,81,16	2,10,56	32,60	2,06,79	2,39,39	31,83	2,05,57	2,37,40	35,18	2,76,77	3,11,95

(३) कार्यक्रमाचा मोषद्वारा भाणि वित्तीय बाबीचे स्पष्टीकरण

(iii) Programme work-load summary and explanation of financial requirements

(१) प्रौढ शिक्षण

(१) मुंबई शहर समाजशिक्षण समिती, मुंबई

मुंबई शहरात प्रौढ साक्षरता कार्यक्रमाची कार्यवाही करण्याच्या उद्देशाने १९३९ मध्ये मुंबई शहर समाज शिक्षण समितीची स्थापना करण्यात आली. निरक्षर प्रौढ विशेषतः कामगार वर्ग व क्षोपडपट्टीतून राहणारे यांच्यामध्ये साक्षरतेचा प्रसार करणे हे समितीचे मुख्य उद्दिष्ट आहे. महाराष्ट्र शासन समितीस रुपये ४.०० लाख अथवा मान्य सचर्चाच्या ६० टक्के यापैकी जी रक्कम कमी असेल ती अनुदान म्हणून देते.

(i) Adult Education

(1) Bombay City Social Education Committee, Bombay

The Bombay City Social Education Committee was established in 1939 for implementation of Adult Literacy Programme in Greater Bombay. The main object of the Committee is to render literacy to illiterate adults, mostly belonging to worker and those living in the slum areas. The State Government gives grant of Rs. 4.00 lakhs or 60 % of the approved expenditure, whichever is less.

खालील तक्त्यामध्ये समितीद्वारे चालणारी केंद्रे, केंद्रात शिक्षण घेणारे निरक्षर प्रौढ व उत्तीर्ण होणारे प्रौढ ही माहिती सादर केली आहे.
The following table shows the number of centres organised by the Committee and the number of adults passed etc.

तक्ता २ TABLE II

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

अनु- क्रमांक Sr.No.	वर्ष Year	केंद्र संख्या Number of Centres	केंद्राची क्षमता Intake Capacity of the Centres	दाखल झालेले प्रौढ No. of Adults enrolled			अभ्यासक्रम पूर्ण करणाऱ्या प्रौढांची संख्या No. of Adults who have completed course		अभ्यासक्रम पूर्ण न केलेल्या प्रौढांची संख्या No. of Adults who have not completed course		संस्थेकडून झालेला खर्च Total Expen- diture incurred by Institution	दिलेले अनुदान Grants-in- aid paid	दाखल झालेल्या प्रौढांवरील दरदोई खर्च (रकाना ९ ÷ ५) Expenditure per capita (Col. 9 ÷ 5)	अभ्यासक्रम पूर्ण केलेल्या प्रौढांवाबत दर- दोई खर्च (रकाना ९ ÷ ६) Per capita cost with ref. to the No. of students completing course (Col. 9 ÷ 6)	नाविन्य- पूर्ण कार्यक्र- मावरील झालेला खर्च Innova- tive Projects under taken Expendi- ture on account of innova- tive project	प्रकाशित केलेली पुस्तके Books published	प्रकाशनावरील खर्च Expenditure on account of publication
				पु. M.	स्त्रिया F.	एकूण Total.	6	7	8	9							
1	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	864	25	9601	8025	17626	9601	8025	774.54	2,75.00	15.60	28.66	Innovative Pilot project Scheme Kurla Chembur	53.225	
2	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1050	25	15000	11250	26250	8300	17950	969.39	9,00.00	34.29	108.43		
3	1984-85 (अंदाजे) (Estimated)	1050	25	15000	11250	26250	9000	17250	985.18	10,00.00	38.10	111.11		

१ (२) जिल्हा परिषदांना ग्रामीण वाचनालयासाठी अनुदान

खेड्यातील वाचनालये.—ग्रामीण भागातील शिक्षितांना आणि नवसाक्षर प्रौढांना वाचनासाठी योग्य प्रकारचे साहित्य उपलब्ध व्हावे म्हणून ही योजना सुरू करण्यात आलेली आहे. या योजनेनुसार प्रत्येक ग्रामीण वाचनालयास रुपये ७५ किंवा मान्य खर्चाच्या ५० टक्के यापेक्षा जी कमी असेल ती रक्कम अनुदान म्हणून देण्यात येते. जिल्हा परिषदेतील विस्तार अधिकारी (शिक्षण) यांच्याकडून ही वाचनालये सुरू करणे, त्यांचे पर्यवेक्षण, व निरीक्षण करणे व अनुदान आकारणीसह या वाचनालयांचा निरीक्षण अहवाल शिक्षणाधिकारी यांचेकडे सादर करण्याची जबाबदारी आहे. या अहवालानुसार अनुदानाची आकारणी करून जिल्हातील मान्य ग्रामीण वाचनालयांना जिल्हा परिषदांकडून दरवर्षी अनुदान देण्यात येते.

खालील तक्त्यात वाचनालयांची संख्या, नवसाक्षर वाचकांची संख्या इत्यादी तपशील दर्शविला आहे.

तक्ता ३

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	ग्रामीण वाचनालयांची		नवसाक्षर वाचकांची संख्या (Neo-literates)	
			संख्या No. of village libraries	वर्गणीदारांची संख्या No. of Subscribers		
1	2	3	4	5	6	
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	24	328	1771
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	26	340	1840
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	28	355	1900
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	33	700	4690
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	40	1060	4815
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	50	1230	4990
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	189	8000	95548
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	189	8180	95728
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	189	8180	95728
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	113	1413	79377
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	113	1454	92640
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	113	1702	113550
5	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	100	—	1904
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	100	—	1928
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	100	—	1952
6	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	489	6575	9510
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	489	6580	10120
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	489	6580	10750
7	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	358	1597	5683
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	358	1597	6005
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	358	1597	6300
8	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	28	1910	6715
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	29	1925	6750
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	29	1970	6815
9	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	667	8420	61024
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	679	8825	64933
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	689	9509	70301

1 (2) Grant in Aid to Zilla Parishad Village Libraries

Village Libraries.—The scheme is implemented with the main aim of making available suitable literature to the literates and Neoliterates from Rural areas. Under the scheme every village library receives Grant-in-aid amounting to Rs. 75 or 50 per cent of admissible expenditure, whichever is less. Extension Officer (Education) working under Zilla Parishads are responsible for opening of village libraries, Supervision of Village Libraries, Inspection of Village Libraries, Calculation of Grant-in-aid etc., Extension Officers (Education) submit their reports about village libraries to Education Officers of Zilla Parishad. Grant-in-aid is released to recognised village libraries in the district by the Education Officers.

The table below shows details of village libraries, No. of readers, No. of books etc.

TABLE III

पुस्तकांची संख्या No. of books	नियतकालि- कांची संख्या No. of Periodicals	वर्तमान- पत्रांची संख्या No. of Newspapers	झालेला एकूण खर्च Total Expenditure incurred	दिलेले अनुदान Grants paid (र. हजारत) (Rs. in thousands)	दरडोई खर्च Expenditure per capita (Col. 10÷6)
7	8	9	10	11	12
			Rs.	Rs.	Rs.
4453	660	13	0.80	2.00	0.45
4500	670	14	2.00	2.00	1.10
5000	680	14	2.00	2.00	1.10
13303	40	52	10.73	2.00	2.30
13843	120	80	12.68	2.00	2.50
14363	150	100	16.18	3.00	2.30
88063	100	50	25.00	7.00	0.25
88063	100	50	25.00	7.00	0.25
88063	100	50	25.00	7.00	0.25
38914	115	37	10.00	3.00	0.13
38914	115	37	10.00	3.00	0.13
38914	115	37	10.00	3.00	0.13
6189	6	7	3.50	1.00	1.57
6196	6	7	4.80	2.00	2.07
6206	6	7	4.00	2.00	2.05
18875	78	73	2.05	2.00	2.15
21100	103	95	3.00	3.00	2.96
23400	133	110	3.00	3.00	2.79
54006	28	37	3.04	1.00	0.85
54006	28	37	3.04	2.00	0.85
54006	28	37	3.04	2.00	0.85
11553	24	26	4.95	2.00	0.74
11537	26	28	5.00	2.00	0.74
11577	26	28	5.00	2.00	0.73
233936	319	379	40.40	19.00	0.66
244516	362	445	46.20	19.00	0.71
254539	433	532	52.50	19.00	0.75

1	2	3	4	5	6
10	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	266	5095	18770
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	275	5095	19000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	275	5095	19000
11	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	73	2500	2000
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	73	2500	2200
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	73	2500	2500
12	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	61	6875	6875
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	61	7155	7155
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	61	7355	7355
13	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	1	305	3500
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	310	4000
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	1	315	4000
14	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	104	1105	591
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	104	1185	708
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	104	1289	805
15	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	235	1880	5100
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	258	2310	5580
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	345	4670	11575
16	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	21	3789	3222
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	21	3789	3222
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	21	4150	3550
17	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	21	1635	6980
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	21	1640	6230
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	21	1670	7350
18	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	12	240	1380
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	12	240	1395
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	12	250	1400
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2795	52367	314640
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2849	54185	334240
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2958	58417	369821

TABLE III—contd.

7	8	9	10	11	12
99920	22	20	15.00	17.00	0.80
100000	25	25	17.00	17.00	0.89
100000	25	25	17.00	17.00	0.89
12802	5	73	15.00	2.00	0.85
12802	5	73	15.00	2.00	0.85
12802	5	73	15.00	2.00	0.85
25420	208	108	40.00	5.00	0.58
25420	208	108	50.00	5.00	0.70
25420	208	108	50.00	5.00	0.68
5320	45	7	3.00	1.00	8.57
5330	48	7	3.00	1.00	7.50
5340	52	7	3.00	1.00	7.50
28339	137	110	1.00	2.00	1.69
28600	137	110	5.00	5.00	7.06
28815	137	110	5.00	1.00	6.21
36740	820	555	26.82	17.00	5.25
39449	934	618	33.53	18.00	6.00
44650	717	737	44.85	18.00	3.87
13121	13	18	4.00	2.00	0.40
13121	13	18	4.00	2.00	0.53
13121	17	25	4.00	2.00	0.48
5455	54	46	11.00	2.00	1.00
5735	54	46	11.00	2.00	1.00
5765	54	46	11.00	2.00	1.00
1524	26	20	1.00	1.00	0.72
1530	26	20	1.90	1.00	0.71
1500	26	20	1.00	1.00	0.80
697913	2700	1631	216.79	90.00	0.69
714662	2980	1818	250.45	94.00	0.75
733481	2912	2066	271.57	91.00	0.73

१ (५) कामगार समाज शिक्षण संस्था, नागपूर

उद्योग, उर्जा आणि कामगार विभागाकडून कामगार समाज शिक्षण संस्था, नागपूरचे प्रशासकीय नियंत्रण, शिक्षण विभागाकडे १ एप्रिल १९७७ पासून हस्तांतरित करण्यात आले आहे. नागपूरचे विभागीय शिक्षण उपसंचालक, हे या संस्थेचे 'सचिव व प्रशासकीय अधिकारी' म्हणून काम पाहतात. त्याबद्दल त्यांना प्रतिमास रुपये २०० मातधन स्वरूपात देण्यात येतात. संस्थेची उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे आहेत :-

- (१) नागपूर शहरातील औद्योगिक कामगार, कामगार वस्त्या ह्यांच्या समाज शिक्षणविषयक गरजांची पूर्तता करणे,
- (२) संस्थेच्या प्रकल्पाद्वारे किंवा इतर संस्थांच्या सहाय्याने कामगारांमध्ये अनौपचारिक शिक्षणाचा प्रसार करणे,
- (३) कार्यात्मक साक्षरता हे उद्दिष्ट समोर ठेऊन कामगारांसाठी विशेष शैक्षणिक कार्यक्रमांचे आयोजन करणे, व
- (४) कामगारांची उत्पादनक्षमता, रोजगार मिळविण्याची क्षमता वाढविणे, व त्यांना सामाजिक व नागरी जबाबदारीची जाणीव करून देण्याचा प्रयत्न करणे.

१९६७ पासून ह्या संस्थेचे कार्य चालू आहे. या संस्थेच्या होणाऱ्या खर्चावर केंद्र शासन १०० टक्के अनुदान देते. संस्थेचे कार्यक्षेत्र नागपूर शहरापुरतेच मर्यादित आहे.

वर्गांची संख्या, दाखल प्रौढांची संख्या, प्रशिक्षण वर्गांची संख्या आणि झालेला खर्च दर्शविणारा तक्ता.

तक्ता ४

अनु क्रमांक Sr. No.	आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण वर्गांचे नाव Name of the courses conducted	वर्ष Year	वर्गांची संख्या No. of classes	प्रत्येक वर्गाची प्रवेश क्षमता Intake of each class	पट संख्या Enrolment			
					पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	8	
I. नियमित कार्यक्रम Regular programmes								
1	प्रौढ साक्षरता वर्ग Adult Literacy and Social Education Classes	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	3 3 3	20 20 20	60 60 60	60 60 60
2	शिवणकाम वर्ग Tailoring Classes	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	30 35 35	204 210 210	204 210 210
3	शिवणकाम वर्ग, अल्पकालीन Tailoring (Short Term Course).	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	30 30 25	110 86 150	110 86 150
4	भरतकाम वर्ग Embroidery Classes	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	30 30 35	176 160 210	176 160 210
5	भरतकाम वर्ग, अल्पकालीन Embroidery (Short Term Course).	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	30 30 25	98 48 150	98 48 150
6	संगीत वर्ग Music Classes	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	3 3 3	20 30 35	72 75 105	72 75 105
7	संगीत वर्ग Music Classes (Short Term Course).	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	3 3 3	20 30 25	34 14 75	34 14 75
8	विणकाम वर्ग Knitting Classes	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	30 30 35	160 175 210	160 175 210
9	विणकाम वर्ग Knitting (Short Term Course).	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	30 30 25	85 51 150	85 51 150
10	मध्यवर्ती ग्रंथालय Central Library	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	1 1 1	120 — 250	93 150 175	27 50 75	120 200 250
11	फिरते ग्रंथालय Mobile Library	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimated)	(प्रत्यक्ष) ... (अपेक्षित) ... (अंदाजे) ...	6 6 6	180 200 210	180 200 210	180 200 210

1 (V) Workers' Social Education Institute, Nagpur

The Administrative control of Workers' Social Education Institute, Nagpur has been transferred from the Industries, Labour and Energy Department to Education Department with effect from 1st April 1977. The Deputy Director of Education, Nagpur is the Secretary and Administrative Officer of the Institute. He is paid an honorarium of Rs. 200 p. m.

The objectives of the Institute are as mentioned below :-

- (1) to meet the main educational needs of the industrial workers and labour population of Nagpur city
- (2) to promote non-formal education programme for the worker's population either through Institute's projects, or in co-operation with other agencies,
- (3) to organise special education programme for workers aiming specifically at the attainment of functional literacy,
- (4) to promote the productivity, employment capacity, social and civic responsibility among the workers.

The Institute is in existence since 1967 and it is a centrally sponsored scheme with 100% Central assistance. The jurisdiction is Nagpur city only.

Table indicating the No. of Classes, Enrolment, courses conducted and Expenditure etc.

TABLE IV

अभ्यासक्रम पूर्ण करणाऱ्या प्रौढांची संख्या No. of Adults Completing the course			अभ्यास- क्रमाचा कालावधी Duration of the course	खर्च (रु. हजारत) अनुसूचित Expenditure जाती (Rs. in thousands) S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	इतर मागासवर्ग O. B. C.	एकूण Total	
पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	12	13	14	15	16	17	18	19
60	..	60	4 months	1.1	13	8	2	—	34	57
60	...	60	4 months	1.1	10	6	4	2	35	57
60	..	60	4 months	1.1	10	6	4	2	35	57
..	144	143	10 months	6.1	32	10	9	7	57	115
..	210	210	10 months	6.0	80	20	5	5	60	170
..	200	200	10 months	6.0	50	30	20	10	60	170
..	110	110	2 months	1.1	42	—	—	—	23	65
..	86	86	2 months	1.2	42	—	—	—	23	65
..	150	150	2 months	1.1	35	20	5	5	40	105
...	124	124	10 months	4.3	47	10	5	6	47	115
..	160	160	10 months	4.2	40	10	5	5	40	100
...	200	200	10 months	4.2	50	30	20	10	60	170
..	98	98	2 months	0.7	68	18	—	—	12	98
..	48	48	2 months	0.8	16	2	—	—	21	39
...	150	150	2 months	0.6	35	20	5	5	40	105
..	72	72	10 months	1.8	12	4	—	—	30	46
..	75	75	10 months	1.9	7	4	—	5	20	40
..	100	100	10 months	1.9	30	15	4	3	28	80
..	34	34	2 months	0.6	14	10	—	—	10	34
..	14	14	2 months	0.4	7	—	—	—	4	11
..	75	75	2 months	0.3	25	10	5	5	20	65
..	125	125	10 months	4.0	57	10	4	3	47	121
..	175	175	10 months	3.7	35	7	6	8	55	111
..	200	200	10 months	3.7	50	30	20	10	60	170
..	85	85	2 months	0.7	47	16	3	2	17	85
..	51	51	2 months	0.8	17	3	—	—	21	41
...	150	150	2 months	0.5	35	20	5	5	40	105
93	27	120	..	4.3	5	5	—	—	33	49
150	50	200	..	2.5	20	25	5	5	50	105
175	75	250	..	4.0	20	30	10	10	60	130
..	180	180	62	9	4	3	25	103
..	200	200	..	1.4	80	20	5	5	60	170
..	210	210	..	1.4	80	30	5	5	60	180

1	2	3	4	5	6	7	8
12	सायंकालीन ग्रंथालय Evening Library	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	50	50	...	50
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	75	75	...	75
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1	100	..	100	100
13	केंद्रातील वाचनालयातील कक्ष Reading Room	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	6	210	..	204	204
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6	250	...	250	250
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	6	300	..	300	300
एकूण Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	58	800	203	1350	1553
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	58	790	285	1319	1604
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	58	1120	235	1945	2180
II. प्रासंगिक कार्यक्रम Occasional Programmes							
1	चलचित्रपट Movie	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	25350	11735	37085
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	35000	15000	50000
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	50000	25000	75000
2	स्वातंत्र्यदिन Independence day	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	270	270
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	20	300	320
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	20	330	350
3	शिक्षक दिन Teachers day	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	200	200
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	200	200
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	250	250
4	शारदा उत्सव Sharada Utsav	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	240	240
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	250	250
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	300	300
5	सकस अहार प्रात्यक्षिके Nutrition demonstration	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	150	150
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	200	200
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	250	250
6	वार्षिक स्नेहसंमेलन Annui Gathering	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	200	1000	1200
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	250	1000	1250
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	300	1100	1400
7	गांधी जयंती Gandhi Jayanti	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	500	500
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	600	600
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	700	700
8	प्रजासत्ताक दिन Republic day	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	20	305	325
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	20	300	320
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	20	330	350
9	प्रमाणपत्रे वितरण कार्यक्रम Certificate Distribution Programme	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	200	200
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	250	250
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	300	300
एकूण Total		1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष)	25570	14600	40170
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	35290	18100	53390
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	50340	28560	78900

१ (६) (अ) ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता कार्यक्रम

२ ऑक्टोबर १९७८ पासून केंद्र शासनाने राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम कार्यान्वित केला. त्यानुसार महाराष्ट्र राज्यातील ज्या १४ जिल्ह्या-मध्ये १९७८-७९ पूर्वी केंद्रशासन पुरस्कृत 'किसान शिक्षण योजना' कार्यान्वित होती, त्या जिल्ह्यात प्रत्येकी ३०० केंद्रे याप्रमाणे 'ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता प्रकल्प' ही योजना सुरू करण्यात आली. त्याचप्रमाणे ज्या चार जिल्ह्यात केंद्र शासनाने पुरस्कृत केलेली 'अनौपचारिक शिक्षण योजना' सुरू होती, त्या जिल्ह्यातही प्रत्येकी ३०० वर्ग सुरू करण्यात येऊन त्या योजनेस 'ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता योजना' हे नाव देण्यात आले. यापैकी वर्धा व बीड जिल्ह्यातील योजना या केंद्र शासन पुरस्कृत असून त्याचा सहभाग म्हणून राज्य शासनाने पुणे व रत्नागिरी या जिल्ह्यात ही योजना कार्यान्वित केली. पुणे जिल्ह्यात या दोन्ही योजनांची केंद्रे सुरू असल्यामुळे या जिल्ह्यातील केंद्रांची संख्या ६०० आहे. याशिवाय १९८२-८३ पासून उस्मानाबाद जिल्ह्यासाठी या योजनेखाली ३०० केंद्रांचा एक प्रकल्प मंजूर करण्यात आला आहे.

या योजनेनुसार १५ ते ३५ वयोगटातील निरक्षरांना प्रत्येक केंद्रात ३० निरक्षर प्रौढ याप्रमाणे दाखल करून घेण्यात येते. साक्षरता, जाणीवजागृती आणि कार्यात्मकता हे या प्रौढांच्या अभ्यासक्रमातील प्रमुख घटक असून हा अभ्यासक्रम या प्रौढांनी १० महिन्यांच्या कालावधीत पूर्ण करावा अशी अपेक्षा आहे.

TABLE IV—contd.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
50	..	50	...	2.4	2	5	4	..	15	26
75	75	75	..	2.5	10	10	3	3	35	61
..	100	100	..	2.6	15	15	5	5	40	80
..	204	204	...	0.7	72	10	9	7	57	155
..	250	250	..	0.8	60	10	10	10	70	160
..	300	300	...	0.9	70	20	10	10	80	190
203	1203	1405	—	27.8	473	115	40	28	413	1069
285	1494	1604	—	27.3	424	117	47	48	494	1130
235	1910	2145	—	28.2	505	276	118	85	623	1607
25350	11735	37085	..	0.3	Generally more than 50 per cent people are from Backward Classes					
35000	15000	50000	...	0.5
50000	25000	75000	..	0.6
..	270	270	...	0.3
20	300	320	..	0.4
20	330	350	..	0.5
...	200	200	..	0.1
..	200	200	..	0.1
..	250	250	..	0.2
..	240	240	..	0.8
..	250	250	...	1.0
..	300	300	...	1.2
...	150	150	..	0.4
..	200	200	..	0.6
..	250	250	...	0.8
200	1000	1200	...	3.0
250	1000	1250	...	3.0
300	1100	1400	...	4.0
...	500	500	...	0.2
..	600	600	...	0.2
..	700	700	..	0.3
20	305	325	..	0.3
20	300	320	..	0.4
20	330	350	...	0.5
..	200	200
..	250	250
..	300	300
25570	14600	40170	..	5.4
35290	18100	53390	..	6.2
50340	28560	78900	..	7.6

(6) (a) Rural Functional Literacy Programme.

National Adult Education programme was introduced by Central Government from 2nd October 1978. Accordingly Rural Functional Literacy Programme was introduced in the Districts of the State where Kisan Shikshan Yojana was in force prior to 1978-79. 300 Adult Education Centres were opened in each of the 14 districts under the scheme. Similarly, in the four districts, where Non-Formal Education Programme was in force, 300 Adult Education Centres were opened under the Rural Functional Literacy Programme Scheme. Out of these districts, the Projects in Wardha and Beed are sponsored by Central Government and Projects in Pune and Ratnagiri Districts are sponsored by State Government as matching districts. Pune district has got in all 600 Adult Education Centres as both the projects are in force in the district. In addition, a project of three hundred centres under the scheme has been sanctioned for Osmanabad district from the year 1982-83.

Under the schemes 30 illiterate adults in the age-group of 15-35 are enrolled in every Adult Education Centre. Literacy, awareness and functionality constitute the main components of the Adult Education curriculum, which is expected to be completed by illiterate Adults within 10 months duration.

केंद्रांची संख्या, दाखल प्रौढांची संख्या इत्यादी माहिती दर्शविणारा तक्ता सोबत जोडला आहे.

तक्ता ५

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	जिल्ह्यातील निरक्षरांची एकूण संख्या (१५ ते ३५ या वयोगटातील) Total No. of illiterates in the district (from the age group of 15-35)			केंद्र संख्या No. of Centres			
			पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	शासकीय Run by Govt.	स्वयंसेवी संस्था Vol-Agencies	एकूण Total	
			1	2	3	4	5	6	7
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	135181	237893	373074	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	133011	235879	368890	300	—	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	128671	233069	361740	300	—	300
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	56789	142774	199563	300	—	293
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	53239	140654	193893	300	—	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	49739	137454	187193	300	—	300
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	26142	91321	117463	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	24406	85507	109913	300	—	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	23156	79357	102513	300	—	300
4	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	53597	179006	232603	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	49535	176685	226220	300	—	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	46514	172623	219137	300	—	300
5	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	116212	281060	397272	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	113980	279148	393128	300	—	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	111510	275468	386978	300	—	300
6	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	102050	287697	389747	600	—	600
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	96566	281919	378485	600	—	600
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	90316	275099	365415	600	—	600
7	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	125662	273231	398893	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	121993	270652	392645	300	—	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	119410	266485	385895	300	—	300
8	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	89231	255028	344259	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	86583	251269	337852	300	—	300
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	83583	247469	331052	300	—	300
9	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	71709	164487	236196	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	68417	161867	230284	300	—	300
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	64177	159637	223814	300	—	300
10	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	110962	222349	333311	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	105403	220133	325536	300	—	300
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	101203	216333	317536	300	—	300
11	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	60076	154546	214622	300	—	300
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	54065	152454	206519	300	—	300
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	48615	149704	198319	300	—	300

The Table below shows details of No. of centres, enrolment etc.

TABLE V

निवडलेल्या विकास गटातील निरक्षरांची संख्या No. of illiterates to be covered from selected blocks			पटावरील प्रौढांची संख्या No. of Adults Enrolled			अभ्यासक्रम पूर्ण केलेल्या प्रौढांची संख्या No. of Adults completing the course			निरक्षर राहिलेल्या प्रौढांची संख्या No. of Adults remained to be literate		
पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
5855	9577	15432	5019	3720	8739	2170	2014	4184	133011	235879	368890
133011	235879	368890	5150	3930	9080	4340	2810	7150	128671	233069	361740
128671	233069	361740	3000	6000	9000	2600	4800	7400	126071	228269	354340
16426	24820	41246	4915	3875	8790	3550	2120	5670	53239	140654	193893
12876	22700	35576	4975	4025	9000	3500	3200	6700	49739	137454	187193
9376	19500	28876	2700	6300	9000	1800	5200	7000	47939	132254	180193
15780	33541	49321	2484	6774	9258	1736	5814	7550	24406	85507	109913
14044	27727	41771	1683	7397	9080	1250	6150	7400	23156	79357	102513
12794	21577	34371	4000	5000	9000	3000	4500	7500	20156	74857	95013
6337	31824	38161	5186	3579	8765	4062	2321	6383	49535	176685	226220
49535	176685	226220	4528	5036	9564	3021	4062	7083	46514	172623	219137
46514	172623	219137	2500	6500	9000	1500	5700	7200	45014	166923	211937
54199	121821	176020	4694	4286	8980	2232	1912	4144	113980	279148	393128
59781	157327	217108	4256	4744	9000	2470	3680	6150	111510	275468	386978
51729	118141	169870	3500	5500	9000	2150	4350	6500	109360	271118	380478
15957	39789	55746	8623	9120	17743	5484	5778	11262	96566	281919	378485
10473	34011	44484	8857	9217	18074	6250	6820	13070	90316	275099	365415
90316	275099	365415	7980	10120	18100	6000	8500	14500	84316	266599	350915
35333	58588	93921	5260	3740	9000	3669	2579	6248	121993	270652	392645
31664	56009	87673	4305	4695	9000	2583	4167	6750	119410	266485	385895
29081	51842	80923	4310	4730	9040	3000	4000	7000	116410	262485	378895
13077	33758	46835	4115	5815	9930	2648	3759	6407	86583	251269	337852
10429	29999	40428	3940	5160	9100	3000	3800	6800	83583	247469	331052
7429	26199	33628	4000	5000	9000	3150	4250	7400	80433	243219	323652
31317	53470	84787	6006	3010	9016	3292	2620	5912	68417	161867	230284
28025	50850	78875	6006	3050	9056	4240	2230	6470	64177	159637	223814
23785	48620	72405	3000	6000	9000	2900	4100	7000	61277	155537	216814
24769	80422	105191	6438	2732	9170	5559	2216	7775	105403	220133	325536
19210	78206	97416	4975	4085	9060	4200	3800	8000	101203	216333	317536
15010	74406	89416	4930	4180	9110	4580	3850	7430	96623	212483	309106
58082	138060	196142	6179	2970	9149	6011	2092	8103	54065	152454	206519
52071	135968	188039	6000	3100	9100	5450	2750	8200	48615	149704	198319
46621	133218	179839	2500	6500	9000	2200	6150	8350	46415	143554	189969

1	2	3	4	5	6	7	8	9
12	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	254321	367064	621385	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	249138	365877	615015	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	244138	364027	608165	300	—	300
13	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	127806	270755	398561	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	127806	270755	398561	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	124556	267205	391761	300	—	300
14	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	35820	131520	167340	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	31968	128908	160876	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	29068	121708	153776	300	—	300
15	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	58445	150615	209060	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	54716	146693	201409	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	50916	142393	193309	300	—	300
16	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	57052	133370	190422	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	53311	128625	181936	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	49511	124125	173636	300	—	300
17	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15251	48800	64051	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	11563	45834	57397	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	8713	41484	50197	300	—	300
18	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	82977	224427	307404	300	—	300
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	80300	222012	302312	300	—	300
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	76500	218812	295312	300	—	300
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1579283	3615943	5195226	5700	—	5693
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1516000	3564871	5080871	5700	—	5700	
	1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	1450296	3495452	4945748	5700	—	5700	

TABLE V—*contd.*

10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
107549	138167	245716	7046	2070	9116	5183	1187	6370	249138	365877	615015
102366	136980	239346	6920	2155	9075	5000	1850	6850	244138	364027	608165
97366	135130	232496	4000	5000	9000	3100	4100	7200	241038	359927	600965
8296	12444	20740	4889	4255	9144	—	—	—	—	—	—
8296	12444	20740	4889	4255	9144	3250	3550	6800	124556	267205	391761
5046	8894	13940	3000	6000	9000	2600	4600	7200	121956	262605	384561
10493	36941	47534	6397	2875	9272	3852	2612	6464	31968	128908	160876
6741	34329	41070	3750	5250	9000	2900	4200	7100	29068	124708	153776
3841	30129	33970	2000	7000	9000	1600	5900	7500	27468	118808	146270
38650	50298	88948	4047	5374	9421	3729	3922	7651	54716	146693	201409
34921	46376	81297	4317	5953	9270	3800	4300	8100	50916	142393	193309
31121	42076	73197	3000	6000	9000	2650	5650	8300	48266	136743	185009
5043	8537	13580	4370	5561	9931	3741	4745	8486	53311	128625	181936
53311	128625	181936	4040	5090	9130	3800	4500	8300	59511	124125	173636
49511	124125	173636	3000	6000	9000	2700	5800	8500	46811	118325	165136
7982	41660	49642	4985	3971	8956	3688	2966	6654	11563	45834	57397
11563	45834	57357	3062	6032	9094	2850	4550	7200	8713	41484	50197
8713	41484	50197	2000	7000	9000	1400	6100	7500	7313	35384	42697
18325	31398	49723	4674	4326	9000	2677	2415	5092	80300	222012	302312
15648	28983	44621	4478	4527	9005	3800	3200	7000	76500	218812	295312
11848	25783	37631	3000	6000	9000	2580	4720	7300	73920	214092	288012
473570	945115	1418685	95327	78053	173380	63283	51072	114355	1516000	3564871	5080871
653965	1438932	2092897	86131	86701	172832	65704	79419	135123	1450296	3495452	4945748
668772	1581915	2250687	62420	108830	171250	49510	92270	141780	1400786	3403182	4803968

अ.क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year		दरडोई खर्च Expenditure per capita with reference to			महाराष्ट्र सेवावर्ग-२ प्रकल्पा- अधि- काऱ्यांची संख्या No. of project officers in M.E.S. class II	सहाय्यक प्रकल्पा- धिकारी यांची संख्या No. of Asstt. project officers	पर्यवेक्षकांची संख्या No. of Supervisors
				झालेला खर्च Expenditure incurred	पटावरील प्रौढांच्या संख्येच्या संदर्भात २२ ÷ १५ Enrolment 22 ÷ 15	अभ्यासक्रम पूर्ण केलेल्या प्रौढांच्या संख्येच्या संदर्भात २२ ÷ १८ Adults completing course 22 ÷ 18			
1	2	3		22	23	24	25	26	27
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	499.76	57.19	119.45	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.25	89.22	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.11	86.48	1	1	10
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	482.50	54.89	85.10	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.88	95.21	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.11	91.43	1	1	10
3	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	390.70	42.21	51.75	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	585.10	64.44	79.07	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	600.00	66.66	106.67	1	1	10
4	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	506.80	57.82	79.40	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	66.70	90.06	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	700.00	77.78	97.23	1	1	10
5	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	508.30	56.61	122.66	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.88	103.72	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	98.47	1	1	10
6	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1071.60	60.40	95.15	1	1	20
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1289.90	71.37	98.69	2	2	20
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1400.00	77.35	96.55	2	2	20
7	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	488.40	54.27	78.17	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.88	94.50	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	70.80	91.43	1	1	10
8	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	480.80	48.42	106.26	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.10	93.81	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	600.00	66.67	81.09	1	1	10
9	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	530.80	58.87	89.79	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.44	98.60	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.11	91.43	1	1	10
10	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	522.30	56.96	67.18	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.41	79.74	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	70.26	75.92	1	1	10

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

1	2	3		22	23.	24	25	26	27
11	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	470.40	51.41	58.06	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	662.70	72.82	80.82	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.11	76.65	1	1	10
12	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	490.10	53.76	76.94	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.29	93.13	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	88.89	1	1	10
13	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	321.00	35.11	—	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	643.00	70.32	94.56	1	1	10
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	88.89	1	1	10
14	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	498.40	53.75	70.10	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.88	89.85	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	85.34	1	1	10
15	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	556.60	59.08	72.75	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	68.81	78.75	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.90	71.12	77.11	1	1	10
16	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	513.00	51.66	60.45	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	69.41	76.86	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	75.29	1	1	10
17	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	407.20	45.47	61.20	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	663.70	73.42	92.18	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	85.33	1	1	10
18	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	556.60	61.84	109.31	1	1	10
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	637.90	70.84	91.13	1	1	10
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	640.00	71.12	87.67	1	1	10
एकूण Total		1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	9295.26	53.61	81.28	18	18	190
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	12137.10	70.22	89.82	19	19	190
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	12260.60	71.59	86.48	19	19	190

१. (६) (ब) कार्यात्मक साक्षरता कार्यक्रम

'निरक्षरता निर्मूलन योजनेच्या' ऐवजी १९७६-७७ पासून महाराष्ट्र राज्यातील ११ जिल्ह्यांमध्ये 'कार्यात्मक साक्षरता योजना' सुरू करण्यात आलेली आहे. या योजनेनुसार निवडलेल्या ११ जिल्ह्यांत प्रत्येकी ३० केन्द्रे सुरू करण्यात आलेली आहेत. या केन्द्रात १५ ते ३५ वयोगटातील निरक्षर प्रौढांना दाखल करून घेण्यात येते. प्रत्येक केन्द्रात ३० प्रौढांची नोंदणी करण्यात येते. साक्षरता, जाणिवजागृती आणि कार्यात्मकता हे या प्रौढांच्या अभ्यासक्रमातील प्रमुख घटक असून हा अभ्यासक्रम या प्रौढांनी ६ महिन्यांच्या कालावधित पूर्ण करावा अशी अपेक्षा आहे.

1. (6) (b) Functional Literacy Programme

In 11 Districts of Maharashtra State Functional Literacy Programme was introduced in lieu of Eradication of Literacy Programme from 1976-77. 30 Adult Education Centres have been opened in each of these 11 Districts under this scheme. 30 illiterate adults in the age group 15-35 are enrolled in every Centre. Literacy, Awareness and Functionality form the main components of the curriculum under the Scheme. This curriculum is expected to be completed within 6 months.

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	जिल्ह्यातील निरक्षरांची एकूण संख्या (१५-३५ वर्ष गटातील)			केंद्र संख्या No. of Centres	निवडलेल्या गटातील निरक्षरांची संख्या		
			Total No. of Illiterates in the District (from the age group of 15-35)				No. of Illiterates to be covered from selected Block		
			पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total		पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total
1		3	4	5	6	7	8	9	10
1	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	34479	108063	142542	30	8776	14404	23180
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	34356	107599	141955	30	8653	13940	22593
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	34223	107193	141416	30	8520	13534	22054
2	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	133177	281985	415162	30	47466	66964	114430
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	132615	281856	414471	30	46904	66835	113739
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	132309	281622	413931	30	46598	66601	113199
3	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	90636	189422	270058	29	62065	110891	172956
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	90418	179324	269742	30	61847	110793	172740
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	90102	179078	269180	30	61531	110547	172078
4	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	63181	192416	255597	30	808	5306	6114
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	62941	192186	255127	30	568	5076	5644
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	62719	191868	254587	30	346	4758	5104
5	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	62650	179669	242319	30	3889	13034	16923
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	62370	179423	241793	30	3609	12788	16397
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	62124	179123	241247	30	3363	12488	15851
6	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	60076	154546	216422	30	29597	32992	62589
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	59512	154102	213614	30	29033	32548	61581
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	59242	153832	213074	30	28763	32278	61041
7	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	254321	367064	621385	30	46803	62812	109615
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	253975	366983	620958	30	46457	62731	109188
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	253615	366803	620418	30	46097	62551	108648
8	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	127806	270755	398561	30	4900	16700	21600
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	127418	270631	398049	30	4512	16576	21088
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	127166	270343	397509	30	4260	16288	20548
9	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	81815	81289	163104	30	4938	6498	11436
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	81384	80933	162317	30	4507	6142	10649
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	81034	80503	161537	30	4157	5712	9869
10	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	74386	183297	257683	30	565	2258	2823
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	74336	182751	256987	30	415	1712	2127
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	74086	182343	256429	30	265	1308	1569
11	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	61167	198237	259404	30	1256	3295	4551
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	60971	198012	258984	30	611	5899	3510
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	60791	197652	258443	30	431	2539	2970
एकूण Total	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1043694	2196743	3240437	329	211063	335154	546217	
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1040196	2193800	3233996	330	207116	332040	539156	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1037411	2190360	3227771	330	204331	328600	532931	

The table below shows details of No. of Adults enrolled, Adults made literate etc.

TABLE VI

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

पटावरील प्रौढांची संख्या No. of Adults Enrolled			अभ्यासक्रम पूर्ण करणाऱ्या प्रौढांची संख्या No. of Adults completing course			साक्षर व्हावयाच्या निरक्षरांची संख्या No. of Adults remained to be literate			दरडोई खर्च Expenditure per capita with reference to		
पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	जालेला खर्च Expendi- ture incurred	प्रौढांच्या पटावरील संख्येच्या संदर्भात २० ÷ १३ Adults enrolled (20 ÷ 13)	अभ्यासक्रम पूर्ण केलेल्या प्रौढांच्या संख्येच्या संदर्भ २० ÷ १६ Adults Com- pleting the course (20 ÷ 16)
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
177	663	840	123	464	587	34356	107599	141955	16.66	19.83	28.39
223	677	900	133	406	539	34223	107193	141416	21.60	24.00	40.07
298	662	900	178	420	598	34045	106773	140818	21.60	24.00	36.12
706	154	900	562	129	691	132615	281856	414471	18.54	20.59	26.82
510	390	900	306	234	540	132309	281622	413931	21.60	24.00	40.00
585	3.5	900	351	189	540	131958	281433	413391	21.60	24.00	40.00
510	360	870	218	98	316	90418	179324	269742	18.90	21.72	59.81
527	4.0	937	316	246	562	90102	179078	269180	21.60	23.05	38.43
498	4.0	968	298	282	580	89804	178796	268600	21.60	22.31	37.24
270	480	750	240	230	470	62941	192186	255127	17.55	23.40	37.34
370	5.0	900	222	318	540	62719	191868	254587	21.60	24.00	40.00
380	5.4	934	228	332	560	62491	191536	254027	21.60	23.12	38.57
510	390	900	280	246	526	62370	179423	241793	18.25	20.27	34.69
410	580	910	246	300	546	62124	179123	241247	21.60	23.73	39.56
440	5.0	950	264	306	570	61860	178817	240677	21.60	23.73	37.89
564	4.4	1008	564	444	1008	59512	154102	213614	21.01	20.84	20.84
450	450	900	270	270	540	59242	153832	213074	21.60	24.00	40.00
400	500	900	240	300	540	59002	153532	212534	21.60	24.00	40.00
640	2.4	914	346	81	427	253975	366983	620958	18.01	19.88	42.56
600	300	900	360	180	540	253615	366803	620418	21.60	24.00	40.00
630	3.0	940	378	186	564	253237	366617	619854	21.60	22.97	38.29
720	180	900	388	124	512	127418	270631	398049	20.30	22.55	39.64
420	480	900	252	288	540	127166	270343	397509	21.60	24.00	40.00
430	470	900	258	282	540	126908	270061	396969	21.60	24.00	40.00
450	400	900	431	356	787	81384	80933	162317	17.07	24.00	21.68
420	480	900	350	430	780	81034	80503	161537	21.50	24.00	37.03
480	420	900	400	400	800	80634	80103	160737	21.50	24.00	36.63
205	63	858	150	546	696	74236	182751	256987	16.55	19.28	23.77
250	60	930	150	408	558	74086	182343	256429	21.50	17.69	35.84
290	60	960	174	402	576	73912	189141	255853	21.50	20.83	34.72
448	42	900	196	225	421	60971	198012	258983	17.50	19.44	41.56
300	60	900	180	360	540	60791	197652	258443	21.50	23.88	39.81
300	60	900	180	360	540	60611	197292	257903	21.50	23.88	39.81
5200	450	9740	3498	2943	6441	1040196	2193800	3233996	200.51	20.59	31.13
4480	547	9977	2785	3440	6225	1037411	2190360	3227771	237.30	32.81	38.12
4731	541	10252	2949	3459	6408	1034462	2186901	3221363	237.30	23.15	37.03

१ (७) (अ) राज्य प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम

२ ऑक्टोबर १९७८ पासून केंद्र शासनाने व्यापक प्रमाणात राष्ट्रीय प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम कार्यान्वित केला. या कार्यक्रमातील राज्य-शासनाचा सहभाग म्हणून महाराष्ट्र शासनाने राज्यांतील १९ जिल्ह्यांत राज्य प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम कार्यान्वित केलेला आहे. या योजनेनुसार राज्यांत एकूण २७०० केंद्रे सुरू करण्यात आलेली असून त्यात १५ ते ३५ वयोगटातील निरक्षर प्रौढांना दाखल करून घेण्यात येते. प्रत्येक केंद्रात ३० प्रौढांची नोंदणी केली जाते.

साक्षरता, जाणीवजागृती आणि कार्यात्मकता हे ह्या प्रौढांच्या अभ्यासक्रमातील प्रमुख घटक असून हा अभ्यासक्रम या प्रौढांनी १० महिन्यांच्या कालावधीत पूर्ण करावा अशी अपेक्षा आहे.

दाखल प्रौढांची संख्या, केंद्रांची संख्या, इत्यादी दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ७

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of District	वर्ष Year	मंजूर केलेली प्रौढ शिक्षण केंद्रे Centres sanctioned	सुरू केलेली प्रौढ शिक्षण केंद्रे Centres opened	जिल्ह्यातील १५ ते ३५ वयोगटातील निरक्षरांची एकूण संख्या Total No. of illiterate in the District from age group 15-35		
					पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	30	244477	318385	562862
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	30	244399	317710	562109
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	30	30	244146	317420	561566
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	210	199	56789	142774	199563
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	210	210	55988	142029	198017
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	210	210	54029	140406	194435
3	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	270	270	28709	83979	112688
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	270	270	27951	81130	109081
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ..	270	270	26780	77442	104222
4	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	90	90	53597	179006	232603
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	90	90	51929	178563	230492
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	90	90	51291	177576	228867
5	अहमदनगर Ahmednagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	60	60	116212	281060	397272
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	60	60	115856	280572	396428
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	60	60	115187	280052	395239
6	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	30	102050	287697	389747
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	30	101860	287221	389081
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	30	30	101701	286841	388542
7	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	450	450	63181	192416	255597
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	450	450	60768	186179	246947
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	450	450	59082	179711	238793
8	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	150	150	62650	179669	242319
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	150	150	60724	178486	239210
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	150	150	59253	177353	236606
9	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	30	125662	273231	398893
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	30	125370	272926	398296
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	30	30	124992	272764	397756

1 (7) (a) State Adult Education Programme

The Central Government introduced National Adult Education Programme on a massive scale from 2nd October 1978. Towards State Government's contribution in the Programme, the State Government have introduced State Adult Education Programme in districts 19 of the State. In all 2700 Adult Education Centres have been opened throughout the State under this Programme. Illiterate adults in the age-group of 15-35 have been covered under the programme. The 30 illiterate adults in the age-group 15-35 are enrolled in each Centre.

Literacy, awareness and functionality are the main components of the curriculum under the scheme. An illiterate adult is expected to complete the curriculum within a period of 10 months.

The Table below details the enrolment of adults, No. of centres, etc.

TABLE VI

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

निवडलेल्या विकास गटातील शिक्षकांची संख्या No. of illiterates to be covered from selected block			पटावरील प्रौढांची संख्या No. of adults enrolled			अभ्यासक्रम पूर्ण केलेल्या प्रौढांची संख्या No. of adults completing course			निरक्षर राहिलेल्या प्रौढांची संख्या No. of adults remained to be literate		
पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total	पुरुष Male	स्त्रिया Female	एकूण Total
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
244.477	318385	562862	120	780	900	78	675	753	244399	317710	562109
244.399	317710	562109	423	484	907	253	210	543	244146	317420	561566
244.146	317420	561566	412	492	904	247	295	542	243899	317125	561024
31.237	33448	64685	905	835	1740	801	745	1546	55988	142029	198017
30436	32703	63139	3265	2705	5970	1959	1623	3582	34029	140406	194435
28.477	31080	59557	3152	2988	6140	1891	1792	3683	52138	138614	190732
15.000	67000	82000	1084	4070	5154	758	2849	3607	27951	81130	109081
14.242	64151	78393	1953	6147	8100	1171	3688	4859	26780	77442	104222
13.071	60463	73534	1940	6250	8190	1164	3750	4914	25616	73692	99308
12.013	38076	50089	1833	511	2344	1668	443	2111	51929	178563	230492
10.345	37633	47978	1064	1646	2710	638	987	1625	51291	177576	228867
9.707	36646	46353	1088	1716	2804	652	1029	1681	50639	176547	227186
59.239	124602	183841	731	1058	1789	356	488	844	115856	280572	396428
58.883	124114	182997	1116	867	1993	669	520	1189	115187	280042	395239
58.214	123594	181808	1080	790	1870	648	474	1122	114539	279578	394117
12.894	8283	21177	270	540	810	190	476	666	101860	287222	389081
12.704	7807	20511	266	634	900	159	380	539	101701	286841	388542
12.545	7427	19972	301	679	980	180	407	587	101521	286434	387955
63.291	192844	256135	2490	8610	11100	2413	6237	8650	60768	186179	246947
60.878	186607	247485	2810	10780	13590	1686	6468	8154	59082	179711	238793
59.192	180139	239331	3220	10390	13610	1932	6234	8166	57150	173477	230627
2.784	12249	15033	2643	1859	4502	1926	1183	3109	60724	178486	239210
1.858	11066	11924	2453	1889	4342	1471	1133	2604	59253	177553	236606
59.253	177353	236606	2504	2101	4605	1502	1260	2762	57751	176093	233844
6.123	9825	15948	450	450	900	292	305	597	125870	272926	398296
5.747	9663	15408	630	270	900	378	164	540	124992	272764	397756
5.403	9407	14810	570	428	998	342	256	598	124650	272508	397158

1	2	3	4	5	6	7	8
10	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	210	210	89231	255028	344259
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	210	210	88194	250298	340952
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	210	210	87021	250298	337319
11	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	300	300	71709	164487	236196
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे)
12	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	300	300	47804	109656	157460
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	300	300	43706	108353	152059
13	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	30	110962	222349	333311
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	30	109909	222105	332014
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	30	30	109563	221907	331470
14	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	180	180	60076	154546	214622
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	180	180	57772	152891	210663
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	180	180	55272	150891	206163
15	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	30	254321	367064	621385
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	30	253911	366833	620744
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	30	30	253661	366333	619994
16	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	150	150	127806	270755	398561
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—	—
		1984-85 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—
17	लातूर Latur	1982-83 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	—	—
		1983-84 (Estimates) (अंदाजे) ...	300	300	57573	121839	179412
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	300	300	54549	119463	174012
18	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	150	150	35820	131520	167340
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	150	150	34060	130505	164565
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	150	150	32486	129333	161819
19	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	90	90	58445	150615	209060
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	90	90	57577	149576	207153
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	90	90	56869	148602	205471
20	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	60	60	4401	58355	62756
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	60	60	1811	56646	58457
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	60	60	1262	56069	57334
21	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	30	30	74386	183297	257683
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	30	74090	182949	257029
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	30	30	73850	182603	256453
एकूण Total	1981-82 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2550	2539	1740484	3896233	5636717	
	1982-83 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2700	2700	1627546	3670564	5298110	
	1983-84 (Estimated) (अंदाजे) ...	2700	2700	1604703	3643417	5248120	

TABLE VII—contd.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
10639	23125	33764	1934	4066	6000	1037	2270	3307	88194	252758	340952
9602	20855	30457	1955	4100	6055	1173	2460	3633	87021	250298	337319
8429	18395	26824	1985	4130	6115	1191	2478	3659	85830	247820	333650
92397	89673	182070	6900	2100	9000	4140	1260	5400	67569	163227	230796
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
92397	89673	182070	6830	2173	9003	4098	1303	5401	43706	108353	152059
88299	88370	176669	6410	2699	9109	3846	1619	5465	39860	106734	146594
13280	29589	42869	1449	358	1807	1053	244	1297	109909	222105	332014
12227	29345	41572	577	330	907	346	198	544	109563	221907	331470
11881	29147	41028	560	380	940	336	228	564	109227	221679	330906
23444	82405	105849	2700	2700	5400	2304	1655	3959	57772	152891	210663
21140	80750	101890	2700	2700	5400	2500	2000	4500	55272	150891	206163
18640	78750	97390	2700	2700	5400	2500	2500	5000	32772	366833	201163
45898	63864	109762	611	300	911	410	231	641	253911	366333	620744
45488	63633	109121	300	600	900	250	500	750	253661	363833	619994
45238	63133	108371	3030	600	900	250	500	750	253411	279803	619994
126041	269803	395844	3030	1470	4500	1765	952	2717	126041	279803	619244
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
54559	117087	171646	5040	3960	9000	3024	2376	5400	54549	119463	174012
51535	116973	168508	4850	4150	9000	2910	2490	5400	51639	116973	168612
8645	16625	25268	2977	1778	4755	1760	1015	2775	34060	130505	164565
6845	15608	22498	2624	1954	4578	1574	1172	2746	32480	129333	161819
5311	14436	19747	2700	1899	4599	1620	1139	2759	30866	128194	159060
12308	35412	47720	1282	1497	2779	868	1039	1907	57377	139376	207153
11440	34373	45813	1180	1624	2804	708	974	1682	56369	148602	205471
10732	33399	44131	1289	1471	2760	773	882	1655	56096	147720	203816
424	10406	10830	3688	2520	6508	2590	1709	4299	1811	56646	58457
1811	56646	58457	911	963	1874	546	577	1123	1265	56069	57334
1262	56069	57334	709	1201	1810	425	720	1145	840	53349	56189
6070	10342	16412	420	480	900	296	358	654	74090	82939	257029
5774	9984	15758	400	560	960	240	336	576	73850	82603	256453
5534	9648	15182	445	477	922	267	286	553	73585	182317	255900
786204	1435954	2222158	35517	35982	71499	24705	24134	48839	1715779	3872099	5587878
699813	1309408	2009221	36497	44386	80883	22843	27147	49990	1604703	3643417	5248120
736872	1451849	2188721	36215	45541	81756	22576	28339	51015	1582027	3615078	5197105

तक्ता ७—चालू
TABLE VII—contd.

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of District	वर्ष Year	झालेला खर्च Expenditure incurred	दरडोई खर्च Expenditure per capita with reference to			पर्यवेक्षकांची संख्या No. of Supervisors	संघटकांची संख्या No. of instructors
				पटावरील प्रौढांच्या संख्येच्या संदर्भात २१ ÷ १४ Enrolment (21 ÷ 14)	अभ्यासक्रम पूर्ण केलेल्या प्रौढांच्या संदर्भात २१ ÷ १७ Adults comple- ting course (21 ÷ 17)			
1	2	3	21	22	23	24	25	
1	बृहन्मुंबई Gr. Bombay	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	035.00	38.88	46.48	1	30	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	45.00	49.96	82.87	1	30	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	45.00	49.47	83.03	1	30	
2	रायगड Raigad	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	290.10	166.72	187.64	7	192	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	310.00	51.92	86.54	7	192	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	315.00	51.30	85.52	7	192	
3	सिंधुदुर्ग Sindhudurg	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	234.00	45.40	64.87	9	270	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	400.00	49.38	81.40	9	270	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	405.00	49.45	82.42	9	270	
4	जळगाव Jalgaon	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	139.30	59.42	65.67	3	90	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	135.00	49.81	83.07	3	90	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	135.00	48.14	80.61	3	90	
5	अहमदनगर Ahmadnagar	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	85.15	47.59	100.88	2	60	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	90.00	45.38	73.69	2	60	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	90.00	48.13	80.21	2	60	
6	पुणे Pune	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	54.70	67.53	82.13	1	30	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	45.00	50.00	76.66	1	30	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	45.00	45.92	76.66	1	30	
7	सातारा Satara	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	575.00	51.80	66.47	15	450	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	664.00	48.85	81.43	15	450	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	675.00	49.59	82.63	15	450	
8	सांगली Sangli	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	221.05	49.20	71.10	5	150	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	225.00	51.81	86.40	5	150	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	225.00	48.86	81.46	5	150	
9	सोलापूर Solapur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	043.70	48.55	73.19	1	30	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	045.00	50.00	83.33	1	30	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	045.00	45.09	75.25	1	30	
10	कोल्हापूर Kolhapur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	295.30	49.16	89.20	7	210	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	315.00	52.02	86.70	7	210	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	315.00	53.14	88.57	7	210	
11	औरंगाबाद Aurangabad	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	096.00	10.67	17.78	10	300	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे)	
12	जालना Jalna	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	140.00	15.56	23.92	10	300	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	450.00	49.40	82.34	10	300	
13	परभणी Parbhani	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	049.20	27.23	37.94	1	30	
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	045.00	49.61	82.72	1	30	
		... 1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	045.00	47.86	79.78	1	30	

तक्ता ७—चालू
TABLE VII—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

1	2	3	21	22	23	24	25
14	बीड Beed	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	263.00	48.70	66.43	6	180
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	270.00	50.00	60.00	6	180
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	270.00	50.00	54.00	6	180
15	नांदेड Nanded	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	043.90	48.2	68.48	1	30
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	045.00	50.00	60.00	1	30
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	045.00	50.00	60.00	1	30
16	उस्मानाबाद Osmanabad	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	220.90	49.08	81.30	5	150
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	—	—	5	150
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	—	—	—	—	—
17	लातूर Latur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	441.00	49.00	81.66	—	—
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	450.00	50.00	83.33	5	150
18	बुलढाणा Buldhana	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	218.20	45.88	78.33	5	150
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	225.00	48.09	81.93	5	150
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	225.00	48.92	81.55	5	150
19	अकोला Akola	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	134.90	48.54	70.73	3	90
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	135.00	48.15	80.26	3	90
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	135.00	48.91	81.57	3	90
20	वर्धा Wardha	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	146.90	23.66	34.17	2	60
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	90.60	45.59	80.14	2	60
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	90.00	47.12	78.60	2	60
21	नागपूर Nagpur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	043.60	48.44	77.30	1	30
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	045.00	46.87	78.12	1	30
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	045.00	48.80	81.37	1	30
एकूण Total		... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3189.80	44.61	65.31	91	2532
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3710.00	45.87	74.21	91	2682
		1984-85 (Estimated) (अंदाजे) ...	4050.00	49.54	79.39	91	2682

१ (७) (ब) अनुधावन कार्यक्रम

१९७८-७९ पासून केन्द्रशासनाने व राज्यशासनाने त्यांच्या वतीने राज्यात व्यापक प्रमाणात जो प्रौढ शिक्षण कार्यक्रम कार्यवाहित आणलेला आहे, त्याचे अनुधावन म्हणून नवसाक्षरांसाठी वाचनालये सुरू करण्यात आलेली आहेत. बृहन्मुंबई सोडून राज्यातील इतर सर्व जिल्ह्यात ही वाचनालये प्रत्येक जिल्ह्यात ८५ याप्रमाणे मंजूर करण्यात आलेली आहेत. प्रौढ शिक्षण कार्यक्रमात ज्या निरक्षर प्रौढांनी साक्षरता प्राप्त केलेली आहे, अशांना साक्षरता टिकवून धरण्यास साहाय्य व्हावे तसेच जीवनोपयोगी, उपयुक्त व रंजक माहिती प्राप्त व्हावी या उद्देशाने ही वाचनालये सुरू करण्यात आलेली आहेत.

खालील तक्त्यात पुस्तकांची संख्या, वाचनालयांची संख्या, लाभ घेणाऱ्यांची संख्या इत्यादि तपशील दर्शविला आहे.

1 (7) (b) Follow-up Programme

As a follow up of National Adult Education Programme implemented from 1978-79, libraries for Neo-Literate have been opened through out the State. Every district in the State (except Greater Bombay) has got a sanctioned strength of 85 Libraries. These libraries have been opened with the main aim of maintaining literacy gained by the Adults through Adult Education, Centres and also to make them available useful and interesting reading material.

The following table shows the No. of Libraries, No. of Books, No. of beneficiaries etc.

खालील तक्ता वाचनालयांची संख्या, पुस्तकांची संख्या, खर्च इत्यादी दर्शवितो

Table showing the No. of Libraries, Books, expenditure etc.

तक्ता ८ TABLE VIII

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of District	वर्ष Year	प्रत्यक्ष (अपेक्षित) (अंदाजे)	मंजूर असलेल्या वाचना- लयांची संख्या No. of libraries sanctioned	पुस्तकांची संख्या No. of Books	नियत- कालि- कांची संख्या No. of Periodicals	वर्तमान- पत्रे No. of News Papers	प्रत्यक्ष झालेला एकूण खर्च Expendi- ture incurred	वाचकांची संख्या No. of Readers (Neo- literate)	दरडोई खर्च ८÷९ Expenditure per Capita (8÷9)
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10
1	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	8550	150	85	22.80	7980	2.85
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	85	8550	170	85	25.00	8000	3.12
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	8550	170	85	25.00	8500	2.94
2	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	10500	150	85	22.80	7500	3.04
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	10500	150	85	26.00	8000	3.25
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	11000	150	85	26.00	8000	3.25
3	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	—	—	—	39.80	9000	4.42
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	3830	85	85	25.00	12000	2.08
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	3830	85	85	25.00	12000	2.08
4	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	11305	—	85	25.09	6000	4.18
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	12155	85	85	25.00	6500	3.84
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	13005	170	85	25.00	6600	3.78
5	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	11350	170	85	25.00	8000	3.12
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	11350	170	85	25.00	7000	3.57
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	11350	170	85	25.00	9000	2.77
6	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	11305	680	...	23.80	12000	1.98
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	11350	680	..	26.00	12200	2.13
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	11360	680	..	26.00	12500	2.08
7	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	8920	340	170	24.52	8000	3.06
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	8920	340	170	26.00	8500	3.05
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	8920	340	170	26.00	9000	2.88
8	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	15975	3600	68	23.92	20870	1.14
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	16485	3800	85	25.00	22500	1.11
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	17335	4000	85	25.00	24000	1.04
9	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	14000	6120	85	25.47	15350	1.65
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	17000	6120	85	25.00	15050	1.61
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	20000	6120	85	25.00	16000	1.56
10	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	12750	340	85	24.78	7962	3.11
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	14450	425	85	25.00	8500	2.94
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	15300	425	85	25.00	8800	2.84
11	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	10320	340	85	29.70	7800	3.80
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	10320	340	85	26.00	8800	2.95
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	10320	340	85	26.00	9000	2.88

तक्ता ८—चालू TABLE VIII—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	
12	जालना	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	6120	2040	—	30.00	2550	11.76
	Jalna	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	6120	2040	..	25.00	3800	6.57
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	6420	2440	..	25.00	4000	6.25
13	परभणी	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	13015	425	85	39.40	5000	7.88
	Parbhani	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	14450	425	85	26.00	5500	4.72
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	17600	425	85	26.00	6000	4.33
14	बीड	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	10000	340	85	25.14	5000	4.23
	Beed	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	10100	255	85	26.00	5500	4.72
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	10500	340	85	26.00	6000	4.33
15	नांदेड	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	11156	255	85	25.47	4209	6.05
	Nanded	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	13260	255	85	26.00	7000	3.71
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	15385	255	85	26.00	8000	3.25
6	उस्मानाबाद	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	8560	1020	1020	25.00	3390	7.37
	Osmanabad	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	8560	1020	1020	25.00	3390	7.31
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	8560	1020	1020	25.00	5000	5.00
7	लातूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—	—	—
	Latur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	13260	255	85	25.00	3390	7.37
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	15385	255	85	25.00	4000	6.25
18	बुलढाणा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	17000	510	170	25.30	9600	2.63
	Buldhana	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	19000	510	170	26.00	12000	2.16
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	20000	510	170	26.00	13000	2.00
19	अकोला	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	14080	340	170	25.50	5737	4.44
	Akola	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	15300	510	170	25.00	7290	3.42
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	17000	510	170	25.00	10200	4.45
20	अमरावती	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	45	2870	370	85	14.00	3200	8.12
	Amravati	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	45	2870	370	85	14.00	3800	3.68
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	45	3000	370	85	14.00	4500	3.11
21	वर्धा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	8630	255	170	24.69	6000	4.11
	Wardha	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	8630	255	170	26.00	6500	4.26
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	8700	255	170	26.00	6500	4.00
22	नागपूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	85	6130	170	85	22.61	6770	3.34
	Nagpur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	85	6250	170	85	25.00	7000	3.57
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	85	6300	170	85	25.00	8000	3.12
एकूण	...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1745	212536	17615	2788	544.79	161918	3.37
	Total	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1830	242110	18430	2975	548.00	188170	2.91
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	1830	259220	19200	2975	548.00	198600	2.76

१ (७) (क) कार्यकर्त्यांचे प्रशिक्षण

केंद्र व राज्य शासनाच्या वतीने राज्यात १९७८-७९ पासून प्रौढ शिक्षणाचा व्यापक प्रमाणात कार्यक्रम सुरू करण्यात आलेला असल्यामुळे यात काम करणाऱ्या विविध स्तरावरील कार्यकर्त्यांचे योग्य प्रकारे प्रशिक्षणाची व्यवस्था करणे आवश्यक झालेले आहे. प्रत्येक जिल्ह्यात जिल्हा प्रौढ शिक्षणाधिकारी, प्रकल्प अधिकारी, पर्यवेक्षक आणि संघटक असे विविध स्तरावरील कार्यकर्ते काम करीत आहेत. या सर्वांचे स्तरावर प्रशिक्षण करण्यासाठी आवश्यक त्या आर्थिक तरतुदीची व्यवस्था करण्यात आलेली आहे. राज्य साधन केंद्र, पुणे यांच्याकडून जिल्हा प्रौढ शिक्षण अधिकारी, प्रकल्प अधिकारी, आणि पर्यवेक्षक यांच्या प्रशिक्षणाची व्यवस्था करण्यात आलेली असून संघटकांचे प्रशिक्षण हे जिल्हा स्तरावर जिल्हा प्रौढ शिक्षणाधिकारी व प्रकल्पाधिकारी यांच्याकडून आयोजित करण्यात येते. या योजनेनुसार जिल्हा प्रौढ शिक्षणाधिकारी आणि प्रकल्पाधिकारी यांच्या प्रशिक्षणासाठी प्रत्येकी रुपये ४७५ प्रत्येक पर्यवेक्षकासाठी रुपये २३५ आणि प्रत्येक संघटकांसाठी रुपये १९० याप्रमाणे आर्थिक तरतूद करण्यात आलेली आहे.

1 (7)(c) Training of Functionaries

National Adult Education Programme has been launched on a massive scale from 1978-79 by Central and State Governments. As such, it has become necessary to arrange for suitable training of functionaries working in the field of Adult Education. Every district has got functionaries like District Adult Education Officers, Project Officers, Supervisors and Instructors who work in the field of Adult Education. The State Resource Centre, Pune has been entrusted with the responsibility of training of District Adult Education Officers, Project Officers and Supervisors, while training of Instructors is conducted by District Adult Education Officers and Project Officers at District level.

Under the scheme budget provision of Rs. 475 per District Adult Education Officer and Project Officer, Rs. 235 per Supervisor and Rs. 190 per Instructor has been made.

खालील तक्त्यात आयोजित करण्यात आलेल्या प्रशिक्षण वर्गांची संख्या, लाभार्थींची संख्या आदि तपशील दर्शविला आहे.

The table below shows details of training courses arranged, No. of Beneficiaries, etc.

तक्ता ९ TABLE IX

अ. क्र. Serial No.	कार्यकर्त्यांचा हुद्दा Name of the Functionary	वर्ष Year	प्रशिक्षण कार्यक्रम आयोजित करणारी संस्था Agency organising training programme		प्रशिक्षणाचा कालावधी Duration of training	आयोजित करण्यात आलेल्या प्रशिक्षण कार्यक्रमांची संख्या No. of training programmes organised	प्रशिक्षणाचा फायदा घेणाऱ्यांची संख्या No. of beneficiaries
			राज्य प्रौढ शिक्षण साधन केंद्र State Resource Centre	जिल्हा प्रौढ शिक्षणाधिकारी Dist. Adult Edn. Officer			
1	2	3	4	5	6	7	8
1	जिल्हा प्रौढ शिक्षणाधिकारी आणि प्रकल्प अधिकारी District Adult Education Officer and Project Officer	(प्रत्यक्ष) ...	SRC	...	14 days	4	18
		1982-83 (Actuals)	SRC	..	14 days	4	20
		(अपेक्षित) ...	SRC	..	14 days	5	30
		1983-84 (Anticipated)	SRC	..	14 days	5	30
2	पर्यवेक्षक Supervisor	(प्रत्यक्ष) ...	SRC	...	14 days	4	26
		1982-83 (Actuals)	SRC	--	14 ..	11	52
		(अपेक्षित) ...	SRC	---	14 ..	13	58
		1983-84 (Anticipated)	SRC	---	14 ..	13	58
3	संघटक Instructor	(प्रत्यक्ष)	DAEO	21 days	64	6276
		1982-83 (Actuals)	...	DAEO	21 ..	85	7000
		(अपेक्षित)	DAEO	21 ..	90	7500
		1983-84 (Anticipated)	...	DAEO	21 ..	90	7500
		1984-85 (Estimated)					

१ (७) (ड)

साक्षररोत्तर अनुधावन कार्यक्रम

ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता योजनेखाली साक्षर झालेल्या नवसाक्षर प्रौढांची साक्षरता टिकून राहावी तसेच त्यांना जीवनोपयोगी उपयुक्त व रंजक साहित्य प्राप्त व्हावी या उद्देशाने केंद्र शासनाच्या योजनेनुसार ज्या १६ जिल्ह्यात १९७९-८० मध्ये ग्रामीण कार्यात्मक साक्षरता योजना कार्यवाहीत आणण्यात आली त्या जिल्ह्यात प्रत्येकी ६५ केंद्रे याप्रमाणे एकूण १,०४० केंद्रे १९८२-८३ या वर्षापासून सुरु करण्यात आलेली आहेत. प्रत्येक केंद्र प्रमुखाला दरमहा रुपये २० प्रमाणे मानधन दिले जाते. त्याशिवाय आवर्ती खर्चासाठी १९८३-८४ यावर्षी रुपये ७२० एवढी रक्कम प्रत्येक केंद्राला दिली आहे. यामध्ये केंद्र प्रमुखाचे मानधन रुपये ३६० (दरमहा रु. ३० प्रमाणे) नियतकालिके व पुस्तके बदलण्यासाठी रुपये २०० व सादिलवार खर्चासाठी रुपये १६० याचा समावेश आहे.

याशिवाय प्रकल्प स्तरावर वरील १६ जिल्ह्यात प्रत्येकी एका सहाय्यक प्रकल्प अधिकाऱ्याची नेमणूक करण्यात आली आहे. या प्रत्येक प्रकल्प स्तरावरील कार्यालयास रुपये १५,००० इतकी तरतूद आवर्ती खर्च म्हणून १९८३-८४ यावर्षी मंजूर करण्यात आलेली आहे. यामध्ये सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी यांचा पगार, रुपये १०,२०० नियतकालिके व पुस्तके बदलण्यासाठी रुपये २,००० सादिलवार खर्चासाठी रुपये २,८०० यांचा समावेश आहे.

सहाय्यक प्रकल्प अधिकारी यांनी जिल्ह्यातील ६५ केंद्रांना भेटी देऊन देखरेख व मार्गदर्शन करावे अशी अपेक्षा आहे. स्थानांच्या प्रवास खर्चाची तरतूद, सादिलवार खर्चांमध्ये केलेली आहे.

ही योजना केंद्र शासनाच्या १००% आर्थिक साहाय्यातून कार्यवाहीत आणली जाते.

1 (7) (d)

Post Literacy Follow-up Programme

In order to maintain literacy of neo-literates and to provide them literature which is related to their daily life 65 centre have been established from the year 1982-83 in each of the 16 districts in the areas where Rural Functional Literacy Programme was implemented during 1979-80. Every organiser receives an honorarium of Rs. 30 per month. For the year 1983-84 an amount of Rs. 720 has been provided as recurring expenditure which includes honourarium to the organiser at Rs. 30 p. m. i. e. Rs. 360, Rs. 200 for replacement of books and periodicals and Rs. 160 for contingency.

In addition, one Assistant Project Officer has been appointed at the project level. In addition an amount of Rs. 15,000 has been provided as recurring expenditure which includes Rs. 10,200 towards salary of Assistant Project Officers Rs. 2,000 for periodical and replacement of books and Rs. 2,800 for contingency including T.A. of A. B. D

Assistant Project Officer is expected to monitor and guide the village level centres. Provision has been made in contingency for travelling expenses and daily allowances for Assistant Project Officer.

The scheme is financed with 100% assistance of the Central Government.

खालील प्रपत्तात पुस्तकांची संख्या, केंद्रांची संख्या, लाभ घेणारांची संख्या आदि तपशील दर्शविला आहे

The following table shows no. of centres, no. of books, no. of benefishries etc.

तक्ता क्र. ९ अ TABLE IX A

(रु. हजारत)
(Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा Name of district	वर्ष Year	प्रत्यक्ष अपेक्षित अंदाजे	मंजूर केंद्रांची संख्या No. of centre sanctioned	पुस्तकांची संख्या No. of Books	नियत कालिकांची संख्या No. of periodicals	वर्तमान पत्रांची संख्या No. of News papers	एकूण खर्च Total Expen- diture (Neoliteres)	वाचकांची संख्या No. of Readers	दरवर्डी खर्च (रु. हजारत) Expen- diture per capita
1	2	3		4	5	6	7	8	9	10
1	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	7586	196	65	52.61	2500	21.04
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	8000	196	65	66.60	4500	14.80
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	8000	196	65	66.60	4500	14.80
2	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	6120	130	65	55.90	2800	19.96
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	6890	196	65	66.00	3000	22.00
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	7100	196	65	66.00	3500	18.85
3	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	10200	130	65	57.90	4000	14.47
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	10850	130	65	66.60	4200	15.85
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	11500	130	65	66.00	4500	14.80
4	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	4150	195	65	56.40	4150	13.59
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	5280	195	65	66.00	4870	13.55
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	5700	195	65	66.00	5000	13.20
5	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	6075	650	—	59.20	1950	30.35
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	9325	650	—	66.00	2000	33.00
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	9325	650	—	66.00	2000	33.00
6	सोलापूर Sholapur	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	10855	1185	—	59.70	5850	10.18
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	23225	2340	65	66.60	19500	3.41
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	23725	2340	65	66.60	19500	3.41
7	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	3965	195	65	47.30	2767	17.09
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	9750	260	65	66.60	6000	11.10
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	11700	260	65	66.70	6700	9.94
8	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	6200	95	195	62.40	3800	16.42
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	6230	130	195	66.60	4000	16.65
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	6230	130	195	66.60	4500	14.80
9	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	9360	285	65	61.10	26000	23.00
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	15950	285	65	66.60	3250	20.00
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	19500	303	65	65.00	4000	16.60
10	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	3800	65	65	52.44	3000	17.48
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	4150	65	130	60.30	3800	15.86
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	4500	130	130	60.30	4000	15.07
11	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	4490	195	65	57.70	1932	29.87
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	9490	195	65	66.60	3250	20.03
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	14490	195	65	66.60	4000	16.65
12	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	5460	195	195	55.88	11500	4.86
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	5860	390	195	66.60	13000	5.12
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	5850	390	195	66.60	15000	4.44
13	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	5890	285	65	57.80	6700	8.63
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	6000	285	66	66.00	7000	9.42
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	6000	285	65	66.60	7800	8.46
14	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	4550	260	130	58.00	8350	6.95
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	5230	260	130	66.60	8500	7.76
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	5230	260	130	66.00	9000	7.33
15	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	3850	195	65	59.15	3100	19.08
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	3800	195	65	60.30	3830	15.74
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	3800	195	65	60.30	4000	15.07
16	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	65	3940	130	65	57.80	3150	18.35
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	65	4100	130	65	66.00	3500	18.85
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	65	4170	130	65	66.00	4000	16.50
एकूण Total	..	1982-83 (Actuals)	प्रत्यक्ष	1040	96391	4356	1300	911.28	91499	9.96
		1983-84 (Anticipated)	अपेक्षित	1040	134160	5902	1365	1049.40	94200	11.14
		1984-85 (Estimated)	अंदाजे	1040	146820	5985	1365	1048.80	102000	10.28

२. अर्वाचीन भारतीय भाषा आणि साहित्य यांना प्रोत्साहन.—

हिंदी संस्था

राज्य शासनातर्फे एकूण चार स्वैच्छिक हिंदी संस्थांना तदर्थ अनुदान दिले जाते. त्यापैकी २ संस्था विदर्भात असून २ संस्था मराठवाड्यात आहेत.

Promotion of Modern Indian Languages and Literature.

Hindi Organisations

There are 4 Voluntary Hindi Organisations, 2 from Vidarbha and 2 from Marathwada, which are paid *ad hoc* grants.

खालील तक्ता संस्थांची संख्या व त्यांना देण्यात येणारे अनुदान दर्शवितो

The following Table shows the No. of Institutions and grants paid to them :—

तक्ता १० TABLE X

(रुपये हजाराने) (Rs. in thousands)

अ.क्र. Sr. No.	संस्थेचे नाव Name of Institution	वर्ष Year	झालेला खर्च Expenditure incurred	दिलेले अनुदान Grant paid
1	2	3	4	5
1	महाराष्ट्र हिंदी प्रचार सभा, औरंगाबाद Maharashtra Hindi Prachar Sabha, Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	29	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	39	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	40	5
2	विदर्भ हिंदी साहित्य सम्मेलन, नागपूर Vidarbha Hindi Sahitya Sammelan, Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	16	7
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	13	7
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	20	7
3	विदर्भ राष्ट्रभाषा प्रचार समिती, नागपूर Vidarbha Rashtrabhasha Prachar Samiti, Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	17	5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	18	5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	22	5
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	62	17
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	75	17
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	82	17

टीप :—मराठवाडा राष्ट्रभाषा प्रचार समिती, औरंगाबाद ही संस्था १९८२-८३ पासून बंद झाली आहे.
Institution of Marathwada Rashtrabhasha Prachar Samiti, Ahrangobad has been closed from 1982-83.

संस्कृत शिक्षण—माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळांना भारत सरकारच्या शिष्यवृत्त्या

संस्कृत विषयाच्या अध्ययनासाठी माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शाळांमध्ये शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांना उत्तेजनार्थ भारत सरकारतर्फे दरमहा १० रु. प्रमाणे संस्कृत शिष्यवृत्त्या देण्यात येतात. यासाठी एकूण १०० संच मंजूर करण्यात आले आहेत. (५० माध्यमिक स्तरावर व ५० उच्च माध्यमिक स्तरावर).

3 (i) Sanskrit Education.—Government of India Scholarships in Secondary and Higher Secondary Schools

In order to give encouragement to the students of High/Higher Secondary Schools to study the subject of Sanskrit, Government of India have instituted Sanskrit scholarships in High Schools. There are 100 sets of scholarships each valued at Rs. 10 per month. (50 for Secondary Stage and 50 for Higher Secondary Stage).

खालील तक्ता शिष्यवृत्तीची विभागवार संख्या व शिष्यवृत्ती धारक विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शवितो.

The following table shows Regionwise the number of scholarships and the number of students in receipt of scholarships.

तक्ता ११ TABLE XI

अ. क्र. Sr. No.	विभागाचे नाव Name of the Region	वर्ष Year	आलेल्या अर्जांची संख्या No. of applications received	शिष्यवृत्त्यांची संख्या No. of awards	लाभधारकांची संख्या Total No. of beneficiaries	खर्च (रु. हजारत) Expenditure (Rs. in thousand)	
1	2	3	4	5	6	7	
1	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	22	5	11	1.2
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	100	10	15	2.0
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	120	10	20	2.0
2	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	150	24	23	2.5
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	200	24	24	2.6
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	200	24	24	3.0
3	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	250	24	27	0.13
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	225	24	27	0.13
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	275	24	24	0.13
4	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	175	7	7	0.16
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	200	14	21	2.00
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	250	14	21	2.00
5	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	160	14	20	2.1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	200	14	28	3.0
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	200	14	28	3.00
6	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	35	15	31	3.1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	40	16	31	3.0
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	50	16	32	3.0
7	बृहन्मुंबई Gr. Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	438	22	39	3.9
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	500	22	44	4.0
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	550	22	44	4.0
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1230	111	158	13.7
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1465	124	190	16.9
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1595	124	193	17.3

३ (२) पाठशाळा व संस्कृत विकासाकरिता अनुदाने.

(अ) (१) पाठशाळास अनुदान.—संस्कृत पाठशाळांना समान दराने अनुदान दिले जाते. ते अनुदान मागील वर्षाच्या मान्य खर्चाच्या १/३ किंवा प्रत्यक्ष तोट्याच्या १/२ परंतु अधिकात अधिक रु. ७,५०० मर्यादेपर्यंत असते.

(२) फर्निचर व इतर साधन साहित्यासाठी खर्चाच्या ५० टक्के परंतु अधिकात अधिक रु. ५,००० पर्यंतचे अनुदान दिले जाते.

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे प्रतिवर्षी मे महिन्यात ५ आठवड्यांचा वार्षिक वर्ग माध्यमिक शाळेत शिकविणाऱ्या संस्कृत शिक्षकांच्या शिक्षणासाठी आयोजित करते. वार्षिक वर्गात अधिकात अधिक ४० माध्यमिक संस्कृत शिक्षकांस प्रवेश दिला जातो.

3 (2) Grant-in-aid to Pathshala and for Development of Sanskrit

(a) (1) Grants to Pathshalas.—(i) Sanskrit Pathshalas are paid grant at uniform rate of 1/3rd of admissible expenditure of previous year, or half of the deficit, subject to a ceiling of Rs. 7,500.

(ii) The furniture and equipment grants are paid at 50 per cent, subject to a maximum of Rs. 5,000.

Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pune organises every year in the month of May, a short term Training Course, normally of five weeks duration for the Sanskrit Teachers in the Secondary Schools. 40 teachers are admitted to such course.

पाठशाळांची संख्या, झालेला खर्च व दिलेले अनुदान इत्यादी दर्शविणारा तक्ता

Table showing the number of Pathshalas, and expenditure incurred and grant paid etc.

तक्ता १२ TABLE XII

भ. क्र. Sr. No.	विभागाचे नाव Name of Region	पाठशाळांची संख्या No. of Pathshalas			विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students		
		(प्रत्यक्ष) (Actuals) 1982-83	(अपेक्षित) (Anticipated) 1983-84	(अंदाजे) (Estimates) 1984-85	(प्रत्यक्ष) (Actuals) 1982-83	(अपेक्षित) (Anticipated) 1983-84	(अंदाजे) (Estimates) 1984-85
1	2	3	4	5	6	7	8
1	मुंबई Bombay	4	4	4	208	216	230
2	नाशिक Nashik	3	3	3	105	110	115
3	पुणे, Pune	8	8	8	1,000	1,050	1,075
4	कोल्हापूर Kolhapur	1	1	1	30	30	30
5	अमरावती Amaravati	2	2	2	350	350	350
6	नागपूर Nagpur	3	4	5	71	99	105
7	औरंगाबाद Aurangabad	16	17	17	1,400	1,590	1,650
	एकूण Total	37	39	40	3,164	3,445	3,555

तक्ता १२--चालू TABLE XII--contd.

अ. नं. Sr. No.	विभागाचे नाव Name of Region	झालेला खर्च (रु. हजारत) Expenditure incurred (Rs. in thousands)			दिलेले अनुदान (रु. हजारत) Grant paid (Rs. in thousands)			दरडोई खर्च Per capita Expenditure
		1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	
		9	10	11	12	13	14	
1	मुंबई Bombay	65	67	70	23	25	26	315
2	नाशिक Nashik	67	69	73	17	19	20	638
3	पुणे Pune	103	107	110	21	23	24	103
4	कोल्हापूर Kolhapur	3	3	3	1	1	2	100
5	अमरावती Amravati	12	12	12	7	8	9	35
6	नागपूर Nagpur	55	58	60	17	18	19	775
7	औरंगाबाद Aurangabad	220	230	250	70	72	73	157
	एकूण Total	525	546	578	156	166	173	—

३ (२) (ब) खालील तक्ता प्रशिक्षित शिक्षकांची संख्या, झालेला खर्च आणि दिलेले अनुदान दर्शवितो.

3 (ii) (b) The following Table indicates the Number of Teachers Trained, expenditure incurred and grants paid

तक्ता १३ TABLE XIII

(रु. हजारत)
(Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	संस्थेचे नाव Name of Institution	वर्ष Year	प्रशिक्षणासाठी प्रवेश मिळण्या- साठी जर्ज केलेल्या शिक्षकांची संख्या No. of Teachers applied for admission for Training	प्रशिक्षणासाठी प्रवेश दिलेल्या शिक्षकांची संख्या No. of Teachers admitted for Training	झालेला खर्च Expenditure incurred	दिलेले अनुदान Grant paid	
1	2	3	4	5	6	7	
1	टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pun	1982-83 (Actuals) 1983-84 (Anticipated) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) (अपेक्षित) (अंदाजे)	60 100 120	40 33 20	16 20 20	— 19 20

३ (२) (क) वेदविद्येचे संवर्धन व जतन

शासनाने महाराष्ट्र राज्यात ५ वैदिक केंद्रे स्थापन केली असून प्रत्येक केंद्रात १ आचार्य व २ शिष्य आहेत. वैदिक केंद्रात प्रवेश घेण्यासाठी शिष्याने ४ थी इयत्तेपर्यन्तचे शिक्षण पूर्ण केले असले पाहिजे आणि त्याला वेदातील संबंधित विषयाचे थोडेबहुत ज्ञान असले पाहिजे. शिष्यांना पाठांतराद्वारे वेद संरक्षणाची कला शिकवली जाते. आचार्य घनांती असले पाहिजेत. केंद्राच्या आचार्यांना दरमहा ३०० रुपये या दराने मानधन दिले जाते व प्रत्येक विद्यार्थ्यास दरमहा १०० रुपये या दराने शिष्यवृत्ती दिली जाते. केंद्राच्या आकस्मिक खर्चासाठी वार्षिक रुपये ३०० अनुदान मंजूर केले जाते. या योजनेखाली पुणे, नागपूर, औरंगाबाद, मुंबई व सातारा येथे प्रत्येकी १ केंद्र स्थापन केलेले आहे. प्रत्येक केंद्रामध्ये २ विद्यार्थ्यांस प्रवेश दिला जातो. नागपूर, औरंगाबाद, मुंबई व सातारा ही चार केंद्रे ऑक्टोबर १९६९ मध्ये स्थापन झाली असून पुणे येथील केंद्र फेब्रुवारी १९७० मध्ये सुरू झाले आहे. ऋग्वेद शुक्ल शाखेचा अध्यापन काळ (पुणे येथील) १४ वर्षांचा असून इतर वेदशाखांचा अध्यापन काळ १२ वर्षांचा आहे. मुंबई येथील शुक्ल यजुर्वेद काण्व पाठशाळेचा अभ्यासक्रम ३१ मार्च १९८३ ला पूर्ण झाला आहे. इतर चार केंद्रांची मुदत १९८३-८४ च्या अखेरीपर्यन्त वाढवून मिळण्याबाबत शासनास विनंती करण्यात आली आहे. या केंद्रा-मधून अभ्यासक्रम पूर्ण करून अद्यापि विद्यार्थी बाहेर पडलेले नाहीत.

३ (ii) (c) Preservation of Vedas

Government have established five Vaidic Centres, each having one teacher and 2 pupils. The condition of admission in Vaidic Centre for pupils is that he should have completed education upto IV Standard and have some knowledge of the concerned topics of Vedas. The pupils are taught the art of preservation of vedas through recitation. The Acharya who must be Ghananti, is paid an honorarium at the rate of Rs. 300 per months. A scholarship at the rate of Rs. 100 p. m. is paid to each pupil. Rs. 300 p. a. are sanctioned for contingencies of the centre. Under this scheme one Centre each has been established at Pune, Nagpur, Aurangabad, Bombay and Satara. Two pupils are admitted in each Centre. The centres at Nagpur, Aurangabad, Bombay and Satara have been established in October 1969, and the centre at Pune started functioning in February 1970. The teaching period of Rugveda Shukla Branch (at Pune) is of 14 years, and the said period for other branches of Vedas is twelve years. The course of Study of Shukla Yajurveda Kanva Pathashala, Bombay is completed on 31st March 1983. The period of the courses at the remaining four centres required an extension upto the end of the year 1983-84 as no student from these Centres has completed the study. A request for the same has been submitted to the Government

खालील तक्ता केंद्रातील प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शवितो.

The following table will show the number of students admitted at the Centre.

तक्ता १४ TABLE XIV

अ. क्र. Sr. No	केंद्राचे नाव Name of Centre	प्रवेश क्षमता (Intake Capacity)	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted	केंद्र स्थापन झाल्यापासून १९८२-८३ पर्यन्त शिक्षण पूर्ण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students who completed the Training since Esst. till 1982-83
1	2	3	4	5
1	वैदिक केंद्र (ऋग्वेद शाखा), पुणे Vaidic Centre, Pune (Rugveda Branch).	...	2	—
2	वैदिक केंद्र, नागपूर (शुक्ल यजुर्वेद माध्यंदिन शाखा). Vaidic Centre, Nagpur (Shukla Yajurveda Madhyandin Shakha).	2	2	—
3	वैदिक केंद्र, औरंगाबाद (शुक्ल यजुर्वेद माध्यंदिन शाखा). Vaidic Centre, Aurangabad (Shukla Yajurveda Madhyandin Shakha).	2	2	—
4	वैदिक केंद्र, मुंबई (शुक्ल यजुर्वेद काण्व शाखा). Vaidic Centre, Bombay (Shukla Yajurveda Kanva Shakha).	2	2	—
5	वैदिक केंद्र, सातारा (ऋषण यजुर्वेद तैत्तरीय शाखा). Vaidic Centre, Satara (Krishna Yajurveda Taittiriya Shakha).	2	2	—

(चार) कर्मचारीवर्गोंचा गोषवारा
(iv) Personnel Summary

विशेष शिक्षण
Special Education

तक्ता १५ TABLE XV

अनु- क्रमांक S. No.	पदनाम Designation	वेतनमान Scale of pay	पदांची संख्या No. of Posts		Designation
			1983-84	1984-85	
1	2	3	4		5
					<i>Special Education</i>
					<i>(1) Gazetted</i>
1	राजपत्रित				
	शिक्षण संचालक (प्रौढ शिक्षण) ..	2250-125-2500	1	1	Director of Edn. (Adut. Edn.)
	उपसंचालक ..	1100-50-1550-75-1700	1	1	Dy. Director.
	सहाय्यक संचालक, जिह्वा प्रौढ शिक्षणाधिकारी.	680-40 1000-EB-50-1500	32	32	Asstt. Director/District Adult Education Officer.
	लेखाधिकारी/प्रकल्पाधिकारी/ समाज शिक्षणाधिकारी/कार्यक्रम अधिकारी.	600-30-750-EB-40-1150	30	30	Accounts Officer/Project Officer/Social Education Officer/Programme Officer.
		एकूण ...	64	64	Total
2	अराजपत्रित वर्ग तीन				<i>(2) Non-Gazetted, Class III</i>
	पर्यवेक्षक/सांख्यिकी सहाय्यक/ वरिष्ठ लिपिक.	335-15-500-20-580-Extn-20-680	363	368	Supervisor/Statistica l Assi- stant/Senior Clerk.
	सहाय्यक प्रकल्पाधिकारी/लघु लेखक/मुख्य लिपिक/शिक्षण उप- निरीक्षक.	395-15-500-20-700-Extn-20-800	70	70	Asstt. Project Officer/Steno/ Head Clerk/A. D. E. I.
	लघुलेखक ...	600-30-750-900	1	1	Stenographer.
	कनिष्ठ लिपिक ...	260-10-390-15-420-Extn 15-495	50	50	Junior Clerk
	चालक ...	250-7-285-10-385-Extn-10-435	33	33	Driver.
	पर्यवेक्षक ...	Rs. 370 fixed pay	11	11	Supervisor (fixed pay)
		एकूण ...	528	533	Total
3	अराजपत्रित—वर्ग चार				<i>(3) Non-Gazetted, Class IV</i>
	चपराशी ...	200-3-230-5-255-Extn-5-280	53	53	Peon. "Abstract Special Education"
	राजपत्रित ..		64	64	Gazetted
	अराजपत्रित तीन वर्ग ..		528	533	Non-Gazetted Class III.
	अराजपत्रित वर्ग चार ..		53	53	Non-Gazetted Class IV
		एकूण बेरोज ...	645	650	Grand Total

४. विद्यापीठपूर्व कनिष्ठ महाविद्यालये

IV. PRE-UNIVERSITY EDUCATION

(एक) प्रास्ताविक

महाराष्ट्र राज्यात सन १९७२-७३ या शैक्षणिक वर्षापासून १०+२+३ हा नवीन शैक्षणिक आकृतिबंध क्रमाक्रमाने सुरू करण्यात आला. त्यानुसार १९७५-७६ या शालेय वर्षापासून अधिक २ स्तरावरील वर्ग सुरू झाले. अधिक २ स्तरास कनिष्ठ महाविद्यालय असे संबोधण्यात येते. कनिष्ठ महाविद्यालयाचे प्रथम व द्वितीय वर्षांचे हे वर्ग आवश्यकतेनुसार महाविद्यालयांना व उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रम शिकविण्यास सक्षम अशा माध्यमिक शाळांना जोडण्यात आले आहेत. आकृतिबंधात इयत्ता १० वी पर्यंत सामान्य शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमाचा अंतर्भाव करण्यात आला आहे. हा स्तरावर प्रथमतः दोन प्रकारच्या अभ्यासक्रमांची तरतूद अपेक्षित होती. एका शाखेतील विद्यार्थी विद्यापीठीय (विद्याविषयक अथवा उद्योगविषयक) व्यावसायिक (प्रोफेशनल) शिक्षणाकडे वळतील तर दुसऱ्या शाखेतील विद्यार्थी २ वर्षांचा व्यावसायिक अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यानंतर जीवनव्यवसायाकडे वळतील. परंतु १९७८-७९ च्या शैक्षणिक वर्षापासून शासनाने काही जिल्ह्यातील निवडक संस्थातील कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या वर्गातून व्यावसायिक अभ्यासक्रम सुरू केले. ही योजना प्रयोग म्हणून सुरू केली आहे. हा अभ्यासक्रम घेतलेल्या विद्यार्थ्यांस वाटल्यास वर नमूद केल्याप्रमाणे विद्यापीठीय शिक्षणाकडे वळणे, नोकरी स्वीकारणे किंवा स्वतःचा धंदा सुरू करवा येणे असे तीन पर्याय उपलब्ध व्हावेत हा या योजनेचा हेतू आहे.

(i) Introductory

From academic year 1972-73, the New Pattern of Education of 10 +2+3 has been adopted progressively in the State, and the plus 2 stage of Higher Secondary Education (since designated as the Junior College stage) is introduced throughout the State from the academic year 1975-76. The classes of First and Second years of Junior College (Stds. XI and XII) have been started in selected secondary schools and colleges. The students upto the end of the Std. X receive education of general nature. In this Higher Secondary stage of 2 years, it was expected that the distinct streams should be introduced, one stream preparing the students for admission to Universities i. e. for academic or professional studies and the other for different vocational courses, which would be of terminal in character. However, from the academic year 1978-79, facilities have been provided or pursuing certain vocational courses to the students of the higher secondary classes in some selected institutions (both schools and Colleges). This has been done on the pilot basis. The object in instituting these courses is to enable students to pursue higher education at the University level, if they so wish, or to find employment or self-employment on completion of their higher secondary education.

कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या प्रथम व द्वितीय वर्षांचे वर्ग जोडलेल्या माध्यमिक शाळा व महाविद्यालये यांची व्यवस्थापनानुसार विभागाणी :-

The break up of the secondary schools and colleges in which the 1st year and 2nd year classes have been opened is as under :-

प्रकार Category	प्रथम व द्वितीय वर्षांचे वर्ग जोडलेल्या संस्थांची संख्या Yearwise No. of institutions of First and Second years of Jr. Colleges		
	1982-83	1983-84	1984-85
1	2	3	4
1. शासकीय माध्यमिक शाळा Government Secondary Schools
2. जि. प. माजी शासकीय माध्यमिक शाळा Ex. Government Secondary Schools	29	30	30
3. मान्य अशासकीय माध्यमिक शाळा (खाजगी संस्था) Non-Government Secondary Schools (Private Bodies)	793	841	897
4. अशासकीय माध्यमिक शाळा (स्थानिक स्वराज्य संस्था) Non-Government Secondary Schools (Local Bodies)	41	46	48
5. शासकीय महाविद्यालये Government Colleges	7	7	7
6. खाजगी महाविद्यालये Non-Government Colleges	379	396	403
7. खाजगी स्वतंत्र कनिष्ठ महाविद्यालये Non-Government Independent Jr. Colleges	10	12	12
एकूण Total ...	1259	1332	1397

(दोन) वित्तीय आवश्यकता
(ii) Financial Requirement

तक्ता I

बाब Item	प्रत्यक्ष खर्च Actuals for 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1983-84		
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
	2	3	4	5	6	7
ए—कार्याचे वर्गीकरण—						
विद्यापीठपूर्व शिक्षण—						
(१) शासकीय संस्था
(२) अशासकीय संस्थांना सहाय्य	100,109	2,59,92	12,61,01	11,24,36	3,49,08	14,73,44
(३) शिष्यवृत्त्या	5,67	..	5,67	6,96	...	6,96
एकूण (ए) स्थूल	1,00,676	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40
वजा—वसुली						
एकूण (ए) निव्वळ	1,00,676	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40
बी—उद्दिष्टवार वर्गीकरण—						
विद्यापीठपूर्व शिक्षण—						
(१) शासकीय संस्था—						
वेतन
प्रवास खर्च
भाडे, पट्टी व कर
कार्यालयीन खर्च
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने
एकूण (१)
(२) अशासकीय संस्थांना सहाय्य—						
(१) अशासकीय कनिष्ठ महाविद्यालयांना सहाय्यक अनुदान.	9,58,44	2,51,54	12,09,98	10,76,65	3,33,43	14,10,08
(२) जिल्हा परिषदांना अनुदान	20,31	3,36	23,67	23,81	9,89	33,70
(३) कनिष्ठ महाविद्यालयांसाठी इतर स्थानिक संस्थांना सहाय्यक अनुदान	22,34	5,02	27,36	23,90	5,76	29,66
एकूण (२)	10,01,09	2,59,92	1,261,01	11,24,36	3,49,08	14,73,44

TABLE I

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज Revised Estimates for 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1984-85			1
योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
8	9	10	11	12	13	
						A. Activity Classification.—
						Pre-University Education
						(1) Government Institutions
—	(2) Assistance to non-Government Institutions
1,24,98	3,81,10	15,05,99	12,39,87	5,58,72	17,98,59	(3) Scholarships
5,98	..	5,98	6,96	96	7,92	
1,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Total (A), Gross
						<i>Deduct—Recoveries</i>
..	
1,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Total (A), Net
						B. Objectwise Classification—
						Pre-University Education—
						(1) Government Institutions—
..	Salaries
..	Travel Expenses
..	Rent, Rates and Taxes
..	Office Expenses
..	Scholarships/Stipends
...	Total (1)
						(2) Assistance to Non-Government Institutions—
1,76,65	3,66,44	14,43,09	11,87,09	5,40,48	17,27,50	(1) Grants to Non-Government Jr. Colleges
22,66	8,18	30,84	26,50	10,08	36,58	(2) Grants to Zilla Parishads
25.58	6,48	32,06	26,35	8,16	34,51	(3) Grants to other Local Bodies for Jr. Colleges.
24,89	3,81,10	15,05,99	12,39,87	5,58,72	17,98,59	Total (2)

	1	2	3	4	5	6	7
(३) शिष्यवृत्त्या—							
(१) कनिष्ठ महाविद्यालयातील शिष्यवृत्त्या ...		5,67	..	5,67	6,96	..	6,96
(२) गुणवत्तापूर्ण विद्यार्थ्यांना सहाय्य ...		---
एकूण (३) ...		5,67	...	5,67	6,96	..	6,96
एकूण (बी) स्थूल ...		10,06,76	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40
बजा—बसुली
एकूण (बी) निव्वळ ...		10,06,76	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40
सी—वित्तव्यवस्थेची साधने—							
मागणी क्रमांक ६७	प्रधान शीर्ष २७७, शिक्षण	10,06,76	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40
एकूण (सी) स्थूल ...		10,06,76	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40
बजा बसुली
एकूण (सी) निव्वळ ...		10,06,76	2,59,92	12,66,68	11,31,32	3,49,08	14,80,40

TABLE I—contd.

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	1
						(3) Scholarships—
5,98	...	5,98	6,96	..	6,96	(i) Scholarships in Jr. Colleges
...	96	96	(ii) Assistance to Meritorious Students.
5,98	...	5,98	6,96	96	7,92	Total (3)
11,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Total (B) Gross
...	Deduct—Recoveries
11,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Total (B) Net
						C. Source of Finance—
11,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Demand No. 67
						Major Hea "277—Education.
11,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Total (C) Gross
...	Deduct—Recoveries
11,30,87	3,81,10	15,11,97	12,46,83	5,59,68	18,06,51	Total (C) Net

(३) कार्यक्रमाच्या कार्यसाराचा मोबदला आणि वित्तीय जावसजवतांचे त्वष्टीकरण

(१) कनिष्ठ महाविद्यालये

(१) (i) शासकीय संस्था.—कनिष्ठ महाविद्यालयांचे वर्ग, शासकीय माध्यमिक शाळा व शासकीय महाविद्यालये बांधाही जोडलेले आहेत.

शाहीब उक्तात शासकीय माध्यमिक शाळा व शासकीय महाविद्यालये पांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या तुकड्यांची संख्या विद्यार्थी संख्या, शिक्षक वर्ग इत्यादी माहिती दिली आहे.

तफता

क्र. नं. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	वर्ष Year	संलग्न असलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांची संख्या No. of Junior Colleges attached to		प्रवेश क्षमता Intake capacity of Junior Colleges attached to	
			शाळा Schools	महाविद्यालये Colleges	शाळा Schools	महाविद्या- लयांशी संलग्न Colleges
1	2	3	4	5	6	7
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	3	—	2097
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	3	—	2495
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	3	—	2561
2	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	1	—	600
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	1	—	600
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	1	—	600
3	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	1	—	520
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	1	—	520
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	1	—	520
4	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	1	—	680
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	1	—	680
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	1	—	680
5	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	1	—	500
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	1	—	500
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	1	—	500
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	7	—	4397
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	—	7	—	4795
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	—	7	—	4861

(iii) Programme Work-load summary and explanation of financial requirements

(i) Junior Colleges

(1) (i) Government Institutions.—The Junior College Classes are attached to Government secondary schools and colleges in the State.

The following table shows the particulars of the number of Divisions, number of students enrolled and teachers etc. in the Junior College Classes, which are attached to the Government secondary schools and colleges in the State.

TABLE II

(र. हजारत/Rs. in thousands)

माध्यमिक शालां परीक्षा उत्तीर्ण झाबेल्यांची संख्या No. of Students who passed S. S. C. Standard	विद्याशाखाप्रमाणे वर्गवार नाव नोंदणी तुकड्या Facultywise/classwise Enrolment and divisions								
	प्रथम वर्ष F. Y. J. C.			द्वितीय वर्ष S. Y. J. C.			एकूण Total		
	कला	विज्ञान	नाणित्य	कला	विज्ञान	नाणित्य	कला	विज्ञान	नाणित्य
	Arts	Sc.	Com.	Arts	Sc.	Com.	Arts	Sc.	Com.
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
..	284/4	505/6	403/4	268/4	440/6	197/2	552/8	945/12	606/6
..	360/4	590/6	427/4	273/4	435/6	410/4	633/8	1025/12	837/8
..	369/4	602/6	457/4	278/4	440/6	415/4	647/8	1042/12	872/8
..	45/1	125/2	..	40/1	120/2	..	85/2	245/4	—
..	42/1	200/1	..	62/1	106/1	..	104/2	306/2	—
..	50/1	208/1	..	106/1	160/2	..	156/3	368/3	—
..	60/1	197/2	..	50/1	180/2	..	110/2	377/4	—
..	44/1	166/2	..	47/1	174/2	..	91/2	340/4	—
..	48/1	174/2	..	51/1	182/2	..	99/2	356/4	—
..	220/1	240/3	..	200/1	225/3	..	420/2	465/6	—
..	230/1	255/3	..	210/1	235/3	..	440/2	490/6	—
..	245/1	265/3	..	215/1	250/3	..	460/2	515/6	—
..	270/3	260/3	530/6	..	—
..	275/3	270/3	545/6	..	—
..	290/3	280/3	570/6	..	—
..	879/10	1067/13	403/4	818/10	965/13	197/2	1697/20	2032/26	600/6
..	951/10	1211/12	427/4	862/10	950/12	410/4	1813/20	2161/24	837/8
..	1002/10	1249/12	457/4	930/11	1032/13	415/4	1932/21	2281/25	872/8

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students		
			फी भरणारे Paying	फी न भरणारे Non-paying	एकूण Total
1	2	3	18	19	20
1	मुंबई Bombay	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1887	210	2097
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2270	225	2495
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2314	247	2561
2	कोल्हापूर Kolhapur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	215	115	330
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	220	190	410
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	375	149	524
3	औरंगाबाद Aurangabad	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	222	265	487
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	300	131	431
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	300	155	455
4	अमरावती Amravati	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	565	320	885
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	600	330	930
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	600	375	975
5	नागपूर Nagpur	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	300	230	530
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	300	245	545
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	300	270	570
एकूण Total		... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3189	1140	4329
		... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3690	1121	4811
		... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3889	1196	5085

TABLE II—contd.

(र. हजारत/Rs. in thousands)

मागासवर्गीय विद्यार्थी संख्या B. C. students					शिक्षक संख्या No. of Teachers			कनिष्ठ महाविद्या- लयातून द्वितीय वर्ग (१२ वी ची) परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या विद्या- ध्याची संख्या No. of students who have passed S. Y. J. C. Exam. (Std. XII)	संस्थेचा एकूण खर्च (कनिष्ठ महाविद्यालय गट) Total Exp- enditure of the Instt. (Jr. College Unit)	फी व इतर उत्पन्न Fees, other income, if any
अ. जा. SC	अ. ज. ST	भ. जा. NT	वि. जा. VJ	एकूण Total	पूर्ण वेळ Full Time	अंशकालीन Part time	एकूण Total			
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31
153	40	9	8	210
160	45	12	8	225
172	50	15	10	247
52	20	10	14	96
55	25	10	14	104
60	30	14	15	119
58	5	6	5	74
55	5	6	5	71
58	5	6	5	74
90	20	7	..	117
95	22	7	..	124
98	25	7	..	130
74	27	5	..	106
75	29	5	..	109
78	30	5	..	113
427	112	37	27	603
440	126	40	27	633
466	140	47	30	683

२. अशासकीय संस्थांना सहाय्य :—

(२) (१) मान्य अशासकीय माध्यमिक शाळा व महाविद्यालय (खाजगी संस्था) यांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या वर्गासाठी दिले जाणारे अनुदान सुत्रानुसार दिले जाते.

(अ) (१) शिक्षण खात्याच्या प्राधिकारी वगनि कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या वर्गासाठी मान्य केलेल्या कर्मचारी वर्गाचे पगार व भत्ते यावर त्यावर्षी मान्य दराने होणारा खर्च आणि भविष्य निर्वाह निधी योजनेत व्यवस्थापनाच्या सहभागासंबंधी होणारा संपूर्ण वर्षाचा अपेक्षित खर्च.

अधिक

(२) माध्यमिक शाळा संहितेच्या अनुसूची 'अ' मध्ये प्रमाणित केल्याप्रमाणे कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या मागील वर्षाच्या अनुज्ञेय बाबींवर झालेल्या प्रत्यक्ष खर्चाच्या ८० टक्के अनुदान (हे अनुदान—कर्मचारी वर्गाचा पगार व भत्ते भविष्य निर्वाह निधी ठेव व भाडे यांच्या व्यतिरिक्त बाबींवरील खर्चचे असते) मात्र दिल्या जाणाऱ्या ८० टक्के अनुदानाच्या रकमेची कमाल मर्यादा कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या शास्त्र शाखेच्या प्रत्येक तुकडीमागे रु. २,४०० व कला वाणिज्य शाखेच्या प्रत्येक तुकडीमागे रु. २,००० अशी घालण्यात आली आहे.

वजा

(ब) कनिष्ठ महाविद्यालयातील गतवर्षाच्या कालावधीत फी देणाऱ्या विद्यार्थ्यांकडून सरकारमान्य दराने वसूल झालेली शैक्षणिक फीची एकूण रक्कम—

टीप.—(१) कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या वर्गासाठी स्वतंत्ररित्या इमारत भाडे आकारता येत नाही. तथापि फक्त कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या वर्गासाठी संस्थेला स्वतंत्र वर्ग बांधावे लागले असतील, मूळ इमारतीस जोडून वर्ग खोल्या बांधाव्या लागल्या असतील अथवा वर्ग खोल्या भाड्याने घ्याव्या लागल्या असतील तर त्यासाठी माध्यमिक शाळा अनुदान संहितेच्या सूची 'अ' मधील क्रमांक २ च्या तरतुदीप्रमाणे मागील वर्षाच्या प्रत्यक्ष भाडे खर्चावर १०० टक्के अनुदान दिले जाते.

(२) महाविद्यालयांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या वर्गाबाबतीत फक्त कनिष्ठ महाविद्यालयांत शिकविणाऱ्या शिक्षकांचे पगार व भत्ते अनुदानास पात्र आहेत.

(३) (अ) कनिष्ठ महाविद्यालयाचे वर्ग हा स्वतंत्र विभाग समजला जात असल्यामुळे त्या वर्गाच्याबाबत होणारा संपूर्ण खर्च स्वतंत्र रीतीने दाखवावयाचा आहे, याबाबतीत (अ) एका तुकडीस दोन शिक्षक याप्रमाणे त्याचा पगार भत्ते, विशेष पगार आणि श्रेणीबद्ध भत्ता अधिक (ब) कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या वर्गांना शिकविणाऱ्या इतर शिक्षकांना जर श्रेणीबद्ध भत्ते किंवा दरमहाचा विशेष पगार दिला असेल तर तो खर्च माध्यमिक शाळेस जोडलेला कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या वर्गाच्याबाबतीत खर्चाची वाटणी करताना जर या प्रमाणापेक्षा पूर्ण अर्हता असलेले वेतनश्रेणी पात्र असे शिक्षक प्रत्येक तुकडीस दोन शिक्षक या प्रमाणानुसार आपल्या एकूण कार्यभारापेक्षा काही तासिका कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या वर्गावर विषयानुसार घेत असतील तर त्यांना रु. ५००-९०० या वेतन श्रेणीत पगार देऊन अशा शिक्षकांवर होणारा तो खर्च माध्यमिक विभागाच्या खर्चात घालावा.

(ब) ज्या माध्यमिक शाळांना कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या शास्त्र शाखेच्या वर्गाच्या तुकड्या उघडण्यास परवानगी दिलेली आहे अशा शाळांना कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या शास्त्र शाखेच्या वर्गाच्या तुकड्या चालू अमेपर्यंत पुढील जादा शिक्षकेतर सेवक वर्ग मंजूर करण्यात आला आहे व तो जोपर्यंत त्या शास्त्रशाखेच्या तुकड्या चालू राहतील तोपर्यंत राहावयाचा आहे.

(१) प्रयोगशाळा सहाय्यक—२ जागा

(२) प्रयोगशाळा सेवक—१ जागा

(क) माध्यमिक शाळांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या वर्गाच्या वाचनालयाचे काम शाळेतील एखाद्या शिक्षकाकडे, शिक्षकेतर सेवकाकडे संस्थेत पूर्ण वेळ ग्रंथपाल/अर्धवेळ ग्रंथपाल असल्यास त्याकडे यापैकी कोणाही एकावर सोपवावे आणि दररोज दोन घड्याळी तास याप्रमाणे ५ दिवस काम करण्याबाबत त्या जादा कामाचा मोबदला म्हणून दरमहा रु. ६० याप्रमाणे भत्ता देण्यात यावा.

उच्च माध्यमिक शिक्षण.—कनिष्ठ महाविद्यालयांची तज्ञांच्या पथकामार्फत तपासणी

महाविद्यालये आणि माध्यमिक शाळा यांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांची तपासणी तज्ञांच्या पथकाद्वारा घेण्याचे शासनाने ठरविले आहे.

तज्ञांच्या पथकामध्ये खालील अधिकारी, सदस्य यांचा समावेश करण्यात आलेला आहे.

(१) विभागीय शिक्षण उपसंचालक अगर त्यांचा प्रतिनिधी (शिक्षणाधिकार्याच्या दर्जाचा) .. निमंत्रक

(२) कला/विज्ञान/वाणिज्य या शाखांतील २ ते ३ विषयतज्ञ (ज्या कनिष्ठ महाविद्यालयाची तपासणी करावयाची असेल तेथील शाखानुसार) .. सभासद

(३) कनिष्ठ महाविद्यालयातील भाषातज्ञ .. सभासद

विभागातील अनुभवी शिक्षकांची तज्ञ म्हणून निवड केली जाते आणि त्यांची ३ ते ५ कनिष्ठ महाविद्यालयांची तपासणी करण्यासाठी नेमणूक केली जाते. ज्या कनिष्ठ महाविद्यालयाची तपासणी करावयाची असेल अशी संस्थांची विभागीय शिक्षण उपसंचालक निवड करतात.

तपासणी अहवालाचे नमुना प्रपत्र छपाई, पेट्रोल, सभासदांचा प्रवासभत्ता, व इतर सादिलवार इत्यादि बाबींवर केलेल्या तरतुदीतून खर्च केला जातो.

सन १९८०-८१ व १९८१-८२ १९८२-८३ मध्ये अस्तित्वात असलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांच्या अंदाजे ५० प्रतिशत कनिष्ठ महाविद्यालयांची तपासणी तज्ञांच्या पथकाद्वारे करण्यात आली होती.

(2) Assistance to Non-Government Institutions.—

2 (1) Grant to Non-Government Junior College Classes attached to the secondary schools and colleges.

The Non-Government Junior Colleges are paid grant as per formula :—

A (i) The entire anticipated expenditure for that year, in respect of the staff approved by the Education Department authorities for Junior College classes, on salaries and allowances at sanctioned rates and the contribution of the Management to the Provident Fund Scheme.

Plus

(ii) 80 per cent of the actual expenditure incurred in respect of Junior College classes during the previous year on admissible items of expenditure (other than staff salaries and allowances Provident Fund contribution and rent) as set out in Schedule 'A' of the S. S. Code. The amount of such 80 per cent grant shall not, however, exceed Rs. 2,400 per division of Science stream and Rs. 2,000 per division of Art/Commerce stream.

Minus

B. The total amount of tuition fees, recoverable at sanctioned rates, only from fee-paying students of Junior College classes during the preceding year.

N. B.—(i) No separate grant in respect of the rent is admissible for Junior College classes. However, if the Management is required to hire independent accommodation exclusively for housing Junior College classes or if the Management constructs a separate building or undertakes extension of its existing School/College building for the exclusive use of the Junior College classes, full (100 per cent) grant on rent for the previous year for such independent hired accommodation or in respect of the new building constructed or the extended portion of the existing building will be paid in accordance of the provision of item 2 of schedule A of the S. S. Code.

(ii) The salaries and allowances etc. of the teaching staff in Junior College classes attached to the degree Colleges exclusively teaching Junior College classes is admissible for grant-in-aid.

(iii) (a) The Junior College classes would be regarded as an independent unit and therefore they should claim separately in respect of Junior College classes (a) the full emoluments i. e. the salaries and allowances and special pay and graded allowances, (if any) of two teachers per division plus (b) the amount by way of graded allowances or special pay of Rs. 50 per mensem if any, paid to other teachers for teaching Junior College classes. However if more than 2 teachers per division are entitled to the Junior College scale of Rs. 500-900 by virtue of putting in some work at the Junior College level and having the prescribed qualifications for entitlement to this scale, then the expenditure on the pay and allowances of such teachers (in excess of two) should be claimed under and debited to the Secondary Section.

(b) The secondary schools which have been permitted to open and attach Junior College Classes with Science stream have been sanctioned following additional staff and the same be continued by them till the Junior College classes with Science stream continue :—

(1) Laboratory Assistant	...	2 posts
(2) Laboratory Attendant	...	1 post

(c) The library work of the Junior College classes attached to the secondary schools should be entrusted to any member (i. e. teaching, non-teaching, full time librarian or part time librarian) and he should be held eligible for an allowance of Rs. 60 per month for extra work of two clock hours a day for five days in a week.

Development of Higher Secondary Education:—Constitution of panels of experts for inspection of Junior Colleges

Government have taken decision to constitute panels of experts in each region for inspection of Junior College Classes attached to the Degree Colleges and Secondary Schools. The following are the members of the Panels of experts.

- (1) The Dy. Director of Education of the Region or his representative not below the rank of Edcl. Inspectors/Education Officer. Convenor
- (2) 2/3 experienced teachers of Junior College classes in the Educational Division as subject experts one each for Arts, Science and Commerce Streams depending upon the stream in the Jr. College to be inspected. Members
- (3) One language teacher from a Junior College in Educational Division Member

The experienced teachers in Jr. College classes are selected and appointed by rotation as members of the panels for the inspection of 3 to 5 Junior Colleges. The institutions to be inspected by the Panels of experts are to be selected by the Regional Dy. Directors of Education concerned. The Expenditure on the Printing of forms, Petrol, T. A. /D. A. of Non-Official members and contingent expenditure etc. is met from the provision.

During the years 1980-81 and 1981-82, 1982-83 nearly 50 per cent of the Junior Colleges were inspected by the Panels of experts.

शाळा व महाविद्यालयांना जोडलेल्या (खाजगी संस्था) कनिष्ठ महाविद्यालयासंबंधी माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	कनिष्ठ महाविद्यालयांची संख्या No. of Jr. Colleges				
			शाळांशी संलग्न Attached to Schools	महाविद्यालयांशी संलग्न Attached to Colleges	स्वतंत्र Independent	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	106	54	1	161
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	107	57	1	165
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	110	57	1	168
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	45	9	2	56
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	47	9	2	58
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	51	9	2	62
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	29	4	—	33
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	28	4	—	32
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	29	4	—	33
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	19	4	—	23
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	20	4	—	24
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	20	4	—	24
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	28	5	—	33
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	30	5	—	35
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	31	5	—	36
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	29	16	—	45
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	35	16	—	51
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	44	16	—	60
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	32	9	—	41
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	33	9	—	42
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	37	9	—	46
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	38	12	1	51
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	43	12	1	56
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	43	12	1	56
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	40	16	—	56
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	41	17	—	58
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	41	17	—	58
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	73	25	—	98
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	73	26	—	99
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	85	28	—	113
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	40	15	—	55
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	41	15	—	56
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	41	15	—	56
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	37	18	—	55
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	37	18	—	55
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	40	19	—	59
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	22	16	—	38
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	25	16	1	42
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	28	16	1	45
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	31	16	1	48
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	32	16	1	49
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	32	16	1	49

Table showing information regarding No. of Jr. Colleges, Divisions and enrolment etc. attached to the Secondary Schools and Colleges (private bodies)

TABLE III

कनिष्ठ महाविद्यालयाची प्रवेश क्षमता Intake capacity of Jr. Colleges			मा. शा. प्र. परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्यांची संख्या No. of students who passed S.S. C. Std.	विद्याशाखाप्रमाणे वर्गवार विद्यार्थी नोंद संख्या तुकड्यांसह (कसात तुकड्यांची संख्या) Facultywise classes/enrolment with Divisions in brackets		
आळांशी संलग्न Attached to Schools	महाविद्यालयांशी संलग्न Attached to Colleges	स्वतंत्र Independent		प्रथम वर्ष कनिष्ठ महाविद्यालयाचे F. Y. J. C.		
8	9	10	11	कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.
				12	13	14
30791	72826	583	..	9222/120	15653/205	31617/395
33871	80130	826	..	9432/124	15933/209	34117/427
34660	80250	880	..	9742/128	16213/213	36617/450
8940	11300	960	12077	3354/45	2884/39	5903/77
9420	11800	960	..	3765/50	3245/45	6260/82
10140	12300	1020	...	4310/57	3630/50	6770/89
2100	1140	..	3434	802/12	596/11	1748/31
2050	1140	887/11	746/11	2174/31
2100	1140	928/11	819/12	2249/31
1900	800	..	4174	520/8	441/9	963/17
2000	800	530/8	450/9	982/17
2000	800	541/8	459/9	1002/17
2500	1000	..	4080	903/16	553/15	1252/23
2900	1000	909/16	564/15	1277/23
3000	1000	927/16	575/15	1303/23
6360	13600	..	12300	1941/24	2766/33	4388/49
7000	14500	2308/28	2847/34	4971/58
8200	15100	2456/28	3170/35	5720/65
5420	5520	..	5741	2726/33	1538/23	2287/26
5460	5520	2796/33	1588/23	2348/26
5620	5760	2866/34	1648/23	2448/28
7200	12600	400	7880	2800/41	2985/42	4043/46
7620	12680	400	..	2606/42	2766/41	3726/52
7760	13070	400	..	2975/42	3002/41	4158/52
7380	10400	..	9530	2423/37	2586/38	3686/40
7460	10700	2538/39	2595/38	3709/46
7660	10700	2538/39	2656/39	3709/46
11900	23500	..	16974	3420/43	5690/80	9175/119
12920	23700	3519/44	5579/82	10620/151
13680	24100	4519/46	5579/82	10620/151
3900	3660	..	9649	2471/29	2840/44	2987/39
3950	3950	2486/35	2861/46	3012/42
3950	3950	2544/40	2928/47	3081/46
6070	9200	..	9683	2235/35	2400/35	2442/31
6430	9400	2875/37	2479/37	2800/32
6790	9500	3110/38	2610/39	2920/33
4720	11800	..	8604	2605/34	2492/35	2899/36
8440	11800	80	..	2919/36	2609/34	3271/38
5020	11800	80	..	3082/39	2688/34	3362/38
5272	10820	200	8560	3272/38	2248/29	3704/38
5785	11500	200	..	3700/43	2475/31	4415/42
5785	11500	200	..	3945/43	2972/31	4580/42

1	2	3	4	5	6	7
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	17	..	20
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	17	..	20
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	17	..	20
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	3	..	1	4
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	..	2	6
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	..	2	6
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	6	..	8
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	6	..	10
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	6	..	10
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	12	..	15
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6	12	..	18
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6	12	..	18
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8	11	1	20
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	10	11	1	22
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	14	11	1	26
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	6	2	12
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	6	2	12
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5	6	2	13
21	लातूर Latur	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष) ..	3	12	..	15
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	5	12	..	17
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	5	12	..	17
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	19	9	..	28
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	18	9	..	27
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	21	9	..	30
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	28	12	..	40
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	32	13	..	45
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	32	13	..	45
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	36	13	1	50
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	31	22	1	54
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	32	23	1	56
25	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	21	11	..	32
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	28	14	..	42
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	28	14	..	42
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	14	7	..	21
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	15	7	..	22
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	15	7	..	22
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	50	23	..	73
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	55	23	..	78
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	60	23	..	83
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15	9	1	25
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	15	10	..	25
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	17	11	..	28
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	12	11	..	23
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16	11	..	27
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	16	11	..	27
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actual) (प्रत्यक्ष) ..	3	1	..	4
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	3	1	..	4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	3	1	..	4
एकूण ...		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	793	379	10	1183
Total		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	841	396	12	1251
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	897	403	12	1312

TABLE III—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	14
300	11120	..	4915	2137/22	1703/18	2279/24
360	11400	1979/21	1670/19	3184/24
360	12020	2270/21	1640/19	2522/26
558	592	..	1764	267/5	252/3	493/6
625	600	150	..	338/6	260/3	562/7
690	700	200	..	480/8	280/3	735/8
350	350	..	2400	500/10	450/10	450/10
480	360	550/10	500/10	450/10
480	360	600/12	550/11	500/11
240	4000	..	132	447/12	339/13	1232/19
420	4000	888/13	1068/13	1630/21
420	4000	1054/13	1120/13	1801/22
1080	7500	60	4085	1644/20	1294/15	1458/15
1320	8100	120	..	1440/22	1159/15	1257/16
1680	8100	120	..	1745/27	1270/15	1385/16
350	3600	360	2343	650/8	512/9	651/9
420	3600	360	..	683/8	511/8	652/9
470	3800	360	..	710/10	590/9	850/11
600	8400	..	3898	1172/15	1195/15	1216/18
720	8400	1191/15	1197/15	1610/18
743	8933	1353/16	1410/17	1745/19
3180	3660	..	3927	654/12	991/18	1197/16
3070	3640	754/12	996/18	1281/17
3480	3900	1060/14	1190/19	1460/18
4800	8600	..	5817	1734/27	1922/34	1984/24
4860	8600	1820/30	2016/35	2129/25
4860	8600	1907/30	2102/35	2221/25
4760	5760	100	4825	2295/29	2366/30	2267/26
6160	10500	100	..	2427/34	2507/31	2373/28
7360	11000	100	..	2561/40	2651/35	2495/30
4160	5800	..	3669	1457/25	1185/20	1027/12
5360	5900	1823/33	1220/21	1257/13
5440	6300	1973/33	1257/21	1281/13
2520	5400	..	872	1490/17	901/14	1411/16
2580	5700	1524/19	1035/15	1483/17
2640	5800	1585/19	1100/15	1570/17
7560	19800	..	9846	3911/49	4667/65	5863/63
8820	20700	4450/58	4910/69	6220/69
10080	21600	4980/67	5140/73	6580/75
2280	4700	200	1580	1583/21	980/13	1233/14
2510	4420	1812/21	1097/14	1400/15
2660	4520	2039/22	1250/15	1495/15
1750	6260	..	945	1770/23	1092/14	1164/13
2220	6540	1855/25	1220/17	1378/15
2520	6620	1960/25	1320/17	1400/16
480	480	240/4	33/1	106/2
600	480	..	55	170/3	43/1	110/2
600	400	220/3	60/1	160/2
139801	283988	2768	163759	60655/814	65554/930	101521/1254
52231	301960	2896	—	64974/876	68146/959	110676/1373
160873	307590	3360	—	70982/929	71879/987	116739/1435

विद्याशाखाप्रमाणे वर्गवार विद्यार्थी नोंद संख्या तुकड्यांसह
(पुढे तुकड्यांची संख्या)
Facultywise classes/enrolment with Divisions

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	द्वितीय वर्ष कनिष्ठ महाविद्यालये S. Y. J. C.			एकूण Total			
			कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.	कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.	
1	2	3	15	16	17	18	19	20	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8066/111	13636/189	26370/347	17288/231	29289/394	57987/742
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	8266/114	13856/193	28170/369	17698/238	29789/402	62287/796
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	8466/117	14076/197	30170/399	18208/245	30289/410	66787/849
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2518/38	2456/39	4383/65	5872/83	5340/78	10286/142
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2805/44	2700/45	4625/70	6570/94	5945/90	10885/152
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3170/52	3025/49	4970/75	7480/109	6655/99	11740/164
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	586/12	468/11	1458/29	1388/24	1064/22	3206/60
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	644/10	534/11	1490/29	1531/21	1280/22	3664/60
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	699/11	617/12	1550/26	1627/22	1436/24	3799/57
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	460/7	383/9	859/17	980/15	824/18	1822/34
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	469/7	391/9	876/17	999/15	841/18	1858/34
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	478/7	399/9	894/17	1019/15	858/18	1896/34
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	597/16	497/13	914/21	1500/32	1050/28	2166/44
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	832/16	508/13	918/21	1741/32	1072/28	2195/44
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ..	821/16	516/14	936/21	1748/32	1091/29	2239/44
6	नासिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1887/22	2346/32	3761/44	3828/46	5112/65	8149/93
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2103/26	2348/32	3927/47	4411/54	5195/66	8898/105
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2550/27	2925/32	4385/48	5006/55	6095/67	10105/113
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1909/23	1331/18	1877/23	4635/56	2869/41	4164/49
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1989/23	1381/21	1938/24	4785/56	2969/44	4286/50
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2079/25	1441/21	2033/25	4945/59	3089/44	4481/53
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2616/37	2703/41	3588/43	5416/78	5688/83	7631/89
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2774/40	2777/42	3865/49	5380/82	5543/83	7591/101
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3111/41	3203/43	4225/50	6086/83	6205/84	8383/102
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2572/36	2292/38	3514/47	4995/73	4878/76	7200/87
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2560/36	2344/38	3693/44	5098/75	4939/76	7402/90
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2560/36	2464/40	3817/46	5098/75	5120/79	7526/92
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2571/39	4806/78	7553/106	6001/82	10496/158	16728/225
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3011/42	5093/83	9207/151	6530/86	10672/165	19827/302
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3011/42	5093/83	9207/151	7530/88	10672/165	19827/302
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1964/25	2265/37	2476/38	4435/54	5105/81	5463/77
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2010/26	2316/40	2533/39	4496/61	5177/86	5545/81
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2055/31	2368/42	2640/40	4599/71	5296/89	5721/86
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2198/32	2203/35	2161/30	4433/67	4603/70	4603/61
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2391/35	3232/35	2197/32	5266/72	4811/72	4997/64
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2560/35	2320/37	2489/33	5670/73	4930/76	5409/66
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2265/32	2461/33	2483/33	4870/66	4953/68	5382/69
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2374/32	2511/31	2479/33	5293/68	5120/65	5750/71
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2446/32	2580/31	2491/34	5528/71	5268/65	5853/72
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2631/37	2053/29	2269/39	5903/75	4301/58	5973/77
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3042/33	2236/29	2475/42	6742/76	4711/60	6890/84
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3261/33	2427/30	2972/42	7206/76	5399/61	7552/84

TABLE III—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students				मागासवर्गीय विद्यार्थी B. C. students				शिक्षक संख्या No. of teachers			
एकूण Total	फी भरणान्या Paying	फी न भरणान्या Non-paying	एकूण Total	अ. जा. S. C.	अ. ज. S. T.	भ. जा. N. T.	वि. ज. V.J.	एकूण Total	पूर्ण वेळ Full time	अंशकालिक Part time	एकूण Total
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
104564/1367	95097	9467	104564	3912	428	148	60	4548	2330	1018	3348
109774/1436	99851	9923	109774	4100	435	152	72	4759	2452	1108	3560
115284/1504	104468	10816	115284	4128	450	160	80	4818	2560	1160	3720
21498/303	16250	5248	21498	776	406	46	44	1272	479	119	598
23400/336	17798	5602	23400	905	510	76	71	1562	497	135	632
25875/372	20032	5843	25875	1023	603	100	82	1808	522	157	679
5658/106	1676	3982	5658	144	70	6	—	220	198	21	219
6475/103	1861	4614	6475	160	90	21	—	271	196	21	217
6862/103	1947	4915	6862	180	116	28	—	324	204	24	228
3626/67	1064	2562	3626	172	12	15	7	206	112	49	161
3698/67	1246	2452	3698	171	15	15	4	205	122	52	174
3773/67	1334	2439	3773	173	15	19	4	211	126	49	175
4716/104	1063	3653	4716	231	2	17	—	250	165	77	242
5008/104	977	4031	5008	239	2	17	—	258	171	77	248
5078/105	900	4178	5078	247	2	17	—	266	187	77	264
17089/204	5405	11684	17089	167	89	54	—	310	357	171	528
18504/225	5850	12654	18504	216	110	79	—	405	420	213	633
21206/235	6390	14816	21206	264	145	103	—	512	431	242	673
11668/146	752	10916	11668	829	483	209	106	1627	219	237	456
12040/150	775	11265	12040	845	507	220	116	1688	236	249	485
12515/156	783	11732	12515	862	521	231	126	1740	253	263	516
18735/250	8467	10268	18735	579	272	310	218	1379	480	161	641
18514/266	7293	11221	18514	541	284	297	241	1363	506	176	682
20674/269	9244	11430	20674	617	320	330	267	1534	521	194	715
17073/236	6775	10298	17073	731	103	96	81	1001	325	193	518
17439/241	6032	11407	17439	733	113	98	87	1031	344	180	524
17744/246	6021	11723	17744	746	117	110	88	1061	349	184	533
33225/465	13414	19811	33225	738	112	77	52	979	833	547	1380
37029/553	13852	23177	37029	768	123	92	60	1043	981	517	1498
38029/555	13321	24408	38029	823	155	102	38	1118	1069	539	1608
15003/212	7430	7573	15003	525	18	51	53	647	396	60	456
15218/228	5371	9847	15218	530	18	52	54	654	456	60	516
15616/246	5601	10015	15616	535	18	53	55	661	456	60	516
13639/198	680	12959	13639	760	97	75	93	1025	390	160	550
15074/208	707	14367	15074	800	102	76	96	1074	397	163	560
16009/215	735	15274	16009	835	110	82	102	1129	399	163	562
15205/203	6380	8825	15205	1356	151	82	245	1834	332	94	426
16163/204	6994	9169	16163	1338	106	76	240	1760	351	134	485
16649/208	7175	9474	16649	1407	125	78	259	1869	368	129	497
16177/210	2350	13827	16177	1706	150	122	111	2089	432	101	533
18343/220	3681	14662	18343	1854	304	207	140	2505	485	113	598
20157/221	4129	16028	20157	1941	313	236	145	2635	486	118	604

1	2	3		15	16	17	18	19	20
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1872/22	1594/17	2166/24	4009/44	3297/35	4445/48
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2013/22	1673/19	2102/24	3992/43	3343/38	5286/48
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2150/22	1800/19	2400/25	4420/43	3440/38	4922/51
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	241/3	191/3	398/5	508/8	443/6	891/11
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	302/5	195/3	473/7	640/11	455/6	1035/14
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	395/5	200/3	551/7	875/13	480/6	1286/15
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	400/10	400/10	500/10	900/20	850/20	950/20
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	450/10	500/10	550/10	1000/20	1000/20	1000/20
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	500/12	600/11	600/11	1100/24	1150/22	1100/22
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	676/12	952/12	1486/19	1123/24	1291/25	2718/38
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	795/12	1041/13	1345/19	1683/25	2109/26	2975/40
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	953/13	1113/13	1696/21	2007/26	2233/26	3497/43
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1173/16	1556/15	1315/13	2817/36	2850/30	2773/28
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1618/20	1271/16	1373/16	3058/42	2430/31	2648/32
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1850/22	1370/16	1515/16	3595/49	2640/31	2900/32
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	637/8	403/7	663/10	1287/16	912/16	1314/19
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	672/8	495/8	612/9	1355/16	1006/16	1254/18
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	697/8	550/8	665/9	1407/18	1140/16	1515/20
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1039/13	1403/16	1474/16	2211/28	2598/31	3086/34
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1199/14	1477/16	1442/17	2390/29	2674/31	3052/35
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1315/16	1410/17	1755/18	2670/32	2820/34	3500/37
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	598/10	927/18	1068/15	1252/22	1918/36	2265/31
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	667/11	889/17	1165/16	1421/23	1885/35	2446/33
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	754/12	1028/18	1281/17	1814/26	2218/37	2741/35
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1650/26	1821/32	1884/23	3384/53	3743/66	3868/47
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1730/26	1911/32	1474/23	3550/56	3927/67	3603/48
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1814/26	2000/32	2020/23	3721/56	4102/67	4241/48
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2026/27	2172/38	1630/20	4321/56	4538/68	3897/46
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2135/28	2293/39	1902/22	4562/62	4800/70	4275/50
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2240/32	2433/41	2017/24	4801/72	5084/76	4512/54
25	यवतमाळ Yeotmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1344/23	1059/17	1011/13	2801/48	2244/37	2038/25
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1558/25	1170/20	1096/13	3381/58	2390/41	2353/26
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1914/31	1227/21	1254/16	3887/64	2484/42	2535/29
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1272/15	970/12	1310/14	2762/32	1871/26	2721/30
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1330/17	856/15	1367/16	2854/36	1891/30	2850/33
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1400/17	930/15	1505/16	2985/36	2030/30	3075/33
27	नागपूर Naepur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3394/44	4667/67	5127/58	7305/93	9334/132	10990/121
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3560/47	4840/70	5480/64	8010/105	9750/139	11700/133
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3740/50	5020/73	5720/70	8720/117	10160/146	12300/145
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1574/20	840/13	1196/12	3157/41	1820/26	2429/26
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1731/20	895/13	1275/14	3543/41	1992/27	2675/29
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1791/20	955/13	1275/14	3830/42	2205/28	2770/29
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	1509/20	1105/15	1117/13	3279/43	2197/29	2281/26
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	1739/23	1156/15	1200/13	3594/48	2376/32	2578/28
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ..	1900/25	1460/18	1400/15	3860/50	2780/35	2800/31
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	117/2	...	84/2	357/6	33/1	190/4
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	184/3	36/1	86/2	354/6	79/2	196/4
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ..	220/3	60/1	200/2	440/6	120/2	360/4
एकूण Total	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	52362/738	59957/894	86095/1149	113017/1552	125511/1824	187616/2403	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	56953/775	62025/929	91335/1252	121927/1651	130171/1888	202011/2625	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	60900/819	65610/959	98633/1311	131882/1748	13489/1946	215372/2746	

TABLE III—contd.

(र. हजारत / Rs. in thousands)

21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32
11751/127	1347	10404	11751	1907	111	289	242	2549	175	25	200
12621/129	1084	11537	12621	1854	119	287	240	2500	188	26	214
12782/132	1297	11485	12782	1926	125	302	262	2615	198	30	228
1842/52	680	1162	1842	23	2	17	3	45	14	3	17
2130/31	718	1412	2130	49	10	23	10	92	52	..	25
2641/34	1094	1547	2641	60	17	26	13	116	27	1	28
2700/60	600	2100	2700	280	25	25	20	350	80	30	110
3000/60	600	2400	3000	300	30	35	30	395	85	35	120
3350/68	650	2700	3350	350	40	40	40	470	90	35	125
5132/87	806	4326	5132	831	45	144	57	1077	114	15	129
6767/91	1026	5741	6767	907	36	140	112	1195	140	6	146
7737/95	1230	6507	7737	949	62	144	169	1324	169	21	190
8440/94	1371	7069	8440	1621	314	360	65	2360	173	58	231
8136/105	1081	7055	8136	1599	331	385	102	2417	200	57	257
9135/112	1100	8035	9135	1607	365	405	115	2492	215	64	279
3513/51	234	3279	3513	459	22	24	78	583	77	25	102
3625/50	380	3245	3625	451	31	27	79	588	83	21	104
4062/54	380	3682	4062	510	35	30	85	660	90	20	110
7895/93	965	6930	7895	1697	28	222	42	1989	180	31	211
8116/95	970	7146	8116	1787	32	238	27	2084	187	32	219
8990/103	1075	7915	8990	1925	55	265	30	2275	200	40	240
5435/89	1087	4348	5435	34	2	36	13	..	13
5752/91	1150	4602	5752	53	1	14	1	69	16	..	16
6773/98	1354	5419	6773	74	2	24	3	103	18	..	18
10995/166	1123	9872	10995	805	420	248	290	1763	305	53	358
11080/171	1199	9881	11080	999	533	289	315	2136	328	60	388
12064/171	1255	10809	12064	1051	590	332	356	2329	330	61	391
12756/170	3418	9338	12756	2329	505	164	52	3050	276	137	413
13637/182	2213	11424	13637	2425	582	106	69	3182	291	160	451
14397/202	2265	12132	14397	2581	669	112	97	3459	295	165	460
7083/110	1496	5587	7083	763	432	178	470	1843	215	16	231
8124/125	1624	6500	8124	333	464	162	443	1902	228	21	249
8966/135	1781	7125	8966	867	486	169	453	1975	229	22	251
7354/88	1706	5648	7354	1479	356	40	83	1958	181	..	181
7595/99	1845	5750	7595	1565	458	82	144	2249	181	..	181
8090/99	2017	6073	8090	1680	530	115	190	2515	190	..	190
27629/346	7270	20359	27629	4130	1985	170	289	6574	758	138	896
29460/377	7360	22100	29460	4230	2100	180	205	6715	810	138	948
31180/408	8020	23160	31180	4350	2200	190	210	6950	860	138	998
7406/93	1078	6328	7406	1844	372	86	24	2326	139	51	190
8210/97	1107	7103	8210	1839	375	90	27	2351	141	51	192
8805/99	1120	7685	8805	1767	377	92	28	2264	145	51	196
7757/98	824	6933	7757	2257	718	296	8	3279	127	62	189
8548/108	917	7631	8548	2325	765	159	23	3272	147	78	225
9440/116	991	8449	9440	2381	773	175	44	3373	209	109	318
580/11	28	552	580	63	80	13	6	162	8	1	9
629/15	44	585	629	72	90	10	6	178	10	3	13
920/12	70	850	920	80	100	12	6	198	12	4	16
426144/5779	190836	235308	426144	33138	7810	3584	2799	47331	9883	3653	13536
454109/6164	195606	248503	454109	34508	8676	3705	3014	49903	10674	3886	14560
484743/6440	208079	276664	484743	35939	9436	4082	3347	52804	11208	4120	15328

अ. क्र. Sr. No.	जिल्हा Name of the District	वर्ष Year	कनिष्ठ महा- विद्यालयाच्या द्वितीय वर्ष (१२ वी ची) परीक्षा पास झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students who passed S. Y. J. C. Exam. Std. XII	संस्थेचा एकूण खर्च (कनिष्ठ महाविद्यालय गट) Total expenditure of the Institute (Jr. College Unit)	फी व इतर उत्पन्न Fees and other income	अक्षांसकीय शाळांना अनुदानाच्या सहायक स्वरूपात देण्यात येणाऱ्या शैक्षणिक फीची प्रतिपूर्ति करभ्यासाठी येणारा अंदाजे खर्च Estimated expenditure on reimbursement of tuition fees to Non-Gov- ernment Insti- tutions in the form of grant-in-aid	खर्चावरील शासकीय अनुदान Government grant on expenditure
1	2	3	33	34	35	36	37
1	मुंबई Gr. Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 33692	9283	2735	2128	12057
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	10598	3205	2304	16205
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	12750	3722	2500	17000
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5642	6090	4775	1155	4600
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	6284	5080	1232	6312
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	9880	5105	1285	6940
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1322	1125	1207	2954	2473
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1135	1233	3052	1952
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1170	1273	3187	2044
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1000	1587	448	348	1459
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1600	469	394	1187
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1798	500	419	1269
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1250	2498	101	1486	2541
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2798	120	1545	2798
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	3160	120	1575	3160
6	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4500	2337	7400	2063	4635
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2655	8450	2248	4090
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	3080	10550	2415	4515
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3685	2157	210	1850	3872
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2210	223	1831	1827
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2285	235	1898	1845
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3186	73234	1683	8181	6337
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	86714	1713	8031	7697
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	93409	1995	8466	8277
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 4440	5548	3335	426	4950
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	5612	3351	438	4998
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	5670	3373	473	5038
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	2674	2678	2678	11230
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2758	2758	2758	2758
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2758	2758	2758	2758
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3466	6417	1233	1741	6417
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	8017	1263	1780	7353
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	10021	1298	1824	8340
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3215	3392	237	1944	5756
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	3549	253	1981	5887
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	3670	270	2053	6177
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3047	6361	1532	2096	5306
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	7304	1677	2201	6087
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	7814	1722	2303	6495

1	2	3		33	34	35	36	37
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3699	6581	3848	1005	5576
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	7803	4398	1100	6703
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	8975	4808	1200	7775
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2374	2400	274	2120	2794
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2638	220	2176	2638
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2840	243	2277	2840
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	357	486	18	153	416
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	850	21	157	850
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1150	25	162	1150
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	640	1350	320	590	1172
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1400	350	600	900
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1450	350	600	900
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1556	2277	596	1130	1796
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2642	668	1192	2060
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	3073	754	1298	2200
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1348	2484	233	..	2483
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2772	183	...	2772
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2965	187	..	2965
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	496	1453	251	707	1225
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1513	332	802	1350
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1467	358	838	1398
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1291	2697	848	1471	2265
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2912	965	1588	3464
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2995	1020	1645	3650
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	705	233	18	51	2261
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	329	24	72	280
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	420	24	87	427
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1633	2976	423	1937	3462
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	3128	443	2035	2685
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	3270	460	2127	2819
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1781	4460	547	4460	4698
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	4780	560	4760	4760
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	5020	670	5020	5020
25	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	785	2952	324	5520	2954
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	3046	374	6003	3046
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	3163	439	6571	3163
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	782	1618	188	621	2072
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	1671	203	632	600
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	1779	222	668	650
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	5460	7439	1599	4479	8546
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	8090	1663	4362	8763
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	8750	1764	5095	9650
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	950	2325	237	1393	1706
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2527	244	1564	2022
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2658	247	1692	2128
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	845	2239	131	1413	1980
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	2858	148	1532	2510
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	2915	159	1686	2535
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	16	341	5	101	174
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	400	4	127	210
		1984-84 (Estimates)	(अंदाजे)	410	4	140	250
...	एकूण Total	1982-82 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	93163	167114	37434	56201	117103
		1983-83 (Anticipated)	(अपेक्षित)	190593	40595	58997	134764
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	210945	44157	62252	123378

२ (२) जिल्हा परिषद (भूतपूर्व शासकीय) माध्यमिक शाळांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या वर्गासाठी छात्रांची अनुदानपत्रे

जिल्हा परिषद (भूतपूर्व शासकीय) माध्यमिक शाळांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या वर्गावरील खर्चावर १०० टक्के अनुदान
महाराष्ट्र जिल्हा परिषद आणि पंचायत समिती कायदा, १९६१ च्या नियम १८७ प्रमाणे जिल्हा परिषदांना देण्यात येते.

भूतपूर्व शासकीय माध्यमिक शाळांतील कनिष्ठ महाविद्यालयासंबंधी माहिती दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ४

अ. क्र. Sr No.	जिल्हाचे नाव व वर्ष Name of the District and Year	शाळांशी संलग्नकनिष्ठ महाविद्या- लयांची संख्या No. of Junior Colleges attached to schools	प्रवेश- क्षमता Intake capacity	मा. शा. परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्यांची संख्या No. of students who passed S. S. C. standard	विद्याशाखाप्रमाणे/वर्गवार Facultywise/classwise			
					प्रथम वर्ष कनिष्ठ महाविद्यालये F. Y. J. C.	कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	नाशिक Nasik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	
2	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	2	400	150	...	115/2	76/2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	2	400	128/2	76/2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	2	400	132/2	78/2
3	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	1	60	..	52/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	1	120	..	60/1
4	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
5	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	1	120	85	62/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	1	120	75/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	1	120	80/1
6	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
7	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	2	120	692	62/2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	3	300	..	85/3
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	3	360	..	100/3
8	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	3	600	1236	84/2	96/2	66/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	3	720	..	129/3	107/2	97/2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	3	960	..	220/4	108/2	150/3
9	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	2	150	1989	34/1	35/1	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	1	100	..	20/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	1	100	..	40/1
10	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	2	800	183	90/2	121/2	60/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	2	800	...	137/2	116/2	147/2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	2	960	..	122/2	113/2	135/2

2 (ii) Grants to Zilla Parishads

Grants to the Junior College classes attached to the Zilla Parishad (Ex. Government) Secondary Schools.--
The grants, on the expenditure incurred in connection with the Junior College classes opened and attached to the Zilla Parishad (Ex-Government) Secondary Schools, are paid to the Zilla Parishad under section 187 of the M. Z. P. and P. S. Act, 1961 at 100%

Table showing information regarding No. of Junior Colleges, divisions, enrolment etc. attached to the Ex. Government (Z. P.) Secondary Schools

TABLE IV

(रुपये हजारत) (Rs. in thousands)

तुकड्यासह विद्यार्थी नोंदसंख्या (तुकड्यांची संख्या कंसात)
Enrolment and divisions in brackets

द्वितीय वर्ष कनिष्ठ महाविद्यालये S. Y. J. C.						एकूण Total			विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students		
कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.	कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.	एकूण Total	फी भरणारे Paying	फी न भरणारे Non-paying	एकूण Total		
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18		
..		
..		
..		
..	87/2	58/3	..	202/4	134/5	336/9	70	266	336		
..	113/2	79/3	..	241/4	155/5	396/9	83	313	396		
..	117/2	81/3	..	249/4	159/5	408/9	90	318	408		
..		
..	52/1	52/1	2	50	52		
40/1	100/2	102/2	5	95	100		
..		
..		
..		
..	..	45/1	107/2	107/2	12	95	107		
..	..	60/1	135/2	135/2	15	120	135		
..	..	60/1	140/2	140/2	15	125	140		
..		
..		
..		
..		
..		
..	62/2	62/2	..	62	62		
..	127/5	127/5	11	116	127		
..	193/6	193/6	20	173	193		
63/2	118/2	59/1	147/4	214/4	125/2	486/10	46	440	486		
81/2	117/2	78/1	210/5	224/4	175/3	609/12	56	553	609		
150/3	120/2	100/2	370/7	228/4	250/5	848/16	73	775	848		
13/1	47/2	35/1	..	82/3	2	80	82		
30/1	50/2	50/2	3	47	50		
40/1	80/2	80/2	5	75	80		
111/2	107/2	64/1	201/4	228/4	124/2	553/10	240	313	553		
98/2	112/2	54/1	235/4	228/4	201/3	664/11	165	499	664		
137/2	116/2	147/2	259/4	259/4	282/4	770/12	170	600	770		

1	2	3	4	5	6	7	8		
11	अकोला Akola	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ..	3	480	3323	40/1	179/3	...
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	3	480	...	45/1	180/3	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	480	...	50/1	180/3	...
12	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	480	1775	32/1	65/2	...
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	480	...	35/1	75/2	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	480	...	40/1	85/2	...
13	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	4	800	3487	21/1	136/3	78/1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4	800	...	22/1	142/3	80/1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4	800	...	33/1	149/3	82/1
14	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	120	61	...	76/1	104/1
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	120	50/1	67/1
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	120	60/1	75/1
15	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	140	321	...	68/1	...
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	140	70/1	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	140	70/1	...
16	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	280	89	...	131/2	...
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	1	280	120/2	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	280	130/2	...
17	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	360	113	52/1	111/2	...
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2	360	...	58/1	91/2	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2	360	...	60/1	120/2	...
18	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	240	40	..	67/2	..
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	2	240	99/2	...
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ..	2	240	120/2	...
	एकूण ...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	29	5090	13544	415/11	1200/23	446/7
	Total ..	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	30	5480	...	583/14	1178/22	542/9
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	30	5920	...	725/15	1267/22	600/10

TABLE IV—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
24/1	158/3	..	64/2	337/6	...	401/8	36	365	401
30/1	170/3	---	75/2	350/6	...	425/8	40	385	425
35/1	180/3	---	85/2	360/6	...	445/8	43	402	445
24/1	89/2	...	56/2	154/4	...	210/6	43	167	210
30/1	100/2	...	65/2	175/4	...	240/6	49	191	240
35/1	110/2	---	75/2	195/4	...	270/6	56	214	270
19/1	117/3	55/1	40/2	253/6	133/2	426/10	83	343	426
20/1	134/3	57/1	42/2	276/6	137/2	455/10	97	358	455
21/1	141/3	59/1	54/2	290/6	141/2	485/10	97	388	485
---	58/1	---	---	134/2	104/1	238/3	46	192	238
---	67/1	87/1	---	117/2	154/2	271/4	51	220	271
---	65/1	85/1	---	125/2	160/2	285/4	55	230	285
---	58/1	---	---	126/2	---	126/2	36	90	126
---	74/1	---	---	144/2	---	144/2	40	104	144
---	75/1	---	---	145/2	---	145/2	45	100	145
---	121/2	---	---	252/4	---	252/4	67	185	252
---	127/2	---	---	247/4	---	247/4	70	177	247
---	130/2	---	---	260/4	---	260/4	70	190	260
41/1	90/2	---	92/2	201/4	---	293/6	48	245	293
54/1	104/2	---	112/2	195/4	---	307/6	47	260	307
60/1	120/2	---	120/2	240/4	---	360/6	50	310	360
---	48/2	---	---	115/4	---	115/4	11	104	115
---	69/2	---	---	168/4	---	168/4	13	155	168
---	120/2	---	---	240/4	---	240/4	20	220	240
294/1	1051/22	281/7	709/20	2251/45	727/14	3687/79	740	2947	3687
385/11	1187/22	415/8	968/25	2365/44	957/17	4290/86	742	3548	4290
611/14	1294/22	532/10	1336/29	2561/44	1132/20	5029/93	814	4195	5029

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव व वर्ष Name of the district and year	मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांची संख्या No. of B. C. Students					
		अ. जा. S. C.	अ. ज. S. T.	भ. ज. N. T.	वि. जा. V. J.	एकूण Total	
		19	20	21	22	23	
1	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	—
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	—
2	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	26	3	...	2	31
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	29	3	...	2	34
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	33	3	...	2	38
3	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5	2	1	8	16
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	10	4	2	18	34
4	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	—	...	—	...
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	—	..
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
5	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	18	5	4	4	31
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20	6	4	4	34
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	20	8	5	4	37
6	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
7	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	1	—	..	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	18	5	1	..	24
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	22	5	3	—	30
8	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	36	—	7	1	44
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	41	1	2	..	44
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	50	—	3	1	54
9	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	25	—	—	—	25
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	20	—	—	—	20
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	22	—	—	—	22
10	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	120	4	1	3	128
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	126	13	16	7	162
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	130	13	16	8	167
11	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	50	11	9	29	99
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	55	13	9	31	108
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	62	13	9	35	119
12	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20	7	5	..	32
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	25	10	8	..	43
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	30	15	10	..	55
13	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	39	17	7	21	84
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	42	19	9	25	95
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	45	19	10	27	101
14	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	79	16	5	..	100
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	86	24	—	2	112
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	90	27	3	5	125

TABLE IV—contd.

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

शिक्षकसंख्या No. of Teachers		एकूण Total	कनिष्ठ महाविद्या- लयातून द्वितीय (वर्ग १२ वी ची) परीक्षा उत्तीर्ण शालेच्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students who have passed S. Y. J. C. Exam. (Std. XII)	संस्थेचा एकूण खर्च (कनिष्ठ महाविद्यालय गट) Total Expendr. of the Instt. (Jr. College Unit)	फी व इतर उत्पन्न Fees and other income, if any	फी न भरणाऱ्या विद्यार्थ्यांमळे शैक्षणिक फीच्या उत्पन्नात येणारी नुद Loss in fee income with reference to Non-fee paying students	खर्चावरील शासकीय अनुदान Government grant on expenditure
पूर्णवेळ Full Time	अंशकालिन Part Time		27	28	29	30	31
..
..
..
..	14	14	72	140	14	53	140
..	14	14	..	211	15	62	211
..	14	14	..	161	15	71	161
..
4	4	8	..	400	10	12	..
6	6	12	..	900	22
..
..
..
..
..	18	125	90	100	..
..	200	88	85	..
..	200	85	83	..
..
..
..
..	3	3	..	72	..	80	15
..	14	14	..	100	..	140	47
..	15	15	..	110	..	140	42
19	8	27	93	267	36	96	267
21	11	32	..	276	45	221	276
21	13	34	..	311	51	165	311
4	5	9	6	75	7	18	75
4	2	6	..	75	6	12	75
4	2	6	..	75	7	20	75
17	..	17	83	256	48	64	255
18	..	18	..	315	43	102	315
18	..	18	..	360	34	122	360
16	..	16	125	210	21	97	210
16	..	16	..	235	27	92	235
16	..	16	..	260	29	100	260
6	14	20	58	130	69	27	394
6	14	20	..	177	79	31	170
6	14	20	..	195	90	35	410
25	..	25	106	450	17	100	450
25	..	25	..	455	22	104	455
25	..	25	..	455	22	138	455
4	..	4	1	73	5	21	73
8	..	8	..	112	6	14	112
8	..	8	..	126	6	25	126

1	2		19	20	21	22	23
15	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	20	5	25
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20	9	4	3	36
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	20	10	4	3	37
16	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	64	15	7	...	86
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	65	13	6	...	84
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	68	15	7	...	90
17	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	53	8	7	..	68
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	74	17	11	..	102
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	80	24	14	...	118
18	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ..	20	11	2	1	34
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	43	20	7	...	70
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	43	25	9	1	83
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	572	103	54	61	790
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	669	155	78	82	984
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	730	181	95	104	1110

TABLE IV—contd.

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

24	25	26	27	28	29	30	31
3	5	8	36	94	79	20	99
3	5	8	..	112	88	22	112
3	5	8	..	115	99	22	115
9	..	9	49	156	30	38	156
9	..	9	..	169	32	36	169
9	..	9	..	185	35	38	185
12	3	15	43	215	49	1	215
12	3	15	..	210	52	1	210
12	3	15	..	220	60	1	220
4	3	7	10	85	1	208	85
4	3	7	..	95	1	304	93
4	3	7	..	193	1	440	193
119	55	174	706	2348	456	923	2434
130	79	200	..	3140	514	1248	2480
132	75	207	..	3866	596	1400	3013

2 (3) कनिष्ठ महाविद्यालयकारिता इतर स्थानिक स्वराज्य संस्थांना अनुदान

स्थानिक स्वराज्य संस्था, नगरपालिका, छावणी मंडळे यांनी चालविलेल्या शाळांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांची माहिती दर्शविणारा तक्त

तक्ता ५

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाम Name of the District	वर्ष Year	शाळांना जोडलेल्या कनिष्ठ महा- विद्यालयांची संख्या No. of Junior Colleges attached to Secondary Schools	प्रवेश क्षमता Intake capacity	मा. शा. प्र. परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students who passed S. S. C. Std.	विद्याशाखाप्रमाणे वर्गवार Facultywise/classwise enrolment		
						प्रथम वर्ष F. Y. J. C.	कला Arts	विज्ञान Sc.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	240	..	63/1	89/1	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	240	..	65/1	90/1	..
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	240	..	70/1	92/1	..
2	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	1260	315	255/4	262/4	322/5
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	1200	..	128/3	174/4	215/5
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5	1200	..	185/3	245/4	305/5
3	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	300	187/3	41/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	300	162/3	43/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	300	200/3	45/1
4	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	120	34	38/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	120	33/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	120	33/1
5	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1	120	70	35/1	..	41/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1	120	..	37/1	..	45/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1	120	..	40/1	..	50/1
6	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	507	815	53/1	102/2	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4	640	..	85/1	152/2	86/2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4	800	..	60/1	120/2	100/2
7	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5	540	728	40/1	178/5	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5	600	..	45/1	215/5	..
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5	600	..	50/1	235/5	..
8	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	320	819	..	95/2	..
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	320	105/2	..
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	320	115/2	..
9	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	360	279	..	141/2	58/1
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	360	152/2	41/1
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	360	160/2	45/1
10	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	360	517	..	54/1	123/2
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	360	56/1	130/2
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	360	60/1	130/2
11	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	17	2760	858	451/8	749/14	192/3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	21	3135	..	536/10	905/16	327/4
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	22	3315	..	550/10	910/16	327/4
एकूण Grand Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	41	6887	4534	897/16	1857/34	815/14
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	46	7395	..	896/17	2011/36	920/17
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	48	7735	..	955/17	2137/36	1035/17

2 (3) Grants to other Local Bodies for Junior Colleges

Table showing Information regarding number of Jr. Colleges attached to Schools run by other Local Bodies, Municipalities/Cantonment Boards

TABLE V

(र. हजारत/Rs. in thousands)

विद्यार्थी नोंदसंख्या (तुकड्यांच्या संख्यासह) (with divisions)							विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students		
द्वितीय वर्ष कनिष्ठ महाविद्यालये S. Y. J. C.							फी भरणारे	फी न भरणारे	एकूण
कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.	कला Arts	विज्ञान Sc.	वाणिज्य Com.	एकूण Total	Paying	Non-Paying	Total
10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
65/1	85/1	..	128/2	174/2	...	302/4	64	238	302
70/1	90/1	...	135/2	180/2	..	315/4	68	247	315
75/1	95/1	...	145/2	187/2	.	332/4	72	260	332
192/3	113/2	202/3	447/7	375/6	524/8	1346/21	734	612	1346
155/3	107/2	187/3	283/6	281/6	402/8	966/20	320	646	966
180/3	120/3	200/3	365/6	365/6	505/8	1235/20	515	720	1235
...	151/3	38/1	..	338/6	79/2	417/8	179	238	417
...	151/3	41/1	..	313/6	84/2	397/8	134	263	397
...	170/3	42/1	..	370/6	87/2	457/8	150	307	457
..	..	41/1	79/2	79/2	43	36	79
...	..	45/1	78/2	78/2	41	37	78
..	..	46/1	79/2	79/2	41	38	79
21/1	..	43/1	56/2	...	84/2	140/4	33	107	140
25/1	..	50/1	62/2	..	95/2	157/4	27	130	157
27/1	..	52/1	67/2	..	102/2	169/4	35	134	169
55/1	108/2	25/1	108/2	210/4	25/1	343/7	93	250	343
45/1	106/2	...	130/2	258/4	86/2	474/8	121	53	474
85/1	152/2	31/1	145/2	272/4	131/3	548/9	123	475	548
30/1	110/4	..	70/2	288/9	.	358/11	27	31	358
40/1	195/5	..	85/2	410/10	.	495/12	32	463	495
45/1	230/5	..	95/2	465/10	..	560/12	36	524	560
...	107/2	202/4	..	202/4	40	162	202
...	115/2	220/4	.	220/4	45	175	220
...	125/2	240/4	.	240/4	50	190	240
...	129/2	44/1	..	270/4	112/2	372/6	74	298	372
...	116/2	46/1	..	268/4	87/2	355/6	62	293	355
..	125/2	50/1	...	285/4	95/2	380/6	75	305	380
...	55/1	107/2	..	109/2	230/4	339/6	38	301	339
...	56/1	110/2	..	112/2	240/4	352/6	40	312	352
..	60/1	110/2	..	120/2	240/4	360/6	40	320	360
404/8	577/12	187/3	855/16	1326/26	375/6	2560/48	191	2369	2560
438/8	680/13	191/3	974/18	1585/29	518/7	3077/54	237	2840	3077
485/8	785/15	317/5	1035/20	1695/31	644/9	3374/60	238	3136	3374
767/15	1435/29	687/13	1664/31	3292/63	1502/27	6456/121	1516	4942	6458
773/15	1616/31	670/12	1669/32	3627/67	1590/29	6886/128	1127	5759	6886
897/15	1862/33	848/12	1852/34	3999/69	1883/32	7734/135	1375	6359	7734

अ. नं. Sr. No	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	मागासवर्गीय विद्यार्थी B. C. Students				एकूण Total
			अ. जा. S. C.	अ. ज. S. T.	भ. जा. N. T.	वि. जा. V. J.	
1	2	3	20	21	22	23	24
1	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8	11	19
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	10	11	21
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	12	11	23
2	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	44	21	13	10	88
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	48	33	21	18	120
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	52	33	21	18	124
3	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	12	10	6	7	35
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	13	11	7	7	38
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	15	21	10	7	53
4	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	7	7
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	7	7
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	9	9
5	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	3
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	10	10
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	12	12
6	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	34	2	36
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	53	1	14	1	69
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	74	2	24	3	103
7	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	62	18	18	41	139
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	70	20	13	41	149
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	80	20	18	41	159
8	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	90	93	28	3	219
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	105	105	35	3	248
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	110	115	43	3	271
9	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	65	35	10	2	112
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	62	26	4	3	95
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	75	35	12	9	131
10	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	43	41	7	..	91
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	45	40	6	3	94
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	45	45	8	5	103
11	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	687	161	33	1	882
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	736	178	37	1	952
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	763	181	39	1	984
	एकूण Total	...	1055	397	115	64	1631
		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	1055	397	115	64	1631
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1159	425	142	77	1803
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1247	463	175	87	1972

TABLE V--contd.

(र. हजारत / Rs. in thousands)

शिक्षक संख्या No. of Teachers			द्वितीय वर्ष (१२ वी. परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या) विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students who passed SYJC Examination Std. XII	संस्थेचा एकूण खर्च (कनिष्ठ महाविद्यालय गट) Total expenditure of the Institute (Junior College unit)	फी व इतर उत्पन्न Fees and other income	बिनसरकारी शाळांना सहायक अनुदान रूपाने देण्यात येणाऱ्या शैक्षणिक फीची प्रतिपूर्ती करण्यासाठी येणारा अंदाजे खर्च Estimate expenditure on reimbursement of tuition fees to non-Government Institutions in the form of Grant-in-aid	खर्चावरील शासकीय अनुदान Government grant on expenditure
पूर्णवेळ Full time	अंशकालीन Part time	एकूण Total	28	29	30	31	32
25	26	27					
					रुपये		
13	15	28	202	395	18	405	295
14	17	31	..	305	19	425	305
15	19	34	..	325	22	440	325
31	20	51	55	705	146	49	510
32	23	55	..	790	85	51	654
32	23	55	..	760	102	57	700
10	..	10	91	60	..	87	107
10	..	10	..	78	..	10	110
10	..	10	..	80	..	10	110
6	1	7	12	98	10	9	82
6	1	7	..	127	10	9	106
6	1	7	..	139	10	9	116
..	10	10	..	7	6	21	27
2	8	10	..	7	5	26	40
2	8	10	..	8	6	30	45
13	..	13	51	233	18	51	241
16	..	16	..	329	24	72	280
18	..	18	..	420	24	87	427
22	..	22	50	220	23	49	220
24	..	24	..	230	34	76	240
24	..	24	..	230	38	76	240
8	..	8	56	169	14	29	169
8	..	8	..	207	16	31	207
8	..	8	..	320	18	34	320
11	2	13	43	93	8	36	31
15	2	17	..	107	7	35	35
15	2	17	..	114	9	37	37
6	4	10	39	140	8	66	121
6	4	10	..	170	9	69	132
6	4	10	..	200	9	70	135
87	20	107	168	1382	45	520	1105
99	17	116	..	1589	53	624	1266
107	17	124	..	1831	57	676	1451
207	72	279	767	3402	296	1322	2908
232	72	304	..	3939	262	1428	3375
243	74	317	..	4427	295	1526	3906

३. शिष्यवृत्त्या

कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या शासकीय खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या.— नवीन आकृतीबंधानुसार कनिष्ठ महाविद्यालयीन स्तरावर दरमहा रु. २५ प्रमाणे शिष्यवृत्त्यांचे एकूण १२०० संच मंजूर केले आहेत. ही शिष्यवृत्ती सन १९७६-७७ च्या शैक्षणिक वर्षापासून कनिष्ठ महाविद्यालयांमध्ये सुरू करण्यात आली. या सर्व शिष्यवृत्त्या माध्यमिक शालांत परीक्षेमध्ये कमीत कमी ६० टक्के गुण मिळविणाऱ्या विद्यार्थ्यांना उपलब्ध आहेत. समाधानकारक प्रगती आणि कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या १ त्या वर्षाच्या अखेरीस कमीत कमी ४५ टक्के गुण मिळविणाऱ्या विद्यार्थ्यांना या शिष्यवृत्त्या चालू राहतील.

शिष्यवृत्त्यांची संख्या व दिलेल्या शिष्यवृत्त्या दर्शविणारा तक्ता

तक्ता ६

3. Scholarships

Government Open Merit Scholarships in Junior Colleges.—With the introduction of the New Pattern of Education 1,200 sets of scholarships of the value of Rs. 25 p.m. have been introduced at the Junior College stage, with effect from academic year 1976-77. These scholarships are available for students securing a minimum of 60 per cent marks at the S. S. C. Examination. The continuance of Scholarships is subject to satisfactory progress and securing at least 45 per cent marks at the end of the 1st year Junior College.

The following table shows the number of scholarships and awards made

Table VI

अ. क्र. Serial No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	एकूण शिष्यवृत्ती संच Total No. of sets			पात्र विद्यार्थ्यांचे एकूण आलेले अर्ज Total No. of Applications received from the eligible candidates			मंजूर व नूतनीकरण केलेले No. of Awards made and continuance during			प्रथम शिष्यवृत्ती- धारकाला मिळालेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of 1st awardee		अंतिम शिष्यवृत्ती- धारकाला मिळालेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last Awardee	
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimate)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimate)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimate)	मा. शा. प्र. परीक्षा 1982-83 S. S. C.	मा. शा. प्र. परीक्षा 1983-84 S. S. C.	मा. शा. प्र. परीक्षा 1982-83 S. S. C.	मा. शा. प्र. परीक्षा 1983-84 S. S. C.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
1	मुंबई Bombay	142	142	142	1074	2000	2000	355	360	360	95.43	—	87.71	88.00
2	ठाणे Thane	55	55	55	927	700	700	105	110	110	90.71	91.00	86.00	86.00
3	रायगड Raigad	31	31	31	130	190	210	62	62	62	88.08	90.00	79.07	80.00
4	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	Included in Ratnagiri District									
5	रत्नागिरी Ratnagiri	48	48	48	540	550	550	71	75	75	88.3	90.0	77.0	80.00
6	नाशिक Nashik	55	55	55	335	350	350	96	110	110	91.14	92.00	81.57	82.00
7	धुळे Dhule	38	38	38	273	350	350	85	76	76	86.14	90.00	77.43	78.00
8	जळगाव Jalgaon	50	50	50	321	400	400	73	100	100	90.14	91.00	79.86	80.00
9	अहमदनगर Ahmadnagar	55	55	55	310	340	400	110	110	110	90.08	91.00	78.08	80.00

11	सातारा Satara	41	41	41	570	550	550	73	75	75	90.03	90.00	81.00	80.00
12	सांगली Sangli	36	36	36	540	550	550	78	80	80	90.05	90.00	81.07	80.00
13	सोलापूर Solapur	53	53	53	300	330	370	106	106	106	90.02	91.00	80.04	81.00
14	कोल्हापूर Kolhapur	48	48	48	550	550	550	121	120	120	88.08	90.00	82.05	80.00
15	औरंगाबाद Aurangabad	46	46	46	730	800	800	89	97	92	90.00	90.00	83.05	85.00
16	जालना Jalna	—	—	—	60	100	150	Included in Aurangabad district						
17	परभणी Parbhani	36	36	36	340	380	300	69	74	72	87.08	89.00	76.00	78.00
18	बीड Beed	31	31	31	210	250	250	60	66	62	88.00	90.00	76.04	78.00
19	नांदेड Nanded	34	34	34	260	300	300	60	69	68	89.00	90.00	74.05	78.00
20	उस्मानाबाद Osmanabad	46	46	46	350	250	250	76	95	92	86.02	88.05	74.05	76.00
21	लातूर Latur	—	—	—	100	150	200	Included in Osmanabad district						
22	बुलढाणा Buldhana	31	31	31	220	195	200	43	60	62	88.71	85.00	78.27	70.00
23	अकोला Akola	36	36	36	204	240	250	63	72	72	88.43	85.00	78.14	70.00
24	अमरावती Amravati	36	36	36	331	320	350	67	72	72	91.86	90.00	80.86	80.00
25	यवतमाळ Yavatmal	34	34	34	176	205	210	60	68	68	86.71	85.00	76.28	70.00
26	वर्धा Wardha	19	19	19	111	140	140	32	37	37	88.07	89.00	79.07	80.00
27	नागपूर Nagpur	46	46	46	593	600	600	89	91	91	90.86	91.00	86.57	87.00
28	भंडारा Bhandara	38	38	38	114	140	140	73	76	76	83.03	84.00	74.85	75.00
29	चंद्रपूर Chandrapur	38	38	38	97	120	120	58	76	76	88.57	89.00	71.42	72.00
30	गडचिरोली Gadchiroli	—	—	—	—	Included in Chandrapur district							—	—
एकूण Total		1200	1200	1200	10,116	11,420	11,640	2327	2,491	2416	—	—	—	—

विद्यापीठपूर्व कनिष्ठ महाविद्यालये
Pre-University Education

(चार) कर्मचारीवर्गाचा गोपवारा
(iv) Personnel Summary

तक्ता ७
TABLE VII

अनु- क्रमांक	पदनाम	वेतनमान Scale of Pay	पदसंख्या No. of Posts		Designation
			1983-84	1984-85	
1	2	3	4		2
विद्यापीठपूर्व कनिष्ठ महाविद्यालये					Pre-University Education
(1)	राजपत्रित	...	निरंक	Nil	(1) <i>Gazetted</i>
		एकूण ...			Total
(2)	अराजपत्रित वर्ग-३	...	निरंक	Nil	(2) <i>Non-Gazetted Class III</i>
		एकूण ...			Total
(3)	अराजपत्रित-वर्ग-४	...	निरंक	Nil	(3) <i>Non-Gazetted Class IV</i>
		एकूण ...			Total
		एकूण बेरीज	निरंक	Nil	Grand Total

५. विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण

V. UNIVERSITY AND OTHER HIGHER EDUCATION

(एक) प्रास्ताविक

१. विद्यापीठ.—पदवी व पदव्युत्तर आणि डॉक्टरेट व त्यानंतरचे संशोधन कार्य असे अभ्यासाचे विभाग “उच्च शिक्षण” या संज्ञेत स्थूलमानाने समाविष्ट होतात. निरनिराळ्या विद्याशाखांतील पदवी आणि पदव्युत्तर अभ्यासक्रम हे विद्यापीठाशी संलग्न असलेल्या शासकीय व अशासकीय महाविद्यालयातून व सात अ-कृषी विद्यापीठांच्या पदव्युत्तर विभागातून विद्यापीठांच्या मार्गदर्शनानुसार दिले जाते. महाराष्ट्रातील अ-कृषी विद्यापीठे ही त्या त्या विद्यापीठांच्या स्वतंत्र कायद्यान्वये प्रस्थापित करण्यात आली होती. परंतु या सर्व विद्यापीठांना देण्यात आलेले खास अधिकार आणि त्यांची कार्ये व कर्तव्ये यात एकसूत्रता आणण्याच्या दृष्टीने १९७४ साली महाराष्ट्रातील अ-कृषी विद्यापीठांसाठी समान कायदे करण्यात आले. या कायद्यान्वये सर्व विद्यापीठांना सारखीच कार्ये व अधिकार प्रदान करण्यात आले. तसेच या कायद्याला अनुसरून शैक्षणिक व प्रशासकीय कार्ये कार्यक्षमतेने पार पाडण्यासाठी योग्य वेळी अधिनियम तयार करण्याची जबाबदारी विद्यापीठावर सोंपविण्यात आली. उच्च शिक्षणाच्या निरनिराळ्या पातळ्यांवर सुयोग्य शिक्षणक्रम तयार करणे व त्यानुसार ते महत्तम कार्यक्षमतेने अमलात आणणे, तसेच शैक्षणिक दर्जा उंचावून तो अधिकाधिक संपन्न करण्यासाठी अभ्यासक्रमात योग्य त्या सुधारणा करणे ही विद्यापीठांची मुख्य कर्तव्ये होत. नव्येक विद्यापीठ कायद्याने ठरवून दिलेल्या आपआपल्या अधिकारक्षेत्रात कार्य करीत असते. शासनाच्या श्वेतपत्रिकेत प्रस्तुत केलेल्या शैक्षणिक व पुनर्रचनेच्या धोरणानुसार समाजातील सर्व विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणाची व संशोधनाची पुरेशी व समान संधी उपलब्ध करून देण्याच्या जबाबदारीचा मोठा वाटा प्रथम विद्यापीठांनी स्वीकारावयाचा आहे. दि. १-५-१९८३ पासून अमरावती येथे नवीन विद्यापीठाची स्थापना झाली. या विद्यापीठाच्या कक्षेत अकोला, अमरावती, बुलढाणा व यवतमाळ हे जिल्हे येतात.

२. पुस्तक निर्मिती मंडळ.—संशोधन कार्य विस्तृत व व्यापक व्हावे म्हणून त्यासाठी आवश्यक असलेले साहित्य निर्माण करणे ही आजची महत्त्वाची गरज आहे. त विद्यापीठांनी त्याकडे विशेष लक्ष देणे आवश्यक झाले आहे. या गरजेची अंशतः पूर्ती महाराष्ट्रातील अ-कृषी विद्यापीठांनी सन १९६९ मध्ये महाराष्ट्र विद्यापीठ ग्रंथ निर्मिती मंडळ, नागपूर येथे स्थापिल्याने झाली आहे. प्रादेशिक भाषेतून विद्यापीठीय स्तरावर वाङ्मय निर्मिती करणे हे मंडळाचे स्थापनेमागील उद्दिष्ट आहे. हे मंडळ दर्जेदार ग्रंथ निर्माण करण्याचे अगर असे इतर भाषेतील ग्रंथ भाषांतरित करण्याचे काम करते. या मंडळामार्फत निरनिराळ्या विषयांवरील पुस्तके २९७ मराठी भाषेतून आतापर्यंत प्रकाशित करण्यात आली आहेत. प्रशासकीय खर्चासाठी वरील मंडळाला महाराष्ट्र शासनातर्फे दरवर्षी ५०,००० रुपयांचे अनुदान देण्यात येते.

३. महाविद्यालये.—प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षणाच्या सोई विस्तृत प्रमाणावर उपलब्ध करून शिक्षणाला उत्तेजन देण्याचे शासनाचे धोरण आहे. शालेय पातळीवर विस्ताराचे धोरण असल्याने, महाविद्यालयात प्रवेश घेऊ इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येत वाढ होणे अपरिहार्य आहे. विद्यार्थ्यांच्या संख्येत वाढ झाल्यामुळे अशा सर्व विद्यार्थ्यांना महाविद्यालयात प्रवेश प्राप्त करून देण्यासाठी महाविद्यालयांच्या संख्येत वाढ होणे क्रमप्राप्त आहे. उच्च शिक्षणाच्या महाविद्यालयीन स्तरावर खाजगी संस्थांना अधिकाधिक वाव देण्याचे शासनाचे धोरण आहे. महाराष्ट्र राज्यात शासनातर्फे केवळ ११ महाविद्यालये चालविण्यात येतात तर खाजगी संस्थामार्फत चालविण्यात येणाऱ्या अशा महाविद्यालयांची एकूण संख्या ४४६ इतकी आहे. खाजगी संस्थेमार्फत चालविण्यात येणाऱ्या व १९८२-८३ पर्यंत मान्यता दिलेल्या महाविद्यालयांना अनुदान देण्यात येते. नवीन महाविद्यालयांना बिना अनुदान तत्त्वावर परवानगी दिली जाते.

प्रत्येक विद्यापीठाच्या कार्यक्षेत्रात असलेली महाविद्यालये ही त्या त्या विद्यापीठांना संलग्न केलेली आहेत. महाविद्यालयातील शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या सेवा संबंधित विद्यापीठांनी केलेल्या अधिनियम (Statute) द्वारा नियमित केल्या जातात. खाजगी महाविद्यालयांसाठी शासनाने वेळोवेळी पगार देण्याची योजना सुरू केली आहे.

४. सुविधा.—उच्च शिक्षणासाठी विद्यार्थी व शिक्षण संस्था यांना सर्व सोयी व सुविधा उपलब्ध करून देण्याची शासनाची इच्छा आहे. मुंबईतील विद्यार्थ्यांकरिता वसतिगृहाची सोय उपलब्ध करून देण्यात आली असून त्यातील एक स्वतंत्र वसतिगृह मुलींसाठी आहे. आर्थिक दृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी मोफत भोजन व निवास याची सोय करून देण्याच्या दृष्टीने शासनाने एक योजना आखली असून यानुसार काही जिल्ह्यात वसतिगृहे उघडण्यात आली आहेत.

५. महाविद्यालयीन न्यायाधिकरण.—राज्यातील बिगर शेतकी विद्यापीठाशी संलग्न असलेली महाविद्यालये किंवा विद्यापीठांनी मान्यता दिलेल्या सस्थांत (शासनाने चालविलेल्या किंवा विद्यापीठांनी चालविलेल्या सस्था व्यतिरिक्त) काम करणाऱ्या कर्मचाऱ्यांचा महाविद्यालयाचे व्यवस्थापन मंडळाशी असलेला विवाद किंवा मतभेद व विद्यापीठ कायदा १९७४ कलम विभाग ४२ व मधील ठराविक बाबीवरील अडभवाच्या प्रश्नाचा अभिनिर्णय देण्यासाठी शासनाने ३ महाविद्यालयीन न्यायाधिकरणांची खालीलप्रमाणे स्थापना केलेली आहे.

- (१) मुंबई विद्यापीठ-एस.एन.डी.टी. महिला विद्यापीठ मुंबई महाविद्यालय न्यायाधिकरण.
- (२) पुणे विद्यापीठ-शिवाजी विद्यापीठ महाविद्यालय न्यायाधिकरण.
- (३) मराठवाडा विद्यापीठ-नागपूर विद्यापीठ-महाविद्यालय न्यायाधिकरण.

६. विद्यापीठ महाविद्यालयामधील शिक्षकांना परदेशात हाणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय परिषदा शिबिरे संमेलन वगैरेसाठी उपस्थित राहण्यासाठी अर्थसहाय्य योजना.—शासनाने १९८०-८१ या आर्थिक वर्षापासून सदर योजना सुरू केली आहे. विद्यापीठ किंवा त्यास संलग्न असलेल्या शासकीय व अशासकीय महाविद्यालयामधील प्रत्येकी एक शिक्षक या प्रमाणे परदेशी जाणाऱ्या शिक्षकांना प्रवास खर्चाच्या ५० टक्के अर्थसहाय्य अधिक आमंत्रित देशात राहण्या व जेवण्याचा खर्च जास्तीत जास्त रु. १०,००० पर्यंत देण्याचा या योजनेमार्गे हेतू आहे.

७. उच्च शिक्षण घेण्याची गुणवत्ता, पात्रता व महत्वाकांक्षा असलेल्या कोणत्याही विद्यार्थ्यांना केवळ आर्थिक अडचणीमुळे उच्च शिक्षणापासून वंचित राहावे लागू नये असे शासनाचे धोरण आहे. यानुसार शासनाने महाविद्यालयीन स्तरावरील शिक्षण चालू राहण्यासाठी म्हणून गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या आहेत. तसेच, ग्रामीण भागातून आलेल्या व निवासी शाळेतून माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांनाही पुढील शिक्षण चालू ठेवण्यासाठी विशिष्ट प्रकारच्या शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या आहेत, शिवाय आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांसाठी मंजूर केलेली सवलत उपलब्ध आहेच.

(i) Introductory

1. *University.*—Higher Education broadly comprises education at the University level, which includes the degree courses, the post-graduate courses and research work for doctoral and post-doctoral degree. Instructional courses at the graduate and the post graduate level in different disciplines of higher education are provided for by affiliated colleges (Non-Government and Government) and the Departments of post-graduate studies in the Universities respectively under the stewardship of the seven non-agricultural universities, established by law in the State. Prior to 1974, each University was established by a separate enactment. However, with a view to bringing about uniformity in the privileges conferred upon the Universities and with a view to defining the duties and functions of universities. Uniform University Acts were enacted for the six non-agriculture universities in 1974. The Universities were delegated certain well defined functions by the Act and the structure of those Universities was also uniformly laid down. Within the frame work of the Universities Act, 1974, Universities have to frame statutes for their efficient functioning, administratively as well as academically. The primary functions of the universities are to frame courses for instructions at various level of higher education, to implement them effectively, to bring about improvement in them with a view to attaining excellence in academic standards, etc. Each university functions within the area of its jurisdiction laid down in the Act. As per policy enumerated in the Statement of Educational Reconstruction of the State, it shall be the duty of the universities to provide adequate and equal opportunities of higher education, learning and research for the benefit of students at all levels of society. The New University has been established at Amravati for the four Districts of the Amravati region viz. Akola, Amravati, Buldhana and Yeotmal w.e.f. 1-5-83.

2. *The Book Production Board.*—Promotion of research and production of literature useful for research and studies is achieving increasing importance today and Universities have therefore, to pay special attention to this function. One such measure taken in that direction is the establishment of the Maharashtra Universities Book Production Board. Under this Scheme, the non-agricultural Universities in the State established the Maharashtra Universities Book Production Board in 1969 for producing literature in regional languages at the University level. The Maharashtra Universities Book Production Board, Nagpur, has taken up the work of publishing standard books on various subjects, useful to University students. The books published by the Board are the books in original or are translations of standard work. All these are produced in the regional language i. e. Marathi. The Board has so far produced 295 books in various disciplines, falling under different faculties in the Universities. The State Government pays an ad-hoc grant of Rs. 50,000 every year to meet administrative expenditure.

3. *Collegiate Education.*—It has been the accepted policy of State Government to bring about liberal expansion of education at the primary and secondary level. As a result of this policy the number of students entering the stage of higher education has been on an increase. As a natural corollary to it, the number of colleges has increased. To absorb the increasing student enrolment in higher education, the number of colleges has been steadily increasing. It has been the policy of State Government to allow liberal scope to private managements to play their role in imparting higher education. As many as 446 colleges are being run by registered societies as against only 11 Government colleges. Government gives financial assistance to the societies running such of these colleges as are recognised upto 1982-83, The new colleges are permitted on no grant basis.

The colleges are affiliated to the Universities within whose jurisdiction they function. The service and other conditions of teaching and non-teaching staff in the colleges are regulated by the Statutes framed by the Universities in that behalf. The Government has already introduced a salary payment scheme for the staff of non-Government colleges.

4. *Facilities.*—The State Government has always been keen to provide all amenities, both to the students as well as to institutions, for promotion of higher education. Special hostel facilities are provided for students in Bombay with an independent hostel for ladies. The Government has also introduced a scheme of providing free lodging and boarding facilities to E. B. C. students in some districts in the State.

5. *College Tribunals.*—Government have constituted 3 College Tribunals for the adjudication of disputes or differences between the employees and the Management of any affiliated College or recognised institutions of the Six Non-Agricultural Universities (excepting those which are managed and maintained by the State Government or the Universities) connected with or arising out of the matters specified in the Section 42-B of the Universities Act, 1974. The 3 College Tribunals are as under:—

(1) Bombay University/S. N. D. T. University, Bombay College Tribunal.

(2) Poona University/Shivaji University College Tribunal.

(3) Marathwada University/Nagpur University Colleges Tribunal.

6. *Scheme of financial assistance to the teachers in Universities and Colleges in the State for attending International Conferences, Seminars, Symposia in abroad.*—Government have introduced this scheme from the financial year 1980-81. The object of the Scheme is to give financial assistance to the teachers going abroad to the extent of 50% of the travel expenses plus lodging and boarding expenses in the host country subject to a maximum of Rs. 10,000 per teacher preferably one from each Non-Agricultural University or from Government, non-Government Colleges affiliated to it.

7. It is declared policy of Government that no student with ability, merit and education ambition, should ever be deprived of opportunities to educate himself. Government has therefore, introduced a variety of merit scholarships to students in colleges to continue their education. Students passing from public schools, who comes from rural areas and are economically backward, are also granted special scholarships to continue their education. The E. B. C. free studentships are also in force.

(दोन) वित्तीय आवश्यकता

(ii) Financial requirements

तक्का

क्र.सं.	विवरण	प्रत्यक्ष Actuals for 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates for 1983-84		
		योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total
		1	2	3	4	5	6
ए.	कार्याचे वर्गीकरण						
	विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण—						
	(१) तांत्रिकेतर शिक्षणासाठी विद्यापीठांना सहाय्य.—						
	(१) सर्वसाधारण शिक्षणासाठी विद्यापीठांना अनुदान.	10,51,02	40,61	10,91,63	11,43,10	35,60	11,78,70
१(अ)	नागपूर, पुणे व श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी या विद्यापीठांना सुवर्ण/रोप्य महोत्सव समारंभासाठी विशेष अनुदान	2,00	2,00
	(२) टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे.	72	200	272	1,00	5,00	6,00
	(३) महाराष्ट्र विद्यापीठ पुस्तक निमिती मंडळ, नागपूर.	45	800	845	50	8,00	8,50
	एकूण (१) ...	10,52,19	50,61	11,02,80	11,44,60	50,60	11,95,20
(२)	शासकीय महाविद्यालये—						
	(१) शासकीय कला महाविद्यालये.	2,16,12	11,12	2,27,24	2,20,38	30,46	2,50,84
	(२) शासकीय विज्ञान महाविद्यालये.	94,02	7,83	1,01,85	94,45	33,86	1,28,31
	(३) शासकीय विधि महाविद्यालये.	7,31	12	7,43	7,33	1,60	8,93
	(४) शासकीय वाणिज्य महाविद्यालय.	16,32	34	16,66	16,03	1,60	17,63
	(५) विद्यार्थ्यांची वसतिगृहे ...	18,39	4,33	22,72	17,36	7,00	24,36
	एकूण (२) ...	3,52,16	23,74	3,75,90	3,55,55	74,52	4,30,07
(३)	अशासकीय महाविद्यालयाने सहाय्य—						
	(१) अशासकीय कला, विज्ञान, विधि व वाणिज्य महाविद्यालये यांना अनुदाने.	39,86,50	36,09	40,42,59	39,75,91	40,00	40,15,91
	(२) डेक्कन महाविद्यालय, पुणे यांच्या विस्तारासाठी अनुदाने.	25,72	1,00	26,72	24,36	1,15	25,51
	एकूण (३) ...	40,12,22	37,09	40,49,31	40,00,27	41,15	40,41,42
(४)	शिष्यवृत्त्या ...	13,05	..	13,05	19,25	...	19,25
(५)	विद्यापीठे व इतर उच्च शिक्षण यांना कर्जे.	33,00	..	33,00	40,00	...	40,00
(६)	राज्यसहायित महाविद्यालयांतील व विद्यापीठांतील कर्मचाऱ्यांना निवृत्तीवेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.
	एकूण ए स्थूल ...	54,62,62	1,11,44	55,74,06	55,59,67	1,66,27	57,25,94
	वजा—वसुली
	एकूण (ए) निव्वळ ...	54,62,62	1,11,44	55,74,06	55,59,67	1,66,27	57,25,94

(रुपये हजारान/Rs. in thousands)

TABLE I

सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1984-85			Item
योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
8	9	10	11	12	13	1
						A. Activity classification:
						Higher Education
						1. Assistance to Universities for Non-technical Education.
12,57,72	53,60	13,11,32	12,54,05	59,00	13,13,05	(i) Grants to Universities for General Education.
...	2,00	2,00	...	23,00	23,00	1. (a) Spl. Grant in-aid to Nagpur Pune and S. N. D. T. University for Women for celebration of Golden/Silver Jubilee.
1,00	5,00	6,00	1,00	5,00	6,00	(ii) Assistance to Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pune.
50	8,00	8,50	50	8,00	8,50	(iii) Grants to Maharashtra Universities' Book Production Board-Nagpur.
12,59,22	68,60	13,27,82	12,55,55	95,00	13,50,55	Total (1)
						2. Government Colleges—
2,36,80	23,53	2,60,36	2,44,49	27,37	2,71,86	(i) Govt. Arts Colleges
1,00,95	36,49	1,37,44	1,19,62	27,53	1,47,15	(ii) Govt. Science Colleges
7,65	1,80	9,45	17,99	70	8,69	(iii) Govt. Law Colleges
17,61	2,56	20,17	17,45	2,99	20,44	(iv) Govt. Commerce Colleges
18,54	7,23	25,77	18,89	7,00	25,89	(v) Students Hostel
3,81,58	71,61	4,53,19	4,084,4	65,59	4,74,03	Total (2)
						3. Assistance to Non-Government Colleges.
43,55,91	51,95	44,07,86	45,00,57	60,00	45,60,57	(i) Assistance to Non-Government Arts, Science, Law and Commerce Colleges.
26,08	2,96	29,04	24,36	1,25	25,61	(ii) Grants for Expansion of Deccan College, Pune.
43,81,99	54,91	44,36,90	45,24,93	61,25	45,86,18	Total (3)
16,64	...	16,64	17,25	1,41	18,60	4. Scholarships
35,00	...	35,00	38,00	...	38,00	5. Loans for University and other Higher Education.
...	5,000	...	5,000	6. Pension and other Retirement benefits to the Employees in the state aided Colleges and Universities.
60,74,43	1,95,12	62,69,55	62,94,17	2,23,25	65,17,42	Total (A) Gross
...	Deduct—Recoveries
60,74,43	1,95,12	62,69,55	62,94,17	2,23,25	65,17,42	Total (A) Net

	1	2	3	4	5	6	7
बी. उद्दिष्टवार वर्गीकरण—							
१. विद्यापीठे व इतर उच्च शिक्षण तांत्रिकतर शिक्षणासाठी विद्यापीठांना सहाय्य							
(१) सर्वसाधारण शिक्षणासाठी विद्यापीठांना अनुदाने.	10,51,02	40.61	10,91,63	11,43,10	35,60	11,78,70	
१-अ नागपूर, पुणे व श्रीमती नाथीबाई दामोदर ठाकरसी या विद्यापीठांना सुवर्ण/रोप्य महोत्सव समारंभासाठी विशेष अनुदान	2,00	2,00	
एकूण १, (१) ...	10,51,02	40,61	10,91,63	11,43,10	37,60	11,80,70	
(२) टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ पुणे यांस सहाय्यक अनुदान.	72	2,00	2,72	1,00	5,00	6,00	
एकूण १, (२) ...	72	2,00	2,72	1,00	5,00	6,00	
(३) महाराष्ट्र पुस्तक निर्मिती मंडळा-करिता नागपूर विद्यापीठास अनुदान.	45	8,00	8,45	50	8,00	8,50	
एकूण १, (३) ...	45	8,00	8,45	50	8,00	8,50	
एकूण (१) ...	10,52,19	50,61	11,02,80	11,44,60	50,60	11,95,20	
२. शासकीय महाविद्यालये—							
(१) शासकीय कला महा-विद्यालये—							
वेतन ...	2,00,28	3,80	2,04,08	2,05,82	6,70	2,12,52	
प्रवास खर्च ...	2,11	—	2,11	56	—	56	
कार्यालयीन खर्च ...	9,15	6,47	15,62	7,80	12,20	20,00	
भाडे, पट्टी व कर ...	1,45	—	1,45	1,50	—	1,50	
प्रकाशन ...	73	..	73	—	
यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	56	85	1,41	1,70	11,56	13,26	
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने ...	—	—	—	
सामुग्री व पुरवठा ...	1,84	..	1,84	3,00	..	3,00	
इतर खर्च	—	
एकूण २, (१) ...	2,16,12	11,12	2,27,24	2,20,38	30,46	2,50,84	

	1	2	3	4	5	6	7
(२) विज्ञान महाविद्यालये—							
वेतन ...	77,67	1,59	79,26	74,91	1,46	76,37	
प्रवास खर्च ...	54	..	54	35	..	35	
कार्यालयीन खर्च ...	6,99	66	7,64	9,20	24,80	34,00	
भाडे, पट्टी व कर ...	45	—	45	54	..	54	
सामुग्री व पुरवठा ...	5,44	..	5,44	5,25	4,00	9,25	
शिष्यवृत्त्या	
प्रकाशने ...	15	—	15	
यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	2,77	5,58	8,35	4,20	3,60	7,80	
इतर खर्च ...	1	..	2	
एकूण २, (२) ...	94,02	7,83	1,01,85	94,45	33,86	1,28,31	
(३) शासकीय विधी महाविद्यालये							
वेतन ...	6,31	..	6,31	6,37	..	6,37	
प्रवास खर्च ...	1	..	1	1	1,20	1,21	
कार्यालयीन खर्च ...	97	12	1,09	70	40	1,10	
भाडे पट्टी व कर ...	2	..	2	25	..	25	
प्रकाशने	
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने	
इतर खर्च	
एकूण २, (३) ...	7,31	12	7,43	7,33	1,60	8,93	
(४) सरकारी वाणिज्य महा- विद्यालये—							
वेतन ...	13,27	..	13,27	13,19	..	13,19	
प्रवास खर्च ...	19	..	19	2	..	2	
कार्यालयीन खर्च ...	1,26	34	1,60	1,30	1,60	2,90	
व्यावसायिक व विशेष सेवा	15	..	15	50	..	50	
भाडेपट्टी व कर ...	1,20	..	1,20	80	..	80	
प्रकाशने, जाहिराती, विक्री इत्यादी	15	..	15	22	..	22	
यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	
इतर खर्च ...	10	..	10	
एकूण २ (४) ...	16,32	34	16,66	16,03	1,60	17,63	
(५) विद्यार्थ्यांच्या वसतिगृहाचे परिरक्षण—							
वेतन ...	10,43	2,22	12,65	10,58	2,00	12,58	
प्रवास खर्च ...	10	5	15	12	7	19	
कार्यालयीन खर्च ...	3,57	2,06	5,63	2,16	70	2,86	
भाडेपट्टी व कर ...	1,67	..	1,67	1,50	73	2,23	
सामुग्री व पुरवठा ...	2,56	..	2,56	3,00	3,50	6,50	
यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	
इतर खर्च ...	6	..	6	
प्रकाशने	
एकूण २ (५) ...	18,39	4,33	22,72	17,36	7,00	24,36	
एकूण २ ...	3,52,16	23,74	3,75,90	3,55,55	74,52	4,30,07	
३. अशासकीय महाविद्यालयांना सहाय्य—							
(१) अशासकीय वाङ्मय, विज्ञान, विधी व वाणिज्य महाविद्यालय यांना अनुदान	39,86,50	36,09	40,42,59	39,75,91	40,00	40,15,91	
(२) डेक्कन महाविद्यालय, पुणे यांच्या विस्तारासाठी अनुदान	25,72	1,00	26,72	26,72	1,15	25,51	
एकूण (३) ...	40,12,22	37,09	40,49,31	40,00,27	41,15	40,41,42	

TABLE I-contd.

8	9	10	11	12	13	14
81,35	1,09	82,44	99,91	3,18	1,03,09	(ii) Government Science Colleges—
35	...	35	40	...	40	Salaries
9,50	24,80	34,30	9,20	2,80	13,00	Travel Expenses
55	...	55	55	...	55	Office Expenses
5,20	4,00	9,20	..	8,30	13,55	Rent, Rates and Taxes
...	Material and Supplies
..	11	...	11	Scholarships
4,00	6,60	10,60	4,20	13,25	17,45	Publications
...	Machinery and equipment
						Other expenditure
1,00,95	36,49	1,37,44	1,19,62	27,53	14,715	Total 2 (ii)
6,55	...	6,55	6,83	10	6,93	(iii) Government Law Colleges—
1	1.20	1.21	1	...	1	Salaries
70	60	1,30	75	60	1,35	Travel Expenses
39	...	39	40	8	40	Office Expenses
..	Rent, Rates and Taxes
...	Publication
...	Scholarship and Stipend
...	Other expenditure
7,65	1,80	9,45	7,99	70	8,69	Total 2 (iii)
14,54	...	14,54	14,44	34	14,78	(iv) Government Commerce Colleges
2	...	2	2	—	2	Salaries
1,30	..	1,30	1,30	2,65	3,95	Travel Expenses
60	...	60	52	—	52	Office Expenses
90	...	90	95	—	95	Payment for Professional and Spl. Services.
25	..	25	22	—	22	Rent, Rates and Taxes
..	2,56	2,56	—	—	—	Publication Advertising Sales etc.
..	—	—	—	Machinery and equipment
17,61	2,56	20,17	17,45	2,99	20,44	Other Charges
						Total 2 (iv)
11,00	2,26	13,26	11,22	2,00	13,22	(v) Students Hostel Maintenance of students Hostel—
1.4	7	21	12	7	19	Salaries
2,56	56	3,12	2,30	60	2,90	Travel Expenses
1,54	1,14	2,68	1,65	1,00	2,65	Office Expenses
33,0	3,20	6,50	3,60	3,33	6,93	Rent, Rates and Taxes
..	—	—	—	Material and Supplies
..	—	—	—	Machinery and equipment
..	—	—	—	Other charges
..	—	—	—	Publication
18,54	7,23	25,77	18,59	7,00	25,89	Total 2 (v)
3,81,58	71,61	4,53,19	4,08,44	65,59	4,74,03	Total (2)
43,55,91	51,95	44,07,86	45,00,57	60,00	45,60,57	3. Assistance to Non-Government Colleges—
26,08	2,96	29,04	24,36	1,25	25,61	(i) Grants to Non-Government Art, Science, Law and Commerce Colleges—
						Grant-in-aid
						(ii) Grants for expansion of Deccan College, Pune.
						Grant-in-aid
43,81,99	54,91	44,36,90	45,24,93	61,25	45,86,18	Total (3)

	1	2	3	4	5	6	7
४. शिष्यवृत्त्या—							
(१) महाविद्यालयातील	11,55	..	11,55	17,00	..	17,00	
(२) दक्षिणा व अधिभासवृत्त्या	1,50	..	1,50	2,25	..	2,25	
(३) गुणवत्तापूर्ण विद्यार्थ्यांना सहाय्य	
एकूण (४)	13,05	..	13,05	19,25	..	19,25	
५. विद्यापीठे व इतर उच्च शिक्षण याकरिता कर्जे—							
कर्जाक शिष्यवृत्त्या	33,00	..	33,00	40,00	..	40,00	
एकूण (५)	33,00	..	33,00	40,00	..	40,00	
६. राज्यसहाय्यित महाविद्यालयातील व विद्यापीठातील कर्मचाऱ्यांना निवृत्ती वेतन व इतर सेवानिवृत्ती लाभ.							
(१) राज्यसहाय्यित मान्यताप्राप्त वाङ्मय, विज्ञान, वाणिज्य व अध्यापक विद्यालये.	
(२) राज्य सहाय्यित विगर शेतकी विद्यापीठे.	
एकूण (६)	
एकूण बी स्थूल	54,62,62	1,11,44	55,74,06	55,59,67	1,66,27	57,25,94	
वजा—वसुली	
एकूण बी निव्वळ	54,62,62	1,11,44	55,74,06	55,59,67	1,66,27	57,25,94	
सी.—वित्तव्यवस्थेची साधने — मागणी क्र. प्रधान शीर्ष							
६७ २७७ शिक्षण	54,29,62	1,11,44	55,41,06	55,19,17	1,66,27	56,85,94	
२६४ ६७७ शिक्षणासाठी कर्जे कला व संस्कृती	33,00	..	33,00	40,00	..	40,00	
६५ २६६ निवृत्तीवेतन व इतर सेवा निवृत्ती लाभ.	
एकूण (सी) स्थूल	54,62,62	1,11,44	55,74,06	55,59,67	1,66,27	57,25,94	
वजा—वसुली	
एकूण (सी) निव्वळ	54,62,62	1,11,44	55,74,06	55,59,67	1,66,27	57,25,94	

TABLE I—contd.

8	9	10	11	12	13	14
						4. Scholarship—
14,39	...	14,39	15,00	—	15,00	(i) In colleges
2,25	...	2,25	2,25	—	2,25	(ii) Daxina and Other Fellowships
...	—	1,41	1,41	(iii) Assistant to Meritorius Students
16,64	...	16,64	17,25	1,41	18,66	Total (4)
						5. Loans for University and Other Higher Education
35,00	—	35,00	38,00	—	38,00	Loan Scholarships
35,00	..	35,00	38,00	—	38,00	Total (5)
						6. Pensions and other Retirement Benefits to the employees in the state aided Colleges and Universities.
...	45,00	...	45,00	(i) State aided approved colleges of Arts, Science, Commerce and Education.
...	500	...	500	(ii) State aided Non-Agricultural universities.
...	5,000	—	5,000	Total (6)
60,74,43	1,95,12	62,69,55	62,94,17	2,23,25	65,17,42	Total (B) Gross
...	Deduct—Recoveries
60,74,43	1,95,12	62,69,55	62,94,17	2,23,25	65,17,42	Total (B) Net
						C. Source of Finance—
60,39,43	1,75,12	62,34,55	62,06,17	2,23,25	64,29,42	Demand No. Major Head
35,00	..	35,00	38,00	—	38,00	67 277-Education
—	—	—	5000	—	5000	264 677 Loans for Education Art and Culture.
—	—	—	—	—	—	65 266-Pension and other Retirement Benefits.
60,74,43	1,95,12	62,69,55	62,94,17	2,23,25	65,17,42	Total (C) Gross
...	Deduct—Recoveries
60,74,43	1,95,12	62,69,55	62,94,17	2,23,25	65,17,42	Total—Net

(३) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

१ विद्यापीठांना अतिरिक्त शिक्षणाकरिता मदत

१ (१) सर्वसाधारण शिक्षणासाठी विद्यापीठांना अनुदाने

शासन निर्णय क्र युएसजी ११८०/१७४९८० (५५५५)/ युनि-१, दिनांक ४-४-१९८१ नुसार शासनाने दि. १-४-१९८१ पासून सहा अकृषी विद्यापीठातील मान्य शिक्षक व शिक्षिकेतर कर्मचाऱ्यांच्या वेतनाप्रित्यर्थ १००% वेतन अनुदान देण्यास सुरुवात केली आहे. यामध्ये मूळ पगार, महागाई भत्ता, धरभाडे व स्थानिक पूरक भत्ता तसेच रजेच्या काळातील प्रवास खर्चाची सवलत, रजा वटावण्याची सोय विद्यापीठाच्या अंशदानात्मक भविष्य निर्वाह निधीवरील ८^३/_{१००} टक्के वाटा इत्यादींचा इत्यादींचा समावेश होतो.

दि. १-५-८३ पासून अमरावती येथे नविन विद्यापीठाची स्थापना झाली आहे.

वरील शिवाय राज्य शासनाने मान्य केलेल्या विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या योजनावरील अनुदानासाठी आणि विद्यापीठाचे क्षेत्र विकास अनुदानासाठी विद्यापीठाना अनुदान दिले जाईल.

शिवाजी विद्यापीठ कोल्हापूर आणि मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद यांना त्यांच्या अवेतन गरजा भागविण्यासाठी तदर्थ म्हणून अवेतन अनुदान दिले जाते.

तक्ता २

अ. क्र. Sr. No.	विद्यापीठाचे नाव Name of the University	वर्ष Year	विद्यापीठाशी		विद्यापीठाचे निरनिराळ्या			
			संलग्न अस- लेल्या संस्थांची एकूण संख्या Total No. of Institutions affiliated to the Univer- sity	विद्यापीठात घेतल्या जाणाऱ्या परीक्षांची एकूण संख्या Total No. of Examinations conducted by the University	विभागातील नाव नोंदविण्याच्या शेवटच्या दिवशीच्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students as on last date of enrolment in University Department itself	संशोधन Research	पदव्युत्तर Post graduate	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	195	407	2321	12991	15312
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	206	421	2437	13640	16077
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	218	442	2559	14332	16891
2	पुणे Pune	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	149	147	680	3236	3916
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	178	147	800	3400	4200
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	205	150	900	3600	4500
3	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	142	222	407	1710	2117
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	81	236	430	1800	2230
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	81	240	450	1900	2350
4	एस. एन. डी. टी. (श्री. ना. दा. डा.) S. N. D. T.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	23	55	15	2221	2236
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	23	55	15	2430	2445
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	23	57	15	2460	2475
5	मराठवाडा Marathwada	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	93	197	160	1406	1566
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	103	200	140	1113	1253
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	103	210	150	1300	1450
6	शिवाजी Shivaji	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	94	174	62	989	1051
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	110	188	133	961	1094
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	118	200	133	961	1094
7	अमरावती Amravati	1982-83 (Actual)	(प्रत्यक्ष)
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	77	41	..	20	20
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	90	14	..	50	50
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	696	1202	3645	22553	26198
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	778	1288	3955	23364	27319
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	838	1313	4207	24603	28810

(iii) Programme Workload, Workload Summary and explanation of financial requirements

1. Grants to University for Non-Technical Education

(1) Grants to Universities for General Education.—

Government have introduced the salary payment Scheme to all six Non-Agricultural Universities in the State with effect from 1-4-1981 vide G. R. Education No. U. S. G. 1180 / 174980 (5555) UNI-I, dated 4-4-81 Government have accepted the entire responsibility in respect of Establishment Expenditure on approved teaching and non-teaching employees of the Universities. The establishment expenditure includes salary, allowances such as D. A., H. R. A. C., L. A. L. T. C. encashment of leave Universities contribution to G. P. F. a Rs. 8½.

A new University has been established at Amravati w. e. f. 1-5-1983.

In addition to the above grants the Universities will be paid matching grants towards the U. G. C.'s scheme approved by the State Government and campus development grants.

The Shivaji University Kolhapur and the Marathwada University Aurangabad are to be paid non-salary grants on adhoc basis to enable them to meet out their non-salary requirements.

TABLE II (रुपये हजारत/Rs. in thousands)

कामावरील एकूण कर्मचारी वर्ग Total staff employed			विद्यापीठ अनुदान मंडळा-कडून मिळालेले अनुदान U. G. C. assistance	विद्यापीठ अनुदान मंडळाच्या योजनांना राज्य शासनाचे अनुरूप अनुदान State Government matching share towards U. G. C. schemes	इतर सर्व अनुदान All other Grants	फीमाफी अनुदाना व्यतिरिक्त इतर उत्पन्न व फी Fees and income other than grants	एकूण प्राप्ती Total income	झालेला एकूण खर्च Total Expenditure incurred under			विभागावरील निव्वळ खर्च Net expenditure on the department
शिक्षक Teaching	शिक्षकेतर Non-Teaching	एकूण Total	12	13	14	15	16	वेतन Salary	वेतनेतर Non-Salary	एकूण Total	20
214	1815	2029	—	672	18414	33912	52998	28131	26737	54868	3518
326	1880	2206	18	—	29043	34444	63505	35144	33795	68929	6691
332	1997	2329	—	—	—	—	—	—	—	—	—
237	1210	1447	—	—	—	—	—	—	—	—	—
245	1225	1470	6103	4644	11753	33463	55963	20947	49052	69999	47499
250	1250	1500	6713	—	12929	36809	56451	32348	53958	86306	66663
245	905	1150	100	72	10106	2806	13084	12773	3059	15832	2139
301	1065	1366	922	113	11865	2843	15743	14663	3853	18516	1833
301	1065	1366	100	—	13051	3127	16278	16129	4238	20367	3055
490	304	794	646	11309	100	10788	22843	9562	13849	23411	568
488	311	799	1212	12210	778	12972	27172	12903	15326	28229	1056
489	312	801	1300	12957	778	13000	28035	13000	16100	29100	1065
164	896	1069	1868	131	27081	6547	35627	14729	19512	34241	7339
166	898	1064	3099	1082	28772	6203	39156	16933	22223	39156	9528
169	899	1068	4509	3082	29094	6340	43025	17979	25046	43025	10505
130	673	803	987	—	17938	9828	28753	17557	14843	32400	5438
152	727	879	1914	44	16290	9271	27519	14053	27260	41313	6163
152	727	879	2010	46	17104	9735	28895	14756	28623	43379	6471
..
12	60	72	1200	9	1950	9	25	34	..
20	183	203	2000	10	2010	976	4050	5026	..
1480	5303	7283	3601	12184	73639	63881	153305	82752	78000	169752	19602
1690	6166	7856	13268	18093	99701	99205	230267	114652	151534	266186	79511
1713	6433	8146	14632	16085	74956	69021	174694	95188	132015	227203	87759

१. (२) (अ) टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ, पुणे यास सहाय्य

पुणे येथील टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठ राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, तत्वज्ञान व संस्कृत विषयांचे पदव्युत्तर शिक्षण देते. या विद्यापीठाच्या स्थापनेच्या वेळी ख्यातनाम शिक्षणतज्ज्ञांनी (उदा. बाळ गंगाधर टिळक) सूत्रपात (Initiated) केलेली शैक्षणिक ध्येये साध्य करणे या विद्यापीठाचे उद्दिष्ट आहे.

विद्यापीठात वर नमूद केलेल्या विषयांमध्ये समाजाला उपयुक्त होणारे शिक्षण देण्यात येते. विद्यापीठाला आपली ध्येये व उद्दिष्टे सर्वतोपरी साध्य करण्यासाठी मान्य विद्यापीठाचा दर्जा प्राप्त करून देण्याची आवश्यकता आहे. हा प्रश्न स्वतंत्रपणे शासनाच्या विचाराधीन आहे. तूर्त या विद्यापीठास दरसाल रु. ५०,००० चे अनुदान देण्यात येते. विद्यापीठाला त्याचे कार्य अधिक जोमाने करण्यासाठी जादा आर्थिक मदतीची आवश्यकता आहे.

टिळक महाराष्ट्र विद्यापीठाला (१) मुक्त विद्यापीठ प्रकल्प, (२) संस्कृत अभ्यासक्रम आणि विचारप्रणाली शास्त्र पदविका, (३) टिळक विद्यापीठाचे पुनरुज्जीवन, (४) संशोधन प्रकल्प व (५) प्रकाशन कार्य यासारख्या विकासात्मक कार्यांसाठीही अनुदान दिले जाते. ही अनुदाने विद्यापीठाला दिलेले मागील अनुदानातील शिल्लक व अंदाजित खर्च यांचा विचार करून दिली जातात. महाराष्ट्र राज्यात अशा प्रकारची ही एकमेव संस्था आहे.

1. (ii) (a) Assistance to Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pune

The Tilak Maharashtra Vidyapeeth is imparting education to post-graduate students in Politics, Economics, Philosophy and Sanskrit. The Vidyapeeth has before it the ideals of education initiated in it at the time of its inception by eminent educationists like Bal Gangadhar Tilak. The Vidyapeeth aims at providing socially useful education in the disciplines mentioned above. In order to enable the Vidyapeeth to achieve its aims and objects in a full measure, it is necessary to accord to it the status of a "deemed university". This matter is separately under consideration of Government. At present a token "on account" grant of Rs. 50,000 is paid to the Vidyapeeth annually. Generally this amount is released on receipt of Government of India's share. The financial resources need to be further strengthened to enable the Vidyapeeth to carry out its activities with greater vigour.

The Tilak Maharashtra Vidyapeeth, Pune, is also being paid grants for its developmental activities, such as (i) Open University Project, (ii) Diploma in Sanskrit studies and Indology, (iii) Revival of Tilak Vidyalyaya, (iv) Research Project and (v) Publication programme. The grants are paid after assessment of the accounts and after taking into consideration the balance and the estimated expenditure. This is the only institution of its kind in the Maharashtra State.

विभागांची नावे, त्यातील विद्यार्थ्यांची संख्या, त्यावरील खर्च इत्यादी दर्शविणारा तक्ता

Table showing the No. of courses conducted, No. of students and expenditure etc.

तक्ता ३ TABLE III

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

वर्ष Year	विभागाचे नाव Name of courses conducted	प्रत्येक विभागातील विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students for each course	पदवी प्राप्त झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Degree/ Diploma Awarded	शुल्काचे उत्पन्न Fee Receipts	अनुदाना- खेरीज इतर उत्पन्न Income other than Grants	शासकीय अनुदान Government Grants		एकूण उत्पन्न Total receipt	एकूण खर्च Total Expenditure
						राज्या- कडून State	केंद्रा- कडून Central		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	(1) बाल मुकुंद संस्कृत म. वि., पुणे. Bal Mukund Sans- krit M. V., Pune.	66	27	2	1	86	4	92	124
	(2) नेहरू समाजशास्त्र संस्था. Nehru Institute of Social Sciences.	248	218	8	1	80	75	164	183
	(3) टिळक महाविद्यालय. Tilak Mahavidya- laya.	32	30	2	—	—	—	2	22
	(4) मुक्त विद्यापीठ Open University	—	—	—	—	1	—	1	1
	(5) ग्रंथालयीन सेवा Library Service	—	—	—	2	50	—	52	65

तक्ता ३—चालू TABLE III—contd.

(र. हजारत/Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	1. बाल मुकुंद संस्कृत म. वि. पुणे. Bal Mukund Sanskrit M. V., Pune.	183	150	5	2	197	27	231	270
	2. नेहरू समाजशास्त्र संस्था. Nehru Institute of Social Sciences.	300	250	15	1	30	75	391	430
	3. टिळक महाविद्यालय. Tilak Mahavidya- laya,	34	34	8	—	34	—	42	42
	4. मुक्त विद्यापीठ. Open University ...	—	—	—	—	—	—	—	—
	5. ग्रंथालयीन सेवा Library Service.	—	—	—	—	100	—	100	152
अंदाजे 1984-85 (Estimates)	1. बाल मुकुंद संस्कृत म. वि., पुणे. Bal Mukund Sanskrit M. V. Pune.	200	150	6	2	200	2	210	300
	2. नेहरू समाजशास्त्र संस्था. Nehru Institute of Social Sciences.	300	300	5	2	400	75	482	500
	3. टिळक महाविद्यालय Tilak Mahavidya- laya.	40	40	9	—	—	—	9	120
	4. मुक्त विद्यापीठ Open University ...	—	—	—	—	—	—	—	..
	5. ग्रंथालयीन सेवा Library Service.	—	—	—	—	100	—	100	200

१ (२) (ब) संशोधनकार्य व प्रकाशने

1 (1) (B) Research Work and Publication

संशोधन प्रकल्प व प्रकाशने दाखविणारा तक्ता

Table showing the Research work and publications

तक्ता ४ TABLE IV

स्वरूप Nature	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	१९८४-८५ (अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4
(१) प्रकाशने Publications	2	2	3
(२) संशोधन प्रकल्प Research projects	5	5	7 (including Joint Project)
(३) शिबिर Seminar	—	1	—

१. (३) महाराष्ट्र विद्यापीठ पुस्तक निर्मिती मंडळ, नागपूर

प्रादेशिक भाषेतून पुस्तकांची निर्मिती करण्यासाठी भारत सरकारकडून १०० टक्के सहाय्याने " महाराष्ट्र विद्यापीठ पुस्तक निर्मिती मंडळाची " नागपूर येथे स्थापना करण्यात आली. सन १९७७-७८ पासून या मंडळाच्या प्रशासकीय खर्चापैकी सालीना रुपये ५०,००० पर्यंतचा खर्च राज्य सरकारने करावयाचा आहे.

1. (iii) Maharashtra Universities Book Production Board, Nagpur

"The Maharashtra Universities Book Production" Board has been established to publish books in regional languages with 100 per cent assistance from the Government of India. The administrative expenditure limited to Rs. 50,000 per annum of the Board is borne by the State Government, with effect from 1977-78.

लिहून घेतलेल्या, भाषांतरित केलेल्या व प्रकाशित केलेल्या पुस्तकांची संख्या व त्यावर झालेला खर्च इत्यादी दाखविणारा तक्ता

The following table shows the number of books originally written, as also produced, number of books translated, number of books published and expenditure incurred etc.

तक्ता ५ TABLE V

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	वर्ष Year	प्रकल्पाचा एकूण अंदाजित खर्च Total estimated cost of project	भाषांतरित पुस्तकांची संख्या No. of Books (Translat- ed)	लिहून घेतलेल्या पुस्तकांची संख्या No. of books originally written	प्रकाशित पुस्तकांची संख्या No. of Books published		मिळालेले अनुदान Grants received from		मंडळाने केलेला खर्च Expenditure incurred by the Board
					भाषांतरित पुस्तके Translated Books	लिहून घेत- लेली पुस्तके Original Books	केंद्र सरकारकडून Govt. of India	राज्य सरकारकडून State Govt.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
		Rs.					Rs.	Rs.	Rs.
1	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	One Crore three lack.	..	4	..	24	800	45	1085
2	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	do	..	35	..	40	284	450	1700
3	1984-85 (अंदाजे) (Estimated)	do	..	50	..	40	—	500	200
Total Rs.		..		89	..	104	10,84	9,95	47,85

टीप.—(१) आतापावेतो ३०८ पुस्तके प्रसिद्ध केली आहेत. (२) ३७ पुस्तकांचे छपाई काम चालू आहे.

(३) सध्या १५ हस्तलिखिते छपाईसाठी तयार आहेत.

Note.—(1) 308 books have been published so far.

(2) 27 books are under print.

(3) 15 Books (manuscripts) are ready for printing.

And moreover new books are being planned according to requirements.

@ (Including grant of Rs. 41,000 meant for 1982-83 actually sanctioned by Government of India in 1983-84.)

तक्ता ६
TABLE VI

२. शासकीय महाविद्यालये

२ (१) (अ) शासकीय कला महाविद्यालये. — राज्यामध्ये पदव्युत्तर स्तरापर्यन्त शिक्षण प्रदान करणारी पुढील सहा शासकीय महाविद्यालये आहेत. (१) एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई; (२) इस्माईल युसुफ महाविद्यालय, जोगेश्वरी, मुंबई; (३) राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर; (४) कला व विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद; (५) विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती व (६) नागपुर महाविद्यालय, नागपूर.

या व्यातनाम महाविद्यालयांमध्ये केवळ भारतातीलच, केव्हा तर परदेशी विद्यार्थीही आकृष्ट होतात. शासनाने प्रमाणित केल्याप्रमाणे येथे मागास वर्गासाठी राखीव जागा ठेवण्यात येतात. ही महाविद्यालये पुष्कळ वर्षांपासून चालू असून त्यांपैकी काही तर उच्च शिक्षणाची सुविधा उपलब्ध करून देणारी सर्वात जुनी महाविद्यालये आहेत व म्हणून त्यांना आद्यप्रवर्तक संस्था असे म्हणता येईल. येथे ग्रंथालये समृद्ध व सुसज्ज करून व अर्हताप्राप्त शिक्षक नेमून शिक्षणाचा उच्च दर्जा टिकविण्याचा प्रयत्न केला जातो. तसेच अशासकीय महाविद्यालयातून जे विषय शिकविणे खर्चाच्या दृष्टीने त्यांना परवडत नाही व त्यामुळे शिकविण्यासाठी जादा खर्च येतो असे विषय या शासकीय महाविद्यालयातून शिकविण्याचा विशेष प्रयत्न केला जातो. उदा. संगीत, प्राचीन भारतीय इतिहास, उर्दू, फारशी, अरेबिक, पाली, प्राकृत, फ्रेंच, जर्मन, भूगर्भशास्त्र, वर्गरे या सुविधा इतर विषयांच्या शिक्षणाबरोबरच दिल्या जातात.

गुणवत्तेप्रमाणे या महाविद्यालयातील वसतिगृहात काही विद्यार्थ्यांना प्रवेश मिळतो. मागासवर्गातील विद्यार्थ्यांना प्रवेशासाठी अग्रक्रम दिला जातो.

शासकीय महाविद्यालयातील पटावरील विद्यार्थ्यांची संख्या व हाती घेतलेले विविध कार्यक्रम दर्शविणारा तक्ता.

तक्ता ६

अ. क्र. Sr. No.	महाविद्यालयाचे नाव व वर्ग Name of the College and Class	विद्या शाखा Faculty	प्रवेश- साठी आलेल्या अर्जांची संख्या Number of appli- cations received for admission	प्रवेश क्षमता Intake Capacity	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Number of students admitted					एकूण Total
					अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	इतर Others	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई. Elphinstone College, Bombay.	कला व विज्ञान Arts and Science								
	प्र. व. बी. ए.	F. Y. B. A.	230	300	9	1	206	2 16
	द्वि. व. बी. ए.	S. Y. B. A.	285	200	1	175	176
	तृ. व. बी. ए.	T. Y. B. A.	150	200	3	122	125
	प्र. व. एम. ए.	M. A. Pt. I	30	..	2	1	27	30
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. Pt. II	20	..	1	18	19
	पी. एच. डी.	Ph. D.	14	14	14
	प्र. व. विज्ञान	F. Y. B. Sc.	100	200	5	79	84
	उच्च. बी. एससी.	S. Y. B. Sc.	90	200	4	78	82
	सी. बी. एससी.	T. Y. B. Sc.	60	200	46	46
	एकूण Total	...	879	1300	24	2	..	1	765	792

1982-83

2. Government Colleges

2. (i) (a) *Government Arts Colleges.*—There are six Government Arts Colleges in the State which impart education upto the post-graduate level. These are :—(1) Elphinstone College, Bombay; (2) I. Y. College Jogeshwari; (3) Rajaram College, Kolhapur; (4) Arts and Science College, Aurangabad; (5) Vidarbha Mahavidyalaya, Amaravati and (6) Nagpur Mahavidyalaya, Nagpur.

The reputation, which these colleges enjoy, attract students not only from India but also from abroad. Care is taken to maintain the percentage of reservation of seats for B. Cs. as per norms laid down by Government in that regard. These colleges have been owned and are run by Government since long and some of these are perhaps the oldest in the field of higher education and could be considered as pioneer institutions. Every effort is made to maintain the high academic standards in all these colleges by maintaining well equipped Libraries and well qualified teaching staff. Effort is also made to provide for instructional arrangements in such subjects of study which are not provided for by other non Government colleges on account of their high-cost. These arrangements are made along with other popular subjects of study. Examples of such subjects are Music, Ancient Indian History or Culture, Urdu, Persian, Arabic, Pali and Prakrit, French, German, Geology, etc.

Hostel facilities are also made available to students on merit in the hostels attached to these colleges. B. C. students are given preference for admissions to hostels.

Table showing the number of students on roll and various activities undertaken in Government Colleges

TABLE VI

विद्यार्थ्यांची संख्या Number of Students			शिक्षकवर्गचे संशोधन कार्यक्रम Research activities of teaching staff			शैक्षणिक दृष्ट्या	शुल्कांत दिलेल्या			
विद्यापीठ परीक्षेसाठी पाठविलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Sent up for University Examina- tion	उत्तीर्ण विद्या- थ्यांची संख्या Passed	शेकडा निकाल Per- centage of Results	आचार्य (पदवी) प्राप्त झालेल्यांची संख्या -Ph. D. obtained	संशोधनपर प्रसिद्ध झालेले निबंध Research papers published	संशोधन मार्ग- दर्शकांची संख्या No. of Research Guides	महत्त्वाच्या विशेष कार्यक्रमांचे संख्या व त्यात भाग घेणारांची संख्या No. of special activities of Educational Significance and No. of participants	शुल्का- पासूनचे उत्पन्न Fee Receipts	सवलतीमुळे महसुलातील टूट Loss of Revenues because of fee concessions	झालेला खर्च Expenditure incurred	दरडोई खर्च Per expen- diture
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(रुपये हजाराने/Rs. in thousands)										
210	163	77	5.56	17	2995	2000
184	134	73
144	108	83
28	15	53
17	15	88
..
92	49	53
87	45	52
63	49	79
825	578	5.56	17	2995	2000

(प्रत्यक्ष) (Actuals)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1.	एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई. Elphinstone College, Bombay.	कला व विज्ञान Arts and Science								1983-84	
	प्र. व. बी. ए.	F. Y. B. A.	...	250	300	8	1	220	229
	द्वि. व. बी. ए.	S. Y. B. A.	...	230	250	10	2	298	210
	तृ. व. बी. ए.	T. Y. B. A.	...	200	200	..	1	..	2	162	165
	प्र. व. एम. ए.	M. A. Pt. I	...	26	...	1	1	24	26
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. Pt. II	...	21	...	2	19	21
	पीएच डी.	Ph. D.	...	14	14	14
	प्र. व. विज्ञान	F. Y. B. Sc.	...	150	200	6	124	130
	ज्यु. बी. एस्सी.	S. Y. B. Sc.	...	90	200	3	71	74
	सी. बी. एस्सी.	T. Y. B. Sc.	...	100	200	5	90	95
	एकूण Total	...		1081	1350	35	5	..	2	922	964
1.	एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई. Elphinstone College, Bombay.	कला व विज्ञान Arts and Science								1984-85	
	प्र. व. बी. ए.	F. Y. B. A.	...	300	300	10	4	..	1	285	300
	द्वि. व. बी. ए.	S. Y. B. A.	...	300	300	10	4	...	1	285	300
	तृ. व. बी. ए.	T. Y. B. A.	...	200	200	7	3	..	1	189	200
	प्र. व. एम. ए.	M. A. Pt. I	...	30	...	3	2	..	1	24	30
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. Pt. II	...	30	...	3	1	...	2	24	30
	प्र. व. विज्ञान	F. Y. B. Sc.	...	200	200	10	2	...	1	187	200
	ज्यु. बी. एस्सी.	S. Y. B. Sc.	...	200	200	6	2	...	1	191	200
	सी. बी. एस्सी.	T. Y. B. Sc.	...	200	200	8	3	..	1	188	200
	एकूण Total	...		1460	1400	57	21	...	9	1373	1460
2.	आय. वाय. कॉलेज, जोगेश्वरी, मुंबई. I. Y. College, Jogeshwari, Bombay.	कला व विज्ञान Arts and Science								1982-	
	११ वी कला	XI Arts	...	188	200	6	1	181	188
	१२ वी कला	XII Arts	...	144	200	9	135	144
	प्र. व. बी. ए.	F. Y. B. A....	...	138	200	8	1	129	138
	द्वि. व. बी. ए.	S. Y. B. A.	99	100	8	1	90	99
	तृ. व. बी. ए.	T. Y. B. A.	55	100	3	52	55
	प्र. व. एम. ए.	M. A. I	...	1	15	1	1
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	..	12	15	12	12
	११ एस्सी	XI Sc.	...	277	290	20	1	256	277
	१२ एस्सी	XII Sc.	...	198	200	7	1	190	198
	प्र. व. बी. एस्सी.	F. Y. B. Sc.	...	113	120	3	110	113
	द्वि. व. बी. एस्सी.	S. Y. B. Sc.	...	59	100	59	59
	तृ. व. बी. एस्सी.	T. Y. B. Sc.	...	27	100	1	26	27
	प्र. व. एम. एस्सी.	M. Sc. P. I	...	23	25	23	23
	द्वि. व. एम. एस्सी.	M. Sc. P. II	...	21	25	1	20	21
	११ वी वाणीज्य	XI Com	...	203	200	15	6	182	203
	१२ वी वाणीज्य	XII Com	...	176	200	15	1	160	176
	प्र. व. वाणीज्य	F.Y.B. Com.	...	126	100	1	1	124	126
	द्वि. व. वाणीज्य	S.Y.B. Com.	...	17	100	17	17
	एकूण Total	...		1877	2290	97	9	...	4	1767	1877

TABLE VI—contd.

(रु. हजारत/Rs. - in thousands)

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(अपेक्षित) (Anticipated)											
220	560	20	30,50	2,118
210
165
20
20
..
100
90
65
920	Nil	Nil	Nil	Nil	Nil	560	20	30,50	2,118
(अंदाजे) (Estimates)											
230	6,74	21	32,17	2,291
230
175
25
25
100
100
100
985	6,74	21	32,17	2,291
(प्रत्यक्ष) (Actuals)											
186	146	78	9	2	1	5,90	1,10	27,38	1,459
216	65	31
164	141	86
151	90	60
64	17	26
1	1	100
7	5	71
269	213	79
315	63	21
167	113	68
100	44	44
51	29	57
29	10	34
11	7	64
198	171	86
225	89	40
173	91	53
14	2	14
2341	1341	57	9	2	1	5,90	1,10	27,38	1,459

I. Y. College;
Jogeshwari, Bombay.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
2	आय. वाय. कॉलेज, जोगेश्वरी, मुंबई. कला व विज्ञान I. Y. College, Jogeshwari, Bombay. Arts and Science									1983-84
	११ वी कला XI Arts ...	220	200	9	—	—	—	—	211	220
	१२ वी कला XII Arts ...	157	200	6	1	—	—	—	150	157
	प्र. व. बी. ए. F. Y. B. A. ...	113	200	10	3	—	—	1	99	113
	द्वि. व. बी. ए. S. Y. B. A. ...	120	100	8	—	—	1	—	111	120
	तृ. व. बी. ए. T. Y. B. A. ...	80	100	4	—	—	—	—	76	80
	प्र. व. एम. ए. M. A. Pt. I ...	11	15	—	—	—	—	—	11	11
	द्वि. व. एम. ए. M. A. Pt. II ...	1	15	—	—	—	—	—	1	1
	११ वी विज्ञान XI Sc. ...	305	290	7	2	2	—	—	294	305
	१२ वी विज्ञान XII Sc. ...	214	200	14	—	—	—	—	200	214
	प्र. व. विज्ञान F. Y. B. Sc. ...	96	120	1	1	—	—	—	94	96
	द्वि. व. सायन्स S. Y. B. Sc. ...	89	100	—	—	—	—	—	89	89
	तृ. व. बी. एस्सी. T. Y. B. Sc. ...	48	100	—	—	—	—	—	48	48
	प्र. व. एम. एस्सी. M. Sc. pt. I ...	23	28	—	—	—	—	—	23	23
	द्वि. व. एम. एस्सी. M. Sc. pt. II ...	25	25	—	—	—	—	—	25	25
	११ वी वाणिज्य XI Commerce ...	201	200	6	4	—	—	—	191	201
	१२ वी वाणिज्य XII Commerce ...	180	200	17	2	—	—	2	159	180
	प्र. व. वाणिज्य F. Y. Commerce ...	136	200	10	—	—	—	—	126	136
	द्वि. व. वाणिज्य S. Y. B. Com. ...	91	100	2	1	—	—	—	88	91
	तृ. व. वाणिज्य T. Y. B. Com. ...	10	100	—	—	—	—	—	10	10
	एकूण Total ...	2120	2893	94	14	3	3	3	2006	2120
2.	आय. वाय. कॉलेज, जोगेश्वरी, मुंबई. कला व विज्ञान I. Y. College, Jogeshwari, Bombay. Arts and Science									1984-85
	११ वी कला XII Arts ...	200	200	26	14	4	—	4	152	200
	१२ वी कला XII Arts ...	200	200	26	14	4	—	4	152	200
	प्र. व. बी. ए. F. Y. B. A. ...	200	200	26	14	4	—	4	152	200
	द्वि. व. बी. ए. S. Y. B. A. ...	100	100	13	7	2	—	2	76	100
	तृ. व. बी. ए. T. Y. B. A. ...	100	100	13	7	2	—	2	76	100
	प्र. व. एम. ए. M. A. Pt. I ...	15	15	2	1	—	—	—	12	15
	द्वि. व. एम. ए. M. A. Pt. II ...	15	15	2	1	—	—	—	12	15
	११ वी विज्ञान XI Sc. ...	290	290	38	20	—	—	6	220	290
	१२ वी विज्ञान XII Sc. ...	200	200	26	14	6	—	4	152	200
	प्र. व. बी. एस्सी. F. Y. B. Sc. ...	120	120	16	8	4	—	2	92	120
	द्वि. व. बी. एस्सी. S. Y. B. Sc. ...	100	100	13	7	2	—	2	76	100
	तृ. व. बी. एस्सी. T. Y. B. Sc. ...	100	100	13	7	2	—	2	76	100
	प्र. व. एम. एस्सी. M. Sc. Pt. I ...	100	100	4	2	2	—	—	21	28
	द्वि. व. एम. एस्सी. M. Sc. Pt. II ...	28	28	4	2	1	—	—	21	28
	११ वी वाणिज्य XI Commerce ...	200	200	26	14	4	—	4	152	200
	१२ वी वाणिज्य XII Commerce ...	200	200	26	14	4	—	4	152	200
	प्र. व. बी. कॉम. F. Y. B. Com. ...	200	200	26	14	4	—	4	152	200
	प्र. व. वाणिज्य S. Y. Com. ...	100	100	13	7	2	—	2	76	100
	तृ. व. वाणिज्य T. Y. B. Com. ...	100	100	13	7	2	—	2	76	100
	एकूण Total ...	2496	2496	326	174	50	—	48	1898	2496
3	विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती. कला व विज्ञान Vidarbha Mahavidyalaya, Amravati. Arts and Science.									1982-83
	११ वी कला XI Arts ...	150	100	20	7	—	—	4	89	120
	१२ वी कला XII Arts ...	150	100	17	5	—	—	—	96	118
	प्र. व. बी. ए. B. A. Pt. I ...	150	100	15	4	—	—	—	124	143
	द्वि. व. बी. ए. B. A. Pt. II ...	150	160	9	2	—	—	5	105	121
	तृ. व. बी. ए. B. A. Pt. III ...	120	160	5	1	—	—	—	87	93
	प्र. व. एम. ए. M. A. Pt. I ...	150	—	14	1	—	—	1	112	128
	द्वि. व. एम. ए. M. A. Pt. II ...	120	—	10	—	—	—	1	66	77
	११ वी विज्ञान XI Sc. ...	300	260	42	3	—	—	5	180	230
	१२ वी विज्ञान XII Sc. ...	300	260	27	7	—	—	8	171	213
	प्र. व. बी. एस्सी. B. Sc. Pt. I ... Home Sc.	200	398	12	4	—	—	4	173	193
	प्र. व. बी. एस्सी. B. Sc. pt. I ...	50	30	—	—	—	—	—	30	30
	द्वि. व. बी. एस्सी. B. Sc. Pt. II ... Home Sc.	150	192	19	1	—	—	1	120	141
	द्वि. व. बी. एस्सी. B. Sc. Pt. II ...	50	30	—	—	—	—	—	28	28
	तृ. व. बी. एस्सी. B. Sc. Pt. III ...	150	192	6	1	—	—	1	137	145
	तृ. व. बी. एस्सी. B. Sc. Pt. III ... Home Sc.	30	30	—	—	—	—	—	27	27
	प्र. व. एम. एस्सी. M. Sc. Pt. I ...	180	90	10	2	—	—	3	139	154
	द्वि. व. एम. एस्सी. M. Sc. Pt. II ...	150	90	9	—	—	—	1	97	107
	एकूण Total ...	2550	2192	215	38	—	—	34	1781	2068

TABLE VI—contd.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(अपेक्षित) (Anticipated)										
220	200	91	12	6	1	..	5,96	1,42	2,934	रु. Rs. 1384
150	130	87
110	100	91
110	100	91
70	60	86
10	8	80
1	1	100
300	200	67
200	150	75
90	80	89
85	75	88
45	40	89
20	15	75
20	15	75
190	180	95
180	170	94
135	130	96	—
90	85	94
10	10	100
2036	1749	..	12	6	1	..	5,96	1,42	2,934	1384
(अंदाजे) (Estimates)										
190	170	89	15	8	1	..	599	150	3316	1328
190	170	89
190	170	89
95	80	84
95	80	84
15	12	80
15	12	80
270	250	92
190	170	89
120	100	83
95	80	84
28	25	89
28	25	89
28	25	89
190	170	89
190	170	89
190	170	89	—	—	—	—	—	—	—	..
95	80	84
95	80	84
2276	2094	..	15	8	1	..	599	150	3316	1328
प्रत्यक्ष) (Actuals)										
120	102	85	300	422	5797	2803
112	49	43
138	80	58
117	60	51
92	53	59
90	35	39
69	25	64
231	214	93
193	42	22
150	62	41
29	21	72
130	43	33
28	24	83
141	73	52
27	13	85
148	91	62
102	41	40
1917	1028	300	422	5797	2803

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3 विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती. चालू कला व विज्ञान Vidarbha Mahavidyalaya, Amravati—Contd. Arts and Science.										1983-84
अकरावी कला	XI Arts	...	150	100	17	2	...	2	101	122
बारावी कला	XII Arts	---	150	100	24	11	..	1	84	120
प्र. व. बी. अ.	B. A. I	..	160	100	18	2	..	5	125	150
द्वि. व. बी. अ.	B. A. II	..	150	160	10	4	114	128
तृ. व. बी. अ.	B. A. III	..	120	160	7	5	87	99
प्र. व. अम. अ.	M. A. I	..	174	..	23	4	---	3	113	143
द्वि. व. अम. अ.	M. A. II	...	65	..	6	1	...	1	55	63
अकरावी विज्ञान	XI Sc.	...	300	260	45	10	..	5	202	262
बारावी विज्ञान	XII Sc. Home Science	...	300	260	37	7	---	27	147	218
प्र. व. बी. असेसी.	B. Sc. I	..	200	398	13	1	103	117
प्र. व. बी. असेसी.	B. Sc. I (H. Sc.)	..	25	30	1	1	..	1	24	27
द्वि. व. बी. असेसी.	B. Sc. II	---	125	192	7	4	...	3	108	122
द्वि. व. बी. असेसी.	B. Sc. II (H. Sc.)	..	26	30	26	26
तृ. व. बी. असेसी.	B. Sc. III	..	150	192	12	1	..	2	93	108
तृ. व. बी. असेसी.	B. Sc. III (H. Sc.)	..	25	30	---	24	24
प्र. व. अम. असेसी.	M. Sc. I	---	200	90	15	5	..	5	138	163
द्वि. व. अम. असेसी.	M. Sc. II	---	150	90	10	5	...	5	100	120
एकूण Total			2470	2192	245	58	..	65	1644	2012
३ विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती Vidarbha Mahavidyalaya, Amravati—Contd. Arts and Science										1984-85
अकरावी कला	XI Arts	..	150	100	20	5	...	5	100	130
बारावी कला	XII Arts	..	150	100	25	10	..	5	80	120
प्र. व. बी. ए.	B. A. I	..	180	100	20	5	...	5	120	150
द्वि. व. बी. ए.	B. A. II	..	150	160	10	5	..	5	110	130
तृ. व. बी. ए.	B. A. III	..	150	160	10	5	..	5	80	100
प्र. व. एम. ए.	M. A. I	..	180	..	25	5	..	5	115	150
द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	..	80	---	10	5	...	5	50	70
अकरावी विज्ञान	XI Sc.	..	300	260	50	10	..	5	205	270
बारावी विज्ञान	XII Sc.	..	300	260	40	10	..	30	150	230
प्र. व. बी. ए. एस.	B. Sc. I	..	200	98	20	5	...	5	90	120
प्र. व. बी. ए. एस.	B. Sc. I (H. Sc.)	..	30	30	2	2	..	1	25	30
द्वि. व. बी. ए. एस.	B. Sc. II	..	150	192	10	5	..	5	110	130
द्वि. व. बी. ए. एस.	B. Sc. II (H. Sc.)	..	30	30	30	30
तृ. व. बी. ए. एस.	B. Sc. III	..	150	192	10	5	...	5	100	120
तृ. व. बी. ए. एस.	B. Sc. III (H. Sc.)	..	30	30	---	..	30	30
प्र. व. एम. एस.	M. Sc. I	..	200	9	20	10	..	10	130	170
द्वि. व. एम. एस.	M. Sc. II	..	150	90	10	5	...	5	100	120
एकूण Total			2580	1811	282	92	...	101	1625	2100
4 राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर. कला व विज्ञान Rajaram College, Kolhapur. Arts and Science										1982-83
अकरावी कला	XI Arts	...	70	100	5	1	1	..	57	64
बारावी कला	XII	..	55	100	4	2	44	50
प्र. व. वाड. मय	B. A. I	..	65	200	7	56	63
द्वि. व. वाड. मय	B. A. II	..	20	200	1	19	20
तृ. व. वाड. मय	B. A. III	..	40	200	1	36	37
प्र. व. एम. ए.	M. A. I	...	16	30	2	14	16
द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	...	18	30	2	16	18
अकरावी विज्ञान	XI Sc.	---	250	200	9	3	1	..	87	100
बारावी विज्ञान	XII	..	225	200	20	3	2	1	108	134
प्र. व. विज्ञान	B. Sc. I	..	123	244	2	105	107
द्वि. व. विज्ञान	B. Sc. II	..	60	195	3	56	59
तृ. व. विज्ञान	B. Sc. III	..	65	195	3	56	59
एकूण Total			1007	1894	58	9	4	1	650	722

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1983-84											
4. राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर-चालू Rajaram Mahavidalya, Kolhapur-Contd.			कला व विज्ञान Arts and Science								
११ वी कला	XI Arts	...	50	100	3	2	37	42	
१२ वी कला	XII Arts	...	70	100	5	3	54	62	
प्र. व. कला	B. A. I	...	55	100	5	44	49	
द्वि. व. कला	B. A. II	...	53	100	3	..	1	1	46	51	
तृ. व. कला	B. A. III	...	32	100	1	2	1	1	26	31	
प्र. व. एम. ए.	M. A. I	...	18	30	2	16	18	
द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	...	17	30	2	15	17	
११ वी विज्ञान	XI Science	...	220	200	31	2	1	1	159	194	
१२ वी विज्ञान	XII Science	...	125	200	22	2	1	..	80	105	
प्र. व. विज्ञान	B. Sc. I	...	115	244	4	..	1	..	74	79	
द्वि. व. विज्ञान	B. Sc. II	...	80	195	75	75	
तृ. व. विज्ञान	B. Sc. III	...	62	195	1	57	58	
एकूण Total ...			897	1594	79	11	5	3	683	781	
राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर Rajaram Mahavidalya, Kolhapur			कला व विज्ञान Arts and Science								1984-85
११ वी कला	XI Arts	...	75	100	10	1	1	1	62	75	
१२ वी कला	XII Arts	...	75	100	7	1	1	1	55	65	
प्र. व. कला	B. A. I	...	60	100	7	3	45	55	
द्वि. व. कला	B. A. II	...	55	100	7	48	55	
तृ. व. कला	B. A. III	...	35	100	3	..	1	1	30	35	
प्र. व. एम. ए.	M. A. I	...	20	30	5	25	30	
द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	...	20	30	5	25	30	
११ वी विज्ञान	XI Science	...	230	200	35	2	3	..	160	200	
१२ वी विज्ञान	XII Science	...	130	200	20	5	1	1	108	135	
प्र. व. विज्ञान	B. Sc. I	...	125	244	7	1	2	..	90	100	
द्वि. व. विज्ञान	B. Sc. II	...	85	195	5	75	80	
तृ. व. विज्ञान	B. Sc. III	...	65	195	5	60	65	
एकूण Total ...			975	1594	116	13	9	4	783	925	
5 शासकीय कला व विज्ञान महाविद्यालय, कला व विज्ञान औरंगाबाद. Government College of Arts and Science, Aurangabad.			Arts and Science								1982-83
११ वी कला	XI Arts	...	90	85	3	..	3	..	79	85	
१२ वी कला	XII Arts	...	60	48	8	..	1	1	38	48	
प्र. व. कला	B. A. I	...	50	41	2	36	38	
द्वि. व. कला	B. A. II	...	50	36	5	2	..	1	28	36	
तृ. व. कला	B. A. III	...	45	37	1	36	37	
११ वी विज्ञान	XI Sc.	...	200	177	17	4	..	5	149	175	
१२ वी विज्ञान	XII Sc.	...	190	177	27	1	..	5	144	177	
प्र. व. विज्ञान	B. Sc. I	...	70	56	13	1	..	3	39	56	
द्वि. व. विज्ञान	B. Sc. II	...	80	65	15	2	..	2	47	66	
तृ. व. विज्ञान	B. Sc. III	...	70	57	6	1	..	3	47	57	
एकूण Total ...			905	779	97	11	4	20	643	775	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
5.	शासकीय कला व विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद	कला व विज्ञान								1983-84	
	Government College of Art and Science, Aurangabad	Arts and Science									
	११ वी कला	XI Arts	...	60	45	1	44	45
	१२ वी कला	XII Arts	...	60	47	2	3	42	47
	प्र. व. कला	B. A. I	...	50	45	1	44	45
	द्वि. व. कला	B. A. II	...	40	32	32	32
	तृ. व. कला	B. A. III	...	40	28	1	27	28
	११ वी विज्ञान	XI Sc.	...	190	166	19	1	146	166
	१२ वी विज्ञान	XII Sc.	...	190	174	16	3	...	4	151	174
	प्र. व. विज्ञान	B. Sc. I	...	60	48	3	45	48
	द्वि. व. विज्ञान	B. Sc. II	...	50	42	6	2	34	42
	तृ. व. विज्ञान	B. Sc. III	...	60	48	3	1	...	1	43	48
	एकूण Total	—	800	675	51	7	..	9	608	675	

5.	शासकीय कला व विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद	कला व विज्ञान								1984-85	
	Government College of Arts and Science, Aurangabad	Arts and Science									
	११ वी कला	XI Arts	—	80	60	2	2	51	55
	१२ वी कला	XII Arts	—	80	60	3	5	47	55
	प्र. व. कला	B. A. I	—	60	50	2	1	42	45
	द्वि. व. कला	B. A. II	..	50	40	1	1	38	40
	तृ. व. कला	B. A. III	...	50	40	1	1	..	2	36	40
	११ वी विज्ञान	XI Sc.	—	200	150	20	5	..	2	123	130
	१२ वी विज्ञान	XII Sc.	—	200	150	20	2	..	5	123	150
	प्र. व. विज्ञान	B. Sc. I	..	80	60	5	1	49	55
	द्वि. व. विज्ञान	B. Sc. II	...	70	50	8	1	41	50
	तृ. व. विज्ञान	B. Sc. III	...	70	50	5	1	44	50
	एकूण Total	—	940	710	67	20	..	9	594	690	

6.	नागपूर महाविद्यालय, नागपूर	कला								1982-83	
	Nagpur Mahavidyalaya, Nagpur	Arts									
	अकरावी कला	XI Arts	...	525	331	74	17	..	3	237	331
	बारावी कला	XII Arts	...	325	277	51	13	..	10	272	346
	प्र. व. बी. ए.	B. A. I	...	400	271	49	8	..	12	244	313
	द्वि. व. बी. ए.	B. A. II	...	325	287	38	11	..	8	179	236
	तृ. व. बी. ए.	B. A. III	...	320	205	23	8	136	167
	प्र. व. एम. ए.	M. A. I	...	308	269	78	11	..	5	109	203
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	...	275	122	45	4	...	2	64	115
	एकूण Total	...	2478	1762	358	72	..	40	1241	1711	

TABLE VI—contd.

(रु. हजारत) (Rs. in thousands)

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
अपेक्षित (Anticipated)											
45	134	..	2382	3529
47
45
32
28
166
170
48
42
48
671	134	..	2382	3529
अंदाजे (Estimate)											
55	138	..	2677	3880
55
45
40
40
150
150
55
50
50
690	138	..	2677	3880
(प्रत्यक्ष) (Actuals)											
331	331	100	22	2	15	5	333	197	3299	2067	
78	74	50
151	140	80
130	91	70
128	89	70
98	59	60
51	25	50
967	809	..	22	2	15	5	333	197	3299	2067	

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
6.	नागपूर महाविद्यालय, नागपूर Nagpur Mahavidyalaya, Nagpur	कला Arts								1983-84	
	अकरावी कला	XI Arts	450	300	44	20	..	6	260	330	
	बारावी कला	XII Arts	300	260	50	15	..	4	201	270	
	प्र. व. बी. ए.	B. A. I	360	320	30	16	..	8	156	210	
	द्वि. व. बी. ए.	B. A. II	300	320	85	15	..	8	190	298	
	तृ. व. बी. ए.	B. A. III	350	320	30	20	..	5	200	255	
	प्र. व. एम. ए.	M. A. I	340	251	25	10	..	3	130	168	
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	235	251	30	5	..	1	150	186	
		एकूण Total	2335	2022	294	101	..	35	1287	1717	
6.	नागपूर महाविद्यालय, नागपूर Nagpur Mahavidyalaya, Nagpur	कला Arts								1984-85	
	अकरावी कला	XI Arts	550	350	50	20	..	10	250	330	
	बारावी कला	XII Arts	500	350	40	20	..	10	265	335	
	प्र. व. बी. ए.	B, A. I	400	320	45	25	..	15	245	330	
	द्वि. व. बी. ए.	B. A. II	300	320	35	15	..	10	195	255	
	तृ. व. बी. ए.	B. A. III	300	320	35	20	..	5	190	250	
	प्र. व. एम. ए.	M. A. I	350	291	20	8	..	5	257	290	
	द्वि. व. एम. ए.	M. A. II	300	291	15	5	..	4	266	290	
		एकूण Total	2700	2242	240	113	..	59	1668	2080	
	शासकीय कला व विज्ञान महाविद्यालय Government Arts and Science Colleges		1982-83	9696	10217	849	121	8	100	6847	7945
		एकूण (प्रत्यक्ष)									
			1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	9703	10726	798	196	8	117	7150	8269
			1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	11151	10253	1088	433	59	230	7941	9751

TABLE VI—contd.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
अपेक्षित) (Anticipated)										
330		100%	10	2	15	2	398	201	3382	1912
260	..	96%
200	..	80%
200	..	80%
255	..	88%
200	..	80%
200	..	80%
..
1615	10	2	15	2	398	201	3382	1912
(अंदाजे) (Estimates)										
330	330	100%	5	2	15	2	400	221	3480	1673
300	..	100%
310	..	100%
220	..	88%
225	..	88%
280	..	100%
270	..	88%
1935	330	..	5	2	15	2	400	221	3480	1673
7501	4799	..	31	4	16	5	20,40	891	2,04,71	..
5242	1749	..	22	8	16	2	21,47	938	20748	..
5886	2094	..	20	10	16	2	22,74	972	22076	..

२. (१) (ब) शासकीय महाविद्यालयांशी संलग्नित वसतिगृहे

शासकीय कला महाविद्यालय यांच्या वसतिगृहामध्ये उपलब्ध असलेल्या सुविधा दाखविणारा तक्तो

तक्ता

अनु- क्रमांक Sr. No.	महाविद्यालयाचे नाव Name of the institute	वर्ष Year	वसतिगृह सुविधा आहे काय Whether hostel facility available	प्रवेश- क्षमता Intake capacity	शुल्क दर Fee rate	प्राप्त सुविधा Amenities provided	
1	2	3	4	5		7	
1	एल्फिन्स्टन महाविद्यालय, मुंबई. Elphinstone College, Bombay.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	Yes	119	Rs. 90 per term + 30 per month Service charges	Furniture, canteen, T.V. library, Mess, Gymkhana, Fans, water coolers, etc.
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	"	119	"	"
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	"	119	"	"
2	आय. वाय. महाविद्यालय, जोगेश्वरी, मुंबई. I. Y. College, Jogeshwary, Bombay.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	Yes	115	Rs. 56 per term for double seated, Rs. 112 for single seated.	"
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	"	115	Rs. 110 for double seated and for Rs. 112 single seated.	"
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	"	115	"	"
3	विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती. Vidarbha Mahavidyalaya, Amarvati.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	Yes	332	Rs. 46/ Rs. 73 per term.	"
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	"	332	"	"
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	"	332	"	"
4	राजाराम महाविद्यालय, कोल्हापूर. Rajaram College, Kolhapur.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	Yes	150	170	Wooden Table Chair, steel cupboard rack etc.
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	"	150	230	"
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	"	150	230	"
5	शासकीय कला व विज्ञान महाविद्यालय, औरंगाबाद. Govt. Arts and Science College, Aurangabad.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	Yes	69	Rs. 50 per term.	Tables, chairs steel cot, Lamp.
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	"	72	"	"
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	"	72	"	"
6	नागपूर महाविद्यालय, नागपूर. Nagpur Mahavidyalaya, Nagpur.	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	Yes	75	Rs. 90 per session	Table, Chairs, Cot, dressing table.
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	"	75	"	"
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	"	75	"	"

2 (1) (b) Hostels attached to Government Colleges.

Table showing information in respect of hostel facilities available at Government Arts Colleges.

TABLE VII

मागासवर्गासाठी राखून ठेवलेल्या जागांची संख्या.							प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या : मुले/मुली						
Reservation of seats for B. C.							Total No. of students admitted Male/Female.						
अ. जाती	अ. जमाती	बि. जाती	भ. जमाती	इतर मागास	इतर	एकूण	अ. जाती	अ. जमाती	बि. जाती	भ. जमाती	इतर मागास	इतर	एकूण
S. C.	S. T.	V. J.	N. T.	O. B. C.	Others	Total	S. C.	S. T.	V. J.	N. T.	O. B. C.	Others	Total
8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
13	7	2	2	10	..	34	14	8	16	81	119
13	7	2	2	10	..	34	10	10	..	1	11	87	119
13	7	2	2	10	..	34	16	9	18	77	120
13	7	2	2	10	..	34	115	115
13	7	2	2	10	..	34	115	115
13	7	2	2	10	..	34	115	115
13	7	2	2	10	..	34	65	10	8	8	120	175	386
13	7	2	2	10	..	34	55	15	9	6	147	135	365
13	7	2	2	10	..	34	65	15	10	5	158	125	375
13	7	2	2	10	..	34	2	2	1	120	125
13	7	2	2	10	..	34	5	5	1	1	1	137	150
13	7	2	2	10	..	34	5	5	1	1	1	137	150
13	7	2	2	10	..	34	5	1	0	3	3	59	79
13	7	2	2	10	..	34	7	1	64	72
13	7	2	2	10	..	34	7	1	64	72
13	7	2	2	10	..	34	13	3	..	4	10	45	75
13	7	2	2	10	..	34	15	5	..	2	9	44	75
13	7	2	2	10	..	34	19	4	..	5	10	37	75

2. (ii) (अ) शासकीय विज्ञान संस्था.—

शासकीय शिक्षण संशोधनाला उत्तेजन देता यावे या विशिष्ट दृष्टिकोनातून शासनाने मुंबई व नागपूर येथे विज्ञानसंस्था स्थापन केल्या आहेत. या संस्थांनी उच्च शिक्षण प्रदान करून विविध प्रकारच्या शासकीय क्षेत्रात मौलिक संशोधन कार्ये करावे अशी अपेक्षा आहे. ह्या संस्थांनी अनेक वर्षांपासून सातत्यान संशोधन कार्ये चालू ठेवले आहे व संशोधनाची एक परंपरा निर्माण केली आहे. त्यांच्या या उल्लेखनीय कामगिरीतून त्यांना आंतरराष्ट्रीय ख्याती प्राप्त झाली आहे. मराठवाडा विभागातील संशोधन कार्याच्या सुविधेसाठी शासनाने १९७४ मध्ये औरंगाबाद येथे विज्ञान संस्था स्थापन केली आहे. तूर्त तेथे वनस्पती शास्त्र, सूक्ष्मजीवशास्त्र, गणित, सांख्यिकी शास्त्र जीव पदार्थ विज्ञान या विषयांचे विभाग सुरू केले. नजिकच्या काळात ही संस्था एक परिपूर्ण अशी विज्ञान संशोधन संस्था होईल अशी अपेक्षा आहे.

नागपूर येथील विज्ञान संस्थेत विद्यार्थ्यांना स्वतंत्र अशी वसतिगृहाची सोय उपलब्ध करून देण्यात आली आहे.

वरील संस्थांतील विद्यार्थी संख्या आणि हाती घेतलेल्या संशोधन प्रकल्प दर्शविणारा तक्ता

तक्ता

अ. क्र. Sr. No.	महाविद्यालयाचे नाव व वर्ग Name of the College and Class	विद्याशाखा Faculty	प्रवेशासाठी आलेल्या अर्जांची संख्या Number of applications received for admission	प्रवेशक्षमता Intake capacity	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted					एकूण Total
					अनु. जातो S. C.	अनु. जमाती S. T.	विमुक्त जातो V. J.	भटक्या-जमाती N. T.	इतर Others	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1982-83										
1	विज्ञान संस्था, मुंबई Institute of Science, Bombay	विज्ञान Science								
	बी. एससी. प्रथम वर्ष F. Y. B. Sc. ...		28	100	1	1	26	28
	अेम. एससी. प्रथम वर्ष M. Sc. I ...		600	153	..	2	140	142
	अेम. एससी. द्वितीय वर्ष M. Sc. II	133	3	118	121
	अेम. एससी. (संशोधन) M.Sc. (Res.)		..	Not Fixed	16	16
	पी.एच.डी. Ph. D.	do.	59	59
	एकूण Total ...		628	386	4	3	359	366
1983-84										
1	विज्ञान संस्था, मुंबई Institute of Science, Bombay	विज्ञान Science								
	बी. एससी. प्रथम वर्ष F. Y. B. Sc.		80	100	2	1	40	43
	बी. एससी. द्वितीय वर्ष S. Y. B. Sc. ...		80	100	..	1	20	21
	अेम. एससी. प्रथम वर्ष M. Sc. I ...		700	153	1	3	148	152
	अेम. एससी. द्वितीय वर्ष M. Sc. II	153	..	2	132	134
	अेम. एससी. (संशोधन) M. Sc. (Res.) ...		140	Not fixed	1	27	28
	पी.एच.डी. Ph. D. ...		130	do.	..	1	69	70
	एकूण Total ...		1130	506	4	8	436	448

2. (2) (a) Government Science Institute

With a view to encouraging academic and socially useful research work in life Sciences, Government has devoted particular attention to establish the Institutes of Science at Bombay and Nagpur. It is expected of these Institutes that they will undertake substantial and original research work alongwith imparting high quality of Science education at graduate and post-graduate level. The Institutes at Bombay and Nagpur have a long standing and enjoy international reputation for the research work done by them in various fields of scientific studies. The Marathwada region did not have facilities for scientific research in the nature of a Research Institute wholly devoted to that purpose. In recognition of this genuine need and to foster research work in this area, Government established in 1974 an Institute of Science at Aurangabad. It has at present the Departments of Botany, Microbiology and Mathematics-Statistics. The Institute, it is expected will develop and grow to the status of a full-fledged Research Institute in the near future.

Hostel facilities are available only at the Institute of Science, Nagpur.

Table showing enrolment of the students, number of students and research work undertaken at the Institutes

TABLE VIII

विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students			शिक्षकवर्गाचे संशोधन कार्यक्रम Research activities of teaching staff			शैक्षणिक- दृष्ट्या विशेष कार्यक्रमाची संख्या आणि त्यात भाग घेणाऱ्यांची संख्या No. of special Activities of ednl. signi- ficance and no. of partici- pants	शुल्का- पासूनचे उत्पन्न Fee receipts	शुल्क सवलतीमुळे आलेली महसुली तूट Loss of Revenues because of fee concessions	झालेला खर्च Expenditure incurred	वरडोई खर्च Per capita expenditure
विद्यापीठ परीभेसाठी पाठविलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Sent up for Univ. Examina- tion	उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या Passed	शेकडा निकाल Percent- age of results	आचार्य (पदवी) प्राप्त झाले- ल्यांची संख्या Ph. D. obtained	प्रसिद्ध झालेले संशोधनपर निबंध Research papers published	संशोधन मार्गदर्श- कांची संख्या Number of Research Guides	18	19	20	21	22
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(प्रत्यक्ष)	(Actuals)						Rs.	Rs.	Rs.	Rs.
23	10	36	15	36	30	..	95	11	3704	10119
142	89	62
116	98	84
16	16	100
55	50	90
357	263	..	15	36	30	..	95	11	3704	10119
(अपेक्षित)	(Anticipated)									
40	35	87	15	60	25	..	108	13	4014	8960
20	15	75
150	..	95
130	..	99
28	28	100
70	70	100
438	148	..	15	60	25	..	108	13	4014	8960

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	विज्ञान संस्था, मुंबई Institute of Science, Bombay	विज्ञान Science								1984-81
	बी. असेसी प्रथम वर्ष	F. Y. BSc. ...	100	100	2	2	26	30
	बी. असेसी. द्वितीय वर्ष	S. Y. B. Sc. ...	80	100	2	1	17	20
	बी. असेसी. तृतीय वर्ष	T. Y. B. Sc. ...	50	100	1	1	13	15
	अेम. असेसी. प्रथम वर्ष	M. Sc. I ...	700	153	2	2	149	153
	अेम. असेसी. द्वितीय वर्ष	M. Sc. II	153	5	1	147	153
	अेम. असेसी (संशोधन)	M. Sc. (Res.)	175	Not fix	33	33
	पी.अेच. डी.	Ph. D. ...	150	do.	25	25
	एकूण Total ...		1255	606	12	7	410	429
2	विज्ञान संस्था, नागपूर. Institute of Science, Nagpur	विज्ञान Science								1982-83
	प्र. व. बी. असेसी	B.Sc. I ...	820	192	27	5	4	5	23	64
	द्वि. व. बी. असेसी	B.Sc. II ...	201	192	14	10	2	2	13	41
	तृ. व. बी. असेसी	B.Sc. III ...	152	192	7	2	1	1	23	34
	अेम. असेसी. प्रथम वर्ष	M. Sc. I ...	2054	150	30	7	2	1	30	70
	अेम. असेसी. द्वितीय वर्ष	M. Sc. II ...	133	150	17	4	2	1	17	41
	संशोधन	Research ...	213	80	1	1	13	15
	एकूण Total ...		3573	956	96	29	11	10	119	265
2	विज्ञान संस्था, नागपूर Institute of Science, Nagpur.	विज्ञान Science								1983-84
	प्र. व. बी. असेसी.	B.Sc. I ...	830	192	30	10	7	7	30	84
	द्वि. व. बी. असेसी.	B. Sc. II ...	211	192	20	15	4	4	20	63
	तृ. व. बी. असेसी.	B. Sc. III ...	162	192	10	5	2	2	30	49
	अेम. असेसी. प्र. व.	M. Sc. I ...	2064	150	35	10	4	2	35	86
	अेम. असेसी. द्वि. व.	M. Sc. II ...	143	150	20	5	4	2	20	51
	संशोधन	Research ...	213	80	2	2	1	1	1	7
	एकूण Total ...		3623	956	117	47	22	18	136	340
2	विज्ञान संस्था, नागपूर Institute of Science, Nagpur.	विज्ञान Science								1984-84
	प्र. व. बी. असेसी.	B. Sc. I ...	850	192	35	12	8	9	35	99
	द्वि. व. बी. असेसी.	B. Sc. II ...	220	192	25	20	5	4	23	77
	तृ. व. बी. असेसी.	B. Sc. III ...	170	192	15	7	3	3	32	60
	अेम. असेसी. प्र. व.	M. Sc. I ...	2070	150	40	13	5	3	35	96
	अेम. असेसी. द्वि. व.	M. Sc. II ...	150	150	20	8	5	3	23	59
	संशोधन	Research ...	220	80	5	3	2	2	3	15
	एकूण Total ...		3680	956	140	63	28	24	151	406

TABLE VIII—contd.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
अंदाजे) (Estimates)										
30	25	83	22	50	30	..	115	15	47,21	11,005
20	18	90
15	12	80
150	146	95
148	145	98
30	30	100
25	25	100
418	401	..	22	50	30	..	115	15	47,21	11,005
वस्तुतः) (Actuals)										
228	161	72	11	34	31	23	4,25	1,20	46,46	17,532
178	136	76
144	132	90
186	150	81
123	90	73
71	..	62
930	669	..	11	34	31	23	4,25	1,20	46,46	17,532
अपेक्षित) (Anticipated)										
238	180	75	12	37	34	29	4,55	1,30	45,69	13,438
200	170	85
160	120	75
200	160	80
150	120	80
75	..	70
1023	750	..	12	37	34	29	4,55	1,30	45,69	13,438
अंदाजे) (Estimates)										
240	190	75	13	40	35	30	4,60	1,35	45,75	11,268
210	180	80
170	130	82
210	120	83
160	130	80
80	..	75
1070	750	..	13	40	35	30	4,60	1,35	45,75	11,268

TABLE VIII—*contd.*

	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(प्रत्यक्ष) (Actuals)											
	42	31	73.8	2	8	2	...	20	13	1015	12380

	42	31	..	2	8	2	...	20	13	1015	12380
(अपेक्षित) (Anticipated)											
	49	49	100	1	13	3	..	20	20	1299	15841
	33	33	100

	82	82	..	1	13	3	..	20	20	1299	15841
(अंदाजे) (Estimates)											
	52	52	100	2	13	4	..	25	25	1455	12873
	49	49	100
	12	13	100
	113	113	..	2	13	4	...	25	25	1455	12873
	1329	963	..	28	78	63	23	540	44	9365	
	1543	980	..	28	110	62	29	583	163	9882	..
	1601	1264	..	37	103	69	30	600	175	10751	..
	4473	3297	..	93	301	194	82	1728	482	29998	..

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
3	विज्ञान संस्था, औरंगाबाद Institute of Science, Aurangabad	विज्ञान Science								1982-83
	प्र.व. अेम. अेससी., M. Sc. I	...	117	52	3	1	45	49
	द्वि. व. अेम. अेससी., M. Sc. II	...	—	52	1	1	30	32
	पीअेच. डी. Ph. D.	—	2	15	1	1
	एकूण Total	...	119	119	5	2	75	82
3	विज्ञान संस्था, औरंगाबाद Institute of Science, Aurangabad	विज्ञान Science								1983-84
	प्र. व. अेम. अेससी., M. Sc. I	..	114	52	4	..	1	2	42	49
	द्वि. व. अेम. अेससी., M. Sc. II	52	1	1	31	33
	पीअेच. डी. Ph. D.	...	5	15
	एकूण Total	...	119	119	5	..	1	3	73	82
3	विज्ञान संस्था, औरंगाबाद Institute of Science, Aurangabad	विज्ञान Science								1984-85
	अेम. अेससी. प्र. व., M. Sc. I	...	152	64	5	5	4	4	34	52
	अेम. अेससी. द्वि. व., M. Sc. II	52	4	..	1	2	42	49
	पीअेच. डी. Ph. D.	..	20	15	1	1	1	1	8	12
	एकूण Total	...	172	131	10	6	6	7	84	113
	शासकीय विज्ञान संस्था Government Science Institute									
	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	...	4320	1461	105	32	11	12	553	713
	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	...	4872	1581	126	55	23	21	645	870
	1984-85 (अंदाज) (Estimates)	...	5107	1693	162	76	34	31	645	948
	एकूण Total	..	14299	4735	393	163	68	64	1843	2531

२ (२) (ब) शासकीय विज्ञान संस्था, नागपुर यांचेशी संलग्न अललेले वसतिगृह.
वसतिगृहामध्ये उपलब्ध असलेल्या सुविधा दाखविणारा तक्ता

तक्ता

वर्ष Year	प्रवेश क्षमता Intake capacity	शुल्क दर Free rates	प्राप्त सुविधा Amenities provided	मागास वर्गासाठी राखून ठेवलेल्या जागांची संख्या Reservation of seats for B. C.						एकूण Total
				अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	इतर मागास O. B. C.	इतर Other	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	220	Rs. 40 per student	...	13%	7%	2%	2%	10%	..	34%
1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	220	Rs. 40	...	13%	7%	2%	2%	10%	..	34%
1984-85 (अंदाजे) (Estimated)	220	Rs. 40	...	13%	7%	2%	2%	10%	..	34%

२ (३) शासकीय विधी महाविद्यालय

शासकीय विधी महाविद्यालय, मुंबई.—या महाविद्यालयात विधी शाखेमध्ये शिक्षण दिले जाते, या महाविद्यालयाने विधीविषयक शिक्षण-क्षेत्रांत मानाचे स्थान प्राप्त केले आहे. तेथे पदव्युत्तर वर्गाही चालविले जातात.

विद्यार्थ्यांना शासकीय वसतीगृह, मुंबई येथे निवासाची सोय आहे.

विद्यार्थ्यांची संख्या, परीक्षेला पाठविलेले विद्यार्थी व त्यांचे निकाल इत्यादी दाखविणारा तक्ता

तक्ता १०

अ. क्र. Sr. No.	महाविद्यालयाचे नाव व वर्ग Name of the College and Class	विधी शाखा Faculty	प्रवेशा- साठी आलेल्या अर्जांची संख्या No. of applications for admission	प्रवेश क्षमता Intake capacity	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted					
					अनु. जाती S. C.	अनु. जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	इतर Others	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1982-83										
1	विधी महाविद्यालय, मुंबई Government Law College, Bombay.	विधी Law								
	प्रथम वर्ष Ist LL.B.	...	712	750	10	3	1	1	15	30
	द्वितीय वर्ष IIrd LL.B.	...	421	600	6	—	1	—	5	12
	तृतीय वर्ष IIIrd LL.B.	..	396	450	3	—	1	1	4	9
	एल.एल. एम. LL. M.	..	23	40	—	1	—	—	—	1
	एकूण Total	..	1552	1840	19	4	3	2	24	52
1983-84										
2	विधी महाविद्यालय, मुंबई Government Law College, Bombay	विधी Law								
	प्रथम वर्ष Ist LL.B.	..	750	750	40	8	2	2	10	62
	द्वितीय वर्ष IIrd LL.B.	..	600	600	20	10	2	2	8	42
	तृतीय वर्ष IIIrd LL.B.	..	450	450	15	5	2	2	6	30
	एल.एल. एम. LL. M.	...	40	40	—	—	—	—	—	—
	एकूण Total	..	1840	1840	75	23	6	6	24	134
1984-85										
3	विधी महाविद्यालय, मुंबई Government Law College, Bombay.	विधी Law								
	प्रथम वर्ष Ist LL.B.	..	750	750	40	8	2	2	10	62
	द्वितीय वर्ष IIrd LL.B.	...	600	600	20	10	2	2	8	42
	तृतीय वर्ष IIIrd LL.B.	..	450	450	15	5	2	2	6	30
	एल.एल. एम. LL. M.	...	40	40	—	—	—	—	—	—
	एकूण Total	..	1840	1840	75	23	6	6	24	134

(2) (b) Hostel attached to Institute of Science, Nagpur

Table showing information in respect of hostel facilities available at Institute

अनुसूचित जाती Scheduled Castes	अनुसूचित जमाती Scheduled Tribes	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या (मुले/मुली) Total No. of students admitted (Male/Female)					एकूण Total
		विमुक्त जाती Vimukta Jati	भटक्या जमाती Nom. Tribes	इतर मागास Other Backward Class	इतर Others		
12	13	14	15	16	17	18	
22	4	2	8	41	65	142	
29	15	4	4	23	145	220	
29	15	4	4	23	145	220	

2 (3) Government Law College

The Government Law College, Bombay imparts education in Law faculty. The college enjoys high reputation in the field of Law education. Post-graduate teaching in LL. M. Course is also undertaken by the College.

Hostel facilities for the students of this College are provided at Government Colleges Hostel, Bombay.

The following table shows the number of students enrolled, number of students sent for examination and result etc.

TABLE X

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

विद्यापीठ परीक्षेसाठी पाठविलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Sent up for University Examination	उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या Passed	निकालाची टक्केवारी Percentage of Result	शिक्षक वर्गाचे संशोधन कार्यक्रम Research activities of teaching staff			शैक्षणिक-दृष्ट्या महत्त्वाच्या विशेष कार्यक्रमांची संख्या आणि त्यात भाग घेणाऱ्यांची संख्या No. of special activities of educational significance and No. of participants	शुल्का-पासूनचे उत्पन्न Fee receipts	शुल्क फी सवलतीमुळे येणारी महसुली तूट Loss of Revenue because of fee concessions	दरडोई खर्च Per-capita expenditure incurred	दरडोई खर्च Per-capita expenditure
			आचार्य (पदवी) प्राप्त केलेल्यांची संख्या Ph. D. obtained	प्रसिद्ध झालेले संशोधनपर निबंध Research papers published	संशोधनास मार्गदर्शकांची संख्या No. of Res. Guides					
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(प्रत्यक्ष) (Actuals)										
521	334	64.6%	—	—	—	—	297	13	632	225
344	305	81.53%	—	—	—	—	—	—	—	—
353	250	79.8%	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1248	889	—	—	—	—	—	297	13	632	225
(अपेक्षित) (Anticipated)										
800	600	75%	—	—	—	—	357	19	637	163
650	450	70%	—	—	—	—	—	—	—	—
500	300	60%	—	—	—	—	—	—	—	—
1950	1350	—	—	—	—	—	357	19	637	163
(अंदाजे) (Estimates)										
800	600	75%	—	—	—	—	366	20	657	169
650	450	70%	—	—	—	—	—	—	—	—
500	300	60%	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1950	1350	—	—	—	—	—	366	20	657	169

* Arranging of Moot Court, S. S. I. activities, Arrangement of lectures in Law subjects of eminent persons of exports for the benefit of students.

२. (४) वाणिज्य महाविद्यालय.—सिडनेहॅम वाणिज्य व अर्थशास्त्र महाविद्यालय, मुंबई येथे वाणिज्य शाखेतील पदवी व पदव्युत्तर विषयांचे शिक्षण दिले जाते. वाणिज्य विषयाचे हे सर्वात जुने महाविद्यालय असून संपूर्ण भारतात त्याचा नावलौकिक आहे. म्हणून भारतातीलच नव्हे तर परदेशातील विद्यार्थीही या संस्थेकडे आकृष्ट होतात. पदवी स्तरावरील शिक्षणाशिवाय येथे लेखाशास्त्र व सचिवीय व्यवसाय यांचे सायंकाळचे वर्ग चालविण्यात येतात. सन १९७६-७७ पासून व्यापार व्यवस्था व उपक्रम परिचालकीय व्यवस्था या विषयांचे डिप्लोमाचे वर्ग चालू झाले आहेत. व्यावसायिक शिक्षणात हा एक नवीन उपक्रम आहे.

विद्यार्थ्यांना शासकीय वसतिगृहात प्रवेश मिळतो.

विद्यार्थ्यांची संख्या, विद्यापीठ परीक्षेला पाठविलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या आणि त्यांचे निकाल इत्यादी दर्शविणारा तक्ता.

तक्ता ११

अ. क्र. Sr. No.	महाविद्यालयाचे नाव व वर्ष Name of the College and class	विद्या शाखा Faculty	प्रवेश अर्ज		प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted					
			संख्या No. of appli- cation for admission	प्रवेश क्षमता Intake capacity	अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	इतर Others	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	सिडनेहॅम वाणिज्य व अर्थशास्त्र महा- विद्यालय, मुंबई. Sydenham College of Commerce and Economics, Bombay.	वाणिज्य Commerce								1982—83
	वाणिज्य ११ वी XI-Comm. ...		224	224	6	—	—	—	218	224
	प्रथम वर्ष बी. कॉम. F. Y. B. Com. ...		450	450	5	1	—	—	444	450
	द्वितीय वर्ष बी. कॉम. S. Y. B. Com. ...		412	412	4	—	—	—	410	414
	तृतीय वर्ष बी. कॉम. T. Y. B. Com. ...		385	385	—	—	—	—	385	385
	एम. कॉम. प्रथम वर्ष M. Com. Pt. I ...		100	100	—	—	—	—	100	100
	एम. कॉम. द्वितीय वर्ष M. Com. Pt. II ...		100	100	8	—	—	—	92	100
	डीबीएम/डीईएम D.B.M./D.E.M. ...		303	120	—	—	—	—	120	120
	ज्युनि. इव्हनिंग डिप्लोमा Jr. Evening Dip. ...		132	120	—	—	—	—	120	120
	सिनि. इव्हनिंग डिप्लोमा Sr. Evening Dip. ...		65	45	—	—	—	—	45	45
	एकूण Total ...		2171	1956	23	1	—	—	1934	1958
	सिडनेहॅम वाणिज्य व अर्थशास्त्र महा- विद्यालय, मुंबई. Sydenham College of Commerce and Economics, Bombay.	वाणिज्य Commerce								1983—84
	वाणिज्य ११ वी XI-Comm ...		225	225	9	3	—	1	212	225
	वाणिज्य १२ वी XII Com. ...		219	219	5	5	—	1	208	219
	प्रथम वर्ष बी. कॉम. F. Y. B. Com. ...		464	464	1	—	—	—	463	464
	द्वितीय वर्ष बी. कॉम. S. Y. B. Com. ...		433	433	2	—	—	—	431	433
	तृतीय वर्ष बी. कॉम. T. Y. B. Com. ...		401	401	—	—	—	—	401	401
	एम. कॉम. प्रथम वर्ष M. Com. Pt. I ...		157	157	5	1	—	—	151	157
	एम. कॉम. द्वितीय वर्ष M. Com. Pt. II ...		94	94	6	—	—	—	88	94
	डीबीएम/डीईएम D.B.M./D.E.M. ...		450	120	2	2	—	—	116	120
	ज्युनि. इव्हनिंग डिप्लोमा Jr. Evening Dip. ...		125	120	3	—	—	—	117	120
	सिनि. इव्हनिंग डिप्लोमा Sr. Evening Dip. ...		34	45	2	—	—	—	43	45
	एकूण Total ...		2602	2278	33	11	—	2	2230	2278

2 (4) Commerce College

The Sydenham College of Commerce and Economics, Bombay conducts Degree and Post-Degree classes in the Commerce Faculty. This is the oldest College of Commerce and is widely known throughout India. The College has always been in the forefront of commerce education in India. The reputation enjoyed by the college attracts students not only from India but also from abroad. In addition to the degree classes, the college also conducts evening classes for a Diploma course in Accountancy and Secretarial practice. A new course for a Government diploma in Business Management and diploma in Entrepreneur management has been started at this College from 1976-77. This is a novel experiment in the field of Management studies and shows a good deal of potentialities as a vocational course.

Hostel accommodation for the students of this college are provided at Government Hostel, Bombay.

Table shows the number of students enrolled in the College the number of students sent up for University examinations and their examination results etc.

TABLE XI

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

विद्यापीठ परीक्षेला पाठविलेली विद्यार्थी संख्या Sent up for University Examina- tion	उत्तीर्ण विद्यार्थी संख्या Passed	निकालाची टक्केवारी Percentage of Result	शिक्षक वर्गाचे संशोधन कार्यक्रम Research activities of teaching staff			शैक्षणिकदृष्ट्या महत्त्वाच्या विशेष कार्यक्रमांची संख्या आणि त्यात भाग घेणाऱ्यांची संख्या No. of special activities of educational significance and No. of participants		शुल्क सवलतीमुळे महसुली तूट Loss of revenue because of fee concessions	केलेला खर्च Expenditure incurred	दरडोई खर्च Per capita expenditure
			आचार्य (पदवी) प्राप्त झाले- ल्यांची संख्या Ph. D. obtained	प्रसिद्ध झालेले संशोधनपर निबंध Research papers published	संशोधन मार्गदर्शकांची संख्या No. of Res. Guides	शुल्का- पासूनचे उत्पन्न Fee receipts				
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
220	211	96	—	—	—	—	601	0.10	591	313
470	448	95	—	—	—	—	—	—	—	—
417	365	87	—	—	—	—	—	—	—	—
284	234	82	—	—	—	—	—	—	—	—
142	50	35	—	—	—	—	—	—	—	—
82	42	51	—	—	—	—	—	—	—	—
43	39	90	—	—	—	—	—	—	—	—
49	36	73	—	—	—	—	—	—	—	—
42	27	51	—	—	—	—	—	—	—	—
1747	1452	—	—	—	—	—	601	0.10	591	313
(अपेक्षित) (Anticipated)										
—	—	—	—	—	—	—	700	0.15	685	300
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	700	0.15	685	300

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
	सिडनेहॅम वाणिज्य व अर्थशास्त्र महा- विद्यालय, मुंबई. Sydenham College of Commerce and Economics, Bombay.	वाणिज्य Commerce								1984-85
	वाणिज्य ११ वी	XI Com. —	200	200	—	—	—	—	200	200
	वाणिज्य १२ वी	XII Com. ...	200	200	—	—	—	—	200	200
	प्रथम वर्ष बी. कॉम.	F. Y. B. Com. ...	440	440	—	—	—	—	440	440
	द्वितीय वर्ष बी. कॉम.	S. Y. B. Com. ...	440	440	—	—	—	—	440	440
	तृतीय वर्ष बी. कॉम.	T. Y. B. Com. ...	440	440	—	—	—	—	440	440
	प्रथम वर्ष एम. कॉम.	M. Com. Pt. I ...	200	200	—	—	—	—	200	200
	द्वितीय वर्ष एम. कॉम.	M. Com. Pt. II ...	100	100	—	—	—	—	100	100
	डीबीएम/डीईएम	D.B.M./D.E.M. ...	500	120	—	—	—	—	120	120
	ज्युनि. इन्व्हिनिंग डिप्लोमा	Jr. Evening Dip. ...	150	120	—	—	—	—	120	120
	सिनि. इन्व्हिनिंग डिप्लोमा	Sr. Evening Dip. ...	60	45	—	—	—	—	45	45
	एकूण	Total ...	2730	2305	—	—	—	—	2305	2305

TABLE XI—*contd.*

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
(अंदाजे) (Estimated)										
—	—	—	—	—	—	—	700	0.15	685	300
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	700	0.15	685	300

२. (५) विद्यार्थी वसतिगृहे.—उच्च शिक्षणासाठी राज्याच्या निरनिराळ्या भागातील विद्यार्थी मोठ्या संख्येने मुंबईला येतात, म्हणून शासनाने मुंबईत विद्यार्थी व विद्यार्थिनींसाठी प्रत्येकी २२५ चे वर विद्यार्थ्यांची सोय असलेली दोन वसतिगृहे बांधली आहेत. तसेच आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या व मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना त्यांच्या बिकट आर्थिक परिस्थितीमुळे उच्च शिक्षण घेणे कठीण होते. अशा विद्यार्थ्यांना सहाय्य करण्यासाठी मोफत भोजन व निवासाच्या सवलती देणारी योजना शासनाने हाती घेतली आहे. प्रत्येकी विद्यार्थ्यांची निवासी सोय असलेली आर्थिक दृष्ट्या मागास विद्यार्थ्यांसाठी अकरा वसतिगृहे सुरू करण्याचा शासनाने निर्णय घेतला आहे. आतापर्यंत अशी नऊ वसतिगृहे सुरू झाली आहेत.

विद्यार्थी प्रवेश क्षमता, वसतिगृहात प्रवेश दिलेल्यांची संख्या इत्यादी दर्शविणारा तक्ता

तक्ता १२

अनु- क्रमांक Sr. No.	वसतिगृहाचे नाव Name of hostel	वर्ष Year	प्रवेशक्षमता Intake capacity	प्रवेश अर्ज संख्या No. of applications received
1	2	3	4	5
शासकीय वसतिगृहे Government Hostels and EBC Hostels				
1	सावित्री देवी फुले महिला छात्रालय, मुंबई Savitri Devi Phule Mahila Chhatralaya, Bombay.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) .. 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	234 234 234	400 400 480
2	शासकीय विद्यार्थी वसतिगृह, मुंबई Government Colleges Hostel, Bombay.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) .. 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	307 307 307	428 420 440
3	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, बुधगाव, जिल्हा सांगली. Government E. B. C. Hostel, Budhgaon District Sangli.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) .. 1984-84 (Estimates) (अंदाजे) ..	100 100 100	172 166 180
4	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, कोल्हापूर. Government E. B. C. Hostel, Kolhapur.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	80 80 80	240 260 270
5	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, वरोरा, जिल्हा चंद्रपूर. Government E. B. C. Hostel, Warora, District Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	42 42 42	119 163 175
6	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, नांदेड. Government E. B. C. Hostel, Nanded.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	100 100 100	165 116 140
7	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, यवतभाळ. Government E. B. C. Hostel, Yeotmal.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	100 100 100	35 137 300
8	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, अमरावती. Government E. B. C. Hostel, Amravati.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	86 86 86	250 250 300
9	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, वर्धा. Government E. B. C. Hostel, Wardha.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	75 75 75	165 136 150
10	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, टेंभोडे, जिल्हा ठाणे. Government E. B. C. Hostel, Tembhode, District Thane.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	30 30 30	50 35 13
11	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, बीड Government E. B. C. Hostel, Beed.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	100 100 100	160 200 200
12	शासकीय आ. मा. व. वसतिगृह, तालोडा, जिल्हा धुळे Government E. B. C. Hostel, Taloda, District Dhule.	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	50 50 100	76 80 200
वसतिगृहे एकूण बेरीज Total		1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ... 1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ... 1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1304 1304 1354	2260 2301 2848

2 (5) Students' Hostels.—A large number of students from various parts of the State come to Bombay for higher education. Government has therefore, established 2 hostels, one for Boys and one for Girls, at Bombay with an accommodation of more than 225 students in each of them. Similarly, E. B. C. students and students from Backward Classes, find it difficult to take higher education because of their weak financial position. To assist such students, a scheme for providing free hostel facilities, including free boarding, has been undertaken by Government. It has been decided to start 11 hostels for E. B. C. pupils with an accommodation for pupils in each hostel. Nine such hostels have been started so far.

The following Table shows the intake capacity, students admitted in the hostels etc.

TABLE XII

प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Students admitted						फीचे उत्पन्न Fee Income	एकूण खर्च Total Expenditure (रुपये हजारात) (Rs. in thousands)	दरडोई खर्च Per capital Cost
अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	विमुक्त जाती V. J.	भटक्या जमाती N. T.	इतर Others	एकूण Total			
6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	6	—	2	219	228	52500	3.98	1745
5	9	—	1	204	219	150000	3.70	1690
6	9	—	1	202	218	150000	3.76	1725
8	4	2	1	292	307	52960	4.53	1475
7	4	1	3	292	307	141960	5.45	1775
7	5	1	2	292	307	141960	5.78	1880
20	—	—	—	80	100	—	1.27	1270
20	—	—	—	80	100	—	1.20	1200
20	—	—	—	80	100	—	1.49	1490
15	1	—	—	64	80	—	1.82	2275
13	2	—	1	64	80	—	1.85	2310
14	1	—	1	64	80	—	1.90	2375
14	3	—	—	25	42	—	1.13	2690
9	1	—	—	32	42	—	1.33	3170
5	2	—	1	34	42	—	1.36	3240
7	4	2	1	36	50	—	1.29	2580
8	2	1	3	36	50	—	1.31	2620
6	2	1	1	40	50	—	1.35	2700
9	2	1	—	25	37	—	1.10	3000
18	4	5	—	23	50	—	1.72	3440
—	—	—	—	—	70	—	2.36	3370
39	4	5	4	34	86	—	1.90	2290
41	8	6	3	28	86	—	2.00	2325
40	4	4	4	34	86	—	2.10	2440
25	13	—	—	12	50	—	1.03	2060
25	—	23	—	12	60	—	1.32	2200
32	—	—	28	15	75	—	2.00	2665
—	—	—	—	20	20	—	1.17	5850
—	—	—	—	20	20	—	1.17	5850
6	—	—	—	24	30	—	1.34	4465
16	1	1	—	72	90	—	0.70	780
16	1	1	—	72	90	—	2.54	2820
16	1	1	—	72	90	—	2.70	3000
7	1	—	—	31	39	—	1.10	250
7	2	—	2	30	41	—	0.13	325
23	4	2	4	67	100	—	2.50	2500
161	39	11	8	910	1129	1.05	20.02	—
164	33	37	39	893	1166	2.92	23.72	—
175	28	9	12	924	1148	2.92	28.64	—

३ अशासकीय महाविद्यालयांना सहाय्य

३ (१) अशासकीय कला, विज्ञान, विधी व वाणिज्य महाविद्यालये यांना अनुदाने

निरनिराळ्या शाखांमध्ये शिक्षण देणारी अशासकीय महाविद्यालये जून १९८० च्या माहितीप्रमाणे आहेत. या अशासकीय महाविद्यालयांना परिरक्षण अनुदान देण्याकरिता शासनाने दिनांक ३ ऑक्टोबर १९७९ रोजी नियम जारी केले आहेत. या नियमान्वये सर्व महाविद्यालयाकरिता सुधारित व समान असे अनुदान सूत्र सन १९७९-८० सालापासून लागू करण्यात येत आहे. या सूत्रातील महत्त्वाच्या बाबी खालीलप्रमाणे आहेत. रक्कम उपलब्ध असेल त्याप्रमाणे अ-ब इतके अनुदान देण्यात येईल.

(अ) (१) मान्यताप्राप्त शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या अनुज्ञेय पगारावरील खर्चावर पूर्ण अनुदान (या पगारात, मूळपगार, भत्ते भविष्य निर्वाह रकमेतील व ग्रॅज्युएटी रकमेतील हिस्सा यांचाही समावेश आहे.)

अधिक

(२) महाविद्यालयाच्या इमारतीवरील काही दुरुस्ती खर्च ठराविक दराने अथवा भाड्यापोटी दिलेल्या रकमेवर ७५% इतके अनुदान आणि महाविद्यालयाच्या प्राचार्यांच्या निवासासाठी होणाऱ्या भाड्यावरील खर्चावर ठराविक दराने अनुदान.

अधिक

(३) मागील वर्षात खर्च केलेले मान्य बाबीवरील खर्चावर खालीलप्रमाणे अनुदान देय आहे.

(अ) जर महाविद्यालय हे पूर्णपणे विज्ञान महाविद्यालय असेल तर पूर्ण अनुज्ञेय पगारावरील खर्चाच्या १८% इतके अनुदान.

(ब) जर महाविद्यालयात विज्ञान शाखेबरोबर इतरही शाखा असतील तर पूर्ण अनुज्ञेय पगारावरील खर्चाच्या १५% इतके अनुदान.

(क) जर महाविद्यालये हे शिक्षण महाविद्यालय अथवा पूर्णपणे कला/वाणिज्य महाविद्यालय असेल तर; किंवा जर त्या दोन्हीही शाखा त्या महाविद्यालयात असतील तर पूर्ण अनुज्ञेय पगारावरील खर्चाच्या १२% टक्के इतके अनुदान. वरीलप्रमाणे परिरक्षण अनुदानाची रक्कम निश्चित करताना त्या महाविद्यालयातील वजा (१) फीद्वारे झालेले उत्पन्न (२) कनिष्ठ महाविद्यालयातील अधिक्याद्वारे झालेले उत्पन्न वजा करण्यात येईल. त्यासाठी ज्या विद्यार्थ्यांनी प्रत्यक्ष फी दिली असेल त्यांचाच समावेश करावयाचा आहे शूल्कमाफी मिळणाऱ्या विद्यार्थ्यांचा समावेश करावयाचा नाही.

(१) नवीन महाविद्यालयांना पहिल्या वर्षी परिरक्षण अनुदान मिळणार नाही. परिरक्षण अनुदान सूत्रात वरील बाबीशिवाय नोंदणीचाही (हजेरीची) ही अट घालण्यात आलेली आहे ती खालीलप्रमाणे ही अट १९८२-८३ सालापासून लागू करण्यात आली आहे.

प्रकार	एकशाखा कमीत- कमी नोंदणी	दोन शाखा असताना	तीन शाखा असताना
1	2	3	4
(१) महानगरपालिकेच्या शहरातील किंवा बिगर शतकी विद्यापीठाची मुख्यालय असलेल्या गावची महाविद्यालये.	३००	५००	७००
(२) जी शहरे वरील क्रमांक १ मधील नाहीत व ज्या शहराची लोकसंख्या १ लाखाचे वर आहे अशा शहरातील महाविद्यालये	२००	३५०	५००
(३) १ लाखापेक्षा लोकसंख्या कमी असलेल्या शहरातील महाविद्यालये	१००	१७५	२५०

वरील परिरक्षण अनुदानाचे सूत्राच्या नियमाव्यतिरिक्त शासनाने अशासकीय महाविद्यालयातील शिक्षकेतर कर्मचाऱ्याकरिता सुधारित वेतनश्रेणी १ एप्रिल १९७६ पासून लागू केलेल्या आहेत. वरील दोन योजना शिवाय ऑक्टोबर १९७७ पासून अंमलात आलेली महाविद्यालयीन कर्मचाऱ्यांकरिता नियमित पगाराची योजनाही सुरू आहेच.

3. Assistance to Non-Government Colleges

3. (1) Assistance to Non-Government Arts, Science, Law and Commerce Colleges

There are Non-Government affiliated Colleges of Arts, Science and Commerce in the State as on June 1980 imparting the higher education in different faculties. A revised, unified and integrated grant-in-aid formula for assessment and release of maintenance grant to these non-Government Colleges has been made effective from the year 1979-80. The main features of the grant that would be paid to the colleges in a year would be as under :—

Subject to availability of funds, maintenance grant due to a college in a year should be equal to (A) minus (B) that is—

(A) (i) Entire admissible Establishment Expenditure of the college i. e. pay, D. A., C. L. A., H. R. A. et c. G. P. F. contribution and gratuity fund contribution of the approved staff during the year for which the grant is being paid.

Plus

(ii) Notional expenditure on normal maintenance and current-repairs of the college building (a) calculated at approved flat rates or 75 per cent of the expenditure on reasonable rent paid during the preceding year to the landlord and notional rent for the residential quarter for the Principal of the College, calculated at approved flat rates.

Plus

(iii) Entire actual expenditure of the college of the preceding year on admissible items as follows.

- (a) 18 per cent, of the admissible Establishment Expenditure of the college of the preceding year, if the college has only Science faculty.
- (b) 15 per cent, of the admissible Establishment Expenditure of the college of the preceding year, if the college is a multi faculty college with Science faculty as one of the faculties and
- (c) 12 per cent, of the admissible Establishment Expenditure of the college of the preceding year, if the college is a college of Education or is a purely Arts College or a purely Commerce College or a composite college with Arts and Commerce faculties.

Minus

(B) (i) Tuition fees at approved rates recoverable by the college during the preceding year from students liable to pay their own fees (i. e. excluding fee concession holder students of all approved categories). (ii) Surplus if any of the preceding year relating to the Junior College classes attached to the College.

Maintenance grant in accordance with the above formula will be admissible subject to fulfilment of the following conditions:-

(i) A new college started in a particular year will not be paid any maintenance grant during the first year of its establishment.

(ii) From the point of view of ensuring minimum viability of colleges, certain norms of minimum enrolment of students as mentioned below has been enforced with effect from the financial year 1982-83 on the basis of enrolment during the preceding year.

Category	Minimum enrolment in single faculty colleges	Minimum enrolment in double faculty colleges	Minimum enrolment in triple faculty colleges
1	2	3	4
(1) Colleges situated in the Municipal Corporation cities and non-agricultural University Head quarters town (Bombay, Pune, Nagpur, Solapur, Kolhapur and Aurangabad)	300	500	700
(2) Colleges situated in town with a population of 1 lakh and above (as per latest census), but excluding those covered under category (a) above.	200	350	500
(3) Colleges in towns with a population of less than 1 lakh.	100	175	250

Government have issued orders regarding rationalisation of pay scales and allowances of the Non-teaching personnel of the Six Non-Agricultural Universities and Non-Government Colleges affiliated to them. The revision of salary scales of the non-teaching staff will be effective from 1st April 1976.

		महाविद्यालयांची संख्या (१९८२-८३) No. of Colleges 1982-83					
अ. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव	कला Arts	कला विज्ञान Arts Science	विज्ञान Science	वाणिज्य Com.	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	
1	मुंबई	1	33	2	17	53	
2	ठाणे	..	10	1	1	12	
3	रायगड	..	4	4	
4	रत्नागिरी	..	4	4	
5	सिंधुदुर्ग	..	5	5	
6	नासिक	..	18	..	1	19	
7	धुळे	..	10	1	..	11	
8	जळगाव	..	15	15	
9	अहमदनगर	..	16	..	1	17	
10	पुणे	..	23	..	4	27	
11	सातारा	2	10	3	1	16	
12	सांगली	2	14	..	2	18	
13	सोलापूर	..	10	..	7	17	
14	कोल्हापूर	..	17	..	1	18	
15	औरंगाबाद	2	13	2	..	17	
16	जालना	..	2	2	
17	परभणी	..	6	6	
18	बीड	..	11	1	..	12	
19	नांदेड	1	10	1	..	11	
20	उस्मानाबाद	..	6	6	
21	लातूर	1	9	1	1	12	
22	बुलढापा	..	9	9	
23	अकोला	2	8	1	1	12	
24	अमरावती	3	15	4	1	23	
25	यवतमाळ	1	10	11	
26	वर्धा	1	5	1	1	8	
27	नागपूर	2	19	2	1	24	
28	भंडारा	1	7	1	..	9	
29	चंद्रपूर	..	10	1	..	11	
30	गडचिरोली	..	2	2	
	एकूण	18	331	22	40	411	

विद्यापीठ परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्यांची संख्या, १९८२-८३

तक्ता १४

अनु- क्रमांक Sr. No.	विद्यापीठाचे नाव	विद्याशाखा Faculty	परीक्षेला दसलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students appeared
1	2	3	4
1	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई	Arts, Science and Commerce	1,67,882
2	पुणे विद्यापीठ, पुणे	Do.	68,051
3	नागपूर विद्यापीठ, नागपूर	Do.	64,923
4	एस. एन. डी. टी विद्यापीठ, मुंबई	Do.	8,691
5	मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद	Do.	43,752
6	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर	Do.	15,740
7	अमरावती विद्यापीठ, अमरावती	Do.	Nil

Table shows the Districtwise Non-Government Colleges, Number of students and expenditure

TABLE XIII

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची एकूण संख्या Total No. of students admitted 1982-83					एकूण खर्च Total Expenditure 1982-83	फीची एकूण जमा Total fee receipt 1982-83	दिलेले अनुदान Grant paid 1982-83	Name of the District
अनु. जाती S. C.	अनु. जमाती S. T.	इतर मागास Other B. Cs.	इतर Others	एकूण Total	13	14	15	2
8	9	10	11	12				
1808	174	1700	63764	67446	98497	19204	59110	Bombay
322	175	1710	8698	10905	17937	5416	11555	Thane
70	65	1174	593	1902	5883	1446	4334	Raigad
47	8	374	1236	1665	3376	291	2221	Ratnagiri
26	3	480	1247	1756	3558	225	3152	Sindhudurg
985	420	1007	10981	13446	18852	3040	24014	Nasik
535	535	1020	4254	6344	14115	1043	11389	Dhule
637	207	2258	8889	11991	20740	2208	17707	Jaigaon
886	152	2202	8257	11497	23320	3764	18494	Ahmadnagar
1449	259	1239	21198	24155	47113	7784	33654	Pune
655	44	2618	5261	8578	18111	1595	15788	Satara
566	94	483	6578	7721	19556	1467	15551	Sangli
1040	95	1035	6930	9100	19337	2021	15945	Solapur
827	70	1551	7405	9853	19555	1696	16323	Kolhapur
195	182	573	2610	3560	9945	884	9538	Aurangabad
45	30	146	738	959	6113	90	2178	Jalna
259	126	199	1017	1801	4909	379	5365	Parbhani
265	91	462	1709	2527	9368	3061	8621	Beed
748	245	246	2233	3472	11711	1122	10486	Nanded
353	124	213	1637	2327	5121	242	4633	Osmanabad
402	120	—	1254	1776	7819	438	7401	Latur
247	12	671	1374	2304	6072	364	5516	Buldhana
446	85	1102	2701	4334	10008	798	8741	Akola
778	190	2480	2590	6038	15599	1999	14082	Amravati
382	140	1585	1000	3107	8565	885	6983	Yavatmal
536	113	1227	1024	2900	6384	822	5014	Wardha
313	1155	3511	4757	12560	32077	3777	25696	Nagpur
557	146	1184	927	2834	7957	801	5962	Bhandara
1109	372	1226	1319	4026	9182	1155	7588	Chandrapur
24	38	104	20	186	601	11	424	Gadchirali
346	5470	38833	182201	240850	481381	68128	377465	Total

Performance at University Examination, 1982-83

TABLE XIV

उत्तीर्ण विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed	निकालाची टक्केवारी Percentage of result	Name of University
5	6	2
70,994	42.28	Bombay University, Bombay
18,967	28.00	Pune University, Pune
33,678	52.00	Nagpur University, Nagpur
1,278	14.70	S. N. D. T. University, Bombay
26,026	59.48	Marathwada University, Aurangabad
11,860	75.30	Shivaji University, Kolhapur
Nil	Nil	Amravati University, Amravati

३. (२) डेक्कन महाविद्यालय पदव्युत्तर व संशोधन संस्था, पुणे.

ही एक जुनी व आंतरराष्ट्रीय ख्यातीची शैक्षणिक संस्था असून ती १९३८-३९ मध्ये स्थापन झाली आहे. या संस्थेत पदव्युत्तर अभ्यासक्रम आणि भाषिक, ऐतिहासिक वंशशास्त्र व प्रायोगिक मानसशास्त्र विषयांमध्ये शैक्षणिक संदर्भात संशोधन केले जाते. या संस्थेत केलेले पुस्तककार्य गुणवत्तापूर्ण संशोधन म्हणून भारतात व परदेशातसुद्धा मान्य झाले आहे. प्रगत संशोधन संस्था असण्यामुळे येथे संशोधन करण्यासाठी येणाऱ्या व्यक्तींना ग्रंथालयाची व तज्ज्ञ व्यक्तींच्या मार्गदर्शनाची सुविधा मिळते. राज्य सरकार १०० टक्के अनुदान या संस्थेकडे देते. या शिवाय या संस्थेस विशिष्ट प्रकल्पासाठी भारत सरकार व विद्यापीठ अनुदान मंडळ यांचेकडूनही अनुदान मिळते.

विभागांची संख्या, विद्यार्थ्यांची संख्या, झालेला खर्च आणि शासनाकडून मिळालेले अनुदान दर्शविणारा तक्ता

तक्ता

अ. क्र. Sr. No.	विभागाचे नाव व वर्ष Name of Department and Year	शिक्षकांची संख्या No. of Teaching staff	प्रशासकीय कर्मचारी वर्गाची संख्या No. of Administrative staff	संशोधन विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Research Students
1	2	3	4	5
1	भाषाशास्त्र विभाग व संस्कृत शब्दकोश विभाग. Department of Linguistics and Sanskrit Dictionary Department.			
	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals) ...	56	80	60
	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated) ...	60	82	62
	1984-85 (अंदाजे) (Estimates) ...	60	82	65
2	इतिहास (पुरातत्व शास्त्र) विभाग. Department of History (Archaeology)			
	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals) ...	38	..	65
	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated) ...	39	--	70
	1984-85 (अंदाजे) (Estimates) ...	42	...	72

(ii) Deccan College Post-Graduate and Research Institute, Pune.

This is an Institute of a long standing enjoying International reputation. It was established in 1938-39. It is a research Institute, conducting Post-graduate studies and research in Linguistic, History, Anthropology and Experimental Psychology with special reference to Education. The research work of the Institute has been acclaimed as Research of Merit in India and abroad. Being an Institute of advanced Research, it provides facilities in terms of library and staff for research guidance to a number of research students. The State Government pays full grants to the Institute to cover its net expenditure. In addition to grants from State Government, the Institute receives grants from Government of India, and the U. G. C. for specific projects.

Table showing the number of Departments, number of students, expenditure incurred and grants received from the Government etc.

TABLE XV

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

हाती घेतलेले संशोधन कार्य व प्रकल्पाचे नाव Research work undertaken and name of Project	एकूण खर्च Total Expenditure	शासकीय अनुदाने Government Grants		
		राज्य शासन State Government	भारत सरकार वि.अ.मं. Govt. of India/ U. G. C.	इतर उत्पन्न Other Receipts
6	7	8	9	10
ऐतिहासिक तत्वावर आधारित संस्कृत-इंग्रजी भाषेचा शब्दकोष तयार करण्याचा प्रकल्प. विद्यापीठ अनुदान मंडळाचा ऋचावद् वैदिक विस्तारित शब्दकोष तयार करण्याचा प्रकल्प, तसेच भाषाशास्त्र विभागातील इतर सेवकवर्गाकडून वैयक्तिकरित्या संशोधन व विद्यापीठाच्या भाषाशास्त्र विभागात अध्ययनाचे काम. Compilation of Dictionary of Sanskrit on Historical Principles. U. G. C. Project illustrated Dictionary Vedic Ritualistic terms. Dr. H. G. Ranade. In addition to this staff engaged in the individual research Project, staff participated in teaching work of University of Poona.	41.08	27.71	13.84	0.35
सदर प्रमाणे Do.	42.88	28.50	15.90	0.35
सदर प्रमाणे Do.	46.98	33.21	16.73	0.35
† पुरातत्व विभागाकडून इनामगाव, या ठिकाणी उत्खननाची कामे, तसेच विद्यापीठ अनुदान मंडळाचे सहाय्याने वैयक्तिक स्वरूपाचे प्रकल्प.—(१) पुराण वस्तु संशोधन उत्खननातील मातीचे रासायनिक संशोधन. (२) लका प्रकल्प इ. तसेच पुरातत्व विभागातील इतर सेवक वर्गाकडून विद्यापीठाचे पुरातत्व विभाग व प्राचीन संस्कृती व इतिहास या विभागात अध्यापनाचे काम. U. G. C. Inamgaon Excavation Project, ICHR Project of Dr. M. K. Dhavalikar Lanka Project of Dr. H. D. Sankalia U.G.C. Project to Dr. R. V. Joshi, U.G.C. Project to Dr. G. L. Badam, Archaeology Survey of India Project to Dr. V. N. Misra for Didwana Project. In addition to this staff engaged in individual research work. Participated in teaching work of University of Poona.				
† ह्या विभागाच्या खर्चाचा समावेश भाषाशास्त्र विभागावरील खर्चात आहे. रकाने ७ ते १० पहा. Expenditure is included against the Department of Linguistic for 82-83 vide column Nos. 7 to 10 above.				
पुरातत्व विभागाकडून इनामगाव या ठिकाणी उत्खननाची कामे, तसेच विद्यापीठ अनुदान मंडळाचे सहाय्याने वैयक्तिक स्वरूपाचे प्रकल्प. याशिवाय इतर सेवक वर्गाकडून विद्यापीठाच्या विभागात अध्यापनाचे काम. U.G.C. Inamgaon Excavation Project, I.C.H.R. Project to Dr. M. K. Dhavalikar U.G.C. Project to Dr. K. Paddayya U.G.C. Project to Dr. G. L. Badam, U.G.C. Project to Dr. Rs. Pappu. In addition to this staff, engaged in individual research project, staff participated in teaching work of the University of Poona.				
† ह्या विभागाच्या खर्चाचा समावेश भाषाशास्त्र विभागावरील खर्चात आहे. रकाने ७ ते १० पहा. Expenditure is included against the Department of Linguistic for 83-84 vide column Nos. 7 to 10 above.				
वरील प्रमाणे Do.				
† ह्या विभागाच्या खर्चाचा समावेश भाषाशास्त्र विभागावरील खर्चात आहे. रकाने ७ ते १० पहा. Expenditure is included against the Department of Linguistic for 84-85 vide column Nos. 7 to 10 above.				

४. शिष्यवृत्त्या

४ (१) (अ) कला, शास्त्र, वाणिज्य व विधी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या राज्य सरकारच्या खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या. — गुणवत्ताधारक विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण घेण्यास उत्तेजन मिळावे म्हणून शासनाकडून या खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या दिल्या जातात. ही शिष्यवृत्ती दरमहा ३० रुपये दराने कला, शास्त्र, वाणिज्य व विधी महाविद्यालयातून प्रतिवर्षी पदवी परीक्षेपर्यंत व विधी महाविद्यालयासाठी दोन वर्षांपर्यंत दिली जाते. ज्या विद्यार्थ्यांना ही शिष्यवृत्ती पदवी परीक्षेवर दिली असेल, त्याने जर विधी महाविद्यालयात प्रवेश घेतला असेल तर त्यास ती शिष्यवृत्ती विधी महाविद्यालयातील शिक्षणासाठी जादा तीन वर्षेपर्यंत दिली जाते. आता ही शिष्यवृत्ती कनिष्ठ महाविद्यालयातील दोन वर्षांचा अभ्यासक्रम पूर्ण केल्यानंतर पदवी अभ्यासक्रमाच्या पहिल्या वर्षापासून दिली जाते. शिष्यवृत्ती कालावधी तीन वर्षांचा आहे. ही शिष्यवृत्ती चालू राहण्याकरिता वार्षिक परीक्षेत कमीत कमी ४५ % गुण मिळविणे आवश्यक आहे. या शिष्यवृत्तीसाठी उत्पन्नाच्या मर्यादेची अट नाही. या शिष्यवृत्त्या प्रत्येक शैक्षणिक वर्षाकरिता विभागीय माध्यमिक परीक्षा मंडळाच्या उच्च माध्यमिक संपूर्ण परीक्षेस बसण्यासाठी प्रवेश घेतलेल्या व मार्च/एप्रिल महिन्यातील परीक्षेस बसण्यासाठी नोंदविलेल्या विद्यार्थ्यांच्या संख्येवरून तीन विभागीय माध्यमिक व उ. मा. परीक्षा मंडळ, नागपूर, पुणे व औरंगाबाद यांच्यात विभागून दिल्या जातात. ह्या शिष्यवृत्तीचे १२०८ संच असून यापैकी ५५ संच विधी महाविद्यालयासाठी व २३० संच वाणिज्य महाविद्यालयासाठी राज्य स्तरावर मंजूर केलेले आहेत. राहिलेले संच विभागीय माध्यमिक शिक्षण परीक्षा मंडळ स्तरावर पुढील प्रमाणे विभागून मंजूर केले जातात. — (१) शास्त्र दोन तृतीयांश (२) कला एक तृतीयांश.

शिष्यवृत्त्यांचे एकूण संच लाभ धारकांची संख्या आणि आलेला खर्च इत्यादी दर्शविणारा तक्ता

तक्ता १६

अ. क्र. Sr. No.	शाखेचे नाव/माध्यमिक शिक्षण परीक्षा मंडळाले नाव	एकूण संच No. of sets	साठ टक्केपेक्षा जास्त गुण मिळविलेल्या पात्र विद्यार्थ्यांकडून आलेले अर्ज Total No. of applications received from eligible pupils score 60% marks			मंजूर व नूतनीकरण केलेल्या शिष्यवृत्त्या No. of Award continuation of Scholarships			
			1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
(एक) राज्य स्तर									
(१)	न्याय	...	55	130	52	80	185	175	180
(२)	वाणिज्य	...	230	1350	1331	1400	745	750	755
(दोन) विभागीय स्तर									
कला									
(१)	विभागीय मंडळ, पुणे	...	260	510	510	600	515	515	530
(२)	विभागीय मंडळ, औरंगाबाद	...	29	70	27	70	90	95	115
(३)	विभागीय मंडळ, नागपूर	...	50	135	88	100	230	210	235
शास्त्र									
(१)	विभागीय मंडळ, पुणे	...	462	700	468	550	1100	1105	1115
(२)	विभागीय मंडळ, औरंगाबाद	...	64	110	29	60	280	280	290
(३)	विभागीय मंडळ, नागपूर	...	112	185	134	160	160	135	135
		एकूण ... Total	1208	3190	2639	3020	3305	3260	3345

4. Scholarships

4 (i) (a) *Government Open Merit Scholarships in Arts, Science, Commerce and Law colleges.*—In order to encourage the meritorious students to pursue higher education, Open Merit Scholarships in Arts, Science, Commerce and Law Colleges are awarded on merit every year by Government. The value of scholarships is Rs. 30 p. m. and is tenable upto first degree. The students, who have sought admission in Law college, get this scholarship for 3 years more after Degree examination. The open merit scholarships in colleges are now awarded after completion of the studies of the II year of the Junior college. The tenure of scholarship is of 3 years. The scholarship is continued subject to condition that the awardee should get at least 45% marks in annual examination. No income limit has been prescribed for this scholarship. The distribution of scholarships is made every academic year on the basis of and in proportion to the students registered for the full examinations at the three Regional H. S. C. Examinations conducted by the three Divisional Boards (Poona, Nagpur and Aurangabad) of the Maharashtra State Board of Secondary and Higher Secondary Education in March/April of the preceding academic year. There are 1208 sets of scholarships. The coursewise distribution of the sets of scholarship is as under :—

(1) Law—55 (2) Commerce —230

The sets for Science and Arts are distributed Board-wise as under:—

(3) 2/3rd for Science (4) 1/3rd for Arts.

The following table shows the number of sets of scholarships, number of beneficiaries and expenditure, etc.

TABLE XVI

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

खर्च Expenditure			अंतिम शिष्यवृत्ती धारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of Marks of the last awardee		Name of the Board/Faculty
1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1981-82	1982-83	
10	11	12	13	14	
					(I) State Level
8	10	10	64.13	60.30	(1) Law
—	—	—	71.17	72.33	(2) Commerce
					(II) Divisional Level
					Arts
—	—	—	65.17	68.67	(1) Divisional Board, Pune
—	—	—	60.00	60.00	(2) Divisional Board, Aurangabad
—	—	—	62.00	60.17	(3) Divisional Board, Nagpur
					Science
—	—	—	60.67	63.50	(1) Divisional Board, Pune
—	—	—	60.00	60.17	(2) Divisional Board, Aurangabad
—	—	—	60.00	60.00	(3) Divisional Board, Nagpur
					Total

४ (१) (ब) ग्रामीण भागातील हुशार व पात्र विद्यार्थ्यांसाठी शिष्यवृत्त्या.—या योजनेची संपूर्ण माहिती “माध्यमिक शिक्षण ६ (३) (ड)—शिष्यवृत्त्या” मध्ये देण्यात आली आहे.

4 (1) (b) Scholarships to bright and deserving students in Rural area.—The details of the scheme have been indicated in the programme relating to “Secondary Education-6 (3) (d) Scholarships.”

Name of the Scholarship.—State Government Open Merit Scholarship for bright and deserving students from Rural Areas.

Tenure of Scholarship.—2 years in Jr. Colleges, 3 years for Sr. Colleges.

Rate of Scholarship.—Rs. 50 p. m. to Jr. colleges, Sr. colleges Rs. 50 p. m. + Rs. 10 p. m. Hostel Charges + Rs. 75 p. a. for Book grant.

खालील तक्ता कनिष्ठ महाविद्यालय व महाविद्यालयीन स्तरापर्यंतची लाभधारकांची संख्या, झालेला खर्च इत्यादी दर्शवितो.

The following table shows the number of beneficiaries, expenditure incurred, etc. at the Junior college and collegiate stage.

तक्ता १७ TABLE XVII

अ.क्र. No.	जिल्ह्याचे नाव	एकूण संचांची संख्या No. of Sets	नवीन शिष्यवृत्त्यांची संख्या पुढे चालू ठेवलेल्या शिष्यवृत्त्या Actual No. of Awards made and continuation of Scholarship			प्रथम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम शिष्यवृत्तीधार- काने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee		Name of the District
			1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	
			4	5	6	7	8	9	10	
1	नाशिक ...	3+3	3	6	6	82.00	85.00	76.46	77.00	Nasik
2	ठाणे ...	3+3	4	6	6	79.86	80.00	74.00	75.00	Thane
3	धुळे ...	3+3	3	6	6	85.00	85.00	74.71	76.00	Dhule
4	जळगाव ...	3+3	3	6	6	79.14	82.00	76.00	77.00	Jalgaon
5	पुणे ...	3+3	15	15	15	80.70	82.00	75.00	75.00	Pune
6	रायगड ...	3+3	12	15	15	85.50	80.00	72.00	70.00	Raigad
7	अहमदनगर ...	3+3	15	15	15	73.30	77.00	73.60	74.00	Ahmadnagar
8	सोलापूर ...	3+3	15	15	15	74.50	75.00	75.20	80.00	Solapur
9	कोल्हापूर ...	3+3	10	12	12	85.10	90.00	67.67	66.00	Kolhapur
10	सातारा ...	3+3	9	12	12	85.70	90.00	66.50	66.00	Satara
11	सांगली ...	3+3	13	15	15	88.29	90.00	65.00	66.00	Sangli
12	रत्नागिरी ...	3+3	11	12	12	86.00	90.00	67.83	66.00	Ratnagiri
13	सिंधुदुर्ग ...					Included in Ratnagiri District				Sindhudurg
14	औरंगाबाद ...	6	4	9	11	80.20	85.00	76.00	80.00	Aurangabad
15	जालना ...	—	—	—	—	—	—	—	—	Jalna
16	परभणी ...	6	2	8	10	73.30	75.00	71.50	73.00	Parbhani
17	बीड ...	6	5	11	12	73.10	73.00	71.00	75.00	Beed
18	नांदेड ...	6	5	8	12	79.10	85.00	74.00	78.00	Nanded
19	अस्मानाबाद ...	6	5	10	10	75.50	80.00	74.00	75.00	Osmanabad
20	लातूर ...	6	—	6	10	—	80.00	—	75.00	Latur
21	अमरावती ...	6	7	13	16	84.14	85.00	80.71	70.00	Amravati
22	बुलढाणा ...	6	4	10	11	83.00	80.00	75.42	70.00	Buldhana
23	अकोला ...	6	4	10	13	79.85	80.00	72.42	70.00	Akola
24	यवतमाळ ...	6	3	9	12	70.71	80.00	70.71	70.00	Yavatmal
25	नागपूर ...	6	9	13	6	78.85	77.00	74.57	75.00	Nagpur
26	वर्धा ...	6	1	7	6	72.57	71.00	72.57	73.00	Wardha
27	चंद्रपूर ...	6	6	10	6	76.05	75.00	76.00	77.00	Chandrapur
28	भंडारा ...	6	7	10	6	78.07	77.00	72.05	73.00	Bhandara
29	गडचिरोली ...	3+3	—	3	6	—	—	—	—	Gadchiroli
	एकूण ...	162	175	272	282	—	—	—	—	Total

तक्ता १८

TABLE XVIII

४(१)(क) शासकीय विद्यानिकेतनातून उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती.—शासकीय विद्यानिकेतनातून माध्यमिक शालांत परीक्षा उत्तीर्ण होणाऱ्या मुलांना पुढील शिक्षण घेण्यास उत्तेजन मिळावे म्हणून शासनाने सदर शिष्यवृत्ती मंजूर केली आहे. शालांत परीक्षेत ६० टक्केपेक्षा जास्त गुण मिळवणाऱ्या प्रत्येक विद्यानिकेतनातील २० विद्यार्थ्यांना त्यांच्या गुणवत्तेप्रमाणे सदर शिष्यवृत्ती मंजूर केली जाते याप्रमाणे एकूण ८० शिष्यवृत्ती संच आहेत. सदर शिष्यवृत्तीच्या नूतनीकरण(साठी शिष्यवृत्तीधारकास कमीत कमी ५० टक्के गुण वार्षिक परीक्षेत मिळविणे आवश्यक आहे. कनिष्ठ महाविद्यालयातील शिष्यवृत्तीचा दर दरवर्षी रु. ५०० असा आहे. महाविद्यालयीन स्तरावर दरवर्षी रु. १,००० प्रमाणे शिष्यवृत्ती मिळते

खालील तक्ता माध्यमिक शालान्त परीक्षा शासकीय विद्यानिकेतन मधून उत्तीर्ण झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या लाभधारकांची संख्या आणि प्रत्यक्ष आलेला खर्च दर्शवितो.

तक्ता १८

अ. क्र. Sr. No.	शासकीय विद्यानिकेतनचे नाव	शालान्त परीक्षेला बसलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Number of students appeared for S. S. C. Examination			शालान्त परीक्षा पास झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students passed S. S. C. Examination			शिष्यवृत्ती संचांची संख्या No. of Sets
		1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	
		3	4	5	6	7	8	
1	शासकीय विद्यानिकेतन, पुसेगाव	31	31	32	30	37	32	20
2	शासकीय विद्यानिकेतन, धुळे	36	36	36	32	34	36	20
3	शासकीय विद्यानिकेतन, अमरावती	24	27	30	32	27	30	20
4	शासकीय विद्यानिकेतन, औरंगाबाद	30	30	30	24	30	30	20
	एकूण	121	124	128	108	128	128	80

तक्ता १८—चा

अ. क्र. N o.	शासकीय विद्यानिकेतनचे नाव	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)						
		अ. जाती S. C.	अ. जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	विमुक्त जाती V. J.	इतर मागासवर्गीय O. B. C.	एकूण Total	
1	2	19	20	21	22	23	24	
1	शासकीय विद्यानिकेतन, पुसेगाव	...		Categorywise	Not Available.			
2	शासकीय विद्यानिकेतन, धुळे	...		do.				
3	शासकीय विद्यानिकेतन, अमरावती	...	25	44	1	2	85	157
4	शासकीय विद्यानिकेतन, औरंगाबाद	...		Categorywise	Not Available			
	एकूण	...	25	44	1	2	85	157

4 (i) (c) *Scholarship to the students passing out from Shaskiya Vidya Niketan.*—With a view to encouraging the students passing S. S. C. Examination from Shaskiya Vidya Niketan for pursuing higher studies, Government have introduced this scholarship scheme. 20 students from each Shaskiya Vidya Niketan, who secure more than 60 per cent marks in S. S. C. Examination are eligible for the scholarship in order of merit. There are 80 sets of scholarships. For continuation of the scholarship 50 per cent of marks in the annual examination are necessary. The rate of scholarship at Junior College stage is Rs. 500 p. a. and Rs. 1000 p. a. at the collegiate level.

The following table shows the number of students who have passed S. S. C. Examination from Government vidya niketan the number of beneficiaries and actual expenditure incurred etc.

TABLE XVIII

(रूपये हजारत/ Rs. in thousands)

नवीन मंजूरी नूतनीकरण केलेल्या लाभधारकांची संख्या Fresh Awards and continuance Beneficiaries			लाभधारकांची वर्गीकरणप्रमाणे संख्या No. of beneficiaries Categorywise १९८२-८३ प्रत्यक्ष 1981-82 Actuals						एकूण Total	Name of the Shaskiya Vidya Niketan
1982-83 (प्रत्यक्ष) Actuals	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाज) (Estimates)	अ. जाती S.C.	अ. जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	विमुक्त जाती V. J.	इतर मागास- वर्गीय O. B. C.			
10	11	12	13	14	15	16	17	18		
44	55	55	—	—	—	—	—	—	Shaskiya Vidya Niketan, Pusegaon	
31	35	40	—	—	—	—	—	—	Shaskiya Vidya Niketan, Dhule.	
23	33	35	23	34	—	1	83	141	Shaskiya Vidya Niketan, Amravati.	
60	80	100	—	—	—	—	—	—	Shaskiya Vidya Niketan, Aurangabad	
158	203	230	23	34	—	1	83	141	Total	

TABLE XVIII—contd.

1983-84 (Estimates) (अंदाजे)						खर्च Expenditure			Name of the Shaskiya Vidya Niketan	
अ. जाती S. C.	अ. जमाती S. T.	भटक्या जमाती N. T.	विमुक्त जाती V. J.	इतर मागास- वर्गीय O. B. C.	एकूण Total	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाज) (Estimates)		
25	26	27	28	29	30	31	32	33		
Categoriwise Not Available						—	36950	45000	45000	Shaskiya Vidya Niketan, Pusegaon
do						—	22300	40000	40000	Shaskiya Vidya Niketan, Dhule
30	48	3	5	90	176	20000	25000	30000	Shaskiya Vidya Niketan, Amravati	
Categoriwise Not Available.						—	48400	45000	50000	Shaskiya Vidya Niketan, Aurangabad
30	48	3	5	90	176	127650	155000	165000	Total	

४ (२) दक्षिणा व इतर शिष्यवृत्त्या.—पदव्युत्तर शिक्षणासाठी विद्यापीठातून व शासकीय कला, शास्त्र, वाणिज्य व विधी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना शिक्षणासाठी प्रतिवर्षी दक्षिणा अधिछात्रवृत्ती दिली जाते. याचे एकूण ७६ संच आहेत. हे ७६ संच शासकीय कला, शास्त्र, वाणिज्य, विधि महाविद्यालये व विद्यापीठे यामध्ये विभागले आहेत. ज्या विद्यार्थ्यांनी पहिल्या पदवी परीक्षेत प्रथम श्रेणी मिळविली आहे तो विद्यार्थी या शिष्यवृत्तीसाठी अर्ज करू शकतो. महाविद्यालयातील प्राचार्य किंवा विद्यापीठे ही अधिछात्रवृत्ती प्रदान करण्यासाठी निवड करतात व सदर निवडीस शिक्षण संचालक मान्यता देतात. शासकीय महाविद्यालयातील प्राचार्य ही छात्रवृत्ती प्रदान करतात. या छात्रवृत्तीचा दर द. म. रु. ६० आहे. व ती दोन वर्षांपर्यंत चालू राहते. दुसऱ्या वर्षी या छात्रवृत्त्यांचे विद्यार्थ्यांची अभ्यासातील समाधानकारक प्रगतीवर नूतनीकरण करण्यात येते.

शासकीय संशोधन अधिछात्रवृत्ति.

दरमहा-रु. ४०० च्या चौदा संशोधन अधिछात्रवृत्त्या असून त्या पी. एच. डी./डी. एस. सी. च्या अभ्यासक्रमासाठी प्रदान केल्या जातात. त्यांचे वर्गीकरण खालीलप्रमाणे आहे :—

(१) विज्ञान संस्था, मुंबई	...	३
(२) विज्ञान संस्था, नागपूर	...	३
(३) विज्ञान संस्था, औरंगाबाद	...	३
(४) विदर्भ महाविद्यालय, अमरावती	...	१
(५) नागपूर महाविद्यालय, नागपूर	...	१

एकूण ... ११

राहिलेल्या तीन अधिछात्रवृत्त्या सर्व राज्यातील छात्रांसाठी उपलब्ध आहेत.

पहिल्या दोन पदवी परीक्षेपैकी (बी. ए. वी. एस्सी. वी. एड, एम. ए. एम. एस्सी. एम. एड) कमीत कमी एका परीक्षेत प्रथमश्रेणी व उरलेल्या पदवीपरीक्षेत द्वितीय श्रेणी धारण करणाऱ्यांना या संशोधन अधिछात्रवृत्त्या मंजूर केल्या जातात. शिक्षण संचालकांच्या शिफारशीवर शासन या छात्रवृत्त्या प्रदान करते. विज्ञान संस्था, मुंबई येथील संशोधन छात्रवृत्त्या प्रदान करण्याचे अधिकार त्या संस्थेचे संचालक यांना आहेत. विविध विज्ञान शाखातील वेगवेगळ्या विषयातील संशोधनाची आवश्यकता गुणवत्ता या आधारावर या अधिछात्रवृत्त्यांच्या शिफारशी केल्या जातात. या अधिछात्रवृत्तीचा कालावधी २ वर्षांचा किंवा पी. एच. डी./डी. एस. सी. पूर्ण होईपर्यंत यापैकी कोणी कालावधी कमी असेल तेवढा असतो.

जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ दिल्ली संशोधन अधिछात्रवृत्ति :

जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, दिल्ली येथे संशोधन कार्य करणाऱ्या व महाराष्ट्रातील रहिवाशी असलेल्या अधिछात्रास एक संशोधन अधिछात्रवृत्ती शासन प्रदान करते. याची मुदत चार वर्षे आहे. दरमहा रु. ६०० प्रमाणे पहिली दोन वर्षे व दरमहा ७०० रु. प्रमाणे नंतर दोन वर्षे ही अधिछात्रवृत्ती दिली जाते. तसेच प्रत्येक वर्षी विद्यार्थ्यांला आकस्मित खर्चासाठी रु. ३००० दिले जातात. ही छात्रवृत्ती सर्व स्त्री अथवा पुरुष वर्गाला उपलब्ध आहे. सत्र सुरु झाल्यापासून अथवा अधिछात्रवृत्तीधारक जेव्हा संशोधन करण्यासाठी प्रवेश घेईल यापैकी जो नंतरचा कालावधी असेल त्या कालावधीपासून ही अधिछात्रवृत्ती मंजूर करण्यात येते. जर अधिछात्रधारक ज्याला ही छात्रवृत्ती मंजूर करण्यात आली आहे. शैक्षणिक सत्र सुरु झाल्यापासून पंधरा दिवसांच्या आत प्रवेश घेऊ शकला नाही तर त्याला दिलेली अधिछात्रवृत्ती नामंजूर करण्यात येऊन ती पुढील दुसऱ्या विद्यार्थ्यांला मंजूर केली जाते. ही अधिछात्रवृत्तीधारकाला पूर्णवेळ पगाराची नोकरी स्वीकारता येणार नाही. निवड मंडळ कमिटीच्या शिफारशीवरून या संस्थेचे संचालक या अधिछात्रवृत्तीसाठी उत्तम विद्यार्थ्यांची निवड करतात. असा विद्यार्थी महाराष्ट्र राज्याचा रहिवासी असावा लागतो.

4 (2) *Daxina and other fellowship.*—Fellowships are awarded every year to students in Government Arts, Science, Commerce and Law Colleges and in Universities for Post-Graduate studies. The total number of sets are 76. These sets are distributed among the Govt. colleges and universities. The fellowships are open to those, who have obtained 1st Class at the first degree examination. The students for the awards of fellowships are selected by the Principals of the Colleges or by Universities and the awards are approved by the Director of Education. In Government Colleges the Principals are empowered to make the awards. The value of the fellowship is Rs. 60 p. m. and it is tenable for 2 years. The fellowships are continued subject to satisfactory progress of the scholar. Govt. Research Fellowships,

There are 14 Research fellowships of the value of Rs. 400 p. m., which are awarded every year for research i.e. Ph. D./D. Sc. The fellowships are distributed as under :—

1. Institute of Science, Bombay	..	3
2. Institute of Science, Nagpur	..	3
3. Institute of Science, Aurangabad	..	3
4. V. M. V. Amravati	..	1
5. N. V. M. Nagpur	..	1

Total .. 11

Remaining 3 are Open Merit Fellowships available to applicants from all over the State.

These research fellowships are open to those, who have obtained first Class in any of the 2 preceding Degree Examinations, i. e. B.A., B. Sc., B.Ed./M.A., M. Sc., M.Ed. and have secured at least 2nd Class in the remaining degree examinations. The award is made by Government on the basis of the recommendations from the Director of Education, Pune. In case of the Institute of Science, Bombay, the Director of the Institute is empowered to make award. The recommendations are based on the basis of the merit and the desirability of promoting research in the various branches of learning. The tenure of the fellowship is of 2 years or till the completion of the Ph.D./D. Sc., whichever is earlier.

Resaearch schools for international studies in Jawaharlal Nehru University New Delhi :—

The scholarship is awarded annually to a *bona fide* resident of Maharashtra State intending to take up the Ph. D. Course for Advanced study of International affairs at the School at the Jawaharlal Nehru University, Delhi. The tenure of the scholarship is for 4 years. The value of the scholarship is Rs. 600 p. m. for first 2 years and Rs. 700 p.m. for subsequent 2 years, Rs. 3000 towards contingencies are paid to the students each year. The scholarship is open to candidates of either sex. The scholarship will take effect from the date of commencement of the session or the date on which the scholar joins the school, whichever is later. If a candidate, who has been awarded a scholarship fails to join the school within a fortnight from the commencement of the term, his scholarship is withdrawn and awarded to the next best candidate. While in receipt of the scholarship, the candidate shall not accept any full time employment. The Director of the School, on the advice of the Selection Committee is to select the best students who are *bona fide* residents of the Maharashtra State for admission to the School in order of merit and the award is made to one of them in consultation with the Government of Maharashtra.

खालील तक्ता संशोधन कार्य करणाऱ्या अधिछात्रांची संख्या दर्शवितो.

The following table shows the number of fellows doing the research work: —

तक्ता १९
TABLE XIX

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	विद्यापीठ शासकीय महाविद्यालयांची नावे Govt. College	संशोधन अधिछात्रवृत्ती इत्यादींची संख्या No. of sets fellowships Research etc.	आलेल्या अर्जांची संख्या No. of applications received			प्रत्यक्ष अधिछात्रवृत्ती मंजूर/ नूतनीकरण केल्याची संख्या Actual No. of Fellowships awarded/continued			खर्च Expenditure		
			1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1984-85 (अंदाजे) (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	मुंबई विद्यापीठ, मुंबई Bombay University...	4	7	4	10	8	8	8	2.5	3.0	3.0
2	पुणे विद्यापीठ, पुणे Pune University	4	30	35	40	8	8	8	9.5	10.0	10.0
3	नागपूर विद्यापीठ, नागपूर Nagpur University	4	37	50	50	8	8	8	2.5	3.0	3.0
4	मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद Marathwada University	4	8	8	8	8	8	8	7.0	7.0	7.0
5	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर Shivaji University	4	105	36	100	8	8	8	2.5	2.5	2.5
6	श्री. ना. दा. ठा. विद्यापीठ, मुंबई. S. N. D.T. University	2	10	10	15	4	4	4	2.5	2.5	2.5
7	अल्फोन्स्टन महाविद्या- लय, मुंबई. Elphinstone College. Bombay.	6	15	15	20	12	12	12	16.5	17.0	17.0
8	विज्ञान संस्था, मुंबई. Institute of Science, Bombay.	6+3R	43	85	97	13	16	18	18.5	19.0	19.0

४. (३) गणित व भौतिक शास्त्र या विषयांत प्राविण्य मिळविण्याकरिता बुद्धिमान विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्त्या.—जे बुद्धिमान विद्यार्थी गणित व भौतिक शास्त्र या विषयात हुशार आहेत त्यांना प्रोत्साहन देण्याच्या उद्देशाने व त्यांनी बी. एससी. पदवी परीक्षेस हे विषय घ्यावे म्हणून महाराष्ट्र शासनाने वरील शिष्यवृत्ती देण्याचे योजले आहे.

विभागीय मंडळाच्या उच्च माध्यमिक परीक्षेत ज्यांना कमीत कमी ६० टक्के गुण मिळाले आहेत तसेच गणित व भौतिक शास्त्र या विषयात ६० टक्केपेक्षा अधिक गुण मिळालेले आहेत अशा विद्यार्थ्यांना ही शिष्यवृत्ती मंजूर केली जाते. विद्यापीठांमार्फत अशा विद्यार्थ्यांची निवड केली जाते. गणिताकरिता ५०-व भौतिक शास्त्र विषयाकरिता ५० शिष्यवृत्त्या आहेत. या शिष्यवृत्तीचा दर ४० रु. महिना आहे व ही शिष्यवृत्ती ३ वर्षांकरिता दिली जाते.

4. (iii) *Scholarships under the Scheme of Talent Development in Mathematics and Physics.*—In order to give encouragement to the talented students in the subject of Mathematics and Physics and to induce them to pursue these subjects in the B. Sc. Course, the State Government has introduced the Scheme of Talent Development in Mathematics and Physics.

The students who secured at least 60 per cent marks in the H. S. C. Examination of Divisional Boards held in the year of award and also more than 60 per cent marks in the subject of Physics/Maths. are held eligible for award. The selection of the students under this scheme is made by the Universities concerned. There are 50 sets of scholarships for Maths. and 50 for Physics. The rate of scholarship is Rs. 40 per month. The tenure of the scholarship is for three years.

अर्जदारांची संख्या व प्रत्यक्ष शिष्यवृत्ती मंजूर केलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing number of applications received, number of beneficiaries, etc.

तक्ता २०

TABLE XX

(दरम्ये हजारत/ Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No	विद्यापीठाचे नाव Name of the University	एकूण संख्या Total No. of Sets	आलेले अर्ज Applications received			प्रत्यक्ष शिष्यवृत्त्या मंजूर केलेल्या/ नूतनीकरण केलेल्या Actual awards and continuance			खर्च expenditure		
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1	मुंबई विश्वविद्यालय, मुंबई. Bombay University, Bombay.	28	80	85	90	59	65	65	25.20	35.00	35.00
2	श्री. ना. दा. ठाकरसी विद्यापीठ, मुंबई. S. N. D. T. University, Bombay.	16	112	120	125	11/22	23	23	10.04	14.00	14.00
3	पुणे विद्यापीठ, पुणे ... Pune University, Pune.	12	35	45	50	6	10	10	3.84	4.00	4.00
4	शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर. Shivaji University, Kolhapur.	12	60	70	75	7	19	31	3.20	6.00	6.00
5	मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद. Marathwada Univer- sity, Aurangabad.	32	80	90	100	27	35	35	10.68	15.00	25.00
6	नागपूर विद्यापीठ, नागपूर. Nagpur University, Nagpur.	100	367	410	440	121	152	164	52.92	74.00	84.00
	एकूण ... Total ...	100	367	410	440	121	152	164	52.92	74.00	84.00

५. विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षणाकरिता कर्ज

५. राष्ट्रीय कर्जाळ शिष्यवृत्ती.—१९६३-६४ सालापासून भारत सरकारने राष्ट्रीय कर्जाळ शिष्यवृत्तीची योजना चालू केली आहे. प्रतिवर्षी या शिष्यवृत्त्यांचा वाटा भारत सरकारकडून प्राप्त होतो. शिष्यवृत्त्यांचा दर प्रतिवर्षी ७२० रु. पासून रु. १,७५० पर्यंत बदलतो. हे बिनव्याजी-कर्ज आहे. या शिष्यवृत्त्या काटेकोरपणे गुणवत्तेवर व ज्या पाल्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ६,००० पेक्षा जास्त नाही, अशा विद्यार्थ्यांना देण्यात येतात. शिष्यवृत्तीस पात्र ठरविण्यासाठी विद्यार्थ्यांना संबंधित परीक्षेत किमान ५०% गुण मिळाले असले पाहिजेत, आणि या शिष्यवृत्तीधारकाच्या वार्षिक प्रगती अहवालानुसार नूतनीकरण केले जाते. या कर्जाची परतफेड शिष्यवृत्तीधारक मिळवता झाल्यावर एक वर्षाने किंवा शिष्यवृत्ती थांबल्यावर ३ वर्षांनी यापैकी जे आधी असेल त्यावेळी सुरू होते. जर शिष्यवृत्तीधारक अभ्यासक्रम समाप्तीनंतर शिक्षकी पेशात किंवा संरक्षण सेवेतील लढणारा असेल तर त्याला जोपर्यंत तो शिक्षक किंवा लढणारा म्हणून काम करित असेल तोपर्यंत त्याच्या प्रत्येक पूर्ण वर्षाच्या सेवेसाठी त्याने घेतलेल्या एकूण कर्जापैकी १/१० कर्ज वसुलीमधून सूट म्हणून दिली जाते. अशा प्रकारे शिक्षक किंवा लढणारा म्हणून १० वर्षे नोकरी पूर्ण केल्यास त्यास कर्जफेडीची संपूर्ण सूट मिळते.

5. Loans for University and other Higher Education

5. *National Loan Scholarship.*—The scheme of National Loan Scholarship has been introduced by Government of India from 1963-64. Every year the quota of scholarship is received from Government of India. The rate of Scholarship varies from Rs. 720 to Rs. 1,750 per annum. The loan is interest-free. The Scholarships are awarded strictly in order of merit, to the students whose parent's yearly income does not exceed Rs. 6,000 and who obtain at least 50% marks in the respective examinations. It is renewed on the basis of annual progress report of the Scholar. The repayment of loan starts one year after the scholar starts earning or three years after termination of scholarship, whichever is earlier. The scholar joining teaching profession or as Combatant in the Defence services after the completion of his course is not required to repay the loan so long as he continues to be a teacher or Combatant. In his case the repayment of loan is exempted by 1/10th of his total loan for every year of service. Repayment of full amount of loan is thus exempted if the teacher or Combatant concerned completes 10 years of such service.

खालील तक्ता आलेले अर्ज आणि विद्यार्थ्यांस दिलेले कर्ज दर्शवितो

Table showing the applications received and loans granted to the students

तक्ता २१ TABLE XXI

(रुपये हजारात/Rs. in Thousands)

वर्ष Year	प्राप्त अर्ज संख्या No. of applications received			शिष्यवृत्ती प्रदान विद्यार्थी संख्या No. of students whom scholarships are awarded			खर्च Expenditure/ Budget	अंतिम शिष्यवृत्ती धारकांनी मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of last awardee	S.S.C.	H. S. C
	नवीन Fresh	नूतनीकरण Renewal	एकूण Total	नवीन Fresh	नूतनीकरण Renewal	एकूण Total				
1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	5,000	2,000	7,000	1,617	1,557	3,174	33,00	Pune Nagpur Aurangabad	62.67 70.43 72.00	73.29 60.33 61.50
1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	4,200	3,500	7,700	2,168	2,832	5,000	40,00	Pune Nagpur Aurangabad	72.14 68.43 70.29	60.17 58.33 62.67
1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	4,200	3,500	7,700	2,168	2,832	5,000	40,00	—	—	—

खालील तक्ता विद्यार्थी शिष्यवृत्तीची थकबाकी दर्शवितो

Table showing the outstanding loan amount of scholarships from students

तक्ता २२ TABLE XXII

वर्ष Year	वर्षाच्या सुरुवातीची एकूण थकबाकीची रक्कम Total amount outstanding at the beginning of the year	वर्षातील मंजूर केलेली एकूण रक्कम Amount of loan advanced during the year	वर्षातील वसूल व्हाव्याची अपेक्षित रक्कम Amount due during the year	वर्षात वसूल झालेली रक्कम Amount recovered during the year	वर्षात सूट दिलेली एकूण रक्कम Amount exempted off during the year	वर्षाच्या शेवटी शिल्लक राहिलेली थकबाकीची एकूण रक्कम Amount outstand- ing at the end of the year
1	2	3	4	5	6	7
1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals)	299.00	33.00	..	8.00	5.00	286.00
1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	286.00	35.00	..	9.00	6.00	271.00
1984-85 (अंदाजे) (Estimates)	271.00	40.00	..	10.00	6.00	255.00

विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण
University and other Higher Education

कर्मचारी वर्गाचा गोष्टवारा
Personnel summary

तक्ता २३ TABLE XXIII

पदनाम 2	वेतनमान Scale of pay 3	पदांची संख्या No. of Posts 4		Designation 2
		1983-84	1984-85	
विद्यापीठ व इतर उच्च शिक्षण				University & other Higher Education
राजपत्रित—				(1) Gazetted.
प्राचार्य/प्राध्यापक/संचालक ...	1500-60-1800-100-2000-125-2500 ..	33	33	Principal/Professor/Director.
प्राध्यापक / अधिव्याख्याता / सहाय्यक प्राध्यापक/संशोधन सहाय्यक प्रबंधक.	700-40-1100-50 - 1300 - Assessment-50-1600.	764	768	Professor / Lecturer / Assistant Professor/Research Assis- tant.
अधिव्याख्याता निम्नश्रेणी (कनिष्ठ महाविद्यालय)	500-20-700-25-900	..	127	Lectures (Junior Colleges)
प्रबंधक	600-30-750-EB-40-1150	..	11	Registrar
प्राध्यापक/रीडर/असोसिएट प्राध्या-पक.	1200-50-1300-60-1900	..	31	Professor / Reader / Associate Professor.
अंशकालीक प्राध्यापक ...	350-800	..	2	Part-time Professor.
संशोधन सहाय्यक—	300-600 (Unrevised)	..	1	Research Assistant.
	एकूण	..	969	973 ... Total
अराजपत्रित वर्ग तीन—				(2) Non Gazetted Class III
प्रयोग निर्देशक ...	700-40-1100-50-1300-Assessment-50-1600.	7	7	Demonstrator.
प्रयोग निर्देशक/सहाय्यक/अधीक्षक/भांडार अधिकारी/प्रशासन अधि-कारी/पाठनिर्देशक पी. टी. निर्दे-शक/ग्रंथपाल.	500-20-700-25-900	..	38	Demonstrator/Assistant Super- intendent / Store Officer / Administrative Officer/Tutor/ P. T. Instructor/Librarian.
मुख्य लिपिक	395-15-500-20-700-Extn-20-800	..	7	Head Clerk
शारीरिक प्रशिक्षण निर्देशक/ग्रंथ-पाल.	300-25-600	..	31	Physical Training Instructor/ Librarian.
वरिष्ठ लिपिक/लघुटंकलेखक/ भांडारपाल/छायाचित्रकार/तंत्र सहाय्यक.	335-15-500-20-580-Extn-20-680	..	72	Senior Clerk/Steno Typist/ Storekeeper / Photo Artist, Technical Assistant.
कनिष्ठ लिपिक/प्रयोगशाळा सहा-य्यक/यांत्रिकी/क्षेत्र समाहारक/ अभिलेखापाल / तंत्र सहाय्यक/ दूरध्वनी चालक.	260-10-390-15-420-Extn-15-495	..	234	Junior clerk/Laboratory Assis- tant / Mechanic / Field Collector / Metron /Record Keeper/Technical Assistant/ Telephone Operator.
सुतार/गॅस यांत्रिक/संगीत वादक/ वाद्यवादक/चालक/तबलजी.	250-7-285-10-385-Extn-10-435	..	28	Carpenter/Gasmechaniс/ Har- monium Player/Instrument Player/Driver/Tabalji.

1	2	3	4	5	2
	अराजपत्रित वर्ग तीन—चालू				<i>Non-Gazetted Class III—contd.</i>
	सहाय्यक ग्रंथपाल/कनिष्ठ यांत्रिकी	290-10-390-15-465-Extn-15-540 ..	11	11	Assistant Librarian / Junior Mechanic.
	अंशकालिक अधिव्याख्याता.	Fixed Pay ..	38	38	Part-time Lecturer.
	कलाकार/सहाय्यक वैद्यकीय अधिकारी/वरिष्ठ यांत्रिकी/कर्मशाळा अधीक्षक/संशोधन सहाय्यक/संगीत सहाय्यक/सहाय्यक ग्रंथपाल.	365-15-500-20-600-Extn-20-760 ...	17	17	Artist/Assistant Medical Officer/Senior Mechanic/Workshop Supdt./Research Asstt. Music Assistant / Assistant Librarian.
	लघुलेखक	600-30-750-40-950 ..	3	3	Stenographer.
	अंशकालिक वैद्यकीय अधिकारी ..	Rs. 100 fixed pay ..	9	9	Part-time medical officer.
	अंशकालिक प्राध्यापक ...	Rs. 400 fixed pay ..	34	34	Part-time Professor.
	एकूण ...		529	531	Total
3.	अराजपत्रित वर्ग चार—				<i>(3) Non-Gazetted Class IV</i>
	प्रयोगशाळा परिचर ...	250-7-285-10-385-Extn-10-435 ..	105	105	Laboratory Attendant.
	जमादार/नाईक/उद्वाहक चालक/दफ्तरी/स्वयंपाकी.	205-5-250-7-285-10-305-Extn-10-355 ..	39	39	Jamadar/Naik / Liftman/ Daftari/Cook.
	पचराशी/माळी/हमाल / चौकीदार/सफाईदार/पहारेकरी/मोलकरीण	200-3-230-5-255-Extn-50-280 ..	608	612	Peon/Mali/Hamal/Watchman/ Sweeper /Chowkidar / Maid Servant.
	अंशकालिक पहारेकरी ...	Fixed pay Rs. 30 ..	2	2	Part-time Watchman.
	एकूण ...		754	758	Total
गोषवारा—विद्यापीठीय व इतर उच्च शिक्षण <i>Abstract-University and Other Higher Education</i>					
	राजपत्रित ...		969	973	Gazetted
	अराजपत्रित वर्ग तीन ...		529	531	Non-Gazetted Class III
	अराजपत्रित वर्ग चार ...		754	758	Non-Gazetted Class IV
	एकूण बेरीज ...		2252	2262	Grand Total

६. क्रीडा व युवक कल्याण

VI. YOUTH-WELFARE

प्रस्तावनात्मक
Introductory

क्रीडा, शारीरिक शिक्षण, युवक कल्याण, युवक सेवा, विद्यार्थी व विगर्विद्यार्थ्यांसाठी कार्यक्रमाच्या विकासासाठी व एकसूत्रीपणा येण्यासाठी, स्काउटिंग, गाईडिंग, राष्ट्रीय छात्रसेना, राष्ट्रीय सेवायोजना इत्यादी योजनांकरिता शासनाने क्रीडा व युवकसेवा संचालनालय, शिक्षण व क्रीडा व समाजकल्याण ह्या विभागाच्या प्रशासकीय नियंत्रणाखाली प्रस्थापित केले. तदनंतर ह्या योजना डिसेंबर १९७१ मध्ये स्थापन झालेल्या समाजकल्याण, सांस्कृतिक कार्य, क्रीडा व पर्यटन विभागाकडे हस्तांतरित करण्यात आल्या. राष्ट्रीय छात्रसेना स्काउटिंग आणि गाईडिंग, राष्ट्रीय सेवायोजना ह्या शिक्षण व युवकसेवा खात्याकडे १९७५-७६ मध्ये हस्तांतरित करण्यात आल्या. तथापि ह्या तीन योजना क्रीडा व युवक सेवा संचालनालयाकडेच चालू ठेवण्यात आल्या आहेत.

In order to ensure proper co-ordination and development of activities relating to Sports, Physical Education Youth Welfare and Youth Services for students and non-students and schemes such as, Scouting and Guiding, National Cadet Corps, National Service Scheme etc., Government had set up a Directorate of Sports and Youth Services, under the administrative control of Education, Sports and Social Welfare Department. Subsequently, these activities were transferred to the new Department of Social Welfare, Cultural Affairs, Sports and Tourism which was created in December 1971. The subjects relating to National Cadet Corps, Scouting and Guiding and National Service Scheme have been transferred to the Education and Youth Services Department from the year 1975-76. However, the Directorate of Sports and Youth Services continues to be in charge of these 3 schemes.

(२) वित्तीय आवश्यकता
Financial Requirements

तकता

वर्गीकरण	प्रत्यक्ष खर्च Actuals 1982-83			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1983-84			
	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
	1	2	3	4	5	6	7
(अ) कार्याचे वर्गीकरण—							
क्रीडा व युवक कल्याण—							
(१) राष्ट्रीय छात्र सेना	...	1,82,18	...	1,82,18	1,83,48	...	1,83,48
(२) बालवीर वीरबाला-	...	7,45	...	7,45	9,45	...	9,45
(३) राष्ट्रीय सेवा योजना	...	35,43	6,00	41,43	35,67	8,40	44,07
एकूण (अ) स्थूल	...	2,25,06	6,00	2,31,06	2,28,60	8,40	2,37,00
वजा—वसुली
एकूण (अ) निव्वळ	...	2,25,06	6,00	2,31,06	2,28,60	8,40	2,37,00
(ब) उद्दिष्टनिहाय वर्गीकरण—							
(१) राष्ट्रीय छात्रसेना—							
वेतन	...	1,13,93	...	1,13,93	1,03,66	...	1,03,66
प्रवास खर्च	...	79	...	79	85	...	85
कार्यालयीन खर्च	...	5,28	...	5,28	5,75	...	5,75
व्यावसायिक व विशेष सेवासाठी	...	6,91	...	6,91	7,60	...	7,60
रकमा	...	2,75	...	2,75	3,15	...	3,15
भाडे, पट्टी व कर	...	1,07	...	1,07	1,65	...	1,65
अनुदान	...	28	...	28	28	...	28
शिष्यवृत्त्या	10	...	10
लहान बांधकाम	...	4,58	...	4,58	5,25	...	5,25
परिरक्षण	...	46,49	...	46,49	55,19	...	55,19
सामग्री व पुरवठा	...	10	...	10
इतर खर्च
एकूण (१)	...	1,82,18	...	1,82,18	1,83,48	...	1,83,48
(२) बालवीर सेवा व मार्गदर्शन—							
अनुदान	...	7,45	...	7,45	9,45	...	9,45
एकूण (२)	...	7,45	...	7,45	9,45	...	9,45

TABLE I

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

सुधारलेले अंदाज Revised Estimates 1983-84			अर्थसंकल्प Budget Estimates 1984-85			Classification
योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	योजनेतर Non-Plan	योजनांतर्गत Plan	एकूण Total	
8	9	10	11	12	13	1
						(A) Activity Classification— Youth Welfare—
2,07,20	3,60	2,10,80	2,10,96	3,15	2,14,11	National Cadet Corps
9,55	...	9,55	10,95	...	10,95	Scouting and Guiding
32,89	8,40	41,29	35,72	20,04	55,76	National Service Schemes
2,49,64	12,00	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Total (A) Gross
...	Deduct—Recoveries
2,49,64	12,00	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Total (A) Net
						Objectwise Classification—
						(i) National Cadet Corps—
1,11,95	...	1,11,95	1,17,53	...	1,17,53	Salaries
85	...	85	90	...	90	Travel expenses
6,50	...	6,50	6,00	...	6,00	Office expenses
9,07	...	9,07	7,60	...	7,60	Payment for Professional and Special Services.
10,15	...	10,15	3,15	...	3,15	Rent, Rates and Taxes
1,65	...	1,65	1,65	...	1,65	Grant-in-aid
28	...	28	28	...	28	Scholarships/Stipends
10	...	10	10	...	10	Minor works
5,25	...	5,25	5,25	...	5,25	Maintenance
61,40	...	61,40	68,50	...	68,50	Material and Supplies
...	3,60	3,60	..	3,15	3,15	Other Charges
2,07,20	3,60	2,10,80	2,10,96	3,15	2,14,11	Total (i)
						(2) Scouting and Guiding—
9,55	...	9,55	10,95	...	10,95	Grant-in-aid
9,55	...	9,55	10,95	...	10,95	Total (2)

1	2	3	4	5	6	7	
(३) राष्ट्रीय सेवायोजना—							
वेतन	...	54	...	54	54	...	54
प्रवास खर्च	...	2	...	2	3	...	3
अनुदान	...	34,87	6,00	40,87	35,10	8,40	43,50
एकूण (३)	...	35,43	6,00	41,43	35,67	8,40	44,07
एकूण (ब) स्थूल	...	2,25,06	6,00	2,31,06	228,60	8,40	237,00
वजा—वसुली
एकूण (ब) निव्वळ	...	2,25,06	6,00	2,31,06	228,60	8,40	237,00
(क) वित्तव्यवस्थेची साधने—							
मागणी क्रमांक ६७							
“प्रधान शीर्ष २७७ शिक्षण”	...	2,25,06	6,00	2,31,06	228,60	8,40	237,00
एकूण (क) स्थूल	...	2,25,06	6,00	2,31,06	228,60	8,40	237,00
वजा—वसुली
एकूण (क) निव्वळ	...	2,25,06	6,00	2,31,06	228,60	8,40	237,00

TABLE I—contd.

(रुपये हजारत/ Rupees in thousands)

8	9	10	11	12	13	1
						3. National Service Scheme—
74	...	74	59	...	59	Salaries
5	...	5	3	...	3	Travel expenses
32,10	840	40,50	35,10	20,04	55,14	Grant-in-aid
32,89	840	41,29	35,72	20,04	55,76	Total (3)
2,49,64	1200	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Total (B) Gross
...	Deduct—Recoveries
2,49,64	1200	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Total (B) Net
						C. Source of Finance—
						Demand No. 67
2,49,64	12,00	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Major Head "277 Education".
2,49,64	12,00	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	(C) Total Gross
...	Deduct—Recoveries
2,49,64	12,00	2,61,64	2,57,63	23,19	2,80,82	Total (C) Net

(३) कार्यक्रमांच्या कार्यभारांचा सारांश व वित्तीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

राष्ट्रीय छात्रसेना.—१९४८-४९ मध्ये देशव्यापी स्वरूपात राष्ट्रीय छात्र सेनादलाची स्थापना आपल्या माध्यमिक व महाविद्यालयीन शिक्षण संस्थांतील विद्यार्थ्यांसाठी झाली. महाराष्ट्रात १९७२-७३ या शैक्षणिक वर्षापासून सुरू झालेल्या १०+२+३ ह्या बदललेल्या शिक्षणपद्धतीनुसार राष्ट्रीय छात्रसेनेचा माध्यमिक स्तरावरील (इ. ८ वी ते १० वीच्या) अभ्यासक्रमास ऐच्छिक विषयाखालील एक उपक्रम म्हणून अंतर्भाव करण्यात आला आहे. सदर योजना ज्युनियर कॉलेजच्या पातळीवर देखील लागू करण्यात आलेली आहे. ह्या योजनेची ध्येये व उद्दिष्टे खालीलप्रमाणे :—

(१) नेतृत्व गुणांची वृद्धी, चारित्र्य संवर्धन, बंधुत्व, खिलाडूवृत्ती, आदर्श सेवाभाव इत्यादी गुणांचे संवर्धन करणे.

(२) देशाच्या आपत्कालीन परिस्थितीत सहाय्यभूत व्हावी अशी एक शिस्तबद्ध आणि प्रशिक्षित अशी शक्ती निर्माण करणे.

(३) अधिकारीवृत्तीच्या गुणांची जोपासना करून आणि सेनादलामध्ये अधिकारी म्हणून प्रवेश करण्याच्या लायकीसाठी विद्यार्थ्यांस प्रशिक्षण देणे.

आपल्या शिक्षण पद्धतीचा एक घटक म्हणून राष्ट्रीय छात्र सेना ही केंद्र सरकार तथा राज्य सरकार ह्या दरम्यानचा जबाबदार हुवा म्हणून कार्य करते. सेनादलातील ब्रिगेडिअर ह्या हुद्याचा अधिकारी, संचालक म्हणून प्रशासकीय आणि प्रशिक्षण विभाग सांभाळतो. विभागीय समादेशक व समादेशक अधिकारीसुद्धा सेनादलातील असतात. सेनादलातील अधिकाऱ्यांचे पगार, भत्ते, वासांची किंमत, दारूगोळा आणि इतर साहित्य यांचा खर्च केंद्र सरकार करते. विभागीय समादेशक कार्यालयीन व समादेशक कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांचा पगार व भत्ते ह्यांचा खर्च राज्य सरकार करते. याशिवाय वार्षिक प्रशिक्षण विद्यार्थ्यांचा पोषाख घुलाई, व फराळ खर्च भत्ता, निरनिराळ्या कॅम्पचा खर्च तसेच विभागीय समादेशक कार्यालयाच्या भाड्यांचा खर्च देखील करते. मुंबई शहर व इतर शहरात घुलाई व फराळ भत्ता प्रतिवर्षी प्रत्येक कॅम्प मागे रुपये ३६ व २५ दिला जातो. माध्यमिक, शाळा, महाविद्यालयात राष्ट्रीय छात्र सेनेवर कॅम्पची निवड समादेशक अधिकाऱ्यांकडून केली जाते. राष्ट्रीय छात्रसेनेच्या युनिटची संख्या वाढविणे अथवा कमी करणे हे राज्य सरकारच्या सल्ल्यानुसार सेनादलातील अधिकाऱ्यांकडून केले जाते. सन १९८४-८५ पासून राज्यातील राष्ट्रीय छात्र सेनेच्या वरिष्ठ विभागातील विद्यार्थ्यांची संख्या १६०० ने वाढविण्यास मंजुरी देण्यात आली आहे.

राज्यात ७ विभागीय व ५९ राष्ट्रीय छात्रसेना केंद्रे आणि ५३३ ज्युनियर डिव्हिजन ट्रूप्स आहेत.

(iii) Programme Work-load Summary and explanation of financial requirement

(1) *National Cadet Corps.*—The NCC Organisation has been established on National basis for educational institutions at both School and College stages since 1948-49. With the introduction of new pattern of Education in Maharashtra, i. e. 10 + 2 + 3, from the academic year 1972-73 the N. C. C. has been included in the Secondary Stage (for Stds. VIII to X) as one of the activities under "Optional Subject" It has also been introduced in Junior College stage on voluntary basis. The aims of the NCC are :—

(1) To develop leadership, character, comradeship, spirit of sportsmanship and the ideal of service,

(2) To create a force of disciplined and trained manpower which in a national emergency could be of assistance to the country, and

(3) To provide training for students with a view to developing in them officer-like qualities, thus, also enabling them to obtain Commissions in the Armed Forces.

NCC as a part of educational system, works as a joint responsibility of the Government of India and the State Government. The executive control and the training side is looked after by the Director, NCC, Bombay, a Military Officer of the rank of a Brigadier. The Group Commanders and Officers Commanding of the NCC Units are also Military Officers. The pay and allowances of all these service officers and training staff and also the cost of Arms, Ammunition, equipment is borne by the Government of India. The NCC Group Head quarters/Units are provided with Civilian Staff whose pay and allowances are borne by the State Government. In addition, State Government bears the expenditure on annual training and amenity grants, allowances to cadets (refreshment and washing allowances), expenditure on various Camps/Courses, and accommodation for NCC Units/Group Headquarters. Refreshment and washing allowances are paid at Rs. 36 in Bombay city and Rs. 25 in Mofussil areas, per cadet per annum.

The selection of NCC Cadets in Secondary Schools and in Colleges is made by the Officer Commanding of the NCC Units. The expansion of NCC Units and disbandment of NCC Units is made by the Military Officers in consultation with the State Government. It has been decided to raise the Cadet strength by 1600 for Sr. Div. NCC from the year 1983-84.

There are seven Group Headquarters and 59 NCC Units and 533 Junior Division Troops in the State of Maharashtra.

राष्ट्रीय छात्रसेनेतील डिव्हिजनस आणि कॅडेट्सची संख्या व शिबिरांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing number of Divisions and strength of cadets in N. C. C. and camps organised

तक्ता २ TABLE II

1	Cadet strength								
	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)			(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)			(अंदाजित) 1984-85 (Estimated)		
	मुले Boys	मुली Girls	एकूण Total	मुले Boy	मुली Girls	एकूण Total	मुले Boys	मुली Girls	एकूण Total
2	3	4	5	6	7	8	9	10	
1. सिनीअर डिव्हिजन Senior Division	24615	4524	29139	24650	4550	29200	24700	4600	29300
2. ज्युनियर डिव्हिजन Junior Division	49685	3878	53563	50200	4000	54200	50250	4100	54350
3. आयोजित केलेल्या शिबिरांची संख्या Camps organised	69	70	70
4. भाग घेतलेल्यांची संख्या Number of Participants	12170	1413	13583	13600	1700	15300	15200	1800	17000
5. एकूण खर्च Total expenditure (in thousands)	18218	18348	20896
6. दरडोई खर्च Per Capita expenditure (in rupee)	190	186	218

२. बालवीर व वीरबाला.—बालवीर व वीरबाला चळवळीची मुख्य साधने व उद्दिष्टे म्हणजे मुलांमुलींच्या व युवा स्त्री-पुरुषांच्या चारित्र्याचा विकास करणे, परमेश्वरास पूज्य मानणे, त्यांच्या शारीरिक, मानसिक, नैतिक व आध्यात्मिक विकासास हातभार लावणे, त्यांच्या निरीक्षण शक्तीचा विकास करणे व समाजास त्यांच्या सेवेचा उपयोग व्हावा यासाठी ते कायद्याने वागणारे चांगले नागरिक निर्माण व्हावेत या उद्देशाने त्यांच्यामध्ये आत्मनिर्भरता व स्वयंशिस्त निर्माण करणे.

माध्यमिक शाळांसाठी नवीन अभ्यासक्रमाची अंमलबजावणी करित असताना १९७२-७३ पासून ८ व्या, ९ व्या व १० व्या इयत्तेसाठी बालवीर वीरबाला हा विषय ऐच्छिक विषय म्हणून सुरू करण्यात आला.

महाराष्ट्र शासनाने मान्यता दिलेल्या महाराष्ट्र राज्य भारत बालवीर आणि वीरबाला संस्थेच्या वतीने शिक्षकांना प्रशिक्षण देऊन अभ्यासक्रम राबविला जात आहे. महाराष्ट्र राज्य भारत बालवीर व वीरबाला संस्थेने प्रत्यक्ष केलेल्या मान्य खर्चाच्या ७५ टक्के किंवा तूट शपकी जी रक्कम कमी असेल ती रक्कम अनुदान म्हणून देण्यात येते.

Scouting and Guiding.—The main aims and objects of this movement are to develop characters of boys and girls, young men and women, to teach them revere God, promote their physical, mental, moral and spiritual development and their power of observation, self discipline and self reliance in order to make them good and law abiding citizens and make their services useful to the society.

With the result of introduction of the new revised syllabus of Secondary Education from the academic year 1972-73. Scouting and Guiding has been introduced as one of the activities under the Optional Subjects for Stds. VIII to X. The syllabus of Scouting and Guiding is executed through the teachers trained by the Maharashtra Bharat Scouts and Guides which has been recognised by the State Government for the purpose. This Association is paid maintenance grant at the rate of 75 per cent of the approved expenditure or the actual deficit whichever is less.

बालवीर व वीरबाला या योजनेत प्रशिक्षित झालेल्या शिक्षकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing number of Teachers trained in Scouting and Guiding

तक्ता ३ TABLE III

	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actual)		(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)		(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	
	बालवीर Scouts	वीरबाला Guides	बालवीर Scouts	वीरबाला Guides	बालवीर Scouts	वीरबाला Guides
1	2	3	4	5	6	7
(1) प्रशिक्षित शिक्षकांची संख्या Number of teachers trained	488	267	588	357	685	265
(2) भाग घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Number of students enrolled	196522	103884	198000	105000	178000	97000
(3) एकूण खर्च Total expenditure (Rs. in thousands)	...	745	...	945	...	945
(4) प्रत्येक विद्यार्थ्यामागील खर्च Per capita expenditure (in Rupees).	...	2.48	...	3.10	...	3.40

(३) राष्ट्रीय सेवा योजना.—१९६९-७० या साली भारत सरकारने राष्ट्रीय सेवा योजना सुरू केली. ही योजना राज्य सरकार व केंद्र सरकार यांच्या आर्थिक सहकार्याने, पदवीपूर्व विद्यार्थ्यांसाठी निवडक महाविद्यालयात विद्यापीठांमार्फत अंमलात आणली जाते. या योजनेचे खर्च केंद्र सरकार व राज्य सरकार यांच्यामध्ये ७ : ५ या प्रमाणात विभागला जातो. विद्यापीठात शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांमध्ये राष्ट्रीय जागृती आणि सामाजिक जबाबदारीची जाणीव निर्माण करणे हा या योजनेचा मुख्य उद्देश आहे. या योजनेत परिसर विकास, क्रीडांगण तयार करणे, निरक्षरतेचे निर्मूलन करणे, लघु सिंचन, ग्रामीण रस्ते तयार करणे, ग्रामीण भागात सहकारीतेचा विकास, प्रौढ शिक्षण, गलिच्छ वस्त्या सुधारणे, वृक्षारोपण इत्यादी रचनात्मक कार्यक्रमांचा समावेश आहे.

दरवर्षी केंद्र सरकारच्या वतीने राष्ट्रीय सेवा योजनांच्या अंतर्गत व नियमित कार्यक्रमासाठी तसेच शिबिरे आयोजित करण्यासाठी विद्यार्थ्यांची संख्या निर्धारित करण्यात येते.

(3) National Services Scheme.—The National Service Scheme was introduced by the Government of India in 1969-70. This Scheme is being implemented through the Universities in selected Colleges, for undergraduates. This Scheme is implemented with the financial assistance from Central and State Governments. The expenditure on the Scheme is shared by the Central and State Government, in the ratio of 7 : 5. The N. S. S. Programme is aimed at developing National Consciousness and a sense of social responsibility among the University students. It includes improvement of campuses, construction of playfields eradication of illiteracy minor irrigation, construction of rural roads, development of rural co-operatives, adult education, slum clearance tree plantation etc.

Every year the Government of India allots the student's strength for regular N. S. S. activities and for special camping programme.

विद्यार्थ्यांची संख्या व आयोजित केलेल्या शिबिरांची संख्या दाखविणारा तक्ता

Table indicating strength of students and camps organised

तक्ता ४ TABLE IV

	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4
अ) नियमित राष्ट्रीय सेवा योजना विद्यार्थ्यांची संख्या.	51,842	49,000	52,000
a) No. of Students in Regular N. S. S.			.
ब) राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष शिबिरात भाग घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या.	20,579	24,500	26,000
b) No. of students in Special Camping Programme.			
क) आयोजिलेल्या शिबिरांची संख्या.	303	350	370
c) Camps organised			
ड) एकूण खर्च (हजारात)	43,43	41,29	55,76
d) Total Expenditure (in thousands).			
इ) प्रत्येक विद्यार्थ्यांसाठी खर्च (रुपयात)	57,20	59,95	56,80
e) Per capita expenditure (in rupees)			

अनु- क्रमांक	पदनाम	वेतनमान Scale of pay	पदसंख्या No. of Posts		Designation
			1983-84	1984-85	
१	२	३	४	५	६
१. राजपत्रित—		Rs.			(1) Gazetted
	प्रकल्प अधिकारी	... 600-30-750-EB-40-1150	1	1	Project Officer-
	अधिक्षक	... 500-20-700-25-900	1	1	Superintendent
		एकूण ...	2	2	Total
२. अराजपत्रित वर्ग-३—					(2) Non-Gazetted Class III
	लघुलेखक	... 600-30-750-40-950	7	7	Stenographer
	सहा. अधिक्षक	... 500-20-700-25-900	1	1	Asstt. Supt.
	मुख्यलिपिक	... 395-15-500-20-700-Extn.-20-800	41	41	Head Clerk
	विमान प्रतिमान निदेशक	... 365-15-500-20-600-Extn.-20-760	3	3	A. M. Instructor
	नौ प्रतिमान निदेशक	... 365-15-500-20-660-Extn.-20-760	4	4	S. M. Instructor
	लेखालिपिक	... 335-15-500-20-580-Extn.-20-680	64	64	Accounts Clerk
	वरीष्ठ लिपिक	... 335-15-500-20-580-Extn.-20-680	113	113	Sr. Clerk Gr. II
	कनिष्ठ लिपिक	... 260-10-390-15-420-Extn.-15-495	162	162	Jr. Clerk
	वाहन चालक	... 250-7-285-10-385-Extn.-10-435	165	165	Driver
		एकूण ...	560	560	Total
३. अराजपत्रित वर्ग-४					(3) Non-Gazetted Class
	लष्कर	205-5-250-7-285-10-305-Extn.-10-355	244	244	Lascar
	लिफ्टमन	... 205-7-250-7-285-10-305-Extn.-10-335	2	2	Liftman
	बोट किपर	... 205-5-250-7-285-10-305-Extn.-10-355	7	7	Boat-keeper
	शिपाई	... 200-3-230-5-255-Extn.-5-280	86	86	Peon
	सफाई कामगार	... 200-3-230-5-255-Extn.-5-280	62	62	Sweeper
	चौकीदार	... 200-3-230-5-255-Extn.-5-280	65	65	Chowkidar
		एकूण ...	466	466	Total
		एकूण बेरीज ...	1028	1028	Grand Total

७. सर्वसाधारण शिक्षण

VII. GENERAL EDUCATION

(१) प्रास्ताविक

शिक्षण संचालक हे शिक्षण विभागाचे प्रमुख होत. आणि ते शैक्षणिक कार्यक्रम राज्यामध्ये कार्यान्वित करण्यासाठी जबाबदार आहेत. ते तांत्रिक प्रमुख म्हणून सुद्धा शासनाने निर्धारित करून दिलेल्या धोरणाप्रमाणे सर्वसामान्य शिक्षणासंबंधीच्या कार्यक्रमावर देखरेख करतात. नवीन योजनासंबंधीचे प्रस्ताव व त्यांच्या कारवाईची शक्यता व मार्ग याबाबतचे विद्याविषयक व तांत्रिक मार्गदर्शन करणे याबाबतसुद्धा शिक्षण संचालकांवर जबाबदारी पडते. शैक्षणिक कार्यक्रमांचे समवर्ती व सतत मूल्यमापन करणे व त्यामध्ये सुधारणा सुचवणे हे सुद्धा शिक्षण संचालनालयाचे मुख्य विद्याविषयक कार्य आहे. शासनाने वेळोवेळी ठरवून दिलेल्या शैक्षणिक पद्धतीची बांधणी समाजाच्या बदलत्या गरजा लक्षात घेऊन कार्यान्वित करण्याचे मुख्य काम शिक्षण संचालकाचे आहे. प्राथमिक, माध्यमिक पातळीवरील शिक्षणविषयक कार्य, खाजगी व स्थानिक स्वराज्य संस्था आणि उच्च शिक्षणविषयक कार्य विद्यापीठे करीत असतात. तथापि ह्या सर्वांच्या कार्यावर पर्यवेक्षण करणे, मार्गदर्शन करणे व नियंत्रण ठेवणे ही कामे शिक्षण संचालनालयामार्फत केली जातात. उच्च शिक्षणाच्या कामात भरीव त्राढ झाल्यामुळे शासनाने शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) ही जागा निर्माण केली आहे व ते राज्यातील विद्यापीठे, शासकीय व अशासकीय महाविद्यालये यांच्यामार्फत होणाऱ्या शैक्षणिक कार्यक्रमावर देखरेख करतात. शिक्षणविषयक राष्ट्रीय धोरण हे सार्वत्रिक योग्य असे प्राथमिक शिक्षणावर भर देणारे आहे व १५ ते ३५ या वयोगटातील प्रौढ शिक्षणाची कार्यक्षम रीतीने अंमलबजावणी ही शिक्षण संचालनालयामार्फत वेगवेगळ्या शासकीय, अर्धशासकीय व स्वयंसेवी संस्थेचे द्वारा केली जाते. वाढीव कामाचा व्याप व जबाबदारी लक्षात घेऊन अपर शिक्षण संचालक (प्रौढ शिक्षण) हे पद उच्च श्रेणीत समाविष्ट करून त्याचे पदनाम शिक्षण संचालक (प्रौढ शिक्षण) असे केले आहे.

शासकीय परीक्षा मंडळ हे अध्यापन पदविका, वाणिज्य प्रमाणपत्र, टंकलेखन अशा प्रकारच्या परीक्षा आयोजित करते. तसेच वेगवेगळ्या शालेय स्तरावरील शिष्यवृत्त्या मंजूर करण्याकरिता घेतल्या जाणाऱ्या स्पर्धात्मक परीक्षा आयोजित करते.

शिक्षणविषयक संशोधन व प्रशिक्षण यांचे महत्त्व राज्य सरकारने पुरेपूर ओळखले आहे व वेगवेगळ्या शिक्षणविषयक कार्यक्रम व कार्य तसेच प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणात दर्जात्मक सुधारणा घडवून आणण्याच्या उद्देशाने संचालनालयाच्या (अधिपत्याखाली) अनेक राज्य पातळीवरील संस्था स्थापन केल्या आहेत.

आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीयांच्याकरिता असलेल्या योजनेत शासनाने १९८३-८४ या वर्षात जास्त सवलत दिलेली आहे व माध्यमिक स्तरावर उत्पन्नाची मर्यादा वर्षाला रु. १०,००० पर्यंत वाढविली आहे. त्याचप्रमाणे अनुदानित माध्यमिक शाळातील इयत्ता ५ वी ते १० वी पर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या मुलींना सन १९८३-८४ पासून शिक्षण मोफत करण्यात आले आहे. त्यामुळे बहुसंख्य लोकांना मोफत शिक्षणाच्या या सवलतीचा फायदा घेता येईल. तसेच शासनाने गुणवत्ता शिष्यवृत्तीही आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांकरिता असल्यामुळे अशा हुशार विद्यार्थ्यांना माध्यमिक शालान्त परीक्षेनंतरचे शिक्षण चालू ठेवता येईल.

खाजगी शाळांतील महाराष्ट्रीय सेवकांकरिता सेवानियम कायदा, १९७७ या अन्वये पुणे, नागपूर, औरंगाबाद व मुंबई येथे प्रत्येकी १ शाळा लबाद एप्रिल ८२ पासून स्थापन करण्यात आले आहे व त्यामुळे खाजगी शाळांतील सेवकांची सेवा जास्त सुरक्षित झाली आहे.

(i) Introductory

The Director of Education is the Head of the Department of Education and is generally responsible for the implementation of educational activities in the State. He also functions as the technical head and looks after the programme of general education in the light of the policies laid down by Government in this behalf. His responsibility further extends to the formulation of new plan proposals and innovative educational programmes with academic and technical guidance about their feasibility and effective mode of operation. Concurrent and continuous evaluation of these educational programmes, with necessary feed back and modification is also one of the main academic functions of this Directorate. The Director of Education is the chief implementing authority in building up the educational system to meet the changing needs of the community as per policies that may be laid down from time to time for the educational reconstruction in the State. Educational activities at the primary and secondary stages are generally managed by local bodies and private agencies; and higher education is looked after by the Universities. However, the general supervision, direction, control and guidance, etc. are expected to be exercised by the Directorate. As a result of the substantial increase in the work of Higher Education, the post of Director of Education (Higher Education) has been created and the activities concerning Universities, Government and non-Government Colleges and other research institutions of higher learning are looked after by the Director of Education (Higher Education). The National Policy on Education with all its attendant emphasis on universalization of elementary education and the effective implementation of Adult Education programmes for the age-group 15-35 has to be co-ordinated by the Directorate through the combined efforts of various Government, semi-Government and voluntary agencies in the State. In view of the increased duties and responsibilities, the post of Additional Director (Adult Education) has been upgraded and redesignated as Director of Education (Adult Education).

The Bureau of Government Examinations conducts examinations for the Diploma and Certificate Courses, such as D. Ed. Commerce Certificates, Typing, etc. The Bureau also holds competitive examinations for the grant of various scholarships at various levels of school education.

The State Government readily recognizes the importance of educational research and training and a good many State level institutes have been set up and established under this Directorate for the effective supervision of various educational programmes and activities and the qualitative improvement in the primary, secondary and higher secondary education. The importance of research in the academic field has been duly recognized and liberal grants are also paid to such institutions of higher learning.

The scheme of educational concessions to the economically backward class has been further liberalized during the year 1983-84 and the income limit for this concession for secondary education stage has been extended to Rs. 10,000 per annum. In view of this a large portion of the populace can enjoy the benefit of free education. There is also the scheme of Merit Scholarships for the students belonging to the economically backward classes to enable them to prosecute their studies at the post S. S. C. level. Similarly free education is made to Girls from 5th to 10th standards in recognized and aided Secondary Schools.

The enactment of the Maharashtra Employees of Private Schools (Conditions of Service Regulations) Act, 1977 proposes the establishment of School Tribunals, one each at Pune, Nagpur, Aurangabad and Bombay; and accordingly established w. e. f. April, 1982 and thus, the service conditions of employees of private schools now stand further secured.

तक्ता १

TABLE

(२) वित्तीय आवश्यकता
(ii) Financial requirements

तपला १

बाब	प्रत्यक्ष खर्च १९८२-८३ Actual Expenditure for 1982-83			अर्थसंकल्प १९८३-८४ Budget Estimates for 1983-84			
	योजने- तर Non- Plan	योजनां- तर्गत Plan	एकूण Total	योजने- तर Non- Plan	योजनां- तर्गत Plan	एकूण Total	
1	2	3	4	5	6	7	
(ह) कायचे वर्गीकरण—							
सर्वसाधारण शिक्षण							
१. संचालन व प्रशासन—							
(१) शिक्षण संचालक	...	12,173	15,93	1,37,66	1,22,91	18,18	1,41,09
(२) शासकीय परीक्षा मंडळ	...	38,68	118	39,86	33,30	1,70	35,00
एकूण (१)	...	1,60,41	17,11	1,77,52	1,56,21	19,88	1,76,09
२. संशोधन संस्थांना सहाय्य	...	5,50	4,94	10,44	6,20	6,00	12,20
३. प्रशिक्षण—							
(१) शिक्षकप्रशिक्षण	...	66,68	33,83	1,00,51	70,85	44,38	1,15,23
(२) राज्य प्रशासन सेवा संस्था	...	3,08	...	3,08	4,25	...	4,25
(३) शैक्षणिक तंत्र शाखा	...	4,60	152	6,12	4,58	2,00	6,58
एकूण (३)	...	74,36	35,35	1,09,71	79,68	46,38	1,26,06
४. शिष्यवृत्त्या	...	54,11	43,79	97,90	57,93	41,00	98,93
५. इतर खर्च—							
(१) सरकारी शिशु केंद्र	...	1,84	70	2,54	1,93	70	2,63
(२) संकीर्ण	10	..	10
	...	3,94	...	3,94	1,88	...	1,88
(३) शैक्षणिक सवलती	...	5,65,90	1,41,63	7,07,53	5,84,20	1,07,20	6,91,40
(४) महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्थांचे व्यवस्थापन	...	12	...	12
(५) शाळा न्यायाधिकरण	...	230	—	230	2,99	...	2,99
एकूण (५)	10	...	10
	...	5,74,10	1,42,33	7,16,43	5,91,00	1,07,90	6,98,90

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

सुधारीत अंदाज १९८३-८४ Revised Estimates for 1983-84			अर्थसंकल्प १९८४-८५ Budget Estimates for 1984-85			Item
योजने- तर Non- Plan	योजनां- तर्गत Plan	एकूण Total	योजने- तर Non- Plan	योजनां- तर्गत Plan	एकूण Total	1
8	9	10	11	12	13	
A. Activity Classification—						
GENERAL EDUCATION						
1. Direction and Administration—						
1,30,77	22,01	1,52,75	1,41,37	64,24	2,05,61	(i) Director of Education -
39,42	1,70	41,12	40,19	5,05	45,24	(ii) Bureau of Government Examinations
1,70,19	23,71	1,93,90	1,81,56	69,29	2,50,85	Total (1)
6,20	6,00	12,20	6,45	7,00	13,45	2. Research—Assistance to Research Institutions
3. Training—						
71,77	43,27	1,15,04	73,47	27,69	1,01,16	(i) Training of Teachers
4,20	...	4,20	4,36	—	4,36	(ii) State Institute of Administrative Careers
5,34	1,67	7,01	4,91	21.12	26,03	(iii) Educational Technology Cell
81,31	44,94	1,26,25	82,74	48,81	1,31,55	Total (3)
55,55	44,78	1,00,83	56,58	50,00	1,06,58	4. Scholarships
5. Other Expenditure						
2,38	78	3,16	2,29	80	3,09	(i) Government Children Centre
10	...	10	10	..	10	Charged
2,50	...	2,50	2,13	100	3,13	Voted
5,78,98	1,97,70	7,76,68	5,80,10	1,75,00	7,55,10	(ii) Miscellaneous
...	(iii) Educational concessions
3,65	...	3,65	3,47	...	3,47	(iv) Management of Maharashtra Educational Institutions.
...	(v) School Tribunals
10	...	10	10	...	10	Charged
5,87,51	1,98,48	7,85,99	5,87,99	1,76,80	7,64,79	Voted
						Total (5)

	1	2	3	4	5	6	7
समाज कल्याण—							
६ अपंगाचे शिक्षण व कल्याण—							
अपंगाकरिता एकात्मकृत शिक्षण (केंद्र पुरस्कृत योजना)	...	2,72	2,72	...	16,48	16,48	...
एकूण 'ए' स्थूल	8,68,48	2,46,24	11,14,72	8,91,12	2,37,64	11,28,76	...
वजा—वसुली
एकूण 'ए' निव्वळ	8,68,48	2,46,24	11,14,72	8,91,12	2,37,64	11,28,76	...
(बी) उद्दिष्टवार वर्गीकरण—							
१ संचालन व प्रशासन—							
(१) शिक्षण संचालक—							
वेतन	99,98	12,98	11,296	1,04,46	15,92	1,20,38	...
मजुरी	41	..	41
प्रवास खर्च	6,46	99	7,45	6,25	1,71	7,96	...
कार्यालयीन खर्च	12,83	196	14,79	10,50	55	11,05	...
व्यावसायिक विशेष सेवाकरिता प्रदाने
शिष्यवृत्त्या	9	..	9
भाडेपट्टी व कर	64	..	64	85	..	85	...
सामुग्री व पुरवठा
प्रकाशने	99	...	99	85	..	85	...
धनसामुग्री व साधनसामुग्री
इतर खर्च	33	..	33
एकूण १ (एक)	121,73	15,93	1,37,66	1,22,91	18,18	1,41,09	...
१ (२) शासकीय परीक्षा मंडळ—							
वेतन	9,90	118	11,08	8,70	1,70	10,40	...
प्रवास खर्च	49	...	49	25	—	25	...
कार्यालयीन खर्च	3,52	..	3,52	2,35	—	2,35	...
भाडेपट्टी व कर
व्यावसायिक व विशेष सेवासाठी प्रदाने	24,77	..	24,77	22,00	..	22,00	...
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने
इतर खर्च
एकूण १ (दोन)	38,68	118	39,86	33,30	1,70	35,00	...
एकूण (१)	1,60,41	17,11	1,77,52	1,56,21	19,88	1,76,09	...

TABLE—Contd.

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	1
...	8,45	8,45		10,00	10,00	Social Welfare— 6. Education and Welfare of Handicapped Integrated Education for Handicapped (C. S. S.)
9,00,86	3,26,36	12,27,22	9,18,42	3,61,90	12,77,32	Total ('A') Gross
—	—	—	Deduct—Recoveries
9,00,86	3,26,36	12,27,22	9,15,42	3,61,90	12,77,32	Total (A), Net
B. Objectwise Classification—						
1. Direction and Administration						
(i) Director of Education—						
1,09,24	19,68	1,28,92	1,21,83	46,78	1,68,61	Salaries
..	Wages
6,00	1,71	7,71	6,49	7,40	13,89	Travel Expenses
13,83	62	14,45	11,50	9,90	21,40	Office Expenses
..	Payment for Professional and Special Services
..	Scholarships
85	..	85	85	..	85	Rent/Rates/Taxes
..	Material and Supplies
85	..	85	70	..	70	Publication
..	Machinery and Equipment
..	16	16	Other Charges
1,30,77	22,01	1,52,75	1,41,37	64,24	2,05,61	Total 1 (i)
(1) (ii) Bureau of Government Examinations—						
9,57	1,70	11,27	9,59	2,69	12,28	Salaries
40	..	40	35	7	42	Travel Expenses
2,45	..	2,45	1,25	2,29	3,54	Office Expenses
..	Rent/Rates/Taxes
27,00	..	27,00	29,00	..	29,00	Payment for Professional and Special Services
..	Scholarships/Stipends
..	Other Charges
39,42	1,70	41,12	40,19	5,05	45,24	Total 1 (ii)
1,70,09	23,71	1,93,90	1,81,56	69,29	2,50,85	Total (1)

1	2	3	4	5	6	7	
(२) संशोधन—							
संशोधन संस्थांना सहाय्य	...	550	494	1044	6,20	6,00	12,20
एकूण (२)	...	550	494	1044	6,20	6,00	12,20
३. प्रशिक्षण—							
३. (१) शिक्षक प्रशिक्षण—							
वेतन	...	4115	419	4534	40,29	6,47	46,76
मजुरी	...	43	...	43	30	...	30
प्रवास खर्च	...	261	56	317	2,00	1,03	3,03
कार्यालयीन खर्च	...	1534	1605	3139	21,00	21,51	42,51
व्यावसायिक व विशेष सेवाकरिता प्रदाने	...	220	90	310	1,00	36	1,36
शिष्यवृत्त्या	..	59	..	59	50	73	1,23
प्रकाशने	...	37	..	37	1	20	21
सहाय्यक अनुदान	..	298	552	850	4,55	4,51	9,06
सामुग्री व पुरवठा	...	25	..	25	1,04	95	1,99
इतर खर्च	...	76	661	737	16	8,46	8,62
सयंत्र आणि यंत्र सामुग्री	16	16
एकूण ३ (१)	...	6668	3383	10051	70,85	44,38	1,15,23
३ (२) राज्य प्रशासन सेवा संस्था—							
वेतन	...	172	..	172	2,19	...	2,19
मजुरी	...	2	..	2	1	...	1
प्रवास खर्च	5	...	5
कार्यालयीन खर्च	...	95	..	95	1,30	...	30
जाहिराती शाखा	...	19	..	19	20	...	20
व्यावसायिक व विशेष सेवासाठी प्रदाने	...	11	..	11	30	...	30
शिष्यवृत्त्या व विद्यावेतने	..	9	..	9	20	...	20
सहाय्यक अनुदान
इतर खर्च
एकूण ३ (२)	...	308	..	308	4,25	...	4,25

TABLE I—contd.

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	1
						2. Research—
6,20	6,00	12,20	6,45	7,00	13,45	Assistance to Research Institutions, Grant-in-aid
6,20	6,00	12,20	6,45	7,00	13,45	Total (2)
						3. Training—
						3 (i) Training of teachers—
41,87	5,52	47,39	42,92	6,26	49,18	Salaries
30	...	30	35	..	35	Wages
2,05	1,08	3,13	2,10	78	2,88	Travel Expenses
20,00	22,72	42,72	21,00	11,60	32,60	Office Expenses
1,00	36	1,36	1,00	20	1,20	Payment for Professional and Spe
50	68	1,18	50	50	1,00	Scholarships
2	20	22	1	10	11	Publications
4,77	4,51	9,28	4,55	5,41	9,96	Grant-in-aid
1,01	95	1,96	1,04	80	1,84	Materials and Supplies
..	7,08	7,08	..	1,08	1,08	Other charges
25	17	42	..	96	96	Machinery and equipment
71,77	43,27	1,15,04	73,47	27,69	10,11,6	Total-3 (i)
						3 (ii) Statet Institute of Administrative careers—
2,09	..	2,09	2,25	..	2,25	Salaries
..	1	..	1	Wages
5	..	5	5	..	5	Travel expenses
1,78	..	1,78	1,35	..	1,35	Office expenses
1	..	1	20	..	20	Advertising Cell
18	..	18	30	..	30	Payment for Prof. and Special Services
9	..	9	20	..	20	Scholarships/Stipends
...	Grant-in-aid
...	Other Charges
4,20	..	4,20	4,36	..	4,36	Total-3 (ii)

	1	2	3	4	5	6	7
३. (तीन) शैक्षणिक तंत्र शाखा—							
वेतन	..	3,49	84	4,33	3,47	1,35	4,82
भजुरी	..	2	..	2	2	..	2
प्रवास खर्च	..	19	6	25	15	8	23
कार्यालयीन खर्च	..	46	62	1,08	45	57	1,02
भाडेपट्टी व कर	..	22	..	22	22	..	22
व्यावसायिक व विशेष सेवा प्रदाने	..	13	..	13	20	..	20
यंत्रसामुग्री व साधनसामुग्री	..	9	..	9	7	..	7
प्रकाशने	50	50
अतिथ्य खर्च
एकूण ३ (तीन)	..	4,60	152	6,12	4,58	2,00	6,58
एकूण (३)	..	74,36	35,35	1,09,71	79,68	46,38	12,606
४. शिष्यवृत्त्या—							
(१) सैनिकी शाळा व महाविद्यालये	..	13	..	13	12	..	12
एकूण ४ (१)	..	13	..	13	12	..	12
(२) इतर विशेष शाळा	..	5,86	..	5,86	6,87	..	6,87
एकूण ४ (२)	..	5,86	..	5,86	6,87	..	6,87
(३) मराठी बोलणारे मॉरिशसमधील विद्यार्थी	2	..	2
एकूण ४ (३)	2	..	2
(४) काय. एम. एम. टी. एस. डफरीन	7	..	7
एकूण ४ (४)	7	..	7
(५) राष्ट्रीय शिष्यवृत्ती योजना	..	37,00	37,00	74,00	35,00	33,00	68,00
एकूण ४ (५)	..	37,00	37,00	74,00	35,00	33,00	68,00
(६) प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षकांच्या मुलांना शिष्यवृत्ती	..	1,92	..	1,92	2,00	..	2,00
एकूण ४ (६)	..	1,92	..	1,92	2,00	..	2,00

TABLE I—contd.

(रु. हजारत / Rs. in Thousands)

8	9	10	11	12	13	1
						3. (iii) Educational Technology Cell—
3,75	100	4,75	3,71	11,84	15,55	Salaries
2	..	2	2	9	11	Wages
22	10	32	16	110	126	Travel expenses
80	67	137	50	643	6,93	Office expenses
28	..	28	22	24	46	Rent, Rates and Taxes
20	..	20	20	90	110	Payment for Professional and Special services
7	..	7	10	..	10	Machinery and equipment
..	50	50	Pablication
				2	2	Hospitality Expenses
5,34	1,67	7,01	4,91	12,12	26,03	Total 3 (iii)
81,31	44,94	12,625	82,74	48,81	13,155	Total 3
						4. Scholarships—
11	..	11	12	..	12	(i) Military Schools and Colleges
11	..	11	12	..	12	Total 4 (i)
6,00	..	6,00	6,87	..	6,87	(ii) Other Special Schools
6,00	..	6,00	6,87	..	6,87	Total 4 (ii)
2	..	2	2	..	2	(iii) Marathi speaking students in Mauritious
2	..	2	2	..	2	Total 4 (iii)
2	..	2	7	..	7	(iv) I. M. M. T. S. Dufferin
2	..	2	7	..	7	Total 4 (iv)
35,00	37,39	72,39	35,00	42,00	77,00	(v) National Scholarships
35,00	37,39	72,39	35,00	42,00	77,00	Total 4 (v)
2,23	..	2,23	2,00	..	2,00	(vi) Scholarships to children of primary school teachers.
2,23	..	2,23	2,00	..	2,00	Total 4 (vi)

1	2	3	4	5	6	7
(७) मायिकदृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांना भूणवत्तेवर माध्यमिक शालांत परीक्षेनंतर मिळणारी शिष्यवृत्ती	5,09	6,79	11,88	8,00	8,00	16,00
एकूण ४ (७) ...	5,09	6,79	11,88	8,00	8,00	16,00
(८) अहिदी भाषिक राज्यातील शालान्त परीक्षोत्तर हिदी शिष्यवृत्ती	4,11	..	4,11	5,85	..	5,85
एकूण ४ (८) ..	4,11	..	4,11	5,85	..	5,85
एकूण (४) ...	54,11	43,79	97,90	57,93	41,00	98,93
५ इतर खर्च—						
(१) शासकीय शिक्ष केंद्र—						
वेतन	1,30	64	1,94	1,37	70	2,07
कार्यालयीन खर्च	26	6	32	30	..	30
भाडेपट्टी व कर	8	..	8
इतर खर्च
सहायक अनुदान	23	..	23	14	...	14
प्रवास खर्च	5	..	5	2	...	2
व्यावसायिक व विशेष सेवासाठी प्रदाने	2	...	2
एकूण ५ (१) ...	1,84	70	2,54	1,93	70	2,63
(२) संकीर्ण—						
(अ) रामकृष्ण वसतिगृहाला अनुदाने	6	...	6
एकूण ५ (२) (अ)	6	...	6
(२) (ब) इंग्लंडमधील वसतिगृहाला अनुदाने	2	...	2
एकूण ५ (२) (ब)	—	2	...	2
(२) (क) संकीर्ण	{ भारित	10	...	10
	{ दत्तमत ...	3,21	..	3,21	1,00	1,00
एकूण ५ (२) (क) { भारित	10	...	10
	{ दत्तमत ...	3,21	..	3,21	,00	1,00
(२) (ड) शिक्षक प्रतिष्ठानास अंशदान	73	...	73	80	...	80
एकूण ५ (२) (ड) ...	73	...	73	80	...	80
एकूण ५ (२) { भारित	10	...	10
	{ दत्तमत ...	3,94	..	3,94	1,88	1,88

TABLE I—contd.

(र. हजारत / Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	I
6,32	7,39	13,71	8,00	8,00	16,00	(vii) Scholarship of Post S.S.C. level on merit basis for E.B.C. students.
6,32	7,39	13,71	8,00	8,00	16,00	Total 4 (vii)
5,85	...	5,85	4,50	..	4,50	4 (viii) Scholarships to students from Non-Hindi Speaking States for Post Matric Students in Hindi.
5,85	...	5,85	4,50	..	4,50	Total 4 (viii)
55,55	44,78	100,33	56,58	50,00	106,58	Total (4)
5. Other expenditure—						
(i) Govt. children centre—						
1,80	78	2,58	1,70	80	2,50	Salaries
30	..	30	30	..	30	Office expenses
10	...	10	10	..	10	Rent/Rates/Taxes
..	Other charges
14	..	14	14	..	14	Grant-in-aid
2	...	2	3	..	3	Travel expenses
2	...	2	2	..	2	Payment for Special and Professional Services.
2,38	78	3,16	2,29	80	3,09	Total—5 (i)
(ii) Miscellaneous—						
6	..	6	6	..	6	(a) Grants to Ramkrishna Hostel. Grant-in-aid
6	..	6	6	..	6	Total 5 (ii) (a)
2	...	2	2	..	2	(ii) (b) Grants to Hostel in England. Grant-in-aid
2	..	2	2	..	2	Total 5 (ii) (b)
10	...	10	10	..	10	Charged
140	...	140	1,25	100	2,25	Voted
..	10	..	10	(ii) (c) Miscellaneous
140	...	140	1,25	100	2,25	
102	...	102	80	...	80	(ii) (d) Contribution to teachers foundation
102	...	102	80	..	80	Total 5 (ii)(d)
10	..	10	10	..	10	Charged
2,50	..	2,50	2,13	100	3,13	Voted
						Total 5 (ii)

1	2	3	4	5	6	7	
५ (३) शैक्षणिक सवलती—							
५ (३) (अ) स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना शैक्षणिक सवलती	25,83	..	25,83	34,00	...	34,00	
५ (३) (ब) ६ ते १४ वय गटातील विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक सवलती	10	..	10	20	..	20	
५ (३) (क) प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांना मोफत शिक्षण	51,18	17,06	68,24	50,00	17,00	67,00	
५ (३) (ड) ज्यांचे किंवा ज्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ४,८०० पेक्षा अधिक नाही अशा विद्यार्थ्यांना फी माफी.	4,88,79	1,24,57	6,13,36	5,00,00	90,20	5,90,20	
५ (३) (ई) ज्यांचे किंवा ज्यांच्या पालकांचे उत्पन्न १००,००० पेक्षा जास्त नाही अशा इयत्ता १० पर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना फी माफी	—	—	—	—	—	—	
५ (३) (फ) इयत्ता १० वी पर्यंत शिक्षण घेणाऱ्या मुलांना मोफत शिक्षण	—	—	—	—	—	—	
एकूण ५ (३)	5,65,90	1,41,63	7,07,53	5,84,20	1,07,20	6,91,40	
५ (४) महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्थांचे व्यवस्थापन—							
प्रवास खर्च	12	—	12	—	—	..	
एकूण ५ (४)	12	—	12	—	—	..	
५ (५) शाळा न्यायाधिकरणे—							
प्रवास खर्च	196	—	196	2,61	—	2,61	
प्रवास खर्च	11	—	11	8	—	8	
कार्यालयीन खर्च	23	—	23	20	—	20	
भाडेपट्टी व कर	—	—	—	10	—	10	
एकूण ५ (५)	230	—	230	2,99	—	2,99	
एकूण ५ { भारित	—	—	—	10	—	10	
दत्तमत	5,74,10	1,42,33	7,16,43	5,91,00	1,07,90	6,98,90	
६ समाज कल्याण : अपंगांचे शिक्षण व कल्याण—							
अपंगाकरिता एकत्रीकृत शिक्षण (केंद्र पुरस्कृत योजना).	—	2,72	2,72	—	16,48	16,48	
एकूण बी-स्थूल { भारित	—	—	—	10	—	10	
दत्तमत	8,68,48	2,46,24	11,14,72	8,91,02	2,37,64	11,28,66	
वजा-वसुली	—	—	—	—	—	—	
एकूण बी निव्वळ { भारित	—	—	—	10	—	10	
दत्तमत	8,68,48	2,46,24	11,14,72	8,91,02	2,37,64	11,28,66	
सी-वित्तव्यवस्थेची साधने—							
मागणी क्रमांक-६७. प्रधान शीर्ष	२७७ शिक्षण	8,68,48	2,43,52	11,12,00	8,91,12	2,21,16	11,12,28
मागणी क्रमांक-७०. प्रधान शीर्ष	२८८ सामाजिक सुरक्षा व कल्याण	—	2,72	2,72	—	16,48	16,48
एकूण सी-स्थूल	8,68,48	2,46,24	11,14,72	8,91,12	2,37,64	11,28,76	
वजा-वसुली	—	—	—	—	—	—	
एकूण सी-निव्वळ	8,68,48	2,46,24	11,14,72	8,91,12	2,37,64	11,28,76	

TABLE I—contd.

(रु. हजारत / Rs. in thousands)

8	9	10	11	12	13	1
						5 (iii) Educational concessions—
27,92	—	27,92	30,00	..	30,00	5 (iii) (a) Educational concession to the children of Freedom Fighter.
10	...	10	10	..	10	5 (iii) (b) Concessions to the students in Age group 6-14.
50,96	17,50	67,46	50,00	15,00	65,00	5 (iii) (c) Free Education to the children of primary teachers.
5,00,00	98,20	5,98,20	5,00,00	20,00	52,000	5 (iii) (d) Freeships to the students whose or whose parents income does not exceed Rs. 4,800 p. a
—	2900	2900	—	4000	4000	5 (iii) (e) Addle parents freeships upto Std. X to the students whese or whose income poes not exceed Rs. 10, 000 P. a.
—	5300	5300	—	10,000	10,000	5 (iii) (f) Free education to girls up to stds X
5,78,98	1,97,70	7,76,68	5,80,10	1,75,00	7,55,10	Total 5 (iii)
..	5. (iv) Management of Maharashtra Educational Institutions— Travel expenses
..	
2,97	..	2,97	3,02	..	3,02	(v) School Tribunals— Salaries
23	..	23	12	..	12	Travel expenses
45	..	45	23	..	23	Office expenses
—	10	..	10	Rent, Rates, Taxes
3,65	..	3,65	3,47	..	3,47	Total 5 (v)
10	..	10	10	..	10	Charged } Total 5
5,87,51	1,98,48	7,85,99	5,87,99	1,76,80	7,64,79	Voted }
...	8,45	8,45	..	10,00	10,00	6. Social Welfare— Education and welfare of Handicapped. Integrated Education for Handicapped (C S. S.)
10	...	10	10	...	10	Charged } Total (B) Gross
9,00,76	2,26,36	12,27,12	9,15,31	3,61,90	12,77,22	Voted }
..	Deduct—Recoveries
10	...	10	10	..	10	Charged } Total (B) Net
9,00,76	2,26,36	12,27,12	91,531	36,190	12,77,22	Voted }
9,00,86	3,17,91	12,18,77	91,542	3,51,90	12,67,32	C—Source of Finance— Demand No. 67 Major Head 277 Education
..	8,45	8,45	..	10,00	10,00	Demand No. 70 Major Head 288 Social Security and Welfare
9,00,86	32,6,36	12,27,22	9,15,42	3,61,90	12,77,32	Total (C) Gross
...	Deduct—Recoveries
9,00,86	3,26,36	12,27,22	9,15,42	3,61,90	12,77,32	Total (C) Net

(तीन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोपबारा व द्वितीय आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

(१) संचालन व प्रशासन

१. (अ) शिक्षण संचालक.—मुख्यालयाच्या ठिकाणी या विभागाच्या कामाचे प्रशासन शैक्षणिक व मूल्यमापन या तीन निरनिराळ्या स्तरांवर अंमलबजावणी होते. प्रशासकीय कार्ये शिक्षण संचालक यांचेकडून नियंत्रित व समन्वित केली जातात. शिक्षण संचालकांना, सहसंचालक, उपसंचालक, लेखाधिकारी, योजना अधिकारी व रचना व कार्यपद्धती अधिकारी यांचे पूर्ण सहकार्य असते. सहसंचालक व उपसंचालक शिक्षण संचालकांना शैक्षणिक व काही प्रशासकीय कामकाजात सहाय्य करतात. लेखाधिकारी शिक्षण संचालकांना लेखाविषयक सर्व बाबींमध्ये सहाय्य करतात. शिक्षण संचालक माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरापर्यंतच्या सर्व शैक्षणिक कार्यक्रमावर नियंत्रण ठेवतात शिक्षण संचालकाच्या दखिचे एक वेगळे शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) असून त्यांना काही ठराविक कर्मचारीवर्ग व एक उपसंचालक १९७७-७८ सालापासून देण्यात आलेला आहे. महाविद्यालयीन कर्मचाऱ्यांना त्यांचे वेतन घनदेशाने देण्याची योजना सुरू करण्यात आलेली आहे व त्या कामासाठी महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा वर्ग-१ मधील लेखाधिकारी यांची सेवा उच्च शिक्षण विभागाकरिता उपलब्ध करण्यात आली आहे या योजनेवर संपूर्ण पाहणी व नियंत्रण ठेवण्याचे काम त्यांनी करावयाचे असते. तसेच संबंधित अशासकीय महाविद्यालयांना निधी वेळच्यावेळी उपलब्ध होईल याकडे पहावे लागते. इतर सर्व लेखाविषयक कामे त्यांनी करावीत अशी त्यांचेकडून अपेक्षा असते. पगार वाटप योजना महाविद्यालयीन शिक्षकांना लागू करण्यात आल्याने कामात झालेल्या प्रचंड वाढीच्या संदर्भात, यू. जी. सी. ने शिफारस केलेली वेतनश्रेणी विद्यापीठ व महाविद्यालयीन शिक्षकांना १-१-७३ पासून लागू करण्यात आल्याने व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनाही ही वेतनश्रेणी लागू करणार असल्याने शासनाने शिक्षण संचालनालय (उच्च शिक्षण) मध्ये वाढ करण्याचे ठरविले व त्या प्रमाणे शिक्षण सहसंचालक ही जागा १९७८-७९ पासून निर्माण केली व त्याचेकडे हे वाढलेले काम सोपविण्यात आले. त्यामुळे शिक्षण संचालक (उच्च शिक्षण) यांना इतर शिक्षणविषयक महत्त्वाच्या बाबीकडे लक्ष केंद्रित करण्यास जास्त वेळ उपलब्ध झाला. नंतर प्रशासन अधिकारी वर्ग १ ही जागा योग्य त्या कर्मचारी वर्गासह निर्माण करण्यात आली व त्यांचेकडे बरील जादा काम सहसंचालकांचे पर्यवेक्षणाखाली सोपविले.

या संचालनालयाला एक स्वतंत्र सांख्यिकी विभाग आहे. त्याचे प्रमुख वरिष्ठ सांख्यिकीय अधिकारी वर्ग-१ असून ते वेगवेगळी मूल्यमापने व सखोल अभ्यास तसेच शिक्षणविषयक हालचालीची सांख्यिकीय माहिती गोळा करून ती एकत्रित करतात. शासनाने आदिवासी जाती-जमातींच्या शिक्षणावर विशेष भर देऊन त्या कार्याला गती देण्यासाठी एक प्रशासन अधिकारी जनजाती उपयोजना महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग-१ ही जागा शिक्षण संचालनालयात निर्माण केली. आदिवासी जाती-जमातींच्या करिता वेगवेगळ्या योजनांची अंमलबजावणी राज्यातील १३ जिल्ह्यांमध्ये करणे हे त्यांच्याकडून अपेक्षित आहे.

केंद्र सरकारने प्रौढ साक्षरतेवर व संबंधित वेगवेगळ्या कार्यक्रमावर विशेष भर दिला आहे. केंद्र सरकारने सुचविलेल्या पद्धतीनुसार एका ज्येष्ठतम अधिकाऱ्यांस शिक्षण संचालक (प्रौढ शिक्षण) या जागेवर नेमून ते काम सदरहू अधिकाऱ्याकडे सोपविले आहे. त्यांना तीन अधिकारी सहाय्य करतात. त्यापैकी एक शिक्षण उपसंचालक या स्तरावर व दोन वर्ग-१ अधिकाऱ्यांचे स्तरावर आहेत. जिल्हा पातळीवर या कार्यक्रमाला गति देण्यासाठी व संघटित करण्यासाठी ३० अधिकारी महाराष्ट्र शिक्षणसेवा वर्ग-१ या स्तरावर व ३० अधिकारी महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग-२ या स्तरावर ३० जिल्हाकरिता मंजूर करण्यात आले आहेत.

सध्या त्रिस्तरीय पद्धत राज्याच्या शिक्षणविषयक प्रशासनात अवलंबिली आहे. ती म्हणजे राज्यस्तरावर, विभागीय स्तरावर व जिल्हा स्तरावर राज्यात शिक्षण उपसंचालक ज्यांचे प्रमुख अधिकारी आहेत असे सात विभाग आहेत. विभागीय शिक्षण उपसंचालक यांना एक उप-शिक्षण निरीक्षक शैक्षणिक बाबीत सहाय्य करतात. लेखाविषयक बाबींमध्ये वरिष्ठ लेखापरिक्षक (महाराष्ट्र वित्त व लेखा सेवा २) सहाय्य करतात. नागपूर, औरंगाबाद, कोल्हापूर व बृहन्मंबई वगळता या विभागात सामान्यपणे ४ जिल्हे असतात. औरंगाबाद विभागात एकूण ७ व कोल्हापूर नागपूर विभागात ५ जिल्हे आहेत. शिक्षण उपसंचालक, बृहन्मंबई हे बृहन्मंबईतील सर्व शैक्षणिक बाबी पाहतात. त्यांना महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग १ मधील ३ शिक्षणाधिकारी सहाय्य करतात. विभागीय शिक्षण उपसंचालक हे मुख्यतः त्यांच्या विभागातील जिल्हा शिक्षण अधिकारी व प्राथमिक, माध्यमिक व प्रौढ शिक्षण व कनिष्ठ महाविद्यालये यासारख्या शासकीय शिक्षण संस्था यांच्या कामकाजावर नियंत्रण ठेवतात. संबंधित विभागातील शैक्षणिक कार्यक्रमातील समन्वय व प्रशासन या कामाशिवाय शिक्षण उपसंचालकांना शिक्षण संचालकांचे कार्यकारी प्रतिनिधी म्हणूनही काम पहावे लागते. विभागीय शिक्षण उपसंचालकांना कार्यलियीन व प्रशासकीय कामकाजात मदत करण्यासाठी कनिष्ठ प्रशासन अधिकारी (म. शि. से. वर्ग २ लिपिक संवर्ग) ही पदे निर्माण करण्यात आली आहेत.

माध्यमिक शाळांत परीक्षेशिवाय शासनाने आयोजित केलेल्या वेगवेगळ्या परीक्षाकरिता एक वेगळी यंत्रणाच आहे. शासकीय परीक्षा मंडळ या सर्व परीक्षा घेतात. शासकीय परीक्षा मंडळाचे कामकाज आयुक्त या शिक्षण सहसंचालकांच्या दर्जाच्या अधिकाऱ्यांच्या नियंत्रणाखाली चालते. यांना उपायुक्त व सहाय्यक आयुक्त या महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग-१ स्तरावरील अधिकारी सहाय्य करतात.

जिल्हा स्तरावरील माध्यमिक शाळांची तपासणी शीघ्रगतीने होण्यासाठी शासनाने तपासणी अधिकाऱ्यांची पदे निर्माण केली आहेत. त्याचप्रमाणे शिक्षण उपसंचालक यांचे कार्यालयात उच्च माध्यमिक शाळांची तपासणी व शैक्षणिक कामात उपसंचालकांना मदत करण्याकरिता महाराष्ट्र राज्य सेवा वर्ग १ ची सहाय्यक संचालकांची पदे निर्माण करण्यात आली आहेत.

प्राथमिक शाळासंबंधी व शिक्षकांच्या सर्वसाधारण कामकाजासंबंधी ज्या वारंवार तक्रारी येत होत्या त्या दूर करण्याच्या दृष्टीकोनातून प्राथमिक शाळांना आकस्मिकरित्या भेटी देऊन तिथल्या कामकाजाची पाहणी करून योग्य त्या सूचना व मार्गदर्शन करण्यासाठी शासनाने आकस्मिक तपासणी पथकाची स्थापना केली. हे पथक जून १९८१ च्या दरम्यान स्थापन करण्यात आले.

महाराष्ट्रातील पुणे, अमरावती, भंडारा, जळगाव, नगपूर, रायगड, नांदेड, अहमदनगर ठाणे, नाशिक; धुळे, यवतमाळ व चंद्रपूर या जिल्ह्यातील आदिवासी गट निवडून गठ शिक्षणाधिकारी हे महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग-२ मध्ये पद निर्माण करण्यात आले व सध्या प्रायोगिक स्तरावर अशी १२८ पदे निर्माण करण्यात आली आहेत. आदिवासी विभागास शैक्षणिक चालना देण्याचे उद्दिष्ट यामागे आहे. ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास व्हावा या हेतूने महाराष्ट्र शासनाने यापूर्वीच चार शासकीय विद्यानिकेतने अनुक्रमे धुळे, पुसेगाव (जिल्हा सातारा), अमरावती व औरंगाबाद येथे सुरू केली आहेत. यवतमाळ जिल्ह्यातील पांढरकवडा जवळ केळापूर येथे आणखी एक तंत्रीत विद्यानिकेतन सुरू झाले असून त्याची अंतोपचारीक स्थापना ऑगस्ट १९८१ पासून झाली आहे.

शिक्षण विभागात सर्वसाधारणपणे शैक्षणिक व प्रशासनिक असे दोन विभाग पडतात. प्रशासनिक विभागाची पातळी उंचावण्याच्या दृष्टीने लिपीक संवर्गात प्रशासन शाखेत वर्ग-१ मधील पदे निर्माण करण्याचा प्रश्न विचाराधीन होता. नवीन पदे निर्माण करण्याकरता शासनावर आर्थिक बोजा पडला असता तो टाळून वर्ग-२ मधीलच अधीक्षक व विशेष अधिकारी (उच्च शिक्षण) यांची चौदा पदे वर्ग-१ मध्ये उच्च श्रेणीत आणण्यात आली. त्यामुळे प्रशासन विभागात उच्च पातळीवर काही निर्णय घेणे आता सोईचे झाले आहे व उच्च पदांवरील शैक्षणिक विभागाकडे काम करणाऱ्या अधिकाऱ्यांचा प्रशासनामधील कामाचा बोजा कमी होऊन शैक्षणिक विभागाकडे अधिक लक्ष पुरविणे शक्य झाले आहे.

सातत्याचा प्रमुख या नात्याने शिक्षण संचालकांची कर्तव्ये पुढील प्रमाणे आहेत :—(१) राज्य शासनाला सर्वसाधारणपणे शैक्षणिक बाबींमध्ये सल्ला देणे; (२) आवश्यक असल्यास नवीन शैक्षणिक संस्था स्थापन करणे व त्या चालविणे; (३) राज्य शासनाने स्थापन केलेल्या शैक्षणिक संस्थांचा कारभार पाहणे; (४) शासनाने शैक्षणिक कार्यक्रमासाठी तरतूद केलेल्या निधीवर नियंत्रण ठेवणे; (५) स्वेच्छा संघटना व स्थानिक स्वराज्य संस्था यांनी स्थापन केलेल्या शैक्षणिक संस्था यांचे शासनाच्या वेळोवेळी काढलेल्या आदेशाप्रमाणे व निरनिराळ्या कायद्यात प्रमाणे पर्यवेक्षण व नियंत्रण करणे; (६) स्थानिक अधिकाऱ्यांकडे सोपविलेल्या निरनिराळ्या शैक्षणिक प्रकल्पांच्या अंमलबजावणीसंबंधी तांत्रिक सल्ला देणे; (७) सर्वसामान्य शिक्षणासाठी वार्षिक व पंचवार्षिक योजना तयार करणे; (८) जिल्हा नियोजन व विकास मंडळांना सल्ला देणे; (९) विद्यार्थिप्रवाह शाखेमार्फत शैक्षणिक, वाढी व प्रशासन, पर्यवेक्षण, शिक्षण, प्रशिक्षण व मार्गदर्शन करण्यासाठी संशोधन व सुधारणा करणे.

(iii) Programme work-load Summary and explanation of financial requirements

1. Direction and Administration

1 (i) *Director of Education.*—The functions of the Department at the Head Quarters are administered at three different levels viz. Administration, Academic and Evaluation.

The administrative functions are controlled and co-ordinated by the Director of Education. The Director of Education has been given full assistance of other Officers, viz. Joint Directors of Education, Deputy Directors of Education, Accounts Officer, Planning Officer and O. and M. Officer. The Joint Directors and Deputy Directors assist the Director of Education in academic as well as in some administrative matters. The Accounts officer in M. F. A. S. (Class I) assists the Director in all matters pertaining to Accounts of the Department. The Director of Education controls all academic activities upto the level of school education and higher secondary level. There is a separate Director of Higher Education of the status of Director of Education, who has been given some staff and a Deputy Director of Education from the year 1977-78. The scheme of disbursement of salaries of collegiate, staff, through cheques was introduced and services of Accounts Officer in M. F. A. S. Class I are made available for Higher Education Section. He has to check up and keep complete control over this scheme and see that funds are provided in time to the respective Non-Government Colleges. He is expected to deal with all other account matters. In the context of substantial increases in the work-load on account of introduction of salary payment scheme for college teachers, the introduction of U. G. C. recommended pay scales to Universities and college teachers from 1-1-1973 and the rationalisation of pay scale of non-teaching staff in Universities/Colleges, Government decided to strengthen the organisation under Director of Education (Higher Education) at the senior level. Accordingly, a post of Joint Director of Education has been created in 1978-79 to look after this additional work and to leave sufficient time to the Director of Higher Education to devote his attention to more important academic problems. Further, post of an Administrative Officer in Class I, with the necessary supporting staff has also been created in the Directorate to attend on priority basis the above work under the supervision of the Joint Director.

The Directorate has also a separate statistical wing, headed by a Sr. Statistical Officer in Class I for conducting various evaluation and in depth studies, collection and compilation of statistics of all educational activities. The State Government has laid down special stress on Education of Tribal masses in the State and to gear up the activities undertaken; a post of Administrative Officer, Tribal Sub Plan in M. E. S.-Class I, has been created in the Directorate of Education. He is expected to look after implementation of the various schemes for the uplift of Tribal in 13 districts of the State.

A special emphasis is being laid down by Government of India for the work relating to Adult literacy and various programmes thereunder. According to the pattern suggested by Government of India, this work has been entrusted to a Senior most Officer of the Directorate and who is newly designated as Director of Education Adult Education for Adult Education. He has been given assistance of three Officers—one of the Deputy Director of Education's status and two of Class I status. Similarly with a view speed up the programme of the district level 30 posts of District Adult Education officer and 30 posts Project officers have been created in the 30 districts.

At present, three tier system is operative in the educational administration of the State i. e., State level, Regional level and District level. There are seven Regions, which are headed by officers of the status of Deputy Director of Education. The Regional Deputy Director of Education is assisted by a Deputy Educational Inspector for academic matters and Sr. Auditor in M. F. A. S. Class II in accounts matters and he has the necessary supporting office staff. The size of the region is of four districts, except Aurangabad Region, Kolhapur Region, Nagpur Region, and Greater Bombay. The Aurangabad Region is having seven districts, Kolhapur having five districts and Nagpur Region having five districts. The Deputy Director of Education, Greater Bombay is looking after the entire education activities in the Greater Bombay area. The Regional Deputy Director is of Education mainly responsible for supervising the work of District Officers and Government Institutions in the Region viz. Primary, Secondary, Adult Education and Junior Colleges. Besides looking after all matters, co-ordination and administration of educational activities in his region, the Regional Deputy Director of Education is also required to function as Executive representative of the Director of Education within the region.

There is a separate machinery for carrying out the various Examinations conducted by Government (excluding that of S. S. C. Examination) viz. Bureau of Government Examinations which conducts all these examinations. The Bureau is headed by Dy. Commissioner who is of the status of Joint Director of Education. He is assisted by two Class I officer known as Commissioner and Assistant Commissioner.

The posts of Assistant Directors of Education have been created in the offices of the Regional Deputy Directors of Education for the purpose of inspection of higher secondary schools and to assist the Deputy Director of education for education purpose.

“In order to minimise the complaints against the Schools and teachers regarding smooth conduct at the school the Government of Maharashtra have created Flying Inspection squad and this Squad has been functioning since June 1981. The Inspecting officers of this squad pay surprise visit to the Primary schools particularly in the rural areas and check the working, also guide the teachers and the Head of the schools with a view to develop the Educational trend among the school going children in the tribal areas. Government have also created 128 Class II posts of Education Officers at the Block level, in Pune, Amravati, Bhandara, Jalgoan, Nagpur, Raigad, Nanded, Ahmadnagar, Thane, Nasik, Dhule, Yeotmal and Chandrapur districts. Government have already established four Government Public Schools viz. Dule, Pusegaon, district Satara, Aurangabad and Amravati in order to extend Educational facilities particularly to the students coming from rural areas. The fifth one has been established at Kolapur near Pandharkawada in Yeotmal District since August 1981 especially for tribal pupils.

The education wing comprises of two parts viz. Administrative and Educational. The Administrative Wing was stagnated up to class II level. The question regarding upgrading of the Administrative Wing which is mainly administered by ministerial cadre was under consideration. Creation of additional posts in Class I would have involved additional liability to Government. In order to minimise the expenditure Government have upgraded the 14 Class II posts of Superintendents and Officers on Special Duty (Higher Education Grants) to M. E. S. Class I (Adm. Br.) Ministerial cadre. As a result of this upgradation it has now been possible to take appropriate decisions and decide the cases at the high level. This has also reduced the administrative work-load of high officials who can now devote more time to the Education Field”.

The functions of the Director as head of the Department are as follows :—

(1) to advise the State Government generally in educational matters; (2) to administer Educational institutions established or maintained by the State; (3) to establish and conduct such new Educational Institutions as would be deemed to be necessary; (4) to administer the funds provided by Government for educational purposes; (5) to supervise and control the educational institutions conducted by voluntary organisations, local bodies. etc. in accordance with various enactments or orders issued by Government from time to time; (6) to tender technical advice to local authorities for proper implementation of the educational schemes transferred to them; (7) to prepare five year and Annual Plan for General Education; (8) to advise the District Planning and Development Councils and; (9) to conduct research and developmental activities for improvement of education and administration, supervision, teacher-training and instructions through an academic wing.

तक्ता २

TABLE II

१ (२) शासकीय परीक्षा मंडळ.—शासकीय परीक्षा मंडळामार्फत एकूण २५ परीक्षा घेण्यात येतात. या २५ परीक्षांपैकी ११ शिक्षक प्रशिक्षण विषयक, ८ शिष्यवृत्ती व शासकीय विद्यानिकेतन प्रवेश परीक्षा व १ आदिवासी विद्यानिकेतन प्रवेश परीक्षा ३, शासकीय सेवकांसाठी आणि २ वाणिज्यविषयक परीक्षा असतात. या सर्व परीक्षांचे संचलन परीक्षा मंडळ राज्यातील विविध शैक्षणिक संस्था, शिक्षणाधिकारी कार्यालय यांच्या सहकार्याने करते.

या परीक्षा मंडळात एक विकास शाखा असून, ती शाखा विविध परीक्षांच्या निकालांचे पृथक्करण करून त्यांचा अहवाल संबंधितांना पाठवित असते. परीक्षा मंडळ या अहवालाद्वारे भावी काळात घेवल्या जाणाऱ्या परीक्षांच्या कार्यपद्धतीत योग्य तो बदल घडवून आणित असते.

परीक्षा मंडळास विविध परीक्षा घेताना मार्गदर्शन लाभावे, म्हणून मंडळात पुढील तीन समित्या नियुक्त केल्या आहेत.

(१) शिक्षक प्रशिक्षण समिती, (२) शिष्यवृत्ती परीक्षा समिती, व (३) वाणिज्य पदविका आणि प्रमाणपत्र समिती. या समित्यांच्या बैठकीचा फायदा परीक्षा घेताना मार्गदर्शनपर होतो.

घेतलेल्या परीक्षा, परीक्षार्थी संख्या व परीक्षांचे निकाल दर्शविणारा तक्ता
तक्ता २

अ. क्र. Sr. No.	परीक्षेचे नाव	परीक्षार्थी संख्या No. of candidates					
		बसलेले Appeared			उत्तीर्ण Passed		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	पूर्वमाध्यमिक शालेय शिष्यवृत्ती परीक्षा व शासकीय विद्यानिकेतन परीक्षा.	98,475	1,04,472	1,15,000	14,179	8,966	9,900
2	माध्यमिक शालेय शिष्यवृत्ती परीक्षा ...	56,473	57,567	65,134	15,935	10,436	18,800
	एकूण ...	1,54,948	1,62,039	1,80,134	30,114	19,402	28,700
3	राष्ट्रीय भारतीय सैन्य कॉलेज प्रवेश देहराडून परीक्षा	—	62	85	—	—	—
4	अध्यापक पदविका (प्राथ.) परीक्षा प्रथम वर्ष ...	13,866	7,243	5,000	—	—	—
5	अध्यापक पदविका (प्राथ.) परीक्षा द्वितीय वर्ष ...	8,711	9,098	7,000	6,585	5,845	4,000
6	अध्यापन पदविका विशेष परीक्षा. ...	570	645	500	219	344	250
7	अप्रशिक्षित पदवीधरांकरिता (अध्यापन पदविका विशेष परीक्षा.	20	29	10	12	17	5
8	निमप्रशिक्षित पदवीधरांकरिता अध्यापन पदविका परीक्षा.	315	340	300	203	238	200
9	अध्यापन पदविका (पूर्व प्राथ.) परीक्षा प्रथम वर्ष...	2,204	956	700	1,126	355	400
10	अध्यापन पदविका (पूर्व प्राथ.) परीक्षा द्वितीय वर्ष ...	1,944	1,922	1,000	1,209	1,219	800
11	शिक्षणशास्त्र पदविका प्रथम वर्ष ...	—	9,717	10,500	—	—	—
12	शिक्षणशास्त्र पदविका द्वितीय वर्ष ...	—	—	9,000	—	—	5,500
13	अध्यापक पदविका पुरक अभ्यासक्रम ...	—	—	—	—	—	—
	एकूण ...	27,630	29,950	34,010	9,354	8,018	11,155
14	श्री शिवाजी प्रिपरेटरी मिलिटरी स्कूल, पुणे व भोसला मिलिटरी स्कूल, नासिक. शिष्यवृत्ती व फी माफी परीक्षा.	5	10	15	1	5	2
15	श्री शिवाजी प्रिपरेटरी मिलिटरी स्कूल, पुणे शिष्यवृत्ती परीक्षा.	14	11	20	1	5	2
16	वाणिज्य पदविका परीक्षा ...	2,472	2,489	2,400	330	419	450
17	वाणिज्य प्रमाणपत्र परीक्षा ...	1,61,174	1,88,771	2,01,542	83,028	92,782	1,05,564
	एकूण ...	1,63,646	1,91,260	2,03,942	83,358	93,201	1,06,014
18	भारत सरकार निवासी शाळा शिष्यवृत्ती परीक्षा (प्रथम).	136	291	350	—	—	—
19	भारत सरकार निवासी शाळा शिष्यवृत्ती परीक्षा (अंतिम).	100	147	132	100	147	132
20	सेवा प्रवेशोत्तर परीक्षा (लिपिकांसाठी) ...	197	225	250	95	100	125
21	सांस्कृतिक बुद्धिमत्ता संशोधन शिष्यवृत्ती परीक्षा ...	Examination not held		300	—	—	30
22	(ॲग्लो इंडियन स्टुडन्ट्स साठी) ट्रेड टीचर्स सर्टिफिकेट एक्सामिनेशन (प्रथम व द्वितीय वर्ष)	779	924	450	439	375	400
23	शिक्षण संचालनालयातील पर्यवेक्षक पदासाठी अर्हता परीक्षा.	43	50	75	5	10	15
24	सहायक दुय्यम शिक्षणाधिकारी अर्हता परीक्षा. ...	1	5	10	—	1	1
25	आदिवासी विद्यानिकेतन प्रवेश परीक्षा. ...	2,626	3,163	3,500	179	642	800
	एकूण ...	3,50,120	3,88,127	4,23,258	1,23,645	1,21,901	1,47,314

1 (2) *Bureau of Government Examinations.*—The Bureau of Government examinations conducts 25 Examinations, (11 for Teacher Education, 8 for scholarships and entrance to Government Vidyaniketan, 1 Entrance Examination for Adivasi 3 for Government servants and 2 for commerce education). All these examinations are conducted by the Bureau on the State level as well as on the district level with the co-operation of Education Officers and various Educational Institutions.

It has an improvement unit which analyses the results of various examinations and sends the report to the concerned institutions. The proper change in the functioning of examinations is made possible with the help of these reports.

There are three committees appointed by the Bureau for proper guidance in conducting various examinations. They are (1) Committee for Teachers Training Examinations, (2) Committee for Scholarship Examinations and (3) Committee for Commercial Diploma and Certificate Examinations. Meetings of these Committees are helpful in getting guidance in conducting examinations.

Table showing the number of Examinations conducted, Candidates appeared and Results of the Examinations
(रूपसे हजारत/Rs. in thousands)

परीक्षा शुल्क Income from Examination fee			खर्च Expenditure			दरदोई खर्च स्तंभ १२ ते १४ ÷ ३ ते ५ Per capita cost with reference to cols. 12 to 14 ÷ 3 to 5			Name of the Examination	
(प्रत्यक्ष) 1982-83 Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)		
9	10	11	12	13	14	15	16	17		
3.58	3.76	8.00	7.48	7.85	9.50	Rs. 4.83	Rs. 4.84	Rs. 5.27	Middle School Scholarship Examination and Govt. Public School Entrance Examination High School Scholarship Examination.	
3.00	3.00	3.90								
6.58	6.76	1,190		(200)	(300)		3.23	3.53	Total Rashtriya Indian Military College Entrance Examination, Dehradun.	
—	300	400							D. Ed. (Primary) Examination 1st Year.	
3.19	1.67	1.15							D. Ed. (Primary) Examination 2nd Year.	
2.03	2.09	1.61							D. Ed. (Special) Examination.	
13	15	11							D. Ed. (Special) Examination for Semi-trained Graduates.	
7	8	7							D. Ed. (Special) Examination for Untrained Graduates.	
4.60	6.67	2.30	1.00	1.05	1.26	3.62	3.51	3.70	D. Ed. (Special) Examination for Untrained Graduates.	
51	22	0.16							D. Ed. (Pre-Pry.) Examination 1st Year.	
45	44	0.23							D. Ed. (Pre-Pry.) Examination 2nd Year.	
—	2.46	3.00							D. Ed. New Course I year.	
—	—	2.50							D. Ed. New course II year.	
—	—	—							D. Ed. Supplementary Syllabus Examinations.	
638	711	883	100	105	126	3.62	3.51	3.70	Total Shri Shivaji Preparatory Military School Pune and Bhonsala Military School, Nashik, Free-ship Scholarship Examination.	
—	—	—	(150)	(160)	(180)	0.10	0.14	0.09	Shri Shivaji Preparatory Military School, Pune Scholarship.	
79.104	83.248	76.800	11.00	13.00	15.00	6.72	6.80	17.99	Government Commercial Diploma Examination.	
24,17,610	27,86,565	29,33,130							Government Commercial Certificate Examination.	
24,96,714	28,69,813	30,09,930	11.00	13.00	15.00	6.72	6.80	17.99	Total Government of India Merit Scholarship Examination in Residential Secondary Schools (First).	
(544)	1	1	In the first year Government of Maharashtra incurs expenditure.							Government of India Merit Scholarships Examination in Residential Secondary Schools (Final).
(100)	(147)	(132)	Then it is reimbursed by the Government of India.							Post-Recruitment Examination for Government Servants. (Clerks)
No. Entrance Fee			—	—	—	—	—	—	Cultural Talent Search Scholarship Examination.	
—	—	1	—	—	1	—	—	(3.33)	Trained Teachers' Certificate Examination for Anglo Indian Students (I & II year)	
24	18	30	8	12	15	10.27	12.99	33.33	Examinations for Supervisory post in Education Department.	
No. Entrance Fee			—	—	—	—	—	—	Examination for Asstt. Dy. Educational Inspectors.	
do			—	—	—	—	—	—	Public School Examination for Tribal Community.	
—	—	—	—	—	—	—	—	—		
24,98,048	28,71,230	30,12,054	1,956	2,202	2,591	5.59	5.67	6.12	Total	

(N. B.—Figures shown in the brackets are in Hundreds)

२. संशोधन

संशोधन व सांस्कृतिक संस्थांना अनुदान.—विशिष्ट विषयांमध्ये संशोधन करणाऱ्या तसेच अनौपचारिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमांच्या बाबतीत राष्ट्रीय संस्कृतीचा प्रसार करण्यासाठी संशोधन करणाऱ्या संस्थांना शासनाकडून अनुदान दिले जाते. भांडारकर पौर्वात्य संशोधन संस्था, वैदिक संशोधन मंडळ, गोखले राज्यशास्त्र व अर्थशास्त्र संस्था, भारतीय पश्चिम विभाग मंडळ, टाटा मूलभूत संशोधन संस्था अशा काही विख्यात संस्थांना ह्या योजनेद्वारा अनुदान दिले जाते. या संशोधन संस्थांना त्यांनी केलेल्या मान्य खर्चावर २५ टक्के किंवा रु. १५,००० च्या मर्यादेपर्यंत आर्थिक सहाय्य देण्यात येते. अशा संस्थांच्या शताब्दी वगैरे संस्मरणीय प्रसंगासाठी सुद्धा शासन विशेष अनुदान देते.

2. Research

2. *Grant-in-aid to Research and Cultural Institution.*—Institutions, which are devoted to research in specialized branches of studies, as well as such institutions which provide for non-formal courses of studies in keeping with the cultural heritage of our country are paid grants by the State Government. The Bhandarkar Oriental Research Institute, the Vaidik Sanshodhan Mandal, the Gokhale Institute of Politics and Economics, the Indian Institution of Western Regional Council, the Tata Institute of Fundamental Research are some of the notable institutions receiving financial assistance under this scheme. Financial assistance is granted to these institutions at 25 per cent of their admissible expenditure limited to Rs. 15,000. Government also pays special grants for celebration of certain occasions, centenaries etc. which is a Landmark in the history of such institutions.

संस्थांची संख्या व त्यांना दिलेले अनुदान दर्शविणारा तक्ता

Table showing the number of institutes and grant paid to them

तक्ता ३ TABLE III

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

क्रमांक Sr. No.	संस्थेचा प्रकार Category of the Institution	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)			(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)			(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)			
		संस्थांची संख्या No. of Institutions	केलेला खर्च Expen- diture incurred	दिलेले अनुदान Grant paid	संस्थांची संख्या No. of Institutions	केलेला खर्च Expen- diture incurred	दिलेले अनुदान Grant paid	संस्थांची संख्या No. of Institutions	केलेला खर्च Expenditure incurred	दिलेले अनुदान Grant paid	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	संस्कृतमधील संशोधन Research in Sanskrit	...	10	12.90	1.23	10	14.96	1.35	10	15.41	1.35
2	इतिहासामधील संशोधन Research in History	...	10	0.71	0.18	10	1.40	0.34	10	1.45	0.35
3	मराठीमधील संशोधन Research in Marathi	...	9	2.79	0.46	9	4.19	0.72	9	4.35	0.73
4	उर्दूमधील संशोधन Research in Urdu	...	2	0.36	0.09	2	0.38	0.09	2	0.40	0.10
5	शिक्षणविषयक संशोधन Research in Education	...	5	4.25	1.90	5	4.85	2.06	5	5.10	2.10
6	नृत्य व संगीतामधील संशोधन Research in Dance and Music	...	6	2.86	0.29	6	3.13	0.33	6	3.30	0.35
7	इतर Others	...	27	28.75	5.10	27	31.78	5.72	27	33.51	5.88
	एकूण Total	..	69	52.62	9.25	69	60.69	10.61	69	63.52	10.86

३. प्रशिक्षण

३. (१) शिक्षक प्रशिक्षण.—शिक्षण संचालनालयाच्या अनेक विद्याविषयक शाखा स्वतंत्र संस्था म्हणून काम करतात. शिक्षकांचे शिक्षण, प्रशिक्षण, संशोधन आणि दृक्श्रवण शिक्षण यांच्याशी संबंधित कार्यक्रमांच्या अंमलबजावणीचे कार्य या संस्था करतात. या विद्याविषयक संस्था पुढीलप्रमाणे आहेत:—

(अ) राज्य शिक्षणशास्त्र संस्था, (ब) राज्य विज्ञान शिक्षण संस्था, (क) राज्य आंग्ल भाषा संस्था, (ड) दृक्श्रवण शिक्षण संस्था.

राज्यातील प्राथमिक, माध्यमिक शाळा व अध्यापक विद्यालये यातील गुणवत्ता विकासासाठी मार्गदर्शन करणे, त्यांच्यावर देखरेख करणे विविध कार्यक्रम व उपक्रम आयोजित करणे हे या संस्थांचे कार्य आहे. या संस्था सामान्यतः ज्या विविध कार्यक्रमांचे आयोजन व अंमलबजावणी करतात त्याचे स्वरूप खालीलप्रमाणे—

३. (१) (अ) राज्य शिक्षणशास्त्र संस्था, पुणे.—राज्य शिक्षणशास्त्र संस्थेची स्थापना १९६४ मध्ये झाली. शाळा आणि शिक्षक या दोघांचाही गुणवत्तात्मक दर्जा उंचावण्यासाठी उपाय शोधून त्या दिशेने प्रयत्न करणे हे या संस्थेचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. शैक्षणिक संशोधनासाठी मान्यता प्राप्त पदव्युत्तर मार्गदर्शक संस्था म्हणून ही संस्था ओळखली जाते.

संस्थेची प्रशासकीय यंत्रणा.—या संस्थेच्या संचालकांच्या मार्गदर्शनाखाली दोन उपसंचालक, १३ प्रथमवर्ग अधिकारी, ३१ द्वितीय वर्ग अधिकारी व इतर मदतनीस असा अधिकारी वर्ग काम करतो. ही संस्था महाराष्ट्र राज्याच्या शिक्षण संचालनालयाची विद्याप्रबोधिनी म्हणून कार्य करते. या संस्थेवर पूर्व प्राथमिक, प्राथमिक, माध्यमिक व उच्च माध्यमिक स्तरावरील संस्थांसाठी विविध कार्यक्रमांचे आयोजन करण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. प्राथमिक व माध्यमिक शाळा, अध्यापक विद्यालये अशा शिक्षणाच्या सर्व स्तरांवर काम करणाऱ्या शिक्षकांना व प्राथमिक शाळांचे निरीक्षण करणारे शिक्षण विस्तार अधिकारी यांच्यासाठी प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करण्याचे काम ही संस्था करते.

ही संस्था कार्यवाहीत आणत असलेले इतर काही कार्यक्रम पुढीलप्रमाणे.—शाळांचे पर्यवेक्षक व शिक्षक प्रशिक्षकांसाठी सेवासंगत प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करणे, शिक्षण खात्यामध्ये नवीन नेमणूक झालेल्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांसाठी प्रशिक्षण वर्ग घेणे, शैक्षणिक परिषदा आयोजित करणे, प्रशासनाशी संबंधित अशा शासकीय व स्थानिक संस्थांतील अधिकारी वर्गासाठी चर्चासत्रे आयोजित करणे, अप्रशिक्षित प्राथमिक शिक्षकांचे प्रमाण कमी करण्यासाठी पत्रद्वारा प्रशिक्षण योजना राबविणे, अभ्यासक्रम आणि अध्यापन पद्धती यांचा विकास साधण्यासाठी संशोधनपर अभ्यास आणि प्रयोग करणे, संस्थेच्या परिसरातील प्राथमिक शाळांना विस्तार सेवाकेंद्राची मदत उपलब्ध करून देणे, अध्यापक विद्यालयांना विस्तार सेवाकेंद्राची मदत उपलब्ध करून देणे, जर्नल्स, शैक्षणिक साहित्य तयार करणे.

सामान्यतः या संस्थेत चालणाऱ्या कामाची विभागणी.—(१) प्रशिक्षण, (२) संशोधन आणि प्रकाशन व (३) पत्रद्वारा प्रशिक्षण वर्ग, अशा तीन विभागात करता येईल.

(१) प्रशिक्षण.—निरनिराळ्या प्रकारचे प्रशिक्षण वर्ग, चर्चासत्रे, उद्बोधन वर्ग, परिषदा, शिबिरे, सभा वर्गरेचे आयोजन या प्रकारात समाविष्ट आहे. अध्ययन, अध्यापनाचा दर्जा उंचावणे हे अशा कार्यक्रमांचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. हे वर्ग शिक्षक-प्रशिक्षक, खात्यामधील ज्येष्ठ अधिकारी, शिक्षण विस्तार अधिकारी संस्थेच्या परिसरातील प्राथमिक शाळांचे शिक्षक, शालासमूह केंद्राचे प्रमुख, माध्यमिक शाळांचे मुख्याध्यापक वर्गरेसाठी चालविले जातात. तसेच शिक्षण खात्यातील विभागीय परीक्षेची पूर्व तयारी करून घेण्यासाठी वरिष्ठ व कनिष्ठ लिपिकासाठी वर्ग घेण्यात येतो या उपक्रमांचा कालावधी प्रशिक्षण वर्गाच्या उद्दिष्टानुसार २ ते २८ दिवसपर्यंत असतो. आदिवासी योजनेखाली येणाऱ्या जिल्ह्यासाठीही असे वर्ग आयोजित केले जातात. निरंतर शिक्षण योजनेची कार्यवाही ही या विभागामार्फत होते.

3. Training

3. (i) *Training of Teachers.*—The Directorate of Education has a number of academic units functioning as independent institutions under it for administration of teacher education, training, research and audio visual education.

These academic institutions are :—

- State Institute of Education,
- State Institute of Science Education,
- State Institute of English, and
- Institute of Audio Visual Education.

The functions of these institutions are guidance, supervision, administration of various programmes and activities, which are directed towards qualitative improvement in the field of Primary, Secondary and Junior Colleges of Education in the State. The various types of activities in general that are planned, organised and executed by these institutions are explained below —

3 (a) (i) *State Institute of Education, Pune.*—The State Institute of Education, Pune was established in 1964. The main objective of the Institute is to undertake and promote measures for bringing about qualitative improvement of school and teacher education. The Institute has also been recognised as post-graduate Institution for educational research.

Pattern of the Institute.— Under the supervision of the Director, two Deputy Directors, 13 Class I Officers 31 Class II Officers and other supporting staff are working. It is the academic wing of the Directorate of Education, M. S., Pune. It has been entrusted with the responsibility of conducting programmes at the primary level as well as pre-school, secondary and the higher secondary (Junior College) levels. This Institute undertakes various types of training courses at all levels of education to guide primary and secondary school teachers, teacher-educators as well as the inspecting officers dealing with primary schools.

The Institute carries out programme by arranging in-service training courses for supervisors of schools, teacher-educators and provides for instructional training for persons newly appointed in the Educational Service, organises conferences, seminars for senior officers of the Department, as also for non-official office bearers of local bodies connected with administration, provides correspondence courses for clearing the back-log of untrained primary teachers in service, conducts research studies and experiments with a view to improving curricula and teaching methods, conducts Extension Service for elementary schools in the neighbourhood of the institution and provide extension service to training institutions for primary teachers, produces instructional material and other educational literature including journals and undertakes such other activities.

Broadly, the activities of the institute can be divided under three categories :—(i) Training, (ii) Research and Publication and (iii) Correspondence Course.

(i) **Training.**—Under this category, various types of training courses, seminars, orientation courses, conferences, shibirs, meetings, etc. are arranged with a view to bring about qualitative improvement of school education and teacher education. These courses are for teacher-educators senior officers of the Department, Extension Officers for Education teachers from primary schools in the neighbourhood of the Institute, Heads of College, School complexes, Heads of secondary schools, clerical staff, etc. The training classes for the Sr. Jr. clerical staff from the Department has been also arranged to prepare them for the departmental examination. The duration of the activities ranges from 2 to 28 days depending upon the nature of the activity. Similar courses have been conducted for the teachers from Ashram Schools from Tribal Area.

Similar training courses are also arranged for districts coming under the Tribal Sub-Plan areas.

आयोजित करण्यात आलेले प्रशिक्षण वर्ग, संमेलने, चर्चासत्रे, सभा याबाबतची माहिती दर्शविणारा तक्ता

Table indicating the training courses conducted, Conferences, Seminars etc. organised and meetings held

तक्ता ४ TABLE IV

अ. क्र. Sr. No.	कार्यक्रम Activity	कालावधी Duration	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)		(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)		(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	
			आयोजित कार्यक्रमांची संख्या No. of activities conducted	भाग घेतलेल्यांची संख्या No. of participants	आयोजित कार्यक्रमांची संख्या No. of activities conducted	भाग घेतलेल्यांची संख्या No. of participants	आयोजित कार्यक्रमांची संख्या No. of activities conducted	भाग घेतलेल्यांची संख्या No. of participants
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	प्रशिक्षण वर्ग Training courses	... २ ते २८ दिवस From 2 to 28 days	1245	33724	1252	48645	2260	66412
2	बैठका/शिबिरे Conferences, Seminars etc.	संमेलने इ. Shibirs, 2 to 5 days	105	4096	139	5177	142	5436
3	सभा Meetings	... १ ते ३ दिवस 1 to 3 days	89	4674	100	6698	126	7511

३ (अ) (२) **संशोधन आणि प्रकाशन.**—शालेय शिक्षणाबाबत शासन, शिक्षण संचालनालय यांच्याकडून सुचविले गेलेले व स्वतंत्र असे संशोधन प्रकल्प ही संस्था हाती घेते. त्याचप्रमाणे संशोधनास उत्तेजन देण्याच्या दृष्टीने शैक्षणिक क्षेत्रात काम करणाऱ्या शिक्षक/प्राध्यापका यांच्यासाठी संशोधन प्रकल्पासाठी प्रत्येकी कमाल रु. २००० पर्यंत ही संस्था आर्थिक सहाय्य देते. शैक्षणिक संशोधन व संशोधन अहवाल तसेच अद्ययावत शैक्षणिक तंत्र यावरील लेख संस्थेच्या “संशोधन पत्रिका” या त्रैमासिकात प्रसिद्ध केले जातात.

प्राथमिक शिक्षकांसाठी मराठीतून ‘जीवन शिक्षण’ नावाचे मासिक प्रसिद्ध करण्यात येते. या मासिकाच्या १६,५०० पेक्षा अधिक प्रती वर्गणीदारांना पाठविल्या जातात. त्याशिवाय प्राथमिक शिक्षणाशी निगडित असलेल्या विशिष्ट समस्यांवर आधारित विशेषांक वेळोवेळी प्रसिद्ध केले जातात. त्याचप्रमाणे या संस्थेने तयार केलेले अध्यापन साहित्य, हस्तपुस्तिका व माहितीपत्रिकाही प्रकाशित केल्या जातात.

3 (a) (2) *Research and Publication.*—The institute conducts studies and researches in different problems pertaining to school education, either initiated by the Institute or referred to by the Directorate or Government. The Institute also gives financial assistance to teachers working in educational institutions for fostering research activities upto Rs. 2,000 per project. A Research Bulletin pertaining to educational research, research reports, articles on modern educational techniques etc. is brought out.

A Marathi monthly entitled 'Jeevan Shikshan' for primary teachers is published. Over 16,500 copies are subscribed. Besides, special issues on particular problems related to primary education are brought out from time to time. Instructional material, hand books and pamphlets prepared by the Institute are brought out.

प्रकाशने दर्शविणारा तक्ता

Table indicating publications etc. brought out

तक्ता ५ TABLE V

अ. क्र. Sr. No.	कार्यक्रम Activity	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)		(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)		(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	
		प्रकाशित No. brought out	लाभ मिळालेल्यांची संख्या No. benefited	प्रकाशित No. brought out	लाभ मिळालेल्यांची संख्या No. benefited	प्रकाशित No. brought out	लाभ मिळालेल्यांची संख्या No. benefited
	2	3	4	5	6	7	8
1	संशोधन पत्रिका व इतर प्रकाशने Research Bulletin and other publications	2 joint issues	16,000	2 joint issues	16,000	2 joint issues	16,000
2	“जीवन शिक्षण” या मासिकाचे प्रकाशन Publication of monthly magazine “Jeevan Shikshan.”	16,000	1,60,000	14,000	1,40,000	16,000	1,60,000
3	“जीवन शिक्षण” प्रकाशन पुस्तिका Publication of Book “Jeevan Shikshan” Prakashan.	15 books 41,500	4,15,000	13 books 40,000	4,00,000	15 books 40,000	4,00,000
4	सेवांतरित प्रशिक्षणासाठी पूरक साहित्याचे प्रकाशन. Publication of books brought out through grants of the section Rs. 30,000 per year.	2 books	7,000	1 book	4,000	2 books	7,000
5	इतर प्रकाशने Other Publication	60,000	35,000	1,10,000	1,36,250	30,000	30,000

३ (अ) (३) शालासमूह योजना.—प्राथमिक शाळांतील शिक्षणाचा दर्जा सुधारावा या उद्देशाने 'शालासमूह योजना' १९६८-६९ मध्ये सुरु करण्यात आली.

शालासमूह केंद्राचे कार्यक्रम खालीलप्रमाणे असतात:—

(१) प्राथमिक शाळांतून मूल्यमापनाच्या सुधारित पद्धती सुरु करणे,

(२) प्राथमिक शिक्षकांचे आणि विशेषतः कमी शैक्षणिक पात्रता असलेल्या शिक्षकांचे सेवांतर्गत प्रशिक्षण करणे,

(३) शिक्षकांच्या सभा, चर्चासत्रे, परिसंवाद, दिग्दर्शित पाठ, कृतिसत्रे इ. आयोजित करणे, तसेच त्यांच्यासाठी व्याख्यान आयोजित करणे. व्याख्यासाठी व्याख्यान, विज्ञान प्रयोग दिग्दर्शन तसेच विज्ञान प्रयोग प्रात्यक्षिके, खेळ इत्यादी आयोजित करणे. हे कार्यक्रम केंद्रस्थानी असणारी माध्यमिक शाळा तिच्या परिसरातील ८ ते १० कि. मी. अंतरावर असणाऱ्या प्राथमिक शाळांना लाभदायक ठरेल अशा रीतीने आयोजित करते.

या योजनेच्या कार्यपद्धतीमुळे केंद्रस्थानाच्या माध्यमिक शाळेत असणाऱ्या विज्ञान प्रयोगशाळा, ग्रंथालय, क्रीडांगण, खेळांचे साहित्य, व्यापन साहित्य इ. भौतिक सुविधा तंत्रज्ञान या योजनेच्या अंतर्गत येणाऱ्या परिसरातील प्राथमिक शाळांतील शिक्षक व विद्यार्थी यांना उपलब्ध करून दिले जाते.

माध्यमिक शाळा व प्राथमिक शाळा यांनी आयोजित केलेल्या उपक्रमांच्याद्वारे माध्यमिक शिक्षकांचा अतिदूर ग्रामीण विभागातील प्राथमिक शिक्षकांशी संपर्क व भावबंध साधला जातो.

माध्यमिक शाळांचे मुख्याध्यापक शालासमूह केंद्रांचे प्रमुख म्हणून काम पाहतात.

पहिल्या तीन वर्षांत प्रत्येक वर्षी आवर्ती व अनावर्ती खर्चासाठी प्रत्येक शालासमूह केंद्राला अनुदान म्हणून रु. १,३६० मिळतात. केंद्र स्थापनेची तीन वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर प्रत्येक वर्षी प्रत्येक केंद्राला केवळ आवर्ती खर्चासाठी रु. ८६० चे अनुदान दिले जाते.

3(a) (3) *School Complex.*—The scheme of school complex was introduced with a view to improve the quality of primary education in the year 1968-69. Activities of school complex are as under :—

(1) Introduction of better methods of evaluation in primary schools;

(2) In-service education of primary teachers in general and of less qualified teachers in particular;

(3) Organisation of periodical meetings, seminars, discussions, demonstration lessons, workshops, lectures, performing/demonstrating science experiments, sports etc. This is done by the centrally situated secondary school for the benefit of primary schools within the radius of 8 to 10 kms.

By this system, physical and human resources and facilities, such as laboratory, library, play-ground, sports equipments and teaching aids of the secondary school concerned, are made available to the teachers and pupils of the primary schools covered by the complex.

Also better co-ordination between activities undertaken by the primary and secondary schools is achieved. School complexes establish better support with primary school teachers working in remote and interior places.

The Head Master of the secondary school concerned works as the Head of the School Complex.

Each school complex centre receives grant of Rs. 1,360 towards recurring and non-recurring expenditure per year for the first three-years from its inception and thereafter Rs. 860 towards recurring expenditure per year.

शालासमूह केंद्रांची संख्या, लाभधारकांची संख्या व खर्च दर्शविणारा तक्ता

Table showing the No. of School complexes, No. of Beneficiaries and expenditure etc.

तक्ता ६ TABLE VI

(रु. हजारात/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	बाब Item	प्रत्यक्ष Actuals for 1982-83	अपेक्षित Anticipated for 1983-84	अंदाजे Estimates for 1984-85
1	2	3	4	5
1	शालासमूह केंद्रांची संख्या ... No. of school complex centres	539	539	539
2	लाभधारकांची संख्या No. of beneficiaries			
	(i) प्राथमिक शाळांतील शिक्षक ... Teachers in primary schools	1,07,800	1,07,800	1,07,800
3	लाभधारकांची संख्या No. of beneficiaries			
	(ii) प्राथमिक शाळांतील विद्यार्थी ... Pupils in primary schools	10,78,000	10,78,000	10,78,000
4	खर्च ... Expenditure	5.83	5.54	5.44

३ (अ) (४) महाविद्यालय शालासमूह योजना.—माध्यमिक शिक्षणाची गुणवत्ता वाढविण्याच्या उद्देशाने महाविद्यालय शालासमूह योजना सुरू करण्यात आली. महाविद्यालय शालासमूह योजनेच्या अंतर्गत खालील कार्यक्रमांचा समावेश आहे. हे कार्यक्रम केंद्रस्थानी असणारे महाविद्यालय परिसरातील माध्यमिक शाळांना लाभदायक ठरतील असे कार्यक्रम आयोजित करते.

(१) माध्यमिक शाळांमध्ये मूल्यमापनाच्या सुधारित पद्धती सुरू करणे.

(२) माध्यमिक शिक्षकांचे सेवांतर्गत प्रशिक्षण करणे, विशेषतः कमी शैक्षणिक पात्रता असणाऱ्या शिक्षकांचे सेवांतर्गत प्रशिक्षण करणे.

(३) शिक्षकांच्या सभा, चर्चासत्रे, परिसंवाद, दिग्दर्शित पाठ, कृतिसत्रे इत्यादी आयोजित करणे, तसेच त्यांच्यासाठी व्याख्याने आयोजित करणे, विद्यार्थ्यांसाठी व्याख्याने, विज्ञान प्रयोग दिग्दर्शन तसेच विज्ञान प्रयोग प्रत्यक्षिके, इत्यादी आयोजित करणे.

या योजनेच्या कार्यपद्धतीमुळे केंद्रस्थानाच्या महाविद्यालयात असणाऱ्या विज्ञान प्रयोगशाळा, ग्रंथालय, क्रीडांगण, खेळाचे साहित्य, अध्यापन साहित्य इत्यादी भौतिक सुविधा तंत्रज्ञान या योजनेच्या अंतर्गत येणाऱ्या परिसरातील माध्यमिक शाळांतील शिक्षक व विद्यार्थी यांना उपलब्ध करून दिल्या जातात.

माध्यमिक शाळा व महाविद्यालये यांनी आयोजित केलेल्या उपक्रमांद्वारा दोन्ही स्तरावरील संस्थामध्ये अधिक चांगला समन्वय साधला जातो.

संबंधित महाविद्यालयाचे प्राचार्य हे महाविद्यालय शालासमूह केंद्राचे प्रमुख म्हणून काम पाहतात.

पहिल्या तीन वर्षांत प्रत्येक वर्षी आवर्ती व अनावर्ती खर्चासाठी प्रत्येक महाविद्यालय शालासमूह केंद्राला अनुदान म्हणून रु. २,००० मिळतात. केंद्रस्थानेची तीन वर्षे पूर्ण झाल्यानंतर प्रत्येक वर्षी प्रत्येक केंद्राला केवळ आवर्ती खर्चासाठी रु. १,००० चे अनुदान दिले जाते.

3 (a) (4) *College Complex*.—The scheme of college school complex was introduced with a view to improve the quality of Secondary Education. The activities of college complex are as under :—

(1) Introduction of better methods of evaluation in secondary schools.

(2) In-service education of secondary teachers in general and of less qualified teachers in particular.

(3) Organisation of periodical meetings, seminars, discussions, demonstration lessons, workshops, lectures performing/demonstrating Science experiments, etc. This is done by the centrally situated college for the benefit of secondary schools in the vicinity of the college.

By this system, physical and human resources and facilities, such as laboratory, library, play-ground, sports equipment and teaching aids of the college concerned are made available to the teachers and pupils of secondary schools covered by the complex.

Also better co-ordination between activities undertaken by secondary schools and colleges is achieved. Principal of the College concerned works as the Head of the college-school complex.

Each college-school complex centre receives grant of Rs. 2,000 towards recurring and non-recurring expenditure per year for the first three years from its inception and thereafter Rs. 1,000 towards recurring expenditure per year.

महाविद्यालय शालासमूह केंद्रांची संख्या, लाभधारकांच्यांची संख्या व खर्च दर्शविणारा तक्ता

Table showing the No. of College-School Complex, No. of Beneficiaries and expenditure

तक्ता ७ TABLE VII

(रुपये हजाराने/Rs. in thousands)

क्र. Sr. No.	बाब Item	(प्रत्यक्ष) Actuals for 1982-83	(अपेक्षित) Anticipated for 1983-84	(अंदाजे) Estimates for 1984-85
1	2	3	4	5
1	महाविद्यालय शालासमूह केंद्रांची संख्या— No. of College-School Complex Centres.	62	62	62
2	लाभधारकांची संख्या— No. of beneficiaries— (१) माध्यमिक शाळांचे शिक्षक ... (i) Secondary School Teachers	24,800	24,800	24,800
3	लाभधारकांची संख्या— No. of beneficiaries— (१) माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थी ... (i) Secondary School pupils	2,48,000	2,48,000	2,48,000
4	खर्च— Expenditure--	62	62	62

३ (अ) ५ पत्रद्वारा प्रशिक्षण योजना.—सेवेत असलेल्या परंतु अद्यापही अप्रशिक्षित असलेल्या शिक्षकांची संख्या कमी करण्याच्या उद्देशाने सन १९७३ मध्ये पत्रद्वारा अध्यापन पदविका अभ्यासक्रमाची योजना सुरू करण्यात आली. या योजनेत सहभागी होणाऱ्या शिक्षकांना मराठी, उर्दू आणि सिंधी या तीन भाषेतून (माध्यमातून) अध्ययन पत्रिका दिल्या जातात. त्यांना प्रात्यक्षिक कामाबाबतचे मार्गदर्शन राज्यातील सर्व जिल्ह्यात उघडलेल्या मार्गदर्शन केंद्रातून दिले जाते. निमप्रशिक्षित आणि पदवीधर शिक्षकांसाठी एक वर्षाच्या मुदतीचा आणि माध्यमिक शालान्त परीक्षा उत्तीर्ण असलेल्या अप्रशिक्षित शिक्षकांसाठी दोन वर्षांच्या मुदतीचा अभ्यासक्रम आहे.

माध्यमिक शालान्त परीक्षेचा नवीन अभ्यासक्रम उत्तीर्ण करून जे शिक्षक दिनांक २६-२-८१ पूर्वी सेवेत प्रविष्ट झाले आहेत त्यांना सुद्धा पत्रद्वारा प्रशिक्षण योजनेचा फायदा देण्यास महाराष्ट्र राज्य शासन शिक्षणविभाग यांनी मान्यता दिली आहे.

3 (a) 5 Correspondence Course.—With a view to reducing the backlog of untrained primary teachers in service a scheme for D. Ed. course by correspondence was introduced from 1973. The teachers under this scheme are supplied with lessons etc. in three languages viz., Marathi, Urdu and Sindhi. They are given guidance for practical work at Guidance Centres located in all the districts of the State. The duration of the course is of one year for semi-trained and graduates and of two years for S. S. C. untrained teachers.

The teachers who have passed the S. S. C. Examination with new curriculum, and who have entered in service prior to 26-2-1981 are also allowed to take the advantage of Correspondence Course scheme by the Government of Maharashtra, Education Department.

पत्रद्वारे प्रशिक्षण योजनेत प्रवेश घेतलेल्या शिक्षकांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table indicating teachers enrolled for correspondence course

तक्ता C TABLE VIII

वर्ष Year	संस्थांची संख्या No. of Institu- tions	केंद्रांची संख्या No. of centres	अर्ज केलेले शिक्षक No. of Candid- ates appl- ied	प्रवेश दिलेले शिक्षक Teachers admitted			प्रत्यक्षात प्रवेश घेतलेले शिक्षक Teachers actually joined			अध्यापन पदविका फायनल परीक्षेला बसलेले No. of teachers Appeared for final D. Ed.	उत्तीर्ण झालेले शिक्षक No. of teachers Passed	शेरा Remarks
				नवीन No. of teachers admitted Fresh	चालू ठेवलेले No of teachers Continued	एकूण Total	नवीन No. of teachers actually joined Fresh	चालू ठेवलेले No. of teachers continued and joined	एकूण Total			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
(प्रत्यक्ष) (Actuals) ... 1982-83	52	72	4,000	3,038	962	4,000	3,000	962	3,962	1500	1200	60%
(अपेक्षित) (Anticipated) ... 1983-84	74	55	2,229	1,866	937	1,866	1,567	761	2,328	1496	910	60%
(अंदाजित) (Estimates) ... 1984-85	29	55	5,300	4,274	—	4,274	4,100	—	4,100	800	560	70%

३ (अ) ६. पत्रद्वारा पूरक अभ्यासक्रम योजना.—पूर्व प्राथमिक अध्यापन पदविका उत्तीर्ण असलेल्या व शिक्षक म्हणून मान्यताप्राप्त सेवेत असणाऱ्या शिक्षकांना पाचवी ते सातवी इयत्तांना शिकविण्याची क्षमता प्राप्त करून देण्यासाठी सन १९८३-८४ पासून पत्रद्वारा पूरक अभ्यासक्रम योजना सुरू करण्यात आली आहे. या योजनेतील शिक्षकांसाठी एक वर्ष मुदतीचा अभ्यासक्रम ठेवण्यात आला आहे.

3 (a) 6. Poorak Abhyaskram Scheme by Correspondence.—With view to train the teachers of teach the standard from v to vii the scheme of poorak Abhyaskram by correspondence is introduced from this year (i. e. in 1983-84). The teachers who have passed the preprimary D. Ed. course and who are serving in recognised primary schools are given admidations. The duration of this course is one year.

३ (अ) ७. लोकसंख्या शिक्षण कार्यक्रम व उद्दिष्टे.—(१) लोकसंख्या वाढीचा आंतरराष्ट्रीय आणि राष्ट्रीय पातळीवर व्यक्ती, कुटुंब आणि समाज यांच्या विकासाच्या प्रक्रियेशी असणारा परस्पर संबंध समजून घेण्यास विद्यार्थ्यांना मदत करणे (२) शिक्षक व विद्यार्थी यांना देशात लोकसंख्येच्या वाढीमुळे निर्माण झालेल्या समस्या व त्या सोडविण्यासाठी भारत सरकारने योजलेले उपाय आणि ठरविलेली उद्दिष्टे यांची ओळख करून देणे. (३) लोकसंख्या शिक्षणाचा समावेश औपचारिक शिक्षणाच्या सर्व स्तरावर करून त्यांचे राष्ट्रीय व राज्य पातळीवर सार्वलौकिक करणे. (४) शिक्षक व विद्यार्थी यांच्या वर्तनात अपेक्षित बदल घडवून आणणे. पर्यायाने समाजही लोकसंख्या वाढीमुळे निर्माण होणाऱ्या समस्यांचा विचार करून आपल्या वर्तनात डोळसपणे परिवर्तन घडवून आणिले व आपले कुटुंब आपल्या राहणीमानाचा दर्जा सुस्थितीत राहण्याइतपत ठेवण्याचा विचार करू शकेल.

या कार्यक्रमात निरनिराळ्या स्तरावरील अभ्यासक्रम व शैक्षणिक साहित्याच्या निर्मितीसाठी निरनिराळी कृतिसत्रे अंनभूत करण्यात आली आहेत. लोकसंख्या शिक्षण उच्च, प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतून सुरू करावयाचे असल्यामुळे राज्यातील सर्व अध्यापक विद्यालये व

अध्यापक महाविद्यालयेही यात समाविष्ट करण्यात आली आहेत. म्हणून या योजनेमार्फत १६५०० उच्च प्राथमिक शाळांचे शिक्षक, २०,००० माध्यमिक शाळांचे शिक्षक, ३५४ शिक्षक-प्रशिक्षक, १५०० प्राथमिक शिक्षण विस्तार अधिकारी, तसेच शिक्षण खात्याचे ४६० शासकीय अधिकारी यांना प्रशिक्षण देण्यात येईल.

लोकसंख्या शिक्षण हा स्वतंत्र विषय म्हणून शिकविण्यात येणार नाही. शाळेत जे निरनिराळे विषय शिकविण्यात येतात त्या विषयाशी संबंधित असणारा लोकसंख्या विषयक भाग त्यात समाविष्ट केला जाईल. या योजनेत ६००० माध्यमिक शाळा, १६५०० प्राथमिक शाळा ४७ अध्यापक महाविद्यालये आणि १४५ अध्यापक विद्यालये यांचा समावेश असेल.

3 (a) 7. *Population Education Programme.*—(1) The Programme aims at (i) helping the students to develop an insight into inter-relationship between population growth and the process of social and economic development at the individual family, society, national and international levels. (ii) making the children and teachers aware of population situation in the country and targets and efforts of the Government of India in solving this problem, (iii) institutionalising population education in the formal education system including universities at National and State levels and (iv) developing desirable attitudes and behaviour in the teachers and students as well as the community at large towards population issues so that they may take rational decisions about their family size and the quality of life that they would like to have.

(2) It has been decided to introduce population education at various stages not as an independent subject but as parts of different curricular subjects. Six thousand secondary schools, sixteen thousand five hundred primary schools forty seven B. Ed. colleges and one hundred and forty three D. Ed. colleges will be covered under this scheme.

(3) The programme envisages to develop curriculum and instructional material required for various levels by conducting workshops. Since it has been decided to introduce population education at upper primary and secondary school level as well as in teacher education both at Diploma and degree levels, 16,500 upper primary school teachers, 20,000 secondary school teachers, 354 teacher educators, 1500 primary school inspectors and 460 educational administrators will be imparted training under the scheme.

१९८१-८२ या वर्षात शैक्षणिक साहित्य निर्मितीचे कार्य हाती घेतल्यामुळे ३४० तज्ञ मार्गदर्शकांनाच प्रशिक्षण देऊन शैक्षणिक साहित्याची निर्मिती करण्यात आली. १९८२-८३ या वर्षात ६७० तज्ञ मार्गदर्शक, १५०० शिक्षण विस्तार अधिकारी, ६० प्रशासकीय अधिकारी व १४३५७ उच्च प्राथमिक शाळांतील शिक्षकांना प्रशिक्षण देण्यात आले. १९८३-८४ या वर्षात ७०२ तज्ञ मार्गदर्शक व १७००० माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांना प्रशिक्षण देण्यात येईल. १९८४-८५ हे योजनेचे शेवटचे वर्ष असल्यामुळे योजनेच्या मूल्यमापनाचे कार्य या वर्षी हाती घेण्यात येईल यासाठी ३५० तज्ञ मार्गदर्शकांचे उदबोधन करण्यात येईल.

During the year 1981-82 the work of preparation of instructional material was taken up after training 340 Resource Persons. During the year 1982-83. 670 Resource Persons, 1500 Extension Officers, 60 Educational Administrators and 14357 Upper Primary School Teachers were trained. During the year 1983-84. 702 Resource Persons and 17000 Secondary School Teachers will be trained. 1984-85 being the last year of the scheme the work of evaluation of the scheme will be taken up by orienting 350 Resource Persons.

३ (अ) ८. 'प्राथमिक' प्राथमिक शिक्षण सर्वांसाठी—या विभागामार्फत वरील प्रकल्पाचे संनिर्घषण केले जात आहे. प्रकल्पासाठी एन. सी. ई. आर. टी कडून विद्याविषयक मार्गदर्शन आणि युनिसेफकडून काही उपक्रमांसाठी आर्थिक अनुदान मिळते. उदा. प्रशिक्षण साहित्य निर्मिती, छपाई यावर होणारा खर्च युनिसेफकडून मिळतो.

हा प्रकल्प शिक्षणाच्या सावलीकरण्याच्या कार्यक्रमाला पूरक ठरणारा आहे. ९-१४ वर्षे वयोगटातील शाळेबाहेरच्या मुलांसाठी अध्ययन साहित्याची निर्मिती अध्यापक विद्यालयातील छात्रशिक्षकांमार्फत त्यांच्या प्रशिक्षणाचा एक भाग म्हणून केली जाणार आहे. या कार्यासाठी राज्यातील सर्व म्हणजे १४५ अध्यापक विद्यालयांचा प्रकल्पात समावेश केलेला आहे. तयार करण्यात आलेल्या अध्ययन साहित्याची चाचणी अनौपचारिक अध्ययन केंद्रांमधून घेतली जाईल. तसेच ते अनौपचारिक अध्ययन केंद्रात वापरले जाईल.

3 (a) 8. *CAPE—Comprehensive Access to Primary Education.*—The above project is being monitored by this unit of State Institute of Education, Pune. N. C. E. R. T. New Delhi is giving Academic Guidance and UNICEF is providing funds for certain item of expenditure. e. g. Training of staff, workshops for preparing instructional material and printing.

This project is supportive to the general objective of Universalisation of Primary Education. This learning material will be developed by pupil teachers under training in T. T. Is. So all the 145 T. T. Is. are involved in the project. Learning material prepared by pupil teachers will be tried out in non-formal learning centres. It will be used in the non-formal learning centres.

३ (अ) ९. प्राथमिक शिक्षणाच्या अभ्यासक्रमाचे नूतनीकरण-युनिसेफ सहाय्यत प्रकल्प २. महाराष्ट्र शासनाने केंद्र सरकारशी केलेल्या करारानुसार वरील दोन्ही प्रकल्प शिक्षणशास्त्र संस्था राबवीत आहे.

प्रकल्प २ ची उद्दिष्टे पुढीलप्रमाणे आहेत.—

(१) विविध प्रकारच्या विद्यार्थ्यांच्या विशेषतः समाजातील शिक्षणापासून वंचित असलेल्या मुलांच्या गरजांनुसार प्रायोगिक अभ्यासक्रम तयार करणे.

(२) जीवन पद्धतीशी सुसंगत अभ्यासक्रम आखणे.

(३) शिक्षणात अर्थपूर्णता आणणे.

प्रायोगिकरीत्या ३० प्राथमिक शाळांत हा प्रकल्प राबविल्यानंतर १९७९ पासून आता राबविलेल्या १३ जिल्ह्यातील एकूण १३० (प्रत्येकी १०) प्राथमिक शाळा हा कार्यात सहभागी असून त्यांचे नेतृत्व १३ अध्यापक विद्यालये करीत आहेत. (प्रत्येक जिल्ह्यातील एक)

खालील कार्ये या प्रकल्पात करावयाचे आहे.—

- (१) सर्वेक्षण.
- (२) शाळांचे भौगोलिक, सांस्कृतिक, आर्थिक, सामाजिक दृष्टीतून गट करणे.
- (३) वर्ग १ ते ४ करिता क्षमताधिष्ठित अभ्यासक्रम तयार करणे.
- (४) शिक्षक-प्रशिक्षक, शिक्षक, विद्यार्थी ह्यांच्याकरिता शैक्षणिक साहित्य निर्मिती.
- (५) १९८० ते १९८४ पर्यंत क्रमाक्रमाने वर्ग १ ते ४ मध्ये प्रायोगिक अभ्यासक्रम कार्यान्वित करणे.
- (६) वर्गातिर्गत मूल्यमापन व तज्ञांकडून मूल्यमापन.

एन्. सी. ई. आर्. टी. नवी दिल्ली ह्यांच्या मार्गदर्शनाखाली दरवर्षी कार्ययोजना केली जाते व मान्य योजना नियमाप्रमाणे राबविली जाते.

शिक्षक व शिक्षक-प्रशिक्षकांच्या प्रशिक्षणासाठी युनिसेफ रोनिंग फंडाच्या स्वरूपात अग्रिम रक्कम देते, पुस्तक छपाई, इतर छपाई व शैक्षणिक साधनसामुग्रीसाठी शासनाच्या बजेटमधून प्रथम खर्च करावा लागतो. नंतर युनिसेफ हा खर्च पूर्णपणे परत करतो.

३ (अ) १०. समाज शिक्षण विकासात्मक उपक्रम व समाज सहभाग-युनिसेफ सहाय्यित प्रकल्प ३.—प्रकल्प ३ खाली सर्वच वयोगटातील मुले-मुली, स्त्री-पुरुष ह्यांच्यासाठी अनौपचारिक पद्धतीने शिक्षण दिले जाते. आपल्या राज्यात एकूण अशी ५ केंद्रे आहेत. माता, ३ ते ६ वयाची मुले, ६ ते १४ वयोगटातील शाळेबाहेरील मुले-मुली व प्रौढ ह्यांचेसाठी विविध संस्थांच्या मदतीने शैक्षणिक कार्यक्रम आयोजित केले जातात. हे कार्य केंद्रप्रमुख, संबंधित अध्यापक विद्यालयाच्या सहाय्याचे करतो. ह्या केंद्रातील विविध वयोगटासाठी शैक्षणिक साहित्य निर्मितीचे कार्य शिक्षणशास्त्र संस्था, शिक्षक व शिक्षक-प्रशिक्षकांच्या मदतीने करते.

दोन्ही प्रकल्पाचा मूलभूत उद्देश सार्वत्रिक शिक्षणातील गळती व कुचंबणा कमी करणे हा आहे. त्या दृष्टीने वातावरण निर्मितीवर अधिक भर देण्यात येतो.

३ (अ) ११ पूर्व प्राथमिक शिक्षण प्रकल्प—युनिसेफ सहाय्यित प्रकल्प क्रमांक : ४.—हा युनिसेफ सहाय्यित प्रकल्प असून त्यात पासण्ट बालवाड्या व ५ अध्यापक विद्यालयांचा समावेश आहे. या योजनेचा समावेश सहाय्या पंचवार्षिक योजनेत केलेला आहे.

या प्रकल्पाची उद्दिष्टे :—

(१) पूर्वप्राथमिक वर्गांना (बालवाडी) शिकविणाऱ्या शिक्षिका. अध्यापक विद्यालयातील शिक्षक प्रशिक्षण व बालवाडीचे पर्यवेक्षण करणारे शिक्षण विस्तार अधिकारी यांना प्रशिक्षण देणे व त्यासाठी शैक्षणिक साहित्य तयार करणे.

(२) बालवाडीला उपयुक्त असे शैक्षणिक साहित्य तयार करणे. उदा. चित्रमय पुस्तके, खेळणी, गाणी, खेळ इ.

कार्यवाहीचा टप्पा :—बालवाडीच्या शिक्षिका, शिक्षक प्रशिक्षण व शिक्षण विस्तार अधिकारी यांच्या प्रशिक्षणाचा एक टप्पा पूर्ण झाला आहे. चित्रमय पुस्तके गाणी, गोष्टी इ. साहित्य तयार करण्यात आले आहे. त्यापैकी काही साहित्य चक्रमुद्रित करून घेण्यात आले आहे व काही साहित्याची छपा, करावयाची आहे.

सन १९८२-८३ सालाकरिता रु. ८.२३ लाखाची तरतूद या योजनेकरिता केलेली आहे.

३ (अ) १२. नैतिक शिक्षण औरंगाबाद येथे दिनांक २ ऑगस्ट १९८१ ते ४ ऑगस्ट १९८१ या कालावधीत झालेल्या नैतिक शिक्षणावरील राज्यस्तरीय चर्चासत्रातील शिफारशीनुसार महाराष्ट्र राज्यातील ५० निवडक माध्यमिक शाळातून एक पथदर्शी प्रकल्प हाती घेण्यात आला आहे.

प्रकल्पाच्या कार्यवाहीसाठी नायोजना कार्यक्रमाखाली रु. ४०,००० ची तरतूद करण्यात आली आहे.

या प्रकल्पात शिक्षकांसाठी मार्गदर्शक साहित्य तयार करण्यात येणार आहे. या साहित्याची छाननी झाल्यावर ते प्रकल्प शाळातून वापरण्यात येणार आहेत.

प्रकल्प शाळांच्या मुख्याध्यापकांसाठी एक प्रशिक्षण वर्ग घेण्यात येणार आहे.

मार्गदर्शक साहित्य तयार करण्याचे कार्य १९८२-८३ पासून हाती घेण्यात आले आहे.

3 (a) 9. *Primary Education Curriculum Renewal UNICEF aided project II.*—State Institute of Education is monitoring these project for which an agreement is made between State Government and Central Government. The objectives of project II are :—

- (i) to develop innovative curriculum secured to the needs of children specially belonging to the disadvantaged sections of the society,
- (ii) to adjust curriculum to the life styles of the child,
- (iii) to make the existing education more meaningful,
- (iv) In all 130 schools from 13 districts are included in the project and 13 teachers training colleges are involved in the supervision, guidance and monitoring work at the district level.

The following action points are included in the programme :—

- (i) Survey of the schools and villages,
- (ii) Grouping the schools according to geographical, cultural, economical and social conditions into clusters
- (iii) Preparation of curriculum based on competencies for 1 to 4 Standards.
- (iv) Preparation of instructional material for teachers and students,
- (v) Implementation of the programme from 1980 to 1984 gradually from Standard I to IV.
- (vi) Evaluation.

During 1982-83 the curriculum was introduced in Standard II and empirical and rational evaluation of Instructional material for standard I and II was undertaken. Curriculum and instructional material for Standard III will be completed. Orientation programmes for teachers and teacher educators will be organised. A separate plan of action is being prepared under the guidance of N. C. E. R. T. New Delhi. The UNICEF advances money for programmes for purchases and printing. The State has to spend initially from its fund and then UNICEF reimburses the amount.

3 (a) 10. *Developmental Activities in Community Education and participation UNICEF aided project III.*—Under Project III educational facility to all age groups in the Society, is made available through non-formal ways. We have five centres under this project. The activities are organised for children, for boys and girls not going to school between age group 9-14 and youths and other women and mothers in the society. The programmes are organised by the incharge of the centre under the guidance of teachers training college. Instructional material for all age groups, is prepared and printed by the State Institute of Education, Pune.

Both the Projects are implemented with a view to minimising wastage and stagnation and to create congenial atmosphere to education in schools and in the villages.

3 (a) 11. *Early Childhood Education Project United Aided Project No. IV.*—This is Unicef Aided experimental project, in which 65 pre-primary schools and five Junior Colleges of Education are involved. This scheme is included under Sixth Five Year Plan.

Objective of the Project :—

(1) To train the teachers of pre-primary teachers, teacher-educators of Junior Colleges of Education and Extension Officers (Education) of Zilla Parishad who are entrusted with work of supervision of these pre-primary schools.

To develop the instructional material to these three types of personnel.

(2) To develop the instructional material useful for pre-primary classes e. g. picture-books, toys, songs and games etc.

Stage of operation.—First stage of training pre-primary teachers, teacher-educators and Extension Officers is already over, literature regarding picture-books, toys, songs and stories is prepared. Some of the literature is cyclostyled and distributed and some of the literature is to be printed.

A provision of Rs. 8.23-lakhs has been made for this schemes during 1983-82.

3 (a) 12. *Moral Education.*—As per recommendations of the State Level Seminar on Moral Values held at Aurangabad from 2nd August 1981 to 4th August 1981 a try-out project on Moral Education in 50 selected secondary schools has been undertaken.

A provision of Rs. 40,000 under Non-Plan has been made for the implementation of the project during 1982-83. In this project it is proposed to prepare guide line material for the school teacher. The material after it has been screened will be used in the 50 project schools during the year 1983-84. It is also proposed to organise training programmes for the Head Masters of the project schools.

The work of preparing guide line material has been undertaken since 1982-83 and it is in progress.

३. (अ) (१३) अनौपचारिक विभाग.—अनौपचारिक शिक्षण योजना महाराष्ट्रात १९७९-८० सल्लापासून सुरू करण्यात आली आहे. ९ ते १४ वयोगटातील ज्या मुलांमुलींनी कोणत्या ना कोणत्या कारणांनी शाळा सोडली आहे अशांना अंशकालिक शिक्षणाची सोय उपलब्ध करून देणे हे या योजनेचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. अशा मुलांमुलींना नेहमीच्या शिक्षण प्रवाहात येण्याची आणि त्यांच्या इच्छेनुसार वर्ग चार अगर सातव्या शालेय परीक्षांना बसण्याची आणखी एक संधी उपलब्ध करून द्यावी अशा अपेक्षेने ही योजना सुरू करण्यात आली आहे.

या अंशकालिक वर्गाला आवश्यक ते अध्ययन—अध्यापन साहित्य तयार करून देण्यासाठी पुणे येथील शिक्षणशास्त्र संस्थेमध्ये एक विभाग सुरू करण्यात आला आहे. अंशकालिक वर्गाच्या शिक्षकांचे प्रशिक्षण करण्यासाठी राज्य पातळीवर तज्ञांचे उद्बोधनही या विभागाने करावयाचे असते.

या विभागाने तयार केलेल्या साहित्याच्या छपाईसाठी केंद्र—शासनाच्या शिक्षण मंत्रालयाकडून देणगी रूपाने कागद देण्यात येतो. या विभागाच्या कर्मचाऱ्यांच्या वेतनावरील व साहित्याच्या छपाईचा सर्व खर्च राज्य शासनाकडून केला जातो.

१९८४-८५ या वर्षात मागील अनुभवाच्या आधारे अभ्यासक्रमात आवश्यक तो बदल करणे गरजेनुसार साहित्याचे पुनर्मुद्रण करणे ही कामे अपेक्षित आहेत. समाजशास्त्र या विषयाची एक कार्यपुस्तिका तयार करणे व आतापर्यंत तयार केलेल्या १३ प्रकारच्या साहित्याचे मूल्यमापन करणे ही कामेही केली जातील.

3 3 (a) (13) *Non-Formal Education.*—The scheme of non-formal Education started in the year 1979-80 in Maharashtra. The objective of the scheme was to provide part-time education to the children of age group 9-14 who had dropped out of school for some reason or the other. It was expected that the drop-out may be given a chance to re-enter the regular pool of education and continue their education upto Std. IV or VII as per their desire.

A special cell was created in the State Institute of Education, Pune to prepare and provide teaching-learning material for the teachers and pupils of the part-time classes started under the scheme. This cell is expected to orient the resource persons for the orientation of the parttime class teachers, also.

Paper for the Printing of this material is supplied as gift by the Central Government, Ministry of Education. The expenditure of the staff of the cell and on printing of the material is borne by the State Government.

During the year 1984-85 the cell plans to revise the syllabus in the light of the post experiences and reprint the instructional material as per requirement. A work book in Social Sciences will be prepared. It is intended to evaluate thirteen titles prepared so far.

३ (ब) राज्य विज्ञान शिक्षण संस्था, नागपूर.—शालेय स्तरावर विज्ञान अध्यापन सुधारण्यासाठी या संस्थेची स्थापना १९६८ यावर्षी झाली. प्राथमिक शिक्षक, माध्यमिक शिक्षक, कनिष्ठ महाविद्यालयातील अध्यापक, अध्यापक विद्यालयातील विज्ञान शिक्षक, शिक्षण विस्तार अधिकारी व प्रयोगशाळा सहाय्यक यांचेसाठी विविध प्रशिक्षण वर्ग, शिक्षण विभागातील अधिकाऱ्यांसाठी व अध्यापक विद्यालयातील प्राचार्यांसाठी चर्चासत्रे इत्यादी राज्य, विभाग व जिल्हा पातळीवर संस्थेमार्फत आयोजित करण्यात येतात.

संस्थेमध्ये भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र, जीवशास्त्र व गणित या चार शाखांसाठी स्वतंत्र विभाग आहेत. प्रत्येक विभागासाठी एक असे महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग १ मधील ४ प्राध्यापक आहेत. महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग २ मधील अधिव्याख्याता, सहाय्यक, विज्ञान सल्लागार असे एकूण ९ व महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग ३ मधील ६ विज्ञान पर्यवेक्षक हे या चार प्राध्यापकांना सहाय्यक म्हणून काम करतात. संस्थेच्या कामकाजावर देखरेख व मार्गदर्शन करण्यासाठी महाराष्ट्र शिक्षण सेवा वर्ग १ मधील अधिकारी संचालक म्हणून काम करतात. संस्थेच्या कार्याचे वर्गीकरण चार प्रकारात करता येईल.

(१) राज्य, विभागीय व जिल्हा पातळीवरील प्रशिक्षणाचे व कृतिसत्राचे आयोजन :—

(अ) एन्. सी. ई. आर. टी. पुरस्कृत विज्ञान व गणित अभ्यासक्रमानुसार राज्यातील नगरपालिका व महानगरपालिका शिक्षकांसाठी ४ दिवसांचे प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करण्यात येतात. या वर्गासाठी संस्थेतील अधिकारी वर्ग मार्गदर्शक म्हणून काम करतात.

(ब) संस्थेने नागपूर जिल्ह्यातील १० माध्यमिक शाळा निवडल्या असून तेथे विज्ञान व गणित अध्यापन करण्यासाठी या संस्थेतील संस्थेच्या अधिकारी वर्ग आठवड्यातून एकदा जातो व त्या शाळेतील शिक्षकांने सुचविलेल्या घटकांचे अध्यापनाबाबत मार्गदर्शन करतो.

(क) राज्यातील प्रत्येक जिल्ह्यात शहरी व ग्रामीण शाळांमधील अनुक्रमे ४० व ३० अशा ७० निवडक विद्यार्थ्यांसाठी 'विज्ञान मंच' एक अभिनव उपक्रम आयोजित करण्यात आला आहे. हे विद्यार्थी अनुक्रमे दर शनिवारी, रविवारी व सुट्टीच्या दिवसात निवडलेल्या केंद्रावर येतात त्यांचेसाठी विज्ञान व गणित या विषयांची आवड उत्पन्न होईल असे उपक्रम आयोजित करण्यात येतात.

(ड) ३५ मि. मि. च्या चित्रपट्ट्या बोलक्या नसतात. या चित्रपट्टीतील प्रत्येक चित्रचौकटीसाठी उपयुक्त असे भाष्य तयार करून ते टेपरेकॉर्ड केले जाते. असा एक वर्षभर चालणारा उपक्रम संस्थेने हाती घेतला आहे.

(इ) जीवशास्त्रास उपयुक्त अशा काचपट्ट्या कायम स्वरूपात तयार करण्याचे तंत्र विकसित करून माध्यमिक शिक्षकांना शिकविण्याचे कार्य या संस्थेत चालते.

(फ) युनिसेफ / एन्. सी. ई. आर. टी. च्या आर्थिक सहाय्याने कृतिसत्रे आयोजित केली जातात.

(ग) परिसर माध्यमातून विज्ञान अध्यापन करण्यासाठी इयत्ता १ ते ४ करिता प्राथमिक स्वरूपाचा जो अभ्यासक्रम तयार करण्यात आला. त्या अभ्यासक्रमाच्या माध्यमातून प्राथमिक शिक्षकांस कृति सूत्रे व चर्चासत्रात गणित व विज्ञान मार्गदर्शन होते.

(२) विभागीय व जिल्हा पातळीवर कार्यन्वित होत असलेल्या उपक्रमांना मार्गदर्शन - पर्यवेक्षण

(अ) प्राथमिक शिक्षक, माध्यमिक शिक्षक, प्रयोगशाळा सहाय्यक व प्रयोगशाळा मदतनीस यांच्या प्रशिक्षण वर्गासाठी अभ्यासक्रम तयार करणे.

(ब) काही निवडक व गरजू माध्यमिक शाळातील विद्यार्थ्यांना संस्थेतील अध्यापकवर्गाने अध्यापन करणे.

(क) एन्. सी. ई. आर. टी. प्रणित वर्ग १ ते ७ बी च्या विज्ञान पुस्तकांमध्ये स्थानिक परिस्थितीनुसार योग्य ते बदल करणे.

(ड) युनिसेफ साहित्य प्राप्त झालेल्या अध्यापक विद्यालयांना भेटी देणे. व ते साहित्य वापरून आधुनिक प्रायोगिक पद्धतीने अध्यापन करण्याविषयी मार्गदर्शन करणे.

(इ) विज्ञान सल्लागार यांनी आयोजित केलेल्या विज्ञान पर्यवेक्षकांच्या सभाना उपस्थित राहून विज्ञान अध्यापन प्रकल्पाची कार्यवाही व प्रशिक्षण वर्गाची प्रगती यासंबंधी विचारविनिमय करणे.

(फ) प्राथमिक शिक्षक व प्रयोगशाळा सहाय्यक यांचेसाठी जिल्ह्यामध्ये आयोजित केलेल्या प्रशिक्षण वर्गास भेटी देऊन मार्गदर्शन करणे

(ग) प्रयोगशाळेत संशोधनप्रत काम करणे आणि प्राथमिक व माध्यमिक शाळेतील अभ्यासक्रमानुसार प्रायोगिक कामासाठी व प्रयोग दिग्दर्शनासाठी स्वस्त आणि उपलब्ध साहित्यातून नमुना प्रतिकृती (Proto type) उपकरणे तयार करणे.

(ह) मूल्यमापनासाठी आदर्श प्रश्नपत्रिका तयार करणे, एन्. सी. ई. आर. टी. प्रणित अभ्यासक्रमावर आधारित क्रमिक पुस्तिकांनुसार अध्यापनाच्या कामासाठी प्रश्नपेढी तयार करणे.

(प) प्रत्येक जिल्ह्यातील निवडलेल्या ग्रामीण विभागातील ४ माध्यमिक शाळेत विज्ञान छंद मंडळे आहेत. अशा विज्ञान छंद मंडळांना प्रोत्साहन देणे, विज्ञान छंद मंडळ अधिक कार्यक्षम व्हावे म्हणून विशेष कार्यक्रम आखणे.

(म) जिल्हा स्तरावर भरणाऱ्या विज्ञान प्रदर्शनीना (मेळावे) भेटी देणे.

(य) प्राथमिक व माध्यमिक शाळांना भेटी देऊन त्यांना अध्यापनाच्या कामात मार्गदर्शन करणे आणि विज्ञान व गणित विषयाची गुणवत्ता वाढविणे.

(र) प्रत्येक जिल्ह्यातील विकसनशील विभागांमध्ये विज्ञान व गणिताचा दर्जा उंचविण्यासाठी ठोस कार्यक्रम आखणे.

(ल) राज्यातील ज्या शाळांचे शालान्त परीक्षेचे निकाल १० ते ३०% चे आत सतत ३ वर्षे लागले आहेत त्या शाळांना गणित व विज्ञान विषयात निकाल उंचविण्याचे दृष्टीने मार्गदर्शन करणे.

(३) प्रकाशन विभाग

- (ब) प्रत्येक तिमाहीस 'न्यूज लेटर' प्रसिद्ध करून त्यामध्ये राज्यातील विज्ञान व गणित विषयाबाबतच्या कार्यक्रमांची माहिती प्रसिद्ध करणे.
- (ब) प्रत्येक वर्गाच्या साहित्यपेटीची माहिती देणारे व शिक्षकांना व विद्यार्थ्यांना पेटीमधील उपकरणांमसून कोणकोणते प्रयोग करता येतील याची मार्गदर्शक पुस्तिका तयार करणे.
- (क) उपलब्ध उपकरणाशिवाय प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांना तसेच विद्यार्थ्यांना आणखी कोणती सुधारित उपकरणे तयार करता येतील याचे मार्गदर्शक पुस्तक प्रसिद्ध करणे.
- (ड) संस्थेकडून आयोजित केल्या जाणाऱ्या निरनिराळ्या कृति सत्र चर्चा सत्र व उपक्रमासंबंधित पुरक अध्ययन, अध्यापन साहित्य प्रकाशित करणे.

(४) अन्य उपयुक्त उपक्रम

- (१) प्राथमिक शाळांसाठी अभ्यासक्रमानुसार साहित्य पेटीचा खरेदी करून त्या सर्व जिल्ह्यांना पुरवणे,
- (२) नेहरू स्मारक निधी व एन्. सी. ई. आर. टी. च्या आर्थिक अनुदानाची मदत घेऊन राज्यस्तरावर विज्ञान प्रदर्शन भरविणे,
- (३) शिक्षणशास्त्र संस्थेतील अभ्यासक्रम सुधार विभागास विज्ञान व गणित विषयाच्या अभ्यासक्रमात सुधारणा करण्यावद्दल सहाय्य करणे
- (४) विज्ञान अध्यापनासाठी अध्यापन सुधार कार्यक्रम आखणे व प्रायोगिक 'कार्ये'चे दृष्टीने सोपी व सुधारित उपकरणे शोधणे,
- (५) आदिवासी भागातील माध्यमिक शाळांतील विज्ञान शिक्षकांसाठी भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र, जीवशास्त्र व गणित या विषयांचे निवडक घटकपाठ, पुरक माहिती, प्रायोगिक कार्ये याविषयी संबंधित शाळांना मार्गदर्शनपर माहिती पाठविणे.
- (६) राज्यातील विद्यार्थी, शिक्षक आणि पालक यांना राष्ट्रीय प्रज्ञा शोध परिक्षेबाबत मार्गदर्शन करणे.
- (७) नागपूर मधील शिशुमदिरामधील शिक्षकेसाठी मार्गदर्शन शिबीरे घेवून गणित व विज्ञान विषयात मार्गदर्शन करणे.

3 (b) *State Institute of Science Education, Nagpur.*—The State Institute of Science Education, Nagpur was established in 1968 with a view to give momentum to the improvement of teaching of Science at the school stage. The institute organises various courses for primary teachers, method masters, secondary school teachers, Lecturals Extension in Junior Colleges Officers in Education and Laboratory Assistants, etc. and Seminars for Officers in Education Departments and for principals of Colleges of Education at State, Regional and district levels.

The Institute consists of 4 departments, viz. Physics, Chemistry, Biology and Mathematics. 4 Professors in M. E. S. Class I are incharge of these departments. The Professors are assisted by 9 Lecturers/Technical Assistants/Science Consultant in M. E. S. Class II and 6 Science Supervisors in M. E. S. Class III. The activities of this Institute are supervised and guided by the Director, in M. E. S. Class I.

The activities of the Institute can be classified under 4 categories:—

I. ORGANISATION OF COURSES AND WORKSHOP AT THE STATE, REGIONAL AND DISTRICT LEVEL

(a) Orientation courses in N. C. E. R. T. Science and Maths syllabus of 4 days duration are organised for primary teachers of Municipal Councils and municipal corporations in the State. For these courses the officers of this Institute work as resource persons.

(b) The Institute has selected 10 secondary schools in Nagpur district and officers of this Institute go once a week and guide about the teaching difficult concepts in Science and Maths that are suggested by the science teachers of those schools.

(c) 40 and 30 selected pupils from urban and rural areas respectively from each district of the State attend the activities of science forum on every Saturday, Sunday and during vacation respectively. Programmes are organised to develop interest in Science and Mathematics for the students.

(d) Preparing and tape recording the commentary and synchronising it with the frames of the 35 m. m. silent; films is a year round project undertaken by the Institute.

(e) Technique of preparing permanent Biological slides is being developed and taught in this Institute to secondary teachers by organising courses.

(f) Organisation of workshops with the financial assistance of UNICEF/NCERT.

(g) A curriculum was prepared on preliminary basis to teach science through environment to standards I to IV. Teachers are guided about Math and Science about this curriculum in the course.

II. SUPERVISION AND GUIDANCE OVER THE ACTIVITIES AT THE STATE, REGIONAL AND DISTRICT LEVELS

(a) Preparing syllabus for courses of teachers in primary and secondary schools, Lab. Assistants and Lab. Attendants.

(b) Actual teaching of science subjects to students of selected and needy secondary schools by the staff members of this Institute.

(c) Revision of N. C. E. R. T. Text books in science for standards I to VII on the basis of local situation.

(d) Visits to junior Colleges of Education which are supplied with UNICEF equipments and also guide the science teachers at the Junior Colleges in the use of science equipments received.

(e) To attend the meeting of science supervisors convened by science consultants and discuss the implementation of science education programmes and progress of training programmes.

(f) To visit the courses for primary teachers, lab. assistants that are organised in the district with a view to guide them.

(g) To make research type work in the laboratories and prepare prototype equipments and pieces of apparatus with the cheap and available material for demonstrating various experiments in primary and secondary schools as per syllabus.

(h) To prepare model question papers for evaluation and to prepare question banks for teaching the syllabus based on N. C. E. R. T. text books.

(i) To encourage and give guidance to science club activities in 4 selected schools in rural areas in each district.

(j) To visit science fairs organised at the district level.

(k) To visit primary and secondary schools with a view to guide teachers in quality improvement of teaching of science and maths.

(l) To chalk out concrete programme based on teaching of science and maths in under developed beats.

(m) To give guidance for raising the results in science and maths to such schools of the State, the S. S. C. Results of which lie between 10 to 30% for 3 consecutive years.

III. PUBLICATION

(a) To publish quarterly news letter with a view to give programmes of science and maths. in State.

(b) To publish kit guides to facilitate the use of kit boxes supplied by the State.

(c) To prepare and publish source book on improvisation of science equipments and apparatus, besides the available ones for use of students and teachers teaching science to primary and secondary schools.

(d) To publish literature about the courses and seminars conducted in the institute.

IV. OTHER ACTIVITIES

(1) To purchase primary science kit-boxes as per primary syllabus and distribute them to primary schools in the districts.

(2) To organise State level Science Exhibition with the financial assistance of N. C. E. R. T. and Nehru memorial funds.

(3) To assist the curriculum development section instituted in the State Institute of Education for revising the science and maths. curriculum.

(4) To devise simple and improved apparatus for teaching of science for experimental purposes.

(5) To send guide lessons on selected units and experiments and supply additional information in Physics Chemistry, Biology and Maths to secondary schools in Tribal area.

(6) Guidance in national talent search examination to the students, teachers and parents in the State.

(7) To conduct courses of teacher teaching in kinder garten, schools of Nagpur.

प्रकाशने, इत्यादी दर्शविणारा तक्ता

Table indicating Publications brought out, etc.

तक्ता ९ TABLE IX

अ. क्र. Sr. No.	कार्यक्रम Activity	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)			1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)			
		नियोजित Estimated		प्रत्यक्ष Actual	Estimate			
		प्रसिद्धी संख्या No. brought out	फायदा मिळाल्यांची संख्या No. benefited		प्रसिद्धी संख्या No. brought out	फायदा मिळाल्यांची संख्या No. benefited		
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	वार्तापत्र News Letters	...	2	2000	2	2000	2	2000
2	आदिवासी विभागातील शिक्षकांसाठी शैक्षणिक साहित्य Instructional material for teachers in Tribal area.	...	24	200	24	200	24	200
3	साहित्यपेटी मार्गदर्शिका Kit Guides	...	2	3000	2	3000	2	3000
4	विज्ञानमंचासाठी साहित्य Material for Science Forums	...	1	2000	1	2000	1	2000
5	विज्ञानछंद मंडळासाठी साहित्य Material for Science clubs	1	1000
6	राज्यस्तरावरील विज्ञान प्रदर्शनाचा अहवाल Report of the State level Science Exhibition	...	1	1000	1	1000	2	2000

तक्ता ९—चालू TABLE IX—contd.

अ. क्र. Sr. No.	कार्यक्रम Activity	(अपेक्षित) (Anticipated) 1983-84				(अंदाजे) (Estimates) 1984-85	
		प्रत्यक्ष Actual		नियोजित Estimated		प्रत्यक्ष Actual	
		प्रसिद्धी संख्या No. brought out	फायदा मिळाल्याची संख्या No. benefited	प्रसिद्धी संख्या No. brought out	फायदा मिळाल्याची संख्या No. benefited	प्रसिद्धी संख्या No. brought out	फायदा मिळाल्याची संख्या No. benefited
1	2	9	10	11	12	13	14
1	वार्तापत्र News Letters	2	1000	4	2000	4	2000
2	आदिवासी विभागातील शिक्षकांसाठी शैक्षणिक साहित्य Instructional material for teachers in Tribal area	12	500	12	500	12	2000
3	साहित्यपेटी मार्गदर्शिका Kit Guides	2	3000	2	3000
4	विज्ञानमंचासाठी साहित्य Material for Science Forums	1	2000	1	2000	2	2000
5	विज्ञानछंद मंडळासाठी साहित्य Material for Science clubs	1	1000	2	3000	...	—
6	राज्यस्तरावरील विज्ञान प्रदर्शनाचा अहवाल Report of the state level Science Exhibition	1	2000	1	2000	1	2000

राज्य विज्ञान शिक्षण संस्थेचे इतर कार्यक्रम दर्शविणारा तक्ता
Table indicating Other Programmes of S. I. S. E.
तक्ता १० TABLE X

अ. क्र. Sr. No.	कार्यक्रमाचे नाव Name of the Programme	(प्रत्यक्ष) (Actual) 1982-83		(अपेक्षित) (Anticipated) 1983-84		(अंदाजे) (Estimated) 1984-85	
		उद्दिष्ट Target		उद्दिष्ट Target		उद्दिष्ट Target	
		अपेक्षित Estimated	प्रत्यक्ष Actual	अपेक्षित Estimated	प्रत्यक्ष Actual	अपेक्षित Estimated	प्रत्यक्ष Actual
1	2	3	4	5	6	7	8
1	आदिवासी विभागातील माध्यमिक शिक्षकांसाठी हस्तपुस्तिका तयार करण्यासाठी कृतिसत्र Workshop for preparation of Hand books for Secondary teachers in Tribal Area.	1	1	1	1	1	...
2	माध्यमिक शाळांतील प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांसाठी जिल्हा विज्ञानमंचाची स्थापना. Establishment of District Science Forums for talented students in secondary schools.	28	30	30	32	32	...
3	जिल्हा स्तरावरील विज्ञान मेळावे District level Science Fairs	...	29	30	30	32	...
4	विज्ञानमंच व विज्ञानछंद मंडळे यांसाठी साहित्य तयार करण्यासाठी कृतिसत्र Workshop for preparation of material for Science Forums and Science clubs.	1	1	1	1	..	—
5	राज्य विज्ञान प्रदर्शन State Level Science Exhibition	...	1	1	1	1	—
6	प्रयोगशाळा सहाय्यकांच्या नेमणूका Appointments of Laboratory Assistants in Secondary Schools Jr. Colleges (15 Non-plan, 47 Plan.)	...	62	62	62	62	...
7	राज्य विज्ञान शिक्षण संस्थेत गणित विभागात अधिकाऱ्यांच्या नेमणूका Development of State Institute of Science Education, Nagpur Appointment of one Professor and one Lecturer in Maths. Department	2	2	2	2	2	—

प्रशिक्षण वर्ग व त्यात भाग घेणारे 'शिक्षक' यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता
Table indicating training courses conducted and number of participants

तक्ता ११ TABLE XI

अ. क्र. Sr.No.	कार्यक्रम Activity	कालावधी Duration	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)				१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)				(१९८४-८५ नियोजित) 1984-85 (Estimated)	
			नियोजित Estimated		प्रत्यक्ष Actuals		नियोजित Estimated		प्रत्यक्ष Actuals		नियोजित Estimated	
			वर्ग संख्या No. of courses	सहभागी No. of participants	वर्ग संख्या No. of courses	सहभागी No. of participants	वर्ग संख्या No. of courses	सहभागी No. of participants	वर्ग संख्या No. of courses	सहभागी No. of participants	वर्ग संख्या No. of courses	सहभागी No. of participants
1	माध्यमिक शाळा / कनिष्ठ महाविद्यालय प्रयोग- शाळा सहाय्यक यांच्यासाठी प्रशिक्षण वर्ग.	10 days	1	30	1	30	1	30	1	30	—	—
2	Resource persons Training for science. Lab. Assistants Training in Secondary Schools/Jr. Colleges.	10 days	15	450	14	420	11	330	8	240	8	240
3	अध्यापक विद्यालयातील प्रयोगशाळा सहाय्यक यांचेसाठी प्रशिक्षण वर्ग Lab. Assistants in Jr. Colleges of Education	10 days	1	30	1	30	1	30	1	30	2	60
4	पूर्व-माध्यमिक शिक्षकांसाठी प्रशिक्षण वर्ग Middle School teachers.	21 days	2	60	2	60	2	60	2	60	—	—
5	प्राथमिक शिक्षकांकरिता (इ. १ ली ते ४ थी) उद्बोधन वर्ग Primary teachers (I to IV) Orientation courses	8 days	100	3900	103	3090	81	2430	81	2430	80	2400
6	अध्यापक विद्यालयातील शिक्षकांसाठी प्रशिक्षण वर्ग. Method Masters	10 days	2	60	2	60	2	60	2	60	—	—
7	विज्ञान सल्लागार व जिह्वा विज्ञान पर्यवेक्षक यांच्याकरिता प्रशिक्षण वर्ग. District Science Supervisors and Science Consultants.	3 days	1	40	2	80	2	80	2	80	2	80
8	माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांसाठी उपकरणे व विज्ञान साहित्य निर्माण करण्याचे कृतिसत्र. Improvisation courses	7 days	2	60	5	150	2	60	7	210	6	180

उपकरण पेट्यांचे नियोजन-वितरण दर्शविणारा तक्ता

Table indicating the number of Kit Boxes planned and supplied

३. (i) (इ) उपकरण पेट्यांचे वितरण

3. (i) (e) Supply of Kit Boxes

तक्ता १२ TABLE XII

ब.क्र. Sr. No.	इयत्ता School Standard	वितरण संस्था Authority of Supply	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)		(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)		(अंदाज) 1984-85 (Estimate)
			नियोजित संख्या No. planned	वितरित संख्या No. supplied	नियोजित संख्या No. planned	वितरित संख्या No. supplied	नियोजित संख्या No. planned
1	2	3	4	5	6	7	8
1	इयत्ता १ ली ते ४ थी प्राथमिक साहित्य पेट्टी Stds. I-IV	राज्य शासन State Government	720	720	720	360	1020

३. (क) (१) महाराष्ट्र राज्य आंग्ल भाषा अध्यापन संस्था, मुंबई:—सन १९६५-६६ साली या संस्थेची स्थापना झाली. माध्यमिक शाळेचे शिक्षक व मुख्याध्यापक, कनिष्ठ प्रशिक्षण महाविद्यालयातील प्राचार्य व शिक्षक तसेच निरीक्षक अधिकारी यांना प्रशिक्षण देणे हे या संस्थेचे प्रमुख उद्दिष्ट आहे. या प्रशिक्षणाचे हेतू : (१) शिक्षकांचे भाषिक सामर्थ्य वाढवून त्यांना इंग्रजीची अध्यापन पद्धती अवगत करून देणे. (२) नवीन अभ्यासक्रम पुस्तके व इतर आवश्यक शैक्षणिक साहित्याबाबत शिक्षकांचे उद्बोधन करणे. (३) इंग्रजी शिकवल्या जाणाऱ्या वर्गांचे निरीक्षण व तपासणी कशी करावी याबाबत मार्गदर्शन करणे. भाषा शास्त्रामधील शिक्षकांच्या क्षमतेची गुणवत्तात्मक वाढ व इंग्रजीच्या अध्यापन पद्धतीमध्ये सुधार घडवून आणण्याचे उद्दिष्ट समोर ठेवून विविध प्रकल्प हाती घेतले जातात.

खालील प्रकारचे कार्यक्रम आयोजित केले जातात. (१) प्रशिक्षण कार्यक्रम, (२) प्रकाशने, (३) शैक्षणिक साहित्य व इतर पुरक साहित्याची निर्मिती, (४) शैक्षणिक विस्तार सेवा कार्यक्रम.

प्रशिक्षण कार्यक्रम.—प्रशिक्षण कार्यक्रम पुढील हेतू पूर्ण करण्यासाठी आयोजित केले जातात. (१) शिक्षकांचे भाषिक सामर्थ्य वाढवून त्यांना अध्यापन शास्त्रात प्रशिक्षित करणे (२) शैक्षणिक साहित्य निर्मिती व अभ्यासक्रमाबाबत उद्बोधन करणे, (३) इंग्रजी वर्ग निरीक्षणाबाबत योग्य त्या सूचना देणे.

3. (c) (1) *State Institute of English for Maharashtra, Bombay.*—The Institute is established in the year 1965-66. The functions of the Institute are training of Secondary School Teachers, and Teacher-Educators from the Junior Colleges of Education and orienting Inspecting Officers, Head Masters of Secondary Schools and Principals of Junior Colleges. The main objectives of these courses are to (i) improve the teachers linguistic competence and to train them in methodology, (ii) Orient the teachers etc. on the current syllabuses, Readers, instructional materials and (iii) device a method to inspect and supervise English classes. The programmes undertaken are directed towards qualitative improvement in linguistic ability and methodology of teaching English.

The types of activities undertaken are (1) Training programmes, (2) Publications (Journals), (3) Production of teaching learning materials and supporting materials and (4) Extension programmes.

(1) Training Programmes :—The training programmes are conducted to (1) Improve the-linguistic competence and to train the teachers in methodology, (2) Give orientation on the syllabuses and instructional materials and (3) Guide how to inspect and supervise English classes.

या संस्थेने आयोजित केलेल्या शैक्षणिक कार्यक्रमाचा तक्ता

Table indicating training programme undertaken by the Institute

तक्ता १३ TABLE XIII

अ. क्र. Sr. No.	कार्यक्रमाचे नाव Name of the Programme	काला- वधि Duration	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)		(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)		(अंदाजे) 1984-85 (Estimated)	
			कार्यक्रमांची संख्या No. of programmes	प्रशिक्षितांची संख्या No. of participants	कार्यक्रमांची संख्या No. of programmes	प्रशिक्षितांची संख्या No. of participants	कार्यक्रमांची संख्या No. of programmes	प्रशिक्षितांची संख्या No. of participants
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	माध्यमिक शाळेतील शिक्षकांसाठी. प्रशिक्षण वर्ग Training Courses for Secondary School Teachers.	3 months	2	59	3	120	3	120
2	अध्यापक विद्या-लयीतील शिक्षकांसाठी प्रशिक्षण वर्ग Training Courses for Teacher-Educators from Junior Colleges of Education.	3½ months	1	31	—	..	1	30
3	उद्बोधन वर्ग— Reorientation Courses for—							
(१)	निरीक्षक अधिकारी Inspecting Officers		3	90	3	90
(२)	मुख्याध्यापक/प्राचार्य Head Masters/Principal		2	50	2	50
(३)	अध्यापक विद्यालयातील शिक्षकांसाठी उद्बोधक वर्ग Teacherers Education. in D. Ed. Colleges.	About 12 a week		706	1	9		—
(४)	प्राथमिक/माध्यमिक शाळांतील शिक्षक Teachers in Primary/Secondary Schools		20	820	25	1000	25	1000
(अ)	प्रशिक्षण (रिसोर्स पर्सन्स). (a) Training of Resource Persons		1	30
(ब)	उच्च माध्यमिक शिक्षकांचे प्रशिक्षण वर्ग (b) Training Courses for Higher Secondary School Teachers.		1	30
	एकूण Total	...	35	1615	34	1769	36	1350

३ (क) (२) प्रकाशने (नियतकालिके).—निरनिराळ्या शैक्षणिक संस्थांना आपले प्राविण्य उपलब्ध करून देणे, भाषाशास्त्र आणि इंग्रजी अध्यापनातील नव्या ताज्या बदलाबाबत शिक्षकांना माहिती देऊन तसे साहित्य उपलब्ध करून देण्याच्या दृष्टीने ही संस्था एक षण्मासिक प्रकाशित करते.

३ (क) (३) शैक्षणिक साहित्य व इतर दूरक साहित्य.—या साहित्य निर्मितीमागील उद्दिष्टे.—(१) शिक्षकांना भाषिक व्यवसाय पुरवणे, (२) शिक्षकांना भाषाविषयक आणि अध्यापन पद्धतीची माहिती देणे, (३) विद्यार्थ्यांना अधिक साहित्य पुरवणे, (४) शिक्षकांना अनुभवी मार्गदर्शन करणे, इत्यादी ही संस्था शालांत परीक्षा मंडळ, पुणे, शिक्षण शास्त्र इ. सारख्या संस्थेसाठी साहित्य निर्माण करते.

3 (c) (2) Publications (Journals).—A bulletin is published every six months i.e. twice in a year with a view to giving training to teachers, supplying expertise to various bodies and giving materials enlightening the teacher in the latest developments in linguistics and methods of teaching of English.

3 (c) (3) Production of teaching materials and supporting materials.—The production of teaching learning material and supporting material aims at (i) providing the teachers with exercise material, (ii) equipping the teachers with content and methods, (iii) providing additional materials, models to pupils, and (iv) providing practical guidance to the teachers, etc. The Institute prepares materials for organisation, like S. S. C. Board, State Institute of Education Pune, etc.

निर्माण केलेले किंवा प्रकाशित होणारे साहित्य दर्शविणारा तक्ता

Table indicating material published/proposed to be published

तक्ता १४ TABLE XIV

अ. क्र. Sr. No.	निर्माण केलेला साहित्य प्रकार Kinds of material produced	प्रकाशने No. of Publications		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5
1	शिक्षक/विद्यार्थ्यांसाठी आकाशवाणी पाठ Radio Lessons for teachers and pupil	...	4	4
2	आंग्ल भाषा अध्यापन संस्था, षण्मासिक (नियत- कालिक). S. I. E. M. Bulletin	1	1	2
3	इ. ८ ते १० वीच्या विद्यार्थ्यांसाठी संवाद पुस्तिका Conversation for students of Std. VIII-X	—
4	शिक्षण संक्रमण व जीवन शिक्षणाकरिता लेख Articles for Shikshan Sankraman and Jeevan Shikshan.	7	5	5
5	दूरदर्शनावरील पाठ T. V. Script	9	6	6
6	शिक्षक हस्तपुस्तिका (इ. ६ वी करिता) Teachers Handbook (Std. VI).	..	1	1 (for Std. VII)
7	श्रवण मंडळ साहित्य Lessons for Listening Club	9	10	10

३ (ड) महाराष्ट्र राज्य दृक्श्रवण शिक्षण संस्था, पुणे.—दृक्श्रवण शिक्षण संस्था पुणे, आपल्या विविध कार्यक्रमाद्वारे दृक्श्रवण शिक्षणाचे कार्य प्रसारित करण्यास मदत करते. दृक्श्रवण शिक्षण संस्थेचे प्रशासन, राज्य चित्रपट संग्रहालय, आरेखन विभाग, छायाचित्रण विभाग इलेक्ट्रॉनिक विभाग, कळसूत्री बोहुलीनाट्य विभाग व प्रशिक्षण विभाग असे सात प्रमुख विभाग आहेत. राज्यामध्ये दृक्श्रवणाचा प्रसार व प्रचार करण्यासाठी ही संस्था शिक्षक, अध्यापक, प्राध्यापक, शिक्षक, प्रशिक्षक तसेच शाळा तपासणी अधिकारी यांच्यासाठी दृक्श्रवण शिक्षणाचे प्रशिक्षणवर्ग, कृतिसत्ते, चर्चासत्ते आयोजित करते.

वरील कार्यक्रमाप्रमाणेच दृक्श्रवण शिक्षणावरील साहित्य प्रकाशित करणे, शैक्षणिक चित्रपट व चित्रपटूचा तयार करणे, शैक्षणिक चित्रपटदर्शन, कळसूत्री बाहुल्यांचे खेळ, शैक्षणिक प्रदर्शने व राज्यातील शैक्षणिक संस्थांना मार्गदर्शन, ही कामे ही संस्था पार पाडते.

3 (d) Institute of Audio-Visual Education, Pune.—The State Institute of Audio-Visual Education tries to promote Audio Visual education all over the State through its various activities. It has 7 main sections viz. Administration, State film library, Graphic section, Photography section, Electronic section, Training section and Puppetry. To promote Audio-Visual education in the State, various activities are undertaken by this institute such as, training courses, workshops and seminars in audio-visual education for teachers, teacher educators, inspecting officers etc., publication of literature on audio visual education, production of films and filmstrips, research projects and other field activities viz. educational film shows, puppet shows, exhibitions and guidance to the educational institutions in the State.

खालील तक्ता प्रशिक्षण वर्गांची व लाभधारकांची संख्या आणि इतर क्षेत्र कार्यक्रम दाखवितो
Table showing No. of training courses, beneficiaries and other field activities, etc.

तक्ता १५ TABLE XV

वर्ष Year	शिक्षक, प्रशासक, तपासणी अधिकारी यांचेसाठी Training courses for teachers, teacher educa- tors, Inspecting Officers		सेवापूर्व व सेवांतर्गत शिक्षकांसाठी Seminars workshops for pre-service teacher		राज्य चित्रपट संग्रहालय चालविणे Maintenance of State film library		शैक्षणिक चित्रपट संख्या No. of film edu- cational shows	लाभधारकांचे संख्या Beneficiaries
	प्रशिक्षण वर्ग संख्या No. of courses	भाग घेणा- रांची संख्या Partici- pants	चर्चासत्र संख्या No. of courses	कृतिसेत्रे यात भाग घेणाऱ्यांची संख्या Participants	सभासद संख्या No. of members	पुरविलेल्या चित्र- पटांची संख्या No. of films issued		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1982-83 (प्रत्यक्ष) ... (Actuals)	18	575	22	1370	1005	7624	6005	2,50,000
1983-84 (अपेक्षित) ... (Anticipated)	18	600	24	1400	1020	7770	6105	2,70,000
1984-85 (अंदाजे) ... (Estimates)	20	650	24	1450	1045	8000	6300	2,90,000

तक्ता १५—चालू TABLE XV—contd.

वर्ष Year	कळसुत्री वाहुल्या विभाग Puppetry section puppet shows		आरेखन प्रदर्शन Graphic section Exhibition	अभ्यागत, विद्यार्थी, शिक्षक, इतर Visitors, students, teachers, others	दृक्श्रवण साहित्य घेण्यात शैक्ष- गिक संस्थांना मार्गदर्शन Guidance to edu- cational institutions in the purchase of Audio-Visual equipment	१६ मि. मी. व ३५ मि. मी. चित्रपट निर्मिती Production of 16 m. m. films and 35 m. m. film strips	प्रकाशने, तक्ते, भित्तीपत्रके, पुस्तिकापत्रके Publication charts, Posters, Booklets, Pamphlets	प्रायोगिक प्रकल्प Experimental Project
	खेळांची संख्या No. of shows	लाभधार- कांची संख्या No. of Beneficiaries						
1	10	11	12	13	14	15	16	17
1982-83 (प्रत्यक्ष) ... (Actuals)	65	6575	12	150	130	15	1	2
1983-84 (अपेक्षित) ... (Anticipated)	65	6700	12	160	135	16	1	2
1984-85 (अंदाजे) ... (Estimates)	70	7000	15	170	140	16	1	2

(२) राज्य प्रशासकीय व्यवसाय शिक्षण संस्था (एस. आय. ए. सी.), मुंबई

महाराष्ट्राचे रहिवाशी असलेल्या व आवश्यक गुणवत्ता प्राप्त केलेल्या होतकरू तरुणांना संघ लोकसेवा आयोगाच्या आय.ए.एस./आय.पी.एस. इत्यादी अखिल भारतीय व मध्यवर्ती स्पर्धा परीक्षात यशस्वीपणे स्पर्धा करता यावी म्हणून त्यांना प्रशिक्षण देण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने डिसेंबर १९७६ मध्ये राज्य प्रशासकीय व्यवसाय शिक्षण संस्थेची (एस.आय.ए.सी.) मुंबई येथे स्थापना केली आहे. सदर संस्थेत शिक्षण घेणाऱ्या प्रत्येक प्रशिक्षणार्थीला मासिक रु. ६० (रुपये साठ फक्त) पाठ्यवेतन दिले जाते. तसेच त्यांची निवासाची व भोजनाची मोफत सोय करण्यात येते. आतापर्यंत एकूण सहा तुकड्या मिळून एकूण ३४ प्रशिक्षणार्थींचा आय.ए.एस./आय.पी.एस./आय.एफ.एस. इत्यादी सेवांसाठी निवड झाला आहे. १९८२ च्या नागरी सेवा परिक्षेमध्ये या वर्गातील ५ व पूर्वीचे ३ असे एकूण ८ विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले आहेत. त्यापैकी एक विद्यार्थी गुणवत्तेनुसार भारतातून ४५ वा आला आहे. ह्या शिवाय १९८२ च्या परीक्षेमध्ये संस्थेत केवळ मुलाखत प्रशिक्षण घेतलेले २ विद्यार्थी उत्तीर्ण झाले आहेत.

१९८०-८१ पासून सदरहू संस्थेने शक्य तेव्हा भारतीय वनसेवा परीक्षा, संमिलित रक्षा सेवा परीक्षा इत्यादी परीक्षासाठी प्रशिक्षण देण्यास सुरुवात केली आहे. त्याचप्रमाणे १९८३ च्या नागरी सेवा प्रारंभिक सेवा परीक्षेसाठी नागपूर विभागातील ३० आदिवासी विद्यार्थ्यांकरिता खास प्रशिक्षण वर्ग आयोजित करण्यात आला. त्यापैकी ५ विद्यार्थी प्रारंभिक परीक्षेत उत्तीर्ण झाले आहेत.

ह्याशिवाय दरवर्षी नागरी सेवा (प्रारंभिक) परीक्षेला बसणाऱ्या उमेदवारांना ग्रंथालय सेवा उपलब्ध करून देण्यास व मार्गदर्शन करण्यास संस्थेने सन १९८०-८१ सालापासून सुरुवात केली आहे. आतापर्यंत सुमारे ५०० विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले आहे.

3 (2) State Institute for Administrative Careers, Bombay

The State Institute for Administrative Careers (SIAC) has been established at Bombay in December 1976 with a view of giving special coaching, to the promising candidates in Maharashtra, who fulfil the required qualifications, so as to improve their chances of success at the competitive examinations held by the U. P. S. C. for the All India and Central Services like I. A. S./I. F. S./I. P. S., etc. The candidates undergoing training are paid stipend at Rs. 60 p. m. per trainee besides free lodging and boarding. So far 34 trainees of 6 batches have been selected to the posts under I. A. S./I. F. S./I. P. S. etc.

In the Civil Services examination of 1982, 5 trainees of the current batch, 3 of the last batch and 2 trainees who availed of interview training only were finally selected for the various civil services. Out of them one stood 45th in India in order of merit.

The State Institute for Administrative Careers has also started coaching candidates for Indian Forest Service, Combined Defence Services as and when possible. The Institute also conducted a special coaching programme for 30 Adiwasal candidates from Nagpur Division for the Civil Services Preliminary Examination of 1983. From amongst them 5 candidates have passed the examination.

In addition the institute also provides Library facilities and counselling to candidates appearing for Civil Services Examination (preliminary) since 1980-81. So far nearly 500 candidates availed themselves of this facility.

संस्थेची उमेदवार प्रशिक्षित करण्याची क्षमता, प्रत्यक्ष शिक्षण घेणारे उमेदवार इत्यादी बाबविषांकरिता तक्ता

Table indicating the intake capacity, the actual number of candidates undergoing training at the Institute, etc.

तक्ता १६ TABLE XVI

राज्य प्रशासकीय व्यवसाय शिक्षण संस्था, मुंबई

State Institute for Administrative Career's, Bombay

वर्ष Year	उमेदवार प्रशिक्षित करण्याची क्षमता Intake capacity	एकूण आलेले अर्ज No. of applications received						एकूण Total
		वर्गीकृत जाती S. C.	वर्गीकृत जमाती S. T.	वि. जा. व भ. जा. V. J. and N. T.	इ. मा. वर्गीय Other B. C.	इतर Others		
1	2	3	4	5	6	7	8	
1982-83 (Actuals)	IFS } 40	8	2	1	13	33	57	
१९८२-८३ (प्रत्यक्ष)	IAS } 40	4	17	1	6	26	54	
	CDS } 40	—	—	—	—	—	—	
	Special coaching for S. T. } 40	—	35	—	—	—	35	
1983-84 (Anticipated)	IFS } 40	5	3	1	4	27	40	
१९८३-८४ (अपेक्षित)	IAS } 40	23	7	1	6	30	67	
	CDS } 40	5	3	1	4	27	40	
	Special coaching for S. T. } 40	—	—	—	—	—	—	
1984-85 (Estimated)	IFS } 40	8	4	2	6	40	60	
१९८४-८५ (अंदाजे)	IAS } 40	8	4	2	6	40	60	
	CDS } 40	7	4	2	5	32	50	

शेरा.—साधारणतः वर्षातून तीन प्रशिक्षण वर्ग २-३ महिन्यांचे घेतले जातात.

Remarks.—Approximately three courses of the duration of 2-3 months are conducted during the year.

तक्ता १६—चालू
TABLE XVI—contd.

वर्ष Year	एकूण आरक्षित जागा No. of seats reserved					निवड झालेले एकूण उमेदवार No. of Candidates selected					एकूण Total	
	व. जाती S. C.	व. जमाती S. T.	वि. जा. व भ. ज. N. T. and V. J.	इ. मा. वर्गीय जाती O. B. C.	एकूण Total	व. जाती S. C.	व. जमाती S. T.	वि. जा. व भ. ज. N. T. and V. J.	इ. मा. वर्गीय जाती O. B. C.	इतर Others		
1	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	
1982-83 (Actual)	IFS	5	3	1	4	13	5	1	1	6	22	35
	IAS	5	3	1	4	13	13	2	1	6	16	38
	CDS	5	3	1	4	13	—	—	—	—	—	—
1983-84 (Anticipated)	IFS	5	3	1	4	13	5	3	1	4	27	40
	IAS	5	3	1	4	13	1	5	1	5	24	47
	CDS	5	3	1	4	13	5	3	1	4	27	40
	or Spl. S. T.	—	—	—	—	—	—	35	—	—	—	35
1984-85 (Estimated)	IFS	5	3	1	4	13	5	3	1	4	27	40
	IAS	5	3	1	4	13	5	3	1	4	27	40
	CDS	5	3	1	4	13	5	3	1	4	27	40

Remarks.—Approximately three courses of the duration of 2—3 months are conducted during the year.

शेरा.—साधारणतः वर्षातून तीन प्रशिक्षण वर्ग (२-३ महिन्याचे) घेतले जातात.

तक्ता १६—चालू
TABLE XVI—contd.

वर्ष Year	प्रशिक्षण घेत असलेले / घेतलेले उमेदवार No. of Candidates in position (i. e. undergoing training/ undergone Training)						अखिल भार- उत्तीर्ण तीय स्पर्धा झालेले परीक्षेस एकूण वसलेले एकूण उमेदवार (माजी- उमेदवारां- सह) No. of Candidates appeared for the All India Com- petitive Exam.		एकूण झालेला एकूण खर्च Expdr. incurred		प्रत्येक उमेदवारा- वरील वार्षिक खर्च (हजार रु. मध्ये) Per capita cost with reference to enrolment (in Thousand Rs.)		शेरा Remarks
	व. जाती S. C.	व. जमाती S. T.	वि. जा. व भ. ज. N. T. and V. J.	इ. मा. वर्गीय जाती O. B. C.	इतर Others	एकूण Total	No. of Candidates appeared for the All India Com- petitive Exam.	No. of candi- dates passed (including ex train- ees)	Expdr. incurred	Per capita cost with reference to enrolment (in Thousand Rs.)			
1	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30		
1982-83 (Actuals)	IFS	5	1	1	6	18	31	1	2,88,448 = 99	3,951	साधारण वर्षातून किंवा कोर्सस ह		
	IAS	13	2	1	6	16	38	5+3					
	CDS	—	—	—	—	—	—	—					
1983-84 (Anticipated)	IFS	—	—	—	—	—	—	Result is yet to be declared 5	3,00,000 = 00	2,362			
	IAS	13	5	1	14	24	46						
	CDS	—	—	—	—	—	—						
	or Spl. S. T.	—	30	—	—	—	30						
1984-85 (Estimated)	IFS	5	3	1	4	27	40	Result is yet to be declared	4,25,000 = 00	3,			
	IAS	5	3	1	4	27	40						
	CDS	5	3	1	4	27	40						
	or Spl. IAS	—	40	—	—	—	40						

* Including capital expenditure on compound Lab. etc.

I. A. S. : Indian Administrative Service

I. F. S. ; Indian Forest Service.

C. D. S. ; Combined Defence Service.

३. (३) शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्ष—मुंबई

महाराष्ट्र राज्यातील शिक्षणामध्ये चैतन्य येऊन त्याची प्रत वाढावी यासाठी मध्यवर्ती शासनाने पुरस्कार केलेल्या शैक्षणिक तंत्रज्ञान प्रकल्पाच्या विद्यमाने आपल्या राज्यात शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षाची स्थापना झाली आहे. शिक्षण क्षेत्रामध्ये अत्यंत प्रभावी असलेल्या शालेय चित्रवाणीचा श्रीगणेशा शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षानेच आपल्या राज्यात सर्वप्रथम केला. या माध्यमात सर्व प्रकारची दृक्श्रवण साधने एक-मयावच्छेदेकरून एकवटतात, वर्गामध्ये वास्तव विश्व उभे केले जाते आणि अध्यापनातल्या अडचणींवर मात केली जाते. हे साधन सर्व विद्यार्थ्यांना समान संधी प्राप्त करून देते. दूरचित्रवाणी हे जवळून पाहण्याचे साधन असल्यामुळे प्रत्येक विद्यार्थ्याला (वर्गात) पहिल्या आकाशवाणी बसल्यासारखे वाटते. यातूनही दूरचित्रवाणी हे समष्टिमाध्यम असल्यामुळे हजारो शाळा आणि लक्षावधी विद्यार्थी शालेय चित्रवाणीचा फायदा एकाच वेळेस घेऊ शकतात.

हे नव माध्यम शिक्षण क्षेत्रामध्ये आणण्यासाठी शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षाला दूरचित्रवाणीचे तंत्र उमगण्यासाठी पाठलेखक आणि सादरकर्ते यांसाठी प्रशिक्षण वर्ग चालविणे, दूरचित्रवाणी संच (शाळांना) पुरविणे, पुरक साहित्याचे प्रकाशन करणे, शालेय कार्यक्रम प्रक्षेपित करणे, (या कार्यक्रमांचा वापर करणाऱ्या) वर्ग अध्यापकांसाठी चर्चा सत्रे घेणे, कृतिसत्रे घेणे आणि शालेय कार्यक्रमांचे मूल्यमापन करणे वगैरे गोष्टी हाताळाव्या लागतात.

दूरचित्रवाणीवरील पाठलेखक आणि सादरकर्ते यांना त्यांचे कार्यक्रम प्रक्षेपित होण्यापूर्वी त्यांच्या कार्यक्रमांचा सराव व तालीम करण्याची संधी मिळावी या हेतूने शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षामध्ये सीमित संडळ दूरचित्रवाणी कलाकारांची (सी. सी. टी. व्ही स्टुडिओ) उभारणी केली आहे. प्रशिक्षण वर्गामध्ये अध्यापकांना दूरचित्रवाणी तंत्राची माहिती देण्यासाठीही याचा उपयोग करता येईल. तसेच दूरचित्रवाणी संचाची निगा राखण्याची जबाबदारीही या कार्यालयाने घेतली आहे.

या शिवाय कार्यक्रम अध्यापकांना आकाशवाणीसाठी लेखन कसे करावे आणि शालेय आकाशवाणीवरील कार्यक्रमांचा उपयोग वर्ग अध्यापनामध्ये कसा करावा याची माहिती देण्यासाठी शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षाने अध्यापकांसाठी प्रशिक्षण वर्ग आणि चर्चासत्रे आयोजित करण्याचे कार्य हाती घेतले आहे. शैक्षणिक तंत्रज्ञानकक्षाने शाळांना पुरविलेल्या दूरचित्रवाणी संचाची देखभाल शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्ष करणार आहे.

यावर्षी इन्स्टंट-१ बी हा भारतीय उपग्रह अवकाशात कार्यान्वित झाल्यावर शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षावर कामाचा आणखी एक भार येऊन पडणार आहे. या उपग्रहामार्फत नागपूर, भंडारा, चंद्रपूर (गडचिरोलीसहित) या जिल्हांतील शालेय विद्यार्थ्यांना दूरदर्शनद्वारा होणारा शालेय चित्रवाणी कार्यक्रमाचा फायदा होणार आहे. त्या कार्यक्रमाचे ध्वनिचित्रमुद्रण, हिंदी कार्यक्रमाचे मराठीकरण करून चित्रण करणे, तसेच बाह्य-चित्रिकरण करणे यासारखी त्या अनुषंगाने अनेक कामे उपस्थित होणार आहेत. त्या सर्वांचे नियोजन आणि कार्यवाही अत्यंत तत्परतेने करावी लागेल.

वर उल्लेखिलेल्या कार्यक्रमांचा योग्य तो उपयोग व्हावा म्हणून भारत सरकारकडून महाराष्ट्रातील वरील जिल्हांसाठी सुमारे ९०० दूरदर्शन संच पुरविण्यात येणार आहेत. त्यातील १४० संच या अगोदरच दिले गेलेले आहेत.

या ९०० संचांची देखभाल करण्यासाठी प्रत्येकी एक व्यक्ती रक्षणकर्ता म्हणून आणि एक उपयोग कर्ता शिक्षक यांची निवड करून त्यांच्यासाठी उद्बोधन शिबिरेही आयोजित करावी लागतील.

यावर्षी नोव्हेंबर ८३ पासून हा कार्यक्रम सुरू (होणार) आहे. दर आठवड्याला सहा दिवस हे कार्यक्रम सादर होणार आहेत. त्यातील १६६ कार्यक्रम या कार्यालयाने तयार करावेत अशी अपेक्षा नवी दिल्ली येथील शैक्षणिक औद्योगिक केंद्रे (C.E.T.) यांनी व्यक्त केली आहे.

3. (3) Educational Technology cell—Bombay

Under the Educational Technology Project sponsored by the Government of India, Educational Technology Cell has been set up in Maharashtra with a view to stimulate education and to bring about qualitative improvement. E. T. Cell introduced Educational Television for the first time in the State, which is very exciting and powerful tool in the process of education. It can transmit wide range of Audio Visual materials, bring world of reality into the class room, overcome barriers in teaching. It gives equal opportunity to all students. As T. V. is a close medium, every student gets a front row seat. Above all, T. V. is a massmedium and therefore thousands of schools and lakhs of students can take advantage of Educational T. V. programme at one and the same time.

To introduce this new medium in educational system, the E. T. Cell has to undertake various activities, such as conduct of training courses in T. V. techniques for script writers and presenters, supply of T. V. sets, publication of support materials, telecast of Educational T. V. programmes, organisation of user-teacher seminars and workshops and evaluation of Educational T. V. programmes. E. T. Cell also conducts training courses for script writers for School Broadcast. The C. C. T. V. Studio has been set up in E. T. Cell. The E. T. Cell has also undertaken maintenance of T. V. sets.

During current year, there is additional load on the Educational Technology Cell, Bombay due to launching India National Satellite (INSAT). In view of this, school students from the Districts of Nagpur, Chandrapur and Bhandara (inclusive Gadchiroli) will be benefited in learning the lessons from school television programmes. Due to This INSAT, the programme viz. video recording, translating Hindi programmes into Marathi and then filming the same, outdoor shooting, etc. will have to be undertaken by this office. Above programmes will have to be planned and getting done in short period efficiently. The Government of India will be allotted 900 T. V. sets to the above districts for implementing the above mentioned scheme. Out of 900 T.V. sets, 146 sets have already been allotted.

One custodian and one User Teacher will have to be selected for maintaining 900 TV sets. For this purpose orientation course will have to be conducted. During the current year school television programmes will have to be telecast for 6 days in a week from November 1983. It is expected by CET, New Delhi that 166 programmes will be produced by this office.

शैक्षणिक तंत्रज्ञान कक्षाच्या कार्याचा आढावा घेणारा तक्ता
Table indicating the activities of the E. T. Cell

तक्ता १७ TABLE XVII

वर्ष Year	दूरचित्रवाणी/आकाशवाणी तंत्र शिकविण्याकरिता घेतलेल्या/ घेतल्या जाणाऱ्या संख्या Number of training courses in TV/Radio techniques conducted/Proposed to be conducted	प्रशिक्षणार्थीची संख्या Number of participants attending training courses	दूरचित्रवाणीच्या प्रक्षेपण अधिक्षेत्रातील माध्यमिक शाळांची संख्या No. of Schools covered by TV range			दूरचित्रवाणी संच असलेल्या शाळांची संख्या Number of Schools having TV sets		
			मुंबई विभाग Bombay Regn.	पुणे विभाग Pune Regn.	एकूण Total	मुंबई विभाग Bombay Regn.	पुणे विभाग Pune Regn.	एकूण Total
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1982-83 (Actuals) ... (प्रत्यक्ष)	8	160	800	400	1200	575	370	945
1983-84 (Anticipated) ... (अपेक्षित)	8	160	800	400	1200	580	375	955
1984-85 (Estimated) ... (अंदाजे)	8	160	800	400	1200	585	380	965

वर्ष Year	शालेय कर्मकरांची संख्या Number of Educational Television programmes Telecast	फायदा घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांची संख्या Number of students taking advantage	प्रसिद्ध केलेल्या/करावयाच्या प्रकाशनांची संख्या Number of publications and support material brought out/proposed to be brought out	घेतलेल्या/घ्याव-याच्या कृत्रिमते, चर्चासत्रे यांची संख्या Number of Seminars, Work shops organised/proposed to be organised	सहभागी होणारांची संख्या Number of participants	भेट दिलेल्या शाळांची संख्या Number of Schools visited and reactions studied
1982-83 (Actuals) .. (प्रत्यक्ष)	176	4,10,000	84	20	600	100
1983-84 (Anticipated) ... (अपेक्षित)	166	4,12,000	79	24	720	720
1984-85 (Estimates) .. (अंदाजे)	196	4,13,000	91	24	720	300

४. शिष्यवृत्त्या

४ (१) सैनिकी शाळा व महाविद्यालये यातील शिष्यवृत्त्या-राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनीत प्रवेश मिळविण्यासाठी संघ लोकसेवा आयोगामार्फत घेतल्या जाणाऱ्या प्रवेश परिक्षेस बसण्यासाठी महाराष्ट्र राज्यातील विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन मिळावे या हेतूने शासनाने श्री शिवाजी प्रिपरेटरी मिलिटरी स्कूल, पुणे या संस्थेत इयत्ता ९ वी व १० वी मध्ये शिकणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी प्रतिवर्षी १,००० रुपांच्या शिष्यवृत्तीचे तीन संच ठेवलेले आहेत. जे विद्यार्थी माध्यमिक शाळेची इयत्ता आठवी किंवा समकक्ष इयत्ता उत्तीर्ण झालेले आहेत व ज्यांचे वय १ एप्रिल रोजी १४ वर्षांपेक्षा जास्त नाही यांना या शिष्यवृत्तीसाठी निवड करण्यासाठी शासकीय परीक्षा मंडळ, पुणे यांचेमार्फत घेतल्या जाणाऱ्या परीक्षेस बसता येते.

डेहराडून येथील राष्ट्रीय भारतीय सैनिकी महाविद्यालयात देखील प्रतिवर्षीस रु. १,५०० रुकमेचे दोन शिष्यवृत्ती संच ठेवलेले आहेत. अकरा ते बारा ह्या वयोगटातील विद्यार्थ्यांना या शिष्यवृत्तीसाठी निवड करण्यासाठी शासकीय परीक्षामंडळ पुणे यांचेमार्फत घेण्यात येणाऱ्या परीक्षेस बसता येते. ह्या शिष्यवृत्तीचा कालावधी प्रशिक्षण पूर्ण होईपर्यंत असतो. ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे मासिक उत्पन्न रुपये पाचशेपेक्षा अधिक नसते असे विद्यार्थी ह्या शिष्यवृत्तीसाठी पात्र ठरतात.

4. Scholarships

4(1) Scholarships in Military Schools and Colleges.—To encourage the boys of this State to appear for the Union Public Service Commission examination for recruitment to the joint services wing of N. D. A. Government have introduced 3 sets of scholarships for students studying in Shri Shivaji Preparatory Military School, Pune in standards IX and X of the value of Rs. 1,000 p. a. The candidates who have passed standard VIII of the Secondary School or the equivalent standard and whose age does not exceed 14 years on 1st April, are eligible to appear for the examination. conducted by the Government Examination Bureau pune for selection of scholars

Two Sets of Scholarships of the value of Rs. 1,500 p. a. have also been introduced at Rashtriya Indian Military College at Dehradun.. The students of age group 11 to 12 are eligible to appear for Examination conducted by Government Examination Bureau Pune for Selecting scholars The tenure of the Scholarship is till the completion of training. The students whose parent's income is no more than Rs. 500 p. m. are eligible for the award.

शिष्यवृत्ती संचांची संख्या, आलेल्या अर्जांची संख्या व दिल्या गेलेल्या शिष्यवृत्त्या दर्शविणारा तक्ता
Table shows the number of sets, number of applications, Scholarships awarded, etc.

तक्ता १८ TABLE XVIII

अनु- क्रमांक Sr. No.	शिष्यवृत्तीचे नाव व वर्ष Name of the Scholarship and Year	संचांची संख्या No. of Sets	अर्जदारांची संख्या No. of applicants	परीक्षेस बसलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students		नवीन व नूतनी- करण केलेल्या शिष्यवृत्त्या Awards made inclusive of renewal
				बसलेले Appeared	पास Passed	
1	2	3	4	5	6	7
1	श्री शिवाजी प्रिपरेटरी मिलिटरी स्कूल, पुणे Scholarship at Shivaji Preparatory Military School, Pune.					
	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3	25	19	1	2
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3	20	15	15	3
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3	30	25	5	3
2	राष्ट्रीय भारतीय सैनिक महाविद्यालय, डेहराडून येथील सरकारी शिष्यवृत्त्या. Government Scholarship at Rashtriya Indian Military College at Dehradun.					
	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2	18	18	..	1
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	35	35	..	3
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2	50	50	..	5
एकूण Total	...					
	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5	43	37	1	3
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5	55	50	15	6
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5	80	75	5	8

४. (२) इतर खास शिष्यवृत्त्या.—महाराष्ट्रातील मुलींना सैनिकी शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून महाराष्ट्र शासनाचे भोसला सैनिकी शाळा, नासिक येथे प्रशिक्षण घेण्याची इच्छा असणाऱ्या मुलींकरिता प्रत्येकी ७५ रुपयांच्या ३५ शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या आहेत. या प्रशिक्षणाचा कालावधी तीन आठवड्यांचा असून ज्या मुली शारीरिकदृष्ट्या योग्य असतील व ज्या १४ ते २५ वर्षांच्या वयोगटात आहेत अशांना सदर प्रशिक्षणास प्रवेश दिला जातो.

4 (ii) Other Special Scholarships.—To encourage the girls from Maharashtra State for undergoing Military Training, Government have introduced 35 Scholarships to girls students-desirous to undergo Training at Bhosala Military School at Nasik. The rate of the Scholarship is Rs. 75 per trainee. The duration of the training is for 3 weeks. Physically fit girls between the ages of 14 to 25 years are eligible for admission.

शिष्यवृत्त्यांचे संच, अर्जदारांची संख्या, प्रत्यक्ष वाटप केलेल्या शिष्यवृत्त्या यासंबंधी माहिती दर्शविणारा तक्ता

Table shows the number of sets, number of applicants, Scholarships awarded, etc.

तक्ता १९ TABLE XIX

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

क्र. Sr. No.	शिष्यवृत्तीचे नाव Name of the scholarship	प्रशिक्षण प्रवेश क्षमता Intake capacity	मंजूर शिष्यवृत्ती संख्या No. of sets	अर्ज केलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of applicants from Maharashtra		
				प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7
1	मुलींसाठी शिष्यवृत्त्या भोसला मिलिटरी स्कूल, नासिक. Scholarships for Girls at Bhosala Military School, Nasik for winter Military Training Course.	290	35	1000	1000	1000
एकूण Total	...	290	35	1000	1000	1000

तक्ता १९—चालू TABLE XIX—contd.

अ. क्र. Sr. No.	शिष्यवृत्तीचे नाव Name of the scholarship	मंजूर केलेल्या शिष्यवृत्त्यांची एकूण संख्या Awards made			खर्च Expenditure		
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimates)
1	2	8	9	10	11	12	13
1	मुलींसाठी शिष्यवृत्त्या भोसला मिलिटरी स्कूल, नाशिक. Scholarships for Girls at Bhosala Military School, Nasik for Winter Military Training Course	35	35	35	2625	2625	2625
		35	35	35	2625	2625	2625

४. (३) मॉरिशस येथील मराठी बोलणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी राज्यशासनाच्या महाविद्यालयीन शिष्यवृत्त्या.—भारतीय नागरिक असलेल्या दरंतु मॉरिशस येथे वास्तव्य करणाऱ्या माध्यमिक शालान्त परीक्षोत्तर विद्यार्थ्यांसाठी शासनातर्फे दरमहा तीनशे प्रमाणे १ शिष्यवृत्ती दुसऱ्या वर्षानंतर दिली जाते. मॉरिशसमधील मराठी बोली भाषिक विद्यार्थ्यांना भारतामध्ये शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन देणे हे ह्या शिष्यवृत्तीमागील उद्दिष्ट आहे.

4 (iii) State Government Scholarships in Colleges to Marathi speaking Students from Mauritius.—One set of scholarship of the value of Rs. 300 per month is awarded every alternate year to post S. S. C. students of Indian domicile but residing in Mauritius. The main object of the scholarship is to encourage Marathi speaking student in Mauritius to prosecute their studies in India.

गेव्या तीन वर्षांत दिलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या दर्शविणारा तक्ता

Table showing the number of scholarships awarded during the last 3 years

तक्ता २० TABLE XX

(रु. हजारत/ Rs. in thousands)

क्रमांक Sr. No.	वर्ष Year	संचाची संख्या No. of Sets	अर्जदारांची संख्या No. of applicants	शिष्यवृत्त्या प्राप्त विद्यार्थ्यांची संख्या No. of awardees	शिष्यवृत्त्या प्राप्त धारकांची एकूण संख्या Total No. of scholars in receipt of scholarships	खर्च Expenditure
1	2	3	4	5	6	7
1	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	—	1	—	—	—
2	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	—	1	—	1	3
3	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	...	1	—	2	6

४. (४) प्रशिक्षण घेण्याबाबत महाराष्ट्र राज्याच्या "राजेंद्र" या नौकेवरील शिष्यवृत्त्या.—लष्करी शिक्षणाची आवड व संधी मिळावी म्हणून तसेच हे शिक्षण घेण्यास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून राजेंद्र नौकेवर प्रशिक्षण घेणाऱ्यांसाठी ही शिष्यवृत्ती महाराष्ट्र शासनाने चालू केली आहे. एकूण १५ शिष्यवृत्त्या असून या शिष्यवृत्त्या ज्या विद्यार्थ्यांचे पालक महाराष्ट्र राज्याचे रहिवासी असून त्यांचे मासिक उत्पन्न ७५० रुपयांपेक्षा जास्त नाही, अशा विद्यार्थ्यांना ही शिष्यवृत्ती दरमहा रु. ७५ प्रमाणे दिली जाते. ही शिष्यवृत्ती एक वर्षाकरिता दिली जाते.

4 (iv) Government of Maharashtra Scholarships at the Trainingship 'Rajendra'.—With a view to their eventual recruitment to the joint Service Wing, National Defence Academy and for the purpose of encouraging Boys from Maharashtra State to appear for the competitive examination for the entrance to the Training Ship 'Rajendra' where Navigation training is imparted, 15 Scholarships are introduced. The Scholarships are open to the candidates, who are eligible for admission to Rajendra Training Ship and whose parents or guardians income does not exceed Rs. 750 p. m. and who are domiciled in Maharashtra. The value of scholarship is Rs. 75 p. m. The duration of the scholarship is for one year only.

खालील तक्ता राजेन्द्र जहाजावरील प्रशिक्षणासाठी स्पर्धात्मक परीक्षेस बसणाऱ्या व निवड झालेल्या उमेदवाराची संख्या दर्शवितो.

The following table shows the number of students appearing for the competitive examination of the Training-ship and the number of students selected for the award :—

तक्ता २१ TABLE XXI

(रुपये हजारात /Rs. in thousands)

वर्ष Year	शिष्यवृत्त्यांची संख्या No. of sets of Scholarships	महाराष्ट्रातून प्रशिक्षणाकरिता निवड झालेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of Maha- rashtrian students selected for Training	स्पर्धात्मक परीक्षेस असलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of applicants appearing at the Competitive Examination	मंजूर शिष्य- वृत्त्यांची संख्या No. of awards made	शिष्यवृत्त्या घेणाऱ्या एकूण विद्यार्थ्यांची संख्या Total No. of Scholars in receipt of Scholarship	खर्च Expenditure
1	2	3	4	5	6	7
1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	15	—	Not Available	—	—	—
1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	15	15	Examinations are conducted by Government of India,	15	15	7.00
1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	15	15	Ministry of Shipping.	15	15	7.00

४ (५) भारत सरकारच्या राष्ट्रीय शिष्यवृत्त्या.—भारत सरकारने पुढील परीक्षामध्ये जास्तीत जास्त गुण मिळवून पास होणाऱ्या हुशार व बुद्धिमान विद्यार्थ्यांकरिता राष्ट्रीय शिष्यवृत्त्या जाहीर केल्या आहेत : (१) शालान्त परीक्षा म्हणजे माध्यमिक शालान्त परीक्षा उच्च माध्यमिक, सिनियर कॅब्रिज किंवा इतर तत्सम परीक्षा, (२) पदवी परीक्षा, बी. ए., बी. एस. सी., बी. कॉम., बी. एस्. सी. (अॅग्री).

विद्यार्थी वरील परीक्षेत कमीत कमी शेकडा ६० टक्के गुण मिळवून उत्तीर्ण झाले आहेत व जे विद्यार्थी गुणवत्ता यादीमध्ये वरच्या क्रमांकावर आहेत, अशा पात्र विद्यार्थ्यांना ही शिष्यवृत्ती दिली जाते. ही शिष्यवृत्ती राज्यासाठी जो कोटा ठरवून दिलेला आहे यामधून दिली जाते. भारत सरकारतर्फे प्रतिवर्षी या शिष्यवृत्तीची विभागणी, विद्यार्थी संख्येच्या आधारे प्रत्येक माध्यमिक शिक्षण परीक्षा मंडळासाठी केली जाते. ही शिष्यवृत्ती समाधानकारक प्रगती व परीक्षेत शेकडा ५० टक्क्यापेक्षा जास्त गुण मिळालेल्या विद्यार्थ्यांनाच चालू ठेवण्यात येते. ही शिष्यवृत्ती ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रुपये ६,००० पेक्षा कमी आहे, अशा विद्यार्थ्यांना दिली जाते. ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे उत्पन्न रुपये ६,००० पेक्षा जास्त आहे, अशा विद्यार्थ्यांना रोज रुपये १०० व एक गुणवत्ता प्रमाणपत्र दिले जाते. पदव्युत्तर शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांकरिता उत्पन्नाची अट नाही. ह्या शिष्यवृत्त्या संशोधनात्मक अभ्यासक्रमासाठी दिल्या जात नाहीत. ह्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या खालीलप्रमाणे दिल्या जातात.

4. (v) Government of India National Scholarships.—The Government of India has introduced a scheme of National Scholarships for meritorious students securing high percentage of marks at the following annual Public Examinations :—(1) School leaving Examination viz. Matriculation/High School/Higher Secondary/Senior Cambridge or other school leaving Examinations. (2) First Degree Examination viz. B. A./B. Sc./B. Com./B. Sc. Agricultural Examination.

Those candidates, who obtain not less than 60 per cent marks in aggregate in the examinations mentioned above are eligible for the awards within the quota allotted to the State in order of merit. The scholarships are distributed among the Divisional Boards of the Maharashtra State Secondary and Higher Secondary Education on student population basis by Government every year. The scholarship is continued on the condition of satisfactory progress and securing 50 per cent marks in the annual promotion Examination. The income limit is Rs. 6,000 per annum and those who are not within this limit, are awarded merit certificate and cash prize of Rs. 100. There is no income limit for post-graduate awards. This scholarship is not available for research studies. The value of the scholarship is as under :—

वर्ग Class	अनिवासी Day Scholar	निवासी Hosteler
	₹. Rs.	₹. Rs.
1. कनिष्ठ महाविद्यालयाचे पहिले व दुसरे वर्षे तसेच वरिष्ठ महाविद्यालयाचे १ ले वर्ष. 1st and 2nd year of Jr. College and 1st year of Sr. College	60	100
2. वरिष्ठ महाविद्यालयाचे दुसरे आणि तिसरे वर्षे 2nd year and 3rd year Sr. College	90	140
3. एम. ए., एम्. एस्. सी., एम्. कॉम. M. A., M. Sc., M. Com.	120	100
4. व्यावसायिक अभ्यासक्रम Professional Courses	120	100

ह्या शिष्यवृत्त्या, कला, शास्त्र, वाणिज्य या विद्यार्थ्यांना पदव्युत्तर शिक्षणापर्यंत दिल्या जातात व जे विद्यार्थी वैद्यकीय, अभियांत्रिकी, शेती, कायदा या शाखेत शिक्षण घेत आहेत त्यांना त्यांचे शिक्षण पूर्ण होईपर्यंत दिल्या जातात.

The tenure of the scholarships in case of Arts, Science and Commerce is upto Post-Graduation and in case of Engineering, Medicine, Agriculture and Law from 1st year of the course till completion of the Degree course.

राष्ट्रीय गुणवत्ता शिष्यवृत्ती संख्या लाभधारकांची संख्या, खर्च इत्यादी दर्शविणारा तक्ता
Table showing the no. of sets, no. of beneficiaries and expenditure etc.

तक्ता २२ TABLE XXII

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	माध्यमिक शिक्षण परीक्षा मंडळाचे नावे Name of the Divisional Board	एकूण मंजूर संचांची संख्या Total No. of sets			लाभधारकांची संख्या No. of beneficiaries			प्रत्यक्ष खर्च Actual expenditure/Budget		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	पुणे Pune	1,365	1,444	1,550	6,465	6,650	6,950	5,318	5,550	5,600
2	औरंगाबाद Aurangabad	221	241	275	848	900	950	722	750	800
3	नागपूर Nagpur	506	553	575	1,392	1,450	1,600	1,360	1,400	1,600
	एकूण Total	2,092	2,238	2,400	8,705	9,000	9,500	7,400	7,700	8,000

तक्ता २२—चालू TABLE XXII—contd.

अ. क्र. Sr. No.	माध्यमिक शिक्षण परीक्षा मंडळाचे नावे Name of the Divisional Board	प्रथम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of 1st Awardee		अंतिम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेली गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last Awardee	
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)
1	2	12	13	14	15
1	पुणे Pune	95.43	96.00	82.71	83.00
2	औरंगाबाद Aurangabad	90.71	91.00	81.00	82.00
3	नागपूर Nagpur	92.43	93.00	79.43	80.00
	एकूण Total

४ (६) भारत सरकारची प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांच्या मुलांना शिष्यवृत्त्या.—प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतील शिक्षकांच्या वृद्धिमान मुलांनी त्यांचे शिक्षण पुढे चालू ठेवावे म्हणून वरील शिष्यवृत्त्या देण्याची योजना अंमलात आणली आहे. ह्या शिष्यवृत्त्या ज्या विद्यार्थ्यांना मा. शि. मंडळ, विद्यापीठ किंवा मान्यताप्राप्त प्राधिकरण यांनी वेतलेल्या माध्यमिक शालान्त परीक्षेत अथवा तत्सम परीक्षेत कमीत कमी ६० टक्के गुण मिळाले आहेत अशा विद्यार्थ्यांनाच मंजूर केल्या जातात. तसेच ह्या शिष्यवृत्त्या जे विद्यार्थी कला, शास्त्र, वाणिज्य

अभियांत्रिकी, वैद्यकीय, शेती, कायदा, शिक्षण किंवा मान्यताप्राप्त संस्थेतील कोणत्याही विद्याशाखेतील पूर्णकालिक अभ्यासक्रम पूर्ण करतील यांना ह्या शिष्यवृत्त्या खालीलप्रमाणे दिल्या जातात. या शिष्यवृत्तीसाठी एकूण ८० संच आहेत.

4 (vi) *Government of India Scholarships to the Children of Primary and Secondary School Teachers.*— Government of India have introduced the scheme of scholarship to meritorious children of primary and secondary school teachers for prosecuting higher studies. The scholarship is awarded to the students who secure at least 60 per cent marks in S. S. C. Examination or equivalent examination conducted by the Board or University or recognised authority. The scholarship is awarded to the students pursuing regular full-time course in Arts, Science, Commerce, Engineering, Technology, Medicine, Agriculture, Veterinary Sciences, Law, Education or in any other faculty in a recognised Institution. The value of the scholarships is as under. There are total 80 sets under this scholarship.

	वर्ग Class 1	अनिवासी Day Scholar 2	निवासी Hosteler 3
1. मा. शा. प. नंतर कनिष्ठ महाविद्यालय व वरिष्ठ महाविद्यालयाचे पहिले वर्ष Post S. S. C. Jr. College, 1st Year of the Sr. College	...	रु. Rs. 60 p. m.	रु. Rs. 100 p. m.
2. वरिष्ठ महाविद्यालयाचे दुसरे व तिसरे वर्ष Sr. College 2nd and 3rd year	...	रु. Rs. 90 p. m.	रु. Rs. 140 p. m.
3. एम. ए., एम. एस्सी., एम. कॉम. M. A./M. Sc./M. Com.	...	रु. Rs. 120 p. m.	रु. Rs. 170 p. m.
4. व्यावसायिक Professional courses	...	रु. Rs. 120 p. m.	रु. Rs. 170 p. m.

शिष्यवृत्ती मंजूर करताना पालकांचे उत्पन्न रुपये ५०० द. म. असले पाहिजे.

The income-limit prescribed for the award of scholarships is Rs. 500 p. m.

ही शिष्यवृत्ती जो अभ्यासक्रम निवडला असेल तो पूर्ण करेपर्यंत मिळते. ही शिष्यवृत्ती प्रत्येक वर्षी चांगली वर्तणूक, समाधानकारक प्रगती, म्हणजेच प्रत्येक वार्षिक परीक्षेत ५० % गुण व नियमित हजेरी या अटीवर दिली जाते.

The tenure of the scholarship is till the completion of the chosen course. The scholarship is renewed from year to year subject to good conduct, regular attendance and satisfactory progress. i. e. 50 % marks at each annual promotional exam.

आलेल्या अर्जांची संख्या, लाभधारकांची संख्या व झालेला खर्च दर्शविणारा तक्ता
Table showing No. of applications received, No. of beneficiaries etc.

तक्ता २३ TABLE XXIII

Scholarship to the children of Primary and Secondary School teacher in Jr. and Sr. Colleges and other institute Post Graduate courses of all faculties.

अ. क्र. Serial No.	विभागीय मा. शा. परीक्षा मंडळाचे नाव Name of the Divisional Board	संचांची संख्या No. of sets	आलेल्या अर्जांची एकूण संख्या No. of Applications received			लाभधारकांची संख्या No. of beneficiaries		
			(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	पुणे Pune	51	710	750	775	135	158	158
2	नागपूर Nagpur	20	225	250	275	24	41	46
3	औरंगाबाद Aurangabad	9	175	200	225	25	39	49
	एकूण Total	80	1110	1200	1275	184	238	253

तक्ता २३—चालू TABLE XXIII—contd.

अ. क्र. Serial No.	विभागीय मा. शा. परीक्षा मंडळाचे नाव Name of the Divisional Board	प्रथम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of 1st awardee		अंतिम शिष्यवृत्तीधारकाने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee	
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)
1	2	10	11	12	13
1	पुणे Pune	82.57	83.00	80.43	81.00
2	नागपूर Nagpur	80.57	81.00	78.14	80.00
3	औरंगाबाद Aurangabad	80.90	81.00	79.60	80.00
	एकूण

४. (७) आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गातील विद्यार्थ्यांना मिळणारी गुणवत्ता शिष्यवृत्ती.—आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गातील हुंशार मुले मुली ज्यांना माध्यमिक शालांत परीक्षेत शेकडा ४५ टक्के गुण मिळालेले आहेत व जे पहिल्याच वेळी उत्तीर्ण झाले आहेत अशांना पुढील उच्च शिक्षणास वंचित होऊ नये म्हणून शासनाने १९७८-७९ सालापासून १६०० गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या मंजूर केलेल्या आहेत. ही शिष्यवृत्ती फक्त कनिष्ठ महाविद्यालयीन स्तरासाठीच उपलब्ध आहे. या शिष्यवृत्त्यांची विभागणी (१) १,००० शिष्यवृत्त्या शास्त्र शाखा, (२) ४०० शिष्यवृत्त्या वाणिज्य शाखा व (३) २०० शिष्यवृत्त्या कला शाखामध्ये शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी केलेली आहे. या शिष्यवृत्त्यांचे वाटप महाराष्ट्र राज्याच्या २८ जिल्ह्यांमध्ये माध्यमिक शालांत परिक्षेस आर्थिकदृष्ट्या मागासलेले जेवढे विद्यार्थी जिल्ह्यातून बसले आहेत त्यांचे प्रमाण राज्यात एकूण या परिक्षेस बसलेल्या आर्थिकदृष्ट्या मागास-विद्यार्थ्यांशी निगडित केले आहे. या शिष्यवृत्तीचे दर उच्च माध्यमिक अभ्यासक्रमाकरिता दरमहा रु. ७० मुलांकरिता व दरमहा रु. ८० मुलींकरिता ते जर वसतिगृहात राहत असतील तर दिले जातात. तसेच दरमहा रु. ४० मुलांकरिता व दरमहा रु. ५० मुलींकरिता वसतिगृहात न राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांना दिले जातात. या दराने ही शिष्यवृत्ती १० महिन्यांकरिता दिली जाते. अंतिम परिक्षेत ४५ टक्के गुण मिळवून वरच्या वर्गात जाणाऱ्या विद्यार्थ्यांची ही शिष्यवृत्ती पुढील शिक्षणासाठी चालू राहते. ही शिष्यवृत्ती प्रथम शिक्षण संचालकाडून मंजूर केली जाते व त्याचे नूतनीकरण ज्या त्या शिक्षणधिकारी/शिक्षण निरीक्षक यांचेकडून केले जाते.

4. (vii) *Merit Scholarship for Economically Backward Class students.*—With a view to ensuring that promising boys and girls from the Economically Backward Class, who have passed the S. S. C. Examination in one attempt and have scored at least 45 per cent in the said examination are able to prosecute higher studies after S. S. C. stage 1,600 merit scholarships at the post S. S. C. stage have been introduced from the academic year 1978-79 as under : This scholarship is available only for Jr. College stage.

(1) 1,000 for science stream, (2) 400 for Commerce stream and (3) 200 for Arts stream.

These scholarships have been distributed among the 28 Districts of the State, broadly in proportion to the estimated number of Economically Backward Class candidates appearing for the S. S. C. Examination from the District to the estimated number of Economically Backward Class candidates appearing from the State as a whole for the S. S. C. Examination. The rate of scholarship at the higher secondary stage is Rs. 70 per month for boys and Rs. 80 per month for girls who are hostellers and are actually paying the hostel charges, and Rs. 40 per month for boys and Rs. 50 per month for girls who are day scholars, and is tenable for ten months in a year. The scholarship is renewable from year to year and the renewal is dependant on promotion to the next class with at least 45 per cent marks in the aggregate in the final examination which determine promotion to the next class. Fresh awards are issued by Director of Education and renewal is done by respective EOS/E. I.

तक्ता २५

TABLE XXIV

		एकूण इ. बी. सी. विद्यार्थ्यांची एस. एस. सी. परीक्षेसाठी बसणाऱ्यांची संख्या No. of E. B. C. students appeared at the S. S. C. examination					शिष्यवृत्ती संच No. of Sets	
अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	१९८२ परीक्षा मार्च/एप्रिल 1982 Exam. March/April	१९८३ परीक्षा मार्च/एप्रिल 1983 Exam. March/April	१९८४ अंदाजे परीक्षा मार्च/एप्रिल 1984 (Estimates) Exam. March/April	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	१९८४-८५ (अंदाजे) 1984-85 (Estimated)	
1	2	3	4	5	6	7	8	
1	मुंबई Bombay							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	87800	101705	102000	64	64	64	
2	ठाणे Thane							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	22000	22500	23000	48	48	48	
3	रायगड Raigad							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	8400	8500	9000	48	48	48	
4	रत्नागिरी Ratnagiri							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	5123	5862	6500	21	21	21	
5	सिध्दुर्ग Sindhudurga							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total	27	27	27	
6	नाशिक Nashik							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	20000	20020	20150	80	80	80	
7	धुळे Dhule							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	13900	14000	14300	64	64	64	
8	जळगाव Jalgaon							
	मुले Boys	
	मुली Girls	
	एकूण Total ...	20950	21100	21300	96	96	96	

The following table shows the No. of Scholarships and awards made during the year

TABLE XXIV

विद्यार्थ्यांकडून आलेल्या अर्जांची संख्या Total No. of applications received from the eligible E. B. C. Pupils			मंजूर/नूतनीकरण केलेल्या शिष्यवृत्त्यांची संख्या Award and continuance of Scholarship made			प्रथम शिष्यवृत्ती धारकांने मिळविलेल्या गुणांची टक्केवारी Percentage of marks of first awardee		अंतिम शिष्यवृत्ती धारकाची टक्केवारी Percentage of marks of last awardee	
१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-1984 (Anticipated)	१९८४-८५ (अंदाजे) 1984-85 (Estimated)	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	१९८४-८५ (अंदाजे) 1984-85 (Estimated)	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
120	130	140	77	77	77
46	73	80	48	48	48	---
186	203	220	125	125	125	85%	83%	68%	51%
82	93	120	60	60	60
53	50	30	26	25	25
135	143	150	86	85	85	82.57	83.0	47.0	49.57
140	145	150	62	62	73
50	55	75	45	45	42
190	200	225	107	107	115	80.5	55.8
50	50	60	20	32	32
25	19	20	16	10	10
75	69	80	36	42	42	81.5	80.0	63.0	67.0
..
..
..
435	435	440	115	115	156
115	125	135	78	78	44
550	560	575	193	193	200	82.29	82.3	55.2	60.4
175	180	175	95	95	98
60	65	80	32	32	39
235	245	255	127	127	137	80.84	58.44
69	29	29	28	29	29
42	10	10	20	10	10
111	39	39	48	39	39	77.00	77.50	66.28	54.14

तक्ता २४—चालू TABLE XXIV—contd.

1	2	3	4	5	6	7
9	अहमदनगर Ahmadnagar					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	14000	13500	20000	80	80
10	पुणे Pune					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	32025	33625	34300	80	80
11	सातारा Satara					
	मुले Boys	41	45
	मुली Girls	23	19
	एकूण Total	13756	16588	17150	64	64
12	सांगली Sangli					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	15600	13850	16200	80	80
13	सोलापूर Solapur					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	15700	15800	16300	96	96
14	कोल्हापूर Kohapur					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	13016	16500	16500	48	48
15	औरंगाबाद Aurangabad					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	13600	13850	14350	48	48
16	जालना Jalna					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	3605	4100	4595	14	14
17	परभणी Parbhani					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	6700	6850	7100	32	32
18	बीड Beed					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	6709	9000	9500	32	32
19	नांदेड Nanded					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	7850	8200	8750	32	32

तक्ता २४—चालू TABLE XXIV--contd.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
234	325	330	105	103	107
64	125	150	55	57	62
298	450	480	160	160	169	82.14	82.00	61.4	57.5
190	200	210	50	55	56
117	125	130	30	25	24
307	325	340	80	80	80	82.0	83.0	54.4	56.0
324	264	264	80	72	80
100	46	46	28	39	42
424	310	310	108	111	122	81.4	81.4	51.5	51.5
360	485	495	100	100	100
230	115	125	65	65	70
590	600	620	165	165	180	82.43	81.7	57.0	61.0
481	475	485	120	120	165
44	65	80	70	70	45
525	540	560	190	190	210	79.28	79.43	67.0	52.0
186	280	280	56	56	56
60	70	70	40	40	40
246	350	350	96	96	96	89.1	90.0	54.3	55.5
135	140	145	75	80	85
30	30	45	30	30	35
165	170	190	105	110	120	81.0	81.71	51.0	61.0
53	20	25	10	15	20
20	10	10	9	7	8
73	30	35	19	22	28	81.14	82.0	45.0	46.0
170	180	180	40	45	45
20	25	40	22	20	25
190	205	220	62	65	70	77.0	78.0	64.1	50.55
108	150	160	42	50	52
12	50	60	11	11	11
120	200	220	53	61	63	79.5	81.0	69.0	72.0
135	165	205	55	55	70
30	30	20	25	25	30
185	195	225	80	80	100	78.80	..	56.50	..

तक्ता २४—चालू TABLE XXIV—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
20	उस्मानाबाद Osmal abad						
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	12600	13500	14000	26	26	26
21	लातूर Lat ur						
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	38	38	38
22	बुलढाणा Buldhana						
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	10900	11100	11800	48	48	48
23	अकोला Akola						
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	6640	6790	6830	48	48	48
24	अमरावती Amravati	...					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	15440	15850	16455	80	80	80
25	यवतमाळ Yeotmal	...					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	9791	10078	10938	48	48	48
26	वर्धा Wardha	...					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	8700	8850	9200	48	48	48
27	नागपूर Nagpur	...					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	29500	30540	31500	112	112	112
28	भंडारा Bhandara	...					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	12050	12350	12700	64	64	64
29	चंद्रपूर Chandrapur	...					
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	9000	9050	9150	40	40	40
30	गडचिरोली Gadchiroli						
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	900	1000	1200	8	8	8
	एकूण Total						
	मुले Boys
	मुली Girls
	एकूण Total	309339	471658	392968	1641	1641	1641

४ (८) अहिदी भाषिक राज्यातील शालांत परीक्षेत्तर हिंदी शिष्यवृत्ती.—हिंदी विषयाच्या अध्ययनासाठी अहिदी राज्यातील मुल उत्तेजनार्थ भारत सरकारतर्फे देण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्त्या. सदरहू हिंदी शिष्यवृत्त्यांचे २५५ संघ प्रतिवर्षी केंद्र शासनाकडून मंजूर जातात. हिंदी शिष्यवृत्तीचे दर अनुक्रमे :—

- (१) रु. ५० द. म. इ. ११ वी, १२ वी व तीन वर्षीय पदवी अभ्यासक्रमाचे प्रथम वर्ष
- (२) रु. ७५ द. म. तीन वर्षीय पदवी अभ्यासक्रमाचे द्वितीय वर्ष व तृतीय वर्ष.
- (३) रु. १०० द. म. पदव्युत्तर अभ्यासक्रम.

टीप : ह्या शिष्यवृत्तीची प्रथम मंजुरी व नूतनीकरण शिक्षण संचालनातर्फे केले जाते.

तक्ता २४—चालू TABLE XXIV—contd.

9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
135	140	150	90	105	95
30	30	25	40	30	45
165	170	175	130	135	140	80.00	76.71	55.5	53.28
..
..
..
150	155	165	28	30	35
24	30	30	10	10	10
174	185	200	38	40	45	79.0	79.71	52.0	62.5
80	76	105	56	60	53
38	20	20	25	20	30
118	96	125	81	80	83	79.86	83.43	67.14	68.14
290	300	325	102	105	115
105	110	115	60	60	60
395	410	430	162	165	175	79.14	79.14	52.57	52.85
100	55	90	65	65	69
48	30	35	25	25	27
148	85	125	90	90	96	83.8	77.2	52.2	51.0
115	120	140	150	150	165
50	60	60	60	60	60
165	180	200	210	210	225	79.4	79.2	55.3	60.57
180	180	170	80	85	95
70	85	110	25	25	30
250	265	280	105	100	125	78.42	82.7	58.4	47.2
130	152	135	95	98	95
65	58	95	35	37	50
195	210	230	130	135	145	80.0	79.70	52.0	51.14
25	28	29	20	28	29
20	12	10	10	12	10
45	40	39	30	40	39	77.00	77.00	66.28	66.28
7	4	20	3	6	20
4	3	10	2	..	10
11	7	30	5	6	30	76.0	77.7	56.0	65.0
4679	4956	4828	4668	1953	2142
1572	1526	1498	1398	926	942
6251	6482	6326	6066	2879	3084

4 (8) Scholarships to students from Non-Hindi speaking States for post-Matric students in Hindi.—In order to give encouragement to the students from Non-Hindi speaking States for post-Matric students in Hindi. Government of India have sanctioned 255 sets of Scholarships every year. The value of Scholarship is as shown below :—

(1) Rs. 50 p. m. for Stds. XI, XII and first year of the three year degree course.

(2) Rs. 75 p. m. for Second Year and Third Year of the three years degree course.

(3) Rs. 100 for the post graduate studies.

Note : Fresh award and renewal of the scholarship is done by Director of Education.

५. इतर खर्च

५ (१) (अ) (१) बाल भवन, मुंबई.—मुंबई येथील बालभवन हे ५ ते १४ वयोगटातील बालकांना उपस्थित राहून त्यांची विचारक्षमता विकसित करणे, कौशल्य, आत्मविश्वास, व्यक्तिमत्त्व, जीवनविषयक श्रद्धा, मानवता उपयोगी रचनात्मक कार्ये ह्या विविध बाबींना स्पर्श करणाऱ्या कार्यक्रमात सहभागी होण्याची संधी उपलब्ध करून देते. बालभवनात येणाऱ्या मुलांना कार्यानुभव, चित्रकला, संगीत, गोष्ट सांगणे, इत्यादी विषयांचे शिक्षण देण्याची व्यवस्था असते. विविध समाजातील विविध भाषिक, विविध धर्मांची मुले एकत्र येऊन आत्मविश्वास संपादन करतात व बालभवनातील विविध कार्यक्रमाद्वारे स्वतःच्या जीवनविषयक दृष्टीची क्षितिजे विस्तृत करतात म्हणून ही संस्था लोकप्रिय झाली आहे. बालभवनाची स्थापना विद्यार्थ्यांना उपयोगी असल्याचे दिसून आले आहे. या शिवाय जिल्ह्यातून उघडण्यात आलेल्या खाजगी बालभवनास शासन १,००० रुपयांचे आवर्ती अनुदान देते. इतर खर्च स्वेच्छा संस्थांनी सोसावयाचा आहे.

5. Other Expenditure

5 (i) (a) (i) Children's Centre (Bal Bhavan), Bombay.—The Bal Bhavan, Bombay provides opportunities to the children for the age group 5 to 14 to attend and take part in various activities through which they can develop their thinking, skill, self-confidence, personality, faith in life and constructive work helpful to humanity etc. Provision of teaching Craft, Drawing, Music, Story-telling, etc. is also made. The Institute has become very popular as number of children from all the societies, with different languages, provinces, religions come together and develop self-respect and broaden their views through different activities. The establishment of Bal Bhavan has proved useful for children. The private Bal Bhavans opened in the districts are paid recurring grant of Rs. 1,000 the rest of the expenditure being borne by the voluntary organisations.

बालभवनांची संख्या व प्रवेश दिलेल्या मुलांची संख्या इत्यादी दर्शविणारा तक्ता
The following table shows the number of Bal Bhavans opened and number of students enrolled etc.

तक्ता २५ TABLE XXV

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

अ. नं. Sr. No.	वर्ष Year	प्रवेश क्षमता Intake capacity	प्रवेश दिलेल्या मुलांची संख्या Students admitted	शुल्क व इतर उत्पन्न Fee and other income	खर्च Expenditure
1	2	3	4	5	6
1	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actuals) ...	1500	1000	4	171
2	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated) ...	1500	750	9	220
3	1984-85 (अंदाजे) (Estimates) ...	1500	820	10	213

५. (१) (अ) (२) बालभवन उघडणे

5. (i) (a) (ii) Opening of Bal Bhavans

बालभवनातील विद्यार्थी संख्या, झालेला खर्च व दिलेले अनुदान दर्शविणारा तक्ता
Table showing enrolment in Balbhavans, expenditure incurred and grants paid

तक्ता २६ TABLE XXVI

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

जिल्हा District	बालभवनांची संख्या No. of Balbhavans			प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Students admitted			झालेला खर्च Expenditure incurred			दिलेले अनुदान Grants paid		
	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1. मुंबई Bombay	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2. ठाणे Thane	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3. नासिक Nasik	...	1	1	1	30	30	30	2	2	2	1	1
4. धुळे Dhule	...	1	1	1	30	30	30	2	2	2	1	1

तक्ता २६—चालू TABLE XXVI—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
5. जळगाव Jalgaon	...	1	1	1	30	30	30	2	2	2	1	1	1
6. रायगड Raigad	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
7. अहमदनगर Ahmadnagar	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
8. पुणे Pune	...	2	2	2	60	60	60	4	4	4	2	2	2
9. सोलापूर Solapur	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
10. रत्नागिरी Ratnagiri	...	1	1	1	30	30	30	2	2	2	1	1	1
11. सिंधुदुर्ग Sindhudurga	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
12. सातारा Satara	...	1	1	1	48	50	52	2	2	2	1	1	1
13. सांगली Sangli	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
14. कोल्हापूर Kolhapur	...	1	1	1	45	45	50	1	1	1	1	1	1
15. औरंगाबाद Aurangabad	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
16. जालना Jalna	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
17. परभणी Parbhani	...	1	1	1	30	30	30	2	2	2	1	1	1
18. बीड Beed	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
19. नांदेड Nanded	...	1	1	1	30	30	30	2	2	2	1	1	—
20. उस्मानाबाद Osmanabad	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
21. लातूर Latur	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
22. बुलढाणा Buldhana	...	1	1	1	34	40	45	2	2	2	1	1	1
23. अकोला Akola	...	1	1	1	28	30	35	1	1	1	1	1	1
24. अमरावती Amravati	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
25. यवतमाळ Yavatmal	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
26. वर्धा Wardha	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
27. नागपूर Nagpur	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28. भंडारा Bhandara	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
29. चंद्रपूर Chandrapur	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
30. गडचिरोली Gadchiroli	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
एकूण Total	...	12	12	12	395	405	422	22	22	22	12	12	12

५. (२) (अ) रामकृष्ण वसतिगृह.—या योजनेखाली नागपूर येथील रामकृष्ण वसतीगृहास प्रतिवर्षी गट अनुदान दिले जाते. ही भूतपूर्व मध्य प्रदेश शासनाची योजना असून ती महाराष्ट्र शासनाने पुढे चालू ठेवली आहे. ह्या संस्थेस धर्मनिरपेक्ष व जाती निरपेक्षपणे विद्यार्थ्यांना सहाय्य करावे लागेल या अटीवर अनुदान दिले जाते.

5. (2) (a) Ramkrishna Hostel.—Under this scheme Block Grant is paid every year to the Ramkrishna Hostel, Nagpur. This is an Ex. M. P. Govt. Scheme continued by the Maharashtra State. Grant is paid subject to the conditions that the institution has to cater the needs of students irrespective of caste and creed.

वसतिगृहातील विद्यार्थी संख्या दर्शविणारा तक्ता
Table showing the number of students in the hostel

तक्ता २७
TABLE XXVII

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

वर्ष Year	प्रवेश क्षमता Intake capacity	बालेल्या अर्जांची संख्या No. of applica- tions received	प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या No. of students admitted						एकूण Total	केलेला खर्च Expendi- ture incurred	दिलेले अनुदान Grants paid	
			अनुसूचित जाती S. C.	अनुसूचित जमाती S. T.	शटक्या जमाती N. T.	विमुक्त जाती V. J.	इतर मागास जाती O. B. C.	इतर Others				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	...	30	44	2	2	—	—	7	9	20	35	—
(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipa- ted)	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
(अंदाजे)* 1984-85 (Estimates)	...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

* The Institute has requested that it is not in need of the Government grant to its students (Hostel) and the same may be discontinued.

५. (२) (ब) इंग्लंडमधील वसतिगृहांना अनुदान.—लंडनमध्ये उच्च शिक्षण घेणाऱ्या भारतीय विद्यार्थ्यांना वसतिगृह सुविधा प्राप्त करून देण्याची तजवीज लंडन येथील “यंग मेन्स व्हिद्यार्थी असोसिएशन” वसतिगृह करते. महाराष्ट्र राज्यातील विद्यार्थी देखील या सुविधेचा फायदा घेतात. महाराष्ट्र शासन या वसतिगृहास लाक्षणिक अनुदान देते.

5. (2) (b) Grants to Hostel in England.—The Y. M. C. A. Hostel, England provides residential facilities to students from India, prosecuting Higher Education in London. Students from Maharashtra also take advantage of the Hostel. The State Government pays token grant to the Hostel.

अनुदानाची रक्कम दर्शविणारा तक्ता

Table showing the grants paid

तक्ता २८ TABLE XXVIII

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

क्रमांक Sr. No.	संस्थेचे नाव Name of the Institute	दिलेले अनुदान Grant paid			महाराष्ट्रातील ज्या विद्यार्थ्यांनी सुविधेचा फायदा घेतला त्यांची संख्या Number of students from Maharashtra who took benefit of accommodation		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	बाय. एम. सी. ए. वसतिगृह, लंडन. Y. M. C. A. Hostel, London ...	—	1200	2,000	20	24	24

तक्ता २९

TABLE XXIX

५ (२) (ड) राष्ट्रीय शिक्षक कल्याण प्रतिष्ठानास अंशदान.—राष्ट्रीय शिक्षक कल्याण प्रतिष्ठान ही शिक्षकांच्या कल्याणाची काळजी घेणारी भारत सरकारची संस्था आहे. आपदग्रस्त शिक्षक व त्यांच्या कुटुंबियांना आर्थिक सहाय्य देण्याचे कार्य हे प्रतिष्ठान करते. राज्य सरकार ह्या प्रतिष्ठानास प्रतिवर्षी रु. २५,००० अंशदान देते. दरवर्षी संपूर्ण राष्ट्रभर पाच सप्टेंबर हा दिवस शिक्षकदिन म्हणून साजरा केला जातो. या दिवशी जनतेकडून देण्या गोजा केल्या जातात. शिक्षक कल्याण निधी तिकीटांच्या छपाईचा खर्च शासन सोसते. शिक्षक कल्याणनिधीच्या तिकिट विक्रीतून मिळालेल्या देण्या शिक्षक कल्याण प्रतिष्ठान ह्या संस्थेत जमा होतात. जे शिक्षक स्वतःच्या किंवा कुटुंबियांच्या आजारपणामुळे अडचणीत असतात, अशा शिक्षकांना आर्थिक सहाय्य दिले जाते. अशा प्रकारचे आर्थिक सहाय्य देण्यासाठी प्रतिवर्षी राज्यांना त्यांनी जमा केलेल्या रकमे पैकी ८० टक्के रक्कम दिली जाते व ह्या निधीतून गरजू शिक्षकांना आर्थिक सहाय्य दिले जाते.

राष्ट्रीय शिक्षक कल्याण प्रतिष्ठान, नवी दिल्ली, यांनी घालून दिलेल्या नवीन पध्दतीप्रमाणे शिक्षक-कल्याण निधीची सर्व रक्कम वरस्पर स्टेट बँक ऑफ इंडिया, मुंबई यांचेकडे जमा होते. यापैकी ८० टक्के रक्कम सदर बँक महाराष्ट्र राज्य शिक्षक कल्याण निधी समिती यांचेकडे जमा करते व उरलेली २० टक्के रक्कम राष्ट्रीय शिक्षक कल्याण प्रतिष्ठान, नवी दिल्ली, यांचेकडे जमा केली जाते.

आर्थिक सहाय्यासाठी आलेल्या अर्जांची संख्या, केलेले सहाय्य व खर्च दर्शविणारा तक्ता
वक्ता २९

अ. नं. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव	तिकिटविक्रीच्या रूपाने जनतेकडून देण्या Public Contribution donation by way of sale of Tickets			प्रतिष्ठानाकडून मिळालेला निधी Fund allotted by Foundation		
		प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimated)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimated)
1	2	3	4	5	6	7	8
1	मुंबई
2	ठाणे
3	रायगड
4	रत्नागिरी
5	सिंधुदुर्ग
6	नाशिक
7	धुळे
8	जळगाव
9	अहमदनगर
10	पुणे
11	सातारा
12	सांगली
13	सोलापूर
14	कोल्हापूर
15	औरंगाबाद
16	जालना
17	परभणी
18	बीड
19	नांदेड
20	उस्मानाबाद
21	लातूर
22	बुलढाणा
23	अकोला
24	अमरावती
25	यवतमाळ
26	बार्शी
27	नागपूर
28	भंडारा
29	चंद्रपूर
30	वडचिरोली
एकूण		234	250	250	223	224	224

सर्व राज्यातील निधि, मुंबई येथील स्टेट बँक ऑफ इंडिया येथे जमा होती.

स्टेट बँक ऑफ इंडिया, मुं. यांचेकडे जमा झालेल्या निधीपैकी ८० टक्के रक्कम महाराष्ट्र राज्य शिक्षक कल्याण निधी समिती यांचेकडे जमा केली जाते.

5. (2) (d) *Contribution to National Foundation for Teachers' Welfare.*—The National Foundation for Teachers, Welfare is a Government of India body taking care of Teachers' Welfare. It provides for financial relief to teachers and their families in distress. The State Government pays annual contribution of Rs. 25,000. The teachers' day is celebrated on 5th September each year all over the country on which donations are collected from public. The expenditure on printing of Tickets for sale is borne by the State Government. Donations received from the sale of Tickets is credited to the National Foundation for Teachers' Welfare Fund. The teachers, who are in need of financial help due to their own illness or the illness of their family members, are given relief in form of cash. The funds for grant of such assistance are allotted to the State annually at 80% of the funds by the State by way of donations by side of tickets from which assistance is granted to needy teachers.

As per new procedure of the N. F. T. W., New Delhi, all collection is deposited in the State Bank of India Bombay, 80 % of which is sent to Maharashtra State Working Committee, Pune and the remaining 20% amount is sent to N. F. T. W. New Delhi, by the State Bank of India.

Table will show the No. of applications received for financial aid, assistance granted and expenditure etc.

TABLE XXIX

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

आर्थिक सहाय्यासाठी अर्जदारांची संख्या No. of applications for financial assistance			लाभधारकांची संख्या No. of beneficiaries			मंजूर केलेले आर्थिक सहाय्य Assistance paid			Name of the District
प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimated)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimated)	प्रत्यक्ष 1982-83 (Actuals)	अपेक्षित 1983-84 (Anticipated)	अंदाजे 1984-85 (Estimated)	
9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
19	20	20	14	15	15	17.50	18	18	Bombay
14	15	15	11	14	14	7.15	8	8	Thane
17	20	20	12	14	14	8.10	9	9	Raigad
16	20	20	14	15	15	9.80	9	9	Ratnagiri
8	10	10	5	5	5	5.75	6	6	Sindhudurga
37	40	40	23	25	25	19.90	20	20	Nasik
25	25	25	16	20	20	15.65	16	16	Dhule
54	60	60	39	40	40	34.75	35	35	Jalgaon
32	35	35	19	20	20	15.25	16	16	Ahmadnagar
53	55	55	30	32	32	18.55	19	19	Pune
26	30	30	16	18	18	13.35	14	14	Satara
24	25	25	11	12	12	10.00	11	11	Sangli
34	35	35	21	23	23	14.35	15	15	Solapur
19	20	20	14	15	15	14.70	15	15	Kolhapur
23	25	25	17	18	18	16.70	17	17	Aurangabad
9	10	10	4	5	5	4.75	5	5	Jalna
9	10	10	3	4	4	2.65	3	3	Parbhani
16	20	20	8	9	9	6.65	7	7	Beed
12	15	15	8	9	9	9.00	10	10	Nanded
22	25	25	14	15	15	14.10	15	15	Osmanabad
2	5	5	1	2	2	0.50	1	1	Latur
28	30	30	16	17	17	17.90	18	18	Buldhana
26	30	30	17	18	18	18.45	19	19	Akola
18	20	20	11	12	12	10.80	11	11	Amravati
15	15	15	9	10	10	8.90	9	9	Yavatmal
3	5	5	1	2	2	1.50	2	2	Wardha
11	15	15	10	11	11	11.50	12	12	Nagpur
22	25	25	17	18	18	16.20	17	17	Bhandara
13	15	15	8	10	10	9.50	10	10	Chandrapur
—	5	5	—	2	2	—	1	1	Gadchiroli
607	680	680	389	430	430	353.90	368	368	Total

५ (३) (अ) स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना शैक्षणिक सवलती.—स्वातंत्र्य सैनिकांच्या पाल्यांना त्यांनी जिल्हादंडाधिकारी यांचे सन्मानपत्र दाखल केल्यास शैक्षणिक सवलती मिळू शकतात. या योजनेखाली उत्पन्न मर्यादेची अट १९८२-८३ या सालापासून काढून टाकण्यात आली आहे. या योजनेखाली खालीलप्रमाणे सवलती/शिष्यवृत्ती/पुस्तक अनुदान मिळते.

5 (3) (a) Educational concessions to the children of freedom fighters.—Besides freeships, scholarships and Book grants are awarded to the children of freedom fighters on the production of Sanman Patra or a certificate from the Collector of the District the condition of income limit is removed from the year 1982-83. The rates of scholarships and book grants for the various stages of Education are as follows :—

कोणत्या शिक्षणासाठी शिष्यवृत्ती/सवलत दिली जाते त्याचा प्रकार Class	शिष्यवृत्ती दर Scholarship Rate	पुस्तक अनुदान Book Grants
८.	1	2
	ह. Rs.	ह. Rs.
1. प्राथमिक शिक्षण वर्ग १ ते ४ Primary Stds. I-IV	... P. M. द. म. Nil	15 P. A. प्रतिवर्षी
2. वर्ग ५ ते ७ Stds. V-VII	... 10 „	20 „
3. वर्ग ८ ते १० Stds. VIII-X	... 10 „	40 „
4. कनिष्ठ महाविद्यालय Junior College	... 25 „	50 „
5. प्रमाणपत्र शिक्षण Certificate course	... 40 „	50 „
6. पदविका शिक्षण Diploma course	... 50 „	100 „
7. पदवी व पदव्युत्तर शिक्षण (वैद्यकीय व अभियांत्रिकी शिवाय) Degree course both graduate and post-graduate (excluding Medical and Engineering).	... 50 „	100 „
8. वैद्यकीय व अभियांत्रिकी पदवी व पदव्युत्तर Degree course both graduate and post-graduate in Medical and Engineering college.	... 60 „	200 „

लाभधारक, खर्च इत्यादीविषयी माहिती दर्शविणारा तक्ता

Table showing the information regarding beneficiaries and expenditure etc.

तक्ता ३० TABLE XXX

(रुपये हजारात / Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	वर्ष Year	लाभधारकांची संख्या No. of Beneficiaries										एकूण Total	खर्च Expenditure/Budget
			प्राथमिक Primary	माध्यमिक Secondary	कनिष्ठ महाविद्यालये Junior Colleges	उच्च शिक्षण, कला, विज्ञान, वाणिज्य पदव्युत्तर महाविद्यालये High Edn. Art./Sc. Comm. & Post- Graduate Colleges	अभि- यांत्रिकी Engr	वैद्यक Medical	इतर महा- विद्यालये Other Colleges	इतर संस्था Other Instt.				
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13		
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	12	40	21	5	7	18	18	121	80	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	25	35	22	4	7	18	16	127	132	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	30	40	25	5	10	20	15	145	135	
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	17	14	20	—	—	2	2	56	27	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	33	15	27	—	—	3	6	85	50	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	33	15	27	—	—	3	6	85	50	
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	33	4	12	—	—	—	2	51	15	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	27	11	13	—	—	—	2	53	17	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	21	12	12	—	—	—	1	46	16	
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2	3	—	2	2	—	4	—	13	6	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2	2	1	2	2	—	2	—	11	20	
		1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	1	3	1	2	1	—	1	—	9	6	
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3	15	5	7	—	—	—	—	30	10	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3	12	7	5	—	—	—	3	30	25	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3	12	7	5	—	—	—	3	30	25	
6	नासिक Nasik	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1	17	14	20	—	—	2	2	56	27	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1	33	15	27	—	—	3	6	85	50	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1	33	15	27	—	—	3	6	85	50	
7	धळे Dhule	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	8	70	10	24	—	—	3	5	120	43	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	8	67	9	23	—	—	3	5	115	42	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	6	61	6	20	—	—	3	5	101	40	
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	70	100	40	35	8	—	7	5	265	83	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	70	100	40	35	8	—	7	5	265	83	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	70	100	40	35	8	—	7	5	265	83	
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	—	116	46	61	—	5	16	4	248	116	
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	—	126	53	64	—	6	18	9	278	130	
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	—	126	53	64	—	6	18	9	276	130	

तक्ता ३०—चालू TABLE XXX--contd.

(रुपये हजारत / Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
10	पुणे Pune	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	28	157	79	154	6	5	7	4	440	129
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	18	132	67	136	3	4	5	1	366	111
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	9	109	52	115	2	3	3	..	293	114
11	सातारा Satara	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	42	186	43	185	6	2	..	10	474	200
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ..	40	183	40	179	6	2	..	10	460	250
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	38	183	38	179	6	2	..	10	456	240
12	सोलापूर Solapur	...1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5	48	16	28	—	2	2	6	107	44
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5	53	18	30	—	2	2	6	116	55
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5	54	18	21	—	2	2	7	119	56
13	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4	124	62	79	5	2	32	13	321	153
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2	100	68	88	5	2	32	23	320	225
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	—	80	90	98	5	2	22	18	315	170
14	सांगली Sangli	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	44	388	97	112	11	15	43	12	722	210
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	30	400	115	100	4	16	27	10	696	250
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	30	400	115	100	4	20	27	10	696	230
15	औरंगाबाद Aurangabad	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	53	126	11	156	20	15	5	2	388	252
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	80	185	42	157	22	16	6	3	511	359
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	93	182	56	165	25	20	9	5	555	225
16	जालना Jalna	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	17	58	13	12	2	..	102	28
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	20	63	15	13	3	..	114	30
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	22	68	17	14	2	..	123	33
17	परभणी Parbhani	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	200	200	80	55	10	545	85
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	200	200	80	95	20	595	90
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	200	200	80	100	20	600	90
18	बीड Beed	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	106	149	70	62	3	6	4	3	403	119
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	119	164	77	65	3	6	4	3	441	130
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ..	119	164	77	66	3	6	4	3	442	130
19	नांदेड Nanded	.. 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	189	197	117	121	16	9	37	5	691	112
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	208	215	129	121	18	10	40	7	748	123
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	228	233	142	134	20	11	43	9	820	136

20	लातूर Latur	...1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	103	98	45	84	330	83
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	113	107	52	93	365	84
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	123	116	59	102	400	87
21	बुलढाणा Buldhana	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	2	5	2	4	13	3
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	5	8	3	7	23	5
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	6	8	3	7	24	5
22	अकोला Akola	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	9	74	39	25	3	2	4	..	156	47
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	7	66	34	21	3	2	4	..	137	44
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	5	59	30	18	2	2	3	..	119	42
23	अमरावती Amravati	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	—	107	40	40	10	4	10	..	211	86
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	—	112	41	46	10	5	10	..	224	88
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	—	112	41	46	10	5	10	..	224	88
24	यवतमाळ Yeotmal	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	—	13	4	6	2	..	1	..	26	12
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	—	16	8	6	2	1	2	..	35	15
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	—	16	8	6	2	1	2	..	35	15
25	वर्धा Wardha	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	..	69	57	28	4	2	7	8	175	70
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	..	87	64	36	7	3	8	12	217	74
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	..	104	75	47	10	5	12	16	269	78
26	नागपूर Nagpur	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	31	363	93	303	18	25	28	57	918	34
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	29	351	88	251	10	26	30	44	829	30
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	29	351	88	251	10	26	30	44	829	30
27	भंडारा Bhandara	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	..	61	23	24	5	22	135	54
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	..	70	33	32	7	26	168	59
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	..	74	37	36	7	26	180	63
28	चंद्रपूर Chandrapur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	3	56	25	26	12	122	48
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	4	45	25	26	10	110	45
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	4	45	25	26	10	110	45
29	गडचिरोली Gadchiroli	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	..	5	3	2	10	6
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	..	5	3	2	10	6
30	उस्मानाबाद Osmanabad	.. 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	170	139	72	1	382	83
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	176	142	78	5	4	..	405	100
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	179	148	82	9	7	..	425	110
एकूण Total	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)***	1091	3001	1160	1707	119	101	239	202	7620	2259	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)***	1141	3129	1266	1727	107	102	238	227	7937	2936	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)***	1172	3130	1325	1769	113	111	238	228	8086	2528	
				

५ (३) (ब) सहा ते चौदा वयोगटातील मुलांना मिळणाऱ्या शैक्षणिक सवलती.—६ ते १४ वयोगटातील मुलांना विनामूल्य शिक्षण देण्याची योजना भूतपूर्व मध्यप्रदेश राज्यात होती व तूर्त ही योजना बिदर्भातील नऊ जिल्हांकरिता चालू आहे. आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांना सवलतीची योजना लागू केल्यानंतर त्याचप्रमाणे प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांना योजना लागू केल्यामुळे आठ ते चौदा या वयोगटातील बहुसंख्य विद्यार्थ्यांचा यामध्ये समावेश झाला आहे. जी मुले आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या सवलतीमध्ये येत नाहीत अशा इयत्ता ५ ते ७ वी मधील विद्यार्थ्यांचा समावेश या योजनेखाली करण्यात आला आहे.

5 (iii) (b) Educational concessions to the children of age-group 6-14.—This is Ex. M. P. State scheme of free education to the children in the age-group 6 to 14 and at present is being continued in the Vidarbha Region only. With the introduction of the E. B. C. scheme and concessions to the children of primary school teachers, most of the students in the age-group 6-14 are covered under those schemes. The scheme is, therefore continued for students in Stds. V to VII, who are not covered under the E. B. C. scheme.

खालील तक्ता लाभधारकांची संख्या व खर्च दर्शवितो.

The following table shows the number of beneficiaries under the scheme.

तक्ता ३१ TABLE XXXI

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव व वर्ष Name of the District and Year	लाभधारकांची संख्या (माध्यमिक) No. of beneficiaries (Secondary)	खर्च/अंदाज Expenditure/Budget
1	2	3	4
1	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
2	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	92
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
3	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
4	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
5	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	25
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
6	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	22
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
7	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	..
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	..
8	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	40	1
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	40	1
9	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)
एकूण Total	... 1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष)	239	10
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित)	320	8
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे)	320	8

५ (३) (क) प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांना फी माफी.—शासकीय मान्य खाजगी संस्था, स्थानिक स्वराज्य संस्था यामधील पूर्णकालिक प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांना फी-माफीची सवलत देण्यात येते. ह्या सवलती सर्व शिक्षण स्तरावर दिल्या जातात. प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांनी शिक्षण घेऊन आपली स्थिती सुधारावी हा या सवलतीचा हेतू आहे. शासन निर्णय क्रमांक पीआरई-७०८९/१५५४७ (१२११) जीईएन-५, दिनांक २५ मार्च १९८१ अन्वये शासनाने १९८१-८२ सालापासून माध्यमिक शाळांना जोडल्या गेलेल्या ५ वी ते ७ वी च्या वर्गांना शिकविणाऱ्या एस. एस. सी./डी. एड. अथवा तत्सम परीक्षा उत्तीर्ण झालेल्या शिक्षकांच्या पाल्यांना प्राथमिक स्तरापासून उच्चस्तरपर्यंत मुफ्त शिक्षण (प्राथमिक शिक्षकांसाठी) जाहीर केले आहे. पूर्वी जी सवलत प्राथमिक शाळेत शिकवत असलेल्याच शिक्षकांच्या पाल्यांना होती ती व्याप्ती वाढविण्यात आलेली आहे.

5 (iii) (c) Free Education to the Children of Primary School Teachers.—The children of full-time Primary School Teachers working in Government, local body and recognised aided private primary schools are held eligible for the concession of free studentships. These concessions are available at all stages of education. The object of the scheme is to ameliorate the conditions of primary school teachers. According to Government Resolution No. PRE-7081/155547 (1211) GEN-5, Education and Employment, dated 25th March 1981, this concession is now extended to the wards of all teachers with S. S. C./D. Ed. or equivalent qualification and teaching V-VII Classes attached to Secondary Schools are entitled to the concession of free education at all levels.

लाभधारकांची संख्या व आलेला खर्च दर्शविणारा तक्ता

Table showing the information regarding beneficiaries and expenditure etc.

तक्ता ३२ TABLE XXXII

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

म. क्र. S. No.	जिल्हाचे नाव व वर्ष Name of the District and Year	लाभधारकांची संख्या No. of beneficiaries									
		माध्यमिक Secondary	कनिष्ठ Junior महा. Colleges	उच्च शिक्षण Higher Education Arts, Science, Commerce including the post graduation	अभि- यांत्रिकी Engg.	वैद्यक Medical	इतर महा. Other Colleges	इतर संस्था Other Insti- tutes	एकूण Total	खर्च अंदाजे Expen- diture Budget	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5127	2079	1683	316	175	169	142	9691	771
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3136	3886	1610	348	194	211	177	9562	904	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4000	3900	1600	350	200	200	200	10450	925	
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5494	726	628	36	31	6915	243
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5538	800	709	50	48	7145	259	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5596	806	772	61	48	7283	262	
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3007	482	340	38	..	3867	128
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3250	513	370	41	..	4174	133	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3510	556	400	44	..	4510	140	
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2030	346	233	73	..	7	44	2733	137
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2543	535	246	75	21	10	50	3480	156	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2574	535	246	75	..	10	50	3490	156	
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	2802	651	245	35	3733	148
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	2950	760	290	45	4045	91	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	2950	760	290	45	4045	180	
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5915	1015	800	10	7740	359
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	6500	1185	895	10	8590	361	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	6500	1185	925	10	8620	361	
7	धळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4026	664	475	79	32	5276	208
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	4055	683	492	83	36	5349	210	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4106	707	508	87	40	5448	215	
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	5290	1227	780	100	7397	309
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5340	1260	835	20	125	7580	335	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5405	1325	900	30	165	7825	350	
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	4911	766	703	..	33	142	66	6621	324
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	5007	788	724	..	34	149	74	6776	340	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	5102	810	745	..	35	156	82	6930	351	
पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	8315	2290	2382	228	112	397	145	13869	633	
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	9724	2399	2443	239	117	415	155	14491	810	
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	9156	2512	2558	251	123	438	150	15218	1042	

तक्ता ३२—चालू TABLE XXXII—contd.

(रुपये हजारोंत/Rs. in thousands)

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
11	सातारा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 11240	620	620	32	49	151	102	12814	303
	Satara	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 11660	764	980	32	49	155	104	13744	286
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 11678	769	981	32	49	159	106	13774	327
12	सांगली	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3672	778	282	90	46	14	73	4955	286
	Sangli	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3644	801	288	102	65	25	97	5022	266
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3644	801	288	102	65	25	97	5022	266
13	सोलापूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 5284	723	479	—	52	23	175	6736	300
	Solapur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 5415	742	482	—	52	23	178	6892	301
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 5535	755	491	—	52	23	179	7035	302
14	कोल्हापूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3564	695	902	75	—	24	105	5365	334
	Kolhapur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3600	705	868	114	—	24	106	5417	335
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3600	705	868	114	—	24	107	5418	335
15	औरंगाबाद	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 755	19	319	—	6	—	—	1099	173
	Aurangabad	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 792	56	331	15	10	—	—	1204	218
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 722	82	341	15	15	—	—	1275	220
16	जांलना	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 748	125	31	—	4	1	—	909	33
	Jalna	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1180	738	36	—	5	4	—	1363	41
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1298	172	38	—	6	4	—	1518	45
17	परभणी	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1210	210	110	—	—	—	20	1550	37
	Parbhani	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1500	220	200	—	—	—	25	1945	40
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1550	220	250	—	—	—	30	2050	40
18	बीड	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 2548	293	151	—	24	—	20	3036	110
	Beed	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 2610	325	182	—	25	—	18	3160	111
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 2685	344	198	—	31	—	24	3282	111
19	नांदेड	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1494	312	206	—	—	34	10	2056	89
	Nanded	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1560	340	225	5	5	40	40	2215	93
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1600	371	247	7	7	45	65	2342	97
20	उस्मानाबाद	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1590	243	100	—	—	—	—	1933	62
	Osmanabad	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1630	261	114	—	—	—	—	2005	66
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1674	279	129	—	—	—	—	2082	70
21	लातूर	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 938	142	78	—	—	—	—	1158	201
	Latur	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1053	152	88	—	—	—	—	1293	246
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1168	162	97	—	—	—	—	1427	271
22	बुलढाणा	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3247	416	172	—	49	37	5	3926	139
	Buldhana	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3269	440	181	—	55	41	6	3992	153
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3325	486	208	—	65	48	9	4141	165
23	अकोला	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 6191	587	286	12	22	6	4	7108	268
	Akola	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 6336	636	310	13	24	8	5	7332	300
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 6483	678	331	15	26	9	6	7548	309
24	अमरावती	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 3740	652	285	40	55	60	40	4872	292
	Amravati	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 3820	670	290	45	95	60	40	5020	317
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 3890	685	300	50	95	60	40	5120	327

तक्ता ३२—चालू TABLE XXXII—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
25	यवतमाळ 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3528	526	213	40	45	21	15	4388	167
	Yavatmal 1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3590	548	232	40	46	24	19	4499	169
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2590	548	232	40	46	24	19	3499	169
26	वर्धा 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1886	224	543	—	2	27	12	2694	93
	Wardha 1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2090	280	624	—	3	35	18	3050	100
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2300	365	700	—	5	40	30	3440	114
27	नागपूर 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3730	663	1173	58	42	35	70	5771	400
	Nagpur 1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	3765	678	1270	60	45	40	75	5933	425
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3765	678	1270	60	45	40	75	5933	425
28	भंडारा 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2649	544	120	—	—	2	12	3327	89
	Bhandara 1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2915	639	161	—	—	5	38	3758	153
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	3120	752	194	—	—	8	54	4128	172
29	चंद्रपूर 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2855	380	140	—	—	—	28	3403	125
	Chandrapur 1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2100	432	160	—	—	—	34	2726	100
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2100	432	160	—	—	—	34	2726	110
30	गडचिरोली 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	736	11	17	—	—	—	—	764	19
	Gadchiroli 1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1000	30	60	—	—	—	—	1090	30
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1000	30	60	—	—	—	—	1090	30
एकूण Total	{ 1982-83 (Actuals) ...	{ (प्रत्यक्ष) ...	108522	18409	14496	964	716	1303	1296	145706	6780
	{ 1983-84 (Anticipated) ..	{ (अपेक्षित) ...	110572	21666	15696	1088	845	1463	1522	152852	7349
	{ 1984-85 (Estimates) ...	{ (अंदाजे) ...	112736	22410	16327	1001	865	1535	1795	156669	7887
	Gr. Total	—	—	—	—	—	—	—	—	—

५ (३) (ड) (१) आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गास सवलत

आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गातील विद्यार्थ्यांना स्वतःचे अथवा त्यांच्या मातापित्यांचे, पालकांचे मागील आर्थिक वर्षाचे उत्पन्न रु. ४,८०० पेक्षा जास्त नाही अशा विद्यार्थ्यांना फी माफीची सवलत सर्व स्तरावरील शिक्षणास उपलब्ध आहे. मात्र राज्य सरकारने ठरवून दिलेल्या प्राधिकाऱ्यांकडून उत्पन्नाचा दाखला हजर करणाऱ्यासच ही सवलत मिळू शकते. वेतन अनुदानाची पद्धत चालू झाल्यापासून बिनसरकारी माध्यमिक शाळा, बिनसरकारी प्राप्त अनुदान, माध्यमिक शाळांना जोडलेल्या कनिष्ठ महाविद्यालयांना व बिनसरकारी कला, विज्ञान, वाणिज्य व प्रशिक्षण महाविद्यालयांना फीच्या रकमेची प्रतिपूर्ती केली जात नाही. सत्र फी व इतर फीच्या रकमेची प्रतीपूर्ती केली जाते. असे जे विद्यार्थी शासकीय शाळेमध्ये, कनिष्ठ महाविद्यालयात व महाविद्यालयात शिक्षण घेतात त्यांचेकडून फी घेतली जात नाही. सरकारी नोकरांच्या बाबतीत वार्षिक उत्पन्न काढताना फक्त मूळ पगार धरण्यात येतो. ही सवलत शासन निर्णय क्रमांक ईबीसी-१०७८/२०९३८१ (१०७२) जीईएन-५ दिनांक ५-६-१९८१ अन्वये मूळ पगार जो वार्षिक उत्पन्न काढण्यासाठी फक्त सरकारी नोकरांसाठी धरला जात होता, त्याची व्याप्ती आता वरील शासन निर्णयाप्रमाणे शेतकी व इतर विद्यापीठे व अशासकीय माध्यमिक विद्यालये व महाविद्यालये यातील शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांसाठी त्यांच्या पाल्यांच्या उच्चमाध्यमिक व महाविद्यालयीन विद्यापीठ स्तरावरील शिक्षणाकरिता वाढविण्यात आली आहे. सन १९८३-८४ पासून फी सवलतीच्या बाबतीत हल्लीची रु. ४,८०० ची वार्षिक उत्पन्नाची मर्यादा इयत्ता १० वी पर्यंतच्या अनुदानित माध्यमिक शाळेतील विद्यार्थीकरिता रु. १०,००० पर्यंत वाढविण्यात आलेली आहे. तसेच शासनमान्य अनुदानिते माध्यमिक शाळामधील मुलींना १० व्या वर्गापर्यंतचे शिक्षण मोफत करण्यात आलेले आहे.

5 (3) (d) (1) E. B. C. Concession

Facilities of fee concession at all stages of education are available to the children whose parents/guardian's income from all sources for the preceding year does not exceed Rs. 4,800. This concession is given on production of income certificate by parent/guardian from the authority as laid down by State Government. With the introduction of payment of salary grants to non-Government secondary schools and also Junior, College classes attached to Non-Government aided secondary schools and Colleges and non-Government Arts Science, Commerce and Education Colleges, the reimbursement of tuition fees is not now made to the institution availing the concession in the form of grant except term and other fees. In case of Government Institutions no fees are charged to the students and it is treated as loss of revenue. In the case of Government servants and the servants of the local bodies their income from only "Pay" proper is taken into account for the purpose of computing the income for deciding eligibility of their Children of Economically Backward Class concession. According to the Government Resolution No. EBC/1078/209381 (1072) GEN-V dated 5-6-1981 this concession of computing "Pay" proper is further extended to the Non-teaching staff of the Agricultural, Non-Agricultural Universities and non-Government Colleges and Secondary Schools for their wards has been decided to implement this scheme in phases and the benefit of this is initially granted to them in respect of higher secondary and collegiate stage only.

From the year 1983-84 the Annual income limit of Rs. 4,800 p. a. for secondary stages of education (i. e. V to X in recognised secondary schools) has been raised upto Rs. 10,000 p. a.

Similar education of girls at secondary stage of education (i. e, in recognised and aided secondary schools in Stds. V to X) has been made free from the year 1983-84.

तबला ३३
TABLE XXXIII

अ. नं. Sr. No.	जिल्हा Name of the District	वर्ष Year	प्रवेश घेतलेल्या मुलांची वर्गवारी Categorywise enrolment								एकूण Total
			माध्यमिक Secondary	कनिष्ठ महाविद्या- लयीन Junior College	महाविद्या- लयीन Higher Education	अभि- यांत्रिकी Engineer- ing	वैद्यकीय Medical	इतर महा. Other Colleges	इतर संस्था Other Institutes		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	मुंबई Bombay	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	597880 ¹	100714	111574	4346	5468	14731	1855	837568	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	601145	101247	111890	4499	6606	14895	1930	842212	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	610000	102000	112000	4650	6649	14835	2000	852134	
2	ठाणे Thane	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	178203	22046	11778	—	—	1811	3973	217811	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	194009	23408	12547	—	—	2120	4310	236394	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	210405	24685	13624	—	—	2290	4675	255679	
3	रायगड Raigad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	56195	3400	1440	—	—	—	1250	62285	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	63055	3975	1685	—	—	—	1400	70115	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	69240	4775	2015	—	—	—	1555	77585	
4	रत्नागिरी Ratnagiri	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	57303	3585	1593	—	20	517	335	63443	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	62799	3707	1993	—	40	530	368	69437	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	64055	4045	2160	—	60	540	407	71267	
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	48976	4716	1763	—	—	—	550	56005	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	49944	5008	1798	—	—	—	560	57310	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	50940	5078	1834	—	—	—	560	58412	
6	नाशिक Nashik	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	134797	6786	15171	—	—	760	990	158504	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	137135	7205	15845	—	—	855	755	161895	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	144775	7685	16435	—	—	895	810	170600	
7	धुळे Dhule	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	101449	13822	4488	—	65	885	1895	122604	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	104476	14422	4590	—	70	905	1925	126388	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	107490	15167	4120	—	75	925	1971	130348	
8	जळगाव Jalgaon	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	137735	20081	13429	600	220	640	920	173625	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	150461	19467	13526	1030	230	650	930	186294	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	158650	21909	13648	1160	230	660	940	197197	
9	अहमदनगर Ahmadnagar	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	140446	15618	18615	—	396	1548	210	178633	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	143255	15930	18987	—	404	1580	2050	182206	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	146567	16311	19387	—	421	1623	2095	186405	
10	पुणे Pune	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	262535	37099	—	—	—	—	—	299634	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	268295	38880	—	—	—	—	—	307175	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	273367	40830	—	—	—	—	—	314197	
11	सातारा Satara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	143645	14688	9066	753	437	607	3797	172993	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	147235	14895	9236	781	454	624	3887	177112	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	149915	15285	9342	805	460	631	3958	180396	
12	सांगली Sangli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	109048	13639	11530	1448	569	2975	2275	141484	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	111217	13948	11752	1476	579	3030	2320	144322	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	111217	13948	11752	1476	579	3030	2320	144322	
13	सोलापूर Solapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	117480	15126	9153	—	876	1119	3041	146795	
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	119998	16195	9437	180	903	1155	3139	151007	
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	4628	16800	9718	180	930	1191	3240	156687	

The following table shows the number of beneficiaries at the various stages of Education and Expenditure incurred under the scheme :

TABLE XXXIII

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

माध्यमिक Secondary	उच्च माध्यमिक Junior College	महा- विद्यालयीन Higher Education	अभि- यांत्रिकी Engi- neering	वैद्यकीय Medical	इतर महा- विद्यालय Other Colleges	इतर संस्था Other Institutes	एकूण Total (12 to 18)	खर्च/अंदाज- पत्रक एकूण Expenditure/ Budget Total	अशासकीय शाळांना फीच्या प्रतिपूर्तीकरिता झालेला अंदाज खर्च Estimated Expenditure on reimbursement of tuition fees in Non- Government	
									माध्यमिक Secondary Schools	उच्च माध्यमिक Junior Colleges
12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
60274	7357	10484	589	539	1437	1078	81558	3654	—	—
89990	6146	10355	601	541	1742	1112	110487	4034	—	—
90247	6257	10390	608	545	1753	1122	110922	4050	—	—
63434	4505	4032	—	—	248	2103	74322	2129	—	—
112488	4769	3214	—	—	270	2292	123033	2832	—	—
121955	5004	3908	—	—	290	2507	133664	2956	—	—
52801	2815	1280	—	—	—	1165	58061	1025	—	—
58820	3470	1505	—	—	—	1290	65085	1015	—	—
63500	3820	1785	—	—	—	1445	70550	1145	—	—
40756	1987	767	—	11	242	267	44030	735	—	—
46000	2200	800	—	20	245	271	49536	805	—	—
48000	2400	900	—	40	250	292	51882	900	—	—
44481	3451	1507	—	—	—	542	49981	763	—	—
44900	3450	1570	—	—	—	560	50480	682	—	—
44900	3450	1570	—	—	—	560	50480	682	—	—
102091	4367	13878	—	—	693	320	121349	1800	—	—
107230	5325	14585	—	—	542	440	128122	1870	—	—
110950	5875	15150	—	—	804	380	133159	1897	—	—
96025	13148	3989	—	—	803	1858	115823	1830	—	—
98994	13730	4084	—	—	819	1884	119511	1840	—	—
101931	14454	4192	—	—	835	1926	123338	1850	—	—
111400	10880	6124	328	195	430	660	130017	2475	—	—
130654	11851	6397	827	204	480	700	151113	2560	—	—
134552	12150	6428	845	210	500	710	155395	2600	—	—
122738	11295	8827	—	135	1177	688	144860	3352	—	—
125182	11507	8991	—	138	1200	703	147721	3416	—	—
117686	11719	9155	—	141	1223	718	150642	3482	—	—
130746	13375	14530	640	417	935	1391	162034	5203	—	—
152000	14027	15205	670	430	980	1465	184777	6060	—	—
158960	14697	15767	700	450	1020	1550	193144	6358	—	—
85885	6910	7645	260	284	349	2992	104325	3098	—	—
113954	9043	9273	343	291	357	3068	136329	2527	—	—
114751	9208	9304	345	298	366	3145	137417	3448	—	—
78300	8760	4550	360	121	995	994	94080	2556	—	—
82500	9100	4940	370	124	1356	1310	99700	2543	—	—
82500	9100	4940	370	124	1356	1310	99700	2543	—	—
77862	8043	4659	—	237	433	1603	92837	2400	—	—
100896	8285	6819	—	244	548	1657	118489	2684	—	—
105925	8535	6836	—	252	563	1731	123842	2783	—	—

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
14	कोल्हापूर Kolhapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	126302	16663	10524	1170	—	400	1024	156083
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	128420	18896	10797	1205	—	414	1047	160779
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	131019	20326	11309	1233	—	433	1089	165409
15	औरंगाबाद Aurangabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	43500	10571	6332	—	—	628	1501	62532
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	46188	10776	6353	—	—	640	1527	65484
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	46405	10990	6780	..	—	650	1557	66382
16	जालना Jalna	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	16207	1939	963	—	92	171	115	19487
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	16606	2050	1059	—	101	188	126	20130
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	17106	2137	1164	—	111	206	138	20862
17	परभणी Parbhani	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	17750	3300	2210	—	—	—	75	23335
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	17800	3500	2400	—	—	—	80	23780
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	17850	4000	2650	—	—	—	150	24650
18	बीड Beed	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	34679	6462	3162	—	150	180	410	45043
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	35815	6727	3600	—	150	190	450	46932
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	37500	7647	4000	—	150	200	475	49972
19	नांदेड Nanded	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	46779	5799	5754	396	450	1578	749	61505
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	51471	6374	6326	435	495	1734	822	67657
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	66615	7008	6957	478	544	1906	902	74410
20	उस्मानाबाद Osmanabad	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	26460	2710	1200	..	—	280	134	30784
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	27030	2780	1145	..	—	285	170	31510
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	27720	2845	1280	..	—	195	190	32230
21	लातूर Latur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	—	—	—	—	—	—	—	—
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	33765	7495	—	—	—	—	—	41261
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	26751	23000	—	—	—	—	—	49751
22	बुलढाणा Buldhana	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	71356	6301	2406	—	613	203	70	80949
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	71950	6890	2480	—	620	208	76	82224
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	72535	8146	2525	—	630	215	80	84131
23	अकोला Akola	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	70108	6657	3660	35	460	620	160	81700
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	73105	6846	3834	40	475	635	170	85105
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	75989	7089	4011	45	490	660	180	88464
24	अमरावती Amravati	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	80500	11365	5452	270	1400	650	1070	100707
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	81600	11995	5715	270	1400	650	1070	102700
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	81802	12020	5720	270	1400	650	1070	102932
25	यवतमाळ Yavatmal	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	76302	8107	3326	425	757	345	348	89610
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	78845	8340	3365	425	760	355	380	92470
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	78845	8340	3365	425	760	355	380	92470
26	वर्धा Wardha	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	48885	3630	2915	110	340	140	980	57000
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	50400	3855	3090	150	360	170	1105	59130
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	51800	4090	3250	160	400	200	1235	61135
27	नागपूर Nagpur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	216027	28054	10897	630	810	992	5880	263283
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	205762	30156	11020	650	820	1030	6210	255648
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	236970	31685	11450	650	850	1050	6300	288955
28	भंडारा Bhandara	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	94039	10159	3168	—	—	117	1660	109143
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	98710	10692	3340	—	—	150	1785	114677
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	103300	11220	3505	—	—	160	18700	120055
29	चंद्रपूर Chandrapur	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	71043	8350	5191	—	—	—	1251	85835
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	74700	8725	5470	—	—	—	1315	90210
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	74700	8725	5470	—	—	—	1315	90210
30	गडचिरोली Gadchiroli	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	780	240	—	—	—	—	—	1020
		1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	1024	260	—	—	—	—	—	1284
		1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	1170	280	—	—	—	—	—	1760
एकूण Total	1982-83 (Actuals) (प्रत्यक्ष) ...	3126489	401627	276753	10183	14123	31907	38318	3899400	
	1983-84 (Anticipated) (अपेक्षित) ...	3246316	424644	283380	11141	14467	32993	39907		
	1984-85 (Estimates) (अंदाजे) ...	3359636	458067	290071	11532	14739	33500	41462		

TABLE XXXIII—contd.

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22
90201	10887	6982	468	38	328	556	109460	3023	—	—
94551	11427	7322	490	—	384	592	114766	5129	—	—
86867	11497	7322	490	—	347	592	117115	5129	—	—
34190	8998	5697	—	—	384	1314	50583	2380	—	—
34482	9206	5713	—	—	392	1316	51109	2400	—	—
34642	9359	5812	—	—	400	1463	51676	2690	—	—
12094	1277	552	—	101	86	103	14213	375	—	—
14060	1412	606	—	111	94	113	16396	412	—	—
15126	1547	660	—	121	102	123	17679	488	—	—
10500	2860	—	—	—	—	—	15160	650	—	—
11500	2900	—	—	—	—	—	16220	750	—	—
12500	3410	—	—	—	—	—	17860	750	—	—
28807	4231	1946	—	95	161	320	35560	998	—	—
31580	5450	2360	—	110	170	375	40045	1000	—	—
33780	6560	3105	—	125	180	435	44185	1050	—	—
37409	3543	2619	144	350	525	708	45298	682	—	—
41146	3889	2879	158	385	576	777	49810	669	—	—
45258	4280	3165	173	423	632	853	54784	736	—	—
26113	2628	234	—	—	1109	134	30218	613	—	—
26625	2670	244	—	—	1155	170	30864	668	—	—
27175	2725	260	—	—	1195	190	31545	691	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28930	695	—	—	—	—	—	29625	12	—	—
26900	8820	—	—	—	—	—	35720	16	—	—
51690	4049	1671	—	392	101	50	57953	1137	—	—
52200	4520	1940	—	450	150	120	59380	1170	—	—
52620	4790	2110	—	525	180	165	60390	1241	—	—
2130	5813	2815	27	370	570	160	11885	2177	—	—
2207	4970	2913	35	470	590	180	11365	2297	—	—
2278	6170	3026	50	500	610	210	12844	2325	—	—
57905	8390	3215	160	1075	470	760	81975	2390	—	—
71255	8460	3435	160	1075	470	760	85615	2489	—	—
76620	8480	3435	160	1075	470	760	91000	2445	—	—
45397	3742	1697	120	443	132	270	50801	1263	—	—
56340	3965	1765	125	445	140	320	63100	1377	—	—
56340	3965	1765	125	455	140	320	63110	1377	—	—
44416	3386	2482	103	328	128	875	51718	1271	—	—
45600	3425	2630	140	350	140	1015	53300	1130	—	—
47750	3640	2870	160	400	170	1145	56135	1415	—	—
172282	9289	9175	405	510	305	4400	196366	6144	—	—
196846	9930	10430	410	520	310	4600	233096	5815	—	—
209234	10200	11700	430	520	310	4900	237294	6780	—	—
45914	4840	1040	—	—	19	1308	53120	1019	—	—
89650	5090	1115	—	—	25	1668	97548	1886	—	—
94150	5360	1181	—	—	30	1753	102474	1666	—	—
48667	3447	2225	—	—	—	1100	55439	1250	—	—
49000	3800	2440	—	—	—	1200	56440	1000	—	—
49000	3800	2440	—	—	—	1200	56440	1100	—	—
680	145	—	—	—	—	—	825	99	—	—
825	166	—	—	—	—	—	991	110	—	—
1080	175	—	—	—	—	—	1255	120	—	—
1794188	174418	126422	3604	5641	12050	27719	2144052	62073	—	—
2110405	184923	135390	4329	5908	13135	29958	2484053	67394	—	—
2187177	201447	141126	4456	6204	13726	31505	2585641	70913	—	—

५ (३) (ड) (२) शिक्षकांना राज्यपुरस्कार.—प्रतिवर्षाला प्राथमिक/माध्यमिक, संस्कृत, पश्चिम व अरेबिक शिक्षकांना केन्द्र शासनाकडून राष्ट्रीय पुरस्कार दिला जातो. तसेच प्राथमिक, माध्यमिक, विशेष, महाविद्यालयीन व विद्यापीठ स्तरावरील शिक्षकांना राज्य पुरस्कार दिला जातो. शिक्षकांना राष्ट्रीय राज्य पुरस्कार देण्याच्या योजनेनुसार ज्यामुद्दयाध्यायाकांची सेवा २० वर्षे व सहाय्यक शिक्षकांची सेवा १५ वर्षे झाली असेल असे शिक्षक गुणवत्तेनुसार व केन्द्र शासनाने ठरविलेल्या निकषानुसार वरील योजनेस पात्र आहेत. त्याकरिता १०,००० प्राथमिक शिक्षकामागे एक व ५,००० माध्यमिक शिक्षकामागे एक या प्रमाणात शिक्षकांची निवड करण्यात येते. राष्ट्रीय/राज्य पुरस्कारासाठी जिल्हा निवड समिती त्यांच्या जिल्ह्यातून शिक्षकांची शिफारस करते व त्या शिफारसीची छाननी गुणवत्तेनुसार राज्य निवड समिती करते व आपल्या अंतिम शिफारसी राज्य शासनाकडे पाठविते. या शिफारसीतून १४ अग्रक्रमांकित शिक्षकांच्या शिफारसी केंद्र शासनाकडे राज्य शासनाकडून केल्या जातात. राष्ट्रीय पुरस्कार ५ सप्टेंबरला तर राज्य पुरस्कार २६ जानेवारीला जाहीर होतात. राष्ट्रीय व राज्य पुरस्कार मिळालेल्या शिक्षकांना केंद्र शासनाकडून अनुक्रमे रु. १,५०० आणि राज्य शासनाकडून रु. १,००० चा पुरस्कार व प्रशस्तीपत्र खास पुरस्कार समारंभाद्वारे देण्यात येतो.

वरील योजनेनुसार केंद्र शासनाकडून प्रतिवर्षाला ७ प्राथमिक व ७ माध्यमिक शिक्षकांना राष्ट्रीय पुरस्कार दिला जातो.

राज्य पुरस्कार शिक्षकांना राज्य पुरस्कार देण्याच्या योजनेसाठी प्रतिवर्षाला रु. ७० हजाराची अर्थसंकल्पात तरतूद करण्यात येते.

5 (3) (d) (2) National/State Awards to Primary/Secondary/Special Teachers and College Teachers.—The scheme at present is confined to the Teachers from Primary (including pre-primary), Secondary, Special and college Teachers regulated in accordance with the instructions issued by Government.

The number of Awards is fixed up in proportion to the number of Teachers—i. e. whether there is a strength of 10,000 primary (including pre-primary) and 5,000 Secondary Teachers respectively. The number of National Awards given by Government of India to Primary and Secondary Teachers are deducted from the total number of awards arrived at on the basis referred to above and the remaining awards are given as State Awards.

The value of the National Award is Rs. 1,500 and the State Award is Rs. 1,000 in addition, a merit certificate is given to the recipients of both National and State Award by a special function organised by the Government of India and the State Government respectively. Meritorious Head Masters and Assistant teachers in recognised Primary and Secondary Schools and the teachers in Special Schools for the handicapped who have 20 years and 15 years teaching service and who are actually working as teachers or headmasters are considered eligible for this Award.

The selection of teachers is done with the help of State Level Committee appointed by Government (Director of Education being the Chairman of the Committee) inclusive of one representative of Government of India and one State Government. Proposals are processed through the District Committees.

National Awards are declared on 5th September and the State Awards are declared on the Republic Day i. e. 26th January. According to this Scheme National Awards are given to 7 Primary and 7 Secondary Teachers by Central Government every year. There is a Budget Provision of Rs. 70,000 for the State Awards.

राज्य पुरस्कार मिळालेल्या शिक्षकांची तीन वर्षांची माहिती खालीलप्रमाणे आहे:—

State Awards for the three years are given below :—

	१९८२-८३ (प्रत्यक्ष) (Actuals)	१९८३-८४ (अपेक्षित) (Anticipated)	१९८४-८५ (अंदाजे) (Estimates)
	(1)	(2)	(3)
(1) प्राथमिक शिक्षक Primary Teachers	17	16	17
(2) माध्यमिक शिक्षक Secondary Teachers	16	17	17
(3) विशेष शिक्षक Special Teachers	2	2	2
(4) महाविद्यालयीन शिक्षक College Teachers	6	7	7

तक्ता ३४

TABLE XXXIV

५ (३) (ड) (३) महसुली तोटा.—विविध शासकीय संस्थांतील आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या विद्यार्थ्यांना दिलेल्या शैक्षणिक (D) (3) Loss of Revenue.—Table showing loss of revenue to Government due to grant of Educational

तक्ता ३४

अ. नं. Sr. No.	जिल्हाचे नाव व वर्ष Name of the District and Year	शिक्षणसंस्थात प्रवेश घेतलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Categorywise total enrolment									एकूण Total
		माध्य- मिक Sec.	कनिष्ठ महा- विद्यालय Jr. Coll.	कला व वाणिज्य Arts. and Comm. 5	विज्ञान महा- विद्यालय Sc. Coll.	अभि- यांत्रिकी Engg. Coll.	वैद्यकीय Medical Coll.	इतर महा- विद्यालय Other Coll.	इतर संस्था Other Instt.	10	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
1	मुंबई Bombay										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... 1030	2319	2598	984	—	712	2050	515	10208	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... 1066	2390	2677	947	—	715	2210	517	10522	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... 1100	2400	2700	1000	—	800	2300	600	10900	
2	ठाणे Thane										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
3	रायगड Raigad										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
4	रत्नागिरी Ratnagiri										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	730	20	80	308	1138	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	744	20	80	310	1154	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	759	20	80	316	1175	
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
6	नाशिक Nashik										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
7	धुळे Dhule										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
8	जळगाव Jalgaon										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
9	अहमदनगर Ahmadnagar										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	—	—	—	—	—	
10	पुणे Pune										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ... —	—	—	—	2000	1200	—	160	3360	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ... —	—	—	—	2000	1200	—	160	3360	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ... —	—	—	—	2000	1200	—	160	3360	

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
..
..
..
..
..
..
289	34	80	..	354	757	131
298	49	84	..	365	787	140
210	45	90	..	380	725	145
1379	202	108	114	..	38	29	273	2143	145
1415	195	113	120	30	285	2158	136
1492	205	120	125	35	300	2277	137
10113	287	336	69	577	248	11630	123
10311	285	342	70	588	252	11848	127
9765	290	350	72	590	255	11322	120
4478	130	4608	375
4922	144	5066	412
5366	157	5523	488
6065	150	160	..	6375	55
8500	160	180	..	8840	550
9500	170	190	..	9880	575
7148	15	70	145	..	7378	639
7900	25	100	190	..	8215	731
8500	30	150	225	..	8905	812
8550	66	396	450	525	..	9987	109
9403	72	435	495	576	..	10981	120
10311	79	478	544	632	..	12044	132
6546	286	6832	80
6750	290	7040	50
6955	300	7255	45
4926	82	—	—	291	193	—	—	5492	428
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
3008	313	3321	54
3130	499	3629	71
3325	600	3925	81
8673	404	9077	82
9030	429	9459	90
9482	475	9957	97

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	
24	अमरावती Amravati										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	6600	563	185	380	260	7988	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	6660	590	190	385	265	8090	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	6760	595	190	385	265	8195	
25	यवतमाळ Yavatmal										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	6239	550	425	7214	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	6180	597	425	7202	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	6180	597	425	7202	
26	वर्धा Wardha										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1793	238	2031	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1915	250	2165	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2050	280	2330	
27	नागपूर Nagpur										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	3953	130	630	670	480	6072	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	4055	152	650	680	490	6227	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	4160	360	650	700	500	6370	
28	भंडारा Bhandara										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	1614	252	1866	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	1656	247	1903	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	1729	260	1989	
29	चंद्रपूर Chandrapur										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	2046	273	2319	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	2345	307	2652	
	1984-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	2480	360	2840	
30	गडचिरोली Gadchiroli										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	859	115	947	
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ..	899	168	1067	
	1984-85 (Estimated)	(अंदाजे) ...	925	240	1165	
	एकूण Total										
	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष) ...	107197	7952	3822	1640	5529	4205	5175	2383	137903
	1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित) ...	104724	8113	3848	1614	5297	4040	5607	2432	135675
	4-85 (Estimates)	(अंदाजे) ...	107697	8485	3930	1680	5357	4233	5889	2739	140010

TABLE XXXIV—contd.

(रुपये हजारत/Rs. in thousands)

12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
4295	108	230	255	245	5123	98
4540	215	250	215	250	5470	88
5345	235	250	275	250	6355	101
5575	463	280	6318	90
6007	458	285	6750	94
6007	458	285	6750	94
1477	192	1664	140
1554	130	1684	152
1620	270	1890	155
3404	301	405	380	210	..	4700	695
3750	315	410	380	220	..	5085	780
3855	320	430	400	230	..	5235	860
804	99	903	77
1384	163	1547	123
1455	180	1635	131
1653	270	1923	170
1981	282	2263	195
2282	335	2577	223
780	104	884	75
900	155	1055	94
925	220	1145	108
79408	3775	814	566	2444	1651	1443	1098	91199	4727
82114	4215	898	544	2253	1516	1596	1141	94277	4698
86705	4759	920	622	2333	1655	1717	1187	99898	5106

५. (४) महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्थांचे व्यवस्थापन.—ज्या शाळा त्यांच्यावर सोपविलेली जबाबदारी पार पाडण्यात हायगय करतात, शालेय व्यवस्थापनासाठी केलेल्या साधनांचा नियमांचा सरवापर करून जनहितास बाधक होईल अशाप्रकारे शाळा चालवितात, अशा शाळांचे व्यवस्थापन काढून घेणेची तरतूद १९७६ मध्ये झालेल्या महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्थांचे व्यवस्थापन याबाबतच्या कायद्यात केलेली आहे.

शालेय संस्थेवर अशा प्रकारची कारवाई करण्यापूर्वी त्या संस्थेस अशा प्रकारची कारवाई का करू नये, याबाबतची कारणे दाखविण्याची संधी दिली जाते. अशा संस्था सामान्यपणे ३ वर्षांच्या कालावधीकरिता ताब्यात घेतल्या जातात. ही कालमर्यादा जास्तीत जास्त ५ वर्षांपर्यंत वाढविता येते. अशाप्रकारे ताब्यात घेतलेल्या शाळेचे अगर महाविद्यालयाचे कामकाज चालविण्यासाठी प्रशासकाची नेमणूक करण्याची तरतूद या कायद्यात केलेली आहे.

5. (iv) Management of Maharashtra Educational Institutions.—The Maharashtra Educational Institution (Management) Act, 1976 provides for taking over the educational institutions which have neglected to perform any of the duties imposed on them or by any law for the time being in force, or instrumental which regulates its administration or is being managed in any manner detrimental to the public interest. The institution is taken over after giving an opportunity to show cause against such action. Such institutions are taken over for limited period of 3 years which can be extended further, if necessary, up to a maximum of 5 years. The Act provides for appointment of an administrator to look after the school or college.

शासनाने चालू वर्षी व्यवस्थापनेसाठी ताब्यात घेतलेल्या संस्थांची संख्या दाखविणारा तक्ता
Table shows the number of institutions taken over by Government for management

तक्ता ३५ TABLE XXXV

(रुपये हजारात/Rs. in thousands)

व. क्र. Sr. No.	जिल्हाचे नाव Name of the District	प्रस्तावित शाळांची संख्या No. of Institutions proposed			प्रत्यक्ष ताब्यात घेतलेल्या शाळांची संख्या No. of Institutions actually taken over			नेमलेल्या प्रशासकांची संख्या No. of Administrators appointed			शासनाचा खर्च Expenditure by Government		
		(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimates)	(प्रत्यक्ष) 1982-83 (Actuals)	(अपेक्षित) 1983-84 (Anticipated)	(अंदाजे) 1984-85 (Estimate)
		3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
1	मुंबई Bombay	2	2	2	0.9	...	0.9
2	ठाणे Thane	1	...	1	1	...	1	1	...	0.5	0.6
3	रायगड Raigad	1	...	1	1	0.5	0.6
4	रत्नागिरी Ratnagiri
5	सिंधुदुर्ग Sindhudurga
6	नाशिक Nashik	1	...	1	1	...	1	1	...	0.5	0.6
7	धुळे Dhule
8	जळगाव Jalgaon
9	अहमदनगर Ahmednagar

10	पुणे Pune	1	1	0.5	
11	सातारा Satara	
12	सांगली Sangli	
13	सोलापूर Solapur	1	1	1	0.5	
14	कोल्हापूर Kolhapur	
15	औरंगाबाद Aurangabad	...	1	1	1	...	1.6	
16	जालना Jalna	
17	परभणी Parbhani	
18	बीड Beed	
19	नांदेड Nanded	
20	उस्मानाबाद Osmanabad	
21	लातूर Latur	1	
22	बुलढाणा Buldhana	
23	अकोला Akola	
24	अमरावती Amravati	
25	यवतमाळ Yavatmal	
26	वर्धा Wardha	...	1	1	1	...	0.7	0.12	0.12	
27	नागपूर Nagpur	
28	भंडारा Bhandara	...	1	1	1	...	0.7	0.12	0.12	
29	चंद्रपूर Chandrapur	
30	गडचिरोली Gadchiroli	
एकूण Total		...	3	4	6	3	3	6	3	3	6	0.29	0.39	0.61

५(५) शाळा न्यायाधिकरणे.—खाजगी शाळांमधील सेवकांच्या नेमणुका व सेवा शर्ती यावर नियंत्रण ठवण्याच्या दृष्टीने व त्यांना सेवाशाश्वती देण्याच्या दृष्टीने शासनाने “महाराष्ट्र खाजगी शाळा कर्मचारी (सेवाशर्ती) विनियम अधिनियम, १९७७” पारित केलेला होता. त्याची अंमलबजावणी दिनांक १५ जुलै १९८१ पासून झाल्याचे शासनाने अधिसूचनेद्वारे अधिसूचित केलेले आहे.

सदर अधिनियमातील कलम ८ (१) अन्वये शासनाने मुंबई, पुणे, नागपूर व औरंगाबाद या चार ठिकाणी प्रत्येकी एक याप्रमाणे शाळा न्यायाधिकरणे नेमावयाचा निर्णय घेतलेला असून न्यायाधिकरणाकरिता खालील कर्मचारी वर्ग मंजूर केलेला आहे.

(१) पीठासीन अधिकारी, (२) लघु लेखक (उच्च श्रेणी), (३) ज्येष्ठ लिपिक, (४) शिपाई.

वरील न्यायाधिकरणांच्या कक्षेत खाली नमूद केलेल्याप्रमाणे निरनिराळ्या जिल्ह्यातील खाजगी शाळा येतील.

(१) मुंबई:— (१) मुंबई व मुंबई उपनगरे, (२) ठाणे, (३) रायगड, (४) रत्नागिरी, (५) सिंधुदुर्ग, (६) नाशिक, (७) धुळे, (८) जळगाव.

(२) पुणे:— (१) पुणे, (२) अहमदनगर, (३) सातारा, (४) सांगली, (५) सोलापूर, (६) कोल्हापूर.

(३) नागपूर:— (१) नागपूर, (२) वर्धा, (३) भंडारा, (४) चंद्रपूर, (५) गडचिरोली, (६) बुलढाणा, (७) अकोला (८) अमरावती, (९) यवतमाळ.

(४) औरंगाबाद: (१) औरंगाबाद, (२) जालना, (३) परभणी, (४) बीड, (५) नांदेड, (६) उस्मानाबाद, (७) लातूर.

वरील चार ठिकाणी पीठासन अधिकाऱ्यांच्या नेमणुका झाल्या असून न्यायाधिकरणाचे कामकाज सुरु झालेले आहे.

अधिनियमातील क्र. ९ मधील तरतुदीनुसार, व्यवस्थापनाकडून ज्यास बडतर्फ करण्यात आले असेल किंवा नोकरीतून काढून टाकण्यात आले असेल किंवा अन्यथा त्याची सेवा समाप्त करण्यात आली असेल किंवा ज्याचा दर्जा कमी करण्यात आला असेल व ज्यावर अन्याय झाला असेल अशा कोणत्याही कर्मचाऱ्यास न्यायाधिकरणाकडे अपील करण्याचा अधिकार असेल व त्यास अशा कोणत्याही आदेशाविरुद्ध अपील करता येईल. त्याचप्रमाणे नियुक्त तारखेस वरील बाबींशी संबोधित अशी कर्मचाऱ्यांची जी अपीले विभागाकडे किंवा संचालकांकडे किंवा यथास्थिती त्यास दुय्यम असणाऱ्या अधिकाऱ्याकडे अनिर्णित असतील ती सर्व अपीले न्यायाधिकरणाकडे ते स्थापन झाल्यानंतर हस्तांतरित करावयाची आहेत. सदर अधिनियमाच्या कलम १६ (१) व (२) मधील तरतुदीनुसार खाजगी शाळांतील कर्मचाऱ्यांचे सेवानियमही शासनाने प्रसिद्ध केलेले आहेत.

5 (v) School Tribunals.—To regulate recruitment and conditions of service of and to provide security of service to employees in Private Schools the Maharashtra Government had passed the “Maharashtra Employees of Private Schools (Conditions of Service) Act, 1977”. Government have notified that the Act has come into force from 15th July 1981.

As per section 8 (1) of the Act, Government have decided to establish School Tribunals one each at Bombay, Pune, Nagpur and Aurangabad, and has also accorded sanction to create following staff.

(1) Presiding Officer, (2) Stenographer (Higher Grade), (3) Senior Clerk, (4) Peon.

Private Schools in the the districts shown against each place will come under the jurisdiction of the School Tribunal established at that place:—

(1) Bombay:— (1) Bombay and Bombay Suburban, (2) Thane, (3) Raigad, (4) Ratnagiri, (5) Sindhurg, (6) Nasik, (7) Dhule, (8) Jalgaon.

(2) Pune:— (1) Pune, (2) Ahmadnagar, (3) Satara, (4) Sangli, (5) Solapur, (6) Kolhapur.

(3) Nagpur:— (1) Nagpur, (2) Wardha, (3) Bhandara, (4) Chandrapur, (5) Gadchiroli, (6) Buldana, (7) Akola, (8) Amravati, (9) Yavatmal.

(4) Aurangabad:—(1) Aurangabad, (2) Jalna, (3) Parbhani, (4) Beed, (5) Nanded, (6) Osmanabad, (7) Latur.

The appointments of presiding officers have been made and the working of the Tribunals have been started.

As per Section 9 of the Act any employee in a Private School who is dismissed or removed or whose services are otherwise terminated or who is reduced in rank, by the Management and who is aggrieved shall have a right of appeal and can appeal against any such order to the Tribunal. Similarly all appeals of employees of Private Schools relating to the above matters pending before the Department or the Director or an officer subordinate to him on the appointed date are to be transferred to the School Tribunal as soon as it is established. As per Section 16 (1) and (2) of the Act Government have also notified Service conditions rules of employees in Private Schools.

(६) अपंग विद्यार्थ्यांसाठी एकात्मशिक्षण योजना

अपंग विद्यार्थ्यांना शिक्षणाची संधी आतापर्यंत फक्त अपंग विद्यार्थ्यांच्या विशेष शाळा किंवा निवासी शाळा या मार्फतच दिली जात होती. त्यात वाढ करण्यासाठी केंद्र शासनाच्या समाज कल्याण खात्याने एकात्म शिक्षण योजना अंमलात आणली आहे. ह्या योजनेनुसार अपंग विद्यार्थ्यांना सर्वसाधारण शाळांमध्ये शिक्षण देण्यात येईल व हे विद्यार्थी शाळांच्या निरनिराळ्या कार्यक्रमात सर्वसाधारण विद्यार्थ्यांप्रमाणे सहभागी होतील. कोणत्याही प्रकारचा न्यूनसंबंध निर्माण व होवा अपंग विद्यार्थ्यांना समाजात मानाने वावरता यावे हे या योजनेचे मूळ उद्दिष्ट आहे.

सध्या अत्यंत थोड्या अपंग विद्यार्थ्यांना एकात्म शिक्षण योजनेचा फायदा काही प्राथमिक व माध्यमिक शाळांतून मिळत आहे. या योजनेची व्याप्ती वाढावी म्हणून सन १९७८-७९ पासून बृहन्मुंबई, पुणे, नासिक, कोल्हापूर, औरंगाबाद, अमरावती व नागपूर ह्या विभागीय मुख्यालयांच्या ठिकाणी ही योजना अंमलात आणली आहे. ह्या योजनेत एकूण २०० प्राथमिक व १८० माध्यमिक अपंग विद्यार्थ्यांचा समावेश होणार असून सध्या योजनेची प्रथमावस्था असल्याने ही विद्यार्थी संख्या मर्यादित राहणार आहे. या योजनेनुसार पुढील चार प्रकारचे अपंग विद्यार्थी एकात्म शिक्षण घेतील. अलीकडेच या योजनेच्या स्वरूपात केंद्र सरकारने बदल केला असून योजना अधिक व्यापक केली आहे तसे निरनिराळ्या वर्षावरील खर्चाच्या अधिक मर्यादाही वाढविल्या आहेत. शिवाय गेल्या २ वर्षांमधील ५०:५० अनुदान तत्वावरील ही योजना आता पूर्ण केंद्रीय सहाय्याची केली आहे.

(१) अंध, (२) मूक-बधिर, (३) शारीरिक व्यंग असणारे, (४) मतिमंद.

ज्या शाळा ही योजना राबविणार आहेत त्या शाळांना व योजनेत समाविष्ट अपंग विद्यार्थ्यांना खालीलप्रमाणे आर्थिक सहाय्य देण्यात येईल :—

(अ) अनावर्ती खर्च.—(१) प्रत्येक अपंग विद्यार्थ्याला पाच वर्षासाठी साधनांसाठी रु. ८०० किंवा प्रत्यक्ष खर्च यापैकी जो कमी असेल तो.

(ब) आवर्ती खर्च.—(१) प्रत्येक अपंग विद्यार्थ्याला दरमहा रु. ५० किंवा प्रत्यक्ष खर्च यापैकी जो कमी असेल तो वाहून खर्च

(२) प्रत्येक विद्यार्थ्याला दर वर्षी रु. ४०० पुस्तके व इतर स्टेशनरी खरेदीसाठी.

(३) प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षकांचे सध्याच्या वेतन श्रेणीप्रमाणे संपूर्ण वेतन (प्रत्येक आठ अपंग विद्यार्थ्यांच्या गटासाठी एक विशेष शिक्षक नेमण्यात येईल).

(४) अंध मुलासाठी वाचन भत्ता दरमहा रु. ५०.

(५) गंभीर स्वरूपाच्या अपंग मुलासाठी असणाऱ्या संरक्षकास भत्ता दरमहा रु. ७५.

(6) Integrated Education for the Handicapped

In order to provide additional educational opportunities to handicapped children for whom such opportunities have so far been provided only by special day or residential schools, the Government of India, Department of Social Welfare have formulated a scheme of 'Integrated Education'. Under this scheme, the handicapped children will be placed in ordinary schools and they will thus participate in different activities of the schools as much as possible. The programme of integrated education is intended to enable the handicapped children to live in the community without any inferiority complex due to their handicaps.

At present only limited number of handicapped children are availing themselves of the facilities of integrated education offered by some primary and secondary schools in the State. To accelerate the pace of education of handicapped children, the scheme has been introduced in the State from academic year 1978-79 at only Regional H. Qs. viz. Greater Bombay, Pune, Nasik, Kolhapur, Aurangabad, Amravati and Nagpur. The scope of the scheme is initially limited to about 460 handicapped students of the following types (280 in primary and 180 in secondary schools) :—

Recently the Government of India have liberalised the scope of the scheme and limit of expenditure on various items has also been raised. Besides, the scheme which for past two years was implemented on 50:50 basis has since been cent percent aided centrally sponsored scheme.

(i) The Blinds, (ii) The Deaf, (iii) The orthopaedically handicapped, (iv) The educable Mentally Retarded.

The selected schools which would admit handicapped students under this scheme would be provided with financial assistance as shown below :—

(a) *Non-Recurring Grant*.—(i) Actual expenditure or Rs. 800 (whichever is less) per child for equipment.

(b) *Recurring Grant*.—(i) Actual expenditure or Rs. 50 (whichever is less) per month per child for over the period of five years transportation.

(ii) Cost of books and stationery at Rs. 400 per child per year.

(iii) Full grant on account of salary in the approved scale prescribed for special teachers (one special teacher to be provided for a batch of 8 handicapped students).

(iv) Reader allowance Rs. 50 p.m. for Blind Children.

(v) Escort allowance for Severely Handicapped Rs. 75 p.m.

एकात्म शिक्षणाची केंद्रे, प्रवेश क्षमता व देण्यात आलेले अनुदान दर्शविणारा तक्ता

Table showing the No. of centres, intake capacity and grant paid etc.

तक्ता ३६ TABLE XXXVI

(रुपये हजारात / Rs. in thousands)

अनु- क्रमांक Sr. No.	केंद्राचे ठिकाण Place of the centre	वर्ष Year	प्रवेश क्षमता Intake capacity		प्रत्यक्ष प्रवेश दिलेल्या विद्यार्थ्यांची संख्या Students actually admitted		शिक्षकांची संख्या No. of Teachers		दिलेले अनुदान Grant paid	
			प्राथमिक Primary	माध्यमिक Secondary	प्राथमिक Primary	माध्यमिक Secondary	प्राथमिक Primary	माध्यमिक Secondary		
			1	2	3	4	5	6		7
1	मुंबई Bombay	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	108	120	100	100	8	7	1,80
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	120	128	110	110	9	8	2,00
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	120	128	110	110	9	8	2,00
2	पुणे Pune	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	100	110	70	100	7	8	2,70
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	110	120	80	110	8	9	2,80
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	110	120	80	110	8	9	2,80
3	नाशिक Nashik	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	24	10	20	8	3	1	0,35
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	30	10	24	10	3	2	0,40
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	30	10	24	10	3	2	0,45
4	कोल्हापूर Kolhapur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	24	20	20	16	2	2	0,40
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	30	24	24	20	2	2	0,60
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	30	24	24	20	3	2	0,70
5	औरंगाबाद Aurangabad	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	20	20	10	16	1	2	0,15
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	20	24	16	20	2	2	0,20
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	20	24	16	20	2	2	0,30
6	अमरावती Amravati	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	16	30	8	24	1	2	0,30
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	16	36	10	30	2	2	0,40
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	16	36	10	30	2	2	0,70
7	नागपूर Nagpur	... 1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	56	88	50	80	4	5	1,20
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	64	100	60	90	5	6	1,50
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	64	100	60	90	5	6	1,50
एकूण Total	...	1982-83 (Actuals)	(प्रत्यक्ष)	348	398	308	344	26	27	6,90
		1983-84 (Anticipated)	(अपेक्षित)	390	448	324	390	31	33	7,90
		1984-85 (Estimates)	(अंदाजे)	390	448	324	390	31	33	8,45

सर्वसाधारण शिक्षण

General Education

(चार) कर्मचारी वर्गाचा सारांश

(iv) Personnel Summary

तक्ता ३७ Table XXXVII

अनु- क्रमांक Sr.No.	पदनाम	वेतनमान Scale of Pay	पद संख्या Number of Posts 1983-84—1984-85	Designation
1	2	3	4	5
	सर्वसाधारण शिक्षण			General Education
1	राजपत्रित—			I Gazetted
	शिक्षण संचालक/संचालक उच्च- शिक्षण.	2250-125—2500	2	2 Director of Education/Director of Higher Education.
	सहसंचालक/आयुक्त/संचालक	1500-50-1650-75—1925	6	6 Joint Director/Commissioner/ Director.
	उपसंचालक/नियोजन अधिकारी/ संशोधन अधिकारी/सचिव/प्रभारी अधिकारी/प्रोग्रॅम कम स्क्रिप्ट राईटर. जनसंपर्क अधिकारी.	1100-50-1550-75—1700	20	20 Dy. Director/Planning Officer/ Research Officer / Secretary/ Officer-in-charge/Programme- cum-Script Writer. Public Relation Officers.
	संशोधन अधिकारी/सहाय्यक संचालक/सहाय्यक आयुक्त/ प्राध्यापक/संपादक/संचालक. प्रशासनाधिकारी.	680-40-1000-EB-50—1500	45	46 Research Officer/Assistant Di- rector / Assistant Commis- sioner/Professor/Editor/ Director/Administrative Officer.
	सहाय्यक लेखाधिकारी/वरिष्ठ लेखा परिक्षक/वरिष्ठ अधीक्षक/शिक्षण उपनिरीक्षक/विशेष अधिकारी/सां- ख्यिकी/समाज शिक्षणाधिकारी/ निर्धारण अधिकारी/प्रबंधक/सहा- य्यक संपादक/अधिव्याख्याता/सहा- य्यक सचिव/कार्यक्रम अधिकारी	600-30-750-EB-40—1150	146	207 Assistant Accounts Officer/Senior Auditor / Superintendent / Dy. Educational Inspector/Officer on Special Duty/Statistician/ Social Education Officer/Eva- luation Officer/Registrar/ Sub- Editor/ Lecturer/ Assistant Se- cretary/Programme Officer.
	अधीक्षक	500-20-700-25—900	6	6 Superintendent
	केंद्राधिकारी	1000-50-1500	4	4 Presiding Officer
	लेखाधिकारी/विद्युत् अभियंत्रिकी	680-40-1000-50-1250	3	3 Accounts Officer/Electric Engineer.
	एकूण	***	250	294 Total
2	अराजपत्रित वर्ग तीन—			II Non-Gazetted Class III
	सहाय्यक अधीक्षक/प्रमुख लेखापाल	500-20-700-25—900	39	47 Assistant Superintendent/Head Accountant.
	लघुलेखक	600-30-750-40—950	19	19 Stenographer
	मुख्य लिपिक/कनिष्ठ लेखापरीक्षक/ शिक्षण उपनिरीक्षक/लघुलेखक/ विस्तार अधिकारी/कला शिक्षक.	395-15-500-20-700-Extn-20—800	241	243 Head Clerk/Junior Auditor/A.D. E.I. / Stenographer / Extension Officer/Art Master.

1	2	3	4	5	2
	यांत्रिकी सहाय्यक/कला शिक्षक/ग्रंथपाल/सहाय्यक शिक्षक/छाया-चित्रकार.	365-15-500-20-660--Extn-20—760	15	15	Technical Assistant/Art Master Librarian/Assistant Master Cameraman.
	वरिष्ठ लिपिक/लघुलेखक/सांख्यिकी सहाय्यक/लघुटंकलेखक/सहाय्यक प्रभारी अधिकारी.	335-15-500-20-580-Extn-20—680	209	223	Senior Clerk / Stenographer-Statistical Assistant / Stenotypist/Assistant Officer incharge/
	कनिष्ठ लिपिक/चित्रचालक/दूर-ध्वनी चालक.	260-10-390-15-420-Extn-15—495	309	326	Junior Clerk/Film Operator/Telephone Operator.
	चालक ...	250-7-285-10-385-Extn-10—435	20	21	Driver
	मल्लोद्योग सहाय्यक/सहाय्यक ग्रंथपाल/चित्र ग्रंथपाल/दूरदर्शन तांत्रिक	290 10-390-15-465-Extn-15—540	8	8	Craft Assistant/Assistant Librarian/Film Librarian/T. V. Technician.
	अंशकालीन निर्देशक ...	Rs. 100 fixed	6	6	Part-time Instructor
		एकूण ...	866	908	Total
3	अराजपत्रित—वर्ग चार—				III Non-Gazetted Class IV
	नाईक/दफ्तरी ...	205-5-250-7-285-10-305-Extn-10-355	19	19	Naik/Daftari
	चपराशी/हमाल/सफाईदार/पहारे-करी/माळी	200-3-230-5-255-Extn-5—280	260	263	Peon / Hamal / Sweeper / Watch man/Mali.
		एकूण ...	279	282	Total
	गोषवारा—सर्वसाधारण शिक्षण				ABSTRACT—GENERAL
	राजपत्रित	250	294	Gazetted
	अराजपत्रित वर्ग तीन	866	908	Non-Gazetted Class III
	अराजपत्रित वर्ग चार	279	282	Non-Gazetted Class IV
		एकूण बेरीज ...	1395	1494	Grand Total
	गोषवारा—२७७ शिक्षण				ABSTRACT 277—EDUCATION
	राजपत्रित	2168	2219	Gazetted
	अराजपत्रित वर्ग तीन	3558	3558	Non-Gazetted Class III
	अराजपत्रित वर्ग चार	1845	1853	Non-Gazetted Class IV
		एकूण बेरीज ...	7581	7630	Grand Total

तक्ता—चालू TABLE—contd.

2	3	4	5	2
राज्य प्रशासकीय शिक्षण संस्था, मुंबई.				
राजपत्रित				
संचालक	... Rs. 2500 P. M. fixed Temporarily revised as 1500-60-1800-100-2000-125-2-2500.	1	1	Director
प्राध्यापक	... 1500-60-1800-100-2000-125-2-2500.	1	1	Professor
अधिव्याख्याता	... 700-40-1100-50-1600.	1	1	Lecturer
अधीक्षक	... 600-30-750-E8-40-1150.	1	1	Superintendent
	एकूण ...	4	4	Total
अराजपत्रित, वर्ग ३—				
उप-लेखापाल	... 395-15-500-20-700-Extn-20-800.	1	1	Dy. Accountant
वरिष्ठ लिपिक	... 335-15-500-20-580-Extn-20-680.	1	1	Sr. Clerk
लघु लेखक	... 395-15-500-20-700-Extn-20-800.	1	1	Stenographer
वसतीगृह अधीक्षक	... 500-20-700-25-900.	1	1	Warden.
ग्रंथपाल	... 365-15-500-20-660-Extn-20-760.	1	1	Librarian
	एकूण ...	5	5	Total
अराजपत्रित, वर्ग ४—				
पहारेकरी	... 200-3-230-5-255-Extn-5-280.	3	3	Watchman
शिपाई	... 200-3-230-5-255-Extn-5-280.	2	2	Peon
सफाई कामगार	... 200-3-230-5-255-Extn-5-280-	2	2	Sweeper
माळी/ग्रंथालय मदतनीस	... 200-3-230-5-255-Extn-5-280.	3	3	Mali/Library Attendant
	एकूण ...	8	8	Total
	एकूण बेरीज ...	17	17	Grand Total

सदररूढ पदे ३०-९-१९८४ पर्यंतच मर्यादित असून ती पुढे वाढविण्याचा प्रस्ताव आहे.

८. मंत्रालय

VIII. MANTRALAYA

(एक) प्रस्तावनात्मक

मंत्रालय पातळीवर शिक्षण व सेवायोजन विभाग हा (१) सर्वसाधारण शिक्षण, (२) तांत्रिक शिक्षण, (३) सेवायोजन, (४) कारगिरांचे प्रशिक्षण आणि (५) कला व संस्कृती या ५ प्रमुख क्षेत्रातील विषयांचा प्रशासनिक विभाग म्हणून काम पाहतो. शिक्षणविषयक शासकीय धोरण ठरविणे, त्याबाबत शैक्षणिक संस्थांना मार्गदर्शन करणे व शिक्षणाचा दर्जा वाढविणे ही ह्या विभागाची प्रमुख कामे आहेत. तांत्रिक शिक्षणाचा विकास व विस्तार करणे, पाठ्यपुस्तकांचा दर्जा वाढविणे, होतकरू मुलांना शिष्यवृत्ती देण्याबाबतची योजना आखणे, विद्यापीठे, स्थानिक संस्था व इतर स्वतंत्र संघटना यांना शैक्षणिक कार्यासाठी अनुदान देणे, तसेच अभिजात भाषांची जोपासना करणे व त्यांना उत्तेजित देणे आणि अनौपचारिक शिक्षण क्षेत्रातील कार्यक्रमांना चालना देणे या विभागाची जबाबदारी आहे. विभागाचे दोन स्थूल विभाग आहेत. (१) सर्वसाधारण शिक्षण व (२) सेवायोजन व मनुष्यबळ विकास, तांत्रिक शिक्षण व प्रशिक्षण. विभागाचे सचिव (आय. ए. एस.) सर्वसाधारण शिक्षण ह्या क्षेत्राखाली येणारी कामे पाहतात. उद्योग, उर्जा व कामगार ह्या विभागातील सचिव (आय. ए. एस.) हे दुसरे क्षेत्र म्हणजे सेवायोजन व मनुष्यबळ विकास, तांत्रिक शिक्षण व प्रशिक्षण यामध्ये येणारी कामे पाहतात. विभागात सहा उपसचिव, तीन उपसंचालक (एक उपसंचालक सांख्यिकी व दुसरे उपसंचालक अभियांत्रिकी व तिसरे अभ्यास व सर्वेक्षण कक्ष), तेरा अवर सचिव चौवीस सहाय्यक सचिव व इतर सहाय्यक कर्मचारीवृंद काम करतात. ह्या विभागाच्या प्रशासनिक नियंत्रणाखाली, (१) शिक्षण संचालक, पुणे (२) तांत्रिक शिक्षण संचालक, मुंबई, (३) संचालक, कला शिक्षण, मुंबई, (४) संचालक, पुरातत्व व संग्रहालये, मुंबई (५) संचालक, क्रीडा व युवक सेवा, पुणे, (६) संचालक ग्रंथालय मुंबई, (७) संचालक, राज्य प्रशासन सेवा संस्था, मुंबई व (८) संचालक, सेवायोजन, मुंबई असे आठ विभागीय प्रमुख शासकीय काम पाहतात. विज्ञान व तंत्र शास्त्रातील समन्वय व संशोधन असा एक स्वतंत्र कक्ष ह्या विभागाला जोडलेला आहे. हा कक्ष महाराष्ट्र राज्याच्या सर्वसामान्य विकासाकरिता उपयुक्त असे संशोधन प्रकल्प तयार करणे व प्रकल्पांची छाननी करणे वगैरे कामे पाहतो. उर्दू भाषेच्या विकासासाठी सामान्य प्रशासन विभागाने स्थापन केलेल्या उर्दू अकादमीची वित्तीय आवश्यकता व कार्यक्रम कार्यभाराचा गोषवाराबाबत माहिती "कला व संस्कृती" या प्रकाशनात दिली आहे. महाराष्ट्र राज्य मराठी विश्वकोश निर्मिती मंडळ व महाराष्ट्र राज्य साहित्य संस्कृती मंडळ ही दोन्ही मंडळे नोव्हेंबर १९८३ पासून शिक्षण व सेवायोजन विभागाकडे वर्ग करण्यात आलेली आहेत. त्यांची वित्तीय आवश्यकता व कार्यक्रम कार्यभाराचा गोषवारा बाबतची माहिती कला व संस्कृती या प्रकाशनात दिली आहे.

(i) Introductory

At the Mantralaya level, Education, and Employment Department works as the Administrative Department for 5 main sectors under its control, viz. (i) General Education, (ii) Technical Education, (iii) Employment (iv) Craftsmen Training and (v) Art and Culture. The functions of the Department are to guide and co-ordinate Educational policy in all its aspects and to determine and develop standards in higher education. The Department is also responsible to expand and develop technical education; to improve quality of text books; to administer scholarships and other schemes; to co-ordinate programmes of assistance to Universities, Local Bodies; and Voluntary agencies in education; to foster and encourage studies in classical languages research in numerous subjects and to promote activities in the field of non-formal education. The Department has two wings, viz. (i) General Education and (ii) Employment and Man-power Development, Technical Education and Training. The Secretary of the Department (IAS) looks after "General Education". The Secretary in the Industries, Energy and Labour Department (IAS) looks after the other wing, viz. Employment and Man-Power Development, Technical Education and Training. On the next rung of the hierarchy, there are at present 6 Dy. Secretaries, 3 Dy. Directors (one for Statistics and one for Engineering and other for Unit for studies and surveys), 13 Under Secretaries, 24 Asstt. Secretaries and other supporting staff. There are 8 Heads of Departments under the Administrative control of this Department, viz; (i) Director of Education, Pune; (ii) Director of Technical Education, Bombay, (iii) Director of Art, Bombay; (iv) Director of Archaeology and Museums, Bombay; (v) Director of Sports and Youth Services, Pune; (vi) Director of Libraries, Bombay, (vii) Director, State Institute for Administrative Careers, Bombay and (viii) Director of Employment, Bombay. One separate Cell, viz. "Co-ordination and Research in Science and Technology" has been attached to this Department. It promotes co-ordination, communication and mutual feed back of latest useful information between Universities, Technological and Research Institutions, Government Departments and field workers and acts as a "Think-Tank" of the State Government for constant review of Scientific and Technological advances during successive Five Year Plans. The information about financial statement and programme work-load summary in respect of Urdu Academy established for the development of Urdu Language is given in the other publication "Art and Culture" of this Department. The State Board for Production of Marathi Vishwakosha and State Board for Literature and Culture have been transferred to this Department with effect from November 1983. The information in respect of financial statement and Programme Work-load summary in respect of these Boards has been published in the publication Art and Culture.

तबला १

TABLE I

(दोन) वित्तीय आवश्यकता
(ii) Financial Requirements

तपशील 1	प्रत्यक्ष खर्च १९८२-८३ Actuals 1982-83			अर्थसंकल्प १९८३-८४ Budget Estimates 1983-84		
	योजनेतर Non-Plan 2	योजनांतर्गत Plan 3	एकूण Total 4	योजनेतर Non-Plan 5	योजनांतर्गत Plan 6	एकूण Total 7
अ-कार्यवार वर्गीकरण						
सचिवालय-शिक्षण विभाग	79,28	13,74	93,02	94,01	1,66,99	2,61,00
दत्तमत ...	—	—	—	2	—	2
भारित ...	—	—	—	—	—	—
(अ)-एकूण स्थूल	79,28	13,74	93,02	94,01	1,66,99	2,61,00
दत्तमत ...	—	—	—	2	—	2
भारित ...	—	—	—	—	—	—
वजा—वसुली	—	—	—	—	—	—
(अ)-एकूण निव्वळ	79,28	13,74	93,02	94,03	1,66,99	2,61,02
ब-उद्दिष्टवार वर्गीकरण						
१ (१) शिक्षण विभाग—						
वेतन ...	41,57	—	41,57	42,82	—	42,82
प्रवास खर्च ...	104	—	1,07	1,10	—	1,10
कार्यालयीन खर्च { दत्तमत ...	2,74	—	2,74	2,75	—	2,75
{ भारित ...	—	—	—	2	—	2
भाडे, पट्टी व कर ...	—	—	—	—	—	—
प्रकाशने ...	—	—	—	—	—	—
आतिथ्य खर्च ...	—	—	—	1	—	1
इतर खर्च ...	1,70	—	1,70	2,29	—	2,29
कर्जे ...	28,16	8,97	37,13	38,44	12,00	50,44
एकूण १ (१) { दत्तमत ...	75,24	8,97	84,21	87,41	12,00	99,41
{ भारित ...	—	—	—	2	—	2
१ (२) विज्ञान व तंत्र शाखेतील समन्वय व संशोधन—						
वेतन ...	2,20	70	2,90	2,65	1,03	3,68
प्रवास खर्च ...	10	15	25	20	20	40
कार्यालयीन खर्च ...	19	68	87	25	30	55
भाडे, पट्टी व कर ...	91	—	91	—	—	—
व्यावसायिक व विशेष कार्याकरिता प्रदाने.	33	52	85	50	1,12	1,62
यंत्रसामग्री व साधन सामग्री ...	—	—	—	—	—	—
सामग्री व पुरवठा ...	—	—	—	—	50	50
सहाय्यक अनुदाने ...	9	1,12	1,21	3,00	1,50,48	1,53,48
इतर खर्च ...	22	—	22	—	—	—
एकूण १ (२) ...	4,04	3,17	7,21	6,60	1,53,63	1,60,23
१ (३) व्यावसायिक विषयक शाखा—						
वेतन ...	—	26	26	—	20	20
प्रवास खर्च ...	—	3	3	—	1	1
कार्यालयीन खर्च ...	—	12	12	—	15	15
एकूण १ (३) ...	—	41	41	—	36	36

TABLE I

(रु. हजारत/Rs. in thousands)

सुधारित अंदाज १९८३-८४ Revised Estimates 1983-84			अर्थसंकल्प १९८४-८५ Budget Estimates 1984-85			Details 1
योजनेतर Non-Plan 8	योजनांतर्गत Plan 9	एकूण Total 10	योजनेतर Non-Plan 11	योजनांतर्गत Plan 12	एकूण Total 13	
95,15	102,89	1,98,04	101,78	162,85	264,63	A. Activity Classification
—	—	—	2	—	2	Voted } Secretariat-Education Charged } Department
95,15	102,89	1,98,04	101,78	162,85	264,63	Voted } Total (A) Gross Charged }
—	—	—	2	—	2	
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
95,15	102,89	1,98,04	101,80	162,85	264,65	Voted } Total (A) Net Charged }
46,00	—	46,00	47,28	—	47,28	B. Objectwise Classification
1,10	—	1,10	1,10	—	1,10	1 (i) Education Department—
2,75	—	2,75	2,90	—	2,90	Salaries
—	—	—	2	—	2	Travel Expenses
—	—	—	—	—	—	Voted } Office Expenses Charged }
—	—	—	—	—	—	Rent, Rates and Taxes
1	—	1	1	—	1	Publications
1,78	—	1,78	2,04	—	2,04	Hospitality Expenses
37,11	12,00	49,11	41,72	10,00	51,72	Other Charges
88,75	12,00	100,75	95,65	10,00	105,05	Loans
—	—	—	2	—	2	Voted } Total 1 (i) Charged }
2,85	93	3,78	2,78	1,95	4,73	1 (ii) Co-ordination and Research in Science and Technology—
30	20	50	20	20	40	Salaries
25	30	55	25	30	55	Travel Expenses
—	—	—	—	—	—	Office Expenses
—	20	20	50	1,12	1,62	Rent, Rates and Taxes
—	—	—	—	—	—	Payment for Professional and Special Services
—	—	—	—	—	—	Machinery and Equipment
—	50	50	—	50	50	Material and Supplies
3,00	86,85	89,85	3,00	1,45,93	148,93	Grant-in-aid
6,40	88,98	95,38	6,73	1,50,00	156,73	Total 1 (ii)
—	24	24	—	24	24	1 (iii) Vocationlisation Cell—
—	—	—	—	1	1	Salaries
—	15	15	—	15	15	Travel Expenses
—	39	39	—	60	60	Office Expenses
—	—	—	—	—	—	Total 1 (iii)

	1	2	3	4	5	6	7
१(४) ७ वे विद्यापीठ स्थापण्याबाबत —							
तयार करण्यात आलेली शाखा							
वेतन ...		—	—	—	—	—	—
प्रवास खर्च ...		—	—	—	—	—	—
एकूण १ (४) ..		—	—	—	—	—	—
१ (५) सेवायोजन अभ्यास व सर्वेक्षण पथक							
वेतन		—	95	95	—	100	100
प्रवास खर्च		—	11	11	—	—	—
कार्यालयीन खर्च		—	13	13	—	—	—
एकूण (इ) ...		—	119	119	—	1,00	1,00
एकूण-ब स्थूल { भारित ...		—	—	—	2	—	2
{ दत्तमत ...		79,28	13,74	93,02	94,01	16,699	2,61,00
वजा-वसुली ...		—	—	—	—	—	—
एकूण-ब निव्वळ ...		79,28	13,74	93,02	94,03	16,999	2,61,02
क-वित्तिय साधनांचे वर्गीकरण—							
मागणी क्रमांक प्रधान शीर्ष							
६६ “२७६, सचिवालय { भारित		—	—	—	2	—	2
सामाजिक व { (दत्तमत)		49,42	4,77	54,19	53,28	1,54,99	2,08,27
सामूहिक सेवा”							
७० “२८८ सामाजिक सुरक्षा व		1,70	—	1,70	2,29	—	2,29
कल्याण”							
२६५ “७६६ शासकीय कर्मचारी		28,16	8,97	37,13	38,44	12,00	50,44
इत्यादीना कर्जे”							
एकूण-क स्थूल ...		79,28	13,74	93,02	94,03	1,66,99	2,61,02
वजा—वसुली ...		—	—	—	—	—	—
एकूण-क निव्वळ ...		79,28	13,74	93,02	94,03	1,66,99	2,61,02

TABLE I—contd.

8	9	10	11	12	13	
—	—	—	—	—	—	1 (iv) Cell in connection with the establishment of VII th University
—	—	—	—	—	—	Salaries
—	—	—	—	—	—	Travel Expenses
—	—	—	—	—	—	Total 1 (iv)
—	146	146	—	205	205	(v) Unit for Employment Studies and Surveys.
—	2	2	—	10	10	Salary
—	4	4	—	10	10	Travel Expenses
—	152	152	—	225	225	Office Expenses
—	—	—	—	—	—	(v) Total
95,15	10,289	19,804	10,178	16,285	26,463	Charged } Total (B) Gross
—	—	—	—	—	—	Voted }
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
95,15	10,289	19,804	10,178	16,285	26,463	Total (B) Net
—	—	—	2	—	2	C. Source of Finance
56,26	90,89	14,715	58,02	15,285	21,087	Demand No. Major Head
1,78	—	1,78	2,04	—	2,04	Charged } 66 "276-Secretariat Social & Community Service
37,11	12,00	49,11	41,72	10,00	51,72	Voted } 70 "288-Social Security and Welfare"
95,15	10,289	10,804	10180	16,285	26,465	265 "766-Loans to Government Servant etc."
—	—	—	—	—	—	Total (C) Gross
—	—	—	—	—	—	Deduct—Recoveries
95,15	10,289	1,98,04	1.01,80	1,62,85	26,465	Total (C) Net

(तीन) कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा व विस्तीर्ण आवश्यकतांचे स्पष्टीकरण

(१) (अ) शिक्षण विभाग

शिक्षण व सेवायोजना विभागाचे प्रशासित मुख्य कार्य म्हणजे (१) सर्वसाधारण शिक्षण, (२) तांत्रिक शिक्षण, (३) सेवा योजना (४) कारागिरांचे प्रशिक्षण आणि (५) कला व संस्कृती.

या विभागाच्या अखत्यारात येणाऱ्या कार्यक्रमांचे कार्यान्वयन संबंधित विभाग प्रमुख किंवा कार्यालय प्रमुखाद्वारा केले जाते. कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा सारांश प्रत्येक कार्यक्रमाची कामगिरी व लक्ष्य दर्शवितो.

हे कार्यक्रम मंत्रालयीन स्तरावर घेतलेल्या धोरणविषयक निर्णयानुसार कार्यान्वित केले जातात. मंत्रालय विभागातर्फे विकासाची कामे प्रत्यक्ष कार्यान्वित करण्यात येत नाहीत, त्यामुळे ह्या विभागासाठी जी निधीची मागणी केली जाते ती मुख्यत्वे करून खालील बाबीसाठी असते

(अ) आस्थापना, अधिकारी वर्ग व इतर कर्मचाऱ्यांची वृद्ध यांचा पगार व भत्ते व आकस्मिक खर्च.

(ब) विभागातील कर्मचारी वृद्धांना देण्याकरिता कर्जे व अग्रिम धन.

त्यामुळे मंत्रालयीन विभागांना कार्यक्रमाच्या कार्यभाराचा गोषवारा देण्यासाठी कोणतीही मोजमापे विहित करणे योग्य व सुसंबद्ध ठरणाऱ्या नाही. ही मोजमापे फक्त प्रत्येक कार्यात्मक कार्यक्रमाच्या प्रगतीचा अंदाज घेण्यासाठी उपयुक्त आहेत. सोबत जोडलेले विवरणपत्र शिक्षण व रोजगार विभागात हाताळलेल्या कार्यभाराची व्याप्ती दर्शविते.

तक्ता २ TABLE 2

कार्यासनांची संख्या No. of Desks	वर्षाच्या सुरुवातीस शिल्लक असलेली प्रकरणे No. of cases pending at the beginning of the year 1980-81		वर्षात मिळालेली प्रकरणे No. of cases received during the year		एकूण Total	
	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)
					(स्तंभ २ + ३ + ६) (Col. 2+3+6)	(स्तंभ ४ + ५ + ७) (4+5+7)
	एक वर्षापर्यंत Upto one year	एक वर्षापेक्षा जास्त Over one year	एक वर्षापर्यंत Upto one year	एक वर्षापेक्षा जास्त Over one year		
1	2	3	4	5	6	7
36	8275	3994	9056	4581	18846	20654
					8	9
					31115	34291

तक्ता २—चालू TABLE II—contd.

निकालात काढलेली प्रकरणे No. of cases disposed of during the year		वर्षाच्या शेवटी शिल्लक राहिलेली प्रकरणे pending at the end of the year				१९८४-८५ अंदाजे येणारी प्रकरणे No. of cases estimated to be received during 1984-85	प्रत्येक कार्यासनाचे निकालात काढलेली सरासरी प्रकरणे Average disposal per Desk	
1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)	1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)		1982-83 (प्रत्यक्ष) (Actual)	1983-84 (अपेक्षित) (Anticipated)
		एक वर्षापर्यंत Upto one year	एक वर्षापेक्षा जास्त Over one year	एक वर्षापर्यंत Upto one year	एक वर्षापेक्षा जास्त Over one year			
10	11	12	13	14	15	16	17	
18574	18907	9056	4581	10400	4418	21,500	514	
							18	
							525	

(iii) Programme work-load Summary and explanation of financial requirements

1 (1) (1) Education Department

The main functions administered by the Education and Employment Department are : (1) General Education (2) Technical Education, (3) Employment, (4) Craftsmen Training and (5) Art and Culture.

The programmes under these functions are implemented through the respective Head of the Departments/Heads of offices under them. The work-load summary in respect of programmes indicating the achievements and targets have been exhibited under the respective programmes.

The programmes are implemented on the basis of the policy decision taken at the Mantralaya Level. The Secretariat Department has no developmental functions to perform directly and the amounts asked for as above constitute mainly for the following purposes :—

(a) Defraying expenditure on the establishment, pay of officers and other staff and allowances, contingencies expenditure etc :

(b) Loans and Advances to Government servants under the administrative control of Education and Employment Department.

It is therefore, not very relevant and appropriate to prescribe a performance measurement yard-sticks in the case of Mantralaya Departments as these yard-sticks are only relevant for assessing the performance under individual Functions/Programmes. However, appended statement will indicate the extent of work-load handled by the Education and Employment Department..

(१) (१) (ब) (१) शिक्षण खाते : शासकीय कर्मचाऱ्यांना कर्जे.—शासकीय कर्मचाऱ्यांना, शासनाकडे निधी उपलब्ध असल्यास पुढील बाबीसाठी कर्जे मंजूर करण्यात येतात:—

(१) घर बांधणीसाठी अगर विकत घेण्यासाठी, (२) वाहने विकत घेण्यासाठी, (३) राष्ट्रीय व धार्मिक सण साजरे करण्यासाठी व (४) हातमागाचे कापड विकत घेण्यासाठी. घर बांधणीसाठी जो निधी उपलब्ध करण्यात येतो त्यातील ३३ टक्के निधी अनुसूचित जाती व जमाती आणि मागास वर्गीय कर्मचाऱ्यांसाठी राखून ठेवण्यात येतो.

I (1) (b) (1) Loans to Government Servants

Loans are advanced to Government Servants for the purposes of (i) construction or purchase of house (ii) purchase of conveyances, (iii) celebration of National and Religious Festivals, and (iv) purchase of Handloom Cloth, subject to the availability of funds. 33 per cent of the total provision on account of house building advances is earmarked for the members of the Scheduled Castes, Scheduled Tribes and Backward Classes.

शासकीय कर्मचाऱ्यांना घरबांधणीसाठी व वाहने विकत घेण्यासाठी देण्यात आलेल्या कर्जांबद्दलची माहिती दर्शविणारा तक्ता

Table showing the information regarding grant of advances to Government servants for house building, Motor conveyance and other conveyances

तक्ता ३ TABLE III

घरबांधणीसाठी अग्रिम घन/कर्जे House Building Advances

वर्ष Year	वर्षाच्या सुरुवातीला प्रतिक्षा सूचीवर असलेल्या अर्जांची संख्या			वर्षभरात आलेल्या अपेक्षित असणाऱ्या अर्जांची संख्या			एकूण Total	निधी उपलब्ध असल्याबाबतची प्रमाणपत्रे निर्गमित केल्याची संख्या Certificates regarding availability of funds were issued					
	मागासवर्गीय इतर		एकूण	मागासवर्गीय इतर		एकूण		मागासवर्गीय इतर		एकूण			
	BCs.	Others		BCs.	Others			BCs.	Others	BCs.	Others	Total	
1	2 (a)	2 (b)	2 (c)	3 (a)	3 (b)	3 (c)	4 (a)	4 (b)	4 (c)	5 (a)	5 (b)	5 (c)	
1982-83 (Actual) प्रत्यक्ष	...	170	327	497	70	50	120	240	377	617	16	35	51
1983-84 (Anticipated) अपेक्षित	...	228	323	551	75	60	135	303	383	686	27	36	63
1984-85 (Estimated) अंदाजे	...	270	350	620

तक्ता ३-चालू TABLE III—contd.

मोटर खरेदीसाठी दिलेली कर्जे Motor Conveyance Advances

इतर वाहने खरेदीसाठी दिलेली कर्जे Other Conveyance Advances

वर्ष Year	वर्षाच्या सुरुवातीला प्रतिक्षा सूचीवर असलेल्या अर्जांची संख्या			वर्षभरात आलेले व अपेक्षित असणाऱ्या अर्जांची संख्या		निधी उपलब्ध असल्याबाबतची प्रमाणपत्रे निर्गमित केल्याची संख्या Certificates regarding availability of funds were issued	वर्षाच्या सुरुवातीला प्रतिक्षा सूचीवर असलेल्या अर्जांची संख्या			वर्षभरात आलेले व अपेक्षित असणाऱ्या अर्जांची संख्या		निधी उपलब्ध असल्याबाबतची प्रमाणपत्रे निर्गमित केल्याची संख्या Number of Certificate regarding availability of funds were issued
	मागासवर्गीय इतर		एकूण	मागासवर्गीय इतर			मागासवर्गीय इतर		एकूण			
	BCs.	Others		BCs.	Others		BCs.	Others	BCs.	Others		
1	6	7	8	9	10	11	12	13				
1982-83 (Actual) प्रत्यक्ष	...	340	67	407	19	209	63	272	163			
1983-84 (Anticipated) अपेक्षित	...	383	70	453	28	210	65	275	146			
1984-85 (Estimated) अंदाजे	...	450	222			

१ (१) (क) ठेव संलग्न विमा योजना-भविष्य निर्वाह निधी.—वर्गणीदारांच्या कुटुंबियांना अधिक सामाजिक सुरक्षितता लाभारी म्हणून आणि राज्य सरकारी कर्मचाऱ्यांना अधिक बचत करण्यास प्रोत्साहन मिळावे म्हणून ही योजना शासनाने सुरू केली आहे. यात कोणताही हप्त्या न देता विमाची सुरक्षितता लाभते. काही अटीच्या अधीन या योजनेखाली राज्य शासनाच्या नोकऱ्याला जास्तीत जास्त रु. १०,००० मिळू शकतील. मात्र मृत्यूसमयी त्याची कमीत कमी पाच वर्षे सेवा झाली असली पाहिजे व भविष्य निर्वाह निधीत कमीत कमी शेवटच्या तीन वर्षांकरिता खालीलप्रमाणे शिल्लक असली पाहिजे :—

(१) वर्ग-१—रु. ३,०००, (२) वर्ग-२—रु. २,५००, (३) वर्ग-३—रु. १,५००, (४) वर्ग-४—रु. १,०००.

1 (1) (c) Deposit-linked Insurance scheme

With a view to providing extra social security to the families of the subscribers to the Provident Fund and positive incentive to State Government employees to save more, the scheme of Deposit-linked Insurance is introduced by Government, which provides an insurance cover to subscribers without payment of any premium. The above benefit will be available subject to the certain conditions and maximum payment will be Rs. 10,000 to a Government servant, who has 5 years service at the time of death and the average balance at his credit for last 3 years is as below:—

(i) Class I—Rs. 3,000, (ii) Class II—Rs. 2,500, (iii) Class III—Rs. 1,500, (iv) Class IV—Rs. 1,000.

१ (२) विज्ञान व तंत्रज्ञान कक्ष

विज्ञान व तंत्रशास्त्रीय संशोधन व त्याचा वापर या संबंधात असलेल्या राज्यस्तरीय उच्च समितीची महाराष्ट्र शासनाने भारत सरकारच्या शिफारशीनुसार पुनर्रचना केली असून नव्याने स्थापन केलेल्या परिषदेला "महाराष्ट्र विज्ञान व तंत्रशास्त्र (मॅकाँस्ट) परिषद" असे नांव दिले आहे. संशोधन व विकास प्रकल्प हाती घेणे, संशोधनाचा शेतकरी, कारागीर, समाजातील दुर्बल घटक व उद्योगधंदे यासाठी उपयोग होण्याच्या दृष्टीने प्रसार करणे हे महाराष्ट्र विज्ञान व तंत्रशास्त्र परिषदेचे उद्दिष्ट आहे. मा. मुख्यमंत्री हे ह्या परिषदेचे अध्यक्ष आहेत व उपमुख्यमंत्री हे उपाध्यक्ष असून इतर २४ सदस्य आहेत. मा. शिक्षण मंत्र्यांच्या अध्यक्षतेखाली एका कार्यकारी समितीची स्थापना करण्यात आली आहे. सचिव, शिक्षण विभाग व मानसेवी सल्लागार, विज्ञान व तंत्रशास्त्र कक्ष हे ह्या समितीचे सह अध्यक्ष आहेत. ह्या व्यतिरिक्त, कार्यकारी समितीवर इतर दहा सदस्य आहेत. मॅकाँस्टकडे येणाऱ्या विविध विज्ञान व तंत्रविज्ञान विषयक प्रस्तावांची छाननी करणे व तसेच तंत्रविज्ञानाचा वापर करणाऱ्यांना ते हस्तांतरित करणे हे ह्या कार्यकारी समितीचे उद्दिष्ट आहे.

२. समितीच्या उद्देशानुसार संशोधन संस्था व प्रयोग शाळा यांना संशोधन कार्ये करण्याकरिता खास उपकरणे व रसायने विकत घेणे व संशोधन करणाऱ्या अधिकाऱ्या/सहाय्यक यांना मानधन देणे याकरिता सहाय्य दिले जाते. समितीचे स्थापनेपासून ४४ प्रकल्प हाती घेण्यात आले असून २१ प्रकल्प पूर्ण करण्यात आले आहेत व इतर प्रगतीपथावर आहेत.

३. नगरपालिकेच्या कचऱ्यापासून "प्रॉडक्शन ऑफ गॅस फ्रॉम सिटी गार्बेज" हा प्रकल्प राबविण्यासाठी केंद्र शासनाकडून आर्थिक सहाय्य मिळत असून सध्या तो महाराष्ट्र शासनाच्या नियोजन विभाग तसेच विज्ञान व तंत्रज्ञान कक्षातर्फे हाताळला जात आहे.

४. विज्ञान आणि तंत्रज्ञान कक्षाची सन १९८३-८४ मधील प्रगती खालीलप्रमाणे आहे :—

खाली नमूद केलेले संशोधनात्मक प्रकल्प यशस्वीरीत्या पूर्ण करण्यात आले असून त्यांचे तांत्रिक विशेष ज्ञान हस्तांतरित करण्याचा प्रश्न शासनाच्या विचाराधीन आहे.—

(१) कोळंबी व मोठ्या कालव्याचे संवर्धन.

(२) खाऱ्या व गोड्या पाण्यातील कोळंबी तसेच कालव्याचे दर्जेदार बीज निर्मितीसाठी बीजोत्पादन केंद्राची स्थापना करणे, ज्या योगे मत्स्य शेतीला दर्जेदार बीज उपलब्ध होईल.

(३) स्वस्त मासळीचा दर्जा वाढविणे व त्याचे उपयोजन.

(४) प्रदूषणजन्य विषारांचा जे द्विमापन पद्धतीने अभ्यास.

(५) बैलजोडी जंतूनाशक फवारणी यंत्र.

(६) मिठागरातील गाळापासून रिफ्रॅक्टरी भट्ट्यासाठी लागणारे दर्जेदार मॅग्नेशिया तयार करणे.

(७) कोणत्याही वस्तुचा नाश न होऊ देता छाननी करण्यासाठी योग्य ती उपकरणे यांचा विकास करणे.

४. "गॅस डिटेक्टर" ह्या प्रकल्पाखाली एचटूपन (हॉयड्रोजन सल्फाईड) आणि एसओटू (सल्फर डाय ऑक्साईड) गॅस डिटेक्टर संबंधीचे तांत्रिक विशिष्ट ज्ञान (टेक्निकल नो हारू) समुपयोगेसाठी उपलब्ध आहे.

५. शिक्षण व सेवायोजन विभागाच्या विज्ञान व तंत्रज्ञान कक्षाने नागपूर येथील विश्वेश्वरया रिजनल कॉलेज ऑफ इंजिनियरींग यांच्या सहकार्याने तयार केलेले आधुनिक बैलगाडीचे संकल्पचित्र उपलब्ध असून प्रत्येक संकल्प चित्राला रुपये १० या दराने ती इच्छुक व्यक्तींना पुरविण्यात येतात. सध्या कार्यान्वित असलेल्या संशोधनात्मक प्रकल्पाशिवाय आणखी काही प्रकल्प सन १९८४-८५ साली मॅकाँस्टची मान्यता घेवून हाती घ्यावयाचे आहेत.

६. केंद्र शासनाच्या अतिरिक्त उर्जाश्रोत आयोगाने कार्यवाहीत आणलेल्या निरनिराळ्या उर्जा विषयक कार्यक्रमांना चालना देण्यासाठी (नवीन २० कलमी कार्यक्रमाचे कलम १२) राज्य शासनाने अतिरिक्त मुख्य सचिव यांच्या अध्यक्षतेखाली मार्च १९८२ मध्ये "कमिटी फॉर न्यू

ॲन्ड रिन्यूअबल सोर्सेस ऑफ एनर्जी” या नावाची एक समिती स्थापन केली आहे. ही समिती उर्जा विषयक साधनांची वाढ करणाऱ्या विषयीच्या निरनिराळ्या कार्यक्रमांचा विचार करते. खाली नमूद केलेल्या योजना/कार्यक्रम चालू आर्थिक वर्षात (१९८३-८४) हाती देण्यात आलेले आहेत.

(१) राष्ट्रीय प्रात्यक्षिक कार्यक्रमांखाली पवनचक्क्या

मार्च १९८२ मध्ये निरनिराळ्या ठिकाणी २३ पवनचक्क्या बसविण्यासाठी जागेची निवड करण्यात आली आहे. त्यापैकी १९८२-८३ मध्ये १७ पवनचक्क्या बसविण्यात आल्या १९८३-८४ मध्ये आणखी १२६ पवनचक्क्या बसविण्याची अपेक्षा आहे. या पवनचक्क्यांचा उपयोग सिंचन ग्रामीण पुरवठा योजना आणि मिठागारातील मीठ तयार करण्यासाठी लागणारे पाणी उपसण्यासाठी करता येतो. राज्यात पवनचक्क्यांच्या उत्पादनासंबंधी शासन विचार करीत आहे. महाराष्ट्र ॲग्री इंडस्ट्रीज डेव्हलपमेंट कॉर्पोरेशन या संस्थेची या कार्यक्रमासाठी निवड करण्यात आली आहे. पवनचक्क्या बसविण्यासाठी “न्यु ॲन्ड रिन्यूअबल सोर्सेस ऑफ एनर्जी इन महाराष्ट्र” या समितीने केलेल्या शिफारशीनुसार आर्थिक सहाय्य देण्याचा प्रश्न शासनाच्या विचाराधीन आहे.

(२) राष्ट्रीय प्रात्यक्षिक कार्यक्रमाखालील सोलर हॉट वॉटर सिस्टीम बसविण्याचा कार्यक्रम :

ह्या कार्यक्रमाखाली राज्य शासनाच्या अधिपत्याखालील सहा जागा केंद्र सरकारला सुचविण्यात आल्या आहेत. ह्या जागांपैकी तीन जागांसाठी अनुमती मिळाली आहे. ह्या सोलर हॉटवॉटर सिस्टीम बसविण्याचे काम १९८३-८४ मध्ये होईल अशी अपेक्षा आहे. दुसऱ्या जागांची निवड करण्याचे काम प्रगतीपथावर आहे.

(३) सौर शक्तीवर चालणाऱ्या कुकरची लोकप्रियता वाढविणे.

ह्या कार्यक्रमाचा मुख्य उद्देश जनतेला अर्थ सहाय्यीत तत्वावर सौर शक्तीवर चालणाऱ्या कुकरस उपलब्ध करून देणे हा आहे. हा कार्यक्रम कार्यान्वित करण्यासाठी महाराष्ट्र स्मॉल स्केल इंडस्ट्रीज डेव्हलपमेंट लि., ह्या महामंडळाची निवड करण्यात आली आहे. राज्यातील सौर शक्तीवर चालणाऱ्या कुकरचे उत्पादन करण्यासाठी महामंडळाने राज्यातील तीन औद्योगिक संस्थांच्या सहाय्याने सुरवात केली आहे. भारत सरकार प्रत्येक कुकरवर रुपये १५० इतके अर्थ सहाय्य देते. त्याचप्रमाणे राज्य सरकार मुद्रा प्रत्येक कुकरवर रुपये १०० इतके अर्थ सहाय्य देते. त्यामुळे प्रत्येक कुकरची किंमत रुपये ३०० पडते.

(४) मोठ्या बायोगॅस प्रकल्पाचे प्रतिष्ठापन.

दापचरी, जिल्हा ठाणे येथील दुग्ध शाळेच्या अंतर्गत मोठा बायोगॅस प्रकल्प सुरू करणाऱ्या सविस्तर अहवाल भारत सरकारच्या अतिरिक्त उर्जास्त्रोत आयोगाला सादर करण्यात आला आहे. अशा प्रकारचे मोठे बायोगॅस प्रकल्प राज्यात इतरत्रही दुग्धशाळेत, पशुपैदास केंद्रात आणि मलप्रवाह शुद्धीकरण केंद्रात सुरू करता येतील काय ह्या शक्यतेची पाहणी करण्यात येत आहे.

सौर उर्जेवरील (सोजर) फोटो व्होल्टाईक पंप, सौर उर्जेवर चालणारे (सोलर) डायन, सौर उर्जेवरील (सोलर) स्टील, सौर उर्जेवरील (सोलर) पॉन्ड, उर्जा स्थापन, समन्वित उर्जा पद्धती, सुधारित चूल्हे त्रिद्युत पवनचक्क्या हे प्रकल्प कार्यान्वित करण्याचे प्रयत्न केले जात आहेत.

Science and Technology Cell

As recommended by the Government of India, the Government of Maharashtra has reconstituted the State High Level Coordination Committee of Scientific and Technological Research and its Utilisation and named it as Maharashtra Council on Science and Technology (MACOST). The object of the MACOST is to organise research and development, transferring research to the field so that the farmers, artisans as well as other weaker sections and industries could directly benefit from its research efforts. The MACOST is headed by the Chief Minister as its chairman and Deputy Chief Minister as vice-chairman. In addition, there are 24 members on the MACOST. Government has also constituted an Executive Committee headed by the Minister for Education as its chairman. The Secretary, Education and the Honorary Adviser, Science and Technology are the co-chairmen. In addition, there are ten members on the Executive Committee. The object of the Executive Committee is to scrutinise and approve various Science and Technology proposals which will be referred to MACOST, Technology transfer to users etc.

2. In accordance with the objectives of the earlier Committee assistance is given to Institutions and laboratories to which the research projects are entrusted, for purchase of equipment, chemicals and payment of professional charges to research fellows/Assistants. Since the constitution of the earlier Committee, 44 projects have been taken up for implementation out of which 21 have been completed so far, and the rest are in progress.

3. A project viz. production of gas from City Garbage is being financed by the Government of India, and is presently handled by the Planning Department, Government of Maharashtra and the Science and Technology Cell of Education and Employment Department.

4. The performance of the Science and Technology Cell during the year, 1983-84 could be summarised as under :—

The following projects have been successfully completed and the question of transferring their technical know-how is under consideration :—

- (1) *Prawn Culture and Cultivation of Edible Oysters.*
- (2) Establishment of hatcheries for the production of quality seed of marine and fresh water prawn, oyster cultivation and prawn as well as fish farming.
- (3) Utilisation and upgrading of cheap fish.
- (4) Pollution Toxicity studies by bioassay method.
- (5) Development of Bullock Driven Insecticide Sprayer.
- (6) Recovery of Refractory Magnesium from sea Bitten, and
- (7) Non-Destructive Testing Instruments.

The technical know-hows for H₂S (Hydrogen Sulphide) Gas Detector and SO₂ (Sulphur Dioxide) Gas detector, developed under the project "Gas Detector" are available for commercial exploitation.

A design and prototype of Modern Bullock Cart, developed by the Science and Technology Cell of Education and Employment Department in collaboration with Vishweswaryya Regional College of Engineering, Nagpur are available and supplied to the interested parties at Rs. 10 per design.

5. During the financial year 1984-85, it is proposed to undertake a number of projects with the approval of the State-High Level Co-ordination Committee of Scientific and Technological Research and its Utilisation, in addition for the on-going research projects, approved by the said committee.

6. In order to give impetus to the various programmes, initiated by the Commission for Additional Sources of Energy for promoting alternative sources of energy (Point No. 12 of the New 20 Point Programme) State Government has constituted in March 1982 a Committee for New and Renewable sources of Energy under the Chairmanship of Additional Chief Secretary. This committee consider the programmes to be undertaken for promoting alternative sources of energy in this State. Following schemes/Programmes have been undertaken during 1983-84 for co-ordination so far :—

1. *National Demonstration programme on Wind Mills.*—During the month of March, 1982, 23 sites were selected for installation of wind mills at various places. Out of these, 17 wind mills were installed during 1982-83. Additional 126 wind mills are expected to be installed during 1983-84. These wind mills could be used for irrigation rural water supply, brine pumping in salt farms. Govt. has initiated manufacture of wind mills in the State. Maharashtra Agro Industries Development Corporation (MAIDC) has been appointed as the manufacturing agency for the purpose. Scheme of grant of subsidy for installation of wind mills as recommended by the committee on New and Renewable sources of Energy in Maharashtra is under consideration of the Government.

2. *National Demonstration Programme on Solar Hot Water Systems.*—Under this programme, 6 sites belonging to the State Government establishments have been proposed to the Government of India. 3 of these sites have already been approved. These systems are expected to be installed during 1983-84. Selection of additional sites is also in progress.

3. *Scheme for popularising of Solar Cookers.*—This scheme aims at making solar cookers available to the public at subsidised price. Maharashtra Small Scale Industries Development Corporation Ltd., has been appointed as the nodal agency for the programme. MSSIDC has already initiated manufacture of Solar Cookers with the help of 3 industrial units in the state. Government of India is giving subsidy at the rate of Rs. 150 per solar cooker. State Government is giving additional subsidy of Rs. 100 per Solar Cooker to bring down the price to around Rs. 300 per cooker.

4. *Installation of large Bio-gas Systems.*—A detailed project report for a large bio-gas system at the Dairy Project, Dapchari, District Thane, has been submitted to the Commission for Additional sources of Energy for financial support. Possibilities of installing similar systems at other Dairies, Cattle Breeding Farms and Urban Water Disposal Centres are being examined.

Efforts are also being made to implement projects on solar photovoltaic pumps, solar dryers, solar still, solar pond, energy plantions, integrated energy systems, fuelwood choolas and wind generators.

(चार) कर्मचारीविषयक गोषवारा
(iv) Personnel Summary

पदनाम	वेतनमान Scale of Pay	पदसंख्या No. of Posts		Designation	
		1983-84	1984-85		
१	२	३	४		
राजपत्रित वर्ग (१)				Gazetted Class I	
सचिव	2500-125/2-2750	1	1	Secretary	
उपसचिव	1500-50-1550-75-1925	6	6	Deputy Secretary	
विशेष कार्यकारी अधिकारी (अतिरिक्त) (मनुष्यबळ)	1000-50-1500	1	1	Officer on Special Duty (Man Power)	
अवर सचिव	1000-50-1500	13	13	Under Secretary	
सहाय्यक सचिव	680-40-1000-50-1250	24	24	Assistant Secretary	
सिनियर सायंटिफिक ऑफिसर	1000-50-1500	3	3	Senior Scientific Officer	
ज्युनि. सायंटिफिक ऑफिसर	600-30-750-E. B.-40-1150	3	3	Junior Scientific Officer	
उपसंचालक (सांख्यिकी)	410-30-650-E. B.-45-1100-50-1200	1	1	Deputy Director (Statistics)	
उपसंचालक (अभियांत्रिकी)	900-50-1350	1	1	Deputy Director (Engg.)	
उपसंचालक	680-40-1000-E. B. 50-1500	1	1	Deputy Director	
राजपत्रित वर्ग (२)				Gazetted Class II	
अधीक्षक	500-20-700-25-900	12	12	Superintendent	
संशोधन अधिकारी	600-30-750-E. B. 40-1150	2	2	Research Officer	
		एकूण	68	68	Total
अराजपत्रित वर्ग (३)				Non-Gazetted Class III	
सहाय्यक	365-15-500-20-660-Extn.-20-760	86	86	Assistant	
रिसर्च सहाय्यक	500-20-700-25-900	5	5	Research Assistant	
लिपिक	260-10-390-15-420-E. B. 15-495	69	69	Clerk	
टंकलेखक	260-10-390-15-420-E. B. 15-495-Spl. Pay 15	28	28	Typist	
लिपिक टंकलेखक	260-10-390-15-420-E. B. 15-495-Spl. Pay 15	2	2	Clerk-Typist	

पदनाम	वेतनमान Scale of Pay	पदसंख्या No. of Posts		Designation
		1983-84	1984-85	
	₹	३	४	१
सांख्यिकी सहाय्यक	... 335-15-500-20-580-E. B. 20-680	.. 2	2	Statistical Assistant
उच्चस्तर लघुलेखक	... 600-30-750-40-950	... 10	10	Higher Grade Stenographer
निम्नस्तर लघुलेखक	... 395-15-500-20-700-E. B. 20-800	.. 17	17	Lower Grade Stenographer
लघुटंकलेखक	... 260-10-390-15-420-E. B. 15-495	.. 2	2	Steno-Typist
वाहन चालक	... 250-7-285-10-385-E. B. 10-435	.. 2	2	Driver
	एकूण	... 223	223	Total
अराजपत्रित वर्ग (४)				Non-Gazetted, Class IV
हवालदार	... 205-5-250-7-285-10-305-E. B. 10-355	.. 1	1	Havaldar
नाईक	... Do.	.. 3	3	Naik
पॅकर-कम-बाइन्डर	... Do.	.. 1	1	Packer-cum-Binder
रोनिओ चालक	... Do.	.. 2	2	Raneo Opertaor
शिपाई	... 200-3-230-5-255-E. B. 5-280	.. 33	33	Peon
	एकूण	.. 40	40	Total
	एकूण बेरीज	... 331	331	Grand Total

जोडपत्रे १९८४-८५

ANNEXURE 1984-85

जोडपत्र १
ANNEXURE No. 1

प्राथमिक ते उच्च शिक्षण स्तरापर्यन्तच्या विद्यार्थ्यांना दिल्या जाणाऱ्या विविध शैक्षणिक सवलती व शिष्यवृत्त्या
Various educational concessions and scholarships awarded to students from primary to the Higher Education stages

अ.क्र. Sr.No.	शिष्यवृत्ती/सवलतीचे नाव Name of the Scholarship/Concession	उद्दीष्ट Object	व्याप्ती Scope	पात्रता Eligibility	कालमर्यादा Tenability	शिष्यवृत्ती, सवलतीचा दर Value of Scholarship/ Concession	शेरा Remarks
१	२	३	४	५	६	७	८

(१) प्राथमिक स्तर

१	रियायती शिष्यवृत्ती (मराठवाड्याकरिता)	भूतपूर्व हैद्राबाद राज्यातील मूळ रहिवासी यांच्या पाल्यांना मराठवाड्यात ही शिष्यवृत्ती प्रदान केली जाते. त्यात वंश, जात किंवा लिंग याचा विचार केला जात नाही.	विद्यार्थ्यांना त्यांचे प्राथमिक आणि उच्च शिक्षण (विधी महाविद्यालयीन शिक्षणक्रम सोडून).	ज्या पाल्यांच्या पालकांचे मासिक उत्पन्न रु. २२५ द. म. पेक्षा अधिक नाही, ज्यांना जातीदाखल निधी-तून आर्थिक मदत मिळत नाही, अशांना शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात. (मराठवाड्यापुरतीच मर्यादित)	१ वर्ष	१) प्राथमिक रु. २- द. म. २) पूर्वमाध्यमिक रु. ४- द. म. ३) माध्यमिक रु. ६- द. म. ४) महाविद्यालयीन रु. ८- द. म.	या शिष्यवृत्त्या जिल्हा रियायती मंडळातर्फे प्रदान केल्या जातात
---	--	---	---	--	--------	--	--

(1) PRIMARY STAGE

1.	Riyayati Scholarships (in Marathwada)	The Scholarship is awarded to the bona fide Mulkiies of Ex-Hyderabad State. i. e. Marathwada Region irrespective of race, caste or creed.	For the Study of Primary, Secondary and Higher education except Law.	Pupils whose parents or guardians income does not exceed Rs. 225 p. m. and who are not in receipt of any help or scholarship from the Scheduled Caste Trust Fund, (awarded at Marathwada Region only)	1 year	1) Primary Rs. 2 p. m. 2) Middle Rs. 4 p. m. 3) High School Rs. 6 p. m. 4) College Rs. 8 p. m.	The Scholarships are awarded in the district by the District Riyayati Scholarship Committee.
----	--	---	--	---	--------	---	--

(२) माध्यमिक स्तर

२ तरगिबी शिष्यवृत्ती
(मराठवाड्याकरिता)

ज्या विद्यार्थ्यांना विनामदत
शिक्षण घेता येत नाही अशा
विद्यार्थ्यांना शिक्षण घेता
यावे म्हणून उत्तेजनार्थ
शिष्यवृत्ती.

माध्यमिक स्तरीय शिक्षणा-
करिता.

भूतपूर्व हैद्राबाद राज्यातील
मराठवाडा विभागातील
रहिवाश्यांच्या पाल्यांना
१ वर्षासाठी माध्यमिक
शालांत शिक्षणाकरिता
विद्यार्थ्यांचे वय शैक्षणिक
वर्षाच्या १ ल्या महिन्याच्या
वेळी किती आहे यावर दिली
जाते. ५ वी साठी १३ वर्षे,
इ. ६ वी साठी १४ वर्षे
इ. ७ वी साठी १५ वर्षे ८ वी
साठी १६ वर्षे, ९ वी साठी
१७ वर्षे, इ. १० वी साठी १८
वर्षे वार्षिक परीक्षेच्या गुणा-
वर दिल्या जातात.

१ वर्ष

रु. ४ ते रु. ६ द. म. शिष्यवृत्त्या जिल्हा तरगिबी
मंडळाकडून प्रदान
केल्या जातात.

II SECONDARY STAGE

2 Targibi/Scholarships
(in Marathwada).

Awarded as special help to-
wards the education of
pupils in Marathwada who
without such help would be
unable to obtain education.

For study of Secondary
Education.

Mulkies only of Ex-Hydera-
bad State i. e. Marathwa-
da Region only are eligible
for the scholarship whose
age as on 1st day of the
academic year of the awar-
d for standards V-13,
VI-14, VII-15, VIII-16,
IX-17, X-18 on the basis
of marks obtained in the
annual examination.

1 year

From Rs. 4 to Rs. 6 p. m.

The Scholarships are
awarded by the
Targibi Committee.

३ पूर्वे माध्यमिक शाला
शिष्यवृत्त्या.

पूर्वे माध्यमिक स्तरीय विद्या-
र्थ्यांना उत्तेजनार्थ प्रदान
केल्या जातात.

पूर्वे माध्यमिक स्तर इ. ५ वी,
७ वी च्या अभ्यासक्रमा-
करिता.

खात्यामार्फत मान्यता प्राप्त
कोणत्याही संस्थेत इ. ४ थीत
शिकत असलेल्या व ४ थी
मध्ये घेण्यात येणारी माध्य-
मिक शिष्यवृत्ती परीक्षा
उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांना
गुणानुक्रमे शिष्यवृत्ती दिली
जाते.

३ वर्षे

रु. १० द. म.

याकरिता २४४४ शिष्य-
वृत्त्यांचे संच आहेत
(१८४ शहरी
विभागाकरिता आणि
१४६० ग्रामीण विभा-
गाकरिता) ही योजना
१९५४-५५ साला-
पासून अंमलांत आली.

3 Middle School Scholar-
ships

To encourage students in
Middle Schools standards.

For study at Middle schools
stage Standards V-VII.

Students of either sex from
any institute recognised
by the Department and
studying in Standard IV
and who have passed
Middle School Scholar-
ship examination held in
standard IV.

3 year

Rs. 10 p. m.

There are 2444 sets of
scholarships (984
for Urban and 1460
for Rural) Scheme
started from the
year 1954-55.

जोडपत्र क्र. १—बालू
ANNEXURE No. 1—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
४	माध्यमिक शाळा शिष्यवृत्ती	माध्यमिक स्तरीय विद्यार्थ्यांना उत्तेजनार्थ प्रदान केली जाणारी शिष्यवृत्ती	माध्यमिक स्तर इ. ८ वी ते १० च्या अभ्यासक्रमाकरिता	खात्यामार्फत मान्यता प्राप्त कोणत्याही संस्थेत इ. ७ वी मध्ये शिकत असलेल्या व इ. ७ वी मध्ये घेण्यात येणारी माध्यमिक शिष्यवृत्ती परीक्षा उत्तीर्ण होणाऱ्या विद्यार्थ्यांना गुणानुक्रमे शिष्यवृत्ती दिली जाते.	३ वर्षे	रु. १५ द. म.	याकरिता २३३१ शिष्यवृत्त्या संच आहेत. (१९९१ शहरी विभागाकरिता आणि १३४० ग्रामीण विभागाकरिता) ही योजना सन १९५४-५५ सालापासून अंमलात आली.
4	High School Scholarships	To encourage students studying in High School Standards.	For study of High School stage standards VIII-X.	Students of either sex from any institution recognised by the Department and studying in standard VII and who have passed High School Scholarship examination in standard VII.	3 years	Rs. 15 p. m.	There are 2,331 sets of scholarships (991 for urban and 1340 for Rural) Scheme started from the year 1954-55.
५	विदर्भातील पूर्वमाध्यमिक शाळांतील विद्यावेतने	ही योजना भूतपूर्व मध्यप्रदेश शासनाची असून विदर्भातील जिल्ह्यातील गरीब व हुशार विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन मिळावे म्हणून पूर्वमाध्यमिक स्तर इ. ५ वी ते ७ वी च्या विद्यार्थ्यांना देण्यात येते.	पूर्वमाध्यमिक स्तर इ. ५ वी ते ७ वी करिता	ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु. १२०० पेक्षा कमी असते आणि जे इ. ४ पूर्वमाध्यमिक परीक्षा उत्तीर्ण झाले आहेत, अशा विद्यार्थ्यांना दिली जाते.	३ वर्षे	रु. १२ द. म.	ही योजना फक्त विदर्भातील जिल्ह्याकरिता लागू आहे. या शिष्यवृत्तीचे एकूण संच ३६३ आहेत.
5	Vidarbha Middle Schools stipend.	The scheme is of the Ex-M. P. Government i. e. for Vidarbha region only. The stipend is awarded to encourage poor and meritorious Students for Middle School Standards.	For study of Middle School Standards V-VII.	The pupils whose parents annual income is less than Rs. 1,200 p. a. and who passed the Middle School Scholarship Examination held in Standard IV.	3 years	Rs. 12 p. m.	The scheme is applicable for Vidarbha only. There are 363 sets of scholarships.

३	विदर्भातील माध्यमिक शाळांतील विद्यार्थ्यांसाठी.	ही योजना भूतपूर्व महाराष्ट्र शासनाची असून विदर्भातील जिल्हातील गरीब व हुशार विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन मिळावे म्हणून माध्यमिक स्तर इ. ८ वी ते १० वी च्या विद्यार्थ्यांना देण्यात येते.	माध्यमिक स्तर इ. ८ वी ते १० वी करिता.	ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न १,२०० पेक्षा कमी असते आणि जे इ. ७ माध्यमिक परीक्षा उत्तीर्ण झाले आहेत अशा विद्यार्थ्यांना दिली जाते.	३ वर्षे	रु. २० द. म.	या योजना फक्त विदर्भातील जिल्हाकरिता लागू आहे. या शिष्यवृत्तीचे एकूण संख्ये १९७ आहेत.
६	Vidarbha High School stipend.	The Scheme is of the Ex. M. P. Government. The stipend is awarded to encourage poor and meritorious students for study of High School Standards.	For study of High School Standards VIII-X.	The Pupils whose parents income is less than Rs. 1,200 p. a. and who passed High School Scholarship examination held in Standard VII.	3 years	Rs. 20 p. m.	The scheme is applicable for Vidarbha only. There are 197 sets of Scholarships.
७	ग्रामीण भागातील हुशार व होतकरू विद्यार्थ्यांना देण्यात येणारी पूर्व माध्यमिक शिष्यवृत्ती.	ग्रामीण भागातील प्रज्ञावान मुलामुलींना शिक्षण घेता यावे म्हणून प्रोत्साहनपर दिली जाते.	पूर्व माध्यमिक स्तर इ. ५ वी ते ७ वी शिष्यवृत्ती इ. ४ थीत घेतली जाणारी पूर्व माध्यमिक परीक्षेच्या आधारे दिली जातात.	भागातील विद्यार्थ्यांना जर ते ग्रामीण भागात इ. ४ थीत १ वर्षापासून शिकत असतील तर शिष्यवृत्तीस पात्र ठरतात.	३ वर्षपर्यंत माध्यमिक स्तरामध्ये देण्यात येते शिष्यवृत्ती विद्यार्थ्यांच्या समाधानकारक प्रगतीवर चालू राहते.	रु. म. रु. १५ पूर्व माध्यमिक स्तर (इ. ५ वी ते ७ वी.)	शिष्यवृत्ती १ जून ७७ पूर्वी मंजूर झाली. असेल त्यांची शिष्यवृत्ती शिक्षणक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत चालू राहिल. ही शिष्यवृत्ती प्रत्येक जिल्ह्यास ३ प्रमाणे २५ जिल्ह्यांमध्ये देण्यात येते. (फक्त बृहन्मुंबई सोडून).
७	State Government Open Merit Scholarships meant for bright and deserving students Especially from rural areas in Middle	To encourage the Brilliant Boys and Girls from rural areas to get Education.	For Standards V-VII. The award is made on the basis of Middle School Scholarship Examination taken in Standard IV.	Students of either sex who are actually resident of rural areas, and who attend Standard IV for one year in rural School are eligible for award.	Each Scholarship will be tenable for three years in the Middle School stage subject to satisfactory progress.	The value of the Scholarship for middle School stage (Standard V-VII) is Rs. 15 p. m.	The Scholarship sanctioned before 1st June 1977 will be continued till the completion of the course according to old Rules. 3 sets of Scholarship per district for 25 districts (except Gr. Bombay).

जोडपत्र क्र. १—चालू
ANNEXURE No. I—contd.

१	२	३	४	५	६	७	८
८	ग्रामीण भागातील हुशार व होतकरू विद्यार्थ्यांना देण्यात येणारी माध्यमिक शिष्यवृत्ती.	ग्रामीण भागातील प्रज्ञावान मुलामुलींना शिक्षण घेता यावे म्हणून प्रोत्साहनात्मक दिली जाते.	माध्यमिक स्तर इ. ८ वी ते १० वी व इ. ७ वीत घेतल्या जाणाऱ्या माध्यमिक परिक्षेच्या आधारे दिल्या जातात.	ही शिष्यवृत्ती फक्त ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांनाच जर ते ग्रामीण भागात इ. ७ वीत १ वर्षांपासून शिकत असतील तर शिष्यवृत्तीस पात्र ठरतात.	शिष्यवृत्ती ३ वर्षेपर्यंत माध्यमिक स्तरा मध्ये देण्यात येते. शिष्यवृत्ती विद्यार्थ्यांच्या समाधानकारक प्रगतीवर चालू राहते.	शिष्यवृत्तीचा दर रु. २५ द. म. माध्यमिक स्तर (इ. ८ वी ते १० वी)	ज्या विद्यार्थ्यांना ही शिष्यवृत्ती १ जून १९७७ पूर्वी मंजूर झाली असेल त्यांना ही शिष्यवृत्ती त्यांचे शिक्षणक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत चालू राहिल. ही शिष्यवृत्ती प्रत्येक जिल्ह्यास ३ प्रमाणे २५ जिल्ह्यामध्ये देण्यात येते. (फक्त बृहन्मुंबई सोडून).
8	State Government Open Merit Scholarship meant for bright and deserving students especially from rural areas in High School.	To encourage education of brilliant boys and girls from rural areas.	For standards VIII-X. The award is made on the basis of High School Scholarships Examination taken in Standard VII.	Students of either sex who are actually resident of rural areas and who attend the Standard VII for one year in rural Schools are eligible for awards.	Each scholarship will be tenable for 3 years in high School stage subject to satisfactory progress.	The value of scholarship for High School stage (Standard VII-X) is Rs. 25 p. m.	The Scholarship sanctioned before 1st June 1977 will be continued till the completion of the course according to old Rules, 3 sets of Scholarships per district for 25 districts (except Greater Bombay).
९	ग्रामीण भागातील प्रज्ञावान हुशार विद्यार्थ्यांना माध्यमिक शाळातील मिळणारी राष्ट्रीय शिष्यवृत्ती.	ग्रामीण भागातील हुशार प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांची बुद्धी विकसित व्हावी म्हणून ही शिष्यवृत्ती सुरू करण्याचा उद्देश आहे.	ही शिष्यवृत्ती ८ वी व १० वी मधील ग्रामीण विद्यार्थ्यांना इ. ७ वीत घेण्यात येणाऱ्या माध्यमिक शिष्यवृत्ती परिक्षेच्या आधारे देण्यात येते.	जे विद्यार्थी ७ वीत ग्रामीण भागातून १ वर्षे शिकत आहेत व ७ वीत घेण्यात येणारी माध्यमिक शिष्यवृत्ती परीक्षा उत्तीर्ण केली असेल त्यांनाच शिष्यवृत्ती दिली जाते.	३ वर्षे	शासनाने निवडलेल्या निवासी शाळेत राहणाऱ्या ८ वी ते १२ वी विद्यार्थ्यांचा दरमहा रु. १,००० प्रमाणे व त्याच शाळेत अनिवासी ११वी व १२वी विद्यार्थ्यांचा दरमहा रु. ६० शिष्यवृत्ती मिळते. तसेच इतर निवड न केलेल्या शाळात शिकणाऱ्या ८ वी ते १० वी च्या विद्यार्थ्यांचा दरमहा रु. ३० प्रमाणे शिष्यवृत्ती अधिक शिक्षण-शुल्क जर आकारले जात असेल तर.	सध्या ४२५ विकास क्षेत्रात प्रत्येकी ४ प्रमाणे १,७०० शिष्यवृत्त्या व ४८ जनजाती विकास क्षेत्रास २ प्रमाणे ९६ शिष्यवृत्त्या एकूण १७९६ शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात. वसतीगृह संलग्न शाळांची यादी शासनाचे मान्यतेसाठी पाठविली असून त्या वरील शासनादेश अद्याप प्रतिक्षाधीन आहेत.

9	National scholarship at secondary stage for Talented children from Rural areas in High School.	The main object of the scheme is to develop the talent of promising students from Rural areas.	For Stds. VIII-X. The award is made on the basis of High School Scholarship Examination held in Std. VII of the pupils studying in rural areas Schools.	Pupils studying in Std. VII in rural areas School for one year and who have passed the High School Scholarship Examination held in Std. VII.	3 years	For Std. VIII to XII Rs. 100 p. m. for Secondary and Higher Secondary Schools (Residential Scholar) and for Std. XI to XII Rs. 60 p. m. for non-hosteler and Std. VIII to X Rs. 30 plus tuition fee where levied p. m.	At present there are 1700 scholarships awarded in 425 Community Development Block @ 4 scholarships for each Community Development Block and 96 scholarships are awarded in 48 Tribal Development Blocks @ 2 scholarships for each Tribal Development Block. In all there are 1796 scholarships.
१०	भारत सरकारच्या माध्यमिक उच्च माध्यमिक शाळातील संस्कृत शिष्यवृत्ती.	संस्कृत विषयाची आवड विद्यार्थ्यांमध्ये निर्माण व्हावी या उद्देशाने शिष्यवृत्त्या दिल्या जातात.	शिष्यवृत्त्या इ. ९ वी, १० वी माध्यमिक व इ. ११ वी, १२ वी उच्च माध्यमिक शाळामध्ये प्रदान केल्या जातात.	शिष्यवृत्त्या-इ. ८ वी ते १० वी व १० वी व ११ वी च्या गुणांवर इ. ११ वी व १२ वी मध्ये प्रदान केल्या जातात.	४ वर्षे	दरमहा रु. १० प्रमाणे	या शिष्यवृत्त्यांची एकूण संख्या १०० असून ही केंद्र शासनाची योजना आहे.
10	Government of India Sanskrit Scholarship for study of Sanskrit in High and Higher Secondary Schools.	To give encouragement to students to study Sanskrit subject.	In Stds. IX-X and XI-XII High/Higher Secondary Schools.	Scholarship awarded on the merit of marks obtained in Sanskrit in the Annual Examination in Std. VIII and awarded in Std. XI and XII on the merit of marks obtained in Sanskrit in the Annual Examination in Std. X.	Ten able for four years.	Rs. 10 per month,	There are 100 sets of scholarship. Old scheme centrally sponsored.
११	आदिवासी भागातील शाळांतून विद्यार्थ्यांना दिली जाणारी विद्यावेतने पूर्व माध्यमिक.	आदिवासी भागातील विद्यार्थ्यांना शिक्षणाची ओढ लागवी व शिक्षण घेण्यास उत्तेजन मिळावे म्हणून पूर्व माध्यमिक स्तरावर ही विद्यावेतने त्यांना देण्यात येतात.	पूर्व माध्यमिक स्तर इ. ५ वी ते ७ वी पर्यंत विद्यावेतने प्रदान केली जातात.	इ. ५ वी ते ७ वी मधील जे विद्यार्थी आश्रम अथवा निव्वारी शाळेत शिकत नाहीत त्यांना ही जादा विद्यावेतने दिली जातात	इ. ५ वी ते ७ वी ३ वर्षे	दरमहा-देण्यात येणाऱ्या विद्यावेतनाचा दर ५ वी ते ७ वी मुलांना ४० रु. द. म. मुलींना ५० रु. द. म.	आदिवासी भाग ज्या जिल्ह्यामध्ये असतील त्या जिल्ह्याचे शिक्षणाधिकारी ही विद्यावेतने मंजूर करतात.
11	Educational stipends to pupils in Tribal area in Middle Schools.	To attract tribal children to the schools, further incentive of award of Educational stipends is given to such of the pupils in Tribal Area.	The stipend is awarded to pupils in Stds. V to VII.	Pupils in tribal area are granted the additional stipends except children studying in Ashram Schools and residential Schools.	From Stds. V-VII i. e. 3 years	Rates per month Stds. V-VII Boys Girls Rs. Rs. 40 p.m. 50 p.m.	Stipends awarded at Dist. level by E. O. Z. P. of the Dist. in which Tribal area exists.

जोडपत्र क्र. १—चालू
ANNEXURE No. I—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
१२	आदिवासी भागातील शाळातून विद्यार्थ्यांना दिली जाणारी विद्यावेतने.	आदिवासी भागातील विद्यार्थ्यांना शिक्षणाची ओढ लागावी व शिक्षण घेण्यास उत्तेजन मिळावे म्हणून माध्यमिक स्तरावर ही विद्यावेतने त्यांना देण्यात येतात.	माध्यमिक स्तर इ. ८ वी ते १० वीत विद्यावेतने प्रदान केली जातात.	इ. ८ वी ते १० मधील जे विद्यार्थी आश्रम अथवा निवासी शाळेत शिकत नाहीत त्यांना ही जादा विद्यावेतने दिली जातात.	इ. ८ वी ते १० ३ वर्षे	दरमहा देण्यात येणाऱ्या विद्यावेतनाचा दर इ. ८ वी ते १० मुलांना मुलींना रु. ५०. रु. ६०.	आदिवासी भाग ज्या जिल्ह्यामध्ये असतील त्या जिल्ह्यांचे शिक्षणाधिकारी ही विद्यावेतने मंजूर करतात.

12	Educational Stipends to pupils in Tribal area in High Schools.	To attract tribal children to the schools, further incentive of award of Educational Stipends is given to such of the pupils in Tribal area.	The stipend is awarded to pupils in Stds. VIII—X.	Pupils in tribal area etc. are granted the additional stipends except children studying in Ashram Schools and residential schools.	From stds. VIII to X 3 years	Stds. VIII-X Per month Boys Girls Rs. 50 Rs. 60	Stipends etc. awarded at Dist. level by E. O. Z. P. of the dist. in which Tribal area exists.
----	--	--	---	--	------------------------------	---	---

३. इतर खास शिष्यवृत्त्या—

१३	भोसला मिलीटरी स्कूल, नाशिक येथे मुलींचे हिवाळी प्रशिक्षण वर्गासाठी मुलींना देण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्त्या.	मुली आणि स्त्रियांना सैनिकी शिक्षण घेण्यास उत्तेजन मिळावे म्हणून उत्तेजनार्थ शिष्यवृत्त्या	प्रशिक्षण वर्ग फक्त महाराष्ट्रातील रहिवासी मुली आणि स्त्रियांसाठी.	१४ ते २५ वयोगटातील शारिरीकदृष्ट्या निकोप अशा मुली व स्त्रियांसाठी.	३ आठवडे	रु. ७५ प्रत्येकी फक्त ३ आठवड्याकरिता.	ही योजना सन १९५७ पासून अमलात आली असून या प्रशिक्षणासाठी ३५, शिष्यवृत्त्यांचे संच ठेवण्यात आले आहेत.
----	--	--	--	--	---------	---------------------------------------	---

III SPECIAL EDUCATION STAGE

13	Scholarships to girls Trainee for Winter Course in Bhosala Military School,	To give military training to Girls and Women.	Girls and Women from the Maharashtra State.	Physically fit between the ages of 14 to 25.	3 weeks	75 Perhead only for three weeks.	There are 35 scholarships. The scheme is in existence from the year 1957.
----	---	---	---	--	---------	----------------------------------	---

१३	मुंबई येथील " राजेंद्र " नौकेवरील प्रशिक्षण घेण्यासाठी शिष्यवृत्ती.	नौकानयन मधील प्रशिक्षण घेण्यासाठी उत्तेजन मिळावे हा या मागील हेतू,	मुंबई येथील " राजेंद्र " नौकेवर प्रशिक्षणार्थ शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.	जे विद्यार्थी महाराष्ट्रातील रहिवासी असून ज्यांचे पालकांचे मासिक उत्पन्न रु. ७५० पेक्षा अधिक नाही अशा विद्यार्थ्यांना या शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.	१ वर्ष	रु. ७५ दरमहा	संचांची एकूण संख्या १५ आहे.
14	Scholarships in Rajendra Ship Bombay.	For giving training to pupils for Navigation.	Training in trainingship Rajendra, Bombay.	The Scholarships are open to candidates who are eligible for admission to the trainingship and whose parents or guardians income does not exceed Rs. 750 per month and who are domiciles of Maharashtra State.	1 year.	Rs. 75 per month.	There are 15 sets of Scholarships.
१५	राष्ट्रीय इंडियन मिलिटरी महाविद्यालय, डेहराडून मधील विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या शिष्यवृत्त्या.	महाराष्ट्र राज्यातील विद्यार्थ्यांना सैनिकी प्रशिक्षण शाळा, डेहराडून येथील शाळेत प्रवेश मिळविण्यासाठी होणाऱ्या स्पर्धात्मक परीक्षेस वसण्यास उत्तेजन मिळावे व नंतर त्यांची सुलभतेने राष्ट्रीय संरक्षण विभागाला नौकरीसाठी निवड व्हावी या उद्देशाने ही शिष्यवृत्ती महाराष्ट्र सरकारतर्फे दिली जाते.	राष्ट्रीय हिंदी सैनिकीमह विद्यालय, डेहराडून येथे शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.	या शिष्यवृत्त्या ११ ते १२ वयोगटातील फक्त त्याच मुलांना देण्यात येतात. जे स्पर्धात्मक परीक्षा चांगल्या प्रकारे उत्तीर्ण झाले आहेत आणि ते महाराष्ट्रातील रहिवासी असून त्यांचे पालकांचे मासिक उत्पन्न रु. ५०० पेक्षा अधिक नाही.	६ वर्षे	सन १९७७-७८ पासून या शिष्यवृत्तीचा दर रु. १५०० दरसाल आहे.	संचांची एकूण संख्या २ असून दरवर्षी जानेवारीचे पहिल्या सत्रात १ व ऑगस्टच्या २ च्या सत्रात १ प्रत्येकी शिष्यवृत्त्या देण्यात येतात.
15	Scholarships in Rashtriya Indian Military College, Dehradun.	For the purpose of encouraging Boys from this State to appear for the competitive examination for the entrance to the Sainik School, Dehradun with a view to their eventual recruitment to the Indian Defence Forces.	Military training in R. I. M. College, Dehradun.	Scholarships are awarded only to those Boys whose performance at the competitive examination has been good and whose parents or guardians are the residents of this State and whose income does not exceed Rs. 500 per month from all sources.	6 years.	Rs. 1,500 per annum from the year 1977-78.	Two sets. One in January term and 2nd in August term every year.

जोडपत्र क्र. १—चालू
ANNEXURE No. I—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
१६ श्री शिवाजी प्रिपरेटरी सैनिकी शाळा, पुणे मधील शिष्यवृत्त्या.	भारत सरकारच्या लोकसेवा आयोगामार्फत घेतल्या जाणाऱ्या प्रवेश परीक्षेस बसण्यासाठी महाराष्ट्र राज्यातील विद्यार्थ्यांना प्रोत्साहन मिळावे म्हणून राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनीत प्रवेश मिळविण्यासाठी म्हणून महाराष्ट्र शासनाने या शिष्यवृत्त्या ठेवल्या आहेत.	इ. ९ वी व १० वी तील विद्यार्थ्यांसाठी	८ व्या इयत्तेत जे विद्यार्थी चाचणी परिक्षा उत्तीर्ण झालेले आहेत व ज्यांचे वय १४ वर्षांपेक्षा अधिक नाही अशांना शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.	२ वर्षे	रु. १,००० दरसाल प्रमाणे	शिष्यवृत्त्यांची संचाची संख्या ३ आहे.	
Scholarships in Shri Shivaji Preparatory Military School, Pune.	For encouraging boys from this State to appear for the Union Public Service Commission for recruitment to the Joint Services Wing N. D. A.	For the Standards IXth and Xth.	Awarded to boys on the performance at the test taken in Std. VIII age limit 14 years.	Two years	Rs. 1000 per annum	3 sets of Scholarships	
१६ अ श्री शिवाजी सैनिकी शाळा पुणे व भोसना सैनिकी शाळा, नाशिक येथील शुल्क माफी सबलती.	राष्ट्रीय संरक्षण प्रबोधिनीत (खडकवासला) प्रवेश मिळविण्यासाठी भारत सरकार लोकसेवा आयोगामार्फत घेतल्या जाणाऱ्या परीक्षेस बसू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी "निवड समिती तर्फे" निवड केली जाते.	इ. ८ वी, ९ वी व १० वी करिता	ज्या पाल्यांचे/पालकांचे सर्व प्रकारचे वार्षिक उत्पन्न रु. ३६०० पेक्षा अधिक नसते व ज्यांचे वय १३ वर्षांपेक्षा अधिक नसून जे इ. ७ वीत घेतली जाणारी चाचणी परीक्षा उत्तीर्ण झाले आहेत. अशांना शुल्क माफीच्या सबलती प्रदान केल्या जातात.	३ वर्षे	रु. २,३०० दरसाल	सवलतीची एकूण संख्या १२ आहे.	
16A Freeships in Shri Shivaji Preparatory Military School, Pune and Bhosala Military School, Nasik.	For candidates desirous of appearing for the Union Public Service Commission for the recruitment to the Joint Services Wing of National Defence Academy, Khadakwasla.	For Stds. VIII, IX and X	Awarded to boys whose parents or guardian's income from all sources does not exceed Rs. 3,600 per annum and on the performance at the test taken in Std. VII, age limit 13 years.	Three years.	Rs. 2,300 per annum	12 sets of freeship	

४ कनिष्ठ महाविद्यालय

१७ कनिष्ठ महाविद्यालयातील ग्रामीण भागातील हुशार व ग्रामीण भागातील हुशार व प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांना या त्र पात्र विद्यार्थ्यांसाठी राज्य सरकारच्या खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या.	ग्रामीण भागातील हुशार व प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांना या शिष्यवृत्त्या उत्तेजनार्थ दिल्या जातान.	या शिष्यवृत्त्या उच्च माध्यमिक शाळांना किंवा महाविद्यालयांना संलग्न असणाऱ्या शाळातून/महाविद्यालयातून शिक्षण घेत असलेल्या विद्यार्थ्यांना ज्यांनी माध्यमिक शालांत परीक्षेत शे. ७० टक्के गुण मिळविले आहेत अशांना पात्र ठरविले जाते.	ग्रामीण भागात राहणारे व ग्रामीण भागातील शाळेत इ. ११ वीत एक वर्ष शिक्षणारे ज्यांनी (इ. १० वी तील) माध्यमिक शालांत परीक्षेत शे. ७० टक्के गुण मिळविले आहेत असे विद्यार्थी पात्र धरले जातात.	शिष्यवृत्ती उच्च माध्यमिक स्तर ११ वी व १२ वी पर्यंत चालू राहते. (२ वर्षे)	११ वी व १२ वी करिता रु. ५०.	जुन्या नियमानुसार १-६-७७ पूर्वी मंजूर झालेल्या शिष्यवृत्त्या अभ्यासक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत चालू राहतील म्हणजेच ३ शिष्यवृत्त्या प्रत्येक जिल्ह्याकरिता बृहन्-मुंबई सोडून.
--	---	---	--	---	-----------------------------	---

IV JUNIOR COLLEGES

17 State Government Open Merit Scholarship meant for bright and deserving students especially from rural areas.	The bright and deserving students who come from rural areas are awarded Scholarship.	As regards of Scholarships in higher secondary classes attached to school/colleges the students who will obtain 70 per cent marks in the S. S. C. Examination from rural areas are eligible.	Students of either sex actually resided in rural areas and who have attended Std. X for one year in rural school and obtained 70 per cent marks in the S. S. C. Examination.	Each scholarship will be tenable in higher Secondary Classes. (2 years)	The value of scholarship for Higher Secondary Std. XI, XII Rs. 50 per month.	The scholarship sanctioned before 1-6-77 will be continued till the completion of the course as per old rules 3 sets of scholarship per district except Greater Bombay.
१८ कनिष्ठ महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या शासकीय खुल्या गुणवत्ता शिष्यवृत्त्या.	नवीन आकृतीबंध अभ्यासक्रम सुरू झाल्यामुळे कनिष्ठ महाविद्यालय शिक्षण स्तरावर म्हणजेच (१० + २ + ३) शिक्षणाची आवड निर्माण व्हावी, या उद्देशाने या शिष्यवृत्त्या कनिष्ठ महाविद्यालये/उच्च माध्यमिक स्तर उत्तेजनार्थ मुलांना प्रदान करण्यात येतात.	कनिष्ठ महाविद्यालयीन अभ्यासक्रमाचे शिक्षणाकरता.	जे विद्यार्थी माध्यमिक शालांत परीक्षेत ६० टक्के किंवा त्याहून अधिक गुण मिळवतात ते या शिष्यवृत्तीस पात्र समजले जातात.	२ वर्षे	रु. २५ दरमहा	शिष्यवृत्तीचे संच जिल्हा-निहाय ठेवलेले असून एकूण १,२०० संच आहेत. ही योजना ७६-७७ सालापासून अमलात आलेली आहे.
18 State Government Open Merit Scholarships in Jr. Colleges	In view of the introduction of the new pattern of educational (i. e. 10+2+3) it became necessary to institute Scholarship at the Junior College/Higher Secondary stage to encourage meritorious students for studies.	For study in Junior Colleges	Pupils passing S. S. C. Examination with 60 per cent or more marks.	Two years	Rs. 25 per month	There are 1,200 sets of scholarships. The sets have been fixed Districtwise. The scheme has been started from the year 1976-77.

जोडपत्र क्र. १—चालू Annexure No. I—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
१८-अ	आर्थिकदृष्ट्या मागासलेल्या व्यक्तींच्या मुलांना शालांत परीक्षोत्तर स्तरांसाठी देण्यात येणारी गुणवत्ता शिष्यवृत्ती.	आर्थिकदृष्ट्या मागासलेली जी मुले/मुली एस. एस. सी. परीक्षा शे. ४५ टक्के गुण मिळवून प्रथम प्रयत्नात पास होतील तीच ह्या शिष्यवृत्तीसाठी पात्र आहेत.	कनिष्ठ महाविद्यालयातील ११ व १२ वीच्या अभ्यासक्रमासाठी	एसएससी परीक्षा कमीत कमी ४५ टक्के गुण मिळवून पास होणाऱ्या विद्यार्थ्यांस.	२ वर्ष	अनुक्रमे द. म. रु. ४० व रु. ५० वसतीगृहात न रहाणारी व वसतीगृहात रहाणारी मुले तसेच अनुक्रमे द. म. ७० व रु. ८० वसतीगृहात न रहाणाऱ्या व वसतीगृहात रहाणाऱ्या विद्यार्थ्यांस.	या योजनेखाली १६०० संच उपलब्ध आहेत.
18-A	Post SSC. Merit scholarships to the children wards of E. B. C. person.	With a view to ensuing that promising boys & Girls from the Backward class who have passed the S. S. C. Exam. in one attempt and have secured 45 % marks are eligible for this scholarship.	For study in Junior Colleges of Std. XI-XII.	Pupils passing S. S. C. with at least 45% marks.	Two year	Rs. 40 & Rs.50 for boys Day scholar & hosteler respectively. Rs. 70 & Rs. 80 for Girls for Day scholar and Hosteler respectively.	There are 1600 sets of this scholarship.
५.	महाविद्यालयीन स्तर						
१९	ग्रामीण भागातील हुशार व पात्र विद्यार्थ्यांसाठी शासनाची खुली गुणवत्ता शिष्यवृत्ती.	ग्रामीण भागातील हुशार व प्रज्ञावान विद्यार्थ्यांना या शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.	ग्रामीण भागातील हुशार व पात्र विद्यार्थ्यांसाठी कला, वाणिज्य व शास्त्र विषयात पदवीपर्यंतचे शिक्षण घेण्यासाठी ही शिष्यवृत्ती दिली जाते.	ग्रामीण भागात राहणारे व ज्या उच्च शालांत परीक्षेत शे. ६५ % टक्के गुण मिळाले असतील असेच विद्यार्थी या शिष्यवृत्तीस पात्र ठरतात.	ही शिष्यवृत्ती ३ वर्षेपर्यंत पहिल्या पदवी परीक्षेच्या महाविद्यालयीन शिक्षणासाठी (शास्त्र, कला आणि वाणिज्य) दिली जाते.	पहिल्या पदवी शिक्षणकरिता या शिष्यवृत्तीचा दर खालील प्रमाणे:— (१) शिष्यवृत्ती दर रु. ५० दरमहा, (२) वसतिगृह निवासासाठी रु. १० दरमहा, (३) पुस्तक अनुदान म्हणून रु. ७५ प्रत्येक वर्षासाठी.	ज्या विद्यार्थ्यांना १-६-७७ पूर्वी शिष्यवृत्त्या मंजूर झाल्या असतील, त्या शिष्यवृत्त्या त्यांना त्यांचा अभ्यासक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत चालू राहतील. बृहन्मुंबई सोडून या शिष्यवृत्तीचे प्रत्येक जिल्हाकरिता ३ संच आहेत.
V HIGHER EDUCATION STAGE							
19	State Government Open Merit Scholarship meant for bright and deserving students especially from rural areas.	The bright and deserving students who come from rural areas are awarded scholarship.	Bright and deserving students from rural areas for study in first Degree course in Arts, Science/Commerce & Law.	Students of either sex who are actually resident in rural areas and who have passed the Std. XII of Higher S. S. C. Schools with at least 65 % marks.	Each Scholarship will be tenable for 3 years for the first Degree course in college in Arts, Science and Commerce.	The value of scholarships for first Degree course at collegiate stage. (i) Scholarship Rs. 50 p. m. (ii) Hostel charges Rs. 10 p. m. (iii) Book Grant Rs. 75 p. a.	The scholarship sanctioned before 1-6-77 will be continued till completion of the course. There are 3 sets of scholarships per District except Gr. Bombay.

२०	कला, शास्त्र, वाणिज्य व विधी महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना मिळणारी राज्य शासनाची खुली गुणवत्ता शिष्यवृत्ती.	हूशार व प्रज्ञादान विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षणासाठी या शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.	हूशार विद्यार्थ्यांना कला, शास्त्र, वाणिज्य व विधी शाखांचे प्रथम पदवीचे शिक्षण घेण्याकरिता.	जे विद्यार्थी द्वितीय वर्ष कनिष्ठ महाविद्यालयात शेकडा ६० टक्के गुण मिळवू शकतात व जे विद्यार्थी विधी पदवी परीक्षेत शे. ६० टक्के गुण मिळवू शकतात असेही विद्यार्थी शिष्यवृत्ती मिळव्यास पात्र असतात.	पदवी परीक्षेपर्यंतची ३ वर्षे व विधी पदवी परीक्षेपर्यंतची ३ वर्षे.	रु. ३० दरमहा	या शिष्यवृत्त्यांचे १,१५३ संच पदवी परीक्षेपर्यंत व ५५ संच विधी महाविद्यालयासाठी उपलब्ध आहेत.
20	State Government Open Merit Scholarships in Arts, Science, Commerce and Law Colleges.	To encourage meritorious students to prosecute studies in Higher Education.	For first Degree course in Arts, Science, Commerce and Law,	Pupils passing S. Y. Junior College Examination with 60 % or more marks, for Law students passing of Degree Examination with 60 % or more marks.	3 years for Degree course and three years for law course.	Rs. 30 p. m.	There are 1,153 sets for Degree course and 55 sets for Law.
२१	बिनसरकारी महाविद्यालयातील बिनर मागासवर्गीय विद्यार्थ्यांना शासनाची मिळणारी खुली गुणवत्ता शुल्क माफी सवलत.	बिनर मागासवर्गीय हूशार विद्यार्थ्यांना शालान्त परीक्षेनंतर बिनसरकारी महाविद्यालयातील कला, वाणिज्य, शास्त्र व विधी या शाखातील पदवीपर्यंतचे विधी विषयाची पदवी तसेच पदविकापर्यंतचे शिक्षण घेण्यासाठी शुल्कमाफी सवलत मिळते.	रकाना ३ मध्ये दर्शविलेप्रमाणे	ही सवलत त्याच विद्यार्थ्यांना देण्यात येते ज्यांच्या पालकांचे/वडिलांचे वार्षिक उत्पन्न रु.१,२०१ ते ४,८०० पर्यंत असते.	ही शुल्क माफी एक वर्षा करिताच देण्यात येते.	या सवलतीत शिक्षण शुल्क, प्रवेश शुल्क, प्रयोग शाळा शुल्क, वाचनालय शुल्क व चाचणी शुल्क यांचा समावेश असतो.	प्रतिवर्षी एकूण ५,४०० शिष्यवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.
21	Open Merit Freestudentships to Non-B. C. students in Non-Government Colleges in Arts, Science Commerce and Law, Colleges of Education.	In order to encourage meritorious students in pursuing the post S.S.C. Education, Government have introduced open merit freeships to Non-B. C. students in Non-Government Arts, Science, Commerce, Law and Colleges of Education.	As shown in Col. No. 3.	These Freeships are awarded to students whose parents/guardians annual income is between Rs. 1,201 to 4,800 p. a.	The Fee is tenable for one year only.	Admissible fees such as tuition, Admission, Laboratory, Library and tutorial.	5,400 freeships are awarded every year.
२२	बुद्धिमान विद्यार्थ्यांना गणित व भौतिकशास्त्र या विषयात प्राविण्य मिळविण्यासाठी देण्यात येणारी शिष्यवृत्ती.	गणित व भौतिक शास्त्र या विषयात प्राविण्य मिळविणाऱ्या बुद्धिमान विद्यार्थ्यांना उत्तेजनार्थ शास्त्र विषयाचे पदवीपर्यंतचे शिक्षण घेता यावे म्हणून ही योजना शासनाने अमलात आणली आहे.	पदवीपूर्व परीक्षा अथवा उच्च माध्यमिक शालान्त परीक्षा (इ. १२ वी) च्या आधारे शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या जातात.	पदवीपूर्व परीक्षा अथवा उच्च माध्यमिक शालान्त परीक्षा (इ. १२ वी) या परीक्षेत ज्यांना शे. ६० टक्के गुण व संबंधित विषयात ज्यांना शे. ६० टक्के गुण मिळाले असतील अशांना शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या जातात.	शिष्यवृत्ती ३ वर्षे पर्यंत चालू राहते.	शिष्यवृत्तीचा दर दरमहा रु. ४० प्रमाणे.	प्रतिवर्षी १०० शिष्यवृत्त्यांचे संच प्रदान केले जातात. (५० गणित व भौतिक विषय ५० असे संच आहेत).
22	Talent Development scholarships for Mathematics and Physics	In order to give encouragement to the talented students in Maths. and Physics for pursuing their study of these subjects at the B. Sc. degree, Government have introduced this scheme.	The awards under this scheme are made on the basis of P.D./H.S.S.C. Examination the year of award.	These scholarships are awarded to students who have secured at least 60 % marks in H.S.S.C. Exam. and at least 60 % marks in the chosen subject.	The scholarships are tenable for three years.	The value of the scholarship is Rs. 40 p.m.	100 sets of scholarships are awarded every year (50 for Mathematics and 50 for Physics).

जोडपत्र क्र. १—चालू
ANNEXURE No. I—contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
२३	भारतीय वंशाच्या मराठी बोलणाऱ्या मॉरिशस-मध्ये वास्तव्य करणाऱ्या विद्यार्थ्यांसाठी देण्यात येणारी शिष्यवृत्ती.	मराठी भाषा व तिची मंस्कृती जिवंत रहावी म्हणून महाराष्ट्र शासनातर्फे भारतीय वंशाच्या मराठी बोलणाऱ्या पण मॉरिशसमध्ये राहणाऱ्या विद्यार्थ्यांविषयी मराठी विषयाचा पुढे अभ्यास करावा म्हणून ही शिष्यवृत्ती प्रदान केली जाते.	ही शिष्यवृत्ती शालांत परीक्षेच्या आधारे दिली जाते. शिष्यवृत्तीसाठी निवड महाराष्ट्र शासनातर्फे केली जाते.	या शिष्यवृत्त्या जे विद्यार्थी मॉरिशस सरकारतर्फे केंब्रिज विद्यापीठाच्या माध्यमिक शालांत अथवा उच्च माध्यमिक शालांत परीक्षेत उत्तीर्ण होतात अशा विद्यार्थ्यांना महाराष्ट्र राज्यातील विद्यापीठातील कला, शास्त्र व वाणिज्य शाखात शिक्षण घेण्यासाठी ही शिष्यवृत्ती दिली जाते.	शिष्य-वृत्तीचा कालावधी ४ वर्षांचा आहे.	शिष्यवृत्तीचा दर दरमहा रु. ३०० प्रमाणे आहे.	१ शिष्यवृत्ती १ वर्षांचा खंड देऊन दिली जाते.
23	Scholarship to Marathi speaking students of Indian origin domiciled in Mauritius.	With a view to preserve the language and culture of Marathi speaking student of Indian origin and domiciled in Mauritius the State Government have introduced this scheme.	The awards under this scheme are made on the S. S. C. Examination. The selection is made by Government.	The scholarships are awarded to students who have passed the S. S. C. or H. S. S. C. Examination of the Cambridge University conducted by the Mauritius Government or an equivalent Examination with such subject as are held eligible for purposes of admission to the faculties in Arts, Science and Commerce of the University in Maharashtra State.	The scholarship is tenable for four years.	The rate of scholarship is Rs. 300 p. m.	One scholarship is awarded in each alternate year.
२४	दक्षिणा छात्रवृत्ती	पदव्युत्तर शिक्षण घेण्यास उत्तेजन मिळावे म्हणून ही छात्रवृत्ती योजना राज्य शासनाने सुरू केली आहे.	प्रथम वर्ष पदवी परीक्षेच्या निकालावरून संबंधित विद्यापीठे व शासकीय महाविद्यालयाचे प्राचार्य विद्यार्थ्यांची निवड या छात्रवृत्तीसाठी करतात.	यासाठी प्रथम वर्षाच्या पदवी परीक्षेत विद्यार्थी प्रथम वर्गात यावा लागतो.	छात्र-वृत्तीचा कालावधी २ वर्षांचा आहे.	छात्रवृत्तीचा दर द. म. रु. ६० प्रमाणे आहे.	प्रतिवर्षी ७६ छात्रवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.
24	Daxina Fellowships	With a view to encouraging students for post Graduate studies Government have introduced the scheme of Government Daxina fellowships scheme.	The awards are made on the basis of the first degree Examination. The selection is made by the University concerned and principals of Government Colleges.	The fellowships are awarded to students who have obtained first class in first degree Examination.	The fellowship is tenable for two years.	The rate of fellowship is Rs. 60 p. m.	76 fellowships are awarded every year.

विद्यार्थ्यांमध्ये संशोधन करण्याची आवड निर्माण व्हावी म्हणून राज्य शासनाने ही योजना सुरू केली आहे.

ही छात्रवृत्ती पदव्युत्तर म्हणजे एमए / एमएससी / एमकॉम या परिक्षांच्या आधारे दिली जाते.

छात्रवृत्ती बीए., बीएस. सी/ बीएड/ एमए / एमएससी-तील परीक्षेत प्रथम श्रेणीत उत्तीर्ण होणाऱ्या व उर्वरित पदवी परीक्षेत द्वितीय श्रेणी धारण करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना दिली जाते.

छात्रवृत्तीचा दर द. म. रु. ४०० प्रमाणे आहे.

प्रतिवर्षी १४ छात्रवृत्त्या प्रदान केल्या जातात.

25 Research Fellowships

With a view to encouraging students to do research, Government have introduced Research Fellowship scheme.

The awards are made on the basis of post Graduate degree Examination i. e. M. A., M. Sc., M. Com.

The fellowships are awarded to Students who have obtained first class in any of the three preceding Examination i. e. B. A., B. Sc., B. Ed. M. A., M. Sc., M. Ed. and have secured at least second class in the remaining degree Examination.

The fellowships are tenable for a period of two years or till the completion of the course whichever is earlier.

The rate of Research fellowship is Rs. 400 p. m.

14 Research fellowships are awarded every year.

२६ जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, दिल्ली संशोधन अधि-छात्रवृत्ती.

जवाहरलाल नेहरू विद्यापीठ, दिल्ली या संस्थेत संशोधन करणाऱ्या महाराष्ट्रातील रहिवाशी विद्यार्थ्यांला ही १ अधिछात्रवृत्ती महाराष्ट्र शासन मंजूर करते.

ही शिष्यवृत्ती प्रतिवर्षी महाराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांना पी. एच. डी. अभ्यासक्रमाकरिता आंतरराष्ट्रीय कामकाजाच्या अग्रिम अभ्यासासाठी दिली जाते.

रकाना ४ प्रमाणे

शिष्यवृत्तीचा कालावधी ४ वर्षांचा आहे.

शिष्यवृत्तीचा दर पहिल्या २ वर्षांकरिता रु. ६०० द. म. व उर्वरित २ वर्षांकरिता रु. ७०० द. म. आणि प्रतिवर्षी रु. ३,००० आकस्मिक खर्चाकरिता.

शिष्यवृत्तीचा १ संच आहे.

26 Research Scholarships for international studies in Jawaharlal Nehru University, New Delhi.

One Research Scholarship has been introduced by the Government of Maharashtra to a Maharashtra student studying in the Jawaharlal Nehru University in Delhi.

The scholarship will be awarded annually to a bonafide resident of the Maharashtra State intending to take up the Ph. D. course for advance study of international affairs at the school.

As per Col. No. 4.

The Scholarship will be tenable for 4 years.

Rates of scholarship Rs. 600 p. m. during the 1st two years and Rs. 700 p. m. during the remaining two years and Rs. 3,000 every year as contingency grant.

One set of scholarships.

२८ भारत सरकारची राष्ट्रीय शिष्यवृत्ती	गरीबीमुळे हुशार बुद्धिमान विद्यार्थी पुढील शिक्षण घेण्यास वंचित होऊ नये या मूळ उद्देशाने ही योजना सुरू केलेली आहे.	ही शिष्यवृत्ती माध्यमिक शालांत स्तर व पदवी परीक्षेत उत्तीर्ण होऊन मिळालेल्या गुणांवर दिली जाते.	या शिष्यवृत्तीकरिता फक्त तेच विद्यार्थी पात्र समजले जातात की, ज्यांना संबंधित परीक्षेत ६० टक्के गुण मिळाले असतील व ज्यांनी शासनाने नेमून दिलेल्या अटीची पूर्णपणे पूर्तता केली आहे व ज्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रुपये ६,००० पेक्षा अधिक नाही अशी मुले पात्र धरली जातात.	या शिष्यवृत्तीचा कालावधी ३ ते ६ वर्षांचा असतो.	शिष्यवृत्तीचा दर खालील प्रमाणे : (१) कनिष्ठ महाविद्यालयांचे १ ते २ रे वर्षे आणि वरिष्ठ महाविद्यालयांचे १ ले वर्षे, (२) वरिष्ठ महाविद्यालयांचे २ रे आणि ३ रे वर्षे. (३) पदव्युत्तर धंदेवाईक व तंत्र शिक्षण.	केंद्र शासनाने या शिष्यवृत्तीच्या संचांची संख्या निर्धारित केलेली नसून प्रतिवर्षी यांची संख्या वेगवेगळी असते. सन १९८२-८३ मध्ये संचांची संख्या २,४१८ इतकी होती. सन १९८३-८४ मध्ये संचांची संख्या २,५४४ इतकी होती.
28. G. O. I's National Scholarship.	The object of the scheme is that no brilliant student is prevented on grounds of poverty from pursuing an academic career.	The awards under the scheme are made on the basis of the results of the S. S. C. stage and graduation stage.	Only those candidates who obtain at least 60 % marks in the aggregate will be eligible for the national scholarships provided they fulfil the requirements of prescribed means test and that the parents income is not more than Rs. 6,000 p. a.	The scholarships will be tenable for 3 to 6 years.	Rates of scholarships (1) 1st and 2nd year of Jr. Colleges and 1st year of Sr. College, Day Hosteller Rs. 60 Rs. 100 (2) 2nd and 3rd years of Sr. College 90 140 (3) Post graduation and professional or Technical courses. 120 170	The sets are fixed by Government of India every year. There were 2418 sets of the year 1982-83 and 2544 for the year 1983-84.

जोडपत्र क्र. १—चालू
ANNEXURE No. I--contd.

1	2	3	4	5	6	7	8
२९	प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षकांच्या पाल्यांना देण्यात येणारी भारत सरकारची शिष्यवृत्ती	प्राथमिक व माध्यमिक शिक्षकांच्या हुशार पाल्यांना उच्च शिक्षण घेण्यास शक्य व्हावे या हेतूने ही शिष्यवृत्ती ठेवली आहे.	माध्यमिक व शालांत परीक्षे-नंतर भारतातीलच पूर्णवेळ असणाऱ्या कोणत्याही अभ्याक्रमासाठी ही शिष्यवृत्ती मिळते.	मान्यता प्राप्त पूर्वं प्राथमिक व माध्यमिक शालांत पूर्ण वेळ काम करित असलेल्या शिक्षकांच्या पाल्यांना व जे माध्यमिक शालांत परीक्षेत प्रथम वर्गात उत्तीर्ण झाले आहेत अशा पाल्यांना या शिष्यवृत्तीस पात्र धरले जाते.	या शिष्यवृत्तीचा कालावधी ३ ते ७ वर्षांचा आहे.	शिष्यवृत्तीचे दर :— (१) कनिष्ठ महाविद्यालया- न राहणारा प्रथम आणि द्वितीय वर्षांचे शिष्यवृत्तीचे दर रु. ५० व रु. ७५ (२) वरिष्ठ महाविद्यालया- लयाचे शिष्यवृत्तीचे दर रु. ७५ व रु. ११० (३) पदव्युत्तर, श्रद्धे-वाईक व तंत्र शिक्षण अभ्यासक्रम	या शिष्यवृत्तीचे ८० संच ठेवण्यात आले आहेत.
29	National Scholarship to the Children of primary and Secondary School Teachers (Govt. of India).	The main object of the Scheme is to enable meritorious children of Primary and Secondary School Teachers to pursue higher Education.	The scholarships under this scheme are available for studies in India only. These will be given for all recognised full time courses after the S. S. C. stage.	The scholarships are open to children of all working teachers of recognised primary and Secondary schools. Only those students who pass the Examinations at S. S. C. stage in the years of awarded in 1st Division.	The Scholarships will be tenable for 3 to 7 years.	Rates of Scholarships— (1) 1st and 2nd year of Jr. College Rs. 50 and Rs. 75 (2) 2nd and 3rd year of Sr. College 75 110 (3) Post-graduation and professional or Technical courses. 100 125	There are 80 sets of Scholarships.

३० भारत सरकारची शिष्यवृत्ती	कर्जाक आर्थिक मदतीची जरूरी असणाऱ्या हुशार विद्यार्थ्यांना शिक्षणक्रम पूर्ण करता यावा म्हणून आर्थिक मदतीच्या स्वरूपात ही शिष्यवृत्ती मंजूर केली जाते.	ही कर्जाक शिष्यवृत्ती पद्धत भारतातच उपलब्ध आहे. माध्यमिक शालांत अभ्यासक्रमानंतर मान्यता प्राप्त व पूर्णवेळ अभ्यासक्रमासाठी प्रशिक्षणासाठी ही शिष्यवृत्ती दिली जाते.	ही शिष्यवृत्ती फक्त भारतीय विद्यार्थ्यांना माध्यमिक शालांत परिक्षा, उच्च माध्यमिक शालांत परिक्षा व पदवी परिक्षेच्या निकालावर ज्यांचे आई वडिलांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ६,००० पेक्षा जास्त नाही अशा विद्यार्थ्यांना ही शिष्यवृत्ती दिली जाते.	ही कर्जाक शिष्यवृत्ती कला, शास्त्र, वाणिज्य, अभियांत्रिकी इत्यादि पूर्ण वेळ अभ्यासक्रमासाठी दिली जाते.	या शिष्यवृत्तीचे दर वेगवेगळे आहेत. सध्या साधारणतः रु. ७२० ते रु. १७५० हे अभ्यासक्रमाच्या स्वरूपावर आधारलेले आहेत.	कर्जाक शिष्यवृत्तीची परतफेड शिष्यवृत्ती धारक नोकरी करू लागल्यानंतर १ वर्षाने किंवा शिष्यवृत्ती बंद झाल्या दिवसापासून ३ वर्षांनी परतफेड मासिक हप्त्याने केली जाईल. (यापैकी जो कालावधी अगोदरचा असेल). प्रतिवर्षी १,८०० नवीन शिष्यवृत्त्या मंजूर केल्या जातात. परतफेड व्याज मुक्त आहे.
-----------------------------	--	---	--	--	---	---

30 National Loan Scholarship (Government of India)	To provide financial assistance to needy and meritorious students so as to enable them to complete their Education.	The loan scholarships are available for studies in India only. These will be given for all recognised full time courses of Education and training after S. S. C. Examination.	The Scholarships are open to Nation of India only. Students who pass any of the qualifying Examinations such as S. S. C., S. Y. Jr. College, B. A., B. Sc. B. Com. etc. and whose parents income does not exceed Rs. 6,000 p. a.	The loan Scholarships are tenable for full time College courses such as Arts, Science, Commerce, Engineering etc.	The rate of Scholarship varies from Rs. 720 to Rs. 1,750 per annum according to course.	The repayment of loan starts one year after the scholar starts earning or three years after termination of scholarship whichever is earlier loan is interest free. The repayment will be made in the form of monthly instalment. There are 1800 Fresh Awards every year.
--	---	---	--	---	---	--

जोडपत्र क्र. १—चालू
ANNEXURE No. I—contd.

७. शैक्षणिक : सर्वे स्तरावर शैक्षणिक सवलती

1	2	3	4	5	6	7	8
३१	दुसऱ्या महायुद्धात भाग घेऊन मरण पावलेल्या किंवा अपंगत्व आलेल्या जवानांच्या मुलांना शैक्षणिक सवलती.	दुसऱ्या महायुद्धात भाग घेतलेल्या जवानांच्या मुलांना आणि त्यांचेवर अवलंबून असणाऱ्यांना ही शैक्षणिक सवलत दिली जाते.	ही सवलत प्राथमिक ते सर्व उच्च शिक्षण स्तरावर मिळू शकते.	या सवलती दुसऱ्या महायुद्धात भाग घेऊन मरण पावलेल्या व कायमचे अपंगत्व आलेल्या जवानांच्या मुलांना आणि त्यांचेवर अवलंबून असलेल्यांना देण्यात येतात.	शिक्षणक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत	(१) प्राथमिक इ. १ ते ४ मध्ये पुस्तक अनुदान रु. ३२ दर वर्षाकरिता. (२) माध्यमिक शाळांमध्ये सर्व प्रकारचे अनुज्ञेय शुल्क खेळ शुल्कासहित रु. २४ वार्षिक भत्ता. (३) उच्च शिक्षण सर्व प्रकारच्या अनुज्ञेय फी खेळ शुल्कासहित रु. १० ते १५ मासिक भत्त्याशिवाय द. म. रु. ४० पेक्षा जास्त नाही असा वसतिगृह भत्ता.	ही योजना फक्त पश्चिम महाराष्ट्राला लागू आहे.

31 (VII) EDUCATIONAL CONCESSIONS AT ALL STAGES OF EDUCATION

War Educational concessions of the children of Soldiers who died or disabled in IInd World War	Free Education to the children and dependents of the soldiers who took part in IInd World War.	Concession is admissible at all stages of Education from Primary to Higher Education.	These concessions are now available to the children and dependents of the soldiers who died or permanently disabled during IInd World War.	Completion of Education.	(1) Primary-Standards I-IV Book grant of Rs. 32 p. a. (2) High Schools All admissible fees including games fee plus annual allowance of Rs. 24 p.a. (3) Higher Education- All admissible fees including games fees plus monthly allowance ranging from Rs. 10 to 15 p. m. plus hostel charges not exceeding Rs. 40 p. m.	The scheme is admissible for Western Maharashtra only.
--	--	---	--	--------------------------	--	--

३२	वयागट ६ त १४ वर्षांमधाल मुलांना मिळणारी शैक्षणिक फी सवलत (विदर्भातील सवलती).	ही जुन्या मध्य प्रदेशातील शुल्क सवलत असून सध्या ती विदर्भ विभागातील वय वर्षे ६ ते १४ मधील विद्यार्थ्यांना चालू आहे. या सवलती खाली येणारी बहुतेक मुले आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गातील मुलांना मिळणाऱ्या सवलतीत सामावली जातात.	या योजनेखाली इ. ५ वी ते ७ वी मधील विद्यार्थी जे आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गातील मुलांना मिळणाऱ्या सवलतीखाली येत नाहीत अशांना लाभ मिळतो.	घासाठी विद्यार्थ्यांचे वय ६ ते १४ वर्षे वयोगटात असावे लागते व ते विदर्भ विभागातील असावे लागतात.	वयाचे १४ वे वर्षापर्यंत शिक्षण मिळू शकते.	मोफत शिक्षण	ही योजना विदर्भ विभागातील सर्व जिल्ह्यांनाच लागू आहे व जिल्ह्यातील शिक्षणाधिकारी ही सवलत मंजूर करतात.
32	Educational Concession to age group 6-14 (Vidarbha concession).	This is Ex. M. P. State of free Education to the pupils in the age group of 6 to 14 in the Vidarbha Region only. Most of the pupils in the age group of 6 to 14 years are covered under the E. B. C. Scheme.	Students in stds. V-VII who are not covered under the E. B. C. scheme are granted free education under the Scheme.	Pupils in Vidarbha Region of age group of 6-14 years.	Completion of Education up to age 14 years.	Free Education	This concession is awarded by the Education Officer, Zilla Parishad of the districts in Vidarbha region only.
३३-अ	आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गातील विद्यार्थ्यांना मिळणारी फी सवलत.	ही सवलत ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ४,८०० पेक्षा अधिक नसते यांना उच्च माध्यमिक आणि महाविद्यालयीन या सर्व स्तरावर मोफत शिक्षण मिळते. सन १९८३-८४ या वर्षापासून उत्पन्नाची मर्यादा इ. ५ ते १० वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांकरिता रुपये १०,००० पर्यंत वाढविण्यांत आलेली आहे तसेच शासनमान्य अनुदानित माध्यमिक शाळांतील मुलींना ५ ते १० वी पर्यंतच्या वर्गापर्यंतचे शिक्षण मोफत करण्यांत आले आहे.	या योजनेखाली माध्यमिक, उच्च माध्यमिक व महाविद्यालयीन सर्व स्तरांमध्ये मोफत शिक्षण मिळते.	ज्या विद्यार्थ्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु. ४,८०० पेक्षा अधिक नाही असे विद्यार्थी ही सवलत उच्च माध्यमिक व महाविद्यालयीन स्तरावर घेण्यास पात्र ठरतात. सन १९८३-८४ या वर्षापासून उत्पन्नाची मर्यादा इ. ५ ते १० वी पर्यंतच्या विद्यार्थ्यांकरिता रुपये १०,००० पर्यंत वाढविण्यांत आलेला आहे तसेच शासनमान्य अनुदानित माध्यमिक शाळांतील मुलींना ५ ते १० वी पर्यंतच्या वर्गापर्यंतचे शिक्षण मोफत करण्यांत आले आहे.	शिक्षणक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत	मोफत शिक्षण	ही योजना सर्व जिल्हा परिषदा मार्फत व शिक्षण निरीक्षक बृहन्मुंबई यांचे मार्फत राबविली जाते.
33-A	Economically Backward class fee concession.	Facility of free Education is available to the pupils of the parents whose annual income is Rs. 4,800 p. a. at Colleges, Jr. College stages respectively. From the year 1983-84 the annual income limit of Rs. 4,800 p. a. is raised upto Rs. 10,000 p. a. for students studying in std. V to X Similar free education is made to girls from V to X Standards in recognised and aided secondary schools.	Free Education at all stages of High School, Jr. College, Sr. College levels is awarded under the scheme.	Concession of free Education is available at Jr. College, Sr. College levels on the basis of annual income of Rs. 4,800 p. a. of the parents. From the year 1983-84 the annual income limit of Rs. 4,800 p. a. is raised upto Rs. 10,000 p. a. for students studying in std. V to X Similar free education is made to girls from V to X Standards in recognised and aided secondary schools.	Till the completion of Education	Free Education	Concession is granted by the Education Officer, Zilla Parishad/ Educational Inspector, Greater Bombay.

1	2	3	4	5	6	7	8
३३-ब संरक्षण खात्यातील सैनिकांच्या मुलांना, पत्नीला आणि विधवांना देण्यात येणारी शैक्षणिक फी माफी (ही योजना आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय मुलांच्या योजनेखाली येते.)	या योजनेची संरक्षण खात्यातील सैनिकांच्या पाल्यांना, पत्नीला आणि विधवेला शुल्क माफी, पुस्तक अनुदान व कपडे यांच्याकरिता या सवलती मिळतात. (ही योजना आर्थिकदृष्ट्या मागासवर्गीय मुलांच्या योजनेखाली येते.)	या योजनेखाली माध्यमिक, कनिष्ठ महाविद्यालये, महाविद्यालये या स्तरावरील मुलांना मोफत शिक्षण दिले जाते.	संरक्षण खात्यातील सैनिकांच्या मुलांना, पत्नीला आणि विधवांना मोफत शिक्षण घेता यावे म्हणून ही योजना अंमलात आली आहे.	अभ्यासक्रम पूर्ण होईतोपर्यंत.	या योजनेत मोफत शिक्षण, पुस्तक अनुदान आणि कापड भत्ता याकरिता रकमा दिल्या जातात. खाली दर्शविलेल्या प्रत्येक गटात वेगवेगळे दर आहेत. (गट 'अ', 'ब' आणि 'क' पहावा.)	या सवलती सर्व जिल्हा परिषदा / शिक्षण निरीक्षक, बृहन्मुंबई यांचेमार्फत देण्यात येतात.	
33-b Educational concessions to the children, wives and widows of the Defence Service Personnel (Covered under E. B. C. Scheme).	Free Education, Book and clothing grants are paid to the pupils, wives and widows of the Defence Service Personnel under the scheme (This concession is covered under the E. B. C. Scheme.)	Free Education at all stage of High School, junior College, Senior College levels is awarded under the Scheme.	Pupils, wives and widows of the Defence Service Personnel are granted this concession.	Till the completion of Education.	Free Education and grants of Books and clothing charges. The rates are different for each of the categories as shown below. *(See Category A, B and C below.)	Concession is granted by the E. O. Z. P./E. I. Gr. Bombay.	
३४ स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना शैक्षणिक सवलती, शिष्यवृत्त्या आणि पुस्तक अनुदान योजना.	स्वातंत्र्यपूर्व काळात ज्यांनी कारावास भोगला आहे अशा स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना शुल्क माफीच्या सवलती, शिष्यवृत्त्या व पुस्तक अनुदान देण्याची योजना.	या सवलती शैक्षणिक स्तरावरील सर्व शाखांमध्ये म्हणजे प्राथमिक ते उच्च शिक्षण सर्व स्तरावर देण्यात येते.	स्वातंत्र्य सैनिकांचे सवलतीकरता स्वातंत्र्य सैनिकांची पत्नी, मुले, नातवंड (दत्तक आणि सावत्र मुले धरून) पात्र धरली जातात.	प्रथम वर्ष आणि पुढे समाधानकारक प्रगतीवर नियमाप्रमाणे या सवलती दिल्या जातात.	सर्व प्रकारची अधिकृत शुल्क त्यात प्रवेश शुल्क, शिक्षण शुल्क, सत्र शुल्क, वाचनालय शुल्क व प्रयोग शुल्क यांचा समावेश असतो.	ही योजना सन १९६१-६२ पासून अंमलात आली.	
34 Educational concession, Scholarship and Book grant to the children of Freedom Fighters.	Grant of Educational fee concession, Scholarships and book grants to political sufferer i. e. Freedom Fighters.	Concession is granted for all faculties of Education i. e. from Primary Education to Higher Education.	Applied to a freedom Fighter, his wife, children (inclusive of adopted and step children) and grand children (children of predeceased son)	One year continued every year on satisfactory progress as per rules.	All kinds of authorised fees such as admission fees, Tuition fees, Term fees, Library fees, Laboratory fees.	Scheme sanctioned from the year 1961-62.	

गट ' ब ' आणि ' क '

CATEGORY 'B' AND 'C'

स्तर Stage 1	पुस्तकांसाठी अनुदान Grants for books 2	कपड्यांसाठी अनुदान Grants for clothing 3
	रुपये Rs.	रुपये Rs.
(1) स्तर १ ते ७ Stage I to VII	१० दरसाल 10 per annum	२५ दरसाल 25 per annum
(2) स्तर ८ ते ११ Stage VIII to XI	३० दरसाल 30 per annum	५० दरसाल 50 per annum

' अ ' गट
CATEGORY 'A'

स्तर/अभ्यासक्रम Stage/Course 1	पुस्तके आणि लेखन सामग्रीकरिता अनुदान Grants for books and Stationery 2	कपड्यांकरिता अनुदान Grants for clothing 3
	रुपये	रुपये
1 स्तर १ ते ७ Stage I to VII	... २० दरसाल 20 per annum	५० दरसाल 50 per annum
2 स्तर ८ ते ११ Stage VIII to XI	... ६० दरसाल 60 per annum	१०० दरसाल 100 per annum
3 प्रमाणपत्र अभ्यासक्रम Certificate Courses	... ५० दरसाल 50 per annum	१०० दरसाल 100 per annum
4 पदविका अभ्यासक्रम Diploma Courses	... १०० दरसाल 100 per annum	१५० दरसाल 150 per annum
5 पदवी आणि पदव्युत्तर अभ्यासक्रम परंतु वैद्यकीय आणि अभियांत्रिकी अभ्यासक्रम सोडून. Degree Courses both graduate and post graduate but excluding Medical and Engineering.	... १०० दरसाल 100 per annum	१५० दरसाल 150 per annum
6 पदवी आणि पदव्युत्तर अभ्यासक्रम-वैद्यकीय व अभियांत्रिकी शाखामधील. Graduate and post graduate course in Medical and Engineering.	... २०० दरसाल 200 per annum	२०० दरसाल 200 per annum

' क ' गट
CATEGORY 'C'

संस्थांचे प्रकार Types of Institute 1	पुस्तकासाठी अनुदान Book Grants 2	इतर परिरक्षणासाठी होणारा खर्च (भोजन आणि निवासाचा खर्च भरून) Grants for other Expenditure for maintenance (inclusive of boarding and lodging) 3
	रुपये Rs.	रुपये Rs.
1 वैद्यकीय आणि अभियांत्रिकी महाविद्यालये (पदवी अभ्यासक्रम). Medical and Engineering Colleges (Degree Courses).	१०० दरसाल 100 per annum	५०० दरसाल 500 per annum
2 तंत्रनिकेतन (पदविका अभ्यासक्रम) Polytechnics (Diploma Courses)	... १०० दरसाल 100 per annum	५०० दरसाल 500 per annum
3 कला, शास्त्र, वाणिज्य, कृषि, चित्रकला, विधी इत्यादि महाविद्यालये. Arts, Science, Commerce, Agriculture, Art, Law etc. Colleges.	... १०० दरसाल 100 per annum	५०० दरसाल 500 per annum

'ब्लेड' गट
CATEGORY 'Z'

1	शिष्यवृत्ती Scholarship	पुस्तक अनुदान Book Grants
	रु. Rs.	रु. Rs.
1 प्राथमिक इयत्ता १ ते ४ Primary Stds. I-IV	रिक्त Nil	१५ दरसाल ? 15 per annum.
2 इयत्ता ५ ते ७ Stds. V-VII	१० दरमहा 10 per month	२० दरसाल 20 per annum.
3 इयत्ता ८ ते १० Stds. VIII-X	१० दरमहा 10 per month	४० दरसाल 40 per annum.
4 कनिष्ठ महाविद्यालये Junior Colleges	२५ दरमहा 25 per month	५० दरसाल 50 per annum.
5 प्रमाणपत्र पाठ्यक्रम Certificate Course	४० दरमहा 40 per month	५० दरसाल 50 per annum.
6 पदविका पाठ्यक्रम Diploma Course	५० दरमहा 50 per month	१०० दरसाल 100 per annum.
7 पदवी पाठ्यक्रम पदवी आणि पदविका दोन्ही धरून (वैद्यकीय आणि अभियांत्रिकी सोडून). Degree Courses both graduate and post graduate (excluding Medical and Engineering).	५० दरमहा 50 per month	१०० दरसाल 100 per annum.
8 वैद्यकीय आणि अभियांत्रिकी महाविद्यालयातील पदवी पाठ्यक्रम पदवी आणि पदविका पाठ्यक्रम. Degree Courses both graduate and post- graduate in Medical and Engineering College.	६० दरमहा 60 per month	२०० दरसाल 200 per annum.

जोडपत्र क्र. २

ANNEXURE No. 2

शिक्षण विभागाकडून अंमलबजावणी करण्यात येणारे परिनियम
Statutes administered by the Education Department

क्र.	क्रमांक	कायदा/आदेशाचे नाव	उद्दिष्ट	संक्षिप्त अभिप्रेष
१	I	मुंबई प्राथमिक शिक्षण कायदा, १९४७.	सक्तीच्या प्राथमिक शिक्षणाची व्यवस्था करणे, प्राथमिक शिक्षणाचे व्यवस्थापन व नियंत्रण संबंधी योग्य ती तरतूद करण्याबाबत.	प्राथमिक शिक्षणाची वाढ व विकास करण्यासाठी हा कायदा अस्तित्वात आहे. हा कायदा बृहन्मुंबई सोडून पश्चिम महाराष्ट्रातील जिल्ह्यांना लागू आहे.
1	I	The Bombay Primary Education Act, 1947.	To provide for compulsory primary education and to make better provision for the management and control of Primary Education.	This Act is in operation for ensuring the development and expansion of primary education. This Act is applicable to the Districts in Western Maharashtra except Greater Bombay.
२	२	महाराष्ट्र राज्य माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षण मंडळ कायदा, १९६५.	राज्य व विभागीय मंडळ स्थापन करणे. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणाबाबत काही बाबींवर विनियमन करणे.	या कायदानुसार राज्य मंडळ व विभागीय मंडळे प्रस्थापित करण्यात आली. माध्यमिक व उच्च माध्यमिक शिक्षणाबाबतच्या सर्वसाधारण धोरणाबाबत राज्य मंडळ शासनास सल्ला देते. विभागीय मंडळेही इयत्ता १० वी व १२ वी अखेर परीक्षांचे संचालन करतात.
2	II	The Maharashtra Secondary and Higher Secondary Education Boards Act, 1965.	To provide for establishment of a State Board and Divisional Boards to regulate certain matters pertaining to Secondary and Higher Secondary education.	Under this Act, State Board and Divisional Boards have been constituted the State Board renders advice to the State Government on matter of policy relating to secondary and higher Secondary Education in general. The Divisional Boards conduct examinations at the end of X and XII standards.
३	३	महाराष्ट्र शैक्षणिक संस्था (व्यवस्थापन) अधिनियम, १९७६.	लोकहितच्या दृष्टीने थोडक्या मुदतीकरिता काही शैक्षणिक संस्था व्यवस्थापनाकरिता ताब्यात घेण्यासाठी तरतूद करणे.	हा अधिनियम १३-१-१९७६ पासून अंमलबजावणीत आला. एखाद्या शैक्षणिक संस्थेच्या व्यवस्थापनाने त्यांच्यावर लादलेल्या कर्तव्याची ह्युगय केली अथवा संस्थाचक्रानियमाप्रमाणे अथवा संघटनेच्या जापनाचे (कोणत्याही नियम, विनियम किंवा कायदासह) किंवा कोणत्याही बिलेखाचे अथवा प्रशासनाचे नियमन करण्याकरिता अस्तित्वात असलेल्या कर्तव्याची ह्युगय केली तर किंवा लोकहिताच्या दृष्टीने संस्था हस्तकारकरीतीने चालविली जात असेल तर आणि लोकहित लक्षात घेऊन विशेषतः (सदरील संस्थेतील) शैक्षणिक हिताच्या दृष्टीकोनातून सदर संस्थेचे व्यवस्थापन ताब्यात घेणे आवश्यक आहे अशी संचालकांची खात्री झाली तर सध्या अस्तित्वात असलेल्या विधीमध्ये काहीही अंतर्भूत असले तरीही अशा संस्थेत चालू असलेल्या शैक्षणिक कार्याशी मर्यादित असे व्यवस्थापन ताब्यात घेण्याची कार्यवाही का अंमलात आणणे याबाबतची कारणे दाखविण्याकरिता वाजवी संधी देऊन त्यांचे संस्थेतील शैक्षणिक कार्याचे व्यवस्थापन ठराविक मुदतीकरिता परंतु जास्त जास्त तीन वर्षांकरिता ताब्यात घेण्याबाबतचे आदेश देऊ शकतात.
3	III	The Maharashtra Educational Institutions (Management) Act, 1976	To provide for taking over management (of the property of) certain Educational institutions for a limited period in the public interest.	This Act has been brought into force with effect from 13-1-76. Whenever the Director of Education is satisfied that the management of any educational institution has neglected to perform any of the duties imposed on it by or under any law for the time being in force, of the memorandum of association, or any instrument (including any rules, regulations or by law) which regulates its administration or is being managed in a manner detrimental to public interest, and that it is expedient in the public interest, and in particular, in the interest of education imparted in such of institution to take over the management of such institution in so far as its activity relates to imparting education, he may, notwithstanding anything contained in any law for the time being in force, after giving the management of such institution, a reasonable opportunity of showing cause against the proposed action, by an order take over the management of such institution in so far as its activity relates to imparting education specified in the

४ ४

राज्यातील खाजगी शाळां-
नील नोकर वर्ग
(सेवा शर्ती) विनियम
अधिनियम, १९७७.

राज्यातील विविध खाजगी शाळांतील कर्मचाऱ्यांची विशेषतः
विद्यार्थ्यांच्या व त्यांच्या पालकांच्या आणि सामान्यतः परि-
संस्थेच्या व समाजाच्या संबंधातील कर्तव्ये परिणामकारकरित्या
व कार्यक्षमरित्या पार पाडणे त्यांना शक्य व्हावे म्हणून त्यांना
सेवेत शाश्वती व स्थैर्य मिळवून देण्याच्या दृष्टीने अशा
कर्मचाऱ्यांचा सेवाप्रवेश व सेवेच्या शर्ती यांचे विनियमन करणे.

हा अधिनियम संपूर्ण महाराष्ट्राला लागू असून तो १५ जुलै १९८१ पासून
अंमलात आलेला आहे. सदर अधिनियमाच्या कलम ८ मधील तरतुदी-
नुसार शासनाने पूर्वीच्या महसुली विभागाच्या घर्तीवर मुंबई, पुणे, नागपूर
व औरंगाबाद येथे प्रत्येकी एक याप्रमाणे शाळा न्यायाधिकरणे स्थापन
केलेली आहेत. त्याचप्रमाणे या शाळा न्यायाधिकरणावर प्रत्येकी एक
पीठातील अधिकारी याप्रमाणे नेमणूक झालेल्या असून त्यांचे काम सुरू
झालेले आहे. या अधिनियमाचा हेतू साध्य करण्याच्या दृष्टीने शासनाने
निमावलीही तयार केलेली आहे. सध्या न्यायाधिकरणांची अधिकारिता
खालीलप्रमाणे आहे.

(१) मुंबई विभाग

बृहन्मुंबई, ठाणे, रायगड, पारलमिरी, सिव्हेरग, नासिक, धुळे व जळगाव जिल्हे.

(२) पुणे विभाग

पुणे, अहमदनगर, सोलापूर, सातारा, सांगली व कोल्हापूर जिल्हे.

(३) औरंगाबाद विभाग

औरंगाबाद, जालना, अहमदनगर, अकोला, परभणी, नंदेड, बीड, अमरावती, बुलढाना व यतमाळ जिल्हे.

(४) नागपूर विभाग

नागपूर, भंडारा, वर्धा, चंद्रपूर व गडचिरोली जिल्हे.

4

IV

The Maharashtra Em-
ployees of Private Schools
(Conditions of Service)
Regulation Act, 1977.

To regulate recruitment and conditions of service of employees
in certain private schools in the State, with a view to pro-
viding such employees security and stability of service to
enable them to discharge their duties towards the pupils
and their guardians in particular, and the institution and
the society in general effectively and efficiency.

The Act is applicable to the whole of the Maharashtra State and
has been brought into force from 15th July 1981. As per section
8 of the Act, Government have already established school Tribunals
at Bombay, Pune, Nagpur and Aurangabad on the basis of the
old revenue division. Appointments of Presiding Officers one each
of the above places have also been made and the work of the school
Tribunals has been started for the purpose of the Act Government
have also framed Rules. The present jurisdiction of the above
Tribunals is as under :-

(1) Bombay Division

Greater Bombay, Thane, Raigad, Ratnagiri, Sindhudurg, Nasik, Dhuel, and Jalgaon districts.

(2) Pune Division

Pune, Ahmednagar Solapur Satara, Sangli and Kolhapur districts.

(3) Aurangabad Division

Aurangabad, Jalna, Osmanabad, Latur Parbhani, Nanded, Beed, Amravati, Akola. Buldhana and Yeatmal districts

(4) Nagpur Division

Nagpur, Bhandara, Wardha, Chandra- pur and Gadchiroli districts.

- ५ ५ महाराष्ट्र राज्य विद्यापीठ कायदा, १९७४ मुंबई, पुणे, शिवाजी, मराठवाडा, नागपूर, एस. एन. डी टी. महिला विद्यापीठ
- राज्यातील निरनिराळ्या विद्यापीठांच्या बाबतीतील अस्तित्वात असलेल्या तऱ्हेतऱ्हेच्या कायद्यांमध्ये समानता आणण्यासाठी तसेच राज्यातील निरनिराळ्या भागात उच्च शिक्षणाच्या सोई करताना जास्तीत जास्त समतोल राखण्यासाठी प्रशासन व आर्थिक नियंत्रण याबाबत परिणामकारक सुधारणा करण्यासाठी चांगल्या प्रकारच्या अध्यापन व संशोधन पद्धती अंमलात आणण्यासाठी व सर्व प्रकारच्या बाबींमध्ये शिक्षक व इतर कर्मचाऱ्यांच्या निवड व नेमणुका धरून सर्व नियमांचे काटेकोरपणे पालन करण्यासाठी व काही समित्यांवर विद्यार्थ्यांना प्रतिनिधीत्व देण्यासाठी, शिक्षकांना मोठ्या प्रमाणावर प्रतिनिधीत्व देण्यासाठी इत्यादी प्रकारच्या सर्व उपायांनी सर्वसाधारणपणे विद्यापीठांच्या प्रशासनामध्ये व विद्यापीठामार्फत देण्यात येणाऱ्या उच्च शिक्षण विषयक सुविधांमध्ये सुधारणा घडवून आणण्यासाठी हा कायदा आहे.
- राज्यात एकूण ७ अ कृषि विद्यापीठे आहेत. प्रत्येक विद्यापीठास स्वतंत्र कायदा असून त्यांच्या कक्षा खालीलप्रमाणे आहेत:—
विद्यापीठाचे नाव	विद्यापीठाची कक्षा
(१) मुंबई विद्यापीठ	बृहन्मुंबई, ठाणे, रायगड, रत्नागिरी, सिधुदुर्ग.
(२) पुणे विद्यापीठ	पुणे, अहमदनगर, धुळे, जळगाव, नाशिक.
(३) शिवाजी विद्यापीठ	सोलापूर, कोल्हापूर, सातारा, सांगली.
(४) मराठवाडा विद्यापीठ	औरंगाबाद, जालना, बीड, परभणी, नांदेड, लातूर, उस्मानाबाद.
(५) नागपूर विद्यापीठ	भंडारा, चंद्रपूर, नागपूर, वर्धा, गडचिरोली.
(६) अमरावती विद्यापीठ	अकोला, अमरावती, बुलढाणा, यवतमाळ.
(७) एसएनडीटी महिला विद्यापीठ.	सर्व महाराष्ट्र राज्य.

- 5 V The Maharashtra Universities Act, 1974 (Bombay, Poona, Shivaji, Marathwada, Nagpur, The Shreemati Nathibai Damodar Thackersey Women's University).
- To introduce uniformity in the several laws relating to the various Universities in the State, to promote a more equitable distribution of facilities for higher education in the different areas of the State; to provide for more efficient administration and financial control, and better organisation of teaching and research, to ensure faithful observance of the law in all matters, including the selection and appointment of teachers and other employees; to give representation to students on certain bodies, to provide for wider representation to teachers, and by all such means, generally to improve the governance of the University and the facilities it provides for higher education.
- There are seven Non-Agriculture Universities in the State. Each University is governed by a separate Act. The jurisdiction of these Universities are as follows:—
Name of the University	Jurisdictions
(1) Bombay University	.. Greater Bombay, Raigad, Thane and Ratnagiri Sindhudurg Districts.
(2) Poona University	.. Pune, Ahmadnager, Nashik, Jalgaon and Dhulia Districts.
(3) Shivaji University	.. Kolhapur, Sangli, Satara and Sholapur Districts.
(4) Marathwada University	.. Aurangabad, Jalna, Parbhani, Nanded, Bhir, Latur and Osmanabad.
(5) Nagpur University	.. Bhandara, Chandrapur, Nagpur, Wardha and Gadchiroli.
(6) Amravati University	.. Akola, Amravati, Buldhana, Yeotmal Districts.
(7) The Shreemati Nathibai...
Damodar Thackersey
Women's University.	.. Throughout the Maharashtra State.

- ६ महाराष्ट्र विद्यापीठाच्या, मंडळाच्या व इतर वित्ति-दिष्ट परिक्षांमध्ये होणाऱ्या गैरप्रकारास प्रतिबंध करण्याबाबत अधिनियम, १९८२.
- विद्यापीठ किंवा माध्यमिक परिक्षा मंडळ यांच्या मार्फत घेण्यात येणाऱ्या परिक्षांमध्ये होणाऱ्या गैरप्रकारास प्रतिबंध करणेसाठी हा कायदा आहे.
- विद्यापीठ किंवा माध्यमिक शिक्षण मंडळ यांच्यामार्फत घेण्यात येणाऱ्या व इतर विहित केलेल्या परिक्षांमधील होणारे गैरप्रकार प्रश्नपत्रिका फुटणे किंवा अशा परिक्षा मध्ये कॉपी केली जाणे इत्यादी टाळण्याच्या दृष्टीने सदर कायद्यामध्ये प्रश्न फुटीचा गैरप्रकार सिद्ध झाल्यास संबंधित व्यक्तीस एक वर्षापर्यंत कारावासाची किंवा एक हजार रुपयां पर्यंत दंडाची तरतूद आहे पर्यंत दंडाची किंवा दोन्ही शिक्षा देण्याची तरतूद आहे. तसेच परिक्षेच्यावेळी कॉपी केल्याचे सिद्ध झाल्यास संबंधित व्यक्तिस सहा महिन्यांपर्यंत कारावास किंवा पाचशे रुपयापर्यंत दंड किंवा दोन्ही शिक्षा देण्याची तरतूद आहे.

- VI Maharashtra Prevention of malpractices at University Board and other specified Examinations Act, 1982.
- To provide for preventing malpractices at examinations held by the Universities or Board including leakage of question papers or copying at such examinations.
- In order to prevent malpractice at examinations held by the Universities or Board including leakage at question papers or copying at such examinations, Act provides the persons found guilty of leakage of question-papers are liable to be punished on conviction, with imprisonment upto one year or with fine upto Rs. 1,000 or with both. So also it provides that the persons found guilty of copying at the examinations are liable to be punished, on conviction with imprisonment up to 6 months or with fine upto Rs. 500/- or with both.

जोडपत्र क्र. ३
ANNEXURE No. 3

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद पंचायत समिती कावदा, १९६१ कलम १०० अन्वये जिल्हा परिषदांकडे पूर्णपणे वर्ग केलेल्या कर्मचाऱ्यांसह दिलेल्या सहाय्यक अनुदानाची एकत्रित माहिती

Consolidated Position of Grant-in-aid to Zilla Parishad for outright transferred schemes under Section 117 of the Maharashtra Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act, 1961

हस्तांतरित योजना

Transferred Schemes

ए-प्राथमिक शिक्षण

(बी) निरीक्षण

(दोन) (ए) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८२ अन्वये जिल्हा परिषदांना संप्रयोजन अनुदाने.

(तीन) पंचवार्षिक योजनांतर्गत योजना महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८७ अन्वये योजनांतर्गत अनुदाने.

(ई) प्राथमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८२ अन्वये जिल्हा परिषदांना संप्रयोजन अनुदाने.

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८३ अन्वये जिल्हा परिषदांना अनुदाने.

बी-माध्यमिक शिक्षण

(एल) माध्यमिक शिक्षणासाठी स्थानिक संस्थांना सहाय्य (एल) (१) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८२ अन्वये जिल्हा परिषदांना संप्रयोजन अनुदाने.

(एम) शिष्यवृत्त्या (२) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८२ अन्वये जिल्हा परिषदांना संप्रयोजन अनुदाने.

सी-विशेष शिक्षण

(क्यू) प्रौढ शिक्षण (सी) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८२ अन्वये जिल्हा परिषदांना संप्रयोजन अनुदाने.

डी-विद्यापीठपूर्व शिक्षण

(व्ही) अशासकीय संस्थांना सहाय्य

(दोन) महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती अधिनियम, १९६१ च्या कलम १८२ अन्वये जिल्हा परिषदांना संप्रयोजन अनुदाने.

A-Primary Education

(b) Inspection.

(ii) (a) Purposive grants to Zilla Parishads under Section 182 of M.Z.P. & P. S. Act, 1961

(iii) Plan grants to Zilla Parishads under Section 187 of M. Z. P. and P.S. Act, 1961.

(e) Assistance to local Bodies for Primary Education.

Purposive grants to Zilla Parishads under Section 182 of M.Z.P. and P.S. Act, 1961.

Establishment grants to Zilla Parishad under Section 183 of M.Z.P. and P.S. Act, 1961.

B-Secondary Education

(L) Assistance to Local Bodies for Secondary Education (L) (i) purposive grants to Zilla Parishads under Section 182 of M.Z.P. and P.S. Act, 1961.

(m) Scholarships (2) Purposive grants to Zilla Parishad under section 812 of M.Z.P. and P.S. Act, 1961.

C-Special Education

(Q) Adult Education (c) Purposive grants to Zilla Parishads under Section 182 of M.Z.P. and P.S. Act, 1961.

D-Pre-University Education

(v) Assistance to non-Government Institutions

(ii) Purposive grants to Zilla Parishads under Section 182 of M.Z.P. and P.S. Act, 1961.

जोडपत्र क्रमांक ४
ANNEXURE No. 4

महाराष्ट्र जिल्हा परिषद व पंचायत समिती कायदा, १९६१ कलम १२३ अन्वये जिल्हा परिषदांच्या अधिसरण योजनांना दिलेल्या सहाय्यक अनुदानाची एकत्रित माहिती.

Consolidated Position of Grant-in-aid to Zilla Parishad for Agency Scheme under Section 123 of the Maharashtra Zilla Parishad and Panchayat Samiti Act, 1961.

अधिसरण योजना

Agency Schemes

बी-माध्यमिक शिक्षण

B-Secondary Education

(के) अशासकीय माध्यमिक शाळांना सहाय्य (के) (१)
सर्वसाधारण शाळांना सहाय्यक अनुदान.

(K) Assistance to Non-Government Secondary Schools (K) (i) Grant-in-aid to ordinary Secondary Schools.

(के) (४) (२) शाळा समुहांना सहाय्यक अनुदान.

(K) (4) (ii) Grant-in-aid for School Complexes.

एच-सर्वसाधारण (बीडी इतर खर्च)

H-General (but Other Expenditure)

स्वातंत्र्य सैनिकांच्या मुलांना शैक्षणिक सवलती.

Educational concessions to the children of Freedom Fighters.

६-१४ वयोगटातील विद्यार्थ्यांना शैक्षणिक सवलती.

Educational concessions to the students in age group of 6-14.

प्राथमिक शिक्षकांच्या मुलांना मोफत शिक्षण.

Free education to children of primary teachers.

ज्यांचे किंवा ज्यांच्या पालकांचे वार्षिक उत्पन्न रु. १०,००० पेक्षा अधिक नाही अशा विद्यार्थ्यांना फी माफी.

Free ship to students whose or whose parents income does not exceed Rs. 10,000 per annum.

(एज्जी) शिष्यवृत्त्या एजी (एक)

E-University (ag) scholarships ag (I)

महानिवालातील सामान्य शिष्यवृत्त्या
ग्रामीण भागातील हुशार व होतकरू विद्यार्थ्यांना राज्य सरकारची शिष्यवृत्ती.

Ordinary Scholarships in colleges.—State Government Open Merit Scholarships to bright and deserving students especially from rural area.

ए-प्राथमिक शिक्षण (एफ) (दोन) (तीन) पूर्वप्राथमिक शाळांना सहाय्यक अनुदान.

A primary (F) (II) (iii) Assistance to pre-primary schools.

अनुसूची क्र. ५

ANNEXURE No. 5

जिल्हा परिषदांना दिलेले अनुदान
District-wise break-up of Zilla Parishads

(रु. हजारात/Rs. in thousands)

अ. क्र. Sr. No.	जिल्ह्याचे नाव Name of the District	अर्थ संकल्प Budget Estimates 1983-84	सुधारित अंदाज Revised Estimates 1983-84
1	2	3	4
1	मुंबई	Bombay	— ...
2	ठाणे	Thane	.. 8,35,29 8,86,12
3	रायगड	Raigad	— 7,56,31 8,07,58
4	रत्नागिरी	Ratnagiri	... 7,99,25 8,83,82
5	सिंधुदुर्ग	Sindhudurg	.. 5,14,88 6,07,87
6	नाशिक	Nashik	— 10,19,20 10,74,22
7	धुळे	Dhule	... 6,49,97 7,20,02
8	जळगाव	Jalgaon	.. 10,57,92 11,11,23
9	अहमदनगर	Ahmadnagar	— 11,14,21 11,84,09
10	पुणे	Pune	... 11,51,25 12,33,97
11	सातारा	Satara	.. 10,77,39 11,65,26
12	सांगली	Sangli	... 8,49,22 9,07,34
13	सोलापूर	Solapur	.. 8,51,40 9,12,56
14	कोल्हापूर	Kolhapur	.. 9,11,32 10,00,59
15	औरंगाबाद	Aurangabad	.. 6,42,27 7,33,00
16	जालना	Jalna	.. 3,45,16 3,83,80
17	परभणी	Parbhani	.. 6,27,12 6,94,35
18	बीड	Beed	... 6,28,82 6,84,62
19	नांदेड	Nanded	... 6,72,54 7,58,73
20	उस्मानाबाद	Osmanabad	.. 5,09,66 5,35,26
21	लातूर	Latur	— 5,48,35 7,35,85
22	बुलढाणा	Buldhana	... 5,52,71 5,81,61
23	अकोला	Akola	— 6,48,51 6,65,23
24	अमरावती	Amravati	... 7,02,22 7,61,45
25	यवतमाळ	Yavatmal	.. 6,49,62 7,32,39
26	वर्धा	Wardha	.. 3,57,16 3,78,05
27	नागपूर	Nagpur	... 6,44,07 6,89,14
28	भंडारा	Bhandara	... 6,50,54 6,87,10
29	चंद्रपूर	Chandrapur	.. 4,20,39 5,06,21
30	गडचिरोली	Gadchiroli	— 1,97,70 1,95,15
एकूण Total		.. 2,03,84,45	2,22,16,61

जोडपत्र ६

ANNEXURE No. 6

महाराष्ट्र राज्यातील शैक्षणिक सांख्यिकीय माहितीचा भारत, गुजरात, तामीळनाडू व केरळ राज्याशी तुलना दर्शविणारा तक्ता
Statement of Comparison of Educational Statistics of Maharashtra with India, Gujrat, Tamil Nadu and Kerala

	भारत India	महाराष्ट्र Maharashtra	गुजरात Gujrat	तामीळनाडू Tamil Nadu	केरळ Kerala	
अंदाजित लोकसंख्या (लाखात) १९८१						Projected Population (in lakhs) 1981.
पुरुष ..	3533	323	175	244	125	Male
स्त्रिया ..	3305	304	165	239	129	Female
एकूण ..	6838	627	340	483	254	Total
६ ते ११ वयोगट						(6-11 age group)
मुले ..	450	37	21	28	17	Boys
मुली ..	425	35	20	26	16	Girls
एकूण ..	875	73	41	54	32	Total
११ ते १४ वयोगट						(11-14 age group)
मुले ..	254	24	12	18	9	Boys
मुली ..	241	23	11	17	9	Girls
एकूण ..	496	47	23	35	18	Total
साक्षरतेचे प्रमाण (० ते ४ वयोगट वगळून). १९७१						Effective Literacy rate (excl. 0-4 age group) 1971.
पुरुष ..	45.0	59.4	53.8	59.5	77.1	Male
स्त्रिया ..	21.0	31.0	29.0	30.9	62.5	Female
एकूण ..	34.5	45.7	41.8	45.4	69.8	Total
१९८१						1981
पुरुष ..	46.7	58.9	54.5	57.2	74.0	Male
स्त्रिया ..	24.9	35.1	32.3	34.1	64.5	Female
एकूण ..	36.2	47.4	43.7	45.8	69.2	Total
संस्थांचा प्रकार						Types of Institution
विद्यापीठे	110	10	8	5	4	Universities
महत्वाच्या राष्ट्रीय संस्था ..	10	1	..	2	..	Institutions of National importance.
कला, विज्ञान, वाणिज्य, महाविद्यालये	3425	407	199	187	126	Arts/Science/Commerce Colleges.
अभियांत्रिकी तंत्रविद्या महाविद्यालये.	116	13	8	7	6	Engineering/Technology Colleges.
वैद्यकीय महाविद्यालये ..	111	13	5	9	4	Medical Colleges
शिक्षकासाठी प्रशिक्षण महाविद्यालये.	500	202	36	23	19	Teachers Training Colleges (Degree Level).
उच्च माध्यमिक शाळा ..	8422	750	900	1300	16	Higher Secondary Schools.
माध्यमिक शाळा ..	39333	5325	2150	2069	1971	High Schools
प्राथमिक शाळा (कनिष्ठ व वरिष्ठ)	6,01,985	50,000	24,500	33,384	9605	Primary Schools (Lower & Upper).
संवनिकेतन, संतविद्या आणि औद्योगिक शाळा.	2,326	699	400	148	114	Polytechnic & Technical & Industrial Schools
पातळी शाखेनिहाय विद्यार्थी संख्या (हजारत)						Enrolment by stages Classes/Faculty (Figures in Thousand)
डॉक्टरेट	25	2	1	2	1	Doctorate Degree.
एम. ए.	175	14	3	7	4	M. A.
एम. एससी. ..	77	4	2	5	3	M. Sc.
एम. कॉम. ..	39	10	2	2	1	M. Com.
बी. ए. ..	891	63	53	55	37	B. A.
बी. एससी. ..	513	43	18	68	38	B. Sc.
बी. कॉम. ..	480	88	66	25	11	B. Com.

ANNEXURE No. 6—contd.

	भारत India	महाराष्ट्र Maharashtra	गुजरात Gujarat	तामीळनाडू Tamil Nadu	केरळ Kerala	
बी.ई. बी. एससी (अभियंत्रिकी.)	103	9	9	13	6	B. E./B. Sc(Engg.)
एम. बी. बी. एस.	68	9	5	8	4	M. B. B. S.
बी. एड.	68	8	5	3	3	B. Ed.
पी.डी.पी.यु.सी.पी.यु.	241	—	—	—	147	P. D. P. U. C. P. U. Higher
उच्च माध्यमिक (जुना-अभ्यासक्रम.)	78	—	—	—	—	Secondary (old Pattern.)
कनिष्ठ महाविद्यालयीन वर्ग (11-12)	1306	—	—	—	—	Jr. College Classes (XI-XII)
वर्ग ९ वी ते १० वी	2515	337	187	266	—	Classes IX to X
मुले	4953	584	310	445	419	Boys
मुली	2189	271	169	228	400	Girls
एकूण	7143	855	479	673	819	Total
वर्ग ६ वी ते ८ वी						Classes VI-VIII
मुले	13278	1373	717	1148	832	Boys
मुली	6568	773	422	694	758	Girls
एकूण	19846	2146	1139	1842	1590	Total
वर्ग १ ते ५						Classes I-V
मुले	44576	4671	2574	3480	1651	Boys
मुली	28112	3499	1717	2866	1553	Girls
एकूण	72688	8170	4291	6346	3204	Total
१ वी ते ५ वी वयवर्गीय विद्यार्थ्यांचे ६११ वयोगटातील लोकसंख्येशी प्रमाण						Enrolment Ratio (I-V/6-11 age group)
मुले	99.0	124.6	122.1	6	100.0	Boys
मुली	66.2	99.1	87.1		99.5	Girls
एकूण	83.1	112.2	105.2		99.8	Total
६ वी ते ८ वी वयोगट ११ ते १४						(VI-VIII/11-14 age group)
मुले	52.1	58.0	59.5	64.0	99.8	Boys
मुली	27.2	33.8	37.0	41.4	84.0	Girls
एकूण	40.0	46.1	48.7	53.1	86.5	Total

*विद्यार्थी संख्या ५०० पेक्षा कमी आहे.

* Enrolment less than 500.

आकडे संक्षिप्ततात लिहिल्यामुळे काही ठिकाणी बेरजा जुळणार नाहीत.

Totals may not tally due to rounding.

आधार.—निवडक शैक्षणिक सांख्यिकी माहिती १०८०-८१ योजना व सांख्यिकी विभाग, शिक्षण व सांस्कृतिक मंत्रालय, भारत सरकार द्वारा नवी दिल्ली १९८२ मध्ये प्रकाशित पुस्तिका.

Source :—Selected Educational Statistics, 1980-81, by Planning Monitoring and Statistics Division Ministry of Education and Culture Govt. of India, New Delhi published in 1982.

NIEPA DC

D02532

5-4 National Systems Unit,
National Institute of Educational
Administration
Marg, New Delhi-110016
2.5.32.....
10.17.85..

परवडा कारागृह मुद्रणालय, पुणे ६.

शुद्धिपत्र
ERRATA

कार्यक्रम अंदाजपत्रक १९८४-८५
Performance Budget 1984-85

शिक्षण व सेवा योजन विभाग (सर्वसाधारण शिक्षण)
Education and Employment Department (General Education)

(रु हजारात Rs. in thousands)

अनु. क्रमांक	पृष्ठ क्रमांक	स्थाननिश्चिती	छापिल संस्था	योग्य संख्या
Sr. No.	Page No.	Location	Printed figure (s)	Correct figure (s)
1	2	3	4	5
अनुक्रमणिका (CONTENTS)				
1	(iii)	(दोन) कार्यक्रम निहाय १९८३-८४ चा एकूण अर्थसंकल्प (विवरणपत्र 'अ')	१९८३-८४	१९८४-८५
2	(ii)	(ii) Programmewise details of Total Budget Estimates 1983-84 (Statement 'A')	1983-84	1984-85
3	(iii)	(तीन) प्रधान शीर्षक नि कार्यक्रमनिहाय १९८३-८४ चा एकूण अर्थसंकल्प (विवरणपत्र 'ब')	१९८३-८४	१९८४-८५
4	(iii)	(iii) Major Head-Cum-Programmewise details of the Total Budget Estimates 1983-84 (Statement 'B')	1983-84	1984-85
5	(v)	जोडपत्र १९८३-८४ Annexure 1983-84	१९८३-८४ 1983-84	१९८४-८५ 1984-85
6	10	विवरणपत्र 'अ' कार्यक्रमनिहाय एकूण १९८३-८४ चा अर्थसंकल्प	१९८३-८४	१९८४-८५
7	11	Statement 'A' Programmewise details of Total Budget Estimates 1983-84	1983-84	1984-85
8	23	Statement 'B'. Major Head-Cum-Programmewise details of Total Budget Estimates 1983-84	1983-84	1984-85
9	23	अर्थसंकल्प Budget Estimates 1984-85 Total 249 Interest Payment Col. No. 14	35700	95700
10	23	Primary Education- Inspection Col. No. 13..	852	892
11	23	Primary Education-Teachers Training-Col. No: 10	1008	1000
12	23	Primary Education—Teachers Training Col. No. 12	35345	35365
13	23	Secondary Education—Inspection, Col. No. 12	16818	16 918
14	23	Assistance to Non-Government Secondary Schools, Col. No. 10.	221001	221091
15	25	Youth Welfare Scouting and Guiding, Col. No. 12 ..	1085	1095
16	25	General Education—Other Expenditure, Col. No. 11 ..	78509	78609
17	25	General Education—Other Expenditure, Col. No. 12 ..	58709	58809
18	25	General Education—Direction and Administration, Col. No. 9 ..	17090	17019
19	35	Primary Education—Teachers Training, Col. No. 10 ..	—	12040
			150	136
			306	364
			2880	2680
			180	265
			15495	15485
20	37	Total 'C' Gross and Total 'C' Net, Col. No. 11 ..	2518185	2518885
21	145	Secondary Education Total 'B' Gross, Col. No. 13 ..	1890482	2101297
22	499	Mantralaya—Total 'C' Gross, Col. No. 10 ..	10804	19804